ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
MERCREDI
1er JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·590 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·590

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻՆ

Հայաստանի Իշխանութեան վերնախաւը, մտաւորականութիւնը, ժողովուրդը Դեկտեմբեր 30–ին վերջին հրաժեշտը տուած է ահաբեկչութեան զոհ ծանօթ լրագրող Տ. Նաղդալեանին: Անոր դագաղը դրուած է Մոսկուա չարժանկարի սրբահին մէջ ուր փութացած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետը, Սահմանադրական Ատեանի նախագահը, Երեւանի քաղաքապետը, Թաղման յանձնաժողովի նախագահ, Պաշտպանութեան նախարարը, երեսփոխաններ, պաշտօնատարներ, մտաւորականներ, լրագրողներ, հիւրեր: Բոլորը վայրկեանի մը լռութեամբ յարգած են անոր յիշատակը, գաւակցութիւն յայտնած՝ հարազատներուն:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ապա յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է Երեւանի քաղաքային պանթէոնին մէջ, որուն յաջորդած է սուգի հանրահաւաք մը նաւ: Մշակոյթի նախարարը, պաշտօնակիցներ սրտի խօսք արտասանած են, չեչաելով Տ. Նաղդալեանի մտաւորական, լրագրողական արժանիքները:

*
**

Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան առընչութեամբ, Դեկտեմբեր 30–ին իսկ կատարուած են երկու ձերբակալութիւններ: Գլխաւոր դատախազութեան ներկայացուիչը յայտնած է թէ ձերբակալուածներէն մէկը՝ Ալպէր Մխի – թարեան անդամ է «Ազատագրուած տարածքներու պաշտպանութիւն» կազմակերպութեան, որու փոխ – նախագահը՝ Արմէն Եղեան լսած է թէ Մը – խիթարեան մասնակցած է զարթաղեանի պատերազմին եւ մինչեւ 1998 ծառայած է Հայաստանի զինեալ ուժերուն: Միւս ձերբակալուածը Գրիգոր Սարգսեան անդամ է «Հայրենիք ու Պատիւ» ընդդիմադիր փոքր կուսակցութեան:

Կան նաեւ այլ ձերբակալութիւններ: «Տիգրան մեծ» համաւորական ջոկատի հրամանատար Վլադիմիր Ասլանեան յայտարարած է թէ ձերբակալուած են նաեւ ջոկատի երկու անդամներ:

*
**

Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԻ

Դեկտեմբեր 30–ին, Պարոյր Հայրիկեան յայտնած է թէ կը քաշէ իր թեկնածութիւնը նախագահական ընտրութեան դանկէն: Ցետագային սակայ թէ ընդդիմադիրը ո՞ր թեկնածուին զօրավիգ կ'ըլլայ:

*
**

ԿԱՋԻՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

Վերջին երկու օրուան ընթացքին կազմն թունաւորումի 17 դէպք արձանագրուած է: Արմաւիր քաղաքին մէջ ընտանիքի մը թունաւորուած 7 անդամներէն հինգը մահացած են, երկուքը ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած: Միւս դէպքերը պատահած են Գիւմրի, Արարատի մարզի Տափերական գիւղը: Թունաւորումները հետեւանք եղած են փայտի վառարանները բնական կազով գործածելու անզգուշութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«Բարի՛ Ամանոր»ին Սպասումով

Լուսապարզ փողոցներ, գոյներով եւ վայլերով չինուած ցուցափեղկեր, արեւստակա՛ն ճաշեն հագած եղեւիններ, մանուանդ՝ դնելու, տանելու տրամադրող հազար ու մէկ ոչնչութիւն. մարդկութեան ընդհանրական ոգին համար ամէն բան մտածուած, պատրաստ է: Երբ ամէն քայլափոխիդ տարբեր յարդարանք, նոր ձեւաւորում կը շլացնեն աչքդ, յետոյ քիչ – քիչ նաեւ ուղեղդ, պահեր կ'ունենաս պատրանքէն տարուելու: Այնպէս ընելու որ իբր թէ կրնաս մոռնալ պատերազմին մօտիկութիւնը եւ մանաւանդ այնպէս ընել որ իբր թէ կրնաս չմտածել հետեւանքներուն մասին: Հետեւանքներ, որոնք այլեւս ոչ մէկ կասկածի տեղ կը ձգեն թէ մոտայ, սարսափելի պիտի ըլլան. ո՛չ միայն անմիջական կողմերուն, այլեւ՝ չատ աւելի լայն շրջանակի մը համար: Ուժեր, հարստութիւններ, վաղը, միւս օրը, միւս դարը դասաւորելու, աւելին, մի՛չա աւելիին տիրելու նոր ծարաւին պատերազմն է խմորուածը. իսկ խմորը մակարդուած է ահռելիին երեւակայելի ու անեւեւակայելի թթխմորով: Ամէն ժամ, ամէն օր քիչ մը եւս կ'ուռի, կը մեծնայ ան, մեծցնելով նաեւ այլեւս անխուսափելի պայթումին տարողութիւնը:

Լոյսին, փայլին, գոյնին ու մօտալուտ սարսափին զուգահեռը հաւանօրէն հին է մարդկութեան չափ: Սպիտակին ու սեւին, բարիին ու չարին չա՛տ երկար առեն էր վեր մաչած հակասութիւնը արդէն ո՛չ դլուխ օրօրել կու տայ, ոչ ալ խօսքի, դիրի վերածուելու ձանձրոյթը կ'արժէ: Պարզապէս, մարդ արարածը այդ կամուրջները եաին ձգած, հոս հոն նագարդ հետեւորդն է պարագայականին: «Մոռցի՛ր» կ'ըսեն, կը մոռնայ, «գնէ՛» կ'ըսեն, կը գնէ, «ուրախանա՛յ» կը պատրամադրեն, չի փորձուիր իսկ հարց տալ· «հապա՞ պատերազմը»···:

Այս վարժանքը իւրացուցած, չուկայէն ու փողոցէն հրամցուած կաղապարներուն մէջ հանդիսատ տեղաւորուած, անպատմ մը եւս պատրաստ էինք պատրանքներու խաղը խաղալու մեծին ու պզտիկին հետ· նուէրներ տալու, ստանալու, ծիծաղելու, երգելու, մաղթանքներ ընելու եւ ոչ մէկ քանի սպասելու: Եթէ տարիք էր ուղուածը, եթէ տարի աշխարհի օրինաւոր, պարկեշտ, յարգելի քաղաքացի պիտի նկատուէինք, ո՞ւր էր դժուարութիւնը: Կը խաղայինք, այս անգամ քիչ մը աւելի վարպետութեամբ ալ ու վարագոյրը կ'իջնէր վերջապէս:

Սակայն, այդպէս չեղաւ· խաղին պահ մը միայն մնացած, երիտասարդ լրագրող Տ. Նաղդալեանի սպանութեան լուրը հասաւ Երեւանէն: Հակառակ նախադէպերու, զարմանքին, զայրոյթին քանի՛ երորդ կրկնութեան, յոգնած, պաս–պարապ կաղապարներու փրթեւ թէ յուզում, ցասում յայտնող զործածութեան, այդ սպանութիւնը կը խանգարէ պատրանքի դերակատարութեան մեր պատրաստակամութիւնը: Մանաւանդ, երբ մեծ է անցեալի դասերուն թիւը որոնք լռելեայն կը թելադրեն «ինչո՞ւ»ներու, «ո՞վ»երու, «ի՞նչպէս»ներու, «արդեօք»ներու պատասխան չյուսալ:

Ինչ որ ալ ըլլայ այդ պատասխանները, մէկ բան որոշ է· լրագրողի սպանութիւն մը ամէնէն անհեթեթ, ամէնէն տգեղ, ամէնէն աւելի ամօթ պատճառող արարքն է որ կրնայ պատահիլ ընկերութեան մը մէջ: Ու այդ բոլորը մոռնալու միակ ճարը լոյսի չերտն է զոր այսօր կը խոստանան բոլորը, սկսած՝ նախագահէն:

Այդ լոյսին բացուած օրը «Բարի՛ Ամանոր»ի մեր մտաղթանքը ցուցափեղկերու գոյներուն, փողոցներու փայլերուն հետ վաղուան հաւատքն ալ հագուած պիտի ըլլայ:

Ա.· թ.

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ–ԹՈՒՐՔԻԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ հետ դրացիական բնականոն յարաբերութիւններու հաստատումը մը նայուն խնդիրներէն է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան, քանի որ Անդարա ծանօթ պատճառներով կը չարունակէ մերժել Երեւանի հետ դիւանագիտական կապ ունենալ:

«Ազգ» օրաթերթը Դեկտեմբեր 28–ի թիւին մէջ հրատարակած է Լիւիթ Գրիգորեանի կողմէ այդ նիւթով նախապար Վարդան Օսկանեանի հետ կատարուած զրոյց մը: Նախարարը թուրք մամուլին մէջ հայերէնուրք միջպետական երկխոսութեան մը ազդանշանները նկատած է եւ յոյս կը յայտնէ որ Թուրքիոյ նոր ղեկավարութիւնը հետեւի մամուլի կարծիքներուն եւ սկիզբ դնէ երկխօսութեան մը եւ քննարկումներու: Այդ ակնկալութեան մէջ, Վ. Օսկանեան կը կրկնէ թէ ցեղասպանութեան հարցը խանգարիչ ազդակ պիտի չըլլայ, քանի որ Հայաստան արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին վրայ ունենալով հանդերձ ճանաչուս մի խնդիրը, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն բնականոնացման համար երբեք նախապայման չէ ըրած պանոնք: Ընդհակառակն, կը հաւատայ որ բնականոն յարաբերութիւններ առիթ կու տան նման հարցերու մասին աւելի չինիչ կեցուածք ունենալու եւ քննարկումներու, երկխօսութեան ճամբով լուծումներ գտնելու:

Շրջանին մէջ կայունութիւնը պահպանելու առումով դրական դեր կարենալ կատարելու համար Թուրքիա պարտի Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապ հաստատել: Եթէ տարիք իրականանայ, դրական ազդեցութիւն կ'ունենայ Ղարաբաղի հարցին վրայ ալ:

Պատասխանելով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին հարցումի մը, Վ. Օսկանեան կ'ըսէ թէ այդ հոլովոյթը ողջունելի է, անդամակցութեան պայմաններէն մէկը ըլլալով դրացի երկիրներու հետ լաւ յարաբերութիւններու մշակումը:

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Չորեքշաբթի Յունուար 1–ին (Հինգշաբթի, Յունուար 2–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Յունուար 3:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈՋՆԻԻ ոճրափորձին մեռեալներու թիւը 83–ի բարձրացած էր Դեկտեմբեր 30–ին եւ Ասլան Մասխադովի վերադրուած ուղերձի մը մէջ, անկախապաշտ նախագահը ըսած է որ «Կրեմլին ամէն միջոց ի գործ կը դնէ Չէչէններու կապ մը գտնելու համար միջազգային ահաբեկչութեան հետ, իր հին հնարքը: Մեր

(Շար·ը Դ· էջ)

Մեր նոր թերթը՝ «ԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ»

Այսօր կը սկսինք հրատարակել վիպակը Պերճուհիի «Անձուած օրերը»: Այդ գործը, հրատարակուած՝ «Հայրենիք»ի մէջ 1938 Հոկտեմբերէն սկսեալ, նիւթ կ'ընէ հայ երիտասարդ կնոջ մը անձկութեամբ լեցուն կեանքը, Ա· աշխարհամարտի պոլսոյ ծանօթ պատմաններուն մէջ: Եւ մանաւանդ որ այդ երիտասարդուհին կինն է կուսակցական մը, տաւորականի մը եւ մայրը՝ փոքրիկ մանչուկի մը: Ամուսնական երջանիկ կեանքի մը սեմին հազիւ ոտք դրած, սարսափը, անձկութիւնը կը տիրեն վրայ աչխարհին, երբ իրիկուն մը անակընկալօրէն ամուսինը կ'առնեն, կը տանին իրենց տունէն:

Պերճուհին ծնած է 1886–ին Էմիրնէ: Մինչնակարգը աւարտելէ ետք Ժընեւի մէջ հետեւած է մանկավարժութեան եւ դրականութեան ուսումի: Ցետոյ վերադառնալով ուսուցչական պաշտօններ վարած է Կիրասունի եւ Վանի մէջ, ամուսնանալ, Սարգիս Բարեղեանի անօրէնութեան օրով: 1915–ի սարսափներէն ետքը որոնց զոհ դարձած է ամուսինն ալ որպէս կուսակցական (Հ·Յ·Դ·) ազդային դործիչ (Շամիլ ծածկանունով), Պերճուհի մեկնած է նախ Պուլկարիա, յետոյ Թիֆլիս: Անդամ եղած է Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանին: 1924–ին հաստատուած է Ֆրանսա, պաշտօն ստանձնած Նանսէնեան դրատեղեակին մէջ:

Պերճուհի հեղինակ է արձակ էջերու եւ բանաստեղծութիւններու, որոնք հրատարակուած են «Ցառաջ»ի ու «Հայրենիք»ի մէջ: Իր առաջին հատորը՝ «Փոթորիկէն վերջ» որ նորավէպերու հատորիկ մըն է, լոյս տեսած է 1932–ին: «Անձուած օրերը» եղած է վերջին գործը: Մահացած է 1940–ին: Քանի մը տարի առաջ, զաւակը՝ իրաւաբան Արմէն Բարեղեան մօրը աճիւնը Թիէի դերեզմանատունէն փոխադրեց Պանեէօ, ամփոփելու համար հայ մտաւորականներու դամբանին մէջ:

2003 ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ 2003

ՏԱՐԻ ՄԸ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ...

ՏՈՔԹ. ԱԲԵԼ ՔՀՆՅ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ՕՂԼՈՒԿԵԱՆ)

Անդրադառնալով Հայ Եկեղեցւոյ բարեզարդութեան, 1700-ամեակի տօնակատարութեանց ծիրէն ներս, եկեղեցւոյ հեղինակաւոր առեանէն յոյժ կարեւոր ներդրում մը բերաւ Արամ Ա. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, 2001 թուականի Յունիս 26 – 30-ին, Ժընեւի մօտ՝ Պոսէ արուարձանին մէջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ կազմակերպուած «Հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր մշակոյթը» ընդհանուր խորագիրը կրող համագումարին (8) առթիւ։

Գնահատելով հանդերձ մասնակիցներուն աշխատանքը, վերոյիշեալ համագումարին գործնական արդիւնքը եւ ամփոփած եզրակացութիւնը (9) այնքան հետաքրքրական չէ մեր Եկեղեցիին համար, որքան Արամ Ա. Վեհափառին ատենախօսութիւնը (10) 1700-ամեակի բուն պատգամին մասին.

«Հայ Եկեղեցւոյ դիմաց կանգնող մեծագոյն մարտահրաւէրը Հայ Եկեղեցւոյ վերանորոգումն է, անոր բարեկարգումը, որ պէտք է ընդգրկէ մեր Եկեղեցւոյ Հայ մայնական կեանքը։ Այս աշխատանքին մաս պէտք է կազմեն մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակները։ Պէտք է Եկեղեցւոյ բոլոր հարցերը քննարկուին իրապաշտ մօտեցումով եւ նկատի ունենալով մեր կեանքի իւրայատուկ պայմանները։ Ա՛յս պէտք է ըլլայ 1700-ամեակի մեծագոյն պատգամը (11)։

Ընդհանուր առարկայ հարցին ամբողջ կարեւորութիւնը չեչտելով, Կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթ՝ «Հասկ»ի խմբագրականը ստորագրող Հ. Գրիգորվրդ. Զիփճեան այս առթիւ կը բացագանչէ։

«Վերանորոգում, վերանորոգում, վերանորոգում...

Այլընտրանք չունի մեր Եկեղեցին, եթէ կ'ուզէ շարունակել Քրիստոսի աւետարանին «բարի լուր»ը աշխարհին տարածել, ինքզինք ծառայութեան վերածելով։ Հինի մէջ թաղուած եկեղեցի մը չի կրնար ծառայել այսօրուան ընկերութեան» (12)։

Սփիւռքեան պայմաններուն մէջ, ի տես ազգային ինքնութեան տկարացումի, ցեղային ուծացումի եւ, ի վերջոյ, ճուլուելու բազմակողմանի վտանգներուն, Կիլիկեան Աթոռը, որ իր կրօնական, վարդապետական եւ յատկապէս աւանդական ըմբռնումներուն մէջ չատ աւելի պահպանողական, ընդհատ անգիջող կը թուէր ըլլալ, բարեկարգութեան լուսաւոր ջահն ի ձեռին, մեր Եկեղեցւոյ նուիրապետական միւս Աթոռներէն մեծ ոստումով մը դրականապէս առաջ անցած է, վանդի պիտական հարուստ փորձով կրցած է իրապաշտօրէն յանգիլ այն եզրակացութեան, թէ երբեմն անցեալի հարուստ աւանդութիւնն անգամ, որ ներկային մէջ ներդնելով կարելի չէ չահարկել, նման է արժեզրկուած դրամանիշի մը, որով ոչինչ կարելի է գնել։

«Ex nihilo fit nihil», «ոչինչէն ոչինչ կը գոյանայ» կ'ըսէ լատինական քաջածանօթ առածը։ Այս պարագային, ոչ թէ աւանդութիւնն է որ ինքնին ոչինչ կ'արժէ, այլ՝ անոր անգործածականութիւնը, այլ խօսքով՝ անպիտանի ըլլալու պարագան՝ արդի կեանքի պահանջներուն եւ պայմաններուն համար։

Թող ներուի մեզի ըսել, թէ Եկեղեցին կը նմանի այսօր ճոխ չուկայի մը, ուր չատ բան կայ, որոնց ժամանակակից մարդը կարիքը չունի։ Սակրատ իմաստասէրն էր որ օր մը չուկայ մտնելով բացագանչած էր. «Ո՛հ, այստեղ որքան չատ բան կայ, որոնց ես պէտք չունիմ»։ Ներկայիս, հայ հաւատացեալն ալ կանգնած մեր Եկեղեցիին մէջ, բազկատարած եւ սրտատոչոր կ'աղաղակէ. «Որքա՜ն հոգեւոր հարստութիւն ունի հրամցընելիք մեր Եկեղեցին, բայց, եղո՜ւկ, իրմէ թէ անոր վաիտ տոկոսն ըլլար ամոքիչ սպեղանի հանապազօրեայ մտահոգութեանցս սեղանին»։

Անդրադառնալով եկեղեցի եւ աւանդութիւն ըմբռնումներուն, գերմանահայ երիտասարդ աստուածաբան – մտաւորականներէն՝ Վազրիկ Պազիլ, «Ցառաջ»ի սիւնակներուն (13) մէջ հետեւեալ մտահոգութիւններն արձանագրած է.

«Հայ Եկեղեցին ծանօթ է իբրեւ «աւանդապահ» մի հաստատութիւն։ (...) Մի քանի երեւոյթներ ապացուցում են հակառակը։ «Աւանդապահութիւն» յաճախ նշանակում է ժամանակի ընթացքին դրսեւորուած կարգի, ծէսի, կառոյցի եւ այլն. «կրկնողութիւնը»։ Սակայն այսպիսով ոչ թէ «աւանդութիւն» է պահպանում, այլ՝ «աւանդուածը», այն որ կայական է, ծանօթ եւ ցուցանելի։ «Աւանդութիւնը» մինչդեռ ուժական է, աւանդուածը ստեղծելու արարքը, նոր եւ անծանօթ։ Ամէն սերունդ իր իւրովի փորձառութեամբ եւ կենցաղարհով պէտք է ստեղծի նոր եւ անծանօթ «աւանդուածը»։ Հետեւաբար այն ինչ որ պիտի «կրկնուի» ոչ թէ սահմանելի «աւանդուածն» է, այլ ստեղծագործելու արարքը ինքնին, այսինքն «աւանդութիւնը» իրրեւ գործողութիւն։ Այս տեսակէտից Հայ Եկեղեցին ոչ թէ «աւանդապահ», այլ «աւանդուածապահ» է» (14)։

Քրիստոնէական տեսանկիւնից Աստուած ոչ միայն գոյութիւն ունի, այն նաեւ կենդանի է, կենդանի գոյութիւն, որի էութիւնը հաղորդակցութիւն է՝ ինքն իր մէջ իրրեւ երրորդութիւն եւ արտաքինա-պէս իրրեւ յայտնութիւն։ Եթէ ուրեմն Աստուած կենդանի հաղորդակցութիւն է եւ այդ հաղորդակցութիւնը «խորհուրդ» է, ապա եկեղեցւոյ «աւանդութիւնը» այնքանով է միայն վաւերական, ինչքանով այդ հաղորդակցութիւնը ծէսով, աստուածաբանութեամբ, արուեստով, եկեղեցական կառոյցներով եւ այլն ընթացքի մէջ է դրսում։ «Աւանդուածապահ» լինելը մինչդեռ ժլատում է ճիշդ այս կենդանութիւնը, որովհետեւ անծանօթ եւ քրիստոնէական տեսակէտից մշտաթարմ «խորհուրդը» սահմանափակում է ծանօթով եւ ցուցանելիով, այսինքն՝ «աւանդուածով» (15)։

Հակայ տարբերութիւն մը կայ ուրեմն՝ «աւանդութեան», «աւանդապահութեան» եւ «աւանդուածապահութեան» միջեւ։ Մին՝ կենդանութիւն եւ անսահման հաղորդականութիւն կը խտացնէ իր մէջ, սկիզբ տալով նոր կարելիութեանց, դէպի խորհրդաւորը վերանալու նոր փորձառութեանց ստեղծումին, միւսը՝ խորհրդաւորին առարկայացումն է, ատոնցմէ առաջինին «անհաս եւ անսկիզբն խորհուրդ խորհին» հետզհետէ նիւթականացումն է տեսակ մը կռապաշտութեան մէջ. մարդը կրօնքին դերին զարձնող արուեստակեալ արարողականութիւն մը, որը զուրկ է իմաստային խորքի եւ նպատակի հետ ամէն ճշմարիտ հաղորդակցութենէ։

Վերադառնալով Հայ Եկեղեցւոյ վերանորոգումի մասին Արամ Ա. Կաթողիկոսի կարեւոր ներդրումին, զայն կարելի է ներկայացնել հետեւեալ սեղմ ամփոփոյքին մէջ.

Ա) Հայ Եկեղեցւոյ աստուածաբանութիւնը պէտք է դուրս գայ անցեալէն, դասագիրքերէն, եկեղեցական արարողութիւններու նեղ պարունակէն եւ առընչուի ներկայ աշխարհի մէջ ապրող հայ ժողովուրդի կեանքին հետ։

Բ) Հայ Եկեղեցին պէտք է դուրս գայ իր հաստատութենական կառոյցներէն ու մտածողութենէն, ու մտնէ ժողովուրդի կեանքին մէջ որպէս հովուական առաքելութիւն։ Քրիստոնէութիւնը զարձած է ձեւական ներկայութիւն հայ կեանքին ներս։ Պէտք է ան դառնայ ապրուած իրականութիւն։

Գ) Հայ Եկեղեցին կարիքն ունի վերահաստատելու իր ազգային ինքնութիւնը։

Դ) Հայ Եկեղեցին թէ՛ ընդհանրական եւ թէ տեղական նկարագիր ունի։ Սակայն նոյն եւ մէկ Հայ Եկեղեցին, ապրելով տարբեր չրջապիճերէ ներս, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կեանքի ոճ, տարբեր մտածելակերպ, ունի տարբեր մտահոգութիւններ ու առաջնահերթութիւններ։ Ի՞նչպէս կարելի է տեղական պայմանները յարգելով հանդերձ, պահպանել մեր Եկեղեցւոյ ընդհանրականութիւնն ու ամբողջականութիւնը (16)։

Արամ Ա. Կաթողիկոսի պատգամը չատ յստակ ու մեկին է։ Առ այս կը մնայ մաղթել եւ յուսալ, որ Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան վերաբերեալ սոյն առաջնորդները չդառնան՝ «Զայն բարբառոյ յանապատի» (17), այլ անպայմանօրէն թարգմանուին մեր Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ ու դառնան վրէնց գործնական արտայայտութիւնը նաեւ ազգային մակարդակներուն վրայ (18)։

Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մասին կոչը՝ իմաստին եւ իր հրամայական պահանջքին ամբողջ լրջութեամբը, Աւետարանի դեղեցիկ օրինակին հոմաձայն, պէտք է իյնայ Եկեղեցւոյ պարարտ հողին մէջ, որպէսզի հացահատիկի սերմին (19) նման արդասաւորուի՝ տալով մէկին փոխարէն երեսուն, վաթսուն եւ հարիւրապատիկ արդիւնք։

Ճիշդ հոս է որ Լիբանանահայ մտաւորական եւ հայապիտութեան բազմավաստակ դոսախօս՝ տոքթոր Երուանդ Հ. Քասունի, «Զանասէր»ի (20) մէջ ստորագրած իր յօդուածով, հարցը կ'ուղղէ դիպուկ՝ «Ո՞վ պիտի բարեկարգէ»։

Արդարեւ, վերոյիշեալ հարցադրումը առկայ կացութեան կարեւոր մէկ մասն է, ան կը հանդիսանայ բարենորոգչական չարժումի ելակէտերէն մին. սակայն, հարկ է զայն արձարձել չորս ուղղութիւններով.

ա) Ինչո՞ւ բարեկարգել,
բ) Ի՞նչը բարեկարգել,
գ) Ինչպէս բարեկարգել,
դ) Ո՞վ պիտի բարեկարգէ։

Ա) ԻՆՉՈ՞Ւ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Այս հարցումին փորձած ենք պատասխանել յառաջադոյն 1700-ամեակի հրատարակութեանց չարքին տպագրած ենք յօդուած (21) մը, ապա նոյնի դրքոյկը (22) անդլերէն եւ ֆրանսերէն թարգմանութիւններով հանդերձ, ուր դիտած ենք մեր Եկեղեցին իր փառաւոր անցեալին մէջ, ներկայի մարտահրաւէրներուն դիմաց եւ բարեկարգումի մը կարիքը ունենալու էական պահանջով։ Հետեւաբար միանգամայն աւելորդ է այստեղ մէկ առ մէկ կրկնութիւնը այն դիտարկումներուն կամ վերլուծումներուն, որոնք ուղակիօրէն առընչուած են վերոյիշեալ հարցադրումին հետ։

Առ այս միայն փոքրիկ ճշդում մը պիտի ուզէինք կատարել, որ Եկեղեցին բարեկարգելու անհրաժեշտութիւնը մղուած է ոչ թէ ամայացած եկեղեցիները բազմամարդ դարձնելու կամ արարողութեանց առիթ անոնց նստարաններուն վրայ հետզհետէ չատ աւելի զգալի չափերով նօսրացած հաւատացեալներուն թիւը բազմապատկելու հեռանկարով, այլ թէ ինչպէ՞ս կրնայ Եկեղեցին, իր «էքքլէզիա» անունէն բխող՝ «Տիրոջ առջեւ հաւաքուած» համայնքը ժողվելու, համախմբելու, Քրիստոսի սիրոյն եւ հաւատքին մէջ միացած պահելու, զայն պահպանելու եւ առաջնորդելու առաքելութիւնը արդիւնաւորել փոխուող քաղաքակրթութիւններու, մշակոյթներու եւ աշխարհագրական սահմաններու մէջ, եւս առաւել՝ ներկայի օրինաչափօրէն ընդհանրացող բազմազգ եւ բազմամշակութային կեանքի դրուածքին մէջ։

Ինչպէ՞ս կրնայ Եկեղեցին հաղորդակից դարձնել իր հոգեւոր կոչումը ժամանակակից մարդուն, որուն լեզուամտածողութիւնը, աշխարհայեացքը, արժէքները գնահատելու կերպը, ընկերային եւ հասարակական բարքերը, սովորութիւնները, բարոյական ընկալումները, ընդհուպ առօրեային հետ կապուած մտահոգութիւնները հիմնովին կը տարբերին անոնցմէ, որոնց համանուագը քրիստոնէական վարդապետութիւն կամ բարոյախրատութիւն կը կոչուի։

Հարցը, ուրեմն, ոչ թէ եկեղեցին ապրեցնելու մտահոգութենէն առաջադրուած է, ապա թէ եկեղեցին ինչպէ՞ս պիտի կարենայ իր ծառայական ճամբով չարունակել օգտակար հանդիսանալ այսօրուան ու վաղուան մարդուն, ինչպէ՞ս պիտի կարենայ հիմակուան պայմաններուն եւ գալիք ժամանակներուն մէջ, կանգնած կեանքի նոր եւ բազմազան մարտահրաւէրներուն դիմաց, իրականացնել իր բուն առաքելութիւնը՝ զայն առաջնորդելով դէպի վերկութիւն, երբ մարդն, ահաւասիկ, էապէս փոխուած է եկեղեցւոյ պատմական, աւանդական, վարդապետական եւ հաստատութենական դրուածքին համեմատութեամբ։

(Շար. 2)

(8) Համագումարի մանրամասն նկարագրութիւնը, տե՛ս «Հասկ», Հ. տարի 2001, թիւ 6 – 7, Յունիս – Յուլիս, էջ 518 – 528։

(9) Անդ, 468։

(10) Խօսուած է Ժընեւ, Ե. Հ. Խ.-ի կեդրոնին մէջ, 2001 Յունիս 29, անգլերէն բնագիրը հրատարակուած է Անթիլիաս, Aram I, The Armenian Church Beyond 1700th Anniversary, Antelias - Lebanon, 2001.

(11) Անդ, 521։

(12) Անդ, 468։

(13) Տե՛ս, «Ցառաջ» 77-րդ տարի, թիւ 20·252, Ուրբաթ, 2001, Սեպտեմբեր 14, էջ 2։

(14) Չմմտ, նոյնը։

(15) Տե՛ս, «Ցառաջ», 77-րդ տարի, թիւ 20·253, Շաբաթ, 2001, Սեպտեմբեր 15–16, էջ 2։

(16) Տե՛ս, «Հասկ», Հ. տարի 2001 թիւ 6–7, Յունիս – Յուլիս, էջ 519 – 520։

(17) Մտ. Գ, 3։

(18) Արամ Ա. Վեհափառի բարենորոգչական ներդրումի լոյս ընծայման առթիւ, Հ. Գրիգոր Վրդ. Զիփճեան, "Հասկ"ի էջերուն իր ստորագրած գրախօսականի ասարտին հետեւեալ կոչը կ'ուղղէ. «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետը բացառ ճանապարհը դէպի ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ եւ ներկայ հատորի մէջ շեշտուած ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ գաղափարով, անկեղծ իմիմնահենադատութեան կը հրաւիրէ ան, Հայ Եկեղեցւոյ ու ազգին ապագային նըկատմամբ տեսիլք ունեցող զաւակները մեր ժողովուրդին, ռահվիրան հանդիսանալով բոլորի բարի ցանկութեան՝ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ»։ Տե՛ս, «Հասկ», Հ. Տարի, 2001, թիւ 9 – 10, Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր, էջ 724։

19) Մար. Դ., 8, 20։

(20) Տե՛ս, Քասունի Ե., Ո՞վ Պիտի Բարեկարգէ, «Զանասէր», Յունիս – Յուլիս, 2001, էջ 145 146։

(21) Տե՛ս, Տոքթոր Աբէլ Քհնյ. Օղլուկեան, Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ Ազգային եւ Կրօնական Անժամանցելի Արժէքը Հայ Ժողովուրդի Կեանքին Մէջ, «Ցառաջ», 2000, Հոկտեմբեր 12 եւ 13, թիւ 20·012 եւ 20·013։

(22) Նոյնը, Ժընեւ, 2001։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍՊԻՏԱԿ ՃԱՇԸ

Երբ կառամբարձը սկսաւ հեռանալ նաւամատոյցէն, որուշեցի քիչ մը եւս այսպէս կանգնիլ բազրիքին զով եւ նայիլ ցամաքին, որ տակաւ կը հեռանար մեզմէ։ Ցամաքը կարծես դէպի եւ եւ կ'երթար, կը նահանջէր, կը սկսէր պզտիկնալ, կորսնցնել իր մանրամասնութիւնները։ Ասիկա հաճելի տեսարան էր ինծի համար, որովհետեւ հեռացող նաւու մը կամրջակէն դէպի ցամաք նայիլը միշտ յիշողութեանս մէջ արթնցուցած է հեռուոր անցեալի մէջ կատարուած ճամբորդութենէ մը յաճախ խորհրդաւոր պատկերներ։ Երբեք չեմ յիշեր թէ ե՞րբ էր այդ ճամբորդութիւնը, դէպի ո՞ւր կե՛րթայի, քանի՞ տարեկան էի, բայց անպայման պզտոր պատկեր մը կը ստեղծուէր մտքիս մէջ եւ այդ պատկերին մէջ ես մնաք բարովի ձեռք կը չարժէի ցամաքին վրայ մնացած սիրելիներու։ Զարմանալին այն էր որ այդ «մնաք բարով»ը տխուր մնաք բարով մը չէր։

Կառամբարձը հիմա գտած է իր ամբողջական արագութիւնը եւ կ'ընթանար եւեւի կողմէն հսկայ ալիքներ յառաջացընելով։ Ես կը նայէի այդ ալիքներուն ընթնք եահն կը մնային, յանկարծ կը մարէին ու փրփրոտ ջուր մը կը գոյացընէին։

Ցանկարծ տեսայ որ քանի մը ճայեր կը թռչտէին մեր կառամբարձին մօտէն։ Կ'երեւի թէ անոնք ցամաքէն ի վեր կ'ընկերանային մեզի։ Զորս էին, կամ թերեւս հինգ։ Օդին մէջ զիկզակներ գծելով կը թռչտէին, մերթ կը մօտենային կառամբարձին, մերթ կը հեռանային, օդին մէջ չրջանակներ կը գծէին, մերթ իրենց թեւերը կ'անչարժացնէին ու կը կարծես կը դանդաղացնէին իրենց թռիչքը, մերթ ալ

կան, վարդապետական եւ հաստատութենական դրուածքին համեմատութեամբ։

քանի մը անգամ կը թափահարէին իրենց թեւերը ու դարձեալ կը մօտենային մեզի: Եթէ չարունակէին, պիտի սուրային դէպի առաջ եւ իրենց եաին պիտի ձգէին մեր կառամբարձը, որովհետեւ անոնք մեր կառամբարձէն աւելի արագաշարժ էին: Բայց անոնք չէին ուզեր հեռանալ կառամբարձի այս յեռնամասէն եւ օդին մէջ չրջանակներ գծելով չարունակ կը մնային մեր վերեւ, կարծես վճռած ըլլալով մեզի հետ միասին երթալ մինչեւ Պոզճա–Ատա:

Ցանկարծ ուշադրութիւնս գրաւեց թռչուններէն մէկը, որ ձիւնասպիտակ մարմին մը ուներ եւ չեմ գիտեր ինչու քիչ մը կը զատարոշուէր միւսներէն: Թերեւս ուշադրութիւնս գրաւած էր անոր համար որ ան մեր կառամբարձին ամէնէն հաւատարիմ ընկերակիցը ըլլալ կը թուէր: Միւս ճայերը երբեմն չատ կը հեռանային, չատ կը բարձրանային, կարծես կը փրթէին մեզմէ, թէեւ քիչ վերջ դարձեալ կը մօտենային: Բայց ձիւնասպիտակ ճայը մեզմէ չէր հեռանար: Օդին մէջ անոր բոլոր չարժումները, օդին մէջ դրծած բոլոր չրջանակները, քիչ մը վեր բարձրանալ եւ քիչ մը վար իջնելները, ամէն ինչ, մեր կառամբարձին վերեւ մը նալու հաչիւին հետ կապուած էր: Եթէ հեռանար, չատ հեռու չէր երթար: Քիչ մը հեռանալէ վերջ դարձեալ դէպի մեր կողմը կը դառնար, քանի մը անգամ կը թեւաբախէր, երկու լայնատարած թեւերը բաց ու անչարժ պահելով կը ճախրէր դէպի մեր կողմը, կը մօտենար, յետոյ, ինչ որ անհաւատալի էր, եւ հրաչալի, օդին մէջ կէտի մը վրայ կարծես անչարժ կը մնար:

Հիմա այլեւս ոչի՛նչ կը տեսնէի եթէ ոչ այդ հիանալի թռչունը: Ամէն ինչ մոռցած էի ու կը հետեւէի անոր չարժումներուն: Կեանքիս մէջ քանի–քանի անգամներ դիտած եմ թռչուններուն, մանաւանդ ճայերուն պարը ծովու մակերեսին վրայ, քանի–քանի անգամներ հիացած եմ անոնց թռիչքէն յայտնուող խորհուրդին վրայ, բայց այս անգամ կարծես առաջինն էր որ տեսնէի: Ի՞նչ հոյակապ պատկեր մը կը պարզէր թռչունը, երբ օդին մէջ կ'անչարժանար թեւաբաց ու թեւատարած: Քանի մը երկվայրկեան կը մնար այդպէս, կարծես կը սպասէր որ կառամբարձը քիչ մը հեռանար, յետոյ դարձեալ մէկ երկու կը զարնէր իր թեւերը ու կայծակի արագութեամբ կը մօտենար մեզի, կարծես կ'ուզէր թառիլ կառամբարձին յետսամասի կամրջակին վրայ: Բայց երբեք չէր թառեր, երբեք ոտքերը գետին չէր դներ: Ձիւղ այն վայրկեանին երբ կը կարծէի որ յոգնած էր ու պահ մը պիտի թառէր կամրջակին վրայ կամ եզերքի երկաթմասերուն վրայ, կը բարձրանար, կրկին կը հեռանար: Այս թռչունը, նաեւ միւսները, այնքան մօտէն հետեւելով հանդերձ չոգենաւին, երբեք ոտք չէին դներ անոր վրայ: Աւիկա սկզբո՞ւնք մըն էր, կանո՞ն մը:

Կուչա ու կուռ նայեցայ սպիտակ ճային եւ անգամ մը եւս գլուխ հակեցի բըննութեան սա հրաշագործութեան դիմաց: Թռչունի մը թռիչքը: Քանի՞ հոգի կը նըչմարէ թէ բնութիւնը ինչպիսի գլուխգործոց մը ստեղծած է թռչուններու թռռիչքով իսկ: Քանի՞ հոգի կը նչմարէ այն դեղեցիկ պատկերը, դոր ճայ մը օդին մէջ կը պարզէ՝ օդին մէջ անչարժ մնալու իր արտակարգ կարողութեամբ: Քանի՞ հոգի կը տեսնէ թէ սա թռչունը ինչպիսի վարպետութեամբ մը օդին մէջ ուղիղ գծի մը նման կը սաւառնի միայն երկու անգամ թեւահարելով իսկ: Հրաշք, խոկապէս հրաշք:

Չեմ գիտեր թէ մեր կառամբարձը քանի՞ ակնարկ հեռացած էր, երբ տեսայ որ բոլոր ճայերը, կարծես մէկ խօսք ըրած, յանկարծ ետ դարձան եւ մէկը միւսին եաեւէն, սկսան վերադառնալ դէպի ցամաք: Առանց մնաք բարով մը ըսելու մեզի: Հեռացան ու անհետացան տեսադաշտէն:

Ի՞նչ էր այս: Խա՞ղ մը: Մեզ ճամբելու ձե՞ւ մը: Մեր դիմաց բնութեան հրաչալի բեմադրութիւններէն մէկը սարքելու առաքելութի՞ւն մը:

Շուրջս նայեցայ: Իմ մօտ կանգնած տասնեակ ուղեւորներէն ո՛չ մէկը ուշադրութիւն կեդրոնացուցած էր ճայերու խաղին: Ոմանք զրոյց–զրոյց կը խմէին, ոմանք թէյ: Ես յուզուած էի: Կը մտածէի որ երբեք պիտի չմոռնայի այդ սպիտակ ճային թռիչքը:

Ռ. Հ.

ՀՐԱՒԷՐ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ

Լոս – Անճըլըսի մէջ հիմնուած Ամերիկահայ Ճարտարապետներու եւ Գիտնականներու Ընկերակցութեան հաղորդագրութենէ կ'իմանանք թէ Ընկերակցութիւնը կազմած է դիտական մրցման յանձնախումբ մը, որուն նպատակներէն մին է մրցումի միջոցով յաւերժել հետաքրքրութիւն ստեղծել հայ աշակերտութեան մէջ, դիտութեան նկատմամբ, ընդարձակելով պատանիներու տեսադաշտը պղրոցական դիտելիքներու սահմաններէն դուրս: Աշակերտութեան դիտական եւ ճարտարապետական աշխատանքներու դրնահատանքը կը ծառայէ իրրեւ հիմնաքար ապագայ դիտական նուաճումներու:

Դիտական առաջին մրցումը կազմակերպուած էր երեք մարզերու մէջ՝ բնական, քնագիտական եւ ճարտարապետական, Զ–Դ եւ Գ–Ա. դասարաններու աշակերտներու համար: Աւելի քան 25 աշակերտներ ներկայացուցած են իրենց աշխատանքները, որոնք քննարկուած են խումբ մը փորձառու դատաւորներու կողմէ: Տասը աշակերտներ ընտրուած են անցնելու վերջնական չահողներու խումբին մէջ:

Մրցումի երկրորդ հանդրուանը եղած է Սեպտեմբեր 22–ին, Ռիվկէթ ակադեմիայի մէջ, Լոս – Անճըլըս, ուր ներկայ եղած են չահող աշակերտները, հանդիպելու դատաւորներուն եւ բացատրելու համար իրենց աշխատանքներու մանրամասնութիւնները եւ պատասխանելու հարցումներու, Ա., Բ., Գ. եւ պատուոյ յիշատակութեան տեղերը որոշելու համար:

Հոկտեմբեր 12–ին տեղի ունեցած՝ Ընկերակցութեան 19–րդ տարեդարձի ճաշ – պարահանդէսի ընթացքին, յանձնախումբի նախագահուհի տոքթոր Մարի–Նա Կեւրեքեան ներկայացուցած է պիտական մրցումի կազմակերպման աշխատանքները եւ յայտարարած անունները 10 մրցանակակիրներուն: Շահողները ստացած են դրամական նուէրներ եւ Հայաստան պատրաստուած օպտիմիչէն քարէ չքանչաններ եւ վկայականներ:

Ցիչեալ հաղորդագրութիւնը կը նչէ թէ մրցանակներու հաստատման եւ բաշխումին համար Ընկերակցութիւնը կազմած է յատուկ հիմնադրամ մը, որուն մասնակցողներ յատկացուցած են 10, 5, 2 եւ 1 հազարական տոլարի դրամարներ, որոնց տարեկան տոկոսային եկամուտը կը բաշխուի մրցանակակիրներուն:

Հոկտեմբեր 12–ի ճեռնարկին յանձնախումբը չնորհած է մէկ Ա. կարգի մըրցանակ (500 տոլար), 3 Բ. կարգի մըրցանակ (250–ական տոլար), 4 Գ. կարգի մրցանակ (100–ական տոլար) եւ 2 պատուոյ յիշատակութեան մրցանակ (50–ական տոլար):

Ցանձնախումբին կազմակերպած դիտական երկրորդ մրցումը տեղի կ'ունենայ 2003–ի Մարտ 23–ին, դարձեալ բնական, քնագիտական եւ ճարտարապետական մարզերու մէջ, Զ–Դ եւ Գ–Ա դասարաններու հայ աշակերտներու համար:

Այս առթիւ, Ընկերակցութիւնը կը հրաւիրէ Ֆրանսայի հայ աշակերտ – աշակերտուհիները եւս մասնակցելու դիտական երկրորդ մրցումին: Հետաքրքրուած աշակերտները կրնան դիմումնագրերը ճեռք ճգել Ամերիկահայ Ճարտարապետներու եւ Գիտնականներու Ընկերակցութեան կայքէջէն՝ www.aesa.org կամ դիմելով Ընկերակցութեան դրասենեակը՝ 417 W Arden Ave. # 112 C, Glendale, CA 91203, USA.

Արճանագրութեան դիմումնագրերը 25 տոլար վճարումով պէտք է հասնին դրասենեակ, Մինչեւ 2003 Մարտ 1:

Ցաւելեալ տեղեկութիւններու համար կը խնդրուի կապուիլ յանձնախումբի նախագահուհի տոքթոր Մարինա Կեւրեքեանի հետ, aesa-olympiad@yahoo.com էլեկտրոնային հասցէով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՀՆ ՈՒ ՑԱՒԵՐԺՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Մուղնի հրատարակչութիւն
Երեւան 2002

ԳՐԱԳԻՏՔ ԳՐԱԳԻՏԻ

ՊՈԼՍՈՑ Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցին Փոլիքլինիքի վերանորոգուած մուտքին պաշտօնական բացումը կատարուած է Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14–ին, ներկայութեամբ բարերարներուն եթէքին Պէրպէրօղլուի եւ Պէրպէրօղլու ընտանիքի անդամներուն: Այս առթիւ, ճեռամբ Մեսրոպ պատրիարքի, հիւանդանոցին հոգաբարձութիւնը ոսկեայ մետալը չնորհած է բարերարին: Բացման հանդիսութեան ներկայ եղած են Պատրիարքը եւ Շահան Սրք., ինչպէս նաեւ բարերարներ եւ համակիրներ: Բացումէն եառ, հրաւիրեալները համախմբուած են Պիլէք սրահին մէջ, ուր հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Սեդրակ Թոքատ ողջունած է ներկաները եւ ուղերձ մը կարդալով հաստատութեան երախտագիտութիւնը յայտնած է բարերարին եւ դիտել տուած է որ այս հաստատութիւնը որ պարծանքն է մեր ժողովուրդին, միչտ կը վայելէ բարերարներու հոգածութիւնը, որոնց չնորհիւ հրաչալի գործեր իրականացած են: Պատրիարքը, իր կարգին, իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ համայնքին ներս մեծ թիւով բարերարներ կան եւ թէ Եւրոպա կատարած իր վերջին չրջագրոյտին ընթացքին, նկատած է որ նոյն չարժումը չկայ, հայ գաղութներու մէջ, օրինակ տալով Ֆրանսայի գաղութը: Հանդիսութեան աւարտին հրաւիրեալները բոլորուած են ճոխ ճաշասեղաններու չուրջ:

*
**

ՊԱՔՐԳԻՒղի Ծնունդ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտ. 15–ին, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ կատարուած է տարեկան մատաղօրհնութիւնը: Արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք, որ նաեւ քարոզած է: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, տեղի ունեցած է Սիրոյ Սեղան մը վարժարանի հանդիպակաց չէնքին հանդիսասրահին մէջ: Հաւաքոյթին հանդիսավարը եղած է Տատեան վարժարանի ուսուցչուհիներէն Տիկին Թաթիանա Պոսթան, որ ողջունելէ ետք ներկաները բեմ հրաւիրած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետը՝ Գէորգ Թաչքըրան տեղեկագիրը ներկայացնելու համար, որմէ ետք ան խօսած է ապագայ ծրագիրներու մասին եւ յայտնած թէ Թաղային Խորհուրդը, այս տարի, որոշած է հիմնական վերանորոգութեան ենթարկել վարժարանին մայր չէնքը եւ Սիրոյ Սեղանէն գոյացած հասոյթը ամբողջութեամբ տրամադրել այդ նպատակին: Այնուհետեւ կիրարկուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, երգերով, արտասանութիւններով աշակերտութեան կողմէ: Ապա, Մեսրոպ պատրիարք կարճ «Հուսկ Բանք»ով մը փակած է հանդիսութիւնը, յորդորելով որ ժողովուրդը իր գոհողութիւնները զանց չառնէ դպրոցներն ու եկեղեցիները կանգուն պահելու համար:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

1

Այցելութենէ մը վերադարձին կառքին մէջ մոռցեր էի ձեռքի պայուսակս: Բարեկամներու տրուած մեր առաջին այցելութիւնն էր այդ, որ ամուսինս եւ ես կ'ընէինք 5 ամսական մանչուկին հետ: Իբր մայր իմ տուած առաջին այցելութի՞ւնն էր պատճառը, թէ ես տգաս գըրկած ու ամբողջովին կլանուած ինձ համար անսովոր այս քաղցր բեռով ու պարտականութեամբ մոռցեր էի պայուսակս, որը այնքան կը հաւնէի:

Տխուր էի չատ: Իմ պայուսակս կը դոյէր դեղեցիկ քանդակուած արծաթէ երկու նոյնանման կտորներով: Կաշին ու մնացեալն ալ նոյնքան սիրուն էին ու ներդաշնակ: Պայուսակիս մէջ ունէի ոսկի ժամացոյցս, ամուսնութեանս մատանին, որ նիհարնալուս պատճառաւ մատէս իյնալուն հոն դրեր էի, եւ չատ փոքրիկ մանրանկար ոսկիէ տետրակ մը, որուն կափարիչին վրայ փոքրիկ ադամանդներով եզերուած չորս տերեւանի առուոյտ մը կար քանդակուած: Ներսի երեսներէն մէկումն վրայ փորագրուած էր քառեակ մը իմ սիրած մէկ ժողովրդական բանաստեղծէն. –

Պահիր սրտիդ մէջ մի մաճուր անկիւն
Ցաւի օրերիդ համար ապաստան
Ու երբ լսես մրրկի շաչիւն,
Սրտիդ մէջ մի տեղ գտնես թագստան:

Այս ոսկի տետրակիկը անցուած էր ժամացոյցիս ոսկիէ չղթայէն, որ մեծ մօրմէս նուիրուած հնութիւն մըն էր եւ կ'ըսէին թէ մեծ արժէք կը ներկայացներ: Շղթան քիչ առաջ վզիս հաներ էի, որովհետեւ այցելութեան ընթացքին տղաս իմ կաթովս կերակրած ժամանակս, փոքրիկը չղթայով զբաղած՝ կը մոռնար ծծել:

Ունէի նաեւ քիչ մը դրամ: Ես դրամ քիչ ունէի ոչ միայն պայուսակիս մէջ, այլ եւ առհասարակ: Պայուսակս եւ մէջի արժէքաւոր իրերը կը պահանջէին անցեալիս, իսկ ներկայիս՝ ես աղքատ էի: Ամուսնացած էի աղքատ, բայց հոգեպէս հարուստ մարդու մը հետ, որու համար «սիրել» բառը գործածելն իսկ ինձ նըւաստեցուցիչ կ'երեւայ, մանաւանդ հիմա, երբ կը տեսնեմ թէ ինչ բովանդակութիւն կը տրուի այդ բառին:

Տխուր էի կորսնցուցած իրերուս համար, բայց ես անմխիթարելի էի մանանդ ամուսնութեան մատանիին կորուստին պատճառով: Այդ մատանին, բարակ ոսկիէ կերտուած և անարժէք, ինձ համար կը խորհրդանչէր իմ ներկաս, իմ սքանչելի ամուսինս եւ մեր սիրելական երեխան: Ան կը խորհրդանչէր իմ պայքարներուս յաղթանակը, կը մարմնացնէր իմ կապս ինձ համար նոր կեանքի մը հետ:

Կորուստիս կը խառնուէր նաեւ խուլ վախ մը: Ես լսած էի որ ամուսնութեան մատանին կորսնցնելը չատ վատ նչան էր: Ան դուռ կը բանար դժբախտութիւններու, իսկ ես կը յուսայի վերջապէս արժանացած ըլլալ ներկայ երջանկութեանս, որուն հասեր էի այնքա՜ն դժուարութիւններու, այնքա՜ն ճիգերու գնով:

Երբ ամուսինս տեսաւ յուզումս, դիս հանդստացնելու համար ըսաւ, որ վստահ է թէ պայուսակս թողեր էի մեր այցելած բարեկամներու տունը եւ թէ ինք կ'երթայ ստուգելու: Ժամէ մը վերա դարձաւ պարապ ձեռքերով, բայց կրկին հանդստացուց զիս՝ ըսելով թէ մեր բարեկամները դուրս ելած էին, դուռը գոց էր եւ թէ կրկին պիտի երթար հետեւեալ օրը:

Յաջորդ օրը, սակայն, հարկ եղաւ, որ հաչուեւիս կորսնցուցած ըլլալու դաղափարին հետ: Այդ ժամէն սկսեալ անբացատրելի վախ մը համակեց զիս մատանիիս կորուստի պատճառով: Ի զուր ամուսինս կը ջանար հանդստացնել զիս հեղնելով, յանդիմանելով կամ զուրգուրալով: Ի զուր կը ջանայի ես ալ զիս համոզել, թէ ամօթ է այսքան նախապաշարեալ մէկն ըլլալ, – սարսափը չէր հեռանար ինձմէ:

Ես նախապաշարեալ կին մը չէի: Եթէ մատանիի մը կորուստը զիս այս աստիճան կ'ալեկոծէր, պատճառը Պոլսոյ մէջ տիրող անորոշ, բայց տեւական մըտահոգութիւնն էր: Այդ մտահոգութիւնը, վերջերս մանաւանդ, խոնաւութեան պէս կը թափանցէր մեր հոգիները մեր կամքէն անկախ:

Ինձ համար մանաւանդ զգալի էր միջավայրին մէջ տիրող խուլ մտահոգութիւնը: Պոլսոյ միջավայրը անսովոր եւ նոր էր ինձ համար: Ես երբեք Տաճկաստան չէի ապրած:

Մանկութեանս եւ երիտասարդութեանս մէկ մասը ապրած էի զանազան ազատ երկիրներ: Վերջին հանգրուանս եղած էր Ժընեւ, ուր ուսումս նոր վերջացուցած՝ եկեր էի Պոլիս ամուսնանալու:

(Շար. 1)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Բաֆֆի Պալըգճեան 100 ելբօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր մօր՝ Հռիփսիմէ Պալըգճեանի մահուան Գ. տարելիցին (2000, Յունուար 1):

★ ★ ● ★ ☆ ■

Տօնական Հանդէս

ՇԱՒԻԼԻ «Լ. ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԻ

կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15–ին

Salle de l'église
6, rue du Père Komitas
92370 Chaville

★ ★ ● ★ ☆ ■

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

organise

Samedi 11 janvier à 20 heures

son

Dîner de Noël

Animation :

Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.

Réservez dès maintenant au :

04 91 53 34 98
(les places étant limitées)

L'EPHORIE
DE L'EGLISE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ST PAUL ET ST PIERRE

présente ses meilleurs vœux
de santé et de bonheur
pour l'année 2003
à toute la communauté
arménienne

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐՒ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիրամայր՝ Սիրանոյշ Սոմունճեանի մահուան առթիւ՝ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է.–

Տէր եւ Տիկին Արա Արապեան, Պր. Յարութիւն Զուլաքեան 150–ական եւրօ, Պր. Մարտիկ Սոմունճեան (որդին) 60 եւրօ, Տիկին Ընծայ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ժապ Փանոսեան 50–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան, Պր. Աւետիս Պալթայեան 30–ական եւրօ:

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2003
et souhaite une bonne Fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

(Շար. Ա. էջէն)

պարտականութիւնն է տեղի չտալ այդ չփոթութեան»: Չէչէններու համար պըրաւղին դէմ դիմադրութիւնը եւ ահաբեկչութիւնը տարբեր բաներ են: Արտասահմանը, սակայն, աւելի համամիտ է Պուտինի տեսակէտին, այսինքն միջազգային ահաբեկչութեան մասը տեսնելու:

ԺԻՊԼԱՑԻ (եմէն) քրիստոնեայ կրօնաւորներու վարած մէկ հիւանդանոցի վրայ դինեալ յարձակում մը գործած է Ալ–Իման համալսարանի մէկ ուսանողը, Դեկտեմբեր 30–ին: Ամերիկացի երեք բժիշկներ սպաննուած են, չորրորդ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Կալաշնիկովով մը, ուսանողը կրակ բացած է բժշկական մարմնին վրայ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ, Դեկտեմբեր 27–ին ձերբակալուած եւ հարցաքննուած է Ալ–Հայաթի տեղւոյն թղթակիցը: Մեղադրանքն այն է որ «սխալ լուրեր» տարածած է եւ պատի պիտի քաշուի: Ալ–Հայաթի տնօրէնութիւնը կ'առարկէ որ վրականութիւնը ճիշդ հակառակն է, ճիշդ լուրեր տուած ըլլալուն համար է որ ձերբակալուած է: Լրագրողը՝ Հմայտի, 33 տարեկան սաւուտական թերթին թղթակիցը 1994–էն ի վեր, գրած էր Դեկտեմբեր 20–ին, որ սուրիական իշխանութիւնները եւ ՄԱԿ–ը պատրաստութիւններ կը տեսնեն Սուրիոյ հիւսիս–արեւելեան շրջանը մօտ մէկ միլիոն իրաքցի գաղթականներ ընդունելու համար, Իրաքի վրայ յարձակման մը պարագային: Դեկտեմբեր 24–ին, թերթը սուրիական պաշտօնական հերքումը հրատարակած էր: Սուրիոյ մարզկային իրաւանց պաշտպան ընկերակցութիւնը անմիջական ազատ արձակումը պահանջած է:

ՓՈՆԹՈՒԱԶԻ դատարանը հրոյ ճարակ եղած է Դեկտեմբերյ 30–էն 31 գիշերը: Հաստատուած էր որ ոճրային արարքի մը հետեւանք է:

ԹԻՒՐՔՄԵՆԻՍՏԱՆԻ նախագահին՝ Նիազովի դէմ մահափորձի կազմակերպութեամբ ամբաստանուած նախկին փոխ–վարչապետը՝ Բորիս Շիմուրադով 25 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է Դեկտեմբեր 30–ին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի եւ Թուրքիոյ միջեւ գործել սկսած է ընդծովեայ ամէնէն խոր կազուղին: Սեւ ծովէն անցնելով, կազ հայթայթելով: 2003–ի համար, 2 միլիառ խորանարդ մեթր պիտի յանձնուի, ապա պէտք է հասնի 16 միլիառ խորանարդ մեթրի տարեկան:

ԻՐԱՆի հիւսիս–արեւելեան շրջանի Ղարզան քաղաքի բանտին մէջ, հրդեհ մը ծագած է Դեկտեմբեր 30–ին, որու հետեւանքով 27 բանտարկեալներ մեռած են, 50 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ՁՈՐՍ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ եւս սպաննուած են Դեկտեմբեր 30–ին իսրայէլցի պինուորներու կողմէ:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ա. ՅՈՒԼԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ժամը 10–ին մի՛ն Դիւէերայլին եւ Առաւտեան Ժամերգութիւններ կը կատարուին:

Սկիզբ Ճրագալոյցի Երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ Ժամը 15–ին, Ճրագալոյցի պատարագ՝ Ժամը 16·15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ԿՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 8·30ին: Պատարագ Ժամը 10·30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Զրօրհնէք կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7*

Բ. Օր Ծննդեան: Ճիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5, Ճրագալոյց:*

Երեկոյեան Ժամերգութիւն՝ Ժամը 16·30, պատարագ Ժամը 17·30:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6, Ծնունդ:*

Սկիզբ Ժամերգութեան Ժամը 9–ին: Պատարագ՝ Ժամը 10·30–ին: Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7, Մեռելոց:*

Պատարագ՝ Ժամը 10·30–ին: Ցետ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ

ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւտեան Ժամերգութիւն 9·30–ին: Երեկոյեան Ժամերգութիւն եւ Մարգարէական Թղթերու ընթերցում Ժամը 16–ին: Ճրագալոյցի պատարագ Ժամը՝ 17·15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Ժամերգութիւն Ժամը 9·30–ին: Պատարագ Ժամը 10·30–ին: Ցաւարա պատարագի Զրօրհնէքի հանդիսաւոր արարողութիւն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7*

Ժամը 10–ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Ընթերցուածք Ժամը 15–ին: Պատարագ Ժամը 16–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Պատարագ Ժամը 10–ին: Զրօրհնէք Ժամը 12–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Սկիզբ Երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ Ժամը 16·15–ին: Ճրագալոյցի պատարագ Ժամը 17–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Սկիզբ Ժամերգութեան Ժամը 9·30–ին: Պատարագ Ժամը 10·45–ին: Զրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան Ժամերգութիւն Ժամը 16–ին: Ընթերցուածք Ժամը 16·30–ին: Պատարագ Ժամը 17–ին: Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Առաւտեան Ժամերգութիւն՝ Ժամը 8·30–ին: Պատարագ՝ Ժամը 10–ին: Ցաւարա պատարագի Զրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի: Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

ՄԵԾԵԼՈՑ

Պատարագ Ժամը 10–ին: Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

Առաւտեան Ժամերգութիւն՝ Ժամը 10–ին:

ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ընթերցուածք Ժամը 16–ին: Պատարագ Ժամը 17–ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւտեան Ժամերգութիւն՝ Ժամը 8·30–ին: Հանդիսաւոր պատարագ եւ Զրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն Ժամը 9·45–ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵՂԻՄԱՉԵԱՆի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7, Մեռելոց*

Պատարագ՝ Ժամը 10–ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Ճրագալոյցի արարողութիւն՝ Ժամը 17–ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն: Պատարագ՝ Ժամը 10–ին: Զրօրհնէք՝ Ժամը 11·30–ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ԲՀՆՑ. ՏԻՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
VENDREDI
3 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·591 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·591

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Սիրելի Հայրենակիցներ,

Մենք հրաժեշտ ենք տալիս 2002 թուականին: Անցնող տարին ցոյց տուեց, որ մեր երկիրը մտել է որակական նոր փուլ: Մենք հրաժարուեցինք ապրել մշտական կռիսատեսումներով: Մենք ընտրեցինք ամէնօրեայ լարուած աշխատանքի ճանապարհը, որը միակն է երկիրը զարգացնելու համար:

Այս տարուայ տնտեսական աճը անախադէպ էր անկախութիւնից ի վեր: Սա խօսում է բոլորիս ջանքերի յաջողութեան մասին: Սակայն, տնտեսութեան իրական ցուցանիշը մարդու բարեկեցութիւնն է:

Ես չեմ մոռանում, որ դեռ կան երեխաներ, որ ապրում ու սովորում են ոչ բարւօք պայմաններում: Կան ծնողներ, որ դժուարութեամբ են հայթայթում իրենց ընտանիքների հացը: Կան մեծահասակներ, որոնց կեանքի պայմանները դեռեւս հեռու են բաւարար լինելուց: Հաւատացնում եմ ձեզ, որ կարճ ժամանակ անց ձեր հոգսերը էապէս կը թեթեւանան:

Ցաւով պնահատանքի են արժանի մեր կանայք՝ մեզ նեցուկ դժուարին պահին եւ միշտ հմայիչ ու կանացի: Ձեր լաւատեսութեամբ եւ համբերատարութեամբ է ամուր ընտանիքը, ուրեմն եւ երկիրը:

Այսօր առաջին անգամ Նոր Տարին նոր յարկի տակ են դիմաւորում երկրաշարժից տուժած հազարաւոր ընտանիքներ: Ես չնորհաւորում եմ բոլորին: Հաւատացէք, որ Հայաստանի հիւսիսում մենք ուշնենալու ենք զարգացման գօտի:

Անցնող տարում մենք չարունակեցինք մեր ջանքերը ուղղուած Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորմանը: Այս հարցում մեր տեսակէտները միջազգային հանրութեան կողմից երբեք այնքան լսելի եւ ընկալելի չեն եղել, որքան այսօր:

Ե՛ւս մէկ տարով մեծացան ու ամրացան Հայաստանի Հինուած Ուժերը: Մենք, աւելի քան որեւէ այլ ժողովուրդ, գիտենք խաղաղութեան արժէքը: Շնորհաւորենք եւ բարի ծառայութիւն մաղթենք մեր երկրի ու խաղաղութեան պաշտպաններին:

Նոր տարում նոր վայլով կը վերաբացուեն մեր մշակութային օճախները: Դրան մեր ժողովուրդը եւ մշակոյթի գործիչները երկար են սպասել: Նոր չուքով մեզ կը ներկայանայ մայրաքաղաք Երեւանը: Եկող տարի տեղի են ունենալու նախագահական եւ խորհրդարանական ընտրութիւններ: Սրանք մեծ իրաւարձութիւններ են մեր երկրի կեանքում: Լիայոյս եմ, որ ընտրութիւնները կ'անցնեն, այնպէս, ինչպէս վայել է կազմակերպուած եւ քաղաքակիրթ ժողովրդին: Ոչ բոլորն են դա ցանկանում, եւ մենք պարտաւոր ենք զգօն լինել:

Սիրելի հայրենակիցներ,

Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի քոյրեր ու եղբայրներ,

Այս պահին հեռուստատեսութեան չընորհիւ աշխարհի տասնեակ երկրների Հայերը Նոր Տարին դիմաւորում են միասին: Հայաստանեան ժամանակով, հայկական երաժշտութեամբ եւ, ի հարկէ, կենացներով: Համազգային համախմբման մի նոր աստիճան է սա:

Սրտանց չնորհաւորում եմ ձեզ Նոր Տարուայ առթիւ: Թող 2003 թուականը առողջութիւն, համերաշխութիւն եւ յաջողութիւն բերի ամէն մի տուն:

Շնորհաւոր Ամանոր:

***

ԵՐԿՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԵՒՍ ՔԱՇՈՒԱԾ

Հայաստանի նախագահական յաջորդիկայ ընտրութիւններէն իրենց թեկնածութիւնը քաշած են երկու նորեր եւս: Անոնցմէ առաջինը ժողովրդավար Հայրենիք կուսակցութեան ղեկավար Պետրոս Մակէեանն է որ իր որոշումին որպէս դրդապատճառ ցոյց տուած է Տիգրան Նաղդալեանի սպանութիւնը: Ան անհրաժեշտ ստորագրութիւններու թիւը հաւաքելով արդէն արձանագրուած էր կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովին մօտ: Ուրիշ մը՝ Արշակ Սադոյեան, նոյնպէս քաշած է իր թեկնածութիւնը, առանց նոյնիսկ արձանագրուելու:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

2003

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը, ժ· Շիրաքի պարագային ութերորդ անգամ ըլլալով, Դեկտեմբեր 31–ին, ժամը ժամը 20–ին, իր մաղթանքներն ըրաւ իր ժողովուրդին:

Հաւանաբար, ինք իսկ չէր խորհեր թէ «այդ բախտը» պիտի ունենայ եւ 2002–ը իրեն համար անսպասելի, քաջառիկ, հըրաշքի համազօր տարի մը եղաւ չնորհիւ ձախի ձախաձեր քաղաքականութեան եւ ընտրութեան Բ· Շրջանին ժ· Մ· Լը Փէնի ներկայութեան որպէսզի մրցակից: Ինք էր այլեւս «նուազագոյն չարիքը» ան՝ որու ի նպաստ հարկ էր քուէարկել, նախընտրելով «խաբեբան» Ֆաշիստէն, վէնչպէս կը հրահանգուէր ողբերգական բնոյթ ունեցող լոզունգով՝ ընտրել խաբեբան, ո՛չ Ֆաշիստը:

Ամանորեան մաղթանքները չատ ինքնատիպ բնոյթ չեն կրնար ունենալ եւ տարուէ տարի, ուեւէ նախագահ տափակութիւններէ չի կրնար խուսափիլ: Ուրեմն, Շիրաք բացառութիւն չէր կրնար կազմել: Ան մաղթեց որ 2003–ը ըլլայ «վճռական եւ արդար գործունէութեան տարի մը», հրաւիրեց Ֆրանսացիները որ ողջմտութիւն եւ վստահութիւն ցուցաբերեն: Ինք պիտի հսկէ որ բարեկեցութիւնը յաջողութեամբ պահպանուին բոլորին հետ եւ բոլորին համար: 2002–ը, ըսաւ, վիճակումի, համախմբումի եւ փոփոխութեան տարի մը եղաւ: Ինչ կը վերաբերի կառավարութեան, իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ ան վերահաստատուեց Պետութեան հեղինակութիւնը, դիտել տուաւ որ բրտութիւնը կը նահանջէ (ի դէպ, ելոյթին յաջորդող ժամերուն, ան քաղաքէ քաղաք չատ նահանջի տպաւորութիւն չթողուց) հաստատելով, սակայն, թէ անհետացած չէ: Որքան աւելի եռանդուն ըլլայ Ֆրանսան, չեչտեց Շիրաք, այնքան աւելի կը լսուի իր ձայնը, աւելի ուժով կը խօսի: 2003–ին, Ֆրանսա պիտի չարունակէ իր առաքելութիւնը խաղաղութեան համար, Միացեալ – ազգերուն հետ (ի դէպ, ամսուան մը համար, Ապահովութեան Խորհուրդի հերթական նախագահութիւնը կը վարէ Ֆրանսա):

Հակազդեցութիւններն ալ նորութիւն չեն բերեր: Նախագահին կուսակիցները կը գնահատեն «հանդարտ ու վճռական» նախագահը, ընկերվարականներու կողմէ Վէնսան Փէյոն դիտել կու տայ «նախագահ մը որ ոչինչ ունի լսելիք մեզի», ժան – Մարի Լը Փէն, հեգնանքով կ'արտայայտուի «Անիրական նախագահ մը անիրական բարեւներուն մասին խօսեցաւ, էլիզեական ամպի մը վրայ, հազարաւոր մղոններով հեռու Ֆրանսայի հիւներուն մտահոգութիւններէն եւ խնդիրներէն մտավախութիւններէն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ այլեւս չեն ուզեր որ Օ– ՀՍ – Սէ – Ը–ն իր պաշտօնը չարունակէ Չէչէնիա եւ այդ ուղղութեամբ յայտարարութիւն մը ըրաւ Արտաքին Նախարարը՝ Իկոր Իվանով: Եւրոպայի Համագործակցութեան եւ Ապահովութեան Կազմակերպութիւնը Չէչէնիա էր 1995–էն ի վեր, բայց ժամանակաշրջանը վերջ կը գտնէր տարուան հետ, հակառակ ամերիկեան ճնշումներուն Ռուսաստան տեղի չտուաւ: Միւս կողմէ պնդապէտ Բուշանով, որ կը դատէր չէչէն պարմանուհիի մը սպանութեան համար, անպատասխանատու նկատուեցաւ եւ հոգերուժարան մը պիտի փոխադրուի:

ՄԱԿ–ի Ընդհ· քարտուղարը՝ Քոֆի Անան յայտարարած է որ գոհ է Իրաքի դիրքէն ապագինման քննիչներու նկատմամբ եւ այս պարմաններուն մէջ, որեւէ պնինալ յարձակում չպղպատնար: Իսրայէլեան ձայնասփիւռէն տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, ան չեչտած է, Դեկտեմբեր 31–ին, «Իրաք կը գործակցի, քննիչները կրնան փրենց աշխատանքը տանիլ առանց խոչընդոտի, ուրեմն որեւէ արդարացում չեմ տեսներ պինալ նախաձեռնութեան մը»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական նախագահութիւնը Յունուար 1–էն ի վեր կը վարէ Յունաստան, վեց ամսուան համար: Միութեան յաջորդ վեհաժողովը Սելանիկ տեղի կ'ունենայ:

ԱՄԱՆՈՐԻ դիչերը, համեմատաբար, ծանր միջադէպերու տեղի չտուաւ Ֆրանսայի մէջ, եթէ նոյնիսկ ընդհանուր ձեւով չորս հարիւր կառքեր կրակի տրուեցան, բայց, թիւը նուազ էր քաղաղատմամբ նախորդ տարուան: Շան դ'էլիզէ համամատուած էին 450 հազար հոգի եւ ոչ մէկ միջադէպ պատահած է: Ծանր արկած մը տեղի ունեցած է Ռէննի մէջ, ոստիկանական 2 կառքերու բախումով, մէկ ոստիկան մեռած է, 9 ուրիչներ վիրաւորուած են: Երկու կառքեր կանչուած էին միջամտութեան մը համար եւ կը հասնէին տարբեր ուղղութիւններէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ա· Ն· Սեզէր վաւերացուց սահմանադրական չարք մը բարեփոխումներ, որոնք թոյլ պիտի տան Իրտոգանի վարչապետութեան աթոռը դրաւել: Ծանօթ է, որ նախագահը իր վէթօն դրած էր, երբ Ազգային Ժողովը առաջին քուէարկութեամբ մը, նման որոշումը տուած էր: Այս անգամ, իր հաւանութիւնը տալով, առաջքը կ'առնէ հանրաքուէի մը: Իրաց այս նոր պարմաններուն մէջ, էրտողան կրնայ երեսփոխանական իր թեկնածութիւնը դնել Սղերդի մասնակի ընտրութեան, Փետրուար 9–ին, ապա, երեսփոխան դառնալէ ետք գրաւել վարչապետի աթոռը:

ՋՈՐՍ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ եւս սպաննուած են Յունուար 1–ին, որոնց երեքը 13–էն 16 տարեկան, Գազայի գօտիին մէջ:

ՊԱՍՐԱՑԻ չրջանը (Իրաք) անպէեամերիկեան ռմբակոծութիւններէն մէկ իրաքցի մեռած է, երկու ուրիչներ ալ վիրաւորուած են, Յունուար 1–ին: Ամէնօրեայ միջադէպեր կան Իրաքի եւ անգլոամերիկեան օդանաւերու միջեւ, երբ այս վերջինները թռիչքներ կը կատարեն Ուաչինկթընի պատրազմի չրջանին վրայ, 1999, Ծոցի պատերազմէն ետք:

ՎԵՐԱԳՐՈՒՉԻ (Մեքսիքայի Ատլանտեան ափ) չուկայի մը մէջ դիւրավառ ապրանքներու պայթումին հետեւանքով 37 հոգի մեռած է Դեկտ· 31–էն Յունուար 1–ի գիչերը: Կան նաեւ 70 վիրաւորներ:

ՊՐԱՋԻԼԻՈՅ նորընտիր նախագահը՝ Լուլա, Յունուար 1–ին կատարեց երդմնան իր պարտողութիւնը, նախագահական պարտէզին առջեւ հաւաքուած տասնեակ հազարաւորներու խանդավառ բազմութեան մը ներկայութեան, որոնց մէջ տեղ դրաւած էին մեռապատգործութեան նախկին բանուորին բարեկամները՝ Ֆիտէլ Գասթօ եւ Հուգօ Չաւէզ: Աչխատաւոր – ներու կուսակցութիւնը, զոր Լուլա հիմնած էր 1980–ին, բազմաթիւ ռոնախիմբութիւններ կազմակերպած էր այս առթիւ: Ժողովուրդը, սակայն, չատ բան կ'ակնկալէ նախագահէն ընկերային եւ տնտեսական դեռնի վրայ:

ՊԱՊ, Ամանորի իր պատգամին մէջ, կոչ ըրաւ որ վերջ տրուին եղբայրասպան եւ անհեթեթ կռիսներուն Մերճաւոր – Արեւելքի մէջ: Յովհ· Պօղոս Բ· որ չատ յոգնած երեւցած է, վոխանակ պատարագելու նախագահած է Ս· Պետրոսի պատարագին, ինչ որ թոյլ կու տար որ նստի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ Ա· Կիւլի կողմէ Ս· Հիւսէյնի «մենատէր» որակումը պատճառ եղած է որ Պաղտատ բողոքդիր մը դրկէ Անգարա: Այդ հակազդեցութենէն ետք ուչադրութիւն դրաւած է որ թուրք վարչապետը Ամանորի չընորհաւորութիւններու ընթացքին, ակնարկելով Իրաքի վարչակարգին, ըսած է· «Ամէն երկրի վարչակարգը իր հարցն է· ամէն երկիր պատմական իրողութիւններու տէր է զորս կը յարգենք: Ոչ ոքի ներքին հարցերուն միջամուխ կ'ըլլանք»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱԻ ՄԸ՝ Վիքի որ Անվերջին ճամբայ ելած էր եւ 70 հազար թոն քարիւղ կը փոխադրէր, Փա – ոը Գալէի նեղուցին մէջ, Դեկտեմբեր 31–ի գիչերը բախած է նորվեկիական խորտակուած Թրիքոլոր նաւուն: Բախումին պատճառները յստակ չեն, բայց, ապահովութիւն կը տրուէր որ ապականութեան վտանգ չկայ: Միւս կողմէ սակայն, Փրէսթիժի քարիւղային խառները սպառնական ծովափնէն հասան Ֆրանսական ափը, ինչպէս կը նախատեսուէր:

ՏԱՐԻ ՄԸ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ...

ՏՈՔԹ. ԱԲԵԼ ՔՀՆՅ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ՕՂԼՈՒՔԵԱՆ)

Բ) Ի՞ՆՉԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԼ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին կը հանդիսանայ արեւելեան հնադոյն եկեղեցիներէն մին՝ իր առաքելական ծագումով, ուղղափառութեամբ, պատմութեամբ, նուիրականութեամբ եւ սրբազան աւանդոյթներով: Հակուած ենք խոստովանելու, որ կամայական ամէն մի փոփոխութիւն կամ նորամուծութիւն ա-նոր աւանդական եւ վարդապետական ըմբռնումներուն մէջ, կը թուի մեղանչում մը ըլլալ անոր ինքնութեան եւ սրբութեան դէմ, նման այն վճիտ աղբիւրին, որուն վրայ առաջացող ամենափոքր բիծն իսկ կը նուազեցնէ անոր արժէքը:

Սակայն միւս կողմանէ անուրանալի է նաեւ այն փաստը, որ աւանդութիւնները ալ իրենք իրենց մէջ ենթակայ են փոփոխութիւններու եւ ազդեցութիւններու: Անոնց մէջ հիմնականները միայն կը մնան, մինչդեռ ուրիշներ, ժամանակին ու բարքերուն բերումով, ինքնըստինքեան գործածութենէն կը դադրին, իսկ կրօնական նոր շարժումներ ու ըմբռնումներ նոր սովորոյթներ կը սկսին հետզհետէ իրենց ծիլերը արձակել եկեղեցւոյ անդաստանին մէջ:

Այս ուղղութեամբ կարելի է պատմական բազմաթիւ յարացոյցներ վկայակոչել, ցոյց տալու համար թէ ինչպէս յեսամուտ երեւոյթներ, հարկադրուած տարբեր ժամանակաշրջաններու ընկերային եւ հասարակական պահանջներէ, պատմական դէպքերու եւ դէպքերու հետ առընչուած պարագաներէ, ընդհանրական եւ մեր ազգային Եկեղեցւոյ մէջ վերածուած են նուիրական եւ անձեռնմխելի սոցացուածքներու:

Ա) Նախնական եւ առաքելական շրջանի Եկեղեցին շատ աւելի պարզ էր, սակայն ունէր իր Հաւատոյ դաւանութիւնը, որ ամբողջապէս հիմնուած էր Յիսուս Քրիստոսի Անձին եւ յարութեան գաղափարին վրայ: Գործ Առաքելոց գիրքը նախնական Եկեղեցւոյ Հաւատամքը հաւաքել կուտ դաւանութեամբ կը ներկայացնէ. «Նազովրեցին Յիսուս, որ մատնուեցաւ, չարչարուեցաւ ու մեռաւ խաչին վրայ, եւ որուն Աստուած յարուցիչ տուաւ մեռելներէն» (23):

Դ. եւ Ե. դարերուն հերետիկոսական շարժումներու եւ աստուածաբանական բուռն պայքարներու հետեւանքով, Տիեզերական ժողովներու կողմէ Եկեղեցւոյ մէջ որդեգրուեցաւ շատ աւելի բարդ կառոյց ունեցող Հաւատոյ Հանդանակ մը, ըլլորիս քաջածանօթ Նիկիա – Կոստանդնուպոլսական դաւանութիւնը, որ այսօր կը դաւանինք մեր Պատարագի ընթացքին:

Վերոյիշեալ փոքրիկ օրինակը կու գայ վկայելու այն մասին, թէ այսօրուան Եկեղեցին իր արտաքին կերպին մէջ նոյնը չէ, ինչ որ առաքելական դարերու Եկեղեցին էր: Ժամանակի դարձացումը, մշակոյթներու եւ մտայնութեանց փոփոխութիւնները, ընկերային կեանքի բարեկարգումը Եկեղեցիին եւ նոյնիսկ Քրիստոնէութեան ու անոր վարդապետութեան մէջ փոփոխած կամ աւելցուցած են շատ մը տարրեր, որոնք վստահաբար անծանօթ էին նախնական Եկեղեցիին:

Բ) ԺԳ. դարէն սկսեալ, Կիլիկեան Հայքի քաղաքական ազդեցութեան ներքոյ, եւ շնորհիւ Գրիգոր Գ. Կեսարացի լատինասէր կաթողիկոսի, մեր Հայրապետական Աթոռին վարդապետներու կողմէ կազմակերպուած հակալատինական եւ լատիններու հետ հակամիութենական բուռն պայքարին, ինչպէս նաեւ մեր պատմութեան մէջ Գրիգոր Գ. Կեսարացի կաթողիկոսի ալ խնդրական անձ մը ըլլալու փաստ, «Մեծացուցէք» շարականներու կարգը վաղուց արդէն դարձած է մեր ժամակարգութեան անբաժանելի մէկ մասը, միաժամանակ՝ Շարականոցի թանկագին գոհարներէն մին:

Գ) Մեր Եկեղեցւոյ հնամենի աւանդութիւններէն մին եղած է պահոց չրջանը անցընել միմիայն բուսական սնունդով: Ժ-Թ. դարէն սկսեալ, ոչ միայն Հայաստանի եւ Սփիւռքի շատ մը չրջաններու, այլեւ նոյնիսկ վանական համալիրներու մէջ պահոց ուտիք համարուեցաւ նաեւ ձկնեղէնը: Դէթ այսքանով գոհանայինք, ընդհակառակն, ներկայ կեանքի պայմանները արդէն հսկայ մեծամասնութեան մը համար լուսանցքային անպործածելի վիճակի մը մատնած են Եկեղեցւոյ այս եւ նման սովորոյթները, մինչդեռ որոշ քոյր Եկեղեցիներ պահոց սովորութիւնները փոխարինած են անձնական բարեգործութեամբ:

Դ) Ժամանակագրութիւնները մեր եկեղեցական կեանքի անբաժան մէկ մասը կը կազմեն: Գիշերային, Առաւօտեան, Արեւագալի, Ճաչու՝ իր երրորդ, վեցերորդ եւ իններորդ ժամերու բաժանումներով, ինչպէս նաեւ Երեկոյեան, Խադաղական ու Հանդստեան ժամերգութիւնները ե՛ւ Հայաստանի, ե՛ւ Սփիւռքի շատ մը եկեղեցիներէն ներս ամբողջապէս դադրած են կատարուելէ, որովհետեւ այսօրուան կեանքի, աշխատանքային եւ ընկերային պայմանները, վրէնց գործնական ու պարտաւորեցնող դրուածքով, հնարաւորութիւն չեն ընձեռեր այսօրուան մարդուն մասնակից դառնալու այս հոգեպարար արարողութեանց: Իսկ եկեղեցւոյ դասարկ պատերուն քահանայի ու դպիրի մը բարձրացուցած արձագանգը որքա՞ն կրնայ իր ջուն խմաստին ծառայել, այդ ալ ուրի՛շ խնդիր:

Ե) Ս. Պատարագի արարողութեան առթիւ հաղորդութիւն ընդունիլ ապաշխարութեամբ եւ ծոմապահութեամբ՝ հնադոյն կանոն է: Սոյն կանոնի խստութիւնը ընդհանրապէս մեր Եկեղեցւոյ մէջ ակամայ ստեղծած է անփառունակ կացութիւն մը, որ միայն քիչեր կը համարձակին, Պատարագի ատարին, «երկիւղիւ եւ հաւատով» ընդունելու Ս. Հաղորդութիւնը: Այս անբնական լրացումը կը բարեփոխելու միտումով, շատ մը հովիւներ իրենց հովուութիւններուն մէջ արտօնած են Հաղորդութենէ առաջ ծոմապահութեան կանոնին չափաւոր խախտումը, որպէսզի հաւատացեալներ ստիպուած չըլլան միայն Ծնունդի եւ Զատիկի տօներու Հաղորդութեամբ գոհանալ, այլ ընդհակառակն, կարելիութիւնը ունենան անարգել մօտենալու Հաղորդութեան Խորհուրդին՝ նաեւ Տէրունի եւ միւս կիրակիներու Պատարագներուն առթիւ:

Զ) Մկրտութեան եւ Պահքի խորհրդակատարութեանց առթիւ, պատշաճ սովորութիւն է, որ հաւատքի վկայութիւն տալու պաշտօն ունեցող կնքահայրը կամ խաչեղբայրը, պարտադիր կարգով, ըլլան զաւակները Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ՝ հոգեւոր ծնունդները անոր Ս. Պահկին: Ցաւակապէս Արեւմուտքի մէջ, Եւրոպայի եւ Հիւսիսային Ամերիկայի ամբողջ տարածքին, խառն ամուսնութիւններու բերումով, հայ ընտանիքներ այլեւս կազմուած են այլ դաւանանքներու պատկանող հայ եւ օտար անդամներով: Էքիւմենիզմի դարուն այլեւս կարելի չէ պարտադրել անոնց անպայման ընդունիլ Հայ Եկեղեցւոյ դաւանանքն ու վարդապետական սկզբունքները, եւ ոչ ալ կարելի է պահանջել անոնցմէ հրաժարիլ իրենց դաւանական տոհմիկ պատկանելիութենէն: Հետեւաբար, Մկրտութեան եւ Ս. Պահկի խորհրդակատարութեանց առթիւ, դժուար է արդեօք ըլլալ այլազգեան քրիստոնեաներուն ստանձնելու համար կնքահայրութեան կամ խաչեղբայրութեան պաշտօնները Հայ Եկեղեցիի յարկէն ներս: Ասիկա հաւանական, նոր երեւոյթ մը, որուն մասին յառաջադոյն կարելի չէր անգամ երեւակայել:

Այս եւ նման բազմաթիւ յարացոյցներ, որոնց չարքը տեղին չէ այստեղ երկարել, կու գան անհրկեայ վկայելու, որ Եկեղեցիին մէջ շատ մը սովորոյթներ ու աւանդութիւններ, գործնական կամ պիտանի ըլլալու հմքէ զրկուելով, մինչեւ մոռացութեան ենթարկուիլը հետզհետէ կը զարկանան, մինչդեռ նորերը՝ կեանքի նոր օրինաչափութիւններուն եւ պահանջքներուն տակ ծնունդ կ'առնեն ու կ'արձակեն իրենց դալար ընձիւղները Եկեղեցւոյ պարարտ դաշտին մէջ:

Այստեղ կրկին անգամ վերոյիշեալ հարցադրումը՝ ի՞նչը բարեկարգել: Վերատահաբար ոչ այն որ հարկաւոր չէ, եւ ոչ ալ այն՝ որուն բարեկարգումը ոչ միայն Եկեղեցւոյ կեանքին համար առաւելութիւն մը չէ, այլ միայն վնասակար է:

Այս առընչութեամբ՝ օրինակ մը: Հայ Եկեղեցւոյ մէջ ծխական աւանդութիւն է Ս. Հաղորդութեան մատակարարումը դէպի հաւատացեալի չրթունքը կամ բերանը: Հաւատացեալ անհատի մեղանչական ըլլալու փաստը, Մամոնայ եւ Աբեան Խորհուրդին վտեմութեան առջեւ, պինք անարժան կը դարձնէ ունենալու Անոր հետ ձեռքի որեւէ չփում:

Պարագան այսօր բոլորովին այլ է Հիւսիսային Ամերիկայի ու Գանատայի շատ մը ծուխերուն մէջ: Նորելուկ հիւանդութիւններու եւ չարադուշակ վարակներու մտավախութենէն թելադրուած, դրեթէ ամբողջ Հիւսիսային Ամերիկայի հայ համայնքներէն ներս, սկսած է լայն տարածում գտնել Ս. Հաղորդութեան ձեռքի վրայ մատակարարման ձեւը: Այսինքն՝ հաղորդուելու պահուն, հաւատացեալը իր ձեռքին վրայ կ'ընդունի Ս. Հաղորդութիւնը եւ ապա զայն կը տանի իր բերանը:

Եկեղեցւոյ մէջ նման երեւոյթի մը առաջացումը ուղղակի աղերս մը չունի բարեկարգութեան հետ, այլ ան նորաբարութիւն մըն է, որ կրնա՛ւ թէ առաւելութիւն մը բերէր Եկեղեցւոյ կեանքին ներս:

Նմանապէս, ծխարանին ու Պատարագի սեղաղութեան կրճատումներով կարելի չէ բարեկարգուած նկատել Եկեղեցին, եւ ոչ ալ յոյս ունենալ այդպիսի միջամտութիւններով աստղաբաշխական թիւ ապահովել եկեղեցիներու նստատեղերուն վրայ:

Հարկ է բարեկարգել ու մանաւանդ զարկ տալ Եկեղեցւոյ մէջ անտեսուած բնագաւառներուն՝ քրիստոնէականին (Catéchisme), ու երիտասարդական չարժումներուն: Առանց Աւետարանի եւ Հայ Եկեղեցւոյ մասին հիմնական դիտելիքներու, առանց վերջինիս վկայողական պատմութիւնը ճանչնալու եւ ըմբռնելու անոր բարենպաստ դերն ու առաքելութիւնը մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ, կը նշանակէ այժմէն խոստովանիլ սեփական Եկեղեցիին տկարութիւնն ու ճախողութիւնը վաղուան սերունդը հայադրօմ բոյրով մը կերտելու պատասխանատուութեան մէջ:

Այս ուղղութեամբ, ինչքա՛ն տխուր է հաստատել, թէ Եկեղեցւոյ հովանիին ներքոյ ծլարձակած երիտասարդական այդ չարժումը չուտով անչքացաւ, նոյն 1700-ամեակի աչունին հետ: Երիտասարդութիւնը պէտք էր խանդավառուած պահել 1700-ամեակին դաղափարով ու անոր տուած պատգամով: Այն պէտք է իր ուրոյն տեղը գրաւէր մեր Եկեղեցւոյ կառոյցին մէջ, հետզհետէ ստեղծէր իր վարչական յատուկ մարմինը եւ դանէր պինք անուցանող Մայրը եւ Ս. Եկեղեցւոյ այն հարազատ պորտալարը, որուն բաշխած հոգեւոր աւիւնով ան պիտի դառնար հինին մէջ մի՛շտ մշտանորոգ վաղուան տորածնունդ Եկեղեցին:

Եթէ կայ երբեք ուրիշ բնագաւառ մը, որ մեր Եկեղեցւոյ ներկայի դաշտին մէջ եւս քան զեւս թարեկարգութեան կարիքն ունի՝ եկեղեցական իշխանութեան արդար բաշխումն է աշխարհական անդամներու եւ նուիրապետական դրուածքի՝ սարկաւագներու, կուսակրօն եւ ամուսնացեալ քահանաներու, ինչպէս նաեւ եպիսկոպոսներու միջեւ:

Եկեղեցին իբրեւ ի Քրիստոս հաւատացողներու հաւաք՝ կազմուած չէ կատարակեալ մխաւորներէ, այլ կը ներկայացնէ ամբողջութիւն մը, որ հիմնուած է Եկեղեցւոյ մէջ Քրիստոսի մնայուն ներկայութեան խորհուրդին եւ Հաղորդութեան վրայ: Հաղորդութիւնը պարզապէս կը հանդիսանայ Եկեղեցիին էութիւնը. Հաղորդութիւն՝ Տիրոջ Յոսքի, Մարմնի ու Արեան Խորհուրդի:

Աստուծոյ Յոսքը, այսինքն՝ Աւետարանը եւ Ս. Հաղորդութիւնը, դերապոյն եւ իրական գրաւականներն են Քրիստոսի ներկայութեան՝ Եկեղեցիին մէջ եւ իր հաւատացեալներուն միջեւ: Քրիստոսի այս խորհրդաւոր ներկայութեան չուրջ եւ այս ներկայութեան առջեւ է որ կը հաւաքուի հաւատացեալներուն դասը, ու այսպէ՛ս կը կազմէ Տիրոջ առջեւ ներկայութիւն գարձած Եկեղեցին կամ Աստուծոյ ժողովուրդը՝ աշխարհականներու եւ հոգեւորականներու դասով:

Եկեղեցւոյ այս զոյգ դասերը՝ աշխարհական եւ հոգեւորական, իրարմէ բաժան եւ իրարու հակադիր բեւեռներ չեն Եկեղեցի կոչուած այս ամբողջութեան մէջ, այլ մէ՛կ ժողովուրդ եւ մէ՛կ Մարմին են Քրիստոսի՝ Աստուծոյ Յոսքի սպասարկութեան եւ ծառայութեան համապատասխան պաշտօններով:

Իւրաքանչիւր քրիստոնեայ անհատ, Աստուծմէ Ս. Մկրտութեամբ, որդեգրուած ըլլալով Քրիստոսի Եկեղեցիին կողմէ, ինքնաբերաբար իրեն չնորհուած հեղինակութեամբ, կոչուած է Քրիստոսի Մարգարէութեան, Քահանայութեան եւ Թագաւորութեան առաքելութիւններուն:

Այս իմաստով, Հայ Եկեղեցին իր առաքելական ծագումով, ա՛յո, եղած է նուիրապետական, բայց երբեք չէ եղած կղերապետական: Դեռ եւս Ե. դարէն սկսեալ, իր ազգային – եկեղեցական պատմութեան առանձնայատուկ զարգացումով եւ պատմական դէպքերու բերումով, ան ստեղծած է իր մէջ ժողովրդավարական վերապատուկ դրոյթ մը, եւ դայն իրրեւ մեծագոյն բարիք պահած է մինչեւ մեր օրերը: Մեր ազգային եւ եկեղեցական կեանքին մէջ, քաղաքական թէ զուտ եկեղեցական կամ աստուածաբանական մակարդակներուն վրայ տրբեւած կարեւորագոյն որոշումները եղած են ազգ եւ Եկեղեցի միութեան եւ անբեկանելի համագործակցութեան մէջ:

Հայ եկեղեցւոյ ժողովրդավարական կարգը որքան ալ խրթին թուի վերգործնական ձեւերուն մէջ, կ'արտայայտուի սա մէկ հատիկ նախադասութեամբ. ժողովուրդը կ'ընտրէ իր հոգեւոր առաջնորդները՝ ամենամեծերէն մինչեւ ամենափոքրերը: Այսպէս օրինակ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ'ընտրուի Ազգային – Եկեղեցական Ժողովէն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ազգային – Պատգամաւորական Ժողովէն, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը՝ իր վիճակի Պատգամաւորական Ընդհանուր Ժողովէն, Եպիսկոպոսը՝ Թեմական Պատգամաւորական Ժողովներէ եւ, եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն ստացած չըլլալու պարագային, օծումով կը հաստատուի Կաթողիկոսէն, իսկ հովիւները՝ ծուխին կողմէ ու, նոյնպէս, ձեռնադրութեամբ կամ օծումով, կը վաւերացուին Թեմական Առաջնորդէն:

Այս կարգին միակ բացառութիւնը Եպիսկոպոսի Պատրիարքի ընտրութիւնն է, որ կը կատարուի ոչ թէ Ժողովուրդին, այլ Սրբոց Յակոբեանց վանական միաբանութեան անդամներուն կողմէ:

Եկեղեցւոյ վարչական կառոյցին մէջ ահաւասիկ կը տեսնենք, որ պնահատելի եւ պատասխանատու իրաւասութիւններով օժտուած է հայ աշխարհական դասը: Բայց նոյնը պիտի չկարենանք պնդել հոգեւոր մարդին մէջ, ուր աշխարհական մարդը ոչ մէկ տուչութիւն ունի Եկեղեցւոյ առաքելական դաշտին մէջ աւետարանական եւ քարոզչական համա-

ԵՒՐՈՊԱՆ ԱՌԱՆՑ ՀԱՅԵՐՈՒ*

Վլթթիօրիօ Մէսսօրի, Իտալիոյ ժամանակակից կաթողիկէ մեծագոյն մտաւորականներէն մին կը նկատուի, հեղինակ բազմաթիւ հատորներու որ ընդհանրապէս ընկերային հարցեր կը չօշափեն:

Իր վերջին ելոյթը JESUS (ԵՋՈՒՍ) կաթողիկէ ամսաթերթի Դեկտեմբերի թիւին մէջ, պատկերազարդ չորս էջեր զբաղող, անսպասելի եւ չատ զօրաւոր յարձակողական մըն է Թուրքիոյ ներկայ պետութեան դէմ, մի ժամանակ բարձրաղաղակ կոչ մը ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ ԱՆՑԱՊԱՂ ուղղուած՝ բոլոր այն պետութիւններուն որ կարծեցեալ քաղաքակրթութեան մը դրօշը կը ծածանեն իրենց պատերազմական նաւերուն եւ օդանաւերուն վրայ...:

«Մեծապէս չփոթած եւ զարմացած եմ որ կան մարդիկ լուրջի առած են եւ վըստահաբար օրին մէկը պիտի ընդունին ալ այդ ամէնէն աւելի ՀԱԿԱ-ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ պետութիւնը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ պատմական Օսմանեան կայսրութիւնը որ ճակատագրական խաղի մը հետեւանքով Պոլսոյ չուրջ Եւրոպական հողամասի մը վրայ իշխած է: Ճիշդ այդ հողաշերտն է վկան եւրոպական մեծագոյն ողբերգութիւններէն մէկուն. 1453-էն ի վեր, կոստանդնուպոլիսը, ՆՈՐ ՀՌՈՄԸ, Քրիստոնէութեան ԵՐՐՈՐԴ Սուրբ քաղաքը, գրաւուած է Թուրքերէն, բռնութեամբ իսլամացած, զարերով իրենց խալիֆայութեան մայրաքաղաքի վերածած, Ս. Սոֆիայի հրաշալի Մայր տաճարը, հարիւրաւոր այլ եկեղեցիներու կարգին մզկիթի վերածած, կամ թանգարանները»:

Ի՞նչ պիտի ըսէր մեզի խլամ աչխարհը եթէ բանի ուժով սիրած ըլլայինք Մէքքէյի, Պաղտատի, Դամասկոսի եւ մզկիթները եկեղեցիներու վերածած:

Թուրքերը չէի՞ն որ զարերով ճնշեցին Պալքանեան թերակղզիի քրիստոնեաները, ծովահէնային ասպատակութիւններով վառեցին, գերեցին Միջերկրականի ժողովուրդները եւ զարերով քրիստոնեայ մանուկներ յափշտակեցին «ենիչէրիներու» վերածելով եւ քրիստոնեաները փրենց կնքուած զաւակներուն ձեռքով կոտորել տալով, չհետնուած մարդկային խեղաթիւրութեամբ մը:

Տարօրինակ չէ՞ այս ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ կոչուածը որ լրջօրէն առնչուի Թուրքիան իր մէջ ատնելու, երբ 1999-ին ճանչցաւ մզկ ու կէս միլիոն Հայերու ցեղասպանութիւնը՝ կատարած Թուրքերու ձեռքով... ճանաչում մը որ տակաւին մինչեւ այսօր ոչ մէկ Թուրք կառավարութիւն ընդունած է եւ Արեւմուտքի ԲԱՐԻ ՀՐԵՇՏԱԿԸ, Ատուծոյ խարազանը ԶԱՐԵՐԸ պատժող, յամառօրէն կը մերժէ, քանի իրեն համար աւելի կարեւոր է Թուրքիոյ դաշնակցութիւնը քան արդարներու իրաւունքը...:

Միայեալ Նահանգներու կառավարութիւնը չուզեր ցեղասպանութեան խօսքն անգամ ընել (Գլինթընը չէ՞ր որ անձնապէս միջամտելով կասեցուց Ծերակոյտին մէկ առաջարկը ցեղասպանութիւնը ճանչնալու):

Կայ տակաւին աւելի վատը. Միացեալ Նահանգներու ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԶՕՐ ԼՈՊԻՆ որ չես գիտեր ինչու իրեն վերապահած է մարդկային պատմութեան ՄԻԱԿ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ... ըսողը Հրեայ մըն է Նորման Ֆինքէլշթայն, որ իր գայթակղեցուցիչ դիրքով – ՇՈԱՑԻ ՀԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ – ցոյց կու տայ թէ ինչպէս Հրեաները Հրեաներու տառապանքը կը չահագործեն ուրիշ Հրեաներու ձեռքով, «Մտաւորական ահաբեկչութիւն կոչելով Հրեաներու որդեդրած այս տեսակէտը... քանի առանձնաշնորհեալ Շոան իրենց առանձնաշնորհեալ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐ կրնայ պարգեւել...»:

Բարեբախտաբար այս անդրադարձութիւնը կատարողը Հրեայ մըն է, այլապէս ոչ մէկ ոչ – հրեայ պիտի համարձակէր նման արտայայտութիւններ ունենալ:

Ֆինքէլշթայն կը գրէ նաեւ որ այսօր Իսրայէլի եւ առ հասարակ հրէական շրջանակներուն մէջ «Հայոց ցեղասպանութեան որեւէ ակնարկ "թապու" է» եւ կրնայ անմիջապէս մեկնաբանուիլ որպէս ՕԼՕՔՕՍԹԻ դէմ չարժում մը. օրինակ կը բերէ այնքան գովուած եւ նոյնիսկ ԽՍՀՄ ՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած Էլի Վայզմանը՝ եւ հրէական կարեւոր կազմակերպութիւններ որ (առանց խրտնելու) ձգած հեռացած են եւ ճնշում բանեցուցած որ խափանուի Թէլ-Աւիւի մէջ տեղի ունեցող ցեղասպանութեան նուիրուած համագումարի մը ընթացքին ուր որմանք «յանդգնած» էին Հայերն ալ ներկայ չեղ...:

Դարձեալ նոյն ամերիկացի հրեայ հեղինակն է գրողը թէ Ուաշինկթընի հրէական ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձան – մէմօրիալին մէջէն Հայերու վերաբերեալ որեւէ ակնարկ ջնջուած է, մինչ, կ'աւելցնէ հեղինակը, Հիւսիսային Ամերիկայի յիսուն նահանգներու մէջ, ամէն տարի կը «ոճնուի ցեղասպանութեան յիշատակի օր»ը, հրէական լոպիները Գոնկրէսի վրայ ճնշում բանեցնելով արդիլած են Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակութիւնը...:

Ցօդուածագիրը կը յիշէ նաեւ խաղաղութեան աղաւնի նկատուած Շիմոն Փէրէսին ելոյթը Անգարայի մէջ ուր – ԱՆԻՄԱՍ – նկատած է ցեղասպանութիւն բառին պնդումը մէկ ու կէս միլիոն ըսպանուածներու համար... այդ մէկը պարզ «ողբերգութիւն» մը կրնայ համարուիլ ոչ ցեղասպանութիւն...:

Եւ այսպէս Վլթթիորիօ Մէսսօրի, առանց բառերը ծամծմելու եւ մտաւորական մեծ պարկեշտութեամբ կը չարունակէ իր չորս էջնոց երկար յօդուածը, դիւանագիտական բառերէն աւելի պատմութիւնը խօսեցնելով, մարդկային ողբերգութիւնը գերադասելով զինուորական եւ անհետական յետին նպատակներէն, անուղղակի կերպով քար մըն ալ նետելով Իտալիոյ վարչապետին որ Տոնզիլոթեան պատրաստակամութեամբ խոստացաւ Թուրքիոյ նորընտիր վարչապետին փառատրանքը հանդիսանալ Թրքական դատին... Յատագովն ըլլալու եւ Թուրքիան Եւրոպական ընտանիքի անդամ դարձնելու...:

Հ. Ց. Պ.

(*) JESUS, N° 12, Dicembre, pp. 68-71, «Europa Senza Armeni».

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԱՄԱՆՈՐԻՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնոջ Ցանձնախումբի ժրաջան եւ անխոնջ անդամուհիներու կազմակերպութեամբ, Կիրակի, Դեկտ. 22, Հիսօրին Առաջնորդարանի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կաղանդի աւանդական ճաշը:

Առաւօտեան հոծ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ Կիրակնօրեայ պատարագին, որուն հետեւեցաւ տօնածառի հանդէսը: Ֆրէնկեան սրահը այդ առիթով տօնական չքեղազարդ կերպարանք մը առած էր: Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազարէթեանի արտասանած Սեզանի օրհնութեան աղօթքով սկսաւ Կաղանդի ճաշը, որմէ ետք զործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիրը: Աւետիս Ա. քահանայ Պալըզեան բացման խօսքին մէջ, դոհունակ ուրախութեամբ ողջունեց ներկայ ժողովուրդը, որ հաւաքուած էր իր տունը, եկեղեցւոյ յարկին տակ միասնաբար հրաժեշտ տալու 2002 թուականին եւ ազօթքով դիմաւորելու Նոր Տարին: Շեշտեց որ տարեվերջին այս օրերը միայն զուարճութեան առիթներ չեն, այլ հաչուետուութեան Աստուծոյ եւ մեր խիղճին առջեւ: Ամէն մարդ կը հրաւիրուի վեր հոգեկան ձգտումները վերատեսութեան ենթարկելու բնական պարտաւորութեամբ, որպէսզի գալիք օրերուն յատակագիծ իր կեանքը դիտելու մեկնակէտը: Դժբախտաբար ընկերութիւնը հեռացած է բարոյական առաղջ սկզբունքներէ ինչ որ նախադուռն է մարդոց եւ ազգերու կործանման, պատճառը ընտանեկան սրբութիւններու քայքայման: Միայն հաւաքական ջանքերով կարելի է յաղթահարել կեանքի որոշ զժուարութիւններուն: Ժամանակն է կրկին անդամ ունկնդրելու հրեշտակներու երգը «եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»: Եթէ դիտակցօրէն ընկալենք այս հրաւէրը, այն ատեն աւելի պիտի դիտնք Աստուծոյ ներկայութիւնը մեր կեանքին մէջ, փոխանակելով իրարու հետ փոխադարձ սէր եւ որպէս արդիւնք սիրով լեցուն ներդաշնակ կեանքի կարելիութիւններ: Արտայայտուեցաւ նաեւ հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Գեղամ Թորոսեան, դիտելով բոլորակի սեղաններու չուրջ հաւաքուած ժողովուրդի բարձր տրամադրութիւնը, ջերմերակատական խօսքերով դնահատեց Մայր Տաճարի Տիկնանց Ցանձնախումբի անձնուէր ծառայութիւնները, որ կը նախաձեռնէ միշտ եկեղեցւոյ յարկին տակ համախմբել մեր ժողովուրդը, երաչխաւորելով ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ, յարատեւօրէն զօրացնելով սէրն ու կապուածութիւնը եկեղեցւոյ նկատմամբ:

Ետւստով տօնածառի չուրջ համախմբուեցան զպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները, իրենց ուսուցիչներու օգնութեամբ ներկայացուցին արտասանութիւններու եւ երգերու չարք մը «Մենուն դէ դիշեր», «Նոր տարի», «Մնճոյքի երգ», ժողովուրդը ակնատես ըլլալով արդիւնաւոր աչխատանքին, ծափահարութիւններով արտայայտեց իր երախտագիտութիւնը: Յաջորդաբար Սնահիտ Տիւզեան դաշնամուրի վրայ մեկնաբանեց Առնօ Բաբաջանեանի «Էլէկիա», իսկ երկրորդ բաժինով երգիչ Մարտին Գէորգեան եւ Աբէն Սիրատաղ Ամանորի նուիրուած զանազան երգերով նոր խանդավառ եւ հաճելի պահեր ստեղծեցին:

Առաջին Առաջնորդը իր օրհնութիւնն ու դնահատանքի խօսքերը ուղղեց յորդորելով բոլորին, իրենց սէրն ու նուիրումը զօրացնելու հանդէպ քրիստոնէական հաւատքին, որ է եկեղեցին, մաղթեց Ատուծոյ օգնականութիւնը բոլորին վրայ ըլլայ, եւ արժանացնէ դիտակցօրէն ու նուիրումով կատարելու մեզի վստահած պարտականութիւնները, որպէսզի ազգի հաւաքական կեանքը ընթանայ անդուլ կամքով մեր սրտերուն ու հոգիներուն մէջ:

Կաղանդ պապային ժամանակով եւ նշուկներու քաշխումով աւարտեցաւ տօնածառի հանդէսը: Ներկաները մեկնեցան անմոռանալի օր մը անցուցած ըլլալու դոհունակ զգացումներով:

ՄԱՄՆԱԿՅՈՂ ՄԸ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

1

Ձրնեւէն վերջ, ուր կեանքը ժամացոյցի մը պէս կանոնաւոր է եւ հաճելի երազի պէս զբաւիչ, Պոլիսը իմ վրաս թողած էր զեղեցիկ, բայց չզգալիս կնոջ մը տպաւորութիւնը:

Կը հիանայի անչուշտ անոր եզակի բնական զեղեցկութիւններուն վրայ: Կարելի՞ է չհիանալ անհման Վոսփորով, Մարմարայի մարգարտանման կղզինեւրով, Ասկեղջիւրով: Բնութիւնը կարծես երկար կանդ է առեր այդ հողամասին վրայ, կրցեր է ներդաշնակ խառնուրդ մը տալ ամենատաք գոյներէն ընկալեալ մինչեւ ամենամեղմ գոյները: Անոր օդին մէջ զրեր է օրօրող, պարուրող մեղմ սիւքը եւ ծովի ափերուն տուեր է հնարաւոր, մինչեւ անգամ անհնարին ձեւեր ու չափեր: Ի՞նչպէս կարելի է առանց սարսուռի դիտել Պոլսոյ վերջալոյսները ու արշալոյսները, ուր ծովն ու երկինքը իրարու կը միանան յարափոփոխ գոյներու երազային դիրկընդխառնումով:

Գեղեցիկ էր Պոլիսը, բայց անոր բնական չքեղութիւններուն քով կար առօրեայ կեանքը, որ իր անողոք իրականութեամբ կ'արթնցնէր զիս: Եւրոպականի եւ ասիականի, քաղաքակրթուածի եւ վայրենիի տարօրինակ խառնուրդը կը վրդովէր հոգիիս: Վերջին նորաձեւութեամբ հագուստ կնոջ մը քովէն ամենայն հանդարտութեամբ կ'անցնէր ցնցոտիներ հագած, կեղտով ու վէրքով պատուած մուրացկանը, հաչմանդամը եւ, որքա՜ն չատ են անոնք, կամ իր լուսն վրայ փիլիսոփայօրէն նստած զնչուն:

Այս վրդովեցուցիչ է ոչ թէ իբր «երեւոյթ» – ես ինքս կը դժուարանամ աւելի արժանիքներ տեսնել չքեղ հագուստի մը քան ցնցոտիները հագածի մը քով – այլ վրդովեցուցիչ է իբր «էութիւն», որովհետեւ Պոլսոյ մէջ խառնուրդը միայն արտաքին չէ, այլ կ'արտացոլայ առօրեայ կեանքի ամենաանչափ դէպքերու մէջ անդամ: Բեզ կը թուի, որ օդին մէջ հին – հին օրերէն մնացած վայրենի չունչ մը կայ, որ երբեմն երբեմն ծոծրակէդ կ'անցնի՝ սարսուռ տալով քեզ:

Շատ հաւանական է որ անցորդի մը, Պոլիսը տեսնելու համար եկած եւրոպացիի մը կամ ամերիկացիի մը այս հակադրութիւնները ըլլան հետաքրքիր, մինչեւ անգամ հաճելի, բայց մշտապէս հոն ապրողի հոգին անխուսափելիօրէն կը կրէ այդ հակադրութիւններու դրոչմը. անոր հոգին կը յոգնի այդ ներհակ բարքերու բախումներէն: Իսկ եթէ հոն ապրողը չի պատկանիր ազատ օտար պետութեան մը, այլ կը պատկանի ժողովուրդի մը, որ հայրենիք չունի, որովհետեւ այդ հայրենիքը խլուած է նոյնիսկ Պոլսոյ սէրերէն, այն ժամանակ անոր սիրտը ոչ միայն կը յոգնի, այլ եւ կ'արիւնի...

Պոլիսը դերազանցապէս հակադատկերներու քաղաք է: Սքանչելի ապարանքի մը քով փլած խրճիթ, յղկուած քառուղիի քով աղբանոց, քաղաքակիրթ երկիրներէն եկած ազատ թերթերու քով մզկիթներու վրայ սեղմուած բիրտ բզռունգք, երդի քով լաց եւ աղօթքի քով ոճիր:

Այդպէս էր Պոլիսը կաղաղ օրերուն ալ, իսկ պատերազմի ընթացքին «Ջզաղըդիւն զեղեցիկ կինը» դէշ հիւանդութեամբ վարակուած զեղուհիի կը նմանէր, մինչեւ անգամ կը նմանէր չար վհուկի մը, որ ճակատը կնճռոտած սեւ դաւեր կը նիւթէ...

***

Պատերազմը կը չարունակուէր տարիէ մը ի վեր նոյն սաստկութեամբ: Տաճկաստան զինակից էր Գերմանիոյ, որ կատաղի կռիւ կը մղէր Դաշնակիցներու դէմ: Քաղաքակիրթ երկիրներէն իսկ արիւնի հոտ կու գար: Հոն դիտութեան եւ զեղարուեստի տաճարները կը փլէին կատաղի յարձակումներու տակ, եւ դարերու աչխատանքը, դարերու յառաջդիմութեան բոլոր խորհրդանչանները կ'ոչնչանային...

Մենք՝ Հայերս, որ մեր ճակատագրական ծանր վայրկեաններուն մեր աչքերը կը յառէինք դէպի Արեւմուտք, այս պատերազմի ընթացքին մեզ կը զգայինք մինակ, անպաչտպան, մեր գլխուն վրայ կուտակուող սեւ ամպերու տակ: Թէեւ Պոլսոյ մէջ դեռ ուժէ «առանձին ուչադրութեան» չէինք արժանացած, տակաւին, կը զգայինք որ «աչք» մը կայ մեր վրայ, աչք մը, որու նայուածքը բարեացակամ ըլլալէ չատ հեռու էր... Մեզ չէին ներեր բոլոր այն բարբարոսութիւնները, զոր իրենք գործած էին մեր հայրենիքը մեռմէ խլելու համար: Մեզ չէին ներեր մանաւանդ, որ մեր հոգիներուն խորը, այդ հայրենիքը դեռ մերը նկատել կը համարձակէինք:

(Շար. 2)

Այրի Տիկին Իտա Սրմաքէշեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Երեմեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Մեսթճեան, Թոռները եւ Թոռան զաւակները, ինչպէս նաեւ Պէրպէրեան, Մեսթճեան, Գարագաշեան, Փաշապէզեան, Փեհլիվանեան, Սիւրմէնեան, Վարժապետեան ընտանիքները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, նանիին, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՄԱՓՐՈՒՀԻ ՄԵՍԹՃԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Գարագաշեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 30-ին, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 3, ժամը 12·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-Փարիզիէն գերեզմանատունը, ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

14, rue du Fbg Poissonnière, 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Իտա Սրմաքէշեանի, զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Պէրպէրեան, Սիւրմէնեան եւ Վարժապետեան ընտանիքներուն։

★ ★ ● ★ ☆ ■

ՏՕՆԱԿԱՌՈՒ ՀԱՆԳԷՍ

ՇԱՒԻԼԻ «Լ. ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԻ

կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15-ին

Salle de l'église

6, rue du Père Komitas

92370 Chaville

★ ★ ● ★ ☆ ■

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——ENTREE GRATUITE——

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԷՓ-Լ եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11-ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche» *ի սրահներէն ներս*

17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

ԾՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ա. ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

ժամը 10-ին մի՛յն Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւնները կը կատարուին։

Սկիզբ ճրագալոյցի երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 15-ին, ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 16·15-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7*

Բ. Օր Ծննդեան։ Ցիշատակ Մեռելոց։
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5, ճրագալոյց։*
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6, Ծնունդ։*
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7, Մեռելոց։*
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։
Յետ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 9·30-ին։
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Մարդարէական թղթերու ընթերցում ժամը 16-ին։ Ճրագալոյցի պատարագ ժամը՝ 17·15-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի հանդիսաւոր արարողութիւն։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7*

ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանդիսաւ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Ընթերցուածք ժամը 15-ին։
Պատարագ ժամը 16-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Պատարագ ժամը 10-ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16·15-ին։ Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17-ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30-ին։
Պատարագ ժամը 10·45-ին։
Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին։
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին։
Պատարագ ժամը 17-ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ դեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 5*

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 10-ին։

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ընթերցուածք ժամը 16-ին։
Պատարագ ժամը 17-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 6*

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին։
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9·45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը դեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆԻ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար 7, Մեռելոց*

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Ճրագալոյցի արարողութիւն՝ ժամը 17-ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ԲՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
SAMEDI
4 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·592 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·592

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՒԻ կացութիւնը չատ ծանր քնոյթ առած է եւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Տ· մը Վիլլըֆէն Ճունուար 3–ին Ապիճան դնաց: Քոթ տ'Իվուաւի Հայրենապահպական Շարժումը, որու ձեռքն է երկրին հիւսիսային չրջանին կէսը Սեպտեմբեր 19–ի ապըստամբութենէն ի վեր, սպառնացած է ընդհանուր յարձակման անցնիլ, Իվուաւեան բանակին ամբակոծութենէն ետք: 12 մեռեալ կար: Ֆրանսայի նախարարը դատապարտած է այս վարձդութիւնը եւ բացատրութիւն պիտի պահանջէր իշխանութիւններէն: Ծանր տագնապ մը կը տիրէ: Ապստամբներուն համար, Ֆրանսացիները դաւաճաններ են, մինչ իրենց չհերուն կը ծառայեն՝ քաքաօն եւ սուրճը, կ'ըսէ իրենց պինուորական ղեկավարը:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ բանակը անխնայ կը չարունակէ ձերբակալութիւնները ու կեղեքմունքը պաղեստինցի ժողովուրդին նկատմամբ: Միայն Դեկտեմբեր ամսուն 45 Պաղեստինցիներ սպանուած են, որոնց 17–ը որեւէ կապ չունէին զինեալ խմբակի մը հետ: Աւտնց կարգին կային 10 տարեկանէն վար երկու մանուկներ, երկու ծերուկներ եւ երկու քաղաքացիներ սխալմամբ սպանուած Պաղեստինցիներու կողմէ:

ԹԵԼ – ԱՎԻՎԻ դատարանին առջեւ, վերսկսած է Այարյորդանանի Ֆաթահի պատասխանատուին՝ Մարվան Պարղութիի դատավարութիւնը: Զոհերու ընտանիքներ «մարդասպան» կը բացագանչէին իր հասցէին, վնք ալ կը պատասխանէր՝ «ինթիֆատան եւ խաղաղութիւնը պիտի յաղթեն, դրաւումը պիտի պարտուի»: Պարղութի ձերբակալուած է Օգոստոս 14–ին՝ «Մարդասպանութեան, մարդասպանութեան մեղսակցութեան, ահաբեկչական կազմակերպութեան մը պատկանելիութեան, զէնք եւ պայթուցիկ կրելու» ամբաստանութեամբ: Կրնայ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուիլ:

ԹԻՒՐՔՄԵՆԻՍՏԱՆԻ նախագահին՝ Նիազովի մահափորձին որպէս կազմակերպիչ ամբաստանուած նախկին փոխ–վարչապետ՝ Բորիս Շիխմուրադով ցկեանս (եւ ոչ 25 տարուան ինչպէս ըսած էր նախապէս) բանտարկութեան դատապարտուած է Դեկտեմբեր 30–ին, դատավարութեան մը ընթացքին, որ չեզոքացած է ստալինեան ժամանակաշրջանի դատերը: Ռուսական հեռատեսիլը սփռած է պատկերներ, որոնք ցոյց կուտային ամբաստանեալը, երբ իր «խոստովանութիւնները» կ'ընէ, ինչ որ վրդոված է մարդկային իրաւանց պաշտպանները: Շիխմուրադով ներկայացուած է որպէս դերիչը «պետական հարուած»ի մը որու նպատակն էր տապալել Նիազովը: Նոյեմբեր 25ին, հրապարակագրութիւն մը ծայր տուած էր Աչխարհաշ, երբ նախագահական թափօրը կ'անցնէր, բայց, նախագահը ողջ առողջ մնացած էր: Իշխանութիւնները զաւ մը նկատած էին, բայց, մասնագէտներ եւ օտար դիւանագէտներ այլ տարբերակի մը համամիտ են: Ըստ իրենց, Նոյեմբեր 25–ին գործածուած թեթեւ զէնքերը ոչ մէկ ձեւով կրնային խորտակել նախագահին զրահապատ կառքը: Կը խորհին որ բեմադրութիւնն մըն էր, որու նպատակն էր քաղաքական լարուածութիւն մաքրագործումներու ձեռնարկել: Շիխմուրադով, քանի մը տարի առաջ, աչնան վերադարձած էր եւ ձերբակալուած Դեկտեմբեր 25–ին:

ԶԷՋԷՆԻՈՑ անկախապաշտ նախագահը՝ Ա. Մասխադով, դատապարտելով հանդերձ անձնասպանական ռմբահարձակները, յայտարարած է որ պիտի չարունակէն մինչեւ ռուսական ուժերու քաշուիլը Չէչէնիայէն:

ՍՂԵՐԴԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւնը, որ նախատեսուած էր Փետրուարին, հաւանաբար յետաձգուի Մարտին կամ Ապրիլին դէշ օդին պատճառաւ: Հոն է որ պիտի ներկայանայ Էրտողան եւ դէշ օդը կը վնասէ մասնակցողներու թիւին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, յուրաքն 183 հոգի մեռած է (զերոյէն վար 15 աստիճան էր տեղ տեղ): Մեծն – Բրիտանիոյ մէջ ալ բնակչութիւնը ողողումներու վախով կ'ապրի: Եւրոպական այլ երկիրներ ալ փոթորիկներու եւ տեղատարափ անձրեւներու զոհ են:

ՌՈՒՍ ՍՊԱՑԻ մը կողմէ սպանուած չէչէն պարմանուհիին հայրը որոշած է վերաքննութեան դիմել, քանի չընդունիր Ռոստովի դատարանին արձակած վճիռը: Ծանօթ է որ Բուդանով, ռուս սպան, անպատասխանատու հռչակուած էր եւ հոդեբուժարան մը պիտի փոխադրուէր:

ՋՕՐԱՎԱՐ ՄՕՐԻՍ ՊՈՒՐԺՈՒԱ ՓԸ–բանական բանակի վերապրող վերջին զօրավարը Ա· աչխարհամարտէն, մեռած է 106 տարեկանին: Ցայսօր 1914–1918–ի պատերազմէն 63 վերապրող կայ:

ԼԻՒՆԷՎԻԼԻ (Մէօրթ է Մոզէլ Նահանգ) պատմական ղեկակը հրոյ ճարակ եղած է Ճունուար 2–էն 3–ի գիչերը եւ Ճունուար 3–ի առաւօտուն ալ հրդեհը մարած չէր հակառակ հրչէչներու ջանքերուն: Կառուցուած 18–րդ դարուն, ղեկակը «Լորէն Վերսայլը» կը նկատուէր:

«ՆԻՒ – ԵՈՐՔ ԹԱՅՄՋ» այլեւս միակ սեփականատէրն է «Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի դնելէ ետք նաեւ Ուաչինկթընի Փոսթի բաժնեթուղթերը: Իշթ·–ը հիմնուած էր Փարիզ 1887–ին:

ՓՐԷՍԹիժի քարիւղային խաւերը ըստ կրնան ապահովել Ֆրանսայի Ատլանտեան ափերը, Լանտերու, Ժիրոնտ եւ Շարանթ – Մառիթիմի ծովափնեայ արդիւնները վնասուած են: Փրէսթիժ ընկղմած էր Նոյեմբեր 19–ին Կալիսիոյ (Սպանիա) բացը եւ փոխադրած քարիւղն ալ անկէ ի վեր կը չարունակէ աւեր գործել:

ՖՐԱՆՍԱՅՕՕՍԻԹԵԱՆ միջազգային կազմակերպութեան նախագահի աթոռը գրաւեց Սենեգալի նախկին նախագահը՝ Ապտու Տիուֆ, յաջորդելով Պութրոս Պութրոս – Ղալիի:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ապթիւներու հրբաժարակումէն (Ճունուար 1–ին) կը պարզուի որ 1972–ին Անգլիա կ'ուղէր բաժնել հիւսիսային Իրլանտան: Ծրագիրը, դասաւորուած «Գաղտնի Պաշտպանութիւն» ճիւղը, յանձնուած էր վարչապետ՝ Էտուըրտ Հիթի կը նախատեսէր վերագծումը Հիւսիսային Իրլանտայի, արտաքսումը հարիւր հազարաւոր կաթոլիկներու, ստեղծելու համար զուտ բողոքական ինքնավար չրջան մը: 1972 Ճունուար 30–ին, 14 անզէն կաթոլիկներ կը սպանուէին անդլիացի զինուորներու կողմէ ցոյցի մը ընթացքին: Ծրագիրը կը նախատեսէր նաեւ զօրք ղրկել եւ զանգուածային ձերբակալութիւններ կատարել:

Ճ· ՊՈՒՇ, երկրորդ օրն ըլլալով, Ճունուար 2–ին ալ, յայտարարած է թէ կը յուսայ պատերազմ չմղել Իրաքի դէմ եւ թէ Մ. Հիւսէյն պիտի ապաշինէ, ինչ որ բաւական փոփոխութիւն է նախատեսին մօտ:

ՎԵՆԵՅՈՒԵԼԱՅԻ ՄԷՋ, ընդդիմութիւնը յայտարարած է Ճունուար 1–ին, որ մասնակի կերպով վերջ պիտի տրուի ընդհանուր գործադուլին, բայց, քարիւղի ճիւղին մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ պատրաստել Փետրուար 2–ի հանրավճիռը Շաւէզի դէմ:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՊԱՌԱԿՏԷ ԹՐՔԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ

Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան համար ՄԱԿ–ի պատրաստած բանաձեւը մերժելով, կղզիին թրքական բաժնին ղեկավարը Ռ. Տէնքթաչ հակադրութեան վիճակի մատնուած է Թուրքիոյ իշխանութեան դէմքերուն հետ: Այս վերջիններէն Ա.Ք կուսակցութեան նախագահը Թ. Էրտողան որուն մօտալուտ վարչապետութիւնը ստոյգ կը նկատուի, հեռատեսիլի ելոյթի մը ընթացքին քննադատած է Տէնքթաչը, ըսելով որ եթէ մինչեւ Փետրուարի վերջ լուծումի մը մասին համաձայնութիւն չգոյանայ, նեղ կացութիւն կը սեղմուի: Ապա ակնարկելով Տէնքթաչի դէմ Կիպրոսի թրքական գօտիին մէջ վերջին չրջանին կազմակերպուած բազմամարդ բողոքի ցոյցերուն, ըսած է թէ կարելի չէ անտեսել 30 հազար հոգիին հանրահաւաքը, տեսակէտը, որ կը նշանակէ թէ Հիւսիսային Կիպրոսը որոշ ուղղութիւն մը որդեգրած է: Հարկ է նկատի առնել այդ տեսակէտը եւ ըստ այնմ որոշումի մը յանգիլ:

Թ. Էրտողան աւելցուցած է նաեւ թէ կիպրական հարցը մխիթարեան Տէնքթաչի անձնական հարցը չէ եւ թելադրած է քննարկումի առարկայ ընել առաջարկուած բանաձեւը:

Պատասխանելով եղած քննադատութիւններուն, Կիպրոսի թրքական գօտիին երկարամեայ ղեկավարը ըսած է թէ մինչեն սխալ բանն է հարցը որպէս Տէնքթաչի հարց ներկայացնել ժողովուրդին: Շեչտած է թէ ամբողջ ազգին հարցն է ան: Ապա տեսակցութիւններ ունեցած է թրքական մասի խորհրդարանին խմբակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Այդ տեսակցութիւններէն ետք ալ յայտարարած է թէ չատ հարցումներ պէտք է պատասխան գտնեն, ինչպէս՝ կղզիին թուրք ժողովուրդը, դերիչխանութենէն, քաղաքական հատատարութենէն հրաժարած՞ է, յօժա՞ր է որ Ցոյները դան հաստատուին իր չրջանը եւ քուէարկելու վերաբերմունք ունենան, եւ այլն: Եզրակացուցած է թէ եթէ բացայայտ կերպով չըսուի թէ ի՛նչ հաչտութիւն փափաքելի է Կիպրոսի Թուրքին համար, թէ՛ ժողովուրդը, թէ աչխարհը մոլորեցնելու արարք մը գործուած կ'ըլլայ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»
(3 janvier)

Si le Père Noël est turc Ankara est européenne

Վեղման տը Վէզէն, ամենայն լրջութեամբ, թէեւ հեղնական ոճը չի բացակայիր, արձագանգ կը հանդիսանայ թըրքական հատատատութեան մը պահանջին: Ան կ'ուզէ որ իրեն վերադարձուի Տէմրէի եպիսկոպոսը, մեռած Դ· զարուն եւ որ ուրիչ մէկը չէ եթէ ոչ սուրբ հիմնադիրը կաղանդ պապայի առասպելին: «Մեզի վերադարձուցէք կաղանդ Պապային ածխինները, անոնց վերադարձը կը պահանջենք 2003ին» կը բացագանչէ Մուամմէր Քարապուլութ, մխութեան նախագահը: Ծօղուածագիրը կ'աւելցնէ թէ եթէ աճխինները վերադառնան Թուրքիա, չատ հեռուէն կուգան: Տէմրէի թեմականներու դուրգուրանքէն յափչտակուած են աճխինները ժ.Ա· զարուն, անհատատ եւ անօրէն հնոսկ անցնող յելուզակի մը կողմէ: Վերայայտնուած են 1087ին Պառի, Իտալիոյ հարաւը: Բայց, Սէն–Նիքոլա եկեղեցւոյ պատմաբանը՝ Ճերարտօ Զիոֆարի վճռած է պահել այդ աճխինները: Ինը զար է հոն են եւ հոն պէտք է մնան: Քառապուլութ տեղի չի տար եւ քրիստոնեայ եկեղեցւոյ ցոյց պիտի տայ թէ ո՛վ է: Ձեռքն ունի անոր ոտքէն (թիպիա) կտոր մը եւ կը պնդէ որ պիտի չհրաժարի իր պահանջէն, մինչեւ որ մը նացեալն ալ վերադարձուի: Այդ ուղղութեամբ արշաւ մը պիտի սկսի: Վասնզի եթէ Թուրքիա կաղանդ Պապային օրրանն է, ուրեմն Թուրքիա եւրոպացի է, ինչ որ հարկ էր փաստել:

Ու «Ֆիկարո»յի թղթակիցը կ'եզրակացնէ· – «Բայց, եթէ Թուրքերը կ'ներեւակային որ կարմիր մօրուսաւորը պահանջելով է որ իրենց թեկնածութիւնը, առանց խոչընդոտի պիտի հասնի Եւրոպայի կողմը, կը նշանակէ որ կաղանդ Պապային կը հաւատան»:

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (288) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Քրիստափորէն Քոչարեան
Խ· ԹՒՕԼՒՕԼԵԱՆ
Երեւանեան ամառ Վ· ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ ՊԱՏՈՒՀՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ԱՍՊԵՏ

Ճունուար 1–ի աւանդական չնորհումներու կարգին, պատուոյ լեգէոնի ասպետի չքանչանին արժանացած է Լեւոն Քէպապճեան Ներքին, Ներքին Ապահովութեան նախարարութեան ճիւղէն, որպէս նախկին նախագահ եւ անդամ իրեւթիւնութեան մխութեան»: Լ· Քէպապճեան ծանօթ անուն մըն է Ֆրանսահայ գաղութին մէջ, վարչական պատասխանատու անդամ է Հ· Բ· Ը· Միութեան եւ անօրէն «Լէթր տը Լ'Իւկապ»ի:

ՏԱՐԻ ՄԸ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ...

ՏՈՒԹ· ԱԲԵԼ ՔՀՆԳ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ՕՂԼՈՒԴԵԱՆ)

Այսօր, երբ Եկեղեցին աշխարհի չորս ծագերուն՝ իր բոլոր թեւերով ու զանազան քանքարներով զգալի տաղնապ մը կ'արձանագրէ, երբ Սփիւռքի հողմացրիւ ափերուն վրայ գտնուող հայ եկեղեցիներու թափօրը նստարաններու բազմացող թիւը լուրջ մտահոգութիւն կը դառնայ, իսկ Հայաստանի մէջ՝ աղանդաւորական չարժումներու աւերիչ գործունէութիւնը կը սկսի վտանգել մեր ազգին դոյութենական հիմքերը, յանժամ, պէտք է որ Հայ Եկեղեցին վերանորոգէ իր աշխարհիկ ուժերը, բացի վարչական պարտականութիւններէ ներգրաւէ զանոնք նաեւ կրօնական, եկեղեցական, քարոզչական ու առաքելական անյետաձգելի պատասխանատուութիւններու մէջ: Դժուար թէ Եկեղեցին, կարճ ժամանակահատուածի մը մէջ, կարենայ մեր ժողովուրդի ծոցը ներթափանցած վտանգներու առաջքն առնել, եւ կամ զանոնք հեռու վանել իր հոգեւոր սպասաւորներու տահմանափակ թիւով:

Միւս կողմանէ, իրատես ըլլալու փաստով, նաեւ պէտք է նշել, որ եկեղեցական եւ կրօնական դիտելիքներու պակասը այնքան համատարած եւ զերազդը չիոր զարճած է, որ աշխարհական մարդը ինքնաբերաբար զրկուած է ինքնապաշտպանութեան դիմելու ազդու միջոցներէն: Եթէ հիւանդի մը ֆիզիքական կառոյցին մէջ տարացած է պաշտպանողական (immun) համակարգը, ամենափոքրիկ մանրէն իսկ կրնայ վնասակար կամ նոյնիսկ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ անոր առողջական վիճակի վատթարացման մէջ:

Անդրադառնալով Եկեղեցւոյ մէջ իշխանութեան արդար բաշխումին, այս անգամ, նուիրապետական դրուածքի՝ սարկաւագներու, կուսակրօն եւ ամուսնացեալ քահանաներու, ինչպէս նաեւ եպիսկոպոսներու միջեւ, պէտք է ընդգծել, որ թերեւս առաջին դարերու Եկեղեցւոյ դրուածքէն չկայ աւելի մեծ չեղում մը՝ քան առկայ իրողութիւնը:

Եկեղեցւոյ նուիրապետական կարգը եռաստիճան է՝ սարկաւագութիւն, քահանայութիւն եւ եպիսկոպոսութիւն: Կաթողիկոս, որ նոյն ինքն եպիսկոպոսն է, կուսակրօն քահանայ, այսինքն՝ արեղայ կամ վարդապետ, բոլորն ալ քահանաներ են: Քահանայութիւնն է այստեղ ամէնուն էական հիմքը եւ ոչ թէ ծառայութեան մասնաւոր մարզերը, ուրկէ, բնականաբար, կ'առաջանայ իրաւունքներն ու իշխանութիւնները եկեղեցական համապատասխան կարգերու:

Քահանայի մը հետ համեմատելով, եպիսկոպոսը մասնաւոր իշխանութիւն մը ունի՝ օծելու եւ առաջնորդելու թեմական վիճակ մը: Այսուհանդերձ, եպիսկոպոսն ալ ընդամէնը քահանայ մըն է, ինչպէս նաեւ կուսակրօն արեղան կամ վարդապետը: Կուսակրօնութիւնը առաւելութիւն մը չէ քահանայութեան նկատմամբ: Կուսակրօնութիւնը անապատական չարժումի եւ վանական կեանքի մէկ արդասիքն է, որ յետսամուտ է մեր Եկեղեցւոյ մէջ: Գիտենք, որ մինչեւ 6-րդ դար, մեր կաթողիկոսներն ու եպիսկոպոսները ամուսնացած էին, իսկ կաթողիկոսական Աթոռն ալ ժառանգական էր մինչեւ Ս. Սահակ Հայրապետ:

Եկեղեցւոյ մէջ չի կրնար ըլլալ աստուածապարգեւ աւելի մեծ իշխանութիւն կամ խորհուրդ՝ քան այն չնորհը, որ նոյն ամուսնացեալ քահանայի ձեռքերուն մէջ ալ կը մարմնանայ եւ կ'արիւնանայ հացը եւ գինին՝ Ս. Պատարագի սեղանին վրայ: Աւելին՝ մեր Եկեղեցւոյ մէջ նաեւ ամուսնացեալ քահանային վստահուած է օծելու իշխանութիւն, վաստօրէն դրոշմելու եւ հիւանդանոց կարգը կատարելու առթիւ, որոնք խորքին մէջ ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ օծելու խորհրդականութիւններ (24):

Ամուսնացեալ քահանան մեր Եկեղեցւոյ ներկայի դրուածքին մէջ, տակաւին, գաւօք, կը դիտուի ընդամէնը որպէս ծխատեր մը: Ան ենթարկուած է ըլլալու Եկեղեցիին մէջ «երկրորդ աստիճանի» քաղաքացի մը, զուրկ առաջնորդական ու վարչական իշխանութիւններէ:

Ճիշդ է որ Եւրոպայի, Հիւսիսային Ամերիկայի ու Գանատայի թեմական վիճակներուն մէջ ամուսնացեալ քահանաները այսօր աւելի բարեփոխուած դիրք մը ունին, սակայն եկեղեցական աստիճանի բարձրացում, առաջնորդական եւ վարչական յատուկ պաշտօններու փոխանցում դեռ նշմարելի չէ, հակառակ անոր որ անոնցմէ շատեր իրենց վարչական հարուստ փորձով եւ ուսմամբ չա՛տ աւելի կարողութիւնը ունին իրենց վստահուած հօտը պահպանելու եւղեկավարելու, քան շատ մը կուսակրօններ:

Այստեղ խօսքը պիտի տանք մեր Եկեղեցւոյ պատմութեան կարկառուն դէմքերէն Մաղաքիա Աբգ. Օրմանեանին, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք (1896 – 1908), բաժնելու իր համոզումը, իր հեղինակաւոր «Հայոց Եկեղեցին» գիրքէն.

«Ամուսնացեալ քահանաներու առջեւ բաց եղող պաշտօններն են աւագերէցութիւն, առաջնորդական փոխանորդութիւն (եւ) կրօնական ժողովականութիւն (...): Առաջնորդութիւններու պարապութեան ատեն ալ տեղապահութեան կը կոչուին, բայց ոչ վարդապետական եւ ոչ եպիսկոպոսական աստիճաններու կը բարձրանան (...): Ինչչափ ալ այդ սեղմեալ դրութիւնը մեր օրով օրէնքի կարգ անցած ըլլայ, սակայն ո՛չ հին օրէնք է եւ ո՛չ կանոնական պահանջ: Մանաւանդ թէ երբ եպիսկոպոսութեան բնութիւնը լաւ ուսումնասիրուի, պիտի տեսնուի թէ անիկա քահանայական պաշտօններու եւ հոգ հոգւոց կոչուած ծառայութեանց բովանդակութիւնն է, եւ տիրապէս ամուսնացեալ քահանայութեան յատուկ եւ սեփական պաշտօններուն լրումն է: Հին ատեն եպիսկոպոսներ երիցագոյն քահանաներուն մէջէն կ'առնուէին, եւ այս ձեւով «քահանայապետ» անունը կ'առնէին, որ է ըսել ամբողջ վիճակի մը քահանաներուն պետը(...): Այսօր ալ բնաւ կանոնական արգելք մը չկայ, որ նորամուտ սովորութիւնը, որչափ ալ տարածուած ըլլայ, հնաւանդ եկեղեցական կանոններուն տեղի չտայ, եւ ամուսնացեալ կղերին առջեւ բաց ըլլան եկեղեցականութեան բարձրագոյն աստիճանները: Այս պարագային ազգը մեծապէս օգտուներ ալ կ'ունենար, որովհետեւ այս կերպով ամուսնացեալ կղերը կ'ազատէր ստորնութեան վիճակէ մը, որ ոչ մի կերպով չ'արդարանար, եւ որուն բուն պատճառները՝ իրեն վրայ դրուած պատահական զրկումներ են: Ներկայ դրութեան հետեւանքով, անոնք որ ինչ մը զարգացում ստացած են, ընդհանրապէս կը խուսափին ստանձնել եկեղեցական ընթացք մը, ուր թէ՛ շատ դժուարութիւններ կան, եւ թէ՛ բարոյական խոչեր գոհունակութիւն չեն գտներ, նիւթական օգուտներ ալ նուազ են: Հետեւաբար միայն համեստ եւ միջակ կարողութեան անձեր, որոնք բարձր ձգտումներ չունին, անոնք միայն հայանայական աստիճանին հետամուտ կ'ըլլան: Ահա իսկական իրականութիւնը, որուն պատճառաւ ամուսնացեալ քահանայութիւնը Արեւելքի մէջ ստորնութեան մէջ կը մնայ, եւ ըստ նմուշ իսկ պէտք չկայ, թէ հաւատացեալներն են որ այդ կացութեան վնասները կը կրեն:*

Որպէսզի այդ բանին դարման մը մտածուի, մենք կը կարծենք, թէ բաւական է որ եպիսկոպոսական ընտրելիներու մասին եկեղեցւոյ հնաւանդ եւ կանոնական ձեւը նորէն ձեռք առնուի:

Երբոր հայանայական դասակարգին առջեւ յառաջդիմելու ասպարէզը կ'բնդարձակուի, ազգայիններուն (իմա՛ աշխարհականներուն) դասակարգն ալ դըժուարութիւն չզգար այլեւս ամուսնացած քահանայութեան շարքին մէջ մտնել, եւ ասով դասակարգին պատիւը ազգայնոց աչքին առջեւ կը բարձրանայ, եւ քահանաներն ալ արժանաւորագոյն կերպով կը լրացնեն իրենց կոչումին պարտաւորութիւնները, եւ կը համապատասխանեն դարուս զարգացման աստիճանին» (25):

Օրմանեան Սրբազան իր դասական երկը՝ «Հայոց Եկեղեցին» հրատարակած է Կ. Պոլսոյ մէջ, 1911 թուականին, այսօր, 91 տարիներ առաջ: Օրմանեանի կարծիքը մանաւանդ մեր եկեղեցական շրջանակներուն մէջ հեղինակութիւն է աներկբայ: Ոեւէ մէկ ուսումնասիրութիւն Հայ Եկեղեցւոյ մասին կարելի չէ երեւակայել առանց Օրմանեանի մը յիշատակութեան: Թէ որքան հիմնական է Օրմանեան Սրբազանի գործը Հայ Եկեղեցւոյ համար՝ ապացուցանելի է պարզապէս այն փաստով, որ 1700-ամեակի հրատարակութեանց ցանկին մէջ, հեղինակիս վերոյիշեալ երկը հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով ունեցաւ մէկէն աւելի հրատարակութիւններ, իսկ նոյն Օրմանեանի կոթողային գործը՝ «Ազգապատում»-ը արժանացաւ երկու հրատարակութիւններու, մին Երեւանի Պետական Համալսարանի կողմէ, ղեկավարու – թեամբ՝ Երեւանի Պետական Համալսարանի Աստուածաբանութեան Ամպիոնի Տէքան՝ Շահէ Արք. Ասէմեանի, իսկ մին՝ տպագրուեցաւ նոյն տարուան ընթացքին Անթիլիասի մէջ, հովանաւորութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Սակայն թէ ինչո՞ւ ընթացք չէ տրուած Օրմանեան Սրբազանի, Բարգէն Կաթողիկոս Կիւլէսէրեանի, Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի եւ այլ լուսահոգի դէմքերու այնքան ժամանակակից հնչող վերոյիշեալ առաջարկներուն, «պատճառք բազում են», եւ ասոնց մէջ ծանրակշիռներէն մին պէտք է ըլլայ այն՝ թէ կուսակրօն կղերը պատրաստ չէ Եկեղեցւոյ մէջ իշխանութիւնը բաժնելու իրեն ստորադաս նկատուող ամուսնացեալ քահանաներուն հետ: Այլապէս մեր Եկեղեցին դրականապէս պիտի բացուի դէպի հանրութիւնը, ու շատ մը կոչումաւոր անձեր քաջալերուած պիտի ըլլան անարգել ներգրաւուելու եկեղեցական ասպարէզին ներս՝ կազմելով հանդերձ իրենց տոհմիկ ընտանիքները (26):

Անդրադառնալով սարկաւագներուն, ցաւով պիտի հաստատենք, որ մեր Եկեղեցւոյ վարչական եւ ընկերային կեանքին մէջ ընդհանրապէս զգալի չէ անոնց ներկայութիւնը: Սարկաւագը խորանի «պեղծեղող» երիտէ մը չէ միայն: Անոր ծառայութեան դաշտը Եկեղեցիին մէջ շատ աւելի ընդարձակ էր քան ինչ որ կը տեսնենք ներկայիս: Ի զուր չէ որ Ընդհանրական Եկեղեցին սարկաւագութիւնը ընդունած է իբրեւ նուիրապետական կարգ: Արդարեւ, սարկաւագը իշխանութիւն ունի ոչ միայն եկեղեցւոյ բեմէն Աւետարանը ընթերցելու, այլ նաեւ աւետարանելու կամ քարոզելու: Ան ո՛չ միայն լիազօրուած է Պատարագի ընթացքին Ս. Սեղանին սպասարկելու, այլ նաեւ անհրաժեշտութեան պարագային աղօթելու, օրհնելու և քահանայի կողմէ սրբագործուած Հաղորդութիւնը մատակարարելու հաւատացեալոց, հիւանդաց, վշտացելոց, ճանապարհորդաց եւ խոտովանողաց: Սարկաւագը կրնայ նաեւ ոչ միայն խորհուրդներ, այլ արարողութիւններ կատարել, ինչպէս օրինակ քահանայի բացակայութեան պարագային թաղման կարգ եւ սեղանի օրհնութիւն:

Գ) ԻՆՉՊԷ՞Ս ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԼ ԵՒ Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳԷ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Վերոյիշեալ վերջին գոյգ հարցումներուն պատասխաններըը սերտօրէն առընչուած են իրարու հետ եւ անպայման զիրար կ'ամբողջացնեն:

Արդարեւ, ո՞վ եւ ինչպէ՞ս պիտի բարեկարգէ Հայ Եկեղեցին Հայաստան, Արցախ եւ Սփիւռք իր ընդարձակ դաշտերով: Եկեղեցւոյ ո՞ր կաւլուածէն անհրաժեշտութիւն կը թուի բարեկարգութիւնը, եւ այս ուղղութեամբ ո՞վ պիտի տայ համապատասխան որոշումները: Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական չորս Աթոռներէն ո՞ր մէկուն իրատական հեղինակութեանը կը վերաբերի բարեկարգութեան խնդիրը: Ամէնուն համար որքանո՞վ պարտաւորիչ կրնան ըլլալ բարեկարգութեան վերաբերեալ առնուած վճիռները: Ո՞ւր է գործընթացին սկիզբը եւ ո՞ւր՝ տահմանագիծը:

Բնական է, նման հարցադրում մը՝ ո՞վ պիտի բարեկարգէ Եկեղեցին, ինքնին կը նախադրէ, թէ ամէնուն ուշադրութիւնը առաջին հերթին կը կեդրոնանայ մեր Եկեղեցւոյ բարձրագոյն հեղինակութեան՝ կաթողիկոսի անձին եւ պատմականօրէն իրեն չնորհուած հանգամանքին վրայ: Բարեկարգութիւնը, մինչդեռ, չի կրնար իրագործանալ անհատի մը, թէկուզ Եկեղեցւոյ բարձրագոյն հեղինակութեան ծրագրումով կամ փափաքով, այլ՝ համարկաց պահանջքով:

Պահանջքը առաջնահերթ պէտք է համարել պայմաններէն, վանդի վերջիններն են պիտի ծառայեն որպէս միջոց միակ նպատակին՝ Հայ Եկեղեցւոյ ներքին բարեկարգումին եւ վերազարթօնքին:

Հասարակաց այս պահանջքը իր ամբողջական արտայայտութիւնը կը գտնէ մեր Եկեղեցւոյ վարչական գերագոյն մարմինի՝ Ազգային Եկեղեցական Ժողովին մէջ:

(Շար· 4)

(24) Լատին Եկեղեցին մինչդեռ այդ պաշտօններն ալ վերապահած է միայն եպիսկոպոսի իշխանութեան, այլապէս, ի պահանջել հարկին, հանանայ մըն ալ կը կատարէ դրոշմի խորհուրդը, սակայն բացառաբար իր մասնաւոր եպիսկոպոսին արտօնութեամբ:

(25) Տե՛ս, անդ, 170 – 171:

(26) Մեր տեսութեանց տեսակէտէն խիստ յանձնարարելի է կարդալ՝ Տոքթոր Տ· Զաւէն Արզումանեանի «Ազգապատում»ը, Դ·, Նիւ–Եորք, 1997, էջ 117 – 121:

ՊՐԻՄՄԱԿԷՍ

ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Առաքուած գիրքերուն մէջ անսովոր չափով (17/6 – 30 սմ·) եւ չքեղ տպագրութեամբ գիրք մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ· կը կոչուի «Ուըրթ եւ Արուեստները» (Wurth and the Art):

Արդ ակնարկ մը նկարներուն, ապա ուշադիր եւ ամբողջական ընթերցում: Տպաւորութիւնը ցնցիչ է ու եզրայանդումը՝ չատ յստակ: Ենթախորագիրը արդէն բաւական պերճախօս է՝ «Ընկերութեան մը նուիրումը մշակոյթին»:

Գերմանացի հայր մը, որ պատուակներու գործարան մը կը հիմնէ: Զաւակ մը, որ Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմի տարիներուն՝ պատանի, առիթ չունենար կանոնաւոր ուսումի հետեւելու: Սակայն հօրը գործարանը կը ընդարձակեցնէ եւ ընկերութեան կը վերածէ, կարենալ կառավարելու համար քանի մը գործարանները, քանի մը երկիրներու մէջ հիմնուած:

Ըստ երեւոյթին, ուսումի ծարաւն ու տենչը, որոնք ա՛լ առիթ չունէին գոհացումի, կը լարեն Ռէյնհոլտ Ուըրթի ամբողջ էութիւնը, միջոց մը գտնելու եւ անպայմանօրէն առընչուելու արուեստներուն հետ: Որդի Ուըրթը բաւական իմաստուն է, իմանալու համար, որ իր մեծ ընկերութիւնն ու անհատնում հարստութիւնը չեն կրնար գինք մշակութային պատմութեան, մանաւանդ իր երկրին մշակութային պատմութեան մէջ մտցնել:

Ռէյնհոլտ Ուըրթի ընկերութիւնը, ճարտարապետուհի իր աշխատանքներուն առընթեր կը սկսի ծաւալել նաեւ մշակութային բաւական լայնածաւալ գործունէութիւն: Որպէս առաջին քայլեր, նոր կառոյցներու ճարտարապետութիւնը կը վստահուի երկրին լաւագոյն երիտասարդ ճարտարապետներուն, որոնց ընտրութիւնը մրցանքներու արդիւնքով կը կատարուի:

Ապա կը հիմնուի Ուըրթ Ակադեմիան. «Անշուշտ մեր նպատակը չէ Պղատոնի ակադեմիայի կրկնօրինակը ընել: Բայց մենք կը հետեւինք կեանքի փիլիսոփայութեան, եւ կը պատրաստենք պատասխանատու սերունդ մը, որ հաճոյք կը ստանայ իրեն վստահուած աշխատանքը լիովին կատարելով: Մեր նպատակները կը համընկնին պղատոնեան մտայղացումին»:

Ակադեմիան կը հիմնուի 1993-ին, Ուըրթ քաղաքին մէջ, ուր կը գտնուին նաեւ ընկերութեան գրասենեակները: Ուսանողներ կ'ընդունի ամէն տարի, 30 հոգի, որոնք կը հետեւին երեք տարուան դասընթացքի մը: Ուսանողները կ'ընտրուին ոչ միայն ակադեմական յաջողութեան, այլ նաեւ անձնական հետաքրքրութեան հիման վրայ: Ուսանողները կը ստանան ամսական 1000 եւրոյի չափ գումար մը, որ կը ծածկէ անոնց ուսման եւ ապրուստի ծախսերը:

Ակադեմիան կը կազմակերպէ նաեւ ամառնային դասընթացքներ, ինչպէս նաեւ ամէն տարի կը հրատարակէ գիրքեր, որոնք կը վերաբերին ճարտարապետութեան, գեղարուեստներու եւ մշակոյթի տարբեր ոլորտներու:

Ակադեմիան կը գործակցի նաեւ Ուըրթի համալսարանի հետ, որ կը գտնուի Ուըրթ քաղաքին մէջ: Ուսանողները կրնան ընտրել համալսարանի դասընթացքներէն մին, որ կը վերաբերի իրենց ընտրած մասնագիտութեան: Ուսանողները կրնան նաեւ ընտրել ազատ դասընթացքներ, որոնք կը վերաբերին արուեստներու պատմութեան, ինչպէս նաեւ գործնական դասընթացքներ, որոնք կը վերաբերին նկարչութեան, քանդակագործութեան, լուսանկարչութեան, ինչպէս նաեւ ճարտարապետութեան:

Ակադեմիան ունի նաեւ իր ցուցասրահը, որ կը գտնուի Ուըրթ քաղաքին մէջ: Ցուցասրահը կը ներկայացնէ ժամանակակից արուեստագէտներու գործեր, որոնք կը վերաբերին ճարտարապետութեան, գեղարուեստներու եւ մշակոյթի տարբեր ոլորտներու:

Ակադեմիան կը հրատարակէ նաեւ գիրքեր, որոնք կը վերաբերին ճարտարապետութեան, գեղարուեստներու եւ մշակոյթի տարբեր ոլորտներու:

Ակադեմիան կը գործակցի նաեւ Ուըրթի համալսարանի հետ, որ կը գտնուի Ուըրթ քաղաքին մէջ: Ուսանողները կրնան ընտրել համալսարանի դասընթացքներէն մին, որ կը վերաբերի իրենց ընտրած մասնագիտութեան: Ուսանողները կրնան նաեւ ընտրել ազատ դասընթացքներ, որոնք կը վերաբերին արուեստներու պատմութեան, ինչպէս նաեւ գործնական դասընթացքներ, որոնք կը վերաբերին նկարչութեան, քանդակագործութեան, լուսանկարչութեան, ինչպէս նաեւ ճարտարապետութեան:

Ակադեմիան ունի նաեւ իր ցուցասրահը, որ կը գտնուի Ուըրթ քաղաքին մէջ: Ցուցասրահը կը ներկայացնէ ժամանակակից արուեստագէտներու գործեր, որոնք կը վերաբերին ճարտարապետութեան, գեղարուեստներու եւ մշակոյթի տարբեր ոլորտներու:

Ակադեմիան կը հրատարակէ նաեւ գիրքեր, որոնք կը վերաբերին ճարտարապետութեան, գեղարուեստներու եւ մշակոյթի տարբեր ոլորտներու:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՁԱՇ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԻԱԳ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ

Օրէնճ Քաունթի Հայ կեդրոնի «Ղազարեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մը–կըրտումեանի, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Ներկայ եղած են հարիւր հոգի: Բացումը կատարած է Կարօ Յակոբեան, նշելով որ ձեռնարկին եկամուտը պիտի տրամադրուի Հայաստանի հիւպատոսարանին: Աւագ հիւպատոսը խօսք առնելով շնորհաւորած է նոր կեդրոնը եւ անդրադարձած Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան եւ ներքին հարցերուն, նշելով որ «Հայաստան ժողովրդավար սկզբունքների վրայ հիմնուած երկիր է եւ այդպիսով տարբերուած է հարեւան երկրներէ»:

*
**

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլենտէյլի Հայ Սքուըի հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը, որուն ներկայ եղած են չուրջ 1400 հոգի: Բացման խօսքը արտասանած է Պերճ Ալեքսանեան: Խումբը ներկայացուցած է ժողովրդական, ազգագարական եւ դասական պարերու վոլնջմը: Յատուկ գնահատանքի արժանացած է պարախումբի ողբացեալ անդամներու յիշատակին նուիրուած «Ռեքուիյէմ» պարը: Խումբին պարուսոյցներն են Սիւզի Բարսեղեան – Դարբինեան եւ Եղիա Հաչօլեան: Պարախումբը 2004–ին հրաւիրուած է Հայաստան, հոն տօնելու համար իր հիմնադրութեան 30–ամեակը:

*
**

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 150–ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Դեկտ. 11–ին, նշուած է Պետրոս Դուրեանի ծննդեան 150–ամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Յուհ. Շիրազ» գրական միաւորի եւ համագործակցութեամբ՝ Ալեք Փիլիպոս ազգային վարժարանի: Բացման խօսքը արտասանած է Մանուկ Քըլըլեան: Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Օվայեան, տալով նաեւ Դուրեանի կենսագրականը: Տոքթոր Յասմիկ Թաշճեան դասախօսութեամբ մը արժեւորած է Պետրոս Դուրեանի վաստակը եւ քննութեղրելով բանաստեղծը իբրեւ հայ գրականութեան խորապէս սիրուած դէմքերէն մէկը, նշած է թէ պինք բարձր գնահատած են Թումանեան, Վարուժան, Տէմէեան, Զօհրապ, Յ. Օշական, Պարոյր Սեւակ եւ ուրիշներ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին, իր մահկանացուն կնքած է իրաւագէտ, էսսեան վարժարանի հայերէնի նախկին ուսուցիչ, Պէյօղլուի Թաղային Խորհուրդի նախկին ընդհաններու իրաւագէտ – խորհրդական Վահէ Սահակեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 23–ին, Պէյօղլուի Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցին:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Դեկտեմբեր 14–ին, ցուցադրուած են Պերճուհի Պէրպէրեանի նկարչական գործերը: Ենթիական ցարդ ծանօթ էր որպէս դերասանուհի, բեմադիր եւ թատերագիր, ինչ որ պատճառեղած է որ յայտնութիւն մը ըլայ նոր ասպարէզին մէջ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Դարպար» պարախումբը իր աշխատանքի եղանակին բացումը կատարած է Դեկտեմբեր 15–ին «Արման Զարդար» սրահին մէջ, մէկտեղելով պարախումբի, երգչախումբի եւ նուագախումբի անդամները ու «Դարպար»ի փոքրիկները: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան առենապետ՝ Արմէն Գովան յաւ յայտնելով որ չէնքին նորոգութիւնները ուշացած էին: Կարճ ելոյթ մըն ալ ունեցած է խմբավար Գարեգին Պարսամեան:

*
**

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Վարանս ճաշարանին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, Գալֆայեան վարժարանի Տիկնանց յանձնախումբը ճաշ մը կազմակերպած է ի նպաստ վարժարանին: Մասնակցած են 200 հոգի: Բացման խօսք ըսած է Գալֆայեանի հիմնադրուհի Տիկին Նազան Ոսկերիչեան – Պիւլիւքպինեմեան: Ապա, Տիկնանց յանձնախումբի առենապետուհին՝ Տիկին Սառա Ներկիզ խօսք առած է եւ յայտնած, ի միջի այլոց, որ ձեռնարկին ամբողջ հասոյթը պիտի գործածուէր գալֆայեանցի աշակերտներու Ամանորեայ կարիքները հոգալու նպատակին: Կատարուած է վիճակահանութիւն մը:

ԳՈՂԱՐԱՏ ՕԴԱՓՈՐՏ

VIIème Salon Lyonnais des Artistes Arméniens

ԱՏԳՈՒՆԻ–ն (Լիոնի Շրջանին մէջ Հայ Մշակոյթի Զարդացման Ընկերակցութիւն) ցուցահանդէս մը կազմակերպած է Լիոնի 3–րդ թաղամասի քաղաքապետարանին մէջ, ուր կը ներկայացուի ժամանակակից հայկական գեղարուեստական ստեղծագործութիւնը:

Ցուցահանդէսը 80 կտաւ եւ արձանագործութիւն կը ներկայացնէ Սփիւռքի եւ Հայաստանի քսան արուեստագէտներու գործերը, միաժամանակ մեծարանք մըն է Մօրիս Տէր – Մարգարեանի, իր մահկանացուն կնքեց անցեալ Օգոստոսին եւ քաջալերանք մը Ֆրանսա ապրող երիտասարդ տաղանդներու: Ներկայացուած արուեստագէտներն են. – Սերժ Աղամեան, Աշասի, Սերժ Ալահվերտեան, Սիւզանն Ալիանաքեան, Ֆրէտի Պարոնեան, Մօրիս Տէր – Մարգարեան, Արամ Էքիզեան, Ալին Էթմէքճեան, Փօլ Կանանչեան, Յովհաննէս Յարութիւնեան, Օլգա Գարագաճեան, Արթիւր Մարկոսեան, Հռիփսիմէ Մանուկեան, Մարթին Մխքայէլեան, Արտուշ Մկրտչեան, Արման Յովնանեան, Սոֆի Փափազեան, Կարէն Պարսամեան, Թադոս, Թորոս, Վահան, Սարգիս Վարդանեան, Վարդ, Եղսա:

Ցուցահանդէսը կը վայելէ Լիոնի քաղաքապետին՝ Ժերար Գոլոմպի եւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի պատուոյ նախագահութիւնը: Կը տեւէ Յունուար 7–էն 17, բաց է ամէն օր ժամը 11–էն 16·30

Salons de la Mairie du IIIème,
215, rue Duguesclin, Lyon.

ՍՏՅԱՆԱ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՕՐ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
անգլերէնի թարգմանուած

ՏՅՅԱՆԱ ՏԷՐ – ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՀԳՄՄ հրատարակչութիւն,
Երեւան 2002

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

1

Գիշերները մանաւանդ ճնշող էին: Կարծես քաղաքականութիւնը քուն կը մտնար գիշերուան հետ, եւ անզօրակ վայրենի ուժ մը կ'արթննար մութին հետ:

Գիշերները լեցուն էին կանչերով, աղաղակներով: Խումբերով մարդիկ թմբուկներով փողոցներէն կ'անցնէին՝ ժողովուրդը արթնցնելու եւ յայտնելու համար ,թէ ո՞ր տարին ծնուած զինուրյուները կը կանչուին պատերազմի դաշտ ղրկուելու համար, թէ ո՞ւր եւ ե՛րբ պէտք էր ներկայանալ: Ուժգին թմբկահարութիւն կար թէ՛ յայտարարութենէն առաջ եւ թէ՛ յայտարարութենէն յետոյ: Այդպէս, գրեթէ ամէն գրան առաջ: Աւոր կը յաջորդէր գանազան գոռում գոչում՝ չես գիտեր ինչ նպատակաւ: Թերեւս կ'ուզուէին, պարզապէս խորագիրն է, որ կը տարբերի այսօր՝ խմբային մշակոյթ (corporated culture):

Ակադեմիան ունի իր մշակութային գործունէութիւնը, պաշտօնեաներու ոռակաւորման ծրագիրներուն կողքին: 1991–էն ի վեր այս գործունէութիւնը կը բանի, հինգ տարիներու ընթացքին հարիւր (100) տարբեր ելոյթներ կազմակերպելով, պաշտօնէութեան, անոնց ընտանիքներուն եւ հանրութեան համար:

Նպատակներէն մէկը այս գործունէութեան այն է, որ Քունցըլշաուի մէջ (փոքր քաղաք մը, ուր հիմնուած են ընկերութեան գլխաւոր կառոյցները) ելոյթ ունենան այնպիսի կատարողներ, որոնք միայն մեծ քաղաքներ կ'այցելեն:

Ակադեմիան ունի իր թանգարանն ու ցուցասրահը, ուր մշտական եւ ժամանակաւոր ցուցահանդէսներ տեղի կ'ունենան: Ցուցադրուող անուններուն մէջ կան Ամերիկայի նման միջազգային անուններ: Ուըրթ հաստատութիւնը Ակադեմիային առընթեր ունի նաեւ Ուըրթ Հիմնադրամը, որ պետական համադրամասներ կը կազմակերպէ, անտեսապէս նեցուկ կը կանգնի բարձրագոյն ուսումնարաններու, կը քաջալերէ եւ կը գնահատէ արուեստագէտները, տարեկան մրցանակներու, տաղանդ հայ Ալեքսանեան: Խումբը ներկայացուցած է ժողովրդական, ազգագարական եւ դասական պարերու վոլնջմը: Յատուկ գնահատանքի արժանացած է պարախումբի ողբացեալ անդամներու յիշատակին նուիրուած «Ռեքուիյէմ» պարը: Խումբին պարուսոյցներն են Սիւզի Բարսեղեան – Դարբինեան եւ Եղիա Հաչօլեան: Պարախումբը 2004–ին հրաւիրուած է Հայաստան, հոն տօնելու համար իր հիմնադրութեան 30–ամեակը:

*
**

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 150–ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Դեկտ. 11–ին, նշուած է Պետրոս Դուրեանի ծննդեան 150–ամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Յուհ. Շիրազ» գրական միաւորի եւ համագործակցութեամբ՝ Ալեք Փիլիպոս ազգային վարժարանի: Բացման խօսքը արտասանած է Մանուկ Քըլըլեան: Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Օվայեան, տալով նաեւ Դուրեանի կենսագրականը: Տոքթոր Յասմիկ Թաշճեան դասախօսութեամբ մը արժեւորած է Պետրոս Դուրեանի վաստակը եւ քննութեղրելով բանաստեղծը իբրեւ հայ գրականութեան խորապէս սիրուած դէմքերէն մէկը, նշած է թէ պինք բարձր գնահատած են Թումանեան, Վարուժան, Տէմէեան, Զօհրապ, Յ. Օշական, Պարոյր Սեւակ եւ ուրիշներ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂԱՐԱՏ ՕԴԱՓՈՐՏ

Vllème Salon Lyonnais des Artistes Arméniens

ԱՏԳՈՒՆԻ–ն (Լիոնի Շրջանին մէջ Հայ Մշակոյթի Զարդացման Ընկերակցութիւն) ցուցահանդէս մը կազմակերպած է Լիոնի 3–րդ թաղամասի քաղաքապետարանին մէջ, ուր կը ներկայացուի ժամանակակից հայկական գեղարուեստական ստեղծագործութիւնը:

Ցուցահանդէսը 80 կտաւ եւ արձանագործութիւն կը ներկայացնէ Սփիւռքի եւ Հայաստանի քսան արուեստագէտներու գործերը, միաժամանակ մեծարանք մըն է Մօրիս Տէր – Մարգարեանի, իր մահկանացուն կնքեց անցեալ Օգոստոսին եւ քաջալերանք մը Ֆրանսա ապրող երիտասարդ տաղանդներու: Ներկայացուած արուեստագէտներն են. – Սերժ Աղամեան, Աշասի, Սերժ Ալահվերտեան, Սիւզանն Ալիանաքեան, Ֆրէտի Պարոնեան, Մօրիս Տէր – Մարգարեան, Արամ Էքիզեան, Ալին Էթմէքճեան, Փօլ Կանանչեան, Յովհաննէս Յարութիւնեան, Օլգա Գարագաճեան, Արթիւր Մարկոսեան, Հռիփսիմէ Մանուկեան, Մարթին Մխքայէլեան, Արտուշ Մկրտչեան, Արման Յովնանեան, Սոֆի Փափազեան, Կարէն Պարսամեան, Թադոս, Թորոս, Վահան, Սարգիս Վարդանեան, Վարդ, Եղսա:

Ցուցահանդէսը կը վայելէ Լիոնի քաղաքապետին՝ Ժերար Գոլոմպի եւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի պատուոյ նախագահութիւնը: Կը տեւէ Յունուար 7–էն 17, բաց է ամէն օր ժամը 11–էն 16·30

Salons de la Mairie du IIIème,
215, rue Duguesclin, Lyon.

ՍՏՅԱՆԱ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՕՐ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
անգլերէնի թարգմանուած

ՏՅՅԱՆԱ ՏԷՐ – ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՀԳՄՄ հրատարակչութիւն,
Երեւան 2002

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

1

Գիշերները մանաւանդ ճնշող էին: Կարծես քաղաքականութիւնը քուն կը մտնար գիշերուան հետ, եւ անզօրակ վայրենի ուժ մը կ'արթննար մութին հետ:

Գիշերները լեցուն էին կանչերով, աղաղակներով: Խումբերով մարդիկ թմբուկներով փողոցներէն կ'անցնէին՝ ժողովուրդը արթնցնելու եւ յայտնելու համար ,թէ ո՞ր տարին ծնուած զինուրյուները կը կանչուին պատերազմի դաշտ ղրկուելու համար, թէ ո՞ւր եւ ե՛րբ պէտք էր ներկայանալ: Ուժգին թմբկահարութիւն կար թէ՛ յայտարարութենէն առաջ եւ թէ՛ յայտարարութենէն յետոյ: Այդպէս, գրեթէ ամէն գրան առաջ: Աւոր կը յաջորդէր գանազան գոռում գոչում՝ չես գիտեր ինչ նպատակաւ: Թերեւս կ'ուզէին նախօրօք պատերազմի սարսուռը տալ ե՛ւ անոնց, որ կ'երթային, ե՛ւ անոնց, որ սիրելիները պիտի ղրկէին:

Ամէն գիշեր ինձ կը թուէր, թէ յաջորդ առաւօն վայրենի անապատի մէջ պիտի արթննանք, թէ ցորեկուան մեր տեսած զեղեցիկ չէնքերէն, պարտէզներէն ու սքանչելի տեսարաններէն ոչ մին մնացած պիտի ըլլայ, թէ վայրենի վոլթորիկ մը գիշերուան ընթացքին տարած, սըրբած պիտի ըլլայ ամէն ամէն բան... Բայց ոչ, լոյսը կը բացուէր ամէն օր՝ ան պէս նոյն պէրուն չէնքերը, նոյն շքեղ քնութիւնը լուսաւորելու համար:

Այդպէս էր մթնոլորտը: Այդ էր պատճառը, որ ես մատանիի մը կորուստի պատճառով նախապատրաստուած՝ մատնուած էի սարսափի: Հոգիիս մէջ կուտակուած վախերն էին, որ չնչին պատճառով մը կը պոռթկային: Մութը փչալուն պէս, ամէն գիշեր աննկարագրելի անհամբերութեամբ կը սպասէի ամուսնոյս վերադարձին, ու երբ ան կու գար իր սովորական ուրախ տրամադրութեամբ, ես գինք կը դիմաւորէի իբր թէ տարիներէ ի վեր բաժնուած ըլլայինք կամ թէ ան մեծ վտանգէ մը ազատած ըլլար...

2

Ամուսինս երեսուն տարեկանը քիչ անց, առողջ կազմով գեղեցիկ ճակատով ու աչքերով, հին օրերու մարդարէի դէմքով մէկն էր: Բարձրադոյն ուսում ստացած էր Ժընեւ եւ յետոյ Փարիզ, բայց փոխանակ իրեն համար շահաւէտ ասպարէզ մը ընտրելու, ամբողջովին նուիրուած էր իր հայրենիքին ազատագրութեան գործին:

Ես չեմ յիշեր ոեւէ չնչին դէպք, ոեւէ արարք, որ ան կատարած ըլլար իր շահուն կամ իր հանգստին համար: Իր ամուսնութիւնն ինձ հետ, ինչպէս կ'ըսէր ինք, «երջանիկ թիւրիմացութիւն» մըն էր, որուն մեղքը, պէտք է խոստովանիմ կ'իյնար իմ վրաս:

Պատահած էի իրեն հինգ տարի առաջ Պալքանեան երկիրներէն մէկուն մէջ: Ես այն ժամանակ տասնըվեց տարեկան «կրակի կտոր» աղջիկ մըն էի, այդպէս կ'անուանէին զիս: Իմ տարիքիս յատուկ չափազանցուած տենչեր ու երազներ ունէի: Պիտի զոհուէի հայրենիքիս ազատութեան համար: Յեղափոխական խումբերու հետ Տաճկաստան պիտի երթայի Սուլթան Համիտը սպաննելու համար: Նախօրօք իր երեսին պիտի պոռայի բոլոր այն բարբարոսութիւնները, որ ան ընել տուած էր հայրենիքիս մէջ. հաչիւ պիտի պահանջէի բոլոր այն անմեղ արիւնին համար, որ ան թափել տուած էր եւ արժանացած էր «Կարմիր Սուլթան» համաշխարհային, բայց գազրելի տիտղոսին:

Ես իմացեր էի թէ ինչպէս Հայաստանի մէջ, բայց որուն Թուրքիա անունը կու տան մինչեւ հիմա ալ, Կարմիր Սուլթանի մարդիկը, ոստիկանները բանտարկեալ մը խոստովանեցնելու համար թէ ո՞ւր կը գտնուին իր ընկերները կամ իրենց պահած զէնքերը, չէին վարանած տասը տարեկան տղուն ոտքերը պայտելու հօր ներկայութեան: Ես իմացած էի թէ ինչպէս խօսեցնելու համար համալսարանական երիտասարդ մը, որ նախապէս կալանաւորուած էր, չէկ երկաթով տաքցեր էին ոտքին ներքաններէն, թեւերուն տակ, ամէն օր քիչ քիչ, ծեծեր էին, ակռաները քաշեր էին մէկիկ – մէկիկ, եւ երբ ան չէր խօսած, զայն կախեր էին հրապարակի վրայ մնայեալներուն դաս տալու համար: Ես կը ճանչնայի այս երիտասարդը եւ թէեւ պիտի, որ ան մէկն էր միայն հազարներէն, անոր ողբերգական մահը ցնցեր էր իմ թարմ հասակս:

Ես այստեղ կ'ամչնամ դրի առնելու բոլոր այն տարօրինակ ծրագիրները, որ ամէն օր ու գիշեր կը յօրինէի կարդացած դրքերուս, լրագիրներուն կամ հայրենակցական ճառերուն ազդեցութեան տակ: Իմ ծրագիրներս մէկը միւսէն աւելի արտառոց էին եւ անգործադրելի, բայց անոնց իրագործմանը ես ջերմօրէն կը հաւատայի, այն աստիճան, որ երբեմն իմ իսկ երեւակայական ծրագիրներս զիս այնքան կը յուզէին, որ աչքերէս արցունք կը հոսեցնէին...

Մեր ապրած քաղաքը տեսակ մը ճամբայ էր կարգ մը մտաւորական – քաղաքական գործիչներու համար, որոնք նախքան Տաճկաստան անցնիլը կ'առնէին հոն, ըլլայ իրենց մուտքը Տաճկաստան դիւրացնելու, ըլլայ արդէն հոն գտնուողներուն հետ կապ պահելու համար:

(Շար. 3)

ԾՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ա. ՅՈՒԼԱՆՆԷՍ–ՄԱՐՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 5

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ժամը 10–ին մի՛այն Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:

Սկիզբը ճրագալոյցի երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 15–ին, ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 16·15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 8·30ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 7
Բ. Օր Ծննդեան: Ցիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 5, *ճրագալոյց:*
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30, *պատարագ ժամը* 17·30:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 6, *Ծնունդ:*
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 7, *Մեռելոց:*
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Ցետ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 9·30–ին:
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Մարգարէական Թղթերու ընթերցում ժամը 16–ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը՝ 17·15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Ժամերգութիւն ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Ցետ պատարագի Ջրօրհնէքի հանդիսաւոր արարողութիւն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 7
Ժամը 10–ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
եւ Աստուածայայտնութեան
Ընթերցուածք ժամը 15–ին:
Պատարագ ժամը 16–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Պատարագ ժամը 10–ին:
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 5
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Սկիզբը երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16·15–ին: Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·45–ին:
Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ա. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 5
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին:
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին:
Պատարագ ժամը 17–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Ցաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 11·30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 5
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 10–ին:

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16–ին:
Պատարագ ժամը 17–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 6
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9·45–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԼՐԼՃԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 7, *Մեռելոց*
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյցի արարողութիւն՝ ժամը 17–ին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ս. Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն:
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԻՏԻԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԵՓԱՆ Ա ԱՄԱՆՈՒՐԻ ԱՌՔԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Մատրէն եւ Ժապ Գարիճան– թիէ 30 Եւրօ:

★ ★ ● ★ ☆ ■

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՒԻԼԻ «Լ. ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԻ

կիրակի, Յունուար 12, *ժամը* 15–ին

Salle de l'église
6, rue du Père Komitas
92370 Chaville

★ ★ ● ★ ☆ ■

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 93 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE SCOLAIRE A VIENNE

La fête de l'école arménienne de la section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le **Dimanche 12 janvier à 15 heures au Théâtre Municipal de Vienne**

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, ainsi que le spectacle préparé lors du stage de théâtre animé par Nareg Dourian, au cours de la semaine de la Toussaint, et organisé en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

***

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section Archalouys TATHEOSSIAN de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE
organise
Samedi 11 janvier à 20 heures
son

Dîner de Noël

Animation :
Alexandre et son violon magique
Arsène et D.J.
Réservez dès maintenant au :
04 91 53 34 98
(les places étant limitées)



Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
DIMANCHE
5 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 288

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·593 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·593

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԱՄԱՌ

Պատրիկ Թադէոսեանի թարմ յիշատակին
(Պուէնոս–Այրէս, 1965 – Երեւան, Նոյեմբեր 9, 2002)

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏՍԷՈՍԵԱՆ

Երեւան, Յուլիս 2002:

Ջեմ եկած որպէս ուխտագնաց կամ ուխտաւոր: Այլապէս յարգելի այս մարմնաւորութիւնը, որ երկիրը սրբավայր կամ ուխտավայր կը նկատէ, ինծի խորթ է: Տեսեր եմ ինծի տարեկիցներ, նոյնիսկ՝ 17–ամեայ պատանիներ, «Մայրագոյն Արեւմուտք» (Ֆրանսացի քաղաքական Ալէն Ռուքիէի՝ Արժանթինի նուիրուած գիրքի մը վերնագիրն է) ծնած երրորդ սերունդ, որոնք համբուրած են Զուարթնոց օդակայանի տաք ասֆալթը ժամանելու պահուն, տեղացի պահակներու զարմացած ու զուարճալից նայուածքին տակ: Գիտեմ, որ թատրոն չէ այդ արարողութիւնը, բայց այդ զգացական, թացիկ կեցուածքը կեղծ պիտի ըլլար իմ պարագային:

Գացեր եմ հոն ուր որ ոտքերս ու պարագաները զիս առաջնորդած են: Գացեր եմ իբրեւ այն անձը, որ երկար ժամանակ եառ տուն կը վերադառնայ: Ահա թէ ինչո՞ւ ամէն ինչ ընտանի կը թուի: Եւ ահա թէ ինչո՞ւ զգացական պահերը ուրիշ տեղերէ կ'անցնին:

Հայաստանը ճանչցեր եմ մտովին, աչքերով տեսնելէ առաջ: Այն սերունդին կը պատկանիմ, որ Հայաստանը՝ հինը եւ նորը, պատմականը եւ արդին, ճանչցեր է գիրքերով, թերթերով, նկարներով: Ո՛չ իսկ պապերու պատմութիւններ ունեցած եմ որպէս ուղեցոյց: Այն սերունդէն եմ որուն Հայաստանը, նոյնիսկ 70–ական թուականներուն, տակաւին կը ներկայացնէին որպէս հովիւն ու ոչխարները եւ Արարատը՝ հեռուն, երեք բարիները՝ առջեւը: Եւ որ երբ առաջին անգամ տեսաւ Երեւանի նկարը՝ ինքնաչարժներով, ուղղակի «choc»ի մատնուեցաւ: Գիտեմ նման անձեր, իմ սերնդակիցներս են:

Ընտանեկան արմատներս, վերջին հաշուով, ոչ իսկ Արեւմտեան Հայաստանի հետ կապ ունին. երեք քառորդ փոքրասիացի, մէկ քառորդ՝ կիլիկեցի: Ի սկզբանէ սփիւռքուած, հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր: Այդ իսկ պատճառով, յաճախ կրկնուած այն խօսքը, թէ «New York is a state of mind», ամբողջովին կը յարմարի: Հայաստանը մտավիճակ մըն է, կամ, երեւանցի ընկերոջս դիպուկ բնորոշումը փոխ առնելով՝ «ուղեղային մորմոք»ի տարբեր աստիճան մը (Զարեհի «Երկիր Նայիրի»ն կը չարունակէ այժմէական մնալ նաեւ այսօր): Ինչո՞ւ չէ: Եթէ ճիշդ է, որ այնքան Հայաստաններ կան, որքան Հայեր, կամ, ուրիշ կերպ դրուած՝ ամէն մէկս Հայաստանի իր պատկերացումը ունի, ուրեմն թերեւս համընդհանուր բանադրանքէն ազատիմ նման «սրբապղծութիւն» մտածելու համար: Սփիւռքը հիմնուած է մտածումին վրայ, արմատի մը անկարելի կարօտին վրայ, եւ պիտի ապրիմ այդ կարօտով, երբ ծնած եմ երկիր մը՝ Ուրուկուայ, ուրկէ մանկութեանս մեկնած եմ, առանց ժամանակ ունեցած ըլլալու անոր հետ կապ հաստատելու, իսկ կեանքիս մեծ մասը ապրած եմ դրացի երկիրը՝ Արժանթին, զոր որդեգրած եմ (առանց հպատակ դառնալու կարիքը զգալու, քանի որ տեղ մը սիրելու կամ որդեգրելու համար ստիպուած չես քաղաքացիութեան ապացոյց բերելու), բայց զոր ընաւ չեմ կարօտցած, նոյնիսկ երբ 40 օր հեռացած եմ անկէ: Իսկ հիմա եւս չեմ կարօտցած, երկու տարիէ ի վեր մեկնած ըլլալով:

Ու հակառակ մտավիճակին, հակառակ անոր, որ Երեւանն ու Հայաստանը, 1989–ի, 92–ի, 96–ի կրկնակի 98–ի եւ 2002–ի Երեւանն ու Հայաստանը անպայման իմ պատկերացուցածիս պէս չեն միշտ (արդեօք ինչպէ՞ս սահմանել այդ պատկերացումը), միշտ քալած եմ Երեւանի փողոցներէն... Պուէնոս–Այրէսի փողոցներու միւնոյն հարազատութեամբ: Ինքզինքս դրսեցի չեմ զգար: Ինչո՞ւ, չեմ գիտեր: Արդեօք որովհետեւ զգացական չէ՞ եղած կապս: Թէեւ վերջին երկու տարիներուն, ամէն դարձիս, Պուէնոս–Այրէսի մէջ ես ինծի զգացած եմ օտարական, հեռաւոր, նոյնիսկ՝ նայուածքիս, իմ ամենամօտիկ ընկերներուս հետ յարաբերութեան մէջ: Բայց երեք չաբաթ Երեւանի մէջ չեն զգացներ, որ երբեւիցէ դացեր եմ: Ջարմանալի հակասութիւն, չէ՞, երբ դուն քեզ կը զգաս մերուած, որքան որ դիտակից ես, որ աշխարհահայեացքով, մտածելակերպով, նիստ ու կացով հիմնովին տարբեր ես: Բայց ամէն տարբերութեան մէջ նաեւ հարազատութիւն մը, մօտիկութիւն մը կայ: Ծայրերը միշտ կը դպչին իրարու:

Ու Հայաստան կ'այցելեմ որովհետեւ... կարօտցեր եմ «իմ» Հայաստանս:

Օրագիր չեմ պահեր, սովորութիւն չունիմ: Դէպքերու ընթացքը այնքան արագընթաց է, նոյնիսկ երբ ամէն օր կը թուի անփոփոխ չարունակականութիւն մը, որ ժամանակ չկայ միտք ամփոփելու: Եւ աւելի լաւ, եթէ ճիշդ է, որ պատմութիւնը գրել կը նշանակէ զայն մոռնալ: Նախընտրելի է, որ գրուի միայն կմախքը անոր, բացառապէս ապաւինելով յիշողութեան մերթ դաւաճան, մերթ անդաւաճան ծալքերուն:

Խառնուրդ մը՝ առօրեայի պատառիկներու եւ անոնցմէ բխած տարաբնոյթ խոհերու, անմշակ, անամբողջ, առաջին չունչով յանձնուած Թուղթին: Գիտակցութեան հոսք մը, պարզապէս: Անկատար՝ հաւանաբար, հակասական՝ թերեւս: Անկատար կամ հակասական, ինչպէս մեր վիճակը ամէնուրեք:

*
**

«Եկել էի Նիւ–Եորքից, չէրէզ Փարիզ: Բայց էս անտէր Փարիզ–Երեւան ռէյսում իմ վէչերը կորան: Սամալեոթը ինձ բերաւ, բայց նրանք "որոշեցին" Փարիզը վայելել»:

Այս դէպքին հերոսը պարզ երեւանցի կրնար ըլլալ, անխուսափելի ռուսերէն բառերով («Փարիզի ճամբով», «թռիչք», «ճամպրուկ», «ինքնաթիռ» երբեմն արեւելահայերէնի բառապաշարէն արտաքսուած կ'երեւին): Սակայն, ակամայ զոհը ես եմ:

Ի դէպ, չեղում մը. մերթ ընդ մերթ, ճամբորդութիւններուս ընթացքին, հաճոյքով (անկատար) արեւելահայերէնի կը վերածեմ խօսուածքս, մասամբ՝ որովհետեւ երբեմն «չենք հասկանում», մասամբ՝ որպէսզի ցոյց տամ, թէ «մենք» ալ «իրենց» պէս կրնանք խօսիլ, մասամբ՝ որպէսզի խաղամ լեզուական անցումներու արանքին: Ի վերջոյ, միեւնոյն ծառի տարբեր ճիւղերն են, տարբեր՝ անկասկած, բայց նաեւ՝ նոյնական: Ոչ մէկ ճիգ կ'ընեմ, սակայն, հնչիւններ վերարտադրելու, քանի որ արեւմտահայ ինքնութիւնս ծպտելու փորձ մը չէ, եւ ընդհակառակն՝ թող նկատելի դառնայ, որ հայերէն «լաւ» խօսիլը մեծ նշանակութիւն մը չէ, ինչպէս երբեմն կը տեսնեմ, եւ որ եթէ մէկը կրնայ արեւելահայերէնի անցնիլ, ուրիշ մը կրնայ արեւմտահայերէնի անցնիլ:

Միւս կողմէ, ծպտուելու որեւէ փորձ չեմ կրնար ընել, քանի որ արեւելահայերէնս զրական, զրքային է, իսկ մերօրեայ Երեւանի խօսակցականը զրականի, ռուսերէնէ թարգմանուած կառոյցներու, ռուս–անգլերէն փոխառութիւնորու, չեղալեզուի (argot) եւ բարբառի խառնուրդ մըն է, որու տակէն ելլելու համար մերթ հայերէնի ամբողջ դիտութիւնդ քեզ չի փրկեր, քանի որ այդ լեզուն դիրքերուն մէջ չկայ գրեթէ, բայց միայն թերթերուն մէջ կ'երեւի, կողմնակի կերպով:

Ուրեմն, այսպէս, «Հայկական Աւիաուղիներ» հրէշային (չեմ գիտեր ի՞նչ հըրաչքով արեւելահայերէնը aéroportը «աւիակայան» չէ դարձուցած, փոխան՝ «օդանաւակայան»ի) անունով օժտուած ընկերութիւնը պայուսակներս Փարիզ ձգած է, հակառակ անոր որ Թռիչքէն վեց ժամ առաջ Նիւ–Եորքի օդանաւէն փոխադրուած էին: Նոյնը պատահած է Մանչեսթրէն, Թորոնթոյէն, Ամստերտամէն եւ կամ տասնեակ մը ճամբորդներու, առնուազն: Այս մէկը «Հայկական»ի մենաշնորհը չէ ընդունինք: Անգլիական եւ աւըստրալական ընկերութիւնները եւս ծուլիսի այդ առաջին չաբաթը չարք մը մարդիկ ««մերկ ու բոպիկ» ձգած են Երեւանի մէջ: (Եւ նման բաներ կը պատահին աշխարհի ուրիշ կողմեր եւս, բայց...): Հապա եթէ ճամբորդ մը մէկ չաբաթով եկած ըլլա՞ր: Պայուսակները կը հասնին, իրենք արդէն մեկնած կ'ըլլան... աշխարհի միւս ծայրը: Ականատես ու ականջալուր եղած էի այս դէպքերուն, բայց անհամութիւնը միայն կը զգաս, երբ մորթիդ վրայ կը կրես:

Կը հեռաձայնեմ դրասենեակը ամէն օր, վերջին պատասխանը կ'ըլլայ, թէ «Փարիզից ասեցին, որ մեծ թուով ճամպրուկներ են ուղարկում Հինդչաբթի օր»: Անո՞ւն, պիտակի թի՞ւ: Չէ, այդպիսի մանրամասնութիւններ պահանջելը դիւանակալութեան ամենաորբզան օրէնքներուն դէմ պիտի մեղանչէր՝ որեւէ երկրի մէջ: Դիւանակալը, որպէս կանոն (բացառութիւնները չարդելի են), միլիոն տուեալ կ'ուզէ, բայց երբ տուեալ մը կ'ուզես, միայն անորոշ պատասխաններ կը ստանաս, կամ Պարոյր Սեւակի ոգեկոչած «չի կարելի»ն:

Հինդչաբթի կէս գիշերին, զարմիկս զիս օդակայան կը տանի: Ի զուր. «մեծ թուով» եկած են, բայց բախտաւորներէն չեմ: Ուրբաթ հեռաձայնելը անիմաստ է (Սահմանադրութեան օր՝ արձակուրդ): Երկուշաբթի օր ոչ իսկ փորձ կ'ընեմ. կէս գիշերին բախտս կը փորձենք եւ այս անգամ ան ինծի կը ժպտի:

Հասկնալի է, որ ժամանակի, մինչեւ օդակայան երթալու, հագուստեղէնի եւ այլ պիտոյքներու ծախքը պիտի չհատուցուի, բայց եթէ առնուազն որոշակէս ըսէին՝ ե՞րբ...: Կամ երեք օրուան ուշացումը նուազեցնելու միջոցին ձեռնարկէին: Կամ անկեղծ ճիգ մը ընէին՝ պայուսակ «չկորսնցնելու»: Ամառ է, չատ մարդ կը ճամբորդէ, բայց կրնա՞նք մարդիկ մարդոց տեղ դնել եւ ոչ թէ... պայուսակներու:

Ութ տարիէ ի վեր Հայաստան ապրող արժանթինահայ ընկերս՝ Պատրիկը, ինծի մէկ–երկու ձեռք հագուստ փոխ կու տայ, իսկ ես ալ կ'երթամ Շրջանային (գեռնուղիի երիտասարդական կայարանի չրջակայ փողոցները), Հայաստանի տնտեսութեան իմ համեստ ներդրումս կատարելու՝ չապիկներու, փոխնորդներու, ածելիներու եւ այլ իրերու պաշար հաւաքելով: Գոնէ երեւանեան կենցաղի ամէնօրեայ գիներուն քննարկում մը իրագործելու յարմար առիթ մըն է:

*
**

Խանութները ապրանքով լեցուն են: Ճաճախորդներու նկատելի թիւ մը կայ նոյնպէս: Գնող՝ չեմ գիտեր, բայց հարցընող՝ ի հարկէ:

Եթէ տոլարով հաշուէք, գիները ծիծաղելիօրէն աժան են: Բայց ի՞նչ կ'ընէ 7 տոլար չահող թոշակառու մը կամ 30 տոլար չահող համալսարանի դասախօս մը: Այսօր, նուազագոյն ապրուստի համար դոնէ 100 տոլարի պէտքը կայ: Իսկ բնակչութեան 60 առ հարիւրը (վերջերս ըսած են, թէ 50 առ հարիւրը) աղքատութեան գիծէն վար կ'ապրի (Հայաստանի սահմանումով՝ օրական 1 տոլար):

Հոս ու հոն մուրացիկներ կան, թէեւ նուազ կը թուին ըլլալ քան 1998–ին եւ առաջնան կազմակերպուած խումբերը մէջտեղը չկան: Պոռնիկներ չեմ տեսներ –կ'երեւի թէ իրենց յաճախած չրջաններէն չեմ անցած–, բայց գիտենք, թէ լըրագրական հաղորդումներէն հէքեաթ չեն, ոչ ալ Թուրքիա կամ Արաբական Խիրութիւն «աչխատիլը»՝ առասպել: Կէս գիշերին, տուն դարձիս, փողոցները քընացողներ կը տեսնեմ: Հեռատեսիլէն վերջերս ցոյց տուած են, կ'ըսեն ինծի, մեծ թիւով մարդիկ որ Սովետաչէնի աղբանոցը կը խառնէին:

Եթէ դուք Արժանթինէն ըլլաք, այս բաները տարօրինակ չեն: Մուրացկաններ, պոռնիկներ եւ աղբը խառնողներ (հիմա նաեւ՝ անօթութենէ մեռնողներ): Երեք տարի առաջ, «Ճառաջ»ի էջերուն մէջ «Արժանթինի եւ Հայաստանի "երկորեակ" տնտեսութիւնները» խորագրուած յօդուած մը գրած էի...

Նման պատկերներ կան նաեւ Արեւմուտքի չատ մը երկիրներու մէջ, չէ՞:

Սակայն, պիտի չուզէինք զանոնք տեսնել ընդհանրապէս, եւ Հայաստանի մէջ՝ մասնաւորապէս:

Ի հարկէ, ամէն ինչ սեփ–սեւ չէ, ո՛չ ալ՝ ճեփ–ճերմակ: Հայաստանը չի մեկնարանուիր սովորական չափանիշներով, ո՛չ խորհրդային եւ ոչ ալ յետխորհրդային ժամանակներուն:

Միւս կողմէ, կը նկատեմ, որ թէեւ բընակչութեան փոքր մասն է որ արճարան մը կամ ճաշարան մը կրնայ մտնել (եւ վճարել 800 դրամ՝ բաժակ մը «Արենի» գինիի կամ 400 դրամ՝ «Կոտայք» գարեջուրի մը համար), մտնողները միայն «նոր Հայեր»ը չեն, ոչ ալ Սփիւռքէն վերադարձածները կամ զբօսաշրջիկները: Սովորական մարդիկ կ'երեւին: Ուրբաթ կամ Շաբաթ գիշեր, «Առաջաստ»ը լեցուն է, եւ երկու սեղաննոց տեղ մը չէ:

Հազիւ նորածին միջին դասակարգ մը կայ, որ հակառակ տնտեսական սարսափելի բևեռացումին (եկամուտներու բաշ–

խումբը ամբողջ ՀԱՊ–ի ամէնէն անհաւասարն է), կը փորձէ չունչ առնել: Այդ հատուածն է, որ խոտասալեր ու տեսերիզներ կը գնէ (այժմ նաեւ՝ DVDներ), առձեռն հեռաձայններ կը գործածէ, իր տունէն Համացանցին կը միանայ եւ չափաւոր սպառումի կամ փոքր խանութի դոյութեան մղիչ ուժն է: Դրամը ուրկէ՞ կու գայ: Ըստ իս, մեծամասնութեամբ, Հայաստանէն դուրս ապրող կամ աշխատող ազգականներէն: Բայց նաեւ՝ տեղական որոշ խաւէ մը, որ քիչ մը աւելի բարձր ամսականներ կը ստանայ քան 4–5 տարի առաջ, ինչպէս եւ, հաւանաբար, պարկեշտ ձեռներէցութեամբ յատկանշուող անձերէ:

1989–ին սորված էի, թէ «վերջը լաւ կը լինի»...: Այդ խօսքը հակառակ ամէն ինչի, հակառակ բոլոր յուսաբեկումներուն, դեռ ախորժալուր բան մը ունի իր մէջ: Մինչեւ ե՞րբ: Կ'ապրինք, կը տեսնենք:

*
**

Ինչպէս գիտէք, Երեւանը աշխարհագրական «փոս»ի մը մէջ կը գտնուի, եւ բնակիչները ամառը դատապարտուած են ճուազեղի պէս տապկուելու: Այս ամառը բացառութիւն չէ, հոգ չէ թէ «չոգը» քիչ մը ուշ սկսած ըլլայ:

Հիմա քաղաքի գլխաւոր փողոցներն ալ կիսակործան վիճակի մէջ են, քանի որ կը նորոգուին «Լինսի» հիմնադրամի տուած դրամարով: Եւ անշուշտ, ամրան տաքն ու փոշին իւրայատուկ խառնուրդ մը կը բերեն:

Վերջին անգամ ճիշդ չորս տարի առաջ եկած էի՝ 98–ի ամառը, եւ անշուշտ բաւական ժամանակ անցած է ու փոփոխութիւնները ակներեւ են, թէ՛ լաւ եւ թէ դէշ տեսակէտն: Պիտի ըսէի, թէ դիս յատկապէս կը տպաւորէ, որ մարդոց նայուածքը չունի այդ մռայլ, ծանր երանգը, որ 96–98–ի երեք այցելութիւններուս բընորոշ էր: «Մութ տարիների» մղձաւանջը եւ առթած յուսահատութիւնը կարծէք ետ մնացած է, ինչ որ անշուշտ չի նշանակեր, թէ ժողովուրդին վիճակը զգալապէս բարելաւուած է՝ ընկերային ու տնտեսական առումներով:

1998–ի ընտրութիւններու նախօրեակին գրած թղթակցութիւններս կը չեչտէին, թէ ժողովուրդին գլխաւոր մտահոգութիւնը գործի պակասն էր: Այսօր, մտահոգութիւնը չէ փոխուած: Երբ կը յիշեցնեմ 2001–ի 44·000 աշխատատեղիներու չեփորուած ստեղծումը, ամէնուրեք միայն քմծիծաղ մը կը ստանամ որպէս պատասխան: Ճիշդ է, մարդիկ խորապէս սկեպտիկ, թերահաւատ դարձած են, այնքան հարուածներէ ու յուսախաբութիւններէ ետք, բայց վիճակագրութիւններու կասկածելիութիւնը խորհրդային շրջանէն եկող սխտ է, եւ անկախութեան շրջանին փոխուած չէ, սկսելով ընտրական քուէներու պարբերական խարդախութիւնէն մինչեւ վերջին մարդահամարին չուրջ բարձրացած չչուկները:

Գործի վերաբերեալ մթնոլորտի փոփոխութիւն մը կայ: Խանութներ կան, որոնք առաւօտեան 8·30–ին կը բանան, ուրիշներ «չուրջօրեայ»՝ 24 ժամ կ'աշխատին եւ 1992–ի «սեղանիկային» տնտեսութիւնը կամաց–կամաց կը դառնայ աւելի բարետես ու երբեմն չքեղ վաճառատուներու ցանց: Այլեւս չկան 1989 – 1992–ին կայծակի արագութեամբ հաչուըլող abacusները, որոնք փոխարինուած են ձեռքի հաշուարկիչներով: Հիմա յաճախակի երեւոյթ է սրճարանի մը կամ ճաշարանի մը մէջ հաչուեցոյցի ներկայացումը, կամ դէպքէ դէպք՝ «Ֆիսկալային չէկ»ի յանձնումը յաճախորդին:

Զանազան խանութներու մէջ պաշտօնեայ կ'ուզուի: Նախկին բանուորական դասակարգը հիմա դարձած է սպասարկողներու դասակարգ մը: Իսկ Երեւանը՝ հսկայ վաճառատուն մը, ուր ամէն ինչ կ'առնուի ու կը վաճառուի, եւ ուր սկսած է բազմանալ տեղական արդիւնաբերութեան ներկայութիւնը՝ արեւմտեան չափանիշերով յաճախ ընդունելի ծրարումով:

Տարեսկիզբին, Համաչխարհային Դրամատան նախկին ներկայացուցիչ եւ ներկայիս տնտեսական հարցերու նախագահական խորհրդական Վահրամ Ներսիսեանցը անհաւասարութիւնը կը վերադրէր տուրքերու ծածկումին, հարկերը չվճարելուն եւ զեղծարարութեան եւ իր վախը կը յայտնէր, թէ չափաւոր ազատականութեան փոխարէն, Հայաստանը վայրենի դրամատիրութեան ճանկերուն մէջ իյնար:

Եթէ վճարունակ անձերը չեն վճարեր –յաճախ որովհետեւ «վերեւներում» հովանաւոր ունին–, ծառայութիւնները կը մատնաւորեցուին սուղ մենաշնորհներու ի նպաստ եւ զեղծարարութիւնն ու կաշառակերութիւնը ամէնօրեայ բառեր են, արդիւնքը կ'ըլլայ... անտառի օրէնքը:

Գործազրկութիւնը, մէյացած՝ դրամատիրական ընչաքաղցութեան, առիթ դարձած է, որ Սահմանադրութեամբ «սոցիալական պետութիւն» հռչակուած Հայաստանին մէջ հակասոցիալական երեւոյթները վխտան: Կան անձեր, որոնք խանութի մը վարիչ են, շաբաթը եօթը օր եւ տարին 365 օր կ'աշխատին (մէկ–երկու օրուան արձակուրդով, առաւելագոյնը), օրական 12 կամ աւելի ժամեր, եւ 120 տոլար կը շահին: Ո՛չ 35 կամ 40 ժամուան օրէնք, ո՛չ երկշաբաթեայ արձակուրդ: Պաշտօնեաներէն չատերն ալ, հաւանաբար, նոյն վիճակին մէջ են: Այլապէս ի՞նչ: «Եթէ չես ուզում, դիմում գրի, մի ուրիշը քո տեղը կը գտնենք»: Գործազրկութեան անպաշտօն տոկոսը 30 առ հարիւրէն աւելի է, ըսելիք կը մնա՞յ:

Առաջուան «սեղանիկային» տնտեսութիւնը դարձած է «սրճարանային»: Ամէն քայլափոխիդ մեծ կամ պզտիկ, չքեղ կամ համեստ սրճարան մը: Ամէն առաւօտ կանուխ, ընկերոջս Զարենց փողոցի բնակարանէն կ'ելլեմ եւ, որպէս ծէս, կ'ուղղուիմ համալսարանի դիմացի այդիները, սուրճ ու թխուածքի նախաճաշով օրս սկսելու: Սրճարան ըսուածը այդ է, ուր կու գան եւ քեզի կը մատուցեն իսկական գաւաթով ու պնակով, վաւերական սուրճ մը, եւ ոչ թէ ամերիկեան իրարու նմանող այս «չղթաները», ուր վաճառասեղանէն սուրճը պիտի ստանաս թուղթէ գաւաթի մը մէջ, անկէ ետք կաթն ու շաքարը պիտի խառնես ուրիշ սեղանի մը օգտուելով, սեղան մը պիտի գտնես որ նստիս ու անանձնական «սուրճ» մը վայելես, վերջապէս՝ գաւաթը աղբամանի մը մէջ նետելու համար: Փրեվէրի «Déjeuner du matin»ը Ամերիկայի «Starbucks»ներուն մէջ պիտի չդրուէր...:

Երեւանեան այս ծէսով ես կը վերագտնեմ արժանթինեան այդ հոյակապ սովորութիւնը (Փարիզէն փոխ առնուած, ի դէպ), երբ կրնաս 10 ժամ նստիլ սուրճի գաւաթի մը դիմաց եւ համաչխարհային բոլոր տաղնապները լուծել, սիրած աղջիկիդ զգացումներդ խոստովանիլ, կեանքի բոլոր առեղծուածները վերծանել՝ արարողութիւնը վերստին կրկնելու համար յաջորդ օրը:

Սրճարանները ամէն տեղ են, պատեհ և անպատեհ: Կանաչ գօտիները հետզհետէ կը դրաւուին, կարծէք այդքան մեծ ըլլար սուրճի եւ այնքան պակաս՝ մաքուր օդի պապակը: Արդէն թափանցած են, պաշտօնական որոշումով եւ հերթական «դործծարար»ի դրպանի օգուտին, Օփերայի հրապարակէն ներս: Քով–քովի, դիրար հրմչտկող, «Առանց Սահմանի Սրճարաններ» կազմակերպութիւնը հիմնելու գործընթացին մէջ, բարձրաղաղակ կամ բարձրաձայն երաժշտութեան մը մականին տակ, որ ամէն ինչ է՝ բացի ճաշակաւոր ըլլալէ, եւ որ քեզ կը դրկէ սուրճը խմպպէս վայելելու, մտերմիկ խօսակցութիւն ունենալու ամբողջ հմայքէն:

Իմ գնած հազուադէպ թերթերէն մէկը «Գրական Թերթ»ի Յուլիս 5–ի թիւն է, ուր խմբագրուհի Կարինէ Խոդիկեանը ստորագրած է «Օպերան, սրճարանները, մենք: Մե՞նք...» երկարաշունչ ու վերին աստիճանի հետաքրքրական յօդուածը, որմէ միայն մէկ հատուած կ'ուզեմ մէջբերել.–

«Հիմա մի միամիտ հարց տամ (այս յօդուածում "միամիտ" հարցեր դեռ լինելու են). այս մի բուռ տարածքում, մի բուռ ծառ ու խոտի մէջ 15 սրճարանը (բայց ո՞վ կարող է երաշխաւորել, որ սա վերջնական թիւ է) շատ չէ՞: Այդ ե՞րբ դարձաւիճ այդքան սրճամոլ, լաւ, քա մեր համահաղաքացիները երեկոները չե՞ն ուզում պարզապէս գալ զբօսայգի երեխայի, թոռնիկի, ամուսնու կամ սիրած տղայի հետ, նստել ծառերի տակ ու զբուցել: Պարզապէս զբուցել, ոչ թէ ամէն կողմից լսուող բազմաձայն երաժշտութեան գերին դառնալ: Ախր, հաղաքում այգի չմնաց, նստարան չմնաց, նստարանները վերացրին, սեղաններ շարեցին ու եթէ, մարդ ես, յոգնած ես, կամ պարզապէս նստել ես ուզում, այդ սեղանների շուրջ շարուած որեւէ աթոռ ես համար չէ: Որովհետեւ դու, ես քեզանից անկախ, հաղաքացուց վերածուել ես յաճախորդի: Իսկ եթէ վճարել չես կարող, այգին ճոը չէ: Իսկ ընդհանրապէս, ի՞նչ է ճոը այս հաղաքում, եթէ վճարել չես կարող...»:

Օփերայի հրապարակը, այսինքն, Ազգային Օփերայի հրապարակը: Ղարաբաղեան չարժումին ծննդավայրը: Հիմա որ Ղարաբաղ – Հայաստան արուեստական հաղորդութիւնը կը բանեցնեն («Մաեւիանա»ի կերտը գրաւել է Երեւանը»), փառքի ու ողբերգութեան այդ տարուան նուիրական խորհրդանշանը արժեզրկումին մաս կը կազմէ կարծէք: «Սենսիմենտալ» Սփիւռքահայու կարծի՞ք: Քաւ լիցի: Բայց պահ մը երեւակայեցէք փարիզեան Քաղթեանակի կամարին կամ ամերիկեան մայրաքաղաքի Ուաշինկթընի դամբանին առջեւ սրճարան մը: Կան բաներ, որոնց պէտք չէ ձեռք տալ, որպէսզի տեղ մը «աւանդ» ու «աւանդութիւն» կոչուածները չարունակեն իրենց ուրոյն կեանքը ապրիլ՝ մեր կեանքին վրայ իրենց բարերար, անտեսանելի ու անտեսուող դերը կատարելով:

*
**

Պատրիկը, ինծի մօտիկ ու իրեն նաեւ ծանօթ հայաստանցի ընկերոջ մը հետ միասին, եկած է օդակայան դիմաւորելու զիս: Կէս դիշերը չատոնց անցած է, եւ պայուսակներու fiascoէն ետք ճամբայ կ'ելլենք դէպի քաղաք: Նաեւթի կայարաններու թիւը այնքան է, որ կարծէք ինքնաշարժներու թիւը գերազանցէր: Իսկ ա-նոնց լուսաւորութիւնը կրնայ հանդիստ մրցիլ... որեւէ դիւերաքոյնի հետ: Մեր ընկերը, աղօթք մը ըլլար կարծէք, մէկ առ մէկ կ'արտասանէ ամայի ճանապարհը եզերող բոլոր «խանութպաններուն» անունները՝ պատգամաւորներ, նախարարներ, քաղաքական գործիչներ...:

(Հինգ օր ետք, ինքնաշարժ մը պիտի զարնէր զինքը, ամբողջովին պատահական կերպով, եւ հրաշքով փրկէր իր կեանքը՝ կոտրած ծնօտի մը եւ ոտքի մը գնով, որ դեռ մինչեւ այսօր զինքը տունը կը պահէ: Երեւանի վարորդները չեն յատկանշուիր օրէնքներու յարգանքով կամ... անցորդներու կեանքի խնայողութեամբ: Կը վազեն, առանց նայելու թէ դիմացը ո՞վ կամ ի՞նչ կ'ելլէ):

90–ականներու կէսերը, արժանթինցի լրագրող մը ժողովրդային մեծ յոյզութիւն վայելած գիրք մը գրած էր՝ «Արժանթինի տէրերը», ուր կը պատմէր երկրի գլխաւոր գործարարներուն ունեցուածքին և այդ ունեցուածքին հասնելու յաճախ կիսով չափ օրինաւոր միջոցներուն մասին: Այդ բոլոր մարդիկը ձեռնարկատէրեր էին, որոնք մնացած են իրենց ծիրին մէջ, թէեւ քաղաքական մարզին մէջ իրենց ազդեցութիւնը բանեցնելով: Հիմա, հարկաւ, քաղաքական մարդիկ միացած են ունեւորներու դասակարգին, օգտուելով 90–ականներու զեղծարարութեան եւ անպատժելիութեան ալիքէն: Մի՛ զարմանաք, ուրեմն, որ յառաջիկայ փետրուարին տեղի ունենալիք նախագահական ընտրութիւններուն, ըստ հարցախոյզներու, առաւելադոյն քուէ ստանալիք թեկնածուն... 18 առ հարիւր ունենայ: Անշուշտ, հարցախոյզներն ալ կը սխալին: Նախագա՞հ՝ 18 առ հարիւրով: Արժանթին ալ ballotage–ի դրութիւնը կայ, բայց կ'երեւակայե՞ք «ժողովրդային կամք»ի արտայայտութիւն մը այս չափանիշներով, ընտրութիւններէն չորս ամիս առաջ:

Ժողովուրդին մօտ, այսպէս, խորադոյն արհամարհանք մը կայ քաղաքական ամբողջ դասուն հանդէպ, որու ամենաբնորոշ արտայայտութիւնն է «Que se vayan» («Թո՛ղ երթան») խօսքը, որ արդէն նշանախօսքի աստիճանին հասած է: Երկիրը անանկութեան մէջ է, բնակչութեան 70 առ հարիւրը աղքատութեան դիծէն վար է, եւ քաղաքական դասուն հին անուններն են որոնք կը չարունակեն «Թիթանիք»ի նաւուն վրայ պարել: Ինչպէս փաստաբան ընկերուհի մը կը դրէր քանի մը օր առաջ Պուէնոս–Այրէսէն, «ի՞նչ կրնամ մտածել, երբ ինծի տարիներով սորվեցուցած են, որ Սահմանադրութիւնը գերագոյն արժէքն է, իսկ ամէն օր զայն կը կոխկռտեն ու կը բռնաբարեն, յանուն... Սահմանադրութեան»:

Ամբողջ այս չեղումը թերեւս բացատրէ, որոշակի նրբերանգներով հանդերձ, հայրենի ժողովուրդի ապրած հոգեվիճակը: Պարտէզ ու չատրուան անելու համար առատ ջուր, երբ անդին օրական երկու ժամուան ջուրի պաշարով քու բոլոր պէտքերդ պիտի հոգաս: Կամ անբացատրելի մնացած սպանութիւններու եւ ոճրափորձերու չարանը: Կամ ամէնօրեայ ապրանքներու աստղաբաչխական գումարներու հասնող դիները: Կամ կողք – կողքի կանգնող չռայլութիւնն ու աղքատութիւնը: Երբ Գիտութիւններու Ակադեմիայի գիտաշխատող մը ամսական 23 տոլար կը չահի, ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ մարդիկ կարենան արտադրել, բնականոն պայմաններու մէջ ապրիլ, պարզապէս ընտանիք ապրեցնել կամ... նոր սերունդին ներչնչել որ գիտնական դառնայ: Սունկի պէս բուսած Համացանցի սրճարանները ժամը 400–600 դրամով (մէկ տոլարի չուրջ) աչխարհի հետ կը մերձեցնեն քեզ: Այսինքն, օրական մէկ ժամդ արդէն ամսականէ մը աւելին կրնայ արժել:

Բայց ասոնք դեռ ոչինչ են: Ու թէեւ երեւանեան ամրան մէջ քաղաքական քիչ խօսակցութիւններ կը լսեմ (ամառնային արձակուրդի՞ն վերագրել, թէ խորունկ անտարբերութեան), քսան օրուան մէջ գտնէ տասը տարբեր, իրարու հետ անկապ անձեր պիտի պատմեն հետեւեալ մանրավէպը, աւելի պերճախօս՝ քան տասը քաղաքական ճառ.–

«–Ինչո՞ւ են Երեւանի փողոցները քանդ ու քարափ անում:

– Քոչարեանի վրայ թուղթ ու դիր են փնտռում»:

Հայաստանեան գուարթախոհութիւնն ու երգիծանքը իրենց իւրայատուկ դիծերը ունին, դիտենք արդէն: Այս մէկը չեմ ըմբռնած ու կը բացատրեն: Երբ մէկուն վրայ չար ազդեցութիւն կ'ուզեն գործել, անոր զգեստին կամ անկողինին մէջ կախարդական դիր պարունակող թուղթ կը թաքցնեն: Իսկ այդ թուղթը չար պառաւներու կողմէ պատրաստուած է: Ժողովրդական տարածուած անհաւատութիւն է, որ մինչեւ այսօր կայ, իրեւ թէ բաւական լուրջ է, «չար ուժ» կը պարունակէ, եւայլն...: Վերնիսաժի մէջ երբեմն սուղ գիներով «Թուղթ ու դիր» կը ծախեն եղեր որպէս հազուագիւտ բան:

Յուլիս 5–ը տօնական օր է: Երկու ընկերներու հետ կը ժամադրուինք Իսահակեանի արձանին մօտ՝ միասին նախաճաշելու: «Որտե՞ղ գնանք», կը հարցնէ մէկը: «Պապլավոկ գնանք», կ'ըսէ միւսը, չարաճճի ժպիտ մը դէմքին. «Էհ, որքան առեն որ այնտեղ զուգարան չգնանք...»: Հիմա կը խորհիմ, երբ այս տողերը կը գրեմ, որ ճիշդ այդ՝ Սահմանադրութեան օրը, առաջին այցելութիւնս էր անցեալ տարուան Սեպտեմբերին տխրահռչակ դարձած «Առագաստ» սրճարանը, ուր քաղաքացիի մը կեանքի օրինական իրաւունքը ի սպառ ոտնակոխուեցաւ ու ապա՝ օրէնքի սահմաններուն մէջ, յանցապարտը... ազատ արձակուեցաւ:

Երկու ժամ կը մնանք, բայց ոչ մէկը բաղնիք ունենալու կարիքը կ'ունենայ:

Յաջորդ դիշեր նորէն «Առագաստ» կ'երթամ, այս անգամ գրագէտ ընկերուհիի մը հետ: Պահ մը ինք սեղանէն կը բացակայի, բայց մտահոգուած չեմ: Առայժմ վստանգաւորը տղամարդոց բաղնիքը կը թուի ըլլալ...:

*
**

Անցեալ տարի, հազար գիրքէ աւելի տպուած է Հայաստանի մէջ: Իսկ մամուլի անունները կը վխտան: Սակայն, տպաքանակը չատ ցած է: Նոյնիսկ կարելի է ըսել, թէ հիմա Հայաստանը Սփիւռքի հայելին է: Գիրքերուն եռեւը կը նայիք եւ սովորաբար 200–500 օրինակ կը կարդաք: Խորհրդային շրջանի հզօր տպաքանակները անցեալի յիշատակ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԷՆ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Gaïdz MINASSIAN, *Guerre et terrorisme arméniens.*

(Préface de Jean-Marie Deladent).

Presses universitaires de France: 274 pages + 17 pages bibliographiques. 20 Euros

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ա.

Քաղաքական գիտութիւններու փրոֆ. Տըլատանի նախաբանէն կը տեղեկանանք որ Փարիզ–X, Նանթէռի համալսարանին մէջ Մինասեան ներկայացուցած է 1418 էջնոց ատրտաճառ մը, ՀՅԴ–ի 1959 – 1998 տարիներու գործունէութեան մասին: Գիրքը կ'ընդգրկէ 1972 – 1998 տարիները: Անոր տրուած խորագիրը կ'ընդգծէ «ահաբեկչութիւն և պատերազմ», որ սակայն լիովին չի համապատասխաներ հատորին պարունակութեան: Ենթադրելի է որ փափաքելի նկատուած է ընդգծել այն նիւթերը՝ որոնք այժմէական պիտի թուին յատկապէս օտար ընթերցողներուն:

Ի՞նչ է, ուրեմն, հատորին բուն նիւթը եւ գլխաւոր, առանցքային վերլուծումը: Դժուար է ամփոփ կերպով ըսել: Կը պարունակէ ՀՅԴ–ի վերջին տասնամեակներու պատմութենէն, ապա կը շարունակէ նաեւ նշմարներ, վերլուծումներ, չահեկան դիտողութիւններ: Կը հրամցնէ վարկածներ, որոնք կրնան մի քանի գիտական յօդուածներու հում նիւթ հայթայթել: Երբեմն իր պատումը կը ձգտի դիտական մակարդակի պատմագրութեան վերածուիլ, սակայն չի յաջողիր: Հեղինակը լաւատեղեակ ըլլալով հանդերձ, չի նշեր իր աղբիւրները կանոնաւոր կերպով: Թերեւս աւելին կը յուշէ իր ատրտաճառին մէջ: Բայց կասկածելի է որ գաղտնի արխիւներէ եւ գաղտնապահ ապրած ու մեռած մարդոց յիշողութիւններէն դուրս, դիտակից հանրութեան մատչելի թղթածրարներու միջոցաւ, կարելի ըլլայ ստուգել այն բոլոր հետաքրքրական, երբեմն զգայացունց հաստատումները, որոնք ընթերցողին կը մատուցուին հոս:

Ըսել այս՝ չի նշանակեր ըսել թէ Մինասեանի ներկայացուցած դրուագները եւ վերլուծումները անհիմն են: Երբեմն կը համընկնեն ուրիշ բանիմաց անձերու յուշերուն եւ հաստատումներուն հետ: Ճաճախ կան փոքր տարբերութիւններ, ինչ որ անսովոր չէ: Պատմագէտը, լուրջ լրագրողը, ապա նաեւ գաղտնի ոստիկանը դիտեն որ գոնէ երկու ականատես (կամ՝ մէկ ականատես ու մէկ փաստաթուղթ) նոյն բանը պէտք է հաստատեն, որպէսզի կարելի ըլլայ զայն դիտել իբր վաւերական վկայութիւն: Գիրքը, այնպէս ինչպէս որ է, իր նիւթին դիտական, հեղինակաւոր պատմագրութիւնը չըլլալով հանդերձ, չահեկան պատում մըն է: Շատ բան պիտի չահէր եթէ իր նախաբանին մէջ զետեղուած ըլլար մանրամասն ակնարկ մը, յուչուած եւ անյուչելի աղբիւրներու մասին: Առանց անոնց, ընթերցողը չի կրնար լիովին համոզուիլ, ոչ ալ լիովին ժխտել, մերժել: Կը մնայ, հարկադրաբար, հետաքրքիր սկեպտիկ մը, քիչ թէ շատ թերահաւատ, սակայն կլանուած:

Թերեւս անտեղի չէ աւելցնել թէ նո՛յնն է, կամ պէտք է ըլլայ, քննադատական կարողութիւն եւ ոդի ունեցող իւրաքանչիւր ընթերցողի որդեգրած դիրքը, գրեթէ ամէնուրեք, նաեւ՝ երբ խնդրոյ առարկան ՀՅԴ–ի գործունէութեան մասին վկայութիւններն ու վերլուծումներն են: ՀՅԴ–ի ականաւոր դեկավարներու յուշերը երբեմն չատախօս ըլլալով հանդերձ, լուռ են կարեւոր դէպքերու եւ խոցելի որոշումներու մասին: Եւ ինչպէս անցեալին, նմանապէս՝ յետ–պատերազմեան ներկային: ՀՅԴ–ի քաղաքական, դիւանագիտական, ահաբեկչական գործունէութեան մէկ կարեւոր մասը գաղտնի մնացած է մինչեւ այսօր: Անոնք որոնք գործունեայ կուսակցական եղած են, կամ ապրած՝ ՀՅԴ–ի դեկավարներու սեղմ շրջանակին մէջ, յաճախ պնդած են որ «դիտեն» թէ ինչ պատահած է, սակայն այն ինչ որ «դիտեն»՝ այս կամ այն կողմնակալ անձի մը, աղբիւրի մը, ականատեսի մը պատմածն է, որուն կը հակասէ ուրիշ մը, որ նոյնպէս կը պնդէ թէ ականատես էր եւ նոյնքան լաւատեղեակ: Արդիւնքն այն է որ ՀՅԴ–ի քննական պատմագրութիւն դեռ չունինք: Մինասեան կը գրէ՝ – «L'objet de cet ouvrage est d'ouvrir la boîte noire dachnak, d'appréhender quelques-uns des mystères qui l'entourent» (էջ 2):

*Գիրքը կը յարգէ իր խոստումը, կը պատմէ բազմաթիւ դրուագներ, որոնց մասին ցարդ միայն չչուկներ կը շրջադայէին բանիմաց կուսակցականներու մանր խմբակներու մէջ: Բազմաթիւ դըրուագներու պատումը պարունակելով հանդերձ՝ պատմագրութիւն չէ: Գրքին կոդքը կը հաստատէ թէ Մինասեան է, նախ՝ «chargé d'étude au Centre de Recherche sur l'Asie à l'Université de Paris X-Nanterre», ապա՝ «journaliste au Monde.fr»: Ուրեմն, Մոնտի կայքէջի լրագրող: Կարելի է ըսել որ գրքին թէ՛ տկար կէտերը, թէ՛ ալ առաքինութիւններէն մանք արդիւնք են իր խառն, միջկրթանքային ոճին: Այն արդիւնքը չէ մէկ զուտ պատմագրական, լրագրական կամ քաղաքական յատուկ մօտեցումի: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի իր նախադրեալներն ու նախապաշարումները, վարկածներն ու մտորումները, ունի նաեւ իրեն յատուկ թափանցող հայեացք եւ իրեն յատուկ կարճատեսութիւն: Գիրքը բան մը կը պարտի այս երեք մօտեցումներէն իւրաքանչիւրին զօրաւոր թէ տկար յատկութիւններուն: Երբեմն նաեւ գրեթէ մարդաբանական հետաքրքրութիւններ ունի: Եւ վերջապէս, երբեմն աւելի կը նմանի լուրջ փորձագրութեան ու որոնող արձակի, քան միւսներուն: Փրոֆ. Տըլատան իր ներածականին մէջ խօսք մը ունի ՀՅԴ–ի մասին, իբր կազմակերպութիւն, որ կարելի է գործածել նաեւ Մինասեանի գրքին մասին: Տըլատան կը հաստատէ թէ «il est très difficile de définir cette organisation... Bourrée de contradictions, elle est généralement en équilibre interne instable» (էջ xiv): Այդ «ներքին անկայուն հաւասարակշռութիւնը» ճշգրիտ նկարագրութիւնն է մօտեցումներու, կրթանքներու, ոճերու, վերլուծումներու եւ պատումներու (աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել «վերլուծապատում»–ներու – analytic narrative, ինչպէս կ'ըսեն Ամերիկացիք), որոնց ընդելուզումը կը յանգի այս հատորին, որուն նիւթերը այժմ կը կարօտին աւելի մեկին ու ճշգրիտ բնորոշումի:

Բ.

Այս գրախօսականին խորագիրը կ'ակնարկէ ՀՅԴ–ի հիմնադիր երրորդութենէն Քրիստափոր Միքայէլեանին, ապա նաեւ Հայաստանի նախագահին: Քրիստափոր՝ որովհետեւ, ըստ Մինասեանի, ան յեղափոխութեան մը սկզբնակէտն է, կամ գոնէ անոր խորհրդանիշը, իսկ Քոչարեան, որովհետեւ ան ալ խորհրդանիշն է պետական, աւելի ճշգրիտ պիտի ըլլար ըսել «պետութենական» մտածելակերպին, որ 1988–1998 տասնամեակին զարգացաւ Հայաստանի մէջ, Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի եւ Ժիրայր Լիպարիտեանի օրերէն՝ այսօր:

Քրիստափոր խորհրդանիշն է ՀՅԴ–ի յեղափոխական հակումին, որ այդ կուսակցութեան մէջ յարատեւած է, երբեմն տիրապետած: Կրօնական հաւատքի տեղը գրաւող յեղափոխական ջերմեռանդութիւնը «իթոփիք» է Մինասեանի համար, «մեսիական», այսինքն՝ կը հաւատայ որ պիտի գայ յեղափոխութիւնը եւ ամէն ինչ փոխէ, ինչպէս քրիստոնեաներ կը հաւատան որ պիտի վերադառնայ Մեսիան, վերջ տալով հին, մարդկային աշխարհին: Քրիստափորեան հակումը կը պահանջէ զոհել եւ զոհուիլ, իբր սուրբ պարտականութիւն: Գաղափարապաշտ է, եւ ուրեմն չի դիմիր այս կամ այն դաժան, այլ պարագայական իրականութիւններուն, որոնք անցողակի, ժամանակաւոր կը թուին իրեն: Ցայտնօրէն, նման հաւատք ուժի աղբիւր է, որովհետեւ կրնայ իր շուրջ համախմբել «անձինք նուիրեալք»: Ցայտնօրէն, նաեւ վտանգաւոր է, երբ կը տիրապետէ քաղաքական կազմակերպութեան ռազմավարութեան, եւ մանաւանդ պետական–քաղաքական ռազմավարութեան, որ կը պահանջէ պատասխանատուութեան ստանձնում, եւ ի հարկին զիջումներ, յանուն պետութեան քաղաքացիներու չահերուն:

Մինասեանի ստեղծած այս բեւեռները (իթոփիք, յեղափոխական եւ պետութենական) հեռու են բոլորովին նոր ըլլալէ: Հիմնականօրէն, տարբեր հարթակի եւ մակարդակի վրայ, անոնք մէկ տարբերակը կը թուին ըլլալ Ժիրայր Լիպարիտեանի տեսակէտին, 1999–ին լոյս տեսած «Պետականութեան մարտահրաւէրը. հայ քաղաքական մտածումը անկախութենէն ի վեր» գրքին մէջ: Այս տողերը ստորագրողը հեղինակն է այդ գրքին նուիրուած գրախօսականի մը, որ

են: (Թէեւ իսկապէս կը սպառէ՞ն: Գիտական հատորները երեք հազար օրինակո՞վ կը տպուէին: Ո՞ւր գացին երեք հազար ընթերցողները): Հազար օրինակը պերճանք մըն է: Մամուլը տարբեր չէ, դիտենք արդէն. «Իրաւունք»ը 15·000 օրինակ կը տպէ, բայց միւս թերթերը՝ 2·500–3·000–ի միջեւ: Բայց հետաքրքրական է նշել, թէ հրատարակչական ոլորակը, մանաւանդ դիրքերու եւ հանդէսներու պարագային, չատ լաւացած է, յաճախ՝ միջազգային որակով, հակառակ թուղթի եւ տպարանի դժուարութիւններուն:

Շատ քիչ գրախանութներ կան, կեդրոնական չրջանին մէջ միայն չորս հատ տեսած եմ, չհաչուելով երկու հնագրավաճառները: Գրասէրներուն գրախան է. նոր գիրքերուն գիները՝ աներեւակայելի–օրէն աժան (դարձեալ՝ տոլար ունեցողին համար): Աւյց պէտք չէ անտեսել փողոցային վաճառողները, կամ Վերնիսաժը չաբաթավերջերուն, ուր կրնաս գտնել Հ. Միքայէլ Զամչեանի «Հայոց պատմութիւն»ի վենետիկեան հրատարակութիւնը կամ Հ. Ցարութիւն Թէքէեանի ամբողջովին սպառած սպաններէն–հայերէն բառարանի պատճէնահանուած ու կոկիկ կերպով կազմուած ընդամէնը 15 օրինակներ (հիմա սպաններէն սորվիլը նորոյթ է, Սպանիա հաստատուած 30·000 Հայաստանցիները վկայ):

Բայց նոր գիրքերը ամէնէն կարեւորներն են: Բազմազան որակներ, աննչան տպաքանակներ: Որքա՞ն մարդիկ կրնան գնել զանոնք: Ակարեւոր է, որովհետեւ կարեւորը այն է, որ հրատարակութիւնը կը չարունակուի: Մարդիկ կը չարունակեն արտադրել՝ հակառակ դժուարին ժամանակներու, եւ կը չարունակեն միջոցներ որոնել՝ տպելու համար: Հովանաւորներով. յաճախ՝ սփիւռքահայ: Առաջին հերթին, երջանկայիչատակ Գարեգին Ա. Վեհափառի կողքին, պէտք է յիչել Մեսրոպ Արք. Աչճեանը, Ցարութիւն Սիմոնեանը եւ «Արմէն եւ Բերսաբէ Ճէրճեան» հիմնադրամը: 1995–էն ի վեր, հաւանաբար, անոնց չորսին կը պարտինք աւելի քան 200 գիրքերու հրատարակութիւնը:

Մեկնումիս նախավերջին օրը, ներկայ կ'ըլլամ «Մուտք» մատենաչարի վերջին չորս հատորներուն ներկայացումին՝ Գրողներու Միութեան մէջ: «Մուտք»ը եօթը հատորներով սկսած է՝ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի հովանաւորութեամբ, Միութեան նախաճեռնութեամբ: Ան կը համախմբէ գրպանի գիրքի չափով, 25–ի եւ 40–ի միջեւ եղող հեղինակներու առաջին հատորներ: Ամէն ինչ կայ՝ բանաստեղծութիւն, պատմուճք, թատրոն, հէքեաթ–վէպ: Նոր հեղինակներ չեն, մինչեւ իսկ 10 տարի սպասած են: Առաջ՝ խորհրդային օրերուն, երբեմն հեղինակ մը 10 տարի կը սպասէր իր առաջին գիրքին համար, «պլանային» նկատառումներով կամ գաղափարական պատճառներով. հիմա 10 տարի կը սպասէ, որովհետեւ հրատարակիչ չկայ:

Եւ մենք սովորաբար Սփիւռքի մէջ գիրքերու այս հեղեղէն գրեթէ ոչինչ կը տեսնենք: Հարկ կա՞յ ըսելու, թէ Երեւանի մէջ ալ նոյնպէս գրեթէ ոչինչ կը տեսնեն: Թերթերու մասին չխօսինք, թէեւ ինչպէս գրած եմ ասկէ առաջ, «Ցառաջ»ը կը թուի լայն չրջանառութիւն մը ունենալ:

Ներկայացումէն ետք, կը հրաւիրուիմ Դերենիկ Դեմիրճեանի տուն–թանգարանը՝ գրագէտ ընկերուհիիս եւ բախայրիքին կենացը տօնելու համար: Խմբակ մը երիտասարդ գրագէտներու, լրագրողներու եւ բանասէրներու հետ երկու ժամ կ'անցընենք, եւ մարդ կ'ափսոսայ, որ ժամանակը իր լրումին կը հասնի, որովհետեւ այդ հանդիպումները միշտ յայտնութեան բաժին մը ունին: Այս առիթներով է, որ դուն քեզ կը տեսնես քու սերունդիդ մէջ ցոլացած, տարեկիցներու հետ զրուցելու կարելիութիւնը կ'ունենաս եւ յուսալից համոզում մը կը վերածնի. հակառակ ճգնաժամին, արտագաղթին եւ անորոշութեան, երիտասարդներ կան, որոնք կը չարունակեն գիրին հաւատալ, վաղուան հաւատալ, եւ ամէն բանէ վեր, աշխարհի հետ ու, յատկապէս Սփիւռքի գրականութեան հետ աւելի արդիական կապ հաստատելու կը ձգտին:

Հոգ չէ, յաջորդ օրը կը մեկնիմ, բայց զրոյցը պիտի չարունակուի: Հիմա կարելի է կամրջել հեռաւորութիւնը եւ կարելի դարձնել, որ խօսքը չճզմուի լռութեան ուժին տակ:

*

**

1998–ի ամառը, առաջին անգամ ըլլալով Արարատն ու Արագածը միաժամանակ տեսայ՝ Վանի ինքնապաչտպանութեան նուիրուած յուշարձանին մօտ կանգնած: Բայց այս անգամ, կրկնապէս զգլխիչ այս տեսարանը զիս կը գոնէ Երեւանի մէջ: Թէեւ ես չէի փնտռած զայն, ոչ ալ Արարատը ընդհանրապէս: Վերջին Երկուշաբթի առաւօտը, Սայեաթ – Նովայէն կ'երթանք դէպի Հանրապետութեան հրապարակ, եւ Յանջեանի անկիւնը հասնելով, Պատրիկը ինծի ցոյց կու տայ Արագածը՝ դիմացը, իսկ Արարատը՝ ձախին, երկուքն ալ թեթեւ մառախուղով մը չրջապատուած, բայց յամենայնդէպս՝ տպաւորիչ:

Երեք օր ետք, ինծի հրաժեչտ տուողը Արարատի իսկապէս հոյակապ տեսարան մըն է Զուարթնոցի վազքուղիին վրայ, մինչ կը սպասեմ օդանաւ բարձրանալու կարգս: Առաւօտեան ուրն է եւ Հայաստանի հետ զրոյցիս մէկ նոր էջը փակուելու վրայ է: Բայց չեմ կրնար դիմանալ. վերջին նկարը լեռը պիտի ըլլայ, կապտաւուն եւ աննկարագրելի:

Կը լուսանկարեմ եւ կը պատրաստուիմ բարձրանալու: Պահակ մը կը մօտենայ ինծի: «Դուք գիտէք որ դա արգելուած է»: «Չէի գիտեր: Վեց անգամ Հայաստան գալէ ետք, նոր բան մը կը սորվիմ»: «Նոյնիսկ ձեր երկրի օդանաւակայանում արգելուած է օդանաւի առաջը նկարելը»: (Իսկապէ՞ս. գաղափար չունէի, յետոյ՝ «ձեր երկիրը» ո՞րն է): «Բայց դուք տեսաք ինչ նկարած եմ, չէ՞»: «Այո, տեսել եմ – կ'ըսէ թեթեւ ժպիտով մը, – բայց իմացէք, որ դա արգելուած է»:

Հոգս չէ, թէ իրաւունք ունենամ կամ ոչ: Լեռը կ'արդարացնէ նման սահմանազանցում: Հազար խօսք արժող պատկերներ կան:

Եռադարձ դէպի իրականութիւն, մինչեւ նոր հանդիպում:

Որովհետեւ անտարազելի այս հեռաւորութիւնը անխուսափելի է, իսկ անկէ հեռանալու հրապոյրը՝ յաւերժազնաց:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

Նիւ–Ճըրզի

լոյս տեսած է «Ծառաչ»ի մէջ (1999, Յունիս 6, «Միտք եւ Արուեստ», էջ 4), ուր լիպարիտեանական բեւեռները կը նկարագրուին այսպէս, – «... (կայ) մըտածելակերպը, որ դերի է անցեալին եւ կամ ապագայի տեսիլքներուն, եւ ուրեմն յառակօրէն չի դիտեր ներկան եւ ներկայի հրամայականները, հակառակ անոր որ... միայն ներկայի ճշդրիտ հասկացողութիւնը եւ անոր մէջ տիրող ուժերու կշիռքի չափումը կրնան ըսել թէ ինչը իրագործելի է ի չահ ժողովուրդին»: Քրիստասփորեան բեւեռը, Մինասեանի գործին մէջ, կ'անուանած է «ապագայի տեսիլքներով», մինչ պետութենական մտածելակերպը կը չարժի ըստ ներկայի մէջ կերտուող պետութեան ուժին ու չահերուն:

Հաստատել այս նմանութիւնը չի նշանակեր ըսել որ Մինասեանի գիրքը կըրկնութիւնն է Լիպարիտեանի: Որոշ զգաստիարներ եւ մտածումի հիմք – կառոյցներ բաժնելով հանդերձ, Մինասեանի վերլուծապատումը զինք կ'առանձնորդէ տարբեր մարզերու եւ հաստատումներու: Օրինակ, ընդգծելով Քրիստափորի գրեթէ կրօնական ջերմեռանդութիւնը, կը գրէ թէ «la révolution est une créature providentielle et Christapor est son prophète» (էջ 6): Եւ ինչպէս որ Եկեղեցին իբր կառոյց եւ կազմակերպութիւն հետեւանքն է հաւատքին, այնպէս ալ ՀՅԴ–ն (ըստ տեսիլքին) հետեւանքն է յեղափոխական հաւատքին: Թերեւս անսովոր չի թուիր նման մօտեցում, սակայն Մինասեան կ'ուրուագծէ անոր վերանդները: Եկեղեցին դուրչ իրաւունք ունի հաւատքը, յաւիտենականը դերադասելու հաւատացեալներու հօտի առօրեայ չահերէն: Կուսակցութիւնը իրաւունք ունի՞ յեղափոխական տեսիլքը դերադասելու իր կամաւոր չարքայիններու չահերէն ու զոհողութիւններէն աւելի վեր: Եթէ այս հարցումին պատասխանը ոչ–ինքնավստահ, վարանող «այո՛»ն է, ի՞նչ է պատասխանը յաջորդ հարցումին. – «կուսակցութիւն մը, որ 1918–ին տիրապետեց պետութեան մը ղեկերուն, իրաւունք ունի՞ յեղափոխական տեսիլքը դերադասելու պետութեան քաղաքացիներու չահերէն վեր եւ անոնցմէ պահանջել կամ անոնց պարտադրել նոր զոհողութիւններ»: Ընդգծեմ, որ հարցումները կը ձեւաւորուին գրախօսականը ստորագրողին կողմէ, սակայն հաւատամքի մը հեղինակը Մինասեան է: Այս յստակ բեւեռներուն մասին հարկ է անմիջապէս մի քանի խօսք աւելցնել: Նախ, անոնք «կմախք»ն են այն չատ աւելի բարդ, յաճախ զժբախտաբար նաեւ խառնաչփոթ զգաստիարներու կառոյցին, զոր կը կերտէ Մինասեան: Երբ «յեղափոխական–պետական» երկուութիւնը կամբղջող, Քրիստափոր – Քոչարեան բեւեռներուն մէջեւ տարածքը լեցնող անձերն ու զգաստիարները կը սկսին բեմը խճողել, կը պարզուի թէ վերջին տասնամեակներու ՀՅԴ–ական մտածումը գրեթէ քառասնի է, ապա նաեւ, ցաւօք, անոր նկարագրութիւնը՝ գրքին մէջ: Զիրար կը հրմշտկեն «ինքնութիւն», «հաւաքական գիտակցութիւն» («conscience collective»), «l'imaginaire arménien», «արմենիտէ», «haïtadisme», եւլն.: Այս եզրերէն իւրաքանչիւրը այս կամ այն մասնագիտական, կրթանքային լեզուին եւ տիսքուրսին մէջ ունի յատուկ, յատակ իմաստ: Սակայն զանոնք կարելի չէ քովքովի գետեղել ու գործածել, առանց պարզաբանելու եւ հաչտեցնելու: Նոյնիսկ ընթերցող մը, որ քիչ թէ չատ ծանօթ է այս եզրերուն սահմանումին եւ անոնց գործածութեան, ուրիշ ֆոնթէֆոքներու մէջ, կը չփոթի անոնց գործածութեան առջեւ, Մինասեանի արձակին մէջ: Այդ չփոթին մէջ սկզբնական բեւեռումն է որ կը մնայ յստակ, եւ այդ ցանկալի արդիւնք մը չէ: Նախընտրելի է որ վերլուծապատումներ սկսին բեւեռացումներով, որոնք վիճարկումի ընթացքին դանդաղօրէն նահանջեն, երբ աւելի եւ աւելի ընդարձակուած գաղափարներ կու գան, կ'օգակուին իրարու հետ, եւ մէասին կը բնութագրեն բեւեռներու սահմանած բարդ իրականութիւններու տարածքը:

Գ.

Նախորդ պարբերութեան մէջ ըսուեցաւ որ ՀՅԴ–ի մտածումի եւ գաղափարախօսութեան պատկերացումը բաւական խառնաչփոթ կերպով կ'իրագործուի գրքին մէջ: Շատ աւելի յաղող է անոր գործունէութեան ներկայացումը, թէկուզեւ հոս ալ կան սայթաքումներ: Հատորը հարուստ է, խճողուած է դրուագներու վերլուծապատումով: ՀՅԴ–ի ռազմավարութեան մասին վէճեր կամ մարտական գործունէութեան հետ կապ ունեցող բանակցութիւններ՝ լրտեսական եւ այլ գաղտնի կազմակերպութիւններու հետ, կամ Հայաստան – Մոսկուա – Պէյրութ – Փարիզ – Ուաշինկթըն առանցքին վրայ ձեւաւորուող ու յաճախ փոխուող քաղաքական դիրքեր, – «ահա այս բոլորը դրքին «մէկուկ»ն են, այն պարունակութիւնը, որ դիւրին է դուչակել, բազմաթիւ հայ թէ օտար մեկնաբաններ զբաղած պիտի պահէ: Ինչպէս արդէն ըսուեցաւ, այս ճոխ տեղեկութիւնները խարխուած չեն պէտք եղած քանակով ու որակով աղբիւրներու վրայ, բայց նաեւ, ինչպէս ըսուեցաւ, այդ չի նշանակեր որ արժանահաւատ չեն անոնք: Թերահաւատ իրաքանչիւր ընթերցող, հիմնուելով իր դիտելիքներուն, հոտառութեան եւ դատումին վրայ, պիտի ստիպուի որոշել թէ դրուագներէն որո՞նք վաւերականութիւն կը բուրեն, եւ որոնք գաղտնի ոստիկանական վէպ: Այս տողերը ստորագրողին կարծիքով, գիրքը ունի վիճակագրական մանր սխալներ, անվստահելի վերադրումներ եւ վերլուծական սայթաքումներ: Բայց եւ այնպէս, որքան ալ վիճելի ըլլան այլազան, բազմաթիւ կէտեր, գիրքը իր ամբողջութեամբ նպաստ մըն է հայ քաղաքական եւ հասարակական անկախ մտածումի զարգացման:

Այս հաստատումէն եառ, կը մնայ թերեւ այն մեկին, ֆոնքրէ մարզերը, որոնցմով կը զբաղի Մինասեան:

Դ.

Անվիճելի է որ գրքին կեդրոնական դերակատարը ՀՅԴ–ն է: Գիրքը թէ՛ կը քննադատէ ՀՅԴ–ի առած որոշ քայլերը, թէ՛ ալ,կարծես կէս–դիտակցօրէն, կ'ընդծէ անոր կարեւորութիւնը, Սփիւռքի, Արցախի եւ Հայաստանի արդի պատմութեան համար: ՀՅԴ–ի գործունէութիւնը հոս կը ներկայացուի իբր գրեթէ պետական կազմակերպութեան մը գործունէութիւնը:

Ան ունի, նախ, արտաքին քաղաքականութիւն, – Հրայր Մարուխեան Վիէննա է, անոր վարչապետ, ընկերվար Պրունօ Քրայսքիի հետ կը տեսնուի, յետոյ՝ Ուիլի Պրանտի (Գերմանիա), Էճէվիթի (Թուրքիա) եւ Ֆ. Միթերանի հետ (բոլորն ալ ընկերվարականներ): Կամ Մարուխեան Դամասկոս է, կը տեսակցի Սուրիոյ փոխ–նախագահ Ապտէլ Հալիմ Խաւտամին հետ, եւ յորեն ու ղէնք կ'ապահովէ իբրեւ օժանդակութիւն Հայաստանի համար (էջ 197): (Նորէն ընդգծենք, չի յիշուիր աղբիւր մը, որ կը հաստատէ թէ 1992–ին, Ծոցի պատերազմէն տարի մը եառ, Սուրիա կը փափաքէ՞ր եւ վիճակի՞ էր զինամթերք փոխանցելու Հայաստանի): Կարեւորը այն է, որ Մինասեանի գիրքը կը մէկտեղէ ՀՅԴ–ի «արտաքին քաղաքականութեան» դրուագները, նուաճումները, սայթաքումները: Այս վերջիններու նշումը կըրնայ զայրացնել որոշ դաշնակցականներ, սակայն, կրկնենք, նման վերլուծապատումի ստեղծած ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ կշիռք ունեցող, միջազգային լուրջ դերակատարութիւն ստանձնող կազմակերպութիւն մը եղած է ՀՅԴ–ն:

Ան ունի նաեւ ներքին կառոյց որ գրեթէ պետական է, կամ այդ տպաւորութիւնը կը թողու, իր քաղաքական եւ մարտական թեւերով: Ունի ներքին գաղափարախօսական պայքարներ, – ազգայնականներու եւ ընկերվարականներու, աջի ու ձախի, Ա.Մ.Ն–ու ու Խորհ. Միութեան յարողներու, Զէյթլեանի եւ Մարուխեանի միջեւ: Երբեմն այս հակումներուն միջեւ կայ «անկայուն հաւասարակշռութիւն», երբեմն զօրաւոր պայքար:

Պաղ պատերազմի ընթացքին ու անկէ ետք, ՀՅԴ–ն կը փորձէ վարել, ըստ Մինասեանի պատկերացումին, բարդ քաղաքականութիւն մը՝ օգտուելու համար ԱՄՆ–ու ու Խորհ. Միութեան հետ ստեղծած իր կապերէն: Անշուշտ այդ հականներն ալ անուղղակիօրէն կը ձեռնմխեն կուսակցութեան ներքին գործերուն, կը քաջալարեն կուսակցութեան մէջ իրենց հակողները, կը դաւեն իրենց հակառակորդներուն դէմ: Նման գործելակերպ միշտ ալ գոյութիւն ունի, սակայն կը սաստկանայ 1984 – 1985–էն ետք, պաղ պատերազմի վերջին տարիներուն, երբ Գորբաչով կը սկսի կառավարել Խորհրդային Միութիւնը (1985–ի Մարտին) եւ կը սկսի Արեւմուտքի հետ մօտեցումը: Այլեւս ՀՅԴ–ն գործունէութեան ազատ ասպարէզ չունի, – «la FRA n'a plus le choix, l'heure n'est plus aux négociations, désormais elle doit trouver sa place sur cette nouvelle grille des relations internationales. ...La FRA doit tourner la page du terrorisme... et s'orienter vers de nouvelles responsabilités» (էջ 103): Մինասեան յստակ կերպով չի նկարագրեր այս արտաքին նոր վիճակին ներքին արդիւնքները, գաղափարախօսական վէճերը՝ որոնք անկասկած տեղի ունեցած են ՀՅԴ–ի Բիւրոյէն ներս, որոշելու համար թէ ի՞նչ պէտք է ըլլայ կուսակցութեան յետ – ահաբեկչական վարքագիծը, յետ – պաղ պատերազմեան գործելակերպը: Սակայն կ'եզրակացնէ որ «Washington lâche son protégé, S. Zeitlian, devenu, sinon inutile pour la nouvelle politique américaine, au moins gênant pour le bon déroulement des transformations en URSS» (էջ 104): Ա.Մ.Ն, ըստ Մինասեանի, արդէն 1984–ին Զէյթլեանի վիզա տուած են Ամերիկա դալու, ան մերժած է: Իր մերժումը եւ ի վերջոյ ՀՅԴ–ական աջի գործունէութիւնը կը դադրին վայելելէ ամերիկեան պաշտպանութիւնը եւ կը լքուին ՓԱ – ՆՔ – Պ–ի սադրանքներուն: Վերջինս կ'օգտագործէ Ա.Մ.Ն.Ա–ն եւ անոր ստեղծած ծպտուած կազմակերպութիւնը (այսպէս կոչուած ՀՅԴ – ՅՇ–ը, որ ոչ մէկ կապ ունէր ՀՅԴ–ի հետ եւ արդէն ահարեկած էր ՀՅԴ–ի ղեկավարներէն Սարգիս Աղնաուրեանը): Տիւրպի ղեկավար Ճոմպլաթի օգնութեամբ կը կազմակերպուի Զէյթլեանի առեւանգումը եւ անհետացումը: Ցետոյ, կը գրէ Մինասեան, «D'après certaines sources arméniennes, S. Zeitlian a été condamné à mort le 1er novembre 1986 et à l'issue d'un séjour dans les prisons soviétiques à Bakou, en RSS d'Azerbaïdjan, sa mort aurait été confirmée par la FRA en décembre 1987» (էջ 104):

Կ'արժէ յամենալ այս գրուագի պատումին չուրջ, քանզի ան տիպական է իր մօտեցումով, որքան ալ անակնկալ, նոյնիսկ զգայացունց ըլլայ տրուող տեղեկութիւնը: Տիպական, քանի որ աղբիւր չի յիշուիր, ոչ ալ կը նշուի այն իրականութիւնը, թէ բազմաթիւ լիբանահայ գաչնակցականներ ուրիշ պատում ունէին եւ դեռ ունին, Զէյթլեանի անհետացման եւ սպանութեան մասին: Անշուշտ Մինասեան իրաւունք ունի անոնց հետ չհամաձայնելու: Սակայն գիտական մօտեցումը պարտի նշել թէ կան մի քանի բացատրական տարբերակներ, ապա նաեւ կը պարտի ըսել թէ ինչո՞ւ իրը աւելի համոզիչ է եւ արժանի՝ արժանահաւատութեան լուսապսակին: Ըսինք, սակայն, թէ գիրքը ի վերջոյ գիտական գործ մը չէ, եւ անկասկած հեղինակը կը յուսայ որ իր ընթերցողը պիտի կռահէ թէ իր տեղեկութիւնները հիմնուած են կամ ականատեսի մը վկայութիւններուն վրայ, կամ ալ արխիւի: Այս տողերը ստորագրողին տպաւորութիւնը, յատակ ու զօրաւոր, այն է որ Մինասեան տեսած է գաղտնի սպասարկութիւններու արխիւներ՝ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի, թերեւս նաեւ Մոսկուայի մէջ: Անոնցմէ քաղած է բազմաթիւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ: Պէտք է սակայն գիտակցած ըլլայ իբր քաղաքական գիտութիւններու մասնագէտ, ապա նաեւ, կը յուսանք, իբր հոտառութեամբ օժտուած լրագրող, որ գաղտնի սպասարկութիւններու սովորութիւնն է իսկական արխիւային նիւթերու հետ հայթայթել կեղծուած փաստաթուղթեր, այն յոյսով որ պրպտողը իրենց նախընտրած եզրակացութիւններուն կը յանգի, իրենց ուզած պատումը կը փոխանցէ հանրութեան: Երբ գործածուած աղբիւրներու մասին ոչ մէկ լուրջ տեղեկութիւն կայ, երբ ընթերցողը չի գիտեր թէ հեղինակը ինչպէ՞ս գտած ու կշռած է իրեն մատուցուած զանազան փաստաթուղթերը, ստիպուած է մնալ թերահաւատ: Երբեմն գաղտնի սպասարկութիւնները՝ պրպտողը խաբելու յոյսով, իրենց հայթայթած կեղծուած փաստաթուղթերը կ'ուժգնեն խաբուսիկ ճշդրտութեամբ, միաժամանակ մշուշի մէջ թողլով նոյնքան կարեւոր այլ հարցեր: Մինասեան գիտէ ճիշդ այն օրը, երբ Զէյթլեան մահուան դատապարտուած է (տեսնել՝ էջ 104–էն մէկ պարբերութեամբ), սակայն չի գիտեր թէ ե՞րբ սպաննուած է, հակառակ անոր որ գիտէ թէ ե՞րբ ՀՅԴ–ն «հաստատած» է (ի՞նչ հիմերու վրայ) անոր մահացած ըլլալը: Ճիշդ է, գահիճները յաճախ գաղտնի կը պահեն իրենց արարքին ճշդրիտ թուականը, քանզի ապագային իրենցմէ զօրաւոր անճեր կրնան գրաւել արխիւները եւ փաստել թէ այսինչ օրը, այսինչ բանտին մէջ ներկայ էին մահափնիռ գործադրող գահիճները, եւ կրնան պիրենք դատապարտել: Սակայն, Մինասեան այդ ալ չըներ: Պարզապէս կ'ակնկալէ որ պատումի իր տարբերակը համոզիչ պիտի գտնուի: Այս է իր գրելակերպը՝ կրկին ու նորէն:

Կարելի չէ նիւթերով հարուստ գրքի մը իսկական ամփոփումը կատարել գրախօսականի մը նեղ սահմաններուն մէջ: Կարելի է արժեւորել որոշ բաներ: Օրինակ, ՀՅԴ–ի վերապրուած ահաբեկչական գործունէութեան պատումը մանրամասն է, հետաքրքրական է, սակայն տրուած ըլլալով որ խորագրի նշած «terrorisme arménien»ը աւելի Ա.Մ.Ն.Ա–ի գործն էր, քան՝ ՀՅԴ–ի մօտ կազմակերպութիւններու, տրուած պատկերը հեռու է ամբողջական ըլլալէ: Ցետոյ՝ հակառակ անոր որ Մինասեան երբեմն կը հետաքրքրուի Մէջին Արեւելքի Հայութեան ընկերային կենցաղով, ապրելակերպով եւ հոգեվիճակով, ընդհանրապէս կը սեւեռի ՀՅԴ–ի վրայ, իբրեւ մեծ կազմակերպութիւն: Զօգտագործեր այն աղբիւրները, որոնք կը փորձեն հայկական ահաբեկչութիւնը հասկնալ եւ բացատրել իբր արդիւնքը ոչ միայն հայ, արաբ եւ խորհրդային կազմակերպութիւններու գործունէութեան, այլ նաեւ իբրեւ արդիւնքը ժողովուրդի հոգեվիճակին: Հակառակ անոր որ Մինասեան անդադար Հայ Դատի մասին կը խօսի, գայն կը տեսնէ իբրեւ կազմակերպական գաղափարախօսութիւն: Հակառակ անոր որ գինք կը հետաքրքրէ այն, զոր ինք կը կոչէ «la révolution culturelle haïtadiste», այս գիրքը ի վերջոյ չի բացատրեր թէ յեղափոխական, «քրիստափորեան» ոգին ինչպէ՞ս պատրաստեց ահաբեկչութեան բերրի հողը, մղեց պատանիներ ու երիտասարդներ՝ սպաննելու եւ սպաննուելու, մանաւանդ՝ Ա.Մ.Ն.Ա–ի չարքերուն մէջ: Անկասկած որ ՀՅԴ–ն ու Ա.Մ.Ն.Ա–ն պիտի չկարենային գինեալ պայքար մղել, առանց օտար կազմակերպութիւններու օգնութեան (պաղեստինեան, իրաքեան, խորհրդային, կիպրական, եւ այլն): Սակայն այդ պայքարի «անճինք նուիրեալք»ը ոչ վարձկաններ էին, ոչ ալ զօրակոչեալներ, – կամաւորներ էին, որոնց մէջ մշակութային եւ ընկերային յատուկ կեանք մը սերունդէ – սերունդ փոխանցած էր «քրիստափորեան» ոգին, իր դրական ու բացասական կողմերով: Լիովին հասկնալ ահաբեկչութիւնը, հասկընալ ՀՅԴ–ն, թերեւս նոյնիսկ հասկնալ հայութիւնը, կը պահանջէ ոչ միայն մեծ կազմակերպութեան մը ուսումնասիրութիւնը, այլ նաեւ գայն սնուցանող ժողովուրդի մշակոյթին ու կենցաղին ուսումնասիրութիւնը: Այս հատորը, նոյնքան հետաքրքրական, որքան վիճելի, արժէքաւոր նախաքայլ մըն է, որ յուսալի է, գնահատական քաղաքական եւ վերլուծական դիրքեր զբաղեցնող մտաւորականներ եւ գիտնականներ պիտի մղէ թէ՛ գնահատութեան, թէ՛ ալ այն քննադատութեան եւ հակաճառութեան, որ ազգային ինքնահասկացողութեան ամէնէն վստահելի երաշխիքն է:

Ա. Թ.

Փրովիտընս, Դեկտ. 21–22

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
MARDI
7 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·594 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·594

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹԵԼ – ԱՎԻՎ

ԿՐԿՆԱԿ ՈՃԸԱՓՈՐՁ

23 ՄԵՌԵԱԼ, 100 ՎԻՐԱՒՈՐ

Կիրակի, Յունուար 5–ին, կրկնակ ոճբափորձեր գործուած են Թել – Ավիվի ամէնէն բանուկ մէկ թաղամասը՝ հանրախառքերու նախկին կայանը: Առժամեայ հաշուեկշռի մը համաձայն 23 մեռեալ կար եւ աւելի քան 100 վիրաւոր:

Անմիջապէս, ահաւոր խուճապ մը ըստեղծուած է, վիրաւորներու աղաղակները, օգնութեան հասնողներու իրար – անցումը ցնցած են ամբողջ չրջանը, մանաւանդ, որ, երկու ամիս է համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր:

Երկու քամիքազներ են, որ քանի մը վայրկեանի տարբերութեամբ պայթեցուցած իրենց կրած ռումբերը, Կիրակի իրիկուն, ժամը 19–ի չուրջ: Վերջին ոճբափորձը գործուած էր Նոյեմբեր 21–ին: Այս անգամ ալ, Իսրայէլի կառավարութիւնը պատասխանատու կը նկատէ Արաֆաթը, հակառակ անոր որ արարքներուն տէր եղած էին Իսլամական Ճիհատը, Համասի զինեալ թեւը՝ Էզզետին ալ – Քասամի ջոկատները, նաեւ Ալ – Աքսայի նահատակներու ջոկատները:

Շարոն անմիջապէս կառավարական մամնակի նիստ մը գումարած էր, հաստատզեցուելիւնը ծրագրելու համար: Իսրայէլեան օդուժը հրթիռներ արձակել սկսած էր Գազայի վրայ: Շարոնի հաստատզեցութեան բնոյթը եւ տարողութիւնը կարեւոր են այն պատճառաւ մանաւանդ, որ Յունուար 28–ին կը կատարուին երեսփոխանական ընտրութիւնները եւ Շարոնի դիրքը տկարացած է: Իր կուսակցութիւնը (Լիքուտ) բաւական վարկաբեկուած է վերջերս: Բայց եւ այնպէս, իսրայէլեան հեռատեսիլի Բ. կայանի մէկ լրագրողը ըսած է, այս առթիւ, որ ոճբափորձը առաջին դիրքի վրայ կը բերէ կրկին ապահովութիւնը եւ երկրորդ դերնի վրայ կը ձգէ Լիքուտի պայթակղութիւնը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՁԻՒՆԸ բաւական իրարանցում առեղծած է, Շաբաթ, Յունուար 4–ին, Լօռի, Մառնի, Սէն – Մարիթիմի, Ալզասի չրջանները, նաեւ փարիզեան, ուր երթեւեկը խանգարուած է եւ օգակայանները ալ, յանկարծ, անչարժութեան դատապարտուած, մինչ որ բաւական զարմանք պատճառած է Օռլի եւ Ռուասի մնացած ճամբորդներուն, քանի որ նման պարագաներ նախատեսելի են եւ օգնական թռիչքներու պայմաններն ալ կան: կաղանդի արձակուրդէն դէպի փարիզ վերադարձները պատճառ եղած են որ 15 հազար կառքեր անչարժութեան դատապարտուին, աւելի քան 24 ժամ, անտանելի եւ անբնական պայմաններու մէջ: Ստեղծուած խուճապը եւ վշխանութեանց անկարողութիւնը վրդովում ստեղծած է, այն տպաւորութիւնը թողով որ Ֆրանսա Գ. աշխարհի երկիր մըն է: կառավարութիւնը քննութիւններ պահանջած է:

ՖՐԱՆՍԱ. Փարիզ հրաւիրեց իվուարեան կողմերը, որպէսզի լուծում մը գտնեն կացութեան: Այդ հանդիպումը նախատեսուած է Յունուար 15–ին, կողմերը ընդառաջ գացած ըլլալով Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին առաջարկին: Այս վերջինը որ Ապիճան գացած էր դէպ ընդունելութեան մը առիթ տուաւ, երբ իր կառքը կը մօտենար նախագահին չէնքին: «Պատերազմ պիտի ընենք, ազատա Ֆըրանսայիներ, հէնք պայէք» բացագանչած են ցուցարարները, թքնելով անցնող թափօրին մէջ գտնուող նախարարին եւ ընկերացողներուն: Նախագահին հետ հանդիպելով, Տ· ալ Վիլբֆէն յայտնած է ապահովութիւն ստանալ որ ան պիտի յարգէ հրադադարը եւ ճամբու դնէ վարձկաններու: Հանդիպումէն ետք, նախարարին թափօրը 10 մեթր չէ կրցած ընել, երբ կը պատրաստուէր ֆրանսական դեսպանատուն երթալ: «Վիլբֆէն ահաբեկի՛չ» բացագանչած են հարիւրաւոր ցուցարարներ եւ ոստիկանութիւնը մեծ ջանք չէ թափած ցրուելու համար զանոնք: Նախարարին համար ցոյցը ինքնաբուխ չէր:

ՖՐԱՆՔՖԵԻՐԱՔԵԱՆ փոխանակութիւնները եռապատկուած են 1997–էն ի վեր, անոնք 660 միլիոն եւրոյի հասած էին 2001–ին: Բուն գրաւարկը քարիւղը կը մնայ: Իրաք, աշխարհի պահեստներուն 11%–ը ունի, երկրորդ Սաուտի Արաբիայէն եաք: Պատժամիջոցներէն առաջ, աշխարհի քարիւղային բոլոր ընկերութիւնները, որոնց կարգին Թոթալ եւ Էլֆ քանակութիւններու ձեռնարկած էին իրաքեան դաշտերու չահագործման համար: Թոթալ Ֆինալ Էլֆի անօրէն նախագահը ապահովութիւն կու տայ որ ոչ մէկ պայմանագրութիւն կնքուած է, բայց, ամբողջ ժամանակ չրջանին կապը չէ խզուած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐՈՒ պատիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Պորտոյի Արքեպիսկոպոս եւ Ֆրանսայի Եպիսկոպոսներու ժողովի նախագահ՝ Գերպ. Ժան – Փիէր Ռիքարի, Դեկտեմբեր 27–էն Յունուար 2, Ս. Հողը այցելած է, ուր քրիստոնեայ համայնքներու հետ հանդիպում ունեցած է Երուսաղէմ, Նազարէթ եւ Բեթղեհէմ: Հրապարակած են «ուղերձ մը Ֆրանսայի կաթողիկէներուն» խորագրուած՝ «Զմռռնանք Ս. Հոգը»: Հոն կը մատնանշուին այն փորձութիւնները զոր կ'ապրին Իսրայէլի եւ դրաւեալ հողամասերու, հրեայ, քրիստոնեայ, մահմետական համայնքները: Յուսահատութեան մէջ են, կը չեշտեն եպիսկոպոսները: Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ, խաղաղութիւնը կարելի է, մխակ լուծումն է:

ՕՐԷՍԻ (Ալժերիա) չրջանը օրինաւոր պաշտպանութեան ծումբերու 43 անդամներ սպաննուած են իսլամապաշտներու կողմէ, Շաբաթ, Յունուար 4–ին, 19 ուրիշներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Նոյն օրը, այլ յարձակում մըն ալ եղած է, ընդհանուր ձեւով մեռեալներու թիւը 56–ի հասած է մէկ օրուան մէջ:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՑ նախագահական աթոռին տիրացաւ նախկին վարչապետ եւ Վիլնիուսի քաղաքապետ՝ Ռոլանտաս Փաքսաս ձայներու 55%–ով, մինչ որ անակնկալ մըն էր: 46 տարեկան, Փաքսաս իր ընտրապայքարը տարած էր «Օրէնքը եւ կարգկանոնը» լոզունգով, բայց, հաւանական չէ որ կարենայ իրագործել իր ծրագիրները, նախագահը միայն Արտաքին քաղաքականութեան տէրն է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Սերգէյ Իվանով յայտարարած է թէ Չէչէնիոյ մէջ, Ռուսաստան «իսրայէլեան մեթոտը» պիտի գործադրէ, այսինքն՝ «այժմ, հարկ է ճշդրիտ դրծողութիւններ կատարել, որոնց ընթացքին կը սպաննուին անոնք որոնք պէտք է սպաննուին: Կ'օգտագործենք զուտ իսրայէլեան մեթոտը, երբ ծանօթ ենք այս կամ այն խմբակին կազմին, կը հետապնդենք եւ չենք ձգեր ցորչափ վիմնուվին բնաջնջուած չէ»: Նախարարը օրինակ մըն ալ տուած է, ըսելով՝ «առնենք 10 անդամէ բաղկացած խումբ մը, որոնց ինչը արդէն բնաջնջուած է: 10–րդը կը հետապնդուի մինչեւ իր ալ բնաջնջումը»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արտաքին պարծերու փոխ – նախարարը Վ· Տրուբնիկով անուղղակի զօրակցութիւն յայտնած է Իրաքի: Ան ըսած է թէ անվիմն են այն պնդումները թէ Պաղտատ ՄԱԿ–ի քննիչներէն գաղտնի պահած զանգուածային բնաջնջումի զէնքեր ունի: Տրուբնիկով նիւթ ըրած է Իսրայէլի ունեցած հիւլէական զէնքերն ալ, ըսելով որ ան Միջին Ասիոյ մխակ երկիրն է որ չէ հնազանդիր հիւլէական զէնքերու տարածումին դէմ կազմուած համաձայնութեան: ՄԱԿ–ի քննիչներուն տեղեկագիրը պէտք է յանձնուի Յունուար 27–ին. այդ թուականէն առաջ Մոսկուայէն կատարուած յայտարարութիւնը նեցուկ մը կը նկատուի Իրաքի:

ԳԱՐԱԳԱՍԻ ՄԷՋ ցոյցերը ծանրակչիռ բնոյթ առած են Յունուար 4–ին եւ հրացանաձգութիւն մը ծայր տուած է մեռելատան մը մօտ, ուր հակում կը կատարուէր բախումներու պոհի մը համար: Մշթնոլորտը չատ լարուած է: Կ'ըսուէր թէ Յունուար 4–ի երկու մեռեալները սպանուած էին ոստիկաններու կողմէ:

ՄԱԿ–ի զինամթերքի քննիչները անակնկալ այցելութիւն մը կատարած են, Յունուար 5–ին, զինամթերքի հակակըռի իրաքեան անօրէնութեան կեդրոնատեղին, արգելք հանդիսանալով նաեւ որ երկու պատասխանատուներ դուրս ելլեն: Արգելք եղած են նոյնիսկ ՄԱԿ–ի մօտ Իրաքի դեսպանին ելքին:

ՓԱՐԻԶ Ջ· համալսարանի վարչական խորհուրդի քուէարկած մէկ բանաձեւը մեծ աղմուկ հանած է եւ պատճառ եղած նաեւ որ Գոլէժ տը Ֆրանսի փրոֆէսէօր եւ բնագիտութեան Նոպէլեան մրցանակաւոր՝ Գլօտ Գոհէն – Թանուճի «Կ'ամմբչնամ» խորագրուած բուռն յօդուած մը ստորագրէ Մոնտի մէջ (Յունուար 5–6): Բանաձեւը, ուր կ'ըսուէր· – «Ամբոխը դանանի եւ Գազայի իսրայէլեան գրաւումը անկարելի կը դարձնէ պատեհութեան մը պաշտօնակիցներուն բարձրագոյն ուսման գործունէութիւնը» կ'ուզէր որ վերջ դրուի Իսրայէլի եւ Եւրոպական Միութեան համագործակցութեան համաձայնագրին, համալսարանական հետազօտութեան վերաբերող: Վրդովմունքը անմիջական եղած է: «Անհեթեթ է եւ ապօրինի» կ'ըսէ Ֆրանսայի հրեայ ուսանողներու Միութեան նախագահը՝ Փաթրիք Քլիւկման, որու համար իսրայէլեան համալսարանները երկխօսութեան եւ փոխանակութեան միակ վայրերն են Արաբներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ եւ այդ բանաձեւն ալ վերջ կը դնէ համալսարանին, նոյն կարծիքը կ'արտայայտէ եւ Լանկ, որ Տոքթոր Հոնորիս Գաուզա է Երուսաղէմի երրայական համալսարանին նոյն կարծիքը կ'արտայայտէ եւ «անպատեհ» կ'որակէ որոշումը: Մնաց որ, Փարիզ Է· համալսարանն ալ նմանօրինակ բանաձեւի մը քննութիւնը օրակարգի նիւթ կ'ընէ Յունուար 7, իր վարչական խորհուրդին:

ՄԻՆՉ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՊՕՂՈՍ Բ· յամառօրէն կը տոկայ, բազմաթիւ են անոնք որոնք ամէն պատրաստութիւն կը տեսնեն լատպոյնս օգտուելու համար անոր վախճանումէն: 10 տարի է, աշխարհի հեռատեսիլի կայանները վերապահած են լրտեղ դիրքերը վատիկանի չուրջ կարենալ սվռելու համար Պապին մահը: 180 հազար եւրօ վճարելով Սի – Պի – Սի կայանի Ամերիկացիները լատդոյն դիրքը վարձած են պանդոկի մը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄՊՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 6)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Կեդրոնական Ընտրական Յանձնախումբը սկսած է ստուգել թեկնածուներու հաւաքած ու յանձնած ստորագրութիւնները: Երեք թեկնածուի հրաժարելէն ետք, մնացած 12–ը յանձնած են ստորագրութեան պաշտօնաթերթիկները: կը ստուգուի ամէն մէկուն թերթիկներուն 2%–ը:

*
**

Տ· ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գլխաւոր դատախազութեան քննիչ վարչութիւնը կը չարունակէ հանրային հեռատեսիլ–ձայնասփիւռի ընկերութեան խորհուրդի նախագահ Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան նախաքննութիւնը: Նկատի առնուած են զանազան վարկածներ: Քանի մը անձեր հսկողութեան տակ առնուած, ապա ազատ արձակուած են: Դատախազութիւնը իրեն դիմելու կոչ ըրած է բոլոր անոնց որոնք դէպքին մասին որեւէ տեղեկութիւն ունին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Դեկտեմբեր 30 թուակիր հրամանագրով, Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահը՝ Ա· Ղուկասեան Ֆրանսայի ներկայացուցիչ նշանակած է Յովհաննէս Գէորգեանը, որ կը յաջորդէ Արտակ Յարութիւնեանի:

Յովհաննէս Գէորգեան ծնած է 1974ին, 1996–ին վկայուած է Երեւանի համալսարանի միջազգային յարաբերութիւններու բաժանմունքէն, 2001–ին քաղաքական դիտութեանց եւ միջազգային յարաբերութեանց Տ· Ը· Ա· (Յառաջդիմական Ուսումներու Վկայական) ստացած է Փարիզ 2 Փանթէոն – Ասաս համալսարանէն, նոյն համալսարանը իր տոքթորան կը պատրաստէ: 1996–էն 1998 աշխատած է Հայաստան եւ Ղարաբաղ միջազգային դանազան կազմակերպութեանց մէջ: 1999–ին, Ղարաբաղի Ֆրանսայի ներկայացուցիչին կցորդ նշանակուած էր:

ՊԱՏՈՒՀՈՑ ԼԵԳԷՈՆԻ ՇՆՈՐՀՈՒՄ՝ Ա. ԹԵՐԶԵԱՆ, Ռ. ԱԹՈՅԵԱՆ

Յունուար 1–ի շնորհումներու կարգին, սպայի աստիճանի չքանշանի արժանացած է Ալէն Թերզեան, Փիլմի արտադրիչ, Մշակոյթի նախարարութեան ճիւղէն: Ընկերային հարցերու, Աշխատանքի եւ Զօրակցութեան նախարարութեան ճիւղէն ալ սպայի աստիճանի չքանչան ստացած է Ռընէ Աթոյեան, Մարսէյլէն, արհեստի մասնաւոր լիսէի մը տնօրէն:

ՏԱՐԻ ՄԸ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԷՆ ԵՏՔ...

ՏՕՔԹ· ԱԲԵԼ ՔՀՆՅ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ՕՂԼՈՒԳԵԱՆ)

Վերջին ժամանակներուն, մեր Եկեղեցւոյ մէջ ապստալին – եկեղեցական որոշումներ ընդունող օրէնսդիր այս գերագոյն մարմինը երկու ժողովներ գումարեց Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի մէջ, մին՝ 1995 Ապրիլ 4–ին, իսկ միւսը՝ 1997 Հոկտեմբեր 27–ին: Վերջինիս պարագային, Ազգային – Եկեղեցական ժողովը ստիպուած եղաւ գոհանալու միայն Գարեգին Բ. Վեհափառ Կաթողիկոսի ընտրութեամբ, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային ժողովի գահակիցին մէջ տեղի ունեցած ոճիրին հետեւանքով: Առաջինը, սակայն, յանձին Գարեգին Ա.–ի, Կաթողիկոս մը ընտրելէ բացի քայլ մըն ալ անդին դնաց, բերելով չորք մը առաջարկներ (27) ուսումնասիրելու, նախապատրաստելու եւ յառաջիկային գումարուելիք Ազգային – Եկեղեցական ժողովի մը առթիւ համապատասխան որոշումներ ընդունելու միտումով: Առանց երկարաբանութեան, այստեղ ներկայացուած եւ մեզ հետաքրքրող առաջարկներէն մի քանին արժանի են յիշատակութեան.

1) Հայ Եկեղեցիէն ներս կատարել ծէսի բարեկարգութիւն եւ այժմէականացնել զայն (28):

2) Դրականօրէն լուծել Հայ Եկեղեցւոյ միութեան հարցը (29):

3) Հաստատել Սահմանադրութիւն եւ մօտ ժամանակներս հրաւիրել եպիսկոպոսաց ժողով (30):

4) Կաթողիկոսութեան կառավարման տարիք համարել 75–ը (31):

5) Սրբացնել 1915 թուականի ցեղասպանութեան բոլոր զոհերը (32):

6) Կատարել որոշ բարեփոխութիւններ կուսակրօնութեան ասպարէզին մէջ (33):

7) Ամուսնացեալ քահանաները կարողանան դառնալ կամ ընտրուիլ թեմակալ առաջնորդներ (34):

8) Ամուսնացեալ քահանաները կարողանան դառնալ եպիսկոպոս (35):

9) Արժանաւոր ամուրի անձերը առանց կուսակրօնութեան ուխտ կատարելու դառնան քահանայ՝ յեռապատկին ամուսնանալու թոյլտուութեամբ (36):

10) Կանանց սարկաւագ ձեռնադրելու թոյլտուութեան ստացում (37):

Անտասիկ, 1995 թուականի Ազգային – Եկեղեցական ժողովին մէջ արծարծուած առաջարկութիւններէն ու թեւադրութիւններէն կարեւոր հոյլ մը, որոնք կրնային չինչէ առաղձը դառնալ բարեկարգութեան բարձրացող չէնքին, դժբախտաբար, ոչինչ իրականացաւ, Գարեգին Ա· Կաթողիկոսի եղերաբախտ վախճանով:

Եկեղեցւոյ պատգամը եւ առաքելութիւնը ժամանակին մէջ թարգմանելու եւ դնոնք այսօրուան ու վաղուան մարդուն հաղորդակից դարձնելու խմաստով, Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգումը անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն մըն է: Պէտք է պաշտօնի կոչուի Եկեղեցական եւ աշխարհական ներկայացուցիչներէ բաղկացած կարող յանձնախումբ մը՝ հեղինակաւոր առաջնորդութեամբ պատրաստելու եւ յառաջիկայ Ազգային – Եկեղեցական ժողովին ներկայացնելու համար Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան լրջօրէն ուսումնասիրուած թղթածրարը: Պարմանաւ որ Ազգային – Եկեղեցական ժողովն ալ իր կարգին, կատմուած ըլլայ մեր Եկեղեցւոյ պատմութիւնը, աստուածաբանութիւնը, առաքելութիւնը, ազգային – դաստիարակչական իրաւունքը, դաշափարախօսութիւնը, ազգային նկարագիրն ու ոգին ճանչցող որակեալ պատգամաւորներէ, որպէսզի արդիւնաւէտ ըլլայ «հաւատաք եւ քարոզութիւնք» մեր:

Յօսելով մեր Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մասին, չենք կրնար բարի նախանձով եւ անկեղծ հետաքրքրութեամբ մը չանդրադառնալ վերջին տասնամեակներուն Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած ընդհանուր բարեկարգում – ներուն:

Ո՞վ կրնար պատկերացնել ,որ Հռովմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ նման հզօր, իր Աթոռին գերագահութեանը վրայ չենած, պապական անսխալականութեան սկզբունքին կառչած, վարդապետական, օրէնսդրական եւ հաստատութենական անխախտելի դրուագքներով զեկավարուող Եկեղեցի մը, 11·10·1962 – 8·12·1965–ին, երկու Սրբազան Քահանայապետերու՝ Յովհաննէս ԻԳ·ի եւ Պօղոս Զ·–ի Աթոռակալութեան ներքոյ, պիտի դումարէր Վատիկանի Բ. Ժողովը, եւ պատմական 16 վաստաթուղթերով վերատեսութեան պիտի ենթարկէր իր կեցուածքը հանդէպ աշխարհի, Ցայտնութեան Վարդապետութեան, եկեղեցւոյ, միջ – եկեղեցական յարաբերութեան (էքիւմենիզմի), կրօնքի ազատութեան եւ ծիսական բարեկարգութեան մասին:

Սոյն ժողովը չրջադարձային եւ գերազանցապէս էական նշանակութիւն մը ունեցաւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ, ընդ որում, ներկան արգասաւորեցաւ անցեալին ճոխութեամբը, բայց ոչ թէ խունացած հայեցակէտերու բրամայականով, այլ ներկային պահանջած պայմաններով: Այսպիսով, երկարաձիգ դարերու ամբարած հոգեւոր մշակոյթը՝ նոր որակ եւ խմաստաւորում ստացաւ ներկայի կիրարկելիութեան դաշտին մէջ, վանդի հինին ու նորին միջեւ ստեղծուեցաւ հաղորդակցութիւն մը, աւանդութեան հակայ զանգուածն ու այժմէականը իրարմէ հեռացնող լայն բացուածքը մթացաւ ոսկի կամարով մը: Եւ սոյն հրաշալիքը Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ իրականացաւ չնորհիւ այն ականաւոր աստուածաբաններուն, որոնք իրենց գիտական առաքելութեան դէտ նպատակին դարձուցած էին՝ միջնադարեան աստուածաբանական մտածողութիւնը, ի մասնաւորի՝ Թովմաս Ակուինացիի, ինչպէս նաեւ մինչ մեծահռչակ դէմքերու գրական հարուստ թողնը փոխանցել այսօրուան հաւատացեալ մարդուն՝ իր լեզուով եւ ըմբռնութեան կարելիութիւններով: Փաստօրէն, Վատիկանի Բ. Ժողովը հանդիսացաւ արդի պայմաններուն յատուկ խօսքի, լեզուամտածողութեան, աշխարհահայեցքի եւ իմաստի տեսակէտէ, Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ամբակառոյցն այն կամուրջը, որուն վրայէն կրցաւ անցնիլ հոգեւոր հսկայ աւանդութեամբ ծանրաբեռնուած հին եկեղեցին՝ հանդիպելու համար նորին հետ:

Եկեղեցին, դարերու ընթացքին ստեղծած իր հոգեւոր ամբողջ մշակոյթով, աշխարհահայեացքով եւ կրօնական փիլիսոփայութեամբ, գրաւոր եւ բերանացի աւանդութեամբ, մասնաւոր մտածողութեամբ եւ առաքելութեամբ, իր հոգեթեամբ եւ աստուածային օրէնքով ըստանձնած պատմական իր բոլոր պատասխանատուութիւններով, ինչպէս նաեւ մարդկային ընկերութեան մէջ իր առաջնորդող մանաւանդ դիրքով, պէտք է անպայմանօրէն ըլլայ ժամանակի պահանջներուն, ընկերային – հասարակական եւ մշակութային կեանքի փոփոխութիւններուն ու զարգացումներուն անսայթաղ, ժամանակին հետ առաջ ընթացող ու զարգացող Եկեղեցի մը՝ մտահոգ իւրաքանչիւր անհատի եւ հանրութեան փրկութեան վերաբերեալ կենսական հարցերով:

Ցօրչափ որ Եկեղեցին անկենդան կառոյց մը ըլլալէ աւելի՝ մարդոցմէ կազմուած ու Տիրոջ առջեւ խմբուած ու ապրող համայնքն է, եւ, քանի որ «Աստուած՝ մեռելներու Աստուածը չէ, այլ՝ ողջերու» (38), ապա ուրեմն ան իր ներքին դրուածքով ու արտաքին նկարագրով չի կրնար ըլլալ հաստատութենական բնոյթ կրող նստուածք մը մարդկային ընկերութեան մէջ· ընդհակառակն, ինքնիսկ ինքնութիւնն ալ իր ընկերային խորքին մէջ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ հրէական քարացած դրուածքին դէմ հոգեւոր եւ կրօնական – բարոյական չարժումի մը:

Հայ Եկեղեցւոյ բարենորոգութեան չարժումը պէտք չունի՛ կրօնամոլ, անանդապաշտ, նորութիւններ չհանդուրժող, բնական զարգացումներու նկատմամբ թշնամական ոչի ցուցաբերող, չարունակ ողբացող, տրտնջացող, ապուրին մէջ մազ փնտռող, յոռետես ու ինքնահաճոյ տեսաբաններու, որոնց ապարդիւն պահպանողականութիւնը մխիթարական եւ ինքնալճացումի կ'առաջնորդէ մեր Եկեղեցին:

Ընդհակառակն, Հայ Եկեղեցւոյ բարենորոգութեան չարժումը կարիքն ունի նախ գործին հաւատացողներու, արդիւնաչատ անհատականութիւններու, պայքարիլ դիտցող, վստահութիւն ներչնչող, որոշումներ տալու քաջութիւն ունեցող, համարձակ, իրատես, առաջնորդելու կարողութեամբ լեցուն, չնորհալի (քարիսմատիք)ու տեսլապաշտ եկեղեցականն եւ աշխարհական գործիչներու:

Պէտք է բարենորոգուի՛ Հայ Եկեղեցին: Չհասնինք հոն, որ մեր ժողովուրդի զաւակները ստիպուած ըլլան որդեգրելու յոյն դասական իմաստուններէն Դիոգենէսի մը փիլիսոփայութիւնը: Այս իմաստասէրն էր որ հրաժարած էր նիւթական բոլոր այն ստացուածքներէն, որոնց կարիքը ինք չունէր: Այն չուր խմելու համար իր քով պահած էր ընդամէնը բաժակ մը: Պատահեցաւ, որ աղբիւրի մը մօտ կը տեսնէր պատանի մը, որ հոսող չուրը իր ափով կը խմէր: Այնէ զպատանուելով, Դիոգենէս, իր բաժակը քովէն հեռու նետեց ու ըսաւ. «Այլեւս ես քեզի պէտք չունիմ»:

Թոյլ տուէք, Հայ Եկեղեցւոյ բարենորոգութեան մասին մեր համեստ տասնարկներն ու մտահոգութիւնները եզրափակել Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա· Վեհափառ Կաթողիկոսի խոհուն մտածումներով, որոնք իրրեւ «Փակման Խօսք» արտասանուած են 1995 թուականի Ազգային – Եկեղեցական ժողովի աւարտին.

«Բարեկարգութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պէտք է ըլլայ մեր հետաքրքիրը, սեւեռադիտը, նչանադիտը, ինչ որ կ'ուզէք, ըսէք: Եւ բարեկարգութիւն կը նշանակէ Երուսաղէմի նախկին պատրիարքներէն Թորգոմ Գուշակեան պայծառափայլ մեծ Պատրիարքի բացատրութեամբ բարւոք պահպանումը այն կարգին, որ կեանք է, ոչ թէ մխային կառոյց, այսինքն՝ Եկեղեցին բարեկարգել այնպէս, որ ան դառնայ սքանչելի մէկ ուժ, գործուն ներկայութիւն եւ կենսունակ ներգործութիւն մեր ժողովուրդի կարիքին համար: Թող իմ այս առաջին խօսքին վերջին բառերը ըլլան, աշխատինք վասն չինութեան եւ բարեկարգութեան Եկեղեցւոյս Հայաստանեայց եւ ազգիս Հայոց» (39):

Ի՛ՆՉ ՊԻՏԻ ԳՏՆԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

1991–ին Լըր ԱՄՆ–ու եւ դինակիցներու զօրքեր յարձակեցան Պաղտատի վրայ, իրենց դէմ գտան գրեթէ արհամարհելի ընդդիմութիւն մը: Իրաքցի մեծաթիւ այն զինուորները որոնք անճնատուր եղան, լաւ մարզուած չէին, լաւ հրամանատարութիւն չունէին, եւ անոնց մեծ մասը օրերէ ի վեր պէտք եղածին պէս անանած չէր: Պատերազմը մէկ ուղղութեամբ էր, քանի որ Իրաքցիները իրենց թշնամիին – բուն թէ՛ դինամթերքի, թէ՛ օդուժին, թէ՛ թէքնոլոժիին գերակչռութեան տակ ջախջախուած էին: Եւ իրենց պարտութեան վաղորդայնին իսկ, Ի րաքցիները իրենց բանակը կէսով զեղչեցին: Նպատակը աւելի փոքրաթիւ, բայց աւելի կարգապահ, վարչակարգին պաշտպանութեան հիմնական զաղափարին նուիրուած զօրքերու կազմակերպումն էր: Այս նոյն բանակին կապուած են փոփոխութիւններու ուաչինկթընեան յոյսերը: Այսօր ալ, ԱՄՆ կը յուսան որ Իրաքի իրենց միջամտութիւնը պետական հարուածի մը պիտի առաջնորդէ, ամերիկացի զինուորներուն խնայելով փողոցային կռիւները հասնելու համար նախագահական պալատին:

Մէկդի ձգելով այս ակնկալութիւնը, որոշ է մէկ բան· որ ամերիկեան զօրքը Իրաք մտնելով դիմացը պիտի գտնէ կարգապահ, խորապէս համոզուած, կուսակցութեան խիստ հակակշռին ենթարկուած բանակ մը: Կանոնաւոր հալածանքներու չնորհիւ ապահովուած հսկողութեան անթեղի դրութիւն մը ըսել տուած է Սատամ Հիւսէյնի· «Մեր կուսակցութեան կիրարկած մեթոտով վտանգ չկայ այլախոհներ ունենալու, որոնք քանի մը հրամայելի տիրանալով ուզեն տիրող վարչակարգը տապալել: Այդ մեթոտները անցեալ են այլեւս»:

Իրաքի նախագահը ամէն սպառնալիք վանելու համար զինուորական բարձրագոյն դիրքերուն բերած է հաւատարիմներ: Սպաներուն մեծ մասը իրեն նման սիւննի Արաբներ են: Սատամի ցեղախումբէն ու ծննդավայրէն են բանակի եւ ապահովութեան սպասարկութիւններու գլխաւոր պատասխանատուները: Եւ անոնք գիտակից են թէ Սատամ Հիւսէյնի մեկնումով պայրոյթի ի՛նչ սոռթկումի թիրախ կ'ըլլան իրենք:

1991–ի պատերազմէն կարեւոր տարբերութիւն մըն ալ այն է որ իրաքեան զօրքը օտար հողի մը համար պիտի չկռուի, այլ՝ պահպանելու համար վարչակարգ մը որուն ծառայութեան մէջ է երկար տարիներ է ի վեր: Մտամոգէանները կը յիշեցնեն նաեւ թէ այդ զօրքը չատ տառապած է տասը տարիէ ի վեր կիրարկուող պատիժներէն: Ընտրանի չոկատներէ զատ, մնացած մասը հնամաչ զէնքերու տէր է: Կը կարծուի որ իրաքեան բանակը իր մարտունակութեան 50%–ին միայն կրնայ հասնիլ: Այսուհանդերձ, պիտի է ակնկալել որ դիւրին կ'ըլլայ նախագահին հասնիլ: Ան չրջապատուած է պաշտպանութեան դրութեան մը համալրեցրոն երեք չրջանակներէն որոնց իրեն ամէնէն մօտիկը ամէնէն կարգապահն է, ամէնէն վստահելին:

Չինուորական բոլոր գործողութիւններուն բանալի վայրը Պաղտատը պիտի ըլլայ: Ամերիկացիները 5 միլիոնանոց այդ քաղաքին մէջ պիտի չկրնան ձեռք անցընել Ս· Հիւսէյնը եւ անոր ամէնէն մօտիկ գործակիցները: Ամէնէն դէշ հեռանկարը այն է որ անոնք իրենց դէմ գտնեն լաւ կազմակերպուած, համոզուած, կարգապահ զօրք մը: Եւ ըսել որ ամբողջ աշխարհի լրատուականներուն աչքին առջեւ ամերիկացի զինուորները դժուարին պարտականութիւնը պիտի ունենան այդ զօրքը պանպանելու անմեղ քաղաքացիներէ:

ՔԱՂՀԱՆ

Ժընեւ
2002, Դեկտեմբեր 20

(27) Տե՛ս, «Էջմիածին», ԾԲ· տարի, Ապրիլ, 1995, Էջ 41 – 46:
(28) Տե՛ս, անդ, էջ 43:
(29) Նոյնը:
(30) Անդ, էջ 44:
(31) Նոյնը:
(32) Նոյնը:
(33) Նոյնը:
(34) Անդ, էջ 45:
(35) Նոյնը:
(36) Նոյնը:
(37) Նոյնը:
(38) Մատթ· ԻԲ·, 32:
(39) Հմմտ· «Էջմիածին», ԾԲ· տարի, Ապրիլ, 1995, Էջ 64:

(Շար· 5 եւ վերջ)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

«ՍԱՍՈՒՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ի ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

Համազգայինի Կլենտէյլի կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին, տեղի ունեցած է «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի ներկայացման նուիրուած երեկոյթ մը: Ազգագրագէտ, քանդակագործ եւ նկարիչ Վահրամ Յովակիմեան մէկ ժամ պատուոմով եւ երգով ներկայացուցած է դիւցազնավէպին բաժին մը:

***

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՈՊՊԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Մոնթեպելլոյի Հայ կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 10–ին, տեղի ունեցած է հրապարակային զրոյց մը հայկական լոպպիի աշխատանքներուն եւ թիրախներուն մասին, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. «Դրօ» Կոմիտէի Հայ Դատի եւ յարաբերական յանձնախումբին: Ներկայ եղած են հարիւր հոգի: Առաջին զեկուցողները՝ Սեզօ Պոյաճեան, ուրուագծած է քաղաքական միջավայրը, որուն մէջ կը գործէ հայկական լոպպին եւ ներկայացուցած յաջորդ տարուան ակնկալուած աշխատանքները, որոնք ենթահողը պիտի կազմեն Հայ Դատի Յանձնախումբի գործունէութեան օրակարգին: Հայ Դատի Ուաշինկթընի գրասենեակի վարիչ – անօրէն Արամ Համբարեան իր զեկուցումով ներկայացուցած է Հայ Դատի ցարդ արձանագրած իրագործումները եւ մանրամասնած 2003 տարեշրջանին համար Հայ Դատի նպատակադրած թիրախները: Զրոյցի համադրումը կատարած է Սերժ Սամոնեանց:

***

ՀԱՅՐԵՆԻ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է հայրենի գործերու եւ արուեստի գործերու ցուցահանդէս – վաճառք մը, հովանաւորութեամբ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ հովիւին եւ հոգաբարձութեան: Ցուցադրուած են Ստեփանակերտի «Արցախ – ռակ» դրդապործարանի Լոս – Անճըլըսի ներկայացուիչ Յովիկ Մահսերեճեանի կողմէ տրամադրուած արցախեան գունագեղ գորգեր եւ առանձին բաժինով մը դասական գործ է Սայաթ – Նովայի անդամուհիներէն՝ Նայեաս Էլպէ, որ ողջունելէ ետք ներկաները, յայտնած է թէ երգչախումբը անցնող երեսուն տարիներու ընթացքին կրցած է իր ուրոյն դրոշմը դնել Պոլսոյ հայ կեանքի երաժշտական, մշակութային եւ ընկերային ապրումներուն վրայ: Առած է խիզախ քայլերը: Իրեն յաջորդած է Սայաթ – Նովայի այլ երիտասարդուհի մը՝ Նարօտ Էրքօլ, որ տասհինգերու միջոցաւ ներկայացուցած է այն բոլոր նուաճումները զորս երգչախումբը արձանագրած է 30 տարիներու երկայնքին: Ծօսք առած է երգչախումբի սիւներէն՝ Բագրատ Էսթուքեան: Երեկոյթի կազմակերպութիւնը իրագործած էր երգիչ Պարթեւ իր Գափթեան ճաշակարանին մէջ: Բեմ հրաւիրուած է Սայաթ–Նովա երգչախումբի անօրէն խորհուրդի ատենապետ՝ Սարգիս Գահանայ Գույումճեան, որ չէչտած է թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ կիրարկուող հոգեւոր եւ դասական երգեցողութիւնները մեծ մասամբ ծնունդ առած են Պոլսոյ մէջ: Արտայայտուելու հրաւիրուած է երգչախումբին հիմնադիր անդամներէն՝ Հմայեակ Քհնյ. Տունճեան, որ ընդգծած է ծօնախմբութեան կարեւորութիւնը: Զերմ մթնոլորտի մը մէջ, հաւաքոյթը շարունակուած է մինչեւ ուշ ժամեր:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Սօսի Ճնտոյեան – Այվազի բեմադրութեամբ տարքուած է մանկական «Փաթիլ» խումբի ներկայացումը Դեկտեմբեր 21–ին: Ներկայացումը բաղկացած է երեք փոքրիկ կտորներէ, որոնք մեծ յաջողութիւն արձանագրած են: Ներկայացման աւարտին հանդիսականները գնահատած են Սօսի Այվազի ճիգերը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Օգնութեան Միութեան Ռուբինա մանուճեանի տարեկան ծօնակատարի յանձնախումբի ատենապետ՝ Լօրա Մամլեան: Ծօսք առած է մանուճեանի ատենապետուհին՝ Ամալիկ Սաֆարեան, Հ. Ց. Դ. Ս. Թեհլիրեան կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Վահէ Գասապեան: Տօնակատարը յաջողութիւն արձանագրած է:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, տօնուած է Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան 112–րդ տարեդարձը: Գանատական եւ հայկական դատերուն ունկնդրութենէն ետք, հանդիսավարը՝ Յովիկ Թաշճեան ներկայացուցած է օրուան պատուոյ հիւրերը: Տեղւոյն Հ.Ց.Դ. Գէմի Սիմոն Վրացեան մանուճիւղին անունով խօսք առած է Վահան Աճէմեան, գլխաւոր բանախօսը եղած է Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Վիգէն Յովսէփեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, փակման խօսքէն ետք հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

***

ԳԱՆԱԴԱՅԻ զանազան քաղաքներու մէջ – Մոնրէալ, Թորոնթօ, Լաւալ – Անգլիոյ թագուհիին թագադրութեան 50–ամեակին առթիւ պարզեւատրումներ տեղի ունեցած են: Հայերու կարգին պարգեւատրուած են Վիգէն Աֆարեան, Վանուհի Խաչատեան, Ռուբէն Գույումճեան, Շահէ – Ֆիլիփ Թաշճեան, Այտա Ղարիպեան եւ Լեւոն Սեւունց (Մոնրէալ), Արթար Մխրաքեան, Նայիրի Շահինեան (Թորոնթօ), Լեւոն Տէր – Ադամեան, Շուշան Աճէմեան եւ Մարի Թաշճեան (Լաւալ):

***

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է ՌԱԿ–ի Լօժէն Բաթալեան ականաւոր նախկին ատենապետ, ղեկավար՝ 68–ամեայ Սարգիս Մելիտոսեան: Ան, տարիներ շարունակ անդամ եղած է վարչական եւ ատենապետ եւ փոխ – անօրէն Ֆրէրներու դոլէժին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 15–ին, նախագահութեամբ Թորգոմ պատրիարքի: Թաղումը տեղի ունեցած է Երուսաղէմի Սիոն Լերան ազգային գերեզմանատան մէջ, ուր դամբանական խօսած է Հայ Երիտասարդաց Միութեան ատենապետ Յակոբ Անդրէասեան:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԵՇԻԼԳԻԻՂի (Պոլիս) եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 22–ին, աւանդական չուքով, որմէ ետք տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղանը, որ թոյլ տուած է ապահովել իր տարեկան պիւտճէին բացը: Հանդիսութեան նախագահած է Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը: Սիրոյ սեղանին բացման խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Յովհաննէս Կարապետեան, որ հակիրճ տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին եւ եկեղեցիին մասին, ու նշած որ 125 միլիառ թրքական ոսկիի բաց մը կայ: Ելոյթ ունեցած է յանձնաժողովի ատենապետ՝ Տիգրան Կիւլմէզկիլ: Ան չեչտած է թէ մեր վարժարաններու կրթական մակարդակը Թուրքիոյ վարժարաններու միջին մակարդակէն աւելի բարձր է: Ցիշեցուցած է թէ մեր վարժարաններու աշակերտութեան թիւը բարձրակէտ մը եղած է 1974–ին, երբ 7500 աշակերտներ կը յաճախէին մեր վարժարանները: 1995–ին այդ թիւը իջած է 4500–ի, իսկ հիմա՝ 2700–ի մօտ է: Այսօր ունինք 17 վարժարաններ, որոնցմէ հինգը լինքնաբաւ են, ասոնց երեքը՝ հայ կաթողիկէ վարժարաններ են, իսկ միւս երկուքը՝ Գարակէօզեան ու Էսաեանը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ Արք.:

***

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒի Պէզճեան Ամիրա սրբահին մէջ, Դեկտեմբեր 21–ին, Սայաթ Նովա երգչախումբը տօնած է իր հիմնադրութեան 30–ամեակը: Նախ բեմ եկան եւ արդի ոճով գեղանկարներ եւ արեւեստաւորին, խանութպանին կամ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներուն քով եւ մասնակցիլ այդ ժողովներուն: Մանաւանդ, որ ես աղջիկ էի եւ մեր շրջանին ոեւէ պարոն չպիտի գիջանէր այդ շրջաններուն հետ չխօսիլ ունեցող մէկը կնութեան ուզելու:

Ես ոլորապտոյտ ճամբաներով, ոչ թառացի անշուշտ, հնարը կը գտնայի միշտ առաջին հասնողներէն մէկին ըլլալու այդ հաւաքոյթներուն: Միւսներուն չափ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէի ըսուածներուն: Ծնողացս դրած արդելքը իմ փոխուտներուս կու տար նաեւ արգիլուած պտուղի քաղցրութիւնը, որ պակաս հաճելի չէր:

Ապագայ ամուսնոյս դասախօսութիւնները ճակատագրական (ստիպուած եմ այս չատ գործածուած բառը գործածել) եղան ինձ համար: Անոր խօսքերը այնքա՞ն տաք, այնքա՞ն անկեղծ էին, որ բոլորը քարացած՝ կը լսէին: Ես չէի լսեր, այլ կ'ըմպէի իր խօսքերը, ինչպէս ծարաւ մարդը կը խմէ լերան վճիտ աղբիւրի ջուրը:

Գեղեցիկ էր ան, գեղեցիկ ոչ այն տիպակ իմաստով, որ չատ անգամ տղամարդիկ կ'ունենան եւ որ կանանց յատուկ է: Անոր գեղեցկութիւնը ներքին բարձրական ուժէ մը կու գար եւ անոր էութիւնը կարծես կը լուսարձակէր: Երբ որ կը խօսէր գոհոզութեան մասին, որ մեզմէ ամէն մէկը պէտք է ընէր վճռ հայրենիքին ազատագրման համար, մենք կը զգայինք, որ ան լոկ խօսքեր չէր որ կ'ըսէր, այլ որ ինքը առաջինը՝ իր գիտութիւնը, իր երիտասարդ հասակը, իր բոլոր ակնկալութիւնները դրած էր այդ գոհոզութեան սեղանին վրայ իբր ողջակէզ:

Մտքովս կը համեմատէի ինքզինքս իմ շրջանիս երիտասարդներուն հետ, որոնք մէկ նպատակ ունէին՝ հարստանալը, եւ մէկ երազ՝ հաճոյքը: «Ահա, կ'ըսէի ես ինձ, այն մարդը, որ պիտի կրնայ փոխադրել տալ իմ ծրագիրներս ու ուղղութիւն տալ ոլոր ու մոլոր մտքերուս: Այն պիտի կրնայ չիտակ եւ օգտակար ճամբան ցոյց տալ ինձ»:

Տատանուիլ չէի պիտեր: Գրեցի իրեն՝ յայտնելու համար որ պատրաստ էի ամենավտանգաւոր գործերը ստանձնելու իր քարոզած գաղափարներուն իրականացման համար. խնդրեցի որ հաւատայ ինձ եւ գործ մը յանձնէ՝ աշխարհի որ կողմը կ'ուզէ թող ըլլայ, միայն կարեւոր օգտակար ըլլալ:

Ցուզումով տոմսակիս պատասխանին կը սպասէի: Արդէն մտքովս մնաս բարով կ'ըսէի ծնողացս, մանաւանդ հօրս, զոր չատ կը սիրէի: Ձաշելու ժամանակ յանկարծ արցունքներ կը հոսէին աչքերէս այն մտքին, որ թերեւս վերջին անգամ նստած եմ ընտանեկան սեղանի մը չուրջ եւ որ այլեւս պիրենք չպիտի տեսնայի, չէ՞ որ կրնայի մեռնիլ վտանգաւոր գործի ժամանակ:

Իմ գրած նամակս լալու աստիճան տխմար ու միամիտ բան մը ըլլալու էր: Անոր մասին չեմ կրնար, այսօր իսկ, առանց կարմրելու մտածել:

Ամուսինս, որ միշտ աւելի ծեր եղած է քան իր տարիքը, մեր յաջորդ տեսութեան վճռ հասկցուց մեղմութեամբ, առանց հեգնութեան ամենաչնչաքը չգիտէ, թէ իմ տեղս ծնողացս քովն էր, եւ թէ չատ երիտասարդ էի ոեւէ պատասխանատու գործ կատարելու համար: Խորհուրդ տուաւ, որ չատ կարդամ զարգանալու համար: Ըսաւ թէ հեռուները երթալու պէտք չկար, որպէսզի օգտակար կեանք մը ունենայի, թէ տեղւոյն վրայ, օրիորդներէ կազմուած խմբակ մը յաջողեցնելով՝ կրնայի աշխատանքի որոշ ծրագիրներ մշակել: Օրինակ, անդրպէմներու գրել – կարդալ սորվեցնել, տղէտ ընտանիքներ այցելելով առողջապահական տարրական գիտելիքները տարածել: Եւ այսպէս կարգ մը «անհամ» ու «պաղ» խորհուրդներ:

Բարկացած էի չատ ու հիասթափուած: Ա՞յս էր մեծ հայրենասէրը, որ պատաւ կնոջ յարմար գործեր կ'առաջարկէր ճանաչուն եւ գոհոզութեան ընդունակ աղջիկներու: Լացի կարծեմ բարկութենէս, քիչ մըն ալ ամօթէս ինձմէ: Այնքա՞ն անօգուտ արցունքներ ու յուզումներ կուլ էի տուեր երեւակայական բաժանման մը համար: Այնքա՞ն վախով ու դժուարութեամբ ճամբորդական պայուսակս պատրաստեր էի այս արդիւնքին հասնելու համար:

(Շար. 4)

Livres reçus

REDEFINING DIASPORAS : old approches, new identities
The Armenian Diaspora in an International Context

KHATCHIG TOLOLYAN

Armenian Institute Occasional Paper N° 1

London 2002

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

2

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՅՈՆԹԸՆԼ. – Տոքթորներ՝ Մարի – Լօռ եւ Ռոպէր Գալէկեան 300 եւրօ:

*
**

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Ռուբէն Գրիգորեան 70 եւրօ:

REMERCIEMENT - ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

L'Association CHENE France tient à remercier tous ceux, journaux, radio, associations et particuliers qui par leur soutien ont permis que la 11ème Grande Braderie de Noël soit un réel succès tant moral que financier.

Le bénéfice s'élève à 35 000 Euros.

Chers Amis,

Sachez que nous sommes sensibles à vos marques de générosité et apprécions vos gestes qui sont à la fois une marque de confiance et un encouragement encore plus fort pour persévérer dans nos actions.

Recevez nos meilleurs vœux pour l'Année 2003.

*
**

Շէն – Ֆրանս իր խորին շնորհակալու-թիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց, Մա-մուլ, Ձայնասփիւռ, Մխուքիւն թէ ան-հատ որոնք իրենց օժանդակութեամբ թոյլ տուին որ 2002-ի Ծնունդէն 11-րդ վաճառքը յաջողութեամբ պսակուի: Շահը 35·000 եւրօ է:

Շէն – Ֆրանս լաւագոյն օրեր կը մաղ-թէ իր բոլոր բարերարներուն, շնորհա-ւորելով Նոր Տարին:

(Շար. Ա. էջէն)

պատշգամէն: 5000 լրագրողներ վատի-կան պիտի ժամանեն մահուան վաղոր-դայինին:

ՓԱՐԻԶԻ 11-րդ թաղամասի իր սինա-կոկին մէջ, վիրաւորուած է ռաբունին, Ծնունդ 3-ին: Դաշոյնի հարուած մը ստացած է որովայնին գլուխը սաղա-տարտով զօրարկուած անձի մը կողմէ: Վէրքը թեթեւ եղած է եւ ռաբունին հի-անդանոց չէ մնացած, բայց եւ այնպէս, ընդհանուր վրդովում ստեղծուած է, մանաւանդ այն պատճառով որ ռաբունին ծանօթ էր իր ազատական գաղափարնե-րուն համար:

Ա. ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ, Ամանորի նախօր-եակին, Մոսկուայի մէկ բուժարանը վո-խադրուած է արեան զեղձնումի հետե-ւանքով: Մեծանուն գրագէտը 84 տարե-կան է: Հակոզութեան տակ պէտք է մը-նայ, բայց վիճակը վտանգաւոր չի նը-կատուիր:

–ՄԵՌԵԼՈՑ–

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ծունուար 7·*

Բ. Օր Ծննդեան: Ցիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցե-լոց»:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՒՏՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ծունուար 7, Մեռելոց:*

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Ցետ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ծունուար 7*

Ժամը 10–ին պատարագ եւ Հոգեհան-գիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ծունուար 6*

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՄԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ծունուար 7, Մեռելոց*

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

Super Loto Annuel

avec

DES LOTS DE VALEUR.

Dimanche 12 janvier à 15 heures

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկե-ղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է 80 եւրօ Պր. Յակոբ Ադաճեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA SECTION **«SEVAN»** DE VIENNE propose

une escapade à Venise à l'occasion du Carnaval

Du 22 au 25 février

Comprenant les prestations suivantes :

- **Transport :** en car au départ de Lyon et Vienne via Vérone et Padoue
- **Séjour :** de trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension à Sotto-marina (àproximité de la lagune)
- **Excursions :** sur les îles de la la-gune (Murano,Burano), la visite gui-dée de Venise et de son centre his-torique, la visite du monastère de l'île St-Lazare.

L'ambiance
toute particulière
du Carnaval de Venise
vous séduira...

Prix du voyage : 340 Euros par personne sur base de chambre double (supplément de 59 Euros si moins de 29 participants). supplément chambre indi-viduelle : + 183 Euros.

Renseignements et inscriptions :
Vanille & Voyage - Laurence Meymarian
☎ **04 74 53 75 90**
Date limite d'inscription : 15 janvier.

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 12 janvier, 9h30

En Arménie :

1) Les écoles du dimanche.
2) L'hôpital d'Ashotsk.

Տօնական Հանդէս

ՇԱԻԻԼԻ «Լ· ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԻ

Կիրակի, Ծունուար 12, ժամը 15–ին

Salle de l'église
6, rue du Père Komitas
92370 Chaville

FETE SCOLAIRE A VIENNE

La fête de l'école arménienne de la section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le **Dimanche 12 janvier à 15 heures au Théâtre Municipal de Vienne**

Venez nombreux applaudir et encou-rager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques armé-niennes, ainsi que le spectacle préparé lors du stage de théâtre animé par Nareg Dourian, au cours de la semaine de la Toussaint, et organisé en collabo-ration avec la Maison de la Culture Ar-ménienne de Vienne.

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

— ENTREE GRATUITE —

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՄԷՓ–ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Ցունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»ի սրահները նեբս
17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
01·42·96·10·10 *կամ՝* 01·47·78·10·53
կամ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն՝ 01·48·24·63·89

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ ՄԵՐ ՊԱՏԻՒՆ Է, ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞ւմ է, բարօ, մեր հայրենիքը: Այսպիսի մի հարցադրում կայ Ցովհաննէս Շիրազի բանաստեղծութիւններից մէկում: Շիրազը յատուկ սիրով ու գուրգուրանքով նկարագրում է հայրենիքը: Անկախ Հայաստանում տիրող չուվակեան յարաբերութիւնների պայմանների, ուր ամէն ինչ վաճառքի է հանուել եւ ամէն բան կարելի է սեփականաշնորհել, ընդհատակ մինչեւ աղքային հերոսի արձանը, արդեօք չուվակի տէրերը մեզ իրաւունք կը տա՞ն հարցերու ո՞մն է բարօ մեր հայրենիքը:

Հայաստանի հանրապետութեան տասնամեակն էլ տօնուեց, բայց եւ այնպէս չպարզուեց, թէ օրէնքով ումի՞ է պատկանում Հայաստան երկիրն այսօր եւ որոնք են սեփականատէրերի եւ իրաւունքների տարմանները: Սեփականատիրութեան դէրն ու կշիռը զգալիօրէն բարձրանում է յաճախ կրկնապատկուում, երբ հարցը վերաբերում է թեւեկամուրջներին եւ դրամահաւաքներին: Եթէ շատ հարցերում Հայաստանի իշխանութիւնները սեփականատիրութեան հետ խորհրդակցելու եւ նրանց կարծիքը հարցնելու անհրաժեշտութիւնը չեն զգում, ապա ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկի ճաճիւնների տեղափոխման, յուղարկաւորման ու այլ հարցերում պարտաւոր էին Սեփուհի կարծիքը ունենալու եւ այդ կարծիքի հետ հաշուի նստելու, քանզի հարցը համազգային էր: Առ այսօր ոչ մի պաշտօնական պարզաբանում չկայ, թէ ինչո՞ւ այդպէս հապճեպօրէն տեղի ունեցաւ ազգային հերոսի ճաճիւնների փոխադրման գործը տասնամեակներ ուշացումից յետոյ: Գործողութիւնները այնպիսի գլխապտոյտ արագութեամբ տեղի ունեցան, որ անգամ Եւրոպայում ապրող հայութիւնը չհասցրեց պատշաճ հրաժեշտ տալու ազգային հերոսին: Հասկանալի է, որ այսպիսի սկիզբ ունեցող գործընկերութիւնը չէր կարող ունենալ, եւ ահա այդ բոլորից բխող բազմաթիւ ինչուններ:

Ազգային հերոսի ճաճիւնների հայրենիք տեղափոխելու մասին տարբեր կարծիքներ կային: Լինելով սփիւռքահայ ուսանող, Երեւանում տարբեր առիթներով հանդիպել եմ «Անդրանիկ» վէպի հեղինակ, նշանաւոր վիպասան Սերօ Խանզադեանին: 1982 թուականին նրա տանը ինձ բախտ վիճակուեց ծանօթանալու «Անդրանիկ» վէպի ձեռագրին: Ազգային խնդիրների շուրջ զրուցելիս, խօսք դնաց նաեւ Անդրանիկի ճաճիւնների Հայաստան բերելու մասին: Սերօ Խանզադեանը հետեւեալ կերպ արտայայտուեց «ինչ մեղքս թաքցնեմ, ես կ'ուզէի Անդրանիկի գերեզմանը մնար Սեփուհում որպէս մի սրբավայր Սեփուհի հայութեան համար: Մենք հող ունենք մեր ոտքի տակ, Արարատը մեր աչքի առջեւում է, իսկ Սեփուհը ոչինչ չունի»: Յանգալիօրէն ոչ մի խորհուրդ եւ հարցախոյզ չկատարուեց այս հարցի ուղղութեամբ: Ով գիտի ինչպիսի արժէքաւոր կարծիքներ եւ խորհուրդներ կարող էին մէջտեղ դալ:

Ազգային հերոսի ճաճիւնները Եռաբլուր տեղափոխելն ու մայր հողին յանձնելը նոյնպէս բազմաթիւ քննադատութիւնների ու վէճերի առիթ հանդիսացաւ: Հոկտեմբեր 27-ի ծանօթ եղեռնագործութիւնը Ազգային Ժողովի սրահում եւ զոհուած պետական պատասխանատուների յուղարկաւորման հարցը անբնականօրէն կապուեց զօրավար Անդրանիկի յուղարկաւորման հետ: Անդրանիկապէտ տոքթոր Ա. Զելվեանը ԱՄՆ մի քանի դրութիւններով բողոքարկեց, տակաւին ոչ մի զոհացուցիչ պատասխան չեղաւ Հայաստանի վարիչների կողմից:

Անդրանիկի տեղը Եռաբլուրը չէ:

Այս ուղղութեամբ յօդուածներ եղան թէ՛ Հայաստանում եւ թէ՛ Սեփուհում: 2001 թուականի Յունիս ամիսն էր: Գառնիից Երեւան էի վերադառնում: Ճամբեզրին նկատեցի մի տիկնոջ, կապոցներով, որն ինձ ձեռքի շարժումով կանգ առի ազդանշան տուեց: Կանգնեցի: Ժամանակից շուտ վարսերը սպիտակած, շուրջ 50 տարեկան կին էր, Երեւան էր գնում, աւելի ճիշդ Նորքում գտնուող Ռազմական ակադեմիա, որտեղ նա աշխատում էր որպէս բանուորուհի: Նա անմիջապէս կռահեց, որ ես Հայաստանից չեմ, եւ առիթը պատեհ համարեց, որպէսզի ըմփուռքահայերի նկատմամբ ունեցած զայրոյթը իմ դլխին թափի: Նա կապոցից հանեց Հայաստանի բանակի «Զինուոր» պաշտօնաթերթը եւ լացակումած ասաց. «Ինչո՞ւ էք դուք Սփիւռքում թերագնահատում մեր պատերազմներին, որոնք զոհուեցին Հայրենիքի պաշտպանութեան համար»: Պարզուեց, որ նրա քոյրերից ամեհայ տղան զոհուել է Արցախում եւ թաղուած է Եռաբլուր: Նա մատնացոյց արեց «Զինուոր» թերթում տպագրուած Սեփուհի մի քանի յօդուածներ որտեղ նշուած էին այն մասին, որ Անդրանիկի տեղը Եռաբլուրը չէր: — Իմ տղան էլ մի Անդրանիկ էր, Եռաբլուրում թաղուած հերոսները մէկ — մէկ Անդրանիկներ են: Բաւականին ճիգ թափեցի ապացուցելու, որ այստեղ թիւրիմացութիւն կայ, որ Անդրանիկի տեղը Եռաբլուր չէ, ոչ թէ այն պատճառով, որ նրա կողքին տեղ գտած հերոսները արժանի չեն մեծ զօրավարի հարեւանութեանը, համեմատութիւնները միանգամայն սխալ են, այլ այն պատճառով, որ Անդրանիկը հայդուկային չարժման ռահվիրաներից է, արեւմտեան Հայաստանի ազատագրման համար մղուած կռիւների անզուգական կազմակերպիչն ու հերոսը: Անդրանիկին պէտք է յատկացուէր աւելի մեծ տարածք, Սարդարապատի յուշահամալիրի տարողութեամբ մի տարածք, որտեղ ի մի բերուէին եւ նրա կողքին հողին յանձնուէին նրա բոլոր հաւատարիմ զինակիցները ու զինուորները, ստեղծուէր հայ ազգային ազատագրման չարժումներին վայել մի համալիր, իր թանգարաններով եւ պիտահետազօտական ինստիտուտներով, որոնք կ'ունենային Արցախի յատուկ թաժին, ինչպէս նաեւ պուլկարական, յունական, սերպ, մակեդոնական եւ պալքանեան այլ ժողովուրդների բաժինները: Այստեղ հնարաւորութիւն կը ստեղծուէր կատարելու ազգային տօնահանդէսներ, պիտաժողովներ, ապագայ սերունդներին ծանօթացնելով իր ժողովուրդի ազատագրական պայքարին եւ նրա անզուգական մարտիկների կեանքին ու գործունէութեանը: Այս էր Սեփուհի եւ Հայաստանի պիտակից հայութեան ցանկութիւնը:

Անշուշտ զօրավարի ճաճիւնների տեղափոխումը ղրամական լուրջ ծախսեր պահանջէց, եւ ինչպէս յայտնի է այդ գումարը յատկացուեց Հայաստանի կառավարութեան ոչ հարուստ դանձարանից: Այս գործը ազգի գործն էր եւ ազգային հանդանակութեան միջոցներով պիտի կատարուէր՝ ընդհատակ մինչեւ յուշարձանի կառուցման ու այլ ծախսերը: Իւրաքանչիւր Հայ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէր: Փարիզում տպագրուող «Ցառաջ» օրաթերթի 2002 թ. Նոյեմբեր 29-ի համարում Արփի Թոթոյեանը «Անդրանիկ, մեր պատիւը եւ անմեղ Աբիսողոմը» յօդուածով անդրադառնում է Հայաստանի «Առաւօտ» թերթի Նոյեմբերի 16-ի համարում տպագրուած «Փրկենք մեր պատիւը» խորագրով յօդուածին եւ իր արժէքաւոր մեկնարանութիւններն է տալիս Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարի տարածքում Անդրանիկի յուշարձանի ծախսերը հոգացող բարերարի մերժողականը եւ այն բողոքներին, որ կատարուել են այդ ուղղութեամբ: Վերադառնանք սկզբին: Նախ այդ ո՞ր յանձնախումբը եւ ժողովրդական հաւաքը որոշեց, որ Անդրանիկի յուշարձանը պէտք է զետեղուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տաճարի տարածքում, եւ առհասարակ որքանով է տրամաբանական ու յարմար քրիստոնէական գաղափարախօսութեան քարոզչի եւ կռուի դաշտում իր կեանքն անցկացրած ազգի զինուորի ու պաշտպանի յուշակոթողների հարեւանութիւնը: Արփի Թոթոյեանի տողերը դիպուկ են եւ պէտք է մէջբերում կատարել. «Չհարցընե՞լ թէ նման բնաղբօսիկ կապ Անդրանիկով տաճա՞րը աւելի չքաւորելու նպատակով հաստատուած է, թէ հակառակը»:

Ըստ տարբեր թերթերի, յուշարձանի բարձրութիւնը պիտի լինի 7 մեթր, իսկ ծախսերը 70 հազար տոլար: Կլոր դումար... Գումարը նուիրում է հայ բարերարը՝ իր հանգուցեալ տիկնոջ յիշատակը յաւերժացնելու ազգային հերոսի անուան կողքին: Մի խօսքով սեփականատէրն որոշում: Յարդարժան բարերար, յարգելի Պրն. Շիրինեան, եթէ դրութիւնս ձեզ հանի, պիտի խնդրէի, եթէ դեռ ուշ չէ, այդ գումարը յատկացրէք Հայաստանի զրողների միութեան եօթը զրողների, որպէսզի չարունակեն ուսումնասիրել հայ ազգային ազատագրական չարժումները, որոնք լաւագոյն փարոսը կը դառնան ապագայ սերունդների հայրենասիրական ոգու կերտման ճանապարհին: Դրանով եօթը խօսող յուշարձան կառուցած կը լինէք Անդրանիկի յիշատակին, եւ ինչու ոչ, նաեւ կը յաւերժացընէք ձեր տիկնոջ յիշատակը: Այս գործի օրինակը կայ: Պատմաբան Հրաչիկ Սիմոնեանը իր 1500 էջերից բաղկացած «Անդրանիկի ժամանակը» աշխատութեամբ կերտել է Անդրանիկի ամենալաւ յուշարձաններից մէկը, որ սկսում է հետեւեալ տողերով. «Պատմութիւնը ժողովրդի կենդանի յիշողութիւնն է, որի էջերում խանդաղատանքով պահպանւում են ազատութեան համար պայքարի հերոսական դրուագներ, ազգի նուիրեալ զաւակների անմոռաց կերպարները»:

Երկրորդ հատորի վերջում գրուած է. «Հեղինակը չնորհակալութիւն է յայտնում Լոսանճըլըսաբնակ տէր եւ Տիկին Շահան եւ Մարալ Պօյաճեաններին, Լիւտվիկ Արթինեանին, Ցովհաննէս Նահապետեանին, Միքայէլ Աւագեանին, Շաքէ Դաւիթեանին, Լուսիկ եւ Աննա Վարագեաններին աշխատութեան տպագրութեան ծախսերը հոգալու համար»:

Ցուշարձանն էլ պէտք է գօրութիւն ունենայ:

1989 թ. Արցախ Քարինտակ գիւղը գնալու ճանապարհին հանդիպեցի ազգային հերոս Անդրանիկի գործը յաւերժացնող ամենաբարձր, ամենահզօր եւ ամենապարզ յուշարձանին, որը կառուցել է ժողովուրդը Արցախում: Ով եղել է Արցախում, անպայման տեսել է Մտեփանակերտի մօտ գտնուող Շուշի գիւղի թիկունքը պահող բարձր լերան ճակատին դրուած երկու բառերը՝ ՔԱՋ ԱՆԴՐԱՆԻԿ: Այս գրութիւնը գրուել է ոչ պետական հրամանով ու դեկրետով, ոչ էլ պրեզիդենտի որոշմամբ եւ ոչ էլ բարերարների մեծ ծախսերով: Հերոսի անունը, որը քանդակուած է լերան գագաթին, ժամանակի պահանջն է եղել, այն իր մէջ ունի պատմական հզօրութիւն, եւ այդ լեռնացած յուշարձանը պարտաւորեցնում է՝ Հետեւիր Անդրանիկի գործին:

Սթոքհոլմի տեխնիկական համալսարանի դասախօս
դոկտ. ԱՐԱՄ ՄԱՑԻՍ ՄԻՐՋԱԽԱՆԵԱՆ

Սթոքհոլմ, Դեկտ. 2002

ԼՈՒՐԵՐ ԵՏՔ

ՀԱԿԱՌԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ԱԽԱՆԴՈՒԽԵԱՆ, ԱՂՔԱՏ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՃԱՌ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԵՐԿՐԻՆ ԼԱԽԱԳՈՅՆ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒՆ ԱՐՏԱԴԱՂԹԻՆ:

Պի.Պի.Սի.ի ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՆՆԱԴԱՏ ՄԱՅՔԼ ԶԸՐՋ ԱՅՑԵԼԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆ՝ ՏԵԼԵԿԱԴԻԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ԱՑԺՄՈՒՆ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ: ՍՏՈՐԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ ԱՆՈՐ ՑՕԴՈՒԱԾԸ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է «ՏԻ ԻՆՏԻՓԵՆՏԼՆԹ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ

Շատ աւելի մեծ թիւով հայեր կը բնակին Հայաստանէն դուրս, քան՝ Հայաստանի տարմաններուն մէջ, որոնք ժամանակին կ'ընդդրկէին այսօրուան Թուրքիոյ եւ Իրանի մեծ մասը, եւ որոնք արդէն չատ կծկուած են: Վրաստանէն Հայաստան քչելով՝ մօտ կանաչ դաշտերը ձեր եռին կը ձգէք եւ կ'անցնիք Ժայռերու երկիր մը: Երբ կը քալէք Երեւանի կեդրոնական վարդագոյն քարով չինուած հրապարակէն, տեր ժամանակին խորհրդարանի քաղաքացիները վրեննց արձակուրդը կ'անցընէին, հարց կու տաք, թէ ո՞ւր գացած են բազմութիւնները: Կը նայիք Արարատի ձիւնով թաղադրուած գագաթին, որուն ներկայութիւնը կըրկնեւոյթի պէս կը զարդարէ իւրաքանչիւր ճաշարանի պատը, եւ կը յիշէք, որ անիկա կը գտնուի Թչամի Թուրքիոյ մէջ: Կը տեսնէք ողջակիզումի յուշակոթողը՝ երկինքին մէջ խրող դաշոյն մը, եւ կը փորձէք երեւակայել այն 1.5 միլիոն Հայերը, որոնց մահը կ'ոգեկոչէ: Երեւանը զարմանալիօրէն լուռ է փբրեւ մայրաքաղաք:

Իմ պարտականութիւնս է իրականութեան խարկանքը առթող այս քաղաքին երաժշտական լուսանկարը առնել: Ունիմ սթերիօ մայիրոֆոն մը, Տի. Էյ. Թի. ձայնագրութեան գործիք մը եւ 7 օր: Սակայն ունիմ նաեւ քաջալերական փաստեր. Երեւանի երաժշտական դպրոցներուն մէջ ուսում ստանալու համար հերթի սպասող մանուկներ, եւ՝ այդ դպրոցներէն չքնաղաւարտ երաժիշտներուն միջազգային նորանոր յաջողութիւնները: Ունիմ պարտականութիւնը գտնելու հետքերը աչուղական երաժշտութեան եւ երկու յօրինողներու: Մէկը Արամ Խաչատրեանն է, որուն մասին ամէն ոք լսած է, եւ որուն ծննդեան 100-ամեակը կը մօտենայ: Երկրորդը աւելի մեծ երաժիշտ մըն է, որուն մասին գրեթէ ոչ ոք լսած է Հայաստանէն դուրս, սակայն որուն ճակատագիրը կը խտացնէ իր երկրին ճակատագիրը: Ան Կոմիտասն է. որբացած Սողոմոն Սողոմոնեան 7-րդ դարու չարականներու հեղինակ Կոմիտասի անունը ստացած է, երբ սարկաւագ ձեռնադրուած է Հայաստանի ամէնէն սրբազան եկեղեցիին՝ Էջմիածինին մէջ: Կոմիտասի ձայնը առասպելական էր, սակայն անոր նախասիրութիւնը այլոց ձայները լսելն էր. 30 տարի կանխելով Պարթոքը՝ ան Արարատի չքնաղակայ գիւղերէն հաւաքած է ժողովրդային երգեր եւ գտնելք դաշնաւորած է հրաշալի կերպով գործածելով արեւմտեան երաժշտութեան թեմեներ: 1915-ին Կոմիտաս 700 հայ մտաւորականներու հետ ձերբակալուած է եւ տանջանքի ենթարկուած՝ Թուրքերու կողմէ: Ողջ մնացած է, սակայն փորձառութիւնը զայն խենթեցուցած է, եւ ան մահացած է 20 տարի ետք, Փարիզի մտային հիւանդներու մէկ կեդրոնին մէջ:

Կոմիտասի երգչախմբային գործերը այնքան հմտօրէն դաշնաւորուած են, որ անոնց բնօրինակներուն անտաչ գեղեցկութիւնը պարզապէս աւելի պայծառ կերպով կը փայլի Հայաստանի Սեւեկան երգչախումբին մէկ փորձին ընթացքին, երբ երգողները նոյնիսկ չեն խանգարուիր չրջապատի երթեւեկի աղմուկէն: Կոմիտասի նուագախմբային դաշնաւորումները կը կատարուին նաեւ Ազգային Սեւեկային նուագախումբին կողմէ, որուն գեկավարը՝ Արամ Ղարաբեկեան, սեփուհքահայ մը, գիս կը վերադարձնէ դէպի այդ հզօր ներանձնական լուութիւնը:

«Երբ առաջին անգամ Հայաստան եկայ 1992-ին, — կ'ըսէ ան, — ձիւնը դիզուած էր, ելեկտրականութիւն չկար, ուտելիք չկար, վառելանիւթ չկար, ամէն ոք կը քալէր: Սակայն զգացի խորունկ թըրթռացում մը. Հայերը աղմկարար ժողովուրդ մըն են, սակայն կար ներքին անչարժութիւն մը, լուութիւն մը, որ կը թուէր, թէ կու գար հողին ընդերքէն, այն զգացումը, որ կ'ապրիս, երբ կ'այցելես վանք մը: Այս լուութիւնը, — կ'ըսէ ան — երաժշտութեան կորիզն է: Լուութիւնը, որ կը տիրէ երաժշտութիւնը սկսելէն անմիջապէս առաջ, եւ որ հոն է երաժշտութիւնը աւարտելէն անմիջապէս ետք: Այդ լուութեան որակը ցոյց կուտայ, թէ երաժշտութիւնը ինչ ազդեցութիւն գործած է վրաղ եւ ապագայ՝ նըւագախումբին նորագոյն ամփոփ սկաւառակը կը պարունակէ 40 երկվայրկեան լուութիւն, որ արձանագրուած է Հայաստանի ամէնէն հին վանքին մէջ:

Ճաչատրեանի ոգին բարուրեամբ կը թեւածէ այն բնակարանին վերեւ, որ ստացած էր իրեն երախտապարտ խորհրդային իշխանաւորներէն, եւ որ այժմ վերածուած է թանգարանի: Անոր երաժշտութիւնը համերգներու ընթացքին կը նուագուի քաղաքին տարածքին: Զայն նուագողներու չարքին է Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, որուն պատասխանատուն՝ Նիքա Բաբայեան կը նկարագրէ նուագողներուն դիմագրաւած դժուար պայմանները. «Երբ խորհրդային վարչակարգը քայքայուեցաւ, վերջ տուաւ թեթեւիներ: 1915-ին Կոմիտաս 700 հայ մտաւորականներու հետ ձերբակալուած է եւ տանջանքի ենթարկուած՝ Թուրքերու կողմէ: Ողջ մնացած է, սակայն փորձառութիւնը զայն խենթեցուցած է, եւ ան մահացած է 20 տարի ետք, Փարիզի մտային հիւանդներու մէկ կեդրոնին մէջ:

Կոմիտասի երգչախմբային գործերը այնքան հմտօրէն դաշնաւորուած են, որ անոնց բնօրինակներուն անտաչ գեղեցկութիւնը պարզապէս աւելի պայծառ կերպով կը փայլի Հայաստանի Սեւեկային երգչախումբին մէկ փորձին ընթացքին, երբ երգողները նոյնիսկ չեն խանգարուիր չրջապատի երթեւեկի աղմուկէն: Կոմիտասի նուագախմբային դաշնաւորումները կը կատարուին նաեւ Ազգային Սեւեկային նուագախումբին կողմէ, որուն գեկավարը՝ Արամ Ղարաբեկեան, սեփուհքահայ մը, գիս կը վերադարձնէ դէպի այդ հզօր ներանձնական լուութիւնը:

«Երբ առաջին անգամ Հայաստան եկայ 1992-ին, — կ'ըսէ ան, — ձիւնը դիզուած էր, ելեկտրականութիւն չկար, ուտելիք չկար, վառելանիւթ չկար, ամէն ոք կը քալէր: Սակայն զգացի խորունկ թըրթռացում մը. Հայերը աղմկարար ժողովուրդ մըն են, սակայն կար ներքին անչարժութիւն մը, լուութիւն մը, որ կը թուէր, թէ կու գար հողին ընդերքէն, այն զգացումը, որ կ'ապրիս, երբ կ'այցելես վանք մը: Այս լուութիւնը, — կ'ըսէ ան — երաժշտութեան կորիզն է: Լուութիւնը, որ կը տիրէ երաժշտութիւնը սկսելէն անմիջապէս առաջ, եւ որ հոն է երաժշտութիւնը աւարտելէն անմիջապէս ետք: Այդ լուութեան որակը ցոյց կուտայ, թէ երաժշտութիւնը ինչ ազդեցութիւն գործած է վրաղ եւ ապագայ՝ նըւագախումբին նորագոյն ամփոփ սկաւառակը կը պարունակէ 40 երկվայրկեան լուութիւն, որ արձանագրուած է Հայաստանի ամէնէն հին վանքին մէջ:

Ճաչատրեանի ոգին բարուրեամբ կը թեւածէ այն բնակարանին վերեւ, որ ստացած էր իրեն երախտապարտ խորհրդային իշխանաւորներէն, եւ որ այժմ վերածուած է թանգարանի: Անոր երաժշտութիւնը համերգներու ընթացքին կը նուագուի քաղաքին տարածքին: Զայն նուագողներու չարքին է Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, որուն պատասխանատուն՝ Նիքա Բաբայեան կը նկարագրէ նուագողներուն դիմագրաւած դժուար պայմանները. «Երբ խորհրդային վարչակարգը քայքայուեցաւ, վերջ

պատ. նաեւ պետութեան կողմէ երաժըշտութեան հովանաւորութիւնը: Հայ երաժիշտներ յանկարծ իրենք զիրենք գտան միջազգային չուկայի տնտեսութեան մէջ, առանց պատրաստ ըլլալու անոր: Անծանօթ էինք երաժշտութեան ճարտարապետութեան. հովանաւորներ չունէինք, ոչ ալ՝ միջազգային կապեր: Պէտք էր վերոյէն սկսէինք, ինչ որ հնարկայական հարցեր առեղծեց»:

Աչխատավարձերը ընդհանրապէս նեղ կացութեան մատնելու չափ ցած են: Ֆիլհարմոնիք նուագախումբին երաժիշտները ամսական միջին հաշուով 150 տոլար կը ստանան: Սակայն օփերայի նուագախումբին երաժիշտները՝ մինչեւ 20 տոլար: Երբ Երեւանի մէջ մէկ սենեակէ բաղկացած համեստ յարկաբաժինի մը մէկ ամսուան վարձքը 50 տոլար է, շատերը պարտաւոր են երկրորդ գործ մը աչխատիլ: «Կ'ուզե՞ս պիտնալ, թէ ինչպէս կը դոյատեւենք, — կը հարցնէ Բաբայեան: — Սփիւռքի չնորհիւ: Եղբայրս եւ քոյրս կ'աչխատին Մոսկուայի մէջ, եւ եթէ այս գործը չունենայի, պարզապէս անոնք պիտի ապահովէին իմ ապրուստս: Գրեթէ իւրաքանչիւր հայ ընտանիք ունի արտասահման ապրող անդամներ, որոնք կանոնաւոր դրութեամբ դրամ կ'ուղարկեն: Այսպէս ապրած է երկիրը 1915-ի մեծ գաղթէն ի վեր»:

Սակայն Հայաստանի երաժչտութեան հովանաւոր սուրբին՝ Սայաթ Նովայի անունը կրող թիւ 2 երաժչտական դպրոցին տարեվերջի ամառնային համերգը մտածել կուտայ, թէ խորհրդային ժամանակներու երաժչտական կրթութեան համարդը տակաւին առողջ է եւ կը դոյատեւէ: Եօթը, ութ եւ ինը տարեկան աչակերտներ յաչորդաբար բեմ բարձրացան մեծ մասամբ լարային գործիքներ նուագելու եւ ծաղիկներու տարափներով իչան բեմէն: Անշուչտ բոլորը նորափթիթ տաղանդներ էչին, սակայն բոլորն ալ օժտուած էին ուչադրաւ նկարագիրով եւ իւրայատկութեամբ: Մանուկներու երաժչտական դպրոցը իր գերազանց երթը կը պարտի զայն գլխաւորող ջութակի վարպետ ուսուցիչ Պետրոս Հայկազեանի, որուն հանգամանքը կոչուելու տարիքը կը մօտենայ, սակայն զայն փոխարինող հաւանական անուն մը չկայ: Ինչպէս Բաբայեան ցաւով կը մատնանչէ, Հայաստանի լաւագոյն երաժիչտները այժմ չրջանառութ ըլլալէ ետք կը գաղթեն: Պարապութիւն մը կ'երեւի հորիզոնին վրայ:

Թիւ 2 դպրոցին զուգահեռ, Սայաթ-Նովայի աչուղական երգերու դպրոցին մէջ, ուր կը դաստիանդուի ժամանակին պարսկական (վրացական՞.) արքունիքը հմայած մեծ երգիչին արուեստը, այլ համերգ մը կը հնչէ: Մանչերուն ձայները հազիւ կազմաւորուած են, սակայն անոնք արդէն կը փոխանցեն արտքական ոճով այս երաժչտութեան զգացողութիւնը եւ համապատասխան չարժուձեւերը: Ապա յաղորդ առուստ էջմիածինի մէջ պատարագի խստաչունչ երգեցողութեան ընթացքին կը նկատեմ, որ լուսամիջնամուտի մը մէջ կանգնած երկու հոգի կը ծիծաղին: Ետքը պարզեցի, որ անոնք ծնողներ էին, որոնք ներկայ գտնուելով իրենց զաւակներուն ելոյթին, կը փորձէին զանոնք ծիծաղեցնել, որպէսզի չկարենան երգել: Ինչ որ չյաջողեցաւ:

Ներկայ էի նաեւ Սայաթ-Նովայի անուան դպրոցի ուսուցչուհիներու ժողովին, ուր քննարկուեցաւ ներկայ տարուան աչխատանքներու ընթացքը: Ուչագրաւ էր տեսնել, թէ ինչպէս ուսուցչուհիները կը ջանային ամէն կերպով ներչնչել իրենց աչակերտներուն սէրը հայ ժողովուրդի հոգեկան հարստութեան հանդէպ: Ինչո՞ւ զարմանալի կը թուի. պարզապէս որովհետեւ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ վարժուած ենք երաժչտական անդիջող թաժանումներու:

Հայաստան յարաբերութիւններ կրնայ չունենալ արեւելքի եւ արեւմուտքի վրայ, սակայն արեւմտեան Ասիոյ մէջ միակ պետութիւնն է, որ հաստատանքի չենթարկեր երկրին ֆիւրաեր: Տանջալից փնտռտուքներ պիտ կ'առաջնորդեն երեք հոգիէ բաղկացած «Լոլօ» քոմտական երգչախումբին քով, որուն անդամները կը նախընտրեն ինծի հետ հանդիպիլ քովընտի փողոցի մը մէջ, դէմ առ դէմ կ'երգէ իր ամբողջ սրտով: Ինչո՞ւ զարմանալի կը թուի. պարզապէս որովհետեւ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ վարժուած ենք երաժչտական անդիջող թաժանումներու:

Հայաստան յարաբերութիւններ կրնայ չունենալ արեւելքի եւ արեւմուտքի վրայ, սակայն արեւմտեան Ասիոյ մէջ միակ պետութիւնն է, որ հաստատանքի չենթարկեր երկրին ֆիւրաեր: Տանջալից փնտռտուքներ պիտ կ'առաջնորդեն երեք հոգիէ բաղկացած «Լոլօ» քոմտական երգչախումբին քով, որուն անդամները կը նախընտրեն ինծի հետ հանդիպիլ քովընտի փողոցի մը մէջ, դէմ առ դէմ կ'երգէ իր ամբողջ սրտով:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՇԱՏԱՆՔ

Սարգիսի ազգային իմոնները

Սարգիս հանրածանօթ արուեստագէտ մըն է, որ անտարբեր չի ձգեր իր ստեղծագործութիւններով: Իր գործերը ներկայացուած են Փարիզ (*) եւ այդ առթիւ իր մասին «Մոնտ»ի մէջ (Դեկտեմբեր 31) յօդուած մը ստորագրած է ժըննվիէւ Պրէրէթ: Ան կը պատմէ որ 1986 Դեկտեմբեր 31-ին, Սարգիս «Մոնտ»էն կտրած էր Անդրէյ Տարկովսկիի մահուան ազդը եւ զայն դետեղած ծաղիկներով զարդարուած արծաթեայ չրջանակի մը մէջ, զայն փակցնելէ ետք կերպասի քսակիտակ կտորի մը վրայ, որու վարի մասը փաթթած է մոմի մը չուրջ, այդ ձեւով նչմարելի էր ուրիչ թուղթ տրու վրայ գրոչմած էր դեղին ջրանկարի մէջ թաթխուած մատի երկու հետքեր: Այդ փափկանկատ մեծարանքը անոր, որ ի-րատարծած էր Անդրէյ Ռուբլեւը, ֆիլմ մը որ կը նկարագրէ սրբանկարներու նըկարիչ ռուս վանականին կեանքը, իր իքոններուն (Ikones, կը գրէ Ֆրանսերէնը, նման Sarkis-ի K-ին) առաջինն է, իր գործին ամչնչն մտերիմ մասը, զոր կը յուսադրէ քիչ առենէ ի վեր:

(*) «Ateliers comme exposition», Passage de Retz; 9, rue Charlot, 75003 Paris.

«Ikones dans la chapelle», 14, rue Bonaparte, 75006 Paris; (jusqu'au 2 février).

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՁԻՇԴ ԵՒ ՍԽԱԼ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ԳԻՆԻԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հռոմէացիք ստեղծած են դինին:

ՍԽԱԼ: Ճիչդ է, որ թատին ծագումը հռոմէական է, եւ հռոմէացիք դինի չատ կը խմէին, բայց դինիին ծագումը չատ աւելի հին է: Աստուածաչունչին մէջ թազմիցս յիչուած է «խմիչքը, որմէ Նոյ նահապետ դինովցաւ» ... դինիի հետքեր գտնուած են չատ հին քաղաքակրթութիւններու մօտ, Քրիստոսէ աւելի քան 5000 տարի առաջ:

***

Գինին ծարաւը կը մարէ:

ՍԽԱԼ: Ընդհակառակն, ան մարմնին ջուրը կը պահպանէ: Գինի խմելէ ետք միզելու պահանջը կ'աւելնայ եւ ծարաւի զգացումը կը չարունակուի ալքոլին պատճառով: Հետեւաբար որքան դինի խմենք, այնքան կը ծարաւնանք:

***

Գինին հարուստ է հանքայիններով:

ՁԻՇԴ: Գիտնականներ գինիին մէջ գտած են 400 տարբեր տեսակի նիւթեր, ինչպէս՝ հանքայիններ, էթանոլ, Պէ. խումբի կենսանիւթեր, եւ այլն:

***

Լաւ գինին երբեք չի վնասեր առողջութեան:

ՁԻՇԴ եւ ՍԽԱԼ: Բացի քիմքի խմաչէն, լաւ կամ դէշ գինիները նոյն աստիճանի ալքոլ կը պարունակեն: Հարցը չափաւորութեան մէջ է, նախընտրելի է թաժակ մը որակաւոր գինի խմել, քան չիչ մը՝ անորակ...

***

Գինին լաւ է սրտի երակներուն:

ՁԻՇԴ եւ ՍԽԱԼ: Միթքեալ — Նահանգներու մէջ կատարուած ուսումնասիրութիւններ ապացուցած են, թէ քիչ քանակութեամբ սպառած կարմիր գինին դրական ազդեցութիւն կը գործէ քոլեսթերոլին վրայ, կ'արգիլէ արեան լերզացումը եւ երակներու խցումը:

***

Սրտի կաթուածէ ետք երբեք գինի ապա ամչն ճիգ կը թափեն, որ չերզեն: Այսուհանդերձ, թատական փաղաքչելէ ետք, տուտուկ նուագող Թաժտինը, սրինդ նուագող Ձիմոն եւ Ռիպա երգիչը կը սկսին հնչեցնել երաժչտական ամչնէն դլխապտոյտ պատճառող պահերը, որ երբեմնի ապրած եմ: «Յուսամ մօտ օրէն կը հանդիպինք Լոնտոնի մէջ», կ'ըսեմ, երբ վոտքայով արտասուախառն հրաժեչտ կու տանք իրարու, եւ Ռիպա իր աչքերը համեստօրէն կը թարձրացնէ երկինք: Արդեօք հովանաւոր մը կը գըտնուի՞:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ — ՍՐԱՊԵԱՆ

պէտք չէ խմել:

ՍԽԱԼ: Եթէ բժչկական բոլոր քննութիւնները գոհացուցիչ ըլլան, ոչ մէկ անպատեհութիւն կայ օրական մէկ կամ երկու թաժակ գինի խմելուն մէջ:

***

Գինին կը զերցնէ:

ՁԻՇԴ: Թաժակ մը գինին համազօր է 7 կտոր չաքարի: Արդարեւ, 1 կրամ ալքոլը 7 ջերմուժ է, 1 կրամ չաքարը՝ 4 ջերմուժ, իսկ 1 կրամ իւղը՝ 9 ջերմուժ: Ալքոլին արտադրած ջերմուժը անզործածելի է մկանային աչխատանքին մէջ, հետեւաբար անիկա ճարպի կը վերածուի:

***

Գինին դլխու ցաւ կը պատճառէ:

ՁԻՇԴ: Դլխու ցաւ, ստամոքսի այրըւածք, պրկում... Յատկապէս ճերմակ գինին այլազան ցաւեր կը պատճառէ:

***

«Թանիին» կոչուած նիւթը հարուստ է կենսանիւթերով:

ՁԻՇԴ: Կարմիր գինիին պարունակած թանիինը հարուստ է Փէ. եւ Էօ. կենսանիւթերով: Ոմանց կարծիքով, թանիինը նաեւ կ'ազդէ մարսողական մկանային բնաթելերուն վրայ եւ կը նպաստէ մարսողութեան:

***

Երախաններուն երբեք գինի պէտք չէ տալ:

ՁԻՇԴ: Երախան անմիջապէս կ'ազդուի եւ կը վնասուի ալքոլէն. խիստ թեւլադրելի է, որ անոր գինի կամ չամիչները չառաջարկուի հաստոյթներու առիթով: Ան հակում կ'ունենայ ալքոլը նոյնացնելու խնճոյքի եւ տօնի հետ եւ յետագային դիւրաւ կը դառնայ անոր գերին:

***

Գինին արդիլուած չէ յղի կիներուն:

ՍԽԱԼ: Ալքոլը դիւրաւ կ'անցնի մօրմէն երախային եւ չափազանցութեան պարագային, հետեւանքները չատ լուրջ կըրնան ըլլալ, ինչպէս՝ վիժում, կանխահաս ծննդաբերութիւն, երախային մտային եւ ֆիզիքական աճի դանդաղեցում...

Գինիին ալքոլը կ'անցնի նաեւ մօր կաթին մէջ, ինչ որ կ'ուրչ կաթին համը եւ ալքոլ կը փոխանցէ նորածինին: Ցղինեցուն թեւլադրելի է օրական երկու բաժակէն աւելի գինի չխմել:

***

Գինի պէտք չէ խմել, երբ դեղ կը պարտադրուած է:

ՍԽԱԼ: Եթէ ուրիչ մը ըլլար այս խօսքերը ըսողը, մենք պիտի հիասթափէինք, բայց անոր խօսքերուն մէջ այնքա՞ն համոզում կար, անոր ձայնին մէջ այնպիսի մարգարէական չեչտ մը կար, որ մենք կը լռէինք, թէեւ ոչ բոլորովին հաստոցուած:

Մեր խմբակի վեց հոգիներս ալ սիրահարուած էինք իրեն: Ասիկա հաւաքական սիրահարութիւն մըն էր, զոր մենք չէինք ծածկեր իրարմէ: Ոեւէ ակնկալութիւն չունէինք, հետեւաբար նախանձ ալ գոյութիւն չունէր մեր մէջ:

— Երանի՛, — կ'ըսէինք չատ անգամ, — երանի ան դոնէ մեզմէ մէկը սիրէր: Միւսներս ալ երջանիկ պիտի ըլլայինք: Անոր սէրը տարօրինակ, աննիւթական, մինչեւ հիմա չտեսնուած բան մը ըլլալու էր:

— Գուցէ ուրիչ երկիրներ սիրած աղջիկ մը ունի, — ըսի օր մը: — Գնանը վեց տարեկան է, անշուչտ հանդիպած է իրեն պէս զարգացած ու դեղեցիկ մէկու մը... բացառիկ կնկայ մը:

Բոլորս ալ հաստչեցինք, բայց եւ առանց նախանձի մտածեցինք այն ենթադրական չնաչխարհիկ էակի մասին, որ կրցեր էր այսպէս մէկու մը սիրոյն արժանանալ: Մենք ոչ միայն չէինք նախանձիր, այլ եւ հիացումով կը դիտէինք մեր երեւակայութեան մէջ, մե՛ր իսկ ստեղծած, ամչն մէկս տարբեր ի հարկէ, հրաչալի կնոջ մը պատկերը:

(Շար. 5)

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

2

«Եթէ ազգային գործիչները չեն դիտեր օգտագործել ինծ պէս ուժերը, անոնք ինծ չեն օժանդակեր Կարմիր Սուլթանը վռնտելու», կը մտածէի, «ուրեմն պիտի աչխատիմ անոր հարեմին համար ընտրելի»: Չէ՞ որ ամչն տարի դեղեցիկ աղջիկ մը կ'ընտրեն Սուլթանին համար: Անպատճառ պիտի ընտրուէի, ու պիշերը երբ կարմիր Սուլթանը, սիրով տոչորուն սենեակս պիտի մտնար, դինքը պիտի ըսպանէի: Ինչ հոգ թէ յետոյ սպանուէի:

Այն ժամանակ պիտի հասկնայիս որ անփորձ ու երիտասարդ աղջիկը ինչի ընդունակ էր:

Բարկացած էի, բայց բարկութիւնս չուտով փոխուեցաւ զարմանքի: Այս երիտասարդը ոեւէ զովեստներ չէր ըներ ինծ համար: Շուտով զարմանքս փոխուեցաւ հիացման եւ հիացումս փոխուեցաւ... Ոչ, հիացումս երբեք չփոխուեցաւ. հիացումը միշտ մնաց, հարատեւութեան խորը զգացում մը, յաւիտենական, եկաւ մխրճուելու այս երիտասարդին հանդէպ ունեցած հիացմանս:

Մենք իրարու հանդիպեցանք չատ անպամներ: Հակառակ քարկութեանս, ես կազմեր էի վեց հոգինոց խմբակ մը ինծ տարեկից աղջիկներով: Հրաւիրեցինք դինքը որ մեզի ցուցմունքներ տայ եւ օգնէ մեզ մեր ապագայ աչխատանքներուն համար ծրագիրներ մչակելու: Շատ բարի երեք անգամ եկաւ մեզ դասախոսելու: Մեզ խօսեցաւ եւրոպացի կնոջ եւ Ամերիկուհիներու մասին: Գովեց անոնց բերած օգտակար բաժինը հասարակական ընոյթ կրող գործերու մէջ: Բացատրեց թէ որքա՜ն մեծ է հայուհիի դերը եւ որքա՜ն ան կրնայ օգտակար ըլլալ, եթէ դիտակից է ու պատրաստուած: Տուաւ կարդ մը գրքերու անուններ, զոր մենք պէտք է կարդայինք: Պատրաստեց նաեւ նիւթերու ցանկ մը, որոնց մասին, մենք մեր մէջը պէտք է խօսէինք, վիճէինք, որպէսզի վարժուէինք մեր մտքերը ազատ կերպով արտայայտելու:

Ես փոխուեցայ, մտածել սորվեցայ եւ իմ արտաքինս համար, նոյնիսկ չէր նկատեր որ ես դեղեցիկ էի, իսկ ես այնքա՜ն վարժուած էի զովեստներ լսելու, որ անոնց պակասը պարոնի մը կողմէ իմ քարեւիս չպատասխանելու պէս բան մըն էր ինծ համար: Շուտով զարմանքս փոխուեցաւ հիացման եւ հիացումս փոխուեցաւ... Ոչ, հիացումս երբեք չփոխուեցաւ. հիացումը միշտ մնաց, հարատեւութեան խորը զգացում մը, յաւիտենական, եկաւ մխրճուելու այս երիտասարդին հանդիպելու չանսերուն ելոյթին, կը նայէի ու կը տեսնէի, որ անոնք ծիծաղին կը դարձնէին դէպի ինծ: Ետքը պարզեցի, որ անոնք ծնողներ էին, որոնք կ'ուզէին զանոնք ծիծաղեցնել, որպէսզի չկարենան երգել: Ինչ որ չյաջողեցաւ:

Ներկայ էի նաեւ Սայաթ-Նովայի անուան դպրոցի ուսուցչուհիներու ժողովին, ուր քննարկուեցաւ ներկայ տարուան աչխատանքներու ընթացքը: Ուչագրաւ էր տեսնել, թէ ինչպէս ուսուցչուհիները կը ջանային ամէն կերպով ներչնչել իրենց աչակերտներուն սէրը հայ ժողովուրդի հոգեկան հարստութեան հանդէպ: Ինչո՞ւ զարմանալի կը թուի. պարզապէս որովհետեւ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ վարժուած ենք երաժչտական անդիջող թաժանումներու:

Հայաստան յարաբերութիւններ կրնայ չունենալ արեւելքի եւ արեւմուտքի վրայ, սակայն արեւմտեան Ասիոյ մէջ միակ պետութիւնն է, որ հաստատանքի չենթարկեր երկրին ֆիւրաեր: Տանջալից փնտռտուքներ պիտ կ'առաջնորդեն երեք հոգիէ բաղկացած «Լոլօ» քոմտական երգչախումբին քով, որուն անդամները կը նախընտրեն ինծի հետ հանդիպիլ քովընտի փողոցի մը մէջ, դէմ առ դէմ կ'երգէ իր ամբողջ սրտով:

(Շար. Ա. Էջէն)

զար սթերլինի փոխարէն հրաժարիլ 10%–ի իրաւունքէն:

Հարցը որ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան թելադրանքով քննարկումի առնուած է նաեւ Սպայկոյտին կողմէ, կը թուի թէ որոշ հետաքրքրական հեռանկարներ կրնայ ունենալ Անգարայի համար: Հարցին լաւատեղեակ նկատուած անձնաւորութիւնները սկսած են ըսել որ սխալ է ըսուածը թէ Թուրքիա 500 հազար սթերլինի փոխարէն հրաժարած է 10%–ի իր իրաւունքէն: Իրաք մինչեւ 1955 վճարած է այդ իրաւունքը, սակայն յետոյ հարցը առկախ մնացած է: Այդ հաշիւով, Թուրքիա տակաւին առնելիք ունի: Առկախ մնալուն պատճառն ալ կը բացատրուի պաղատուելի ուխտին ստորագրութեամբ որ բարեկամական կապ մը եղած է երկու երկիրներուն միջեւ:

Մուսուլի քարիւղին թրքական տիրութեան վարկածը կ'առընչուի Ապոխլ – համիտ Բ.ի օրերուն ալ: Անոր չրջանին նիւթ եղած է ինդրոյ առարկայ գծային նաւթահորերն ու անոնց գտնուած կալւածները թագաւորին անձնական սեփականութեան վերածել: Ակէ մեկնելով, Օսմանեան կերդաստանին չառաւիղները 1960–ական թուականներուն միջազգային առեւտուրի մէջ գաւեր բացած են իրաքի դէմ, պնդելով որ այդ հողերը իրենց ժառանգութիւնն են, սակայն որեւէ արդիւնք չեն ստացած:

★ ★ ● ★ ☆ ■

Տօնածառի Հանդէս

ՇԱԻԻԼԻ «Լ. ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԻ

կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15–ին

Salle de l'église
6, rue du Père Komitas
92370 Chaville

★ ★ ● ★ ☆ ■

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12,
Է. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. Յովհաննու Կարապետի յառաջիկայ տօնին առնթով, որ Մայր Տաճարիս անւանակոչութեան տօնն է, այսօր, յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Տաճարիս եկեղեցաչէն բարերարին՝
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ
բոլոր ննջեցեալներուն համար:

*
**

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տճօրհնէքը կը կատարուի:

Ա. ՅԱԿՈԲ ՝ ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13·
ՏՕՆ Ի ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տճօրհնէքը կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 12 janvier, 9h30
En Arménie :
1) Les écoles du dimanche.
2) L'hôpital d'Ashotsk.

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին

Նուիրուած՝
«ՊԱՐՈՑ ՍԵՒԱԿ»–ի
կը կարդայ՝
դրամատիկ թատրոնի դերասան
եւ արտասանող՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
Ներածական խօսք՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

– Մուտքը ազատ է–

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐԱՏԵՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ճանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսպոմներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՑՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
նոր տարեմուտի իր Ա. հանդիսման,
որ տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Յունուար 15, ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրաշեան» *սրահին մէջ*
339, Աւրնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՑԼ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1^er^
☎ 04 91 50 15 09

Super Loto Annuel

avec
DES LOTS DE VALEUR.
Dimanche 12 janvier à 15 heures

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA SECTION «SEVAN» DE VIENNE
propose

une escapade à Venise à l'occasion du Carnaval

Du 22 au 25 février

Comprenant les prestations suivantes :

> **Transport :** en car au départ de Lyon et Vienne via Vérone et Padoue

> **Séjour :** de trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension à Sottomarina (àproximité de la lagune)

> **Excursions :** sur les îles de la lagune (Murano,Burano), la visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'île St-Lazare.

L'ambiance
toute particulière
du Carnaval de Venise
vous séduira...

Prix du voyage : 340 Euros par personne sur base de chambre double
(supplément de 59 Euros si moins de 29 participants).
supplément chambre individuelle : + 183 Euros.
Renseignements et inscriptions :
Vanille & Voyage - Laurence Meymarian
☎ **04 74 53 75 90**
Date limite d'inscription : 15 janvier.

*
**

FETE SCOLAIRE A VIENNE

La fête de l'école arménienne de la section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le **Dimanche 12 janvier à 15 heures au Théâtre Municipal de Vienne**

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, ainsi que le spectacle préparé lors du stage de théâtre animé par Nareg Dourian, au cours de la semaine de la Toussaint, et organisé en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՑՈՎՍԷՓ–ի եւ «կոմիտաս» նուագախումբին
(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»*ի սրահներէն ներս*
17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
01·42·96·10·10 *կամ՝* 01·47·78·10·53
կամ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն՝ 01·48·24·63·89

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **RAFFI**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——ENTREE GRATUITE——

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1^er^ février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
JEUDI
9 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·596 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·596

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, նոյն օրուան մէջ, հակասական խօսքեր ապրեցաւ, ինչ կը վերաբերի Իրաքի հաւանական պատերազմի մը: Արդարեւ, Յունուար 7–ի առաւօտեան, խօսքն ուղղելով վինուորական բարձրաստիճան մարմնին, որ իր մաղթանքները կը ներկայացնէր Շիրաքի, յայտարարեց թէ զինուորները պէտք է պատրաստ ըլլան, նոր ճակատներ կրնան բացուիլ, ինչ որ այն տպաւորութիւնը թողուց որ նախագահը արդէն իսկ տրամադիր է հետեւելու Միացեալ Նահանգներուն: Կէսօրէն ետք, սակայն, ընդունելով պիւանդպիտական մարմինը, պէմոլ մը դրաւ եւ այս անգամ ճշդեց որ որոշումը կը պատկանի Ազահովութեան Խորհուրդին: Այդ պարագայի մէջ կը թուի որ Ֆրանսա կրնայ դերը փոխել եւ մասնակցիլ Ծոցի նոր պատերազմի մը: Նախկին նախարար՝ ձէք Լանկ կ'ըսէ թէ («Լիպերասիոն» Յունուար 8) կարելի իսկ չէ խորհիլ որ Ֆրանսա կրնայ մասնակցիլ ապօրինի եւ մահացու արկածախնդրութեան մը: Կը յուսայ որ Շիրաք նման քայլ չառնէր: Ֆ·տը Վիլիէ, ժ· փ· Շըվէնըման նոյն կարծիքն ունին եւ վրդոված են նախկին խօսքերէն, ըստ որոնց բանակը պէտք է պատրաստ ըլլայ որեւէ հաւանականութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նդբհանուր դատախաղը՝ Սապիհ Քանատօղլու յայտարարած է թէ մասնակի ընտրութեան կրնան մասնակցիլ միայն անոնք, որոնք ներկայացած էին Նոյեմբեր 3–ին: Այլ խօսքով, հակառակ սահմանադրական փոփոխութեան, Թ. Իրտողան չի կրնար թեկնածու ըլլալ Սղերդ: Դատախաղին կարծիքը վճռական դեր չի կրնար ունենալ եւ իր հակադրութիւնը իսլամական Արդարութեան եւ Զարգացման կուսակցութեան ծանօթ է: Դատախաղը կրնայ սակայն ազդել ընդհանուր բարձրագոյն մարմնին վրայ, որու կը պատկանի վերջին խօսքը:

ԳԱԶԱՑԻ գօտիին մէջ, երեք պաղեստինցիներ եւս սպանուեցան Յունուար

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱՅՈՒՅԱԿԻՆ ՄԷՋ

Հայերու ցեղասպանութեան նիւթը կ'ընդգրկուի նաեւ Թուրքիոյ համալսարաններու դասացուցակին մէջ: «Ակօս» շաբաթաթերթը կը տեղեկացնէ թէ նախկրթարաններէն եւ լիսէներէն ետք, որոշուած է ցեղասպանութեան նիւթին տեղ տալ համալսարաններու մէջ դասանդուղ «Աթաթիւրքեան սկզբունքներն ու յեղափոխութեան պատմութիւնը» դասերուն ընթացքին: Նախաձեռնարկ է «Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու ազգային կոմիտէ»ն որ այդ ուղղութեամբ կանոնագրութիւն մը պատրաստած ու ներկայացուցած է վարչապետութեան: Կոմիտէին նախագահը որ օգուժի պինորական մըն է, ըսած է թէ ներկայիս նիւթը չատ քիչ տեղ կը գրաւէ կրթական ծրագիրներու մէջ եւ իրենց նպատակն է պետական ճամբով քննել հայերուրք յարաբերութիւնները, հայկական մշակոյթը, քաղաքականութիւնը, արտաքին յարաբերութիւնները, կրօնքը, ընկերային կազմը, լեզուն եւ գրականութիւնը, տնտեսութիւնն ու պատմութիւնը:

«ՕՐՄԷՆԳՐԷՍ»

(Յունուար 7 / 8)

ԱՐՄԷՆԹԷԼԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ

Հայաստանի ելեկտրական ցանցին 90%–ին բաժնետէրը յունական ՕԹԷ ընկերութիւնը յայտնած է թէ ներկայիս նպատակ ունի ծախելու իր բաժնեթուղթերը: Ընկերութեան տնօրէնը այս մասին յայտարարած է. «Մենք Հայաստան պիտի չմնանք· պիտի փորձենք վաճառել ընկերութիւնը եւ յաճախորդ կայ: Հաւանական է նաեւ որ վաճառենք Զեխիոյ, Յորդանանի, Ուկրանիայի բաժնեթուղթերը: Այս երկիրները չատ հեռու են Յունաստանէն եւ կարելի չէ արդիւնաւոր կերպով ղեկավարել այսքան հեռուէն»:

*
**

ԿԱԶԷՆ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

Դեկտեմբեր 29 – Յունուար 7 տօնական օրերուն Հայաստանի մէջ կազէն թունաւորումի 30 պարագայ արձանագրուած է: Ամէնէն լուրջ թունաւորումները եղած են Շիրակի եւ Արմաւիրի մարզերուն մէջ: Տասնեակ մը հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են, բայց բարեբախտաբար բոլորին վիճակը բարելաւուած է: Երեւանի մէջ միայն, այրուածքներու պատճառով մէկ անձ մահացած է:

Նոյն չրջանին քանի մը տասնեակ հըրդեհ ալ պատահած է, 33–ը Երեւանի մէջ: Մեծ մասին պատճառը ելեկտրականութեան տարապայման գործածութիւնը եղած է, խիստ ցուրտ օրին պատճառով: Յուրաք պատճառ եղած է նաեւ որ սառին ջուրի խողովակները եւ մարդիկ մը-նան առանց նոյնիսկ խմելու ջուրի:

*
**

ԼԱԻԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐ

Հայաստանի 2002–ի լաւագոյն մարզիկը, չափահասներէ աշխարհի միակ ոսխոյեան ըմբիշ Արամ Մարզարեան (60 կգ·) արժանացած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի «Փըժօ» մակնիշով ինքնաշարժին: Նախագահը 2001 Դեկտեմբեր 30–ին յայտարարած էր թէ Իրան այդին նուէր ստացած այդ ինքնաշարժը պիտի նուիրէր 2002–ի լաւագոյն մարզիկին, ինչ որ ըրած է: Մարզիկներու հետ 2003–ի ազգային հանդիպումին Ռ· Քոչարեան ինքնաշարժին բանալիները յանձնած է Ա· Մարզարեանին:

*
**

ՊԱՏՄԱՆ ՆԱԻՈՒՆ ՆԱԻԱՊԵՏԸ ՀԱՅ Է

Անցեալ Յուլիսին ծովահէններ Սոմալիի բացը յունական նաւ մը գրաւած են. նաւուն անձնակազմը վրացի է, իսկ նաւապետը հայ· կը կոչուի Արթիւր Յակոբեան: Յունուար 7–ին, վրացական հեռատեսիլի կայան մը յաջողած է հեռաձայնով խօսիլ անձնակազմին հետ, ապա հաղորդել ստացած տեղեկութիւնները: Ծովահէնները նաւաստիներն ու նաւը ազատ արձակելու համար փրկագին կը պահանջեն նաւատէրերէն: Իսկ այս վերջինները կը խնդրեն որ վրացական կողմը միջամտէ: Նաւատան մը հեռաձայնեց ըսած է թէ չարաթէ մը ի վեր սննդեղէնի պակաս կը զգան եւ իրենց առողջական վիճակը վատթարացած է:

*
**

ՀԱՅԵՒԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ՆՈՐ ԲԱՆ ՉԿԱՅ

Դեկտեմբերի վերջին օրերուն ադրբեջանական ազրիւրներու լուրը թէ երկու պիւզ ազատագրած են, հերքուած է Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի նախագահի ներկայացուցիչ Ա· Կասպրչիկի կողմէ: Ան ըսած է թէ հայեւադրբեջանական սահմանին վրայ որեւէ փոփոխութիւն արձանագրուած չէ: Կասպրչիկի համաձայնութեամբ 2003–ը կրնայ ըլլալ Հայաստանի ու Ադրբեջանի ընտրութիւններուն պատճառով:

ՀԱՆԳԻՍՏ ՎԱՂԷՆ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ

Մարեխչեն կը հաղորդեն որ Ծնունդի իրիկունը, Յունուար 6–ին, բարեկամի մը բնակարանը աւերիզմի ուղեղային խըզտումի մը զոհ դացած է Վաչէ Ծ· Վրդ· Իգնատիոսեան: Ամէնչափս փոխադրուած է Օպանելի հիւանդանոցը, բայց, բոլոր խնամքները ապարդիւն եղած են եւ վարդապետը իր հոգին աւանդած է քանի մը ժամ ետք:

Վաչէ Ծ· Վրդ· ծնած էր 1939ին, Պէյրութ: Ճաճախած էր Անթիլիասի Ժառանգաւորացը, ապա անցած էր Ս· Յակոբեանց միաբանութիւնը, Երուսաղէմ եւ հոն ձեռնադրուած 1961–ին:

Շուրջ տասը տարի պաշտօնավարած է Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Եկեղեցին: Ապա, անցած է Մարսէյլ:

Վաչէ Ծ· Վրդ· Իգնատիոսեան հոգեւոր հովիւ եղած է աւելի քան քսան տարի Սէն – Թ'Անթուանի Ս· Թադէոս Բարդուղիմէոս եկեղեցին: Ապա, չրջան մը անցած է Սէն–Ժերոմի Ս· Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցին, որպէս հոգեւոր հովիւ եւ մինչեւ այսօր որպէս քարոզիչ:

Վաչէ Ծ· Վրդ· Իգնատիոսեան գրած ու հրատարակած է կրօնական բովանդակութիւն ունեցող գրքոյկներ:

CONFERENCE INTERNATIONALE
PRO ARMENIA
INTERNATIONAL CONFERENCE

CONFÉRENCE INTERNATIONALE POUR L'ARMÉNIE

Depuis sa déclaration d'indépendance en 1991, l'Arménie est entrée dans le concert des nations avec la nécessité d'y faire entendre sa spécificité diplomatique, politique, sociale et culturelle. Cette tâche ne pourra, toutefois, être menée à bien sans une intégration réussie de ce nouvel Etat dans l'économie mondiale et les organisations politiques internationales (ONU, Conseil de l'Europe, OMC...). **A la veille d'importantes échéances électorales dans le Caucase et alors que se dessine un règlement sur le conflit du Haut-Karabagh, cette étape constitue une des conditions pour le développement de cette ex-république soviétique et pour la stabilité de la région toute entière.**

Travaillant depuis 1965, à la promotion de la cause arménienne auprès des instances nationales et internationales, les Comités de Défense de la Cause Arménienne (CDCA) souhaitent informer, sensibiliser et consulter les acteurs politiques intéressés par l''avenir de cette zone charnière entre l'Europe et l'Asie. Ils sont aujourd'hui à l'initiative de la conférence internationale.

PRO ARMENIA
L'Arménie dans le XXIe siècle
Samedi 1er février 2003,
Salle Clemenceau du Sénat,
Palais du Luxembourg

Organisée par la Fédération Euro - Arménienne (ex-CDCA Europe), basée à Bruxelles, les «Armenian National Committee» de Washington, d'Amérique du Sud, de Moscou et du Moyen Orient, ainsi que par le CDCA-France, **cette manifestation réunira des acteurs effectifs de la vie politique et diplomatique de plus de 25 pays* et du Parlement européen,** ayant témoigné de leur amitié vis à vis de l'Arménie ou du peuple arménien: Présidents, Ministres ou ex-Ministres, Parlementaires, Chefs de partis. **Une importante délégation d'Arménie conduite par le Ministre des Affaires Etrangères, M. Vartan Oskanian et constituée de membres du gouvernement** et de parlementaires participera également à cette conférence.

Au cours de la session plénière, les participants aborderont des thèmes majeurs pour l'avenir de l'Arménie : positionnement géostratégique du nouvel Etat, intégration de la zone, Caucase dans l'économie mondiale ou encore influences des questions liées à la cause arménienne sur les relations internationales. En marge de ces discussions, les invités seront invités à débattre des moyens à mettre en œuvre en vue d'accélérer le processus d'intégration international du pays, ainsi que des obstacles se dressent, encore, sur le chemin de son développement : maintien du blocus, manquements aux Droits de l'Homme ou encore conséquences négatives de la mondialisation.

Une conférence de presse réunissant Vartan Oskanian et les organisateurs se tiendra le vendredi 31 janvier à 16 h à l'Hôtel Sofitel «Le Faubourg», 15, rue Boissy d'Anglas à Paris. A quelques jours du premier tour des élections présidentielles arméniennes du 19 février 2003, les journalistes pourront interroger le ministre des Affaires Etrangères sur les enjeux de la conférence.

Paris, le 6 janvier 2003

* *Les participants, au nombre de 80 à 100, sont originaires des Etats suivants : Allemagne, Angleterre, Argentine, Arménie, Australie, Autriche, Brésil, Canada, Chypre, Danemark, France, Géorgie, Iran, Israël, Italie, Kazakhstan, Liban, Ouzbékistan, Palestine, Russie, Suède, Syrie, Ukraine, Uruguay, USA (Côte Est et Côte Ouest) et Parlement Européen.*

ՋԱԻԱԽՔԸ Կ'ԵՐԹԱ՞Յ, ԹԷ ԿԸ ՏԱՆԻՆ...

Դեկտեմբեր 16–էն 18 Մոսկուայի մէջ «Ո՞ւր կ'երթայ Վրաստանը» նիւթով հա– մաժողով մը տեղի ունեցած է, կազմա– կերպութեամբ՝ «Միջազգային Ռուսաս– տան» կուսակցութեան եւ ՀԱՊ–ի եր– կիրներու հիմնարկին: Այս վերջինին անօրէնն ալ վարած է նիստերը. համա– ժողովին գլխաւոր թեման կազմած է Վրաստանը, անոր արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը: Հիմնական ելոյթ ունեցողն ալ եղած է Ռուսաստանի ազ– գամիավորական ուսումնասիրութիւննե– րու կեդրոնին փոխ – տնօրէնը՝ Սկոկով: Հա– մաժողովին հրաւիրուած ու մասնակցած են Վրաստանի չրջաններուն ներկայա– ցուցիչներն ալ, Ջաւախքէն, Աբխազիա– յէն, Հարաւային Օսէթիայէն, Աճարիա– յէն:

Համաժողովին տեղեկութիւնը քանի մը տողով տալէ ետք, «Հայոց աշխարհ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 20) կիմա Եղիա– զարեանի կողմէ նոյն համաժողովին Ջա– ւախքի երկու մասնակիցներուն հետ կա– տարուած տեսակցութիւն մըն ալ հրա– տարակած է: Այդ ներկայացուցիչները երկու նախարարներն են Ախալքալաքի մէջ գործունէութիւն տանող «Վիրք» կուսակցութեան. առաջինը կը կոչուի Դաւիթ Ռստակեան, երկրորդը՝ Մելս Թորոսեան:

Համաժողովին նպատակին, թեմանե– րուն եւ երկու Հայերու մասնակցութեան մասին հարցումին նախ կը պատասխանէ Դ. Ռստակեան: Հետաքրքրական առա– ջին տուեալը այն է որ Ռուսաստանի ազգամաւարական ուսումնասիրութիննե– րու կեդրոնին փոխ – տնօրէնը իր ելոյթին սկիզբէն իսկ կը չեշտէ Ջաւախքի խըն– դիրները, հակառակ որ մասնակիցներու չարքին եղած են նաեւ Աբխազիոյ, Օսէ– թիոյ, Աճարիայի ներկայացուցիչներ ալ: Բնականաբար, նիւթ կ'ըլլան ռուսեւր– բատական յարաբերութիւնները, անոնց ներկան ու հեռանկարները: Այս վերջին թեմային մասին Վրացիներուն ուղղուած բաւական սուր հարցադրումներ կ'ընէ Մոսկուայէն ծանօթ քաղաքական մեկ– նաբան Անդրանիկ Միհրանեան:

Հետաքրքրական է իր ելոյթին մասին հարցումին տուած պատասխանին մէջ Դ. Ռստակեանի հետեւեալ ըսածը. «Իմ ելոյթում, հաստատեցի նախորդ բանա– խօսների մտահոգութիւնները, արդէն որպէս տարածաշրջանի ներկայացուցիչ: Մանաւանդ երբ նրանց ելոյթներում կար– միր թելի նման անցնում էր այն միտքը որ Սամցխէ – Ջաւախոում ներկայումս տիրող ծանր ընկերատնտեսական իրա– վիճակը հետեւանք է վրացական կառա– վարութեան վարած միտումնաւոր ճա– դաճականութեան»: *Ուրեմն*, ռուսական կուսակցութեան մը եւ հիմնարկի մը կողմէ Վրաստանի մասին կազմակեր– պուած համաժողովին ելոյթ ունեցողնե– րը կը կրկնեն թէ երկրին հայաբնակ չըր– ջանին ծանր պայմաններուն պատասխա– նատուն կառավարութեան միտումնաւոր քաղաքականութիւնն է: Այս մտայնա– չումը խորքին առընչութեամբ կասկածի տեղ չի ձգեր. սակայն, նոյն ատեն մտա– ծել կու տայ որ իրապէ՞ս այդքան մտա– հոգ են մոսկովեան քաղաքական չրջա– նակներ Վրաստանի հայութեան վիճա– կով: Եւ այդ մտահոգութեան արտա– յայտութեան մէջ «կարմիր թելի նման» մնայուն ազդակ կ'ըլլայ Ջաւախքի ծանր կացութեան մէջ վրացական կառավա– րութեան միտումնաւոր քաղաքականու– թիւնը: Մոսկովեան չրջանակներու այս «մտահոգութիւնը», «հետաքրքրութիւնը» ակամայ միտք կը բերէ մեկուկէս տա– րուան առաջ ծայր առած ղարաբաղեան չարժումին ազդակները, քայքայման եզրին հասած Խորհրդային Միութեան իրականութեան մէջ: Ջուգահեռը կապ չունի նշուած չարժումին արժեւորումին, ներկայի հեռանկարներուն հետ. սա– կայն, դժուար է Դ. Ռստակեանի մտա– նաւանդ մէջ չնչմարել հետապիծ մը տանելու «վեր»ին, կամ «դուրս»ին տը– րամադրութիւնը: Կարելի՞ է մտածել որ երէկուանը Խորհրդային Միութիւնն էր, այսօրուանը՝ Ռուսաստան կը կոչուի, հետեւաբար չեն կրնար նոյն նպատակ– ները, ձգտումները խնդրոյ առարկայ չըլլալ: Եւ այս գանգատութեամբ ալ անվերապահօրէն անկեղծ մտահոդու– թեան արդիւնք նկատել «կարմիր գիծ»ը, անվրդով մնալ: Անվրդով, ո՛չ անշուշտ Ղարաբաղ – Ջաւախք զուգահեռի մը պատճառած վախին, կամ հոդերուն, այլ՝ ուրիշէն տարուած հետապիծի մը հետեւելու մեր զգօնութեան, հաշուենե– րու լրջատեսութեան կապակցութեամբ:

Այս մտածումներով չարունակել կար– գալ Դ. Ռստակեանի ըսածը, բազմաթիւ հարցադրումներու ծնունդ կու տայ. ան որպէս չրջանի ներկայացուցիչ, այ– սինքն՝ հարցերու ուղղակի բանբեր, կը խօսի անոնց մասին, ապա կը հիմնաւորէ «Ջաւախքահայութեան ինքնավարութեան պահանջը»: Կը ջանայ ապացուցանել որ այդ պահանջը ինքնանպատակ բան չէ, Հարաւային Վրաստանի ընթացքին տրա– մաբանական չարունակութիւնն է:

Այդ «տրամաբանական»ը գլխաւորա– բար կը հիմնուի ապահովութեան մտա– հոգութեան վրայ, մէկդի ձգելով ըն– կերատնտեսական հարցերը: Ջաւախքը սահմանակից է Թուրքիոյ եւ պատմական յիշողութիւնը թոյլ չի տար մոռնալու որ 1918–ին Թուրքիոյ եւ Վրաստանի քաղա– քականութեան հետեւանքով տեղացի 90 հազար Հայերէն միայն 44 հազարը իրենց տեղը վերադարձան: Այսօր պատմու– թեան կրկնութեան երեւոյթ մը կայ. 120 քիլոմեթր երկարութեամբ սահմանը բաց է եւ հոն չկայ վրացական հակոդութիւն: Դ. Ռստակեան չեշտած է նաեւ թէ Վր– րաստանի հարաւային չրջանը զուրկ է դեկավարման բնականոն համակարգէ: Ախալքալաքի իրատասութիւնները Ախալց– խա փոխադրուած են, դրամատնային համակարգը չի քանիր: Այդ պայման– ներուն մէջ ի՞նչպէս կրնայ զարգանալ տնտեսութիւնը: Մանաւանդ որ կառա– վարութեան կողմէ Ջաւախքի համար ընկերատնտեսական տասը ծրագիր ներ– կայացուած եւ ոչ մէկը կիրարկութեան դրուած է: Այս բոլորը կրկնել կու տան ըսուածը թէ «Ջաւախքահայութեան հա– մար իր ապահովութեան, նաեւ տնտե– սական ապահովութեան միակ երաչխիքը քաղաքական ինքնավարութիւնն է»:

Կիմա Եղիազարեանի երկրորդ խօսա– կիցը՝ Մ. Թորոսեան Ջաւախքի հայու– թեան համար մտահոգութեան երկրորդ թղթածրար մը կը բանայ. ան թուրք – մեսխեթներու չրջան վերադարձին կը վերաբերի: Կ'ըսէ թէ վրացական համապատասխան է ըսուածը թէ Ախալց– խայի մէջ թուրք – մեսխեթներ յայտ– նուած են: Շուրջ 35 ընտանիքի ներկա– յութիւն կը նշանակէ ատիկա: Սակայն, խնդիրը այն է որ ամէն մէկ ընտանիքի անդամներուն թիւը անյայտական է: Այսինքն, ընտանիքի թիւ տալ, կը ծա– ռայէ միջազգային հանրութիւնը եւ տե– ղացի բնակչութիւնը խաբելու: Թուրք – մեսխեթներու ամէն մէկ ընտանիք յենա– կէտ կ'ըլլայ եւ ուրիշներ կու գան, կ'ար– ձանագրուին որպէս այդ ընտանիքին ան– դամները: Ընտանիքներու թիւը նոյնիսկ եթէ նոյնը կը մնայ, մէկ ընտանիքը դէ– րեթէ դիւղի մը ժողովուրդ կ'նդգրկէ:

Մ. Թորոսեան կ'սէ թէ 1944–ին Ստա– լինի հրամանով, ճիշդ է որ թուրք – մեսխեթներ աքսորուած են նաեւ Ջա– ւախքի դիւղերէն, բայց անոնք այսօր հայ բնակիչներ ունին, պարապ տուն չկայ: Արդէն, 1918–էն ի վեր Ջաւախքի մէջ Հայերու համար պետականօրէն բը– նակարան կառուցուած չէ: Հայը ինք իր– են համար տուն չինած է եւ այդ տունը ոչ մէկ թուրքի, նոյնիսկ դրացի Հայուն չի տար:

«Վիրք»ը որպէս կուսակցութիւն պայ– քար մղած է թուրք – մեսխեթներու չըր– ջանին մէջ բնակեցման դէմ: Եւ այդ չան– քին մէջ զօրակից դտնուած են առողջ վրացական ուժեր ալ որոնք բողոք, դէմ– պտհութիւն արտայայտած են:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ վրացական պաշտօնական չրջանակ– ները ինչպէս հակազդած են Մոսկուայէն նման համաժողովի մը կազմակերպու– թեան: Աբխազական, Օսէթական նախըն– թացներու փորձառութեան տէր երկիրը հասանօրէն ունի կացութիւնը չափելով բարդացումէ փրկելու դեղագիրը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ

ՊԱՏՈՒԱԲԵՐ ՈՒ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ՄԸ. «ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ»Ի ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հալէպահայ գաղութի կազմաւորման սկզբնական չրջաններուն, հիւզասաննե– րու դժխեմ պայմաններուն մէջ, եղեռ– նէն մազապուրծ խլեակները, կարծես բնազդօրէն ղպացին, թէ կառուցուող տախտակաչէն եկեղեցիներու, դպրոց– ներու կողքին, անհրաժեչտ էր չինել նաեւ ակումբ – հաւաքատեղիները, ուր պիտի մէկտեղուէին, իրարու ծանօթանալու եւ օրուան անցուդարձերուն, լուրերուն մա– սին զրուցելու, խորհրդակցելու, ինչո՞ւ չէ, նաեւ իրենց առօրեայ հոգերուն ու հարցերուն մասին հաւաքաբար մտածե– լու եւ յարմար որոշումներ տալու:

ՀԲԸՄ – ՀԵԸ–Ի ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

Այսօր երբ կը խօսինք կառուցուող ՀԲԸՄ – ՀԵԸ–ի «Գալուստ Կիւլպէնկեան Կեդրոն»ի մասին, պիտի ուզէի հակիրճ ակնարկով մը անդրադառնալ ՀԵԸ–ի ա– կումբներու պատմութեան, որպէսզի նո– րահաս սերունդները իմանան, թէ զիրենք նախորդողները, ո՞ւր եւ ինչպիսի՞ չէն– քեր գործածած են որպէս ակումբ: Առա– ջին ակումբը որ Near East Relief–ի կողմէ «Ջաւիահաս Որբերու Միութեան» յանձնուած էր, որ յետագային եղաւ կո– րիզը նորակազմ ՀԵԸ–ին, եղած է տախ– տակաչէն հակայ «պարաք» մը մեծ սրա– հով, բեմով, զանազան սենեակներով ու խաղադաչտով մը օժտուած: Վայրը՝ ներկայիս Սուլէյմանիէի կաթողիկէ Ս. Պարպարա եկեղեցւոյ հիւսիս – արեւելքը, հիւղաւաններու մօտիկը: Ապա, ակումբը փոխադրուած է Հարթ – Սիսի (Կիլիկեան ճեմարանի թաղ) փոքրիկ արաբական բակ մը, կարճ չրջանի մը համար: Անկէ Խանէք պողոտայ, համեմատաբար ա– ւելի յարմար յարկաբաժին մը: 1937–ին՝ ներկայիս կառուցուող կեդրոնի դիմաց գտնուող բաւական ընդարձակ բակը: Ա– ւելի քան տասնամեակ մը հոն մնալէ ետք 1948–ին կը վարձուի Պարոն Պանդոկի հանդիպակաց թաղի «Իւնիոն Ֆրանսէզ»ի ակումբը ճանչցուած որպէս ընտանեկան ակումբ՝ ունէր բաւական մեծ սրահ, ամառնային պարտէզ, մարզադաչտ եւ – այլ յարմարութիւններ: 1953–ին Ազիզիէի մէջ չէնք մը «սերբլ կաթոլիկ»ի ակում– բին մօտերը. 1958–ին ՀԲԸՄ. կը փո– խադրուի Ղազելի մեծահարուստ ընտա– նիքին պատկանող չէնքը, որ կը գնուի ՀԲԸՄ.–ի կողմէ 1956–ին, որպէս ՀԵԸ–ի ակումբ գործածուելու համար: Այդ թը– ւականներուն համար ակումբի մը բոլոր յարմարութիւնները ունեցող չէնքին ա– ռաւելութիւններէն մէկն ալ Միութեան դպրոցին կից ըլլալն էր: Այժմ նոյն վայ– րին վրայ կը բարձրանայ «Գալուստ Կիւլպէնկեան Կեդրոն»ի չէնքը: Մինչ այդ որպէս ակումբ կը գործածուի Միութեան «Անդրանիկ» չէնքը, Սուլէյմանիէ:

«ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ»Ի ՆԵՆՔԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դատուգման մէջ եղող ու արդէն պեթո– նի կմախքը ամբողջացած կառոյցը կը գտնուի Ազիզիէ թաղամասի, հետզհետէ բարգաւաճող, կանաչապատուած, չա– տրանններով հարուստ ճեպել Նահր չրջանին մէջ: Ունի 1100 քառակուսի մեթր տարածք: Շէնքին յատակագիծին համար, յայտարարուած էր փակ – պա– հարանով մրցանք: Դատախան կազմին հրաւիրուած են Հալէպէն, Դամասկոսէն, Պէյրութէն մասնագէտ ճարտարապետ– ներ: Ժիւրիին ներկայացուած նախագծե– րուն մէջ առաջին ըլլալու արժանի գտն չէր գտած: Երկրորդութիւնը չահած է նախկին արեւոյշ՝ ճարտարապետուհի Օր. Լարա Շամամեանի եւ ճարտարապետու– հի Օր. Ծովինէ Աճոյեանի ներկայացուցած յատակագիծը, որ լաւագոյնս կը բաւա– րէր Միութեան վերին մարմինի պա– հանջքները: Շինարարութիւնը կը յանձ– նուի դամասկահայ եագուպեան ընկե– րութեան, 1999–ին կը սկսին հին չէնքը վար առնելու աչխատանքները: Լաւա– գոյնս օգտագործելու համար տարածու– թիւնը հողային աչխատանքները կը հաս– նին մինչեւ 11 մեթր խորութեան: Ամէ– նավարը պիտի գառնայ դպրոցի ինքնա– չարժիներուն համար կառատուն: Անոր վրան մարզական դահլիճ ու սրահ: Գետ– նին հետ հաւասար եւ վեր պիտի կա– ռուցուին մանկապարտէզի երկու յար– կերը մանկավարժական, առողջապահա– կան ու ապահովութեան բոլոր արդիա– կան պայմանները լրացնող, օժտուելով բակով ու խաղավայրով: Մանկապար– տէզի բակը ամառը պիտի ծառայէ որպէս ընտանեկան պարտէզ: Ցածրորդաբար չէն– քին չարկերը պիտի ծառայեն ՀԲԸՄ – ՀԵԸ–ի դրասենեակներուն, հաւաքատե– ղիի: Մանաւանդ աչխատանք պիտի տար– ւի որ Բարեգործականի չափահաս անդամ – անդամուհիները անմահան չմնան ա– կումբային կեանքէ: ՀԵԸ–ին յատկաց– ուած չարկերուն մէջ իրենց յատուկ սեն– եակները պիտի ունենան Ընկերակցու– թեան բազկացուցիչ բոլոր չանճախում– բերը: Սարեան նկարչական ակադեմիան պիտի ունենայ իր արուեստանոցը, «Ա– դամեան»ը՝ իր արդիական սթիւտիոն: Վերի չարկը պիտի ըլլայ ճաչարան, իսկ անոր տանիքը՝ ամբան եզանակին պիտի ծառայէ որպէս Roof Garden: Նորա– կառոյց չէնքին սրահներէն մին պիտի կոչուի բարեբարուհի Անժէլ Գալաֆեանի անունով:

ՇՐԱՆՇԱՆԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

«Գալուստ Կիւլպէնկեան Կեդրոն»ի (Gulbenkian Center) չինութեան ծախ– սերուն մեծագոյն բաժինը իր վրայ ա– ռած է Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, Տոքթոր Ջաւէն Եկաւեանի չանքերով: Միութեան վերին մարմինները զանազան դժուարութիւններ յաղթահարելէ ետք, իրագործեցին արդիական այս կառոյցին չինութիւնը: Անցեալ Մայիսին, Գալուստ Կիւլպէնկեանի թոռը՝ Պր. Միքայէլ Ե– սայեան եւ Տոքթոր Ջաւէն Եկաւեան, այցելեցին քաղաքս ու մասնագէտի աչ– քով վերահասու եղան տարուած աչխա– տանքին: Այս առթիւ Միութեան եւ Ընկե– րակցութեան կողմէ կազմակերպուած յատուկ հանդիսութեան ընթացքին մե– ծարգոյ հիւրերը պարգեւատրուեցան ՀԲԸՄ–ի եւ ՀԵԸ–ի ոսկեայ չքանչաննե– րով: Արժան ու արդար գնահատանք ար– դարեւ:

*
**

Մեր այս թղթակցութիւնը պատրաս– տելու համար տեսակցութիւններ ունե– ցանք ՀԲԸՄ–ի Սուրիոյ Շրջանակային Ցանձնաժողովի եւ ՀԵԸ–ի Գործադիր Մարմնի բազմամեայատենապետ, վե– թերան մխիթարեան Պր. Մելքոն Շա– մամեանի հետ, որ այժմ կ'ատենապետէ յիչեալ կառոյցի Շինարարական Ցանձ– նախումբին: Նոյնպէս տեսակցեցանք Շրջանակային Ցանձնաժողովի ատենա– պետ՝ Տոքթոր Պետրոս Պոյաճեանի եւ ՀԵԸ–ի Գործադիր Մարմնի ատենապետ՝ Տոքթոր Մանուէլ Վարաժպետեանի հետ: Երեքն ալ որպէս պատասխանատու ան– նաւորութիւններ դոհ են տարուած աչ– խատանքէն: Մեծապէս երախտապարտ են ու չնորհակալ Տոքթոր Ջաւէն Եկաւ– եանի չինչ ու բարեացակամ աջակցու– թենէն, առանց որուն չատ դժուար պիտի ըլլայ դերարդիական այս համալիրին կառուցումը:

Մեր կողմէ ալ համեստօրէն մաղթենք, որ ամրակուռ այս կառոյցը ըլլայ լուսա– փայլ այն փարոսը, որ իր կողմը հրա– ւիրէ հայ մչակոյթով, Հայոց հայրենի– քով, Հայաստանեայց եկեղեցիով ու հայ արժէքներով հպարտացող ու զանոնք որ– պէս սրբութիւն դաւանող դիտակից նոր սերունդները:

ՎԱՐԴԱՆ ՍՎԱՃԵԱՆ

«Նոր Օր»

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՈՐՍԸ

Արուեստի շրջանակներուն մէջ նոր հե– տաքրքրութիւն մը ուշագրաւ է. ծայր առած է չարժում մը որուն նպատակն է յայտնաբերել մեծ վարպետներու անհետ կորսուած պաստառները: Վերջերս, նոյնիսկ Լոնտոնի ծանօթ «Թէյթ» ցու– ցասրահը կոչ մը հրապարակած է, գըտ– նելու համար Թըրնըրի մոռցուած, կոր– սուած, կամ այդպէս կարծուած 400 պաստառները: Կոչին մղած է վերջին տարիներուն անսպասելի վայրերէ գըտ– նուած արժէքաւոր գործերու կարեւոր թիւը: Նոյն նկարիչին մէկ պաստառը, օրինակ, նոր – նոր գտնուած է Նոր Զե– լանտայի մէջ թաղի մը հնավաճառքէն, ապա մասնագէտները հաստատած են ա– նոր պատկանելիութիւնը ու գործը ա– ճուրդով ծախուած է ոսկիի գինով:

Թըրնըրի անհետացած գործերուն մեծ մասը կը կազմեն ջրանկարները որոնց կարեւոր մէկ տոկոսը աւարտած օրէն ի վեր չէ տեսնուած: Ուրիշներ մինչեւ ի.դարու կէսերը ձեռքէ ձեռք անցած են առուրդներու ընթացքին, ապա չրջանա– ռութենէն անյայտացած:

Մասնագէտները թացատրելու համար մինչեւ 1·5 միլիոն Եւրօ արժէքով պաս– տառի մը կորուստը, քանի մը վարկած կ'առաջարկեն. կան գործեր որոնց տէ– րերը պիտակից են անոնց արժէքին, բայց հարկային մտահոգութիւններով կը խու– սափին մասնագէտ չրջանակներ տեղեակ պահելէ: Կայ նաեւ սերունդներու միջեւ հաղորդակցութեան պակասին ազդակը: Աւոր փաստը այն է որ Թըրնըրի պաս– տառներ «գտնուած են» անոնց գնորդ– ներուն ընտանիքներուն մէջ իսկ: Երբ տարիները կ'անցնին, նոր սերունդները չեն մտածեր որ անկիւն մը կախուած փո– շոտ պաստառը կրնայ Թըրնըրի, Ռիւ– պէնսի գործ մը ըլլալ:

Այդպէս եղած է պարագան 1984ին Հա– րաւային Ափրիկէի մէջ կառատան մը ան– կիւնէն գտնուած 2 մեծարժէք Գանալէթ– թօներու. անոնք 1940ին գտնուած են լրենց ներկայի տիրոջ հօրը կողմէ որ ամենայն գիտակցութեամբ գնած է պաստառները: Անցեալ տարի Գոնսթէյպլի դիմանկար մը գտնուած է Էսսէքս, տան մը արժէքի գնահատման ընթացքին: Ան պատկանած է նկարիչին փաստաբանին, բայց անոր ժառանգորդները չեն գիտցած թէ որո՛ւն գործն էր պաստառը:

Կան արուեստի գործեր ալ որոնց տէրը պիտակից է արժէքաւոր առարկայ մը ունենալուն, բայց հարկաւոր կարեւո– րութիւնը չէ տուած անոր: Ատիկա եղած է պարագան Ռոֆայէլի վրձինէն ելած Աստուածամօր մը որ 1991–ին «գտնը– ւած» է բրիտանական դղեակի մը մէջ: Անոր տէրը որ դուքս մըն էր, կարծած է որ ունեցածը ընդօրինակութիւն մըն է: Ներկայի տէրը տեղեկանալէ ետք այդ ժառանգութեան արժէքին, կը փորձէ դէն ամերիկեան թանգարանի մը ծախել 45·3 միլիոն Եւրոյի:

Կորսուած եւ վերագտնուող նման ար– ժէքներ արուեստի մասնագէտներու յայտնաբերումը կ'ըլլան, անշուշտ: Կան արուեստի գործերու վաճառորդներ ո– րոնք մասնագիտացած են «նիրհող գոր– ծեր» յայտնաբերելու մէջ: Անոնց ու– չադրութեան առարկայ կ'ըլլան սխալ արժեւորուած պաստառներ ալ: Նման պարագայ մը պատահած է 1987–ին Սոթ– պիի որ կրկեսոր հատուցում մը վճա– րած է Սեսպեթիանօ տէլ Փիմպոյի մէկ դիմանկարին տիրոջ, քանի որ գործը սխալ արժեւորումով մը 280 Եւրոյի նը– ման ծիծաղելի գումարի մը ծախուած է, յետոյ միայն իրականութիւնը ի յայտ եկած է, երբ նոր տէրը 468 հազար Եւ– րոյի գին ծախած է Լոնտոնի մէջ, իսկ նորոգուելէ ետք 10 միլիոն Եւրոյի գըն– ուած է Գալիֆորնիոյ կէթթի թանգարա– նին կողմէ:

Տասնեակ մը տարիներ առաջ, Գա– րաւաճիոյի մեծապոյն պաստառներէն «Քրիստոսի ձերբակալութիւնը» Տապ– լինի մէջ Ցիսուսեաններու վարժարանէ մը գտնուած է: Եւ զուարճալի է դիտ– նալ որ այդ վարժարանը աշակերտած է Իրլանտայի նոյն չրջանի Մշակոյթի նա– խարարը: Մասնագէտները այդ նկարին գոյութեան տարիներով տեղեակ եղած են, անոր չատ տրակաւոր մէկ ընդօրինա– կութեան չնորհիւ: Իսկ բուն գործը եր– կար տաեն անհետ մնացած է: Հաւա– նական պատճառ կը համարուի այն որ Գարաւաճիոյի մեծութիւնը ծանօթ դար– ձած է միայն Ի. դարու վերջաւորու– թեան:

Անհետ կորսուած գործերու երկար ցանկին կարեւորներէն են Միքէլ Անճե– լոյի երկրորդ Դաւիթը որ պրոնզէ ձուլ– ուած է, Ֆրանսացի զօրավարի մը ապըս– պըրանքով: Ցեղափոխութենէն ի վեր հետքը կորսուած է: Հաւանական կը նկատուի որ Պարթենոնի կարեւոր քա– րաչերտեր բրիտանական դիւղի տան մը պարտէզին մէջ գտնուին: Տարիներով, մեծ մասով բրիտանացի զբօսաշրջիկ– ներ, աչխարհի ամէնէն մեծաթիւ այ– ցելուներու տէր այդ կոթողէն բեկորներ առած տարած են իրենց հետ: 1902–ին Խոսէքսի մէկ պարտէզին մէջ որմնա– պարդերու բեկոր մը թաղուած է եւ ոչ ոք կրնայ բացատրել թէ ի՛նչ պարագա– ներու տակ ան հոն հասած է:

Աւստրիոյ Մարի – Թերէզ կայսրուհին ձիարճանչի բազմաթիւ պաստառներով զարդարած էր հունգարական իր պալատ– ները, Ժ.Ը. դարուն: Այդ պաստառներէն միայն մէկը գտնուած է: Կորսուած այս կարգի արժէքաւոր գործեր վերագտնե– լու հետամուտ մասնագէտներ կ'ըսեն թէ նման յայտնաբերումներու մէկ դիպ– ուածը ամէնէն մեծ դերը կը խաղայ: Կերպով մը, մարդ աւելի հաւանականու– թիւն ունի մատանին, կամ ձեղնայարկին մէկ անկիւնէն գտնելու, քան՝ լոթոյէն հարստութիւն մը չահե– լու:

ԲԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԱԼԷՊԻ «Զ. Գաբրիէլեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, տօնուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 112–րդ տարեդար– ձը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Սուրիական եւ հայկական փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, հանդիսավարը՝ Հուրի Տիլպէրեան ներկաները հրաւիրած է մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգել հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի ազատագրութեան համար զոհուած նա– հատակներու յիչատակը: Բացման խօս– քը, ապաբերէն, արտասանած է Սեւակ Պօղոսեան, հայերէնն ալ Արմէն Խաչա– տուրեան: Արցախի հայութեան խօսքը փոխանցած է Ղարաբաղի առաջին Գե– րագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղա– կալ՝ Գէորգ Պետրոսեան: Հայ Դատի վերջին տարիներու աչխատանքներուն չուրջ զեկուցումով հանդէս եկած է Հիլ– տա Զոպոյեան (Ֆրանսայէն), որ չեշ– տած է թէ Հայ Դատի հետապնդումը ըն– թացքի մէջ է, այսօր, երեք մեծ բեմե– րու վրայ՝ Եւրոպական Միութիւն, Եւ– րոպական Խորհուրդ, որու անդամ է Հա– յաստան եւ ՄԱԿ: Հանդիսութեան բա– նախօսը եղած է Հ. Ց. Դ. Հայաստանի պերագոյն մարմնի անդամ՝ Աղուան Վար– դանեան: Հանդիսութեան աւարտին, խօսք առած է Բերիոյ թեմի առաջնորդը՝ Սուրէն Արքեպիսկոպոս Քաթարոյեան:

*
**

ՀԱԼԷՊԻ Ա.Ժ.Մ. տան Լեւոն Շանթ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 16–ին, հան– դիսում մը տեղի ունեցած է Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակի պատասխանա– տու Հիլտա Զոպոյեանի (Ֆրանսա) եւ քաղաքական դիտութիւններու պրոֆե– սոր Յակոբ Բաղրատունիի (Լիբանան) հետ: Հ. Զոպոյեան Հայ դատի աչխա– տանքներու մասին զեկուցում մը տուած է, Մինչեւ – Արեւելքի մէջ ալ Հայ դատի տարած աչխատանքներուն մասին խօսած է Յակոբ Բաղրատունի:

*
**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ քաղաքապետարանը, չարունակելով տարիներու իր աւան– դութիւնը, այս տարի եւս, Դեկտեմբեր 20–ին, կազմակերպած էր Գադանդի տօ– նակատարութիւն մը տեղւոյն բոլոր վար– ժարաններու աչակերտներուն համար: Քաղաքապետարանի դաչտին վրայ տեղի ունեցած այս տօնակատարութեան մաս– նակցած են աւելի քան 6000 աչակերտ– ներ: Ներկայ եղած են Լիբանանի նախա– գահին կինը՝ Տիկին Սէտրէ Լահուտ, թեմին առաջնորդը՝ Գերաշ Եպիսկոպոս, քաղաքապետ Անդրանիկ Մարճլեան: Տօ– նակատարութեան ընթացքին, խօսք ա– ռած են, յանուն քաղաքապետութեան Կո– րիւն Քէլէչեան եւ Նելլի Վէքիլեան: Գոր– ծադրուած է դեղարուեստական ճոխ յայ– տագիր մը: Տօնակատարութեան աւար– տին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին Անդրանիկ Մարճլեան, առ ի չնորհակալութիւն Տիկին Լահուտի որ հովանաւորած էր ձեռնարկը, անոր յանձնած է քաղաքապետութեան յիսնամ– եակին առիթով լոյս տեսած «Ալ եուպէլ աղջահապի, Պէլէտիէթ Պուրճ Համուտ» հատորը:

*
**

ԱՅՆՃԱՄԻ «Գալուստ Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, տօնա– ւած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 112–րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են Հայաս– տանի Քաղաքացիութեան նախարար՝ Դաւիթ Լոքեան, Հայաստանի դեսպան՝ Արեգ Յովհաննիսեան եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ: Ձեռնարկին բա– ցումը կատարած է Համազգայինի «Պ. Սեւակ» մանուճիւղի Կոմիտաս երգչա– խումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պարգեւ Թասլաքեանի Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներով, ապա, Հ.Ց.Դ. «Կարմիր լեռ» կոմիտէի դաստիարակչական մարմ– նին անունով խօսք առած է Յակոբ Այն– թապլեան, որու յաջորդած են դեսպան Ա. Յովհաննիսեան, Դաւիթ Լոքեան, Յովիկ Մխիթարեան (յանուն Լիբանանի Հ.Ց.Դ. Կ. կոմիտէին): Պաշտօնական բաժինէն ետք, տեղի ունեցած է խըր– խաճանք:

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

2

Օր մը դասախօսութենէն վերջ, մեզմէ տարիքոտը, որ տասնեւեօթը տարեկան էր ու փորձուած (ըստ լրեն), ինձ գրկեց ուրախութեամբ:

– Գիտե՞ս, – ըսաւ, – դասախօսութեան ժամանակ, ամէն անգամ որ կը ծռիս նո– թերդ գրելու, աբեզայի նայուածքը ա– ւելի երկար կանգ կ'առնէ քու վրադ քան հարկաւոր է, քան թոյլատրելի է, պէտք է ըսէի:

Ըստ «փորձուածին»՝ այդ նայուածքը տաք էր, բայց տխո՛ւր...

– Սէր կայ այդ նայուածքին մէջ, – եզրակացուց ան ծալք տալով. – Սէ՛ր կայ: Ե՛ս է որ կ'ըսեմ:

Բոլորս ալ երջանիկ էինք: Մենք կրցեր էինք, գոնէ վայրկեան մը, թացառիկ մարդու մը նայուածքը դամել իր մտա– հոգութենէն դուրս կէտի մը վրայ. որ– խուր այդ երիտասարդը դուրս էինք քա– շեր իր ծանր պարտականութիւններու չրջանակէն: Մեզմէ ոչ մէկը չպիտի ու– զէր, որ ան իր ճամբային չեղէր, – այդ չպիտի ուզինք նոյնիսկ մեր երջանկու– թեան գնով: Սակայն, սփռմանք մը, ե– րիտասարդական կայծ մը արթնցնել ծե– րունիի պէս ապրող այս աբեզայ երիտա– սարդին մէջ մեզ կը թուէր ըլլալ մարդ– կային բարի գործ մը:

Փոքրիկ չիմարներ էինք մենք:

Ճիշդ էր «փորձուածին» ըսածը: Ցա– ջորդ դասախօսութեան ես քանի մը ան– գամ հանդիպեցայ անոր նայուածքին: Ի զուր չանկարծակիի եկած՝ ան իր երե– սը անդին դարձուց. ես բոներ էի մինչեւ անգամ իր նայուածքին տաքութիւնը:

Կը զգայի, որ աքաղաղի կատարին պէս կարմիր էի. լարու եւ խնդալու սաստիկ փափաք մը ունէի: Առանց այլեւայլի մատիս առջեւս սեղանին վրայ տեղա– տորեցի ու գլուխս թեւերուս գրած՝ լռիկ արտասուեցի: Եղած չեղածը նայուածք մըն էր, ան ալ փախուստ տուող նայ– ուածք մը, բայց ես գլխապտոյտ ունէի երանութենէս:

Ցաջորդ օրը ան չեկաւ դասի: Գրեր էր թէ մեկնելու պատրաստութիւն կը տեսնէ եւ պիտի գայ հետեւեալ օրը վերջին ան– գամ դասախօսելու:

Եկաւ, բայց բնաւ չնայեցաւ ինձ: Դէմ– քը խիստ էր եւ ձայնը կտրուկ:

Աբեզա՛յ: Իշխեր էր իր վրայ:

Դասէն վերջ՝ մնաս բարովի խօսքեր: Ան յոյս յայտնեց, որ մենք չատ օգտա– կար կերպով պիտի աչխատէինք: Կը հա– կառ թէ մեր ծրագիրները պիտի դոր– ծադրէինք, եւ այլն:

Մենք արձանիներու վերածուած էինք: Գիտէինք, որ պէտք էր չնորհակալութիւն յայտնել, բարի ճանապարհ մաղթել, բայց ո՞վ պիտի ընէր այդ:

Անտանելի վիճակ մը ստեղծուած էր, որմէ դուրս հանելու համար մեզ ան ըս– կըսաւ կատակել.

– Բարի ճանապարհ ալ մաղթել չէ՞ք ուզեր: Իսկ ես կը կարծէի որ դուք չա– րաճճի, բայց լաւ աղջիկներ էք: Ինչո՞ւ խօսք մը չէք ըսեր ինձ:

Մեր խօսքը եղաւ հաւաքական յիմար լաց մը, ինչպէս հաւաքական եղած էր մեր սէրը:

Ինձ կը թուէր, թէ մենք պարոնը չէ որ կը ցաւէինք. եթէ մեկնողը կին ալ ըլ– լար, մենք նոյնքան պիտի տխրէինք, նոյնքան տրբանայինք: Ան կրցեր էր մեզ հանել տափակ կեանքի տաղտուկէն, մեր անգոյն հաճոյքներէն ու ժամանցներէն: Մենք վեց հոգիներս ալ կը պատկանէինք աւելի քան բարեկեցիկ ընտանիքներու, ուր ժամանակը կ'անցնէր կերուխումով, երեկոյթներով եւ ուր միակ զբաղիչ բա– նը պարն էր: Ան մեր առջեւ բացեր էր հորիզոններ, որոնց գոյութեան մենք ան– գիտակից էինք: Ան մեզ հասկցուցած էր, որ կային ուրիշ հաղորդութիւններ քան այն, որոնցմով մենք մինչ այն հպարտ էինք:

Մեկնելուն օրը գացի գինքը տեսնելու այն համեստ պանդոկին մէջ, ուր կ'ապ– րէր ան: Իմ ըրածս աններելի արարք մըն էր մեր միջավայրի ըմբռնումներուն հա– մար: Գացի ըսի, բայց աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, եթէ ըսէի, թէ անքուն գիչերէ մը վերջ, առտուն կանուխ ինքգինքս գտայ անոր դրան առջեւ: Երբ դռնէն ներս մը– տայ, կեցայ յանցաւորի մը պէս: Ի՞նչ ըսելու եկած էի այս դունատ երիտասար– դին, որ իր գծած ճամբայէն չեչտակի կը քալէր դէպի նպատակ մը եւ ոեւէ ուժ, սէր կամ այլ բան չէր կրնար գինքը ար– գիլել քալելէ: Պիտի ուզէի՞ որ ան չե– ղէր իր ճամբայէն: Երբե՛ք: Ուրեմն, ինչո՞ւ եկած էի:

Կ'անիծէի ինքզինքս եկած ըլլալուս հա– մար, բայց եւ յանկարծ անտահման եր– ջանիկ եղայ, երբ իր զարմացած նայ– ուածքը կանգ առաւ վրաս:

Կարճ տեւեց սպասողական դրութիւնը: Ան մօտեցաւ եւ չատ բնական բան մը պատահածի պէս ձեռքերէս բռնելով նըս– տեցուց:

– Լաւ ըրիք եկաք, – ըսաւ, – քանի մը ցսելիքներ ունիմ, որ դուք, հակառակ ձեր երիտասարդ տարիքին, պիտի հաս– կընաք, վստահ եմ:

Լռեց: Բառեր կը փնտռէր, որոնք կար– ծես չէին գար: Ես արդէն պատր էի հան– դարտութիւնս, մինչեւ անգամ յանդըգ– նութիւնս:

– Գիտեմ, որ վտանգաւոր գործով կ'եր– թաք, – ըսի, – չէք կրնար չերթալ, այդ ալ գիտեմ: Արդէն չեմ ուզեր որ չերթաք: Այն ժամանակ դուք չէիք կրնար ըլլալ ինչ որ էք ինձ համար: Սակայն, չէք կրնար պիս այսպէս թողուլ: Ես կը խեղ– դուիմ այս մթնոլորտին մէջ: Միթէ չէ՞ք հասկնար այդ... Օգնեցէք ինձ, որ հե– ռանամ, երթամ այլ ճամբայով քան ձե– րը, բայց նոյն նպատակի համար, այ– սինքն...

Երբ տեսայ որ ան հետզհետէ աւելի կը դունատէր, լռեցի: «Ի՞նչ յիմար աղջիկ եմ, կը մտածէի, խռովեցի հոգի մը, որ իր ամբողջ հանդարտութեան պէտք ու– նի»:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

7–ին, մինչ Խորայէլ արդիւնց պատեհ առիթով տարեկանէն վար Պաղեստինցիներուն Ա-ծըյ-ըրպանի իրենց բնակավայրերէն դուրս ելլել: Գաղեաւինցի նախարարը՝ Սայէպ Էրէգաթ վրդոված է եւ կ'ըսէ թէ արդիւնցին որ Ամման եւ Գահիրէ երթայ եւ զուտ վրէժ կը նկատէ Շարոնի այս որոշումը, որ չի կրնար օգնել խաղաղութեան: Խորայէլեան մամուլն ալ միշտ համաձայն չէ իր կառավարութեան անդիջող դիրքին: Ջափաւոր ձախի օրգան՝ «Հաարեց» օրաթերթին համար «Խորայէլեան հանրային կարծիքը չի կըլնար անգիտանալ որ ցարդ մերժած են քաղաքական բոլոր նախաձեռնութիւնները եւ բանակը օգտագործած են բնակչըն-ջող կոպտութեամբ եւ այդ ձեւով հրահրած են ատելութեան եւ բռնութեան բոցերը»:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ իշխանութեան Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ Լէյլա Շահիտ զօրակցութիւն արտայայտած է Փարիզ Ջ. համալսարանի բանաձեւին, որ պիմում մըն էր Եւրոպական Միութեան չնորոգելու Խորայէլի հետ համալսարա-նական համագործակցութեան պայմանագիրը: Լ. Շահիտ կը գտնէ որ այդ որոշումը համապատասխան է այն կանոնադրութեան որ կ'ըսէ թէ որեւէ Պետութիւն որ կը խախտէ Եւրոպական Միութեան հետ ընկերակցութեան համաձայնագրերը, պէտք է պատժուի: Յանօթ է որ համալսարանին այդ որոշումը մեծ իրարանցում ստեղծած էր եւ ցոյցի ալ առիթ տուած:

ՄԱԿ–ի մէկ գաղտնի տեղեկագիրը գաղափար մը կու տայ այն կացութեան մասին, որ կը ստեղծուի պատերազմի պարագային: ՄԱԿ–ը պէտք է օգնութեան հասնի 500 հազար զոհերու: 13 էջնոց փաստաթուղթը սփռուած է համացանցի վրայ եւ բաւական սեւ պատկեր մը կը գծէ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Dans le cadre de l'anniversaire
de l'adoption
par le Parlement Français
de la loi du 18 janvier 2001
reconnaissant le génocide arménien

René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

La Maison de la Culture Arménienne
Le Comité d'Histoire du Confluent d'Alfortville
La Municipalité

ont le plaisir de vous inviter
à la **CONFERENCE-DEBAT**
organisée à l'occasion de la parution
du livre
de ARA KRIKORIAN

«DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE»

«La France,
les Grandes Puissances
et la Cause Arménienne»

Conférencier : ARA KRIKORIAN

Vendredi 17 janvier à 19 heures 30

Espace Culturel «Le 148»
rue Paul Vaillant-Couturier

> **19h30 : Signature du livre**
> **20h30 : Conférence-débat**

EXPOSITION
D'ARTS ARMENIENS
— du 10 au 17 janvier —

Vernissage
Vendredi 10 janvier à 18h

Pour tous renseignements : **M C A**
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12,
Է. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. Յովհաննու Կարապետի յառաջիկայ տօնին առիթով, որ Մայր Տաճարիս անհանգիստութեան տօնն է, այսօր, յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Տաճարիս եկեղեցասէրն բարերարին՝
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ
բոլոր ննջեցեալներուն համար:

*
**

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ
Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տճօրհնէքը կը կատարուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13·
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Ցաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տճօրհնէքը կը կատարուի:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՈՒԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալայճեան 200 եւրօ:

*
**

ԻՍԻ.– Ա.տղիկ Ճանիկեան 47 եւրօ:

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին

Նուիրուած՝
«ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿ»ի

կը կարդայ՝
դրամատիկ թատրոնի դերասան եւ արտասանող՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Ներածական խօսք՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

– Մուտքը ազատ է-

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE SCOLAIRE A VIENNE

La fête de l'école arménienne de la section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le **Dimanche 12 janvier à 15 heures au Théâtre Municipal de Vienne**

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, ainsi que le spectacle préparé lors du stage de théâtre animé par Nareg Dourian, au cours de la semaine de la Toussaint, et organisé en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 12 janvier, 9h30
En Arménie :
1) Les écoles du dimanche.
2) L'hôpital d'Ashotsk.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1e
☎ 04 91 50 15 09

Super Loto Annuel
avec
DES LOTS DE VALEUR.
Dimanche 12 janvier à 15 heures

ՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԻԻԼԻ «Լ. ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԻ
կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15–ին

Salle de l'église
6, rue du Père Komitas
92370 Chaville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à

l'arbre de Noël de l'ecole Tebrotzassère

Le dimanche 12 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

Après-midi animée par **R A F F I**

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'école Tebrotzassère : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

— ENTREE GRATUITE —

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԷՓ–ի եւ «կոմիտաս» նուագախումբին
(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»*ի սրահներէն ներս*
17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
01·42·96·10·10 *կամ՝* 01·47·78·10·53
կամ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն՝ 01·48·24·63·89

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10
VENDREDI
10 JANVIER
2003
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·597 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·597

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԽԱՆԳԱՐԷ՞ ԱՄՆ-ՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ

*Թուրքիա մօտիկ գինակիցը ըլլալով հանդերձ ԱՄՆ–ու, առաջին օրէն որոշ վերապահութիւններ յայտնեց Իրաքի դէմ պատերազմի ծրագրին: Ներկայիս, երբ այլեւս անվիճելի կը թուի յարձակումը, Անգարայի վարանումները կրկին խըլդըրոյ առարկայ կ'ըլլան, մինչեւ իսկ

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆ

Ա.

Ո՞վ է մեզ բերում այս յարաչարժ, այս անհանդիստ, այլեւ եզակիօրէն աշխոյժ մտաւորականին, որը 30 – 40-ական թթ. տարիներին մէկ օր Թաւրիզում էր, մի օր Թեհրանում, մի օր հարաւային նաւթահանքերում, միշտ հասարակական, կուսակցական, այլեւ առեւտրական գործերով: Կարելի է ասել ամենագործունեայ եւ ամենանուիրեալ հասարակական դէմքերից մէկը, ճանաչուած եւ անուանի հայրենանուէր գործիչների շարքում, որոնք Հայաստանի Հանրապետութեան փլուզումից յետոյ, որպէս տարագիրներ յայտնուեցին Թաւրիզում ու Թեհրանում, 20-ական վերջին, ապա 21-ի առաջին օրերում: Աղթալեան, Շանթ, Ահարոնեան, Նժդեհ, Շաթիրեան, Ա. Փոխարեան, Գ. Բալայեան, Յակոբ Տէր – Յակոբեան, Երուանդ Ֆրանգեան, Գասպար Իփէկեան, Վալադ Վալադեան, եւ այլն:

Մինչ նշանաւոր տարագիրներից շատերը տեղափոխուելին զանազան երկիրներ, Վահէ Արծրունին եւ մի քանի ուրիշները նախընտրեցին մնալ Պարսկաստանում, տուն ու տեղ հաստատելով, ծառայել ազգութեանը եւ հանրութեանը, առ հասարակ մշակութային եւ կրթական ասպարէզում:

Որպէս Հարվարտ համալսարանի շրջանաւարտ եւ ամերիկահպատակ վկայեալ անձ, Վ. Արծրունին ի վիճակի էր տեղափոխուել որեւէ երկիր, բայց նա այն անխախտ հաւատքի տէր հայրենասէր անձն էր, որ իր համոզումով չուտ թէ ուշ, անպայման տապալուելու էր համայնավարական իշխանութիւնը, երբ հեչտ ու դիւրին վերադառնալ կարող էր Հայաստան, ընդմիշտ բնակութիւն հաստատելու հայրենի հողի վրայ:

Աւաղ ժամանակին չիրականացաւ իր երազը, բայց դա պատճառ չեղաւ յուսալքութեան, այլ խթան հանդիսացաւ, որ նա կրկնապատկի իր ճիգերը, ի նպաստ հանրութեան եւ իր կուսակցութեան, մինչեւ իր մահը 1958 թուականին:

Իմ ծանօթութիւնը Վահէ Արծրունու հետ պատիս է 1942–1943-ի աշնան օրերից մէկում, երբ նա թէ կուսակցական եւ թէ իր առեւտրական գործերով եկել էր Սպահան: (Նա խիչքի երկու խոշոր հանութներ ունէր հաստատած մեր շրջանում, շատախոհ ծագումով երկու հայ մակրելի խանութպանների):

Պատերազմական մռայլ օրեր էին: Թեհրանը ուղիակիօրէն գտնուում էր ռուսական բանակի ազդեցութեան տակ: Այդ առումով էլ ձերբակալուել եւ Ռուսաստանի խորքերն էին աքսորուել Դաշնակցութեան նշանաւոր պարագլուխներից ոմանք: Անծանօթ պատճառներով ձերբակալութիւնից զերծ էին մնացել Վահէ Արծրունին եւ զերադառն Մանուէլ Մարութեանը, որն եւ կապէ – կապ էր տեղում Դաշնակցութեան օրգան «Ալիֆ» օրաթերթը: Բայց սա էլ երկար չտեւեց եւ մի օր, 45-ի գարնանը, տեսանք Մարութեանին ընտանիքով Ապատանում, Եւրոպա գնալու որոշումով: Մարութեանի հետ մտերմութիւն ունէի եւ հետեւ էլ խաղացել էի քանի դէրերում: Դժուար ժամանակներ էին: Երկրի սահմանապլուխը գտնուում էր խիստ հսկողութեան տակ, անգլիական բանակային ուժերի կողմից, որով Մարութեանը իր ընտանիքով բաւականին երկար մնաց Ապատանում: Մինչեւ նրա փոխանցումը Պասրա – Պաղտատ, Շատ – ալ – Արապի վրայով նա ընտանիքով ապրում էր Վանեցի մեծահարուստ Յոլակ Արտաշէսեանի «Իրան» պանդոկի գետնայարկ նկուղներից մէկում, շատ նեղ ու դժուար պայմաններում: Մտաւանդ, որ իրենց տղայ զաւակը գտնուում էր հիւանդ վիճակում:

Ես համարեա ամէնօրեայ այցելու էի նրանց, հոգածուի օգտակարութիւն ընձեռնելու բարեմիտ տրամադրութեամբ: Բաւեղեան մեծատան ընտանեկան բարեկեցիկ կեանք ապրած Տիկին Ռօզա Մարութեանը շատ ընկճուած ու զառնացած հոգեվիճակում էր գտնուում: Մանաւանդ որ իրենց թողքուած եւ մոռացուած վիճակում էին զգում կուսակցութեան կողմից: Իմ ամէնօրեայ խնդրանքներին թէ՝ ինչո՞վ կարող եմ իրենց անմիջական կարիքներին օգտակար լինել, բարեհամբոյր տիկինը մշտապէս մէկ բան էր խնդրում.

– Մածուն, միայն տնապին տարը մածուն, հիւանդ տղայիս համար:

Մարութեանը Թեհրանը լքելուց յետոյ, «Ալիֆ» օրաթերթը թէկուզ առերես դադարել էր կուսակցական օրգան լինելու հանգամանքից, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լուծարքի էր ենթարկուած, այնուամենայնիւ այն փակուելու վտանգից փրկած լինելու համար, Վահէ Արծրունին անվախ ու աներկիւղ տէր կանգնեց «Ալիֆ»-ի գոյատեւման: Վէին աշխատակիցները յայտնի վերապահութեամբ եւ քաշուելոյն, ասպարէզից, իրենց տեղը զիջելով նորայայտ մտաւորականների ու գրականչ դէմքերի, ինչպիսիք էին՝ Նորայր Պահլաւունին, Ներսէսը (Օննիկ Սահակեան), Նորայր Ստեփանեանը՝ Ա. Մամիեանը եւ ուրիշներ: Իսկ Վահէ Արծրունին առանձնեց պատասխանատուութեան եւ աշխատակցութեան խոշորագոյն բաժինը, հանրութեանը խորապէս բաւարար թողնելով իր թարմ մակարդակի հիւթեղ եւ հասուն գրութիւններով: Դրանք երեւում էին ծածկանուններով, առաւելապէս՝ Զարգարեան անունով:

Ես չէի կարող զանց առնել մէջբերածս նշմարները, այն էլ համառօտ կերպով, երբ ես ապրել ու վկայատես եմ եղել թէ՛ Վահէ Արծրունու եւ թէ՛ Մանուէլ Մարութեանի ազգանուէր ու հանրօգուտ գործունէութեանը:

Սակայն մենք վերադառնանք մեր յօդուածը խորագրած նիւթին.

*
**

Խորագրածս պատմաբանական հատորը ներառուած է երեք ծաւալուն գործերից, որոնք են, –

ա) Հայ – տաճկական պատերազմը
բ) Հայ սպայութիւնը
գ) Շատախ:

Լայնադիր էջերով սոյն բազմաթուանդակ հատորը բաղկացած 456 էջից, լոյս է տեսել Երեւանի «Մուղնի» հրատարակչութեան կողմից 2002-ին: Այս չքեղ հրատարակութիւնը հազար օրինակ տպաքանակով, օժտուած է ընդարձակ, այլեւ շատ հետաքրքիր ծանօթագրութեամբ, դիտականօրէն պատրաստուած Գեղամ Բաղալեանի կողմից, ինչպէս եւ երեք դունաւոր քարտէսներից:

Գրքի յորդանոյն, այլեւ հոդատար խմբագրութեան աշխատանքը տարուած է հանրածանօթ մտաւորական՝ Նորայր Պահլաւունու կողմից: Հինգերիս ծանօթ որպէս Իրանահայ Գրողների Ա. Ժողովածու՝ «Էրօս»-ի բանաստեղծներից մէկը: Բանաստեղծը՝ որին յետոյ վիճակուեց վարիչ խմբագիրը հանդիսանալու պարսկահայ միակ օրաթերթ «Ալիֆ»-ի, մինչեւ իր փոխադրութիւնը Միացեալ – Նահանգներ 1978-ի Հոկտեմբերին:

Գրքի հրատարակութեան բազմածախս հովանաւորութիւնը կատարուած է հեղինակի դստրի՝ Յուշիկ Արծրունու կողմից, որպէս անգնահատելի նուիրում իր հօր յիշատակին:

Սոյն պատմաբանական հատորը, ինչպէս եւ Վահէ Արծրունու ժառանգութիւն թողած մեծաքանակ նիւթերի պատմութիւնը, ունի իր չատ հետաքրքիր էջը: Պարագայ, որը իր բոլոր էութեամբ դարձեալ առընչուում է Ն. Պահլաւունու անուան հետ:

1961-ին նրան տեսնում ենք «Ալիֆ» օրաթերթի վարիչ խմբագրի պաշտօնում, երբ մի օր իրեն է ներկայանում յիշածս Յուշիկ Արծրունին, հետն ունենալով երկու խոշոր կապոցներ: Պարզուում է որ դրանք իր հօր անտիպ աշխատութիւնների ձեռագրերն են: Դրանք փոխանցելով խմբագրութեանը իր ընտանիքի ցանկութեամբ, թողնում է նրանց հարկ եղած տնօրինութեանը:

Ըստ դրանցուած ցուցակի, երկու կապոցների պարունակութիւնը կազմել են 27 գրական – դեղարուեստական եւ պատմագրական մենագրութիւններ, որոնք մնացել են բարեբախտաբար անաղարտ, սակայն չօգտագործուած վիճակում, աւելի քան քառասուն տարիներով: Դէպքերի բերումով, այս անգամ չուրջ 40 տարի յետոյ նոյն Յուշիկ Արծրունին, հանդիսանալով հասարակական գործիչ՝ Նորայր Պահլաւունուն, ցանկութիւն է յայտնում վր հօր անտիպ գործերից մի հատոր հրատարակ հանելու նրա ջանքերով: Տարուած աշխատանքը արդիւնաւորուում է այս սքանչելի հատորի հրատարակութեամբ, իր երեք գլուխներով, որը յիշել տուի վերեւում: Ինչ խօսք, որ թէ՛ Յուշիկ Արծրունին եւ թէ՛ Ն. Պահլաւունին, հոգեպէս թէ բառարար եւ թէ հպարտ պիտի զգան այս պիսի չնորհաչատ գործով հարստացնել կարդալանալու համար, մեր մօտաւոր պատմագրական էջերը:

Մի քանի կարճ գծեր եւս Վահէ Արծրունու կենսագրական տուեալներից եւ մենք կ'անցնենք գրքի հետաքրքիր բովանդակութեան:

Վ. Արծրունին ծնուել է Շատախ գաւառի կաղր գիւղում 1884 թուականին, նահապետական բարեչէն ընտանիքում: 1896-ի համիտեան ջարդերին զոհ է դառնում նաեւ նրա հայրը, իսկ մայրը ընտանիքով փոխադրուում են Վան:

Ամերիկացի բարերար միսիոնար տոքթոր Ռէյնոլդսը իր հոգատար աշխատանքներին զուգընթաց, օգնութեան դիմում կատարելով արտաքին աշխարհին, յաջողում է Վանում իրմէ դնել մի որբանոց – դպրոցի, երբ խնամքի տակ է առնում նաեւ հօրից որբ Վ. Արծրունուն: Ընդունակ եւ չնորհալի աշակերտ, կարճ ժամանակ անց, կարգւում է վերակացու 500-իյ աւելի համրանք ներկայացնող որբանոցում:

Պատմական օրէն՝ վասպուրականը հանդիսանում էր Հայ յեղափոխական չարժումների գլխաւոր վայրերից մէկը, 1800-ական դարավերջի եւ 1900-ականի սկզբնական տարիներում, որտեղ ծաւալուն աշխատանք են տարել ակնառու այնպիսի դէմքեր, ինչպիսիք են՝ Արամ Մանուկեանը, Կոմսը, Ռուբէն Փաչան, Վանայ իշխանը, Վռամեանը եւ ուրիշներ, որտեղ չունչ են առել եւ թրծուել սերունդներ: Դրանցից մէկն էլ Վահէ Արծրունին, որի տարած աշխատանքները սկիզբ են առնում հէնց յիշածս ամերիկեան որբանոցային դպրոցից, մինչեւ իր աւարտականը 1903-ին եւ 1904-ին, երբ յեղափոխական խմբերին միացած, Կոմսի (Վահան Փափազեան) ղեկավարութեամբ անցնում է իր հայրենի գաւառը, ազատագրական աշխատանքներով զբաղուելու:

1906-ից 13-ը նրան տեսնում ենք Միացեալ – Նահանգներում որպէս իրաւաբանական ուսմունքի համալսարանական, ապա աշխատակից «Հայրենիք» օրաթերթում, մինչեւ 1919, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը Փարիզից պահանջում են նրան չուտափոյթ ներկայանալ իրենց, դիւանագիտական կարեւոր առաքելութեամբ:

Այնտեղ են Ա. Ահարոնեանը, Համօ Օհանջանեանը, Արմէն Գարօն, որոնք նրան յանձնարարում են անմիջապէս մեկնել Հայաստան, միջնորդի դեր ստանձնելու անգլիական եւ ամերիկեան դիւանագիտական պետական մարմիններին: Կարգուելով գաղթականական մարմնի վարիչ – մնօրէն, նա փոխադրուում է Կարս, վերահաստ լինելու հազարներ հաչուող գաղթողների կարիքներին: Գործը մնում է անկատար, որովհետեւ անպատրաստ թշնամին կրկին յարձակման թիրախ դարձնելով Կարսը, ժողովուրդը խուճապի մատնուած, կրկին գաղթի ճամբան է բռնում դէպի Արեւելեան Հայաստան: Բայց ո՛չ Արծրունին, որը անվախ մարդու քարձր գիտակցութեամբ մնում է հազարաւոր որբերի մօտ, նրանց փրկութեան մասին ծրագրելով ամերիկեան բարեգութ միսիոնարների հետ:

Յետոյ վերադառնում է Պոլիս, քիչ անց փետրուարեան ապստամբութիւնը բոլշեւիկեան կարգերի դէմ, ապա նահանջը դէպի Պարսկաստան, Թաւրիզ, որտեղ Սիմոն Վրացեանի խորհուրդով, Մելիք – Թանգեան Արքեպիսկոպոսի կարգադրութեամբ, Վ. Արծրունուն է յանձնուում բազմահազար գաղթականութեան խնամատարութեան հոգսը: Յետոյ ուսուցչութիւն, ամուսնութիւն եւ խաղաղուած ժամանակների թեկուզ դէպի Թեհրան, որից յետոյ արդէն ներկայացրած եմ եղել վերեւում իր կեանքի վերջին փուլերը, մինչեւ իր մահը, 58-ի Յունիս 17-ին, Թեհրանում:

Տարագրութեան ենթակայ մեր գրողներն ու մտաւորականները, քաղաքական գործիչներն ու կրթական մշակները պատրաստ չէինացին: Վերթարի նիւթեր տրամադրեցին մեր գրականութեանն ու մշակոյթին: Դրանցից մէկն էլ Վահէ Արծրունին, իր խոշոր վաստակով, որը անկուն հատատն ունէր որ անցումային օրերը երկար չեն տեւելու եւ որ մեր հայրենիքը կրկին տէր է կանգնելու իր դարաւոր Ազատ ու Անկախ ճգտումներին:

(Շար. 1)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱՍԸ ՆՈՐ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԸ

2003 տարին պիտի յատկանշուի Եւրոպական Միութեան ընդլայնումով: Տասը նոր երկիրներ որոնց մեծ մասը կը պատկանի «նախկին խորհրդային» աշխարհին, «եւրոպացի» պիտի ըլլան, միութեան անդամներուն թիւը 25-ի հասցնելով:

Այս տառնեակին ամէնէն աւելի նիւթ դարձածը կիպրոսն է: Սիկիլիայէն ու Սարտինիայէն ետք Միջերկրականի մեծագոյն երրորդ այս կղզին թրքական ափէն 75 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի եւ 1974-ի թրքական ներխուժումէն ի վեր երկուքի բաժնուած է: Հիւսիսային զօրին մինչեւ այսօր միայն Անգարայի կողմէ ճանչցուած Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան վերածած է:

Մարտավարական դիրքի տէր կղզին պատկանած է յաջորդաբար Յոյներու, Եղիպտացիներու, Հռոմէացիներու եւ Բիւզանդացիներու: Ֆրանսացիները հոն հաստատուած են ԺԲ. դարուն, եւ Լուսինեան գերդաստանը իշխած է կղզիին մինչեւ ԺԴ. դարու վերջը: Անոնց յաջորդած են Վենետիկցիները, իսկ 1571-ին Օսմանցիները: 1878-ին կղզին կ'են – թարկուի բրիտանական իշխանութեան: 1960-ին անկախութիւն կը հռչակուի: 1974 Յուլիս 15-ին Յունաստանի պինուորական իշխանութիւնը Նիկոսիոյ մէջ պետական հարուած մը կը կազմակերպէ, կղզին կցելու նպատակով: Նախագահը՝ Մակարիոս Արք. կը տապալի: Թուրքիա առիթս պատրուակ կ'ընէ կղզեբնակ Թուրքերը պաշտպանելու համար եւ յամաքահանում կը կատարէ, գրաւելով կղզիին 37%-ը: 35 հազար Թուրք զինուոր հոն կը գտնուի մինչեւ այսօր:

Կոզմերը 1974-էն ի վեր յաճախակի ընդմիջումներով բանակցութիւններ կը վարեն, որոնց ներկայի փուլին քննարկումի նիւթ է ՄԱԿ-ի կողմէ դաշնակցութեան ծրագիր մը: Այդ դաշնակցութիւնը պիտի բաղկանայ երկու պետութիւններէ: Սկզբունքով, պէտք է մինչեւ Փետրուար վերջ համաձայնութիւն մը գոյանայ երկու մասերու նախագահներուն՝ Կ. Գլերիտէսի եւ Ռ. Տէնքթաշի միջեւ:

Արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ ձգուած կամուրջի մը կը նմանի Մալթան: Տասնեակին ամէնէն փոքր միաւորն է. ունի 390 հազար բնակիչ եւ 316 քառակուսի քիլոմեթր տարածք: Հնագարեան գոյութիւնը կ'ընդգրկէ փիւնիկեան, կարթագինեան, հռոմէական, բիւզանդական, արաբական, սիկիլիական շրջաններ: 1530-ին Շառլ Ե. կղզիին կը ձգէ Երուսաղէմի Ս. Յովհաննէս միաբանութեան վանական պինուորներուն: Միջերկրականի սրտին վրայ ուժի կէտ մը կ'ըլլայ ան, դիմադրելով Թրքական յարձակումներու: 1798-ին Պոնափարթի ճնշումին տակ, կղզին կ'անցնի Ֆրանսայի, յետոյ, երկու տարի ետք բրիտանական տիրապետութիւնը նախընտրելի կ'ըլլայ: Բ. աշխարհամարտին շրջապատ դաշնակիցներու ծովային ռազմավարական մէկ խրխիսը, խիստ ամրակոծութեան թիրախ կ'ըլլայ:

1964-էն ի վեր Մալթան անկախ է: Կան երկու կարեւոր կուսակցութիւններ. բանուորականը եւ ազգայնականը: Առաջինը անկախութեան դէմ դիրք ունեցած է, դարպասելով Յորհրդային Միութեան, Լիբիոյ: Հակառակ է Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ալ, պնդելով որ դործընկերութեան կարգավիճակ մը աւելի կը պատչաճի կղզիի մը մանաւանդ որ «կամուրջ»-ի դեր կատարել կ'ուզէ Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ:

Ազգայնականները, աւանդութեամբ ա-ւելի մօտ ըլլալով Իտալիոյ քրիստոնեայ դեմոկրատներուն, կողմնակից են Եւրո-պա մուտքին: Արդիւնքը այն է որ հար-ցախոյզները չեն կրնար ստոյգ նախատե-սում մը ընել անդամակցութեան հանրա-քուէին մասին որուն թուականն ալ որոշ-ուած չէ:

Նոր Եւրոպացիներու խումբին մէջ երեակ մըն են պալթեան հանրապետու-թիւնները: Անոնց ամէնէն հիւսիսայինը Էստոնիան է: 1·4 միլիոն բնակչութեամբ եւ 45·277 քառակուսի ք· մեթր տարածքով երկիրը մըն է: Մայրաքաղաքը Տալինն է:

Էստոնիան նախ Վիքինկները, յետոյ Ռուսերը եմ մղելէ ետք, ԺԹ· դարուն կ'ենթարկուի Գերմանացիներու եւ Դա-նիացիներու միաւնական յարձակումնե-րուն: ԺԶ· դարուն կը պատկանի Շուէ-ցի: Դար մը ետք, 1721–ին Շուէտի կող-մէ Ռուսաստանի կը ձգուի: Ռուսացումի քաղաքականութիւնը որ կը տարուի հոն, ԺԹ· դարուն ազգայնական չարժումի մը ծնունդ կու տայ որ բրտօրէն կը ճնշուի: Ցարական իշխանութեան անկումէն ետք, 1918–ին Էստոնիա անկախութիւն կը հըռ-չակէ· Մոսկուա այդ անկախութիւնը կը ճանչնայ 1920–ին, Տարտուի դաշնագը-րով: Քսան տարի ետք, երկիրը հակա-ռակ իր կամքին, Խորհրդային Միութեան 15–րդ հանրապետութիւնը կ'ըլլայ, երբ 1941–ին գերմանական ներխուժումին կ'ենթարկուի եւ 1944–ին կը փրկուի չը-նորհիւ Կարմիր բանակին: 1991 Օգոստոս 20–ին, Գորբաչովի դէմ պետական ձա-խողած հարուածին յաջորդ օրը Էստո-նիա անկախութիւն կը հռչակէ: Մոս-կուա զայն ճանչնալէ ուրիշ ընելիք չու-նի: Իր վերջին զօրաբաժինները երկրէն կը մեկնին 1994–ի ամրան:

Պալթեան ծովափին երկրորդ երկիրը Լատուիան է, Ռիգա մայրաքաղաքով, 2·4 միլիոն բնակչութեամբ: Ունի 64·589 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն: Քրիստոնեայ դարձած է ԺԳ· դարուն· գերմանական միրապետութենէն հասած է սովետականին, անցնելէ ետք Լեհերու եւ Շուէտացիներու ենթակայութեան շրջաններէ: Միջին դարուն Գերմանա-ցիները լատուացիները իրենց կ'ենթար-կեն, իրենց հակակշռին տակ պահելով անոնց հողը: ԺԶ· դարուն երկրին մէկ մասը Լեհաստանի ձեռքը կ'անցնի, յե-տոյ, 1621–ին Ռիգա կը գրաւուի Շուէ-տացիներէն որոնք լուտերականութիւնը կը պարտադրեն: Յաջորդ դարուն Ռու-սերը կտոր – կտոր կը գրաւեն երկիրը, մինչեւ որ 1918–ի Պրէսթ – Լիթովսկի դաշնագրով Խորհրդային Միութիւնը Լատուիան կը ձգէ Գերմանիոյ: 1918 Նո-յեմբերին ազգային խորհուրդ մը անկա-խութիւն կը հռչակէ: Այս մէկն ալ 1920–ին կը ճանչցուի Մոսկուայի կողմէ: Սակայն, ազատութիւնը քսան տարի կը տեւէ եւ 1940–ին երկիրը կը գրաւուի, կը կցուի Խորհրդային Միութեան: 1941–ին կ'իյնայ գերմանական գրաւման տակ, բայց 1944–ին վերջապէս կը խորհրդայ-նանայ:

Ներկայի անկախութիւնը հռչակուած է 1991 Օգոստոս 21–ին: Ռուսական զօրքե-րը մեկնած են, բայց երկիրը միշտ հարց ունի ռուս կարեւոր թիւով փոքրամաս-նութեան հետ:

Պալթեան երկրորդ հանրապետութիւնը Լիթուանիան է, չորս միլիոն բնակչու-թեամբ, 65·300 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ ու Վիլնիւս մայրաքա-ղաքով: Նախ առանձին, յետոյ Լեհաս-տանի միացած, երկար դարեր Լիթուա-նիան եղած է միջնադարեան Եւրոպայի մեծ պետութիւններէն մէկը: ԺԵ· դարուն Լիթուանիոյ դքսութիւնը կը տարածուի Պալթեան ծովէն մինչեւ Սեւ ծով ուր իր դէմը կը դնէ Թուրքերը: Փառքի չըր-ջանը կ'ապրի երբ Լեհաստան իր հզօր դրացիներուն կողմէ բաժան – բաժան կ'ըլլայ: 1795–ին կցուելով Ռուսական կայսրութեան, Լիթուանիա կ'ենթարկուի ռուսացումի քաղաքականութեան մը: 1918–ին անկախութիւն կը հռչակէ: 1926–ին Անթանաս Սմեթոնա վիշխանու-թեան գլուխ կ'անցնի եւ մինչեւ 1940 եր-կաթեայ ձեռքով կը վարէ երկիրը: Նոյն տարին պալթեան միւս երկիրներուն նը-ման, Լիթուանիա ալ կը գրաւուի կար-միր բանակին կողմէ: 1941 – 1944 գեր-մանական գրաւման տարիներն են ո-րոնց ընթացքին կը բնաջնջուին երկրին աւելի քան հարիւր հազար Հրեաները: Մինչեւ 1990 Լիթուանիա խորհրդային հանրապետութիւն մը կ'ըլլայ, այդ թը-ւականին անկախութիւն կը հռչակէ: Ռուսական վերջին զօրաբաժինները կը մեկնին 1993 Օգոստոսին:

Եւրոպական Միութեան յառաջիկայ տասնեակին մեծ խումբը կազմուած է Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէն: Ա-նոնց ամէնէն մեծը Լեհաստանն է, 39 միլիոն բնակիչով, 312 հազար 680 քառա-կուսի քիլոմեթր տարածքով: Արեւելքէն սահմանակից է Պալթեան երկիրներու, Բելառուսի, արեւմուտքէն՝ Գերմանիոյ:

Լեհաստանի թագաւորութիւնը հիմնը-ւած է 966–ին· 1795–ին զայն իրենց մի-ջեւ բաժնած են երեք դրացիները· Ա-ւստրիան, Ռուսաստանը եւ Փրուսիան: Երկիրը իր անկախութիւնը կը վերագտնէ 1918–ին, Վէրսայլի դաշնագրով: Սա-կայն, Բ· աշխարհամարտէն ետք կ'իյնայ խորհրդային չրջանակին մէջ: 1980–ին կը հիմնուի առաջին անկախ սէնտիքան Սո-լիտարնոսքը: 1981 – 1983 երկիրը կ'ապ-րի զօրավար Ժարուզէլսքիի բռնակալու-թեան տակ: Առաջին ոչ համայնավար կառավարութիւնը կը կազմուի 1989–ին, փակ յաջորդ տարի Սոլիտարնոսքի պատ-մական դէմքը՝ Լ· Վալէզա նախագահ կ'ընտրուի: 1993ի երեսփոխանական ընտ-րութեան յաղթանակ կը տանին նախկին համայնավարները: 1995–ին Պալէզա կը պարտուի նախկին համայնավար Ա· Կվասնիեւսկիէն: Այս վերջինը չերմ կողմնակից է Լեհաստանի թէ՛ ՕԹԱՆ–ի, թէ՛ Եւրոպական Միութեան անդամակ-ցութեան: Առաջինին անդամակցութիւնը տեղի ունեցած է 1999–ին: Յաջորդ տարի Կվասնիեւսկի վերընտրուած է առաջին փուլին իսկ:

Շրջանակին 10 միլիոննոց երկու եր-կիրներէն մէկն է Հունգարիան: Ունի 93 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածու-թիւն: Պատմութիւնը կը սկսի հազար թուականին եւ կ'ըլլայ դրաւումներու, անկախացումներու յաջորդութիւն մը: ԺԶ· – ԺԷ· դարերուն Թուրքերու դրաւ-ման կ'ենթարկուի, 1711–ին անկախու-թիւն կը հռչակէ· բայց Աւստրիա կեանքի իրաւունք չի ճանչնար այդ անկախու-թեան: 1848–ին նոր փորձ մը այս ան-դամ կը ճնշուի Հապսպուրկներու կող-մէ: Վերջապէս, 1867–ին Հունգարիա աւստրեւհունգարական կայսրութեան բաղկացուցիչ կ'ըլլայ: 1918–ին կ'ան-կախանայ, վարչակարգը կը յարի Գեր-մանիոյ նացիներուն: 1949–ին կ'ենթար-կուի խորհրդային կարգերուն: 1956–ին ապստամբութիւն մը բրտօրէն կը ճնշուի խորհրդային ուժերուն կողմէ: 1988–ին «Հունգարիոյ ժողովրդային հանրապե-տութիւն»ը «ժողովրդային ժողովրդա-վարութիւն»ներու ամէնէն ազատներէն մէկը կը հանդիսանայ· կը փոխէ անու-նը, վերածուելով «Հունգարիոյ հանրա-պետութեան»: 1990–ին կը կատարուին ազատ եւ ժողովրդավարական առաջին ընտրութիւնները:

Նոյնպէս 10 միլիոն բնակչութեամբ, քիչ մը աւելի փոքր տարածութեամբ, 78·870 քառակուսի քիլոմեթր երկիր մըն է Չեխիան: Ան պատկան է «բարեկամական ամուսնացածութեամբ»ի մը որ տեղի ունեցաւ 1993 Յունուար 1–ին, նախկին Չեխոս-լովաքիան կազմող երկիրներուն միջեւ: Այդ միացումը եղած էր 1918–ին, Աւստրեհունգարիոյ փլատակներուն վը-րայ: 1948–ին Փրակայի համայնավարնե-րուն մէկ հարուածով երկիրը Խորհրդա-յին Միութեան արբանեակի մը կը վե-րածուի: 1968–ին Ալեքսանդր Տուպչեքի նախաձեռնած Փրակեան գարունը Օ-գոստոս 21–ին վարչաւիոյ ուխտի զօր-քերուն կողմէ կը ճնշուի: Չեխոսլովա-քիան ժողովրդավարութիւնը կը վերա-գտնէ 1989–ի Թաւշեայ յեղափոխու-թեամբ որուն ընթացքին համայնավար նախագահը Կ· Հիւսաք կը փոխարինուի թատերագիր ու նախկին այլախոհ Վ· Հա-ւէլով: Չեխիան ՕԹԱՆ–ի անդամ է 1999 Մարտէն ի վեր:

Միացեալ ազգ հանրապետութեան երկ-րորդ երկիրը, Սլովաքիա, 5·4 միլիոն բնակչութեան, 49 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան տէր է: Սլո-վաքները Չ· դարուն կեդրոնական Եւրո-պա հաստատուած ժողովուրդ են: Մինչեւ 1993, իրենց պատմութեան ընթացքին միայն վեց տարուան անկախութիւն մը ապրած են, նացիներու հովանաւորու-թեան տակ· 1939 – 1945: Անկէ առաջ, ԺԱ· դարէն ի վեր գտնուած են Հունգա-րացիներու հովանաւորութեան տակ եւ մաս կազմած Հապսպուրկեան կայսրու-թեան, Բարձր Հունգարիա անունով: 199h – 1998 ղեկավարուելէ ետք անկախու-թեան հայրը նկատուած Վլատիմիր Մէ-չիարի կողմէ, ունեցած է անոր դէմ հա-մախոհութիւն մը որ ձգտած է երկիրը Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ–ի ան-դամ դարձնելու: Սակայն, 1997–ին այս վերջին կազմակերպութիւնը մերժած է Սլովաքիոյ դիմումը, Մէչիարի կիրար-կած մեթոտները ժողովրդավարական չնկատելով:

Տասնեակին վերջինն է Սլովենիան, Հայաստանէն փոքր, 20·256 քառակուսի քիլոմեթր տարածքով եւ ամէնը 2 միլիոն բնակչութեամբ: Միշտ չրջապատուած եղած է հզօր դրացիներէ· Իտալացիներէ, Աւստրիացիներէ, Սերպերէ, Խրուաթ-ներէ: Ի· դարուն ունեցած է անկախու-թեան չրջան մը, սակայն, չուտով ենթած է դրացիներուն տիրապետութեան տակ: Ժ· դարուն գտնուած է հունգարական տիրապետութեան տակ, յետոյ, 1278–ին Հապսպուրկներէ դրաւուելով մաս կազ-մած է աւստրիական կայսրութեան: Վէր-սայլի դաշնագիրէն ի վեր եուկոսլաւիա-կան դաշնակցութեան մաս կը կազմէր, ամոր մէկ հանրապետութիւնը ըլլալով: 1991 Յունիս 25–ին առաջին հանրապե-տութիւնն էր որ դէմ կ'ելլէր Պելկրատի դերիշխանութեան· երկու օր ետք, դաշ-նակցային զօրքը կը մեկնէր ու կը սկսէր նախկին Եուկոսլաւիոյ առա-ջին պատերազմը· սակայն, տասը օր ետք Պելկրատի զօրքերը կը մեկնէին, Սլովե-նիա պաշտօնապէս ձեռք կ'առնէր իր սահ-մաններուն հակակշիռը, վերապահելով անկախութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈԽՀԻ

2

– Համոզեցէք ձեր ծնողքը որ ձեզ ար-տասհման ղրկեն ուսանելու, – ըսաւ: Եթէ այս գործ ըլաւ վերջանայ, կը գրեմ ձեզ: Իմ բացակայութեանս քննեցէք ձեր դպացումները եւ անկեղծօրէն ինծ գրե-ցէք: Կը խոստանա՞ք: Տեսէ՛ք, այն գոր-ծը, որուն նուիրուած եմ, իսկապէ՞ս կը հետաքրքրէ ձեզ այն աստիճան, որ դուք... յանձն առնէք ամէն ինչ գոհելու անոր համար: Ոչ մէկ խոստում մի՛ ընէք հիմա: Յառաջիկային կը թղթակցինք: Ո՛վ գիտէ, կեանքը չատ անակնկալներ ունի, թերեւս եւ պատահինք, միայն ան-կեղծ եղէք ինծ հետ:

Բաժնուեցանք ձեռքի ուժեղ սեղմումով: Ան ժամանակ համբոյրները այսքան ա-ռատ եւ այսքան անարժէք չէին...

3

Ամբողջ հինգ տարուան մեր բաժանման ընթացքին ես փրմէ չատ քիչ նամակները ստացայ: Իրեն յանձնուած գործը Տաճ-կաստանի մէջ վերջացնելէ յետոյ, ան անցած էր հայկական գաւառները ժողո-վուրդին մէջ ազատութեան դաղափար-ները արթնցնելու համար: Ան եւ իրեն պէս հարիւրաւորներ գաղտնի կ'ապրէին տու-ներու մէջ պահուած, չատ անգամ ալ լեռները, չարունակ մէկ տեղէն միւսը փոխադրուելով թուրք կառավարութեան ձեռքը չանցնելու համար:

Անոնք զբաղած էին նմանապէս գրա-ցի երկիրներէն ներմուծուած զէնքերը ապահով թաքստոցներու մէջ տեղաւորե-լու գործով: Ամէն մէկ զէնք չատ անգամ քանի մը կեանքերու գնով տեղ կը հաս-նէր, սակայն, կարեւորը իրենց համար ժողովուրդը զինելն էր, որպէսզի, ինչ-պէս չատ անգամներ պատահած էր ան-եալին մէջ, ոչխարներու հօտերու պէս չկոտորուէին: Անոնց նպատակն էր մա-նաւանդ ժողովուրդը պատրաստել այն մտքին թէ՝ իրենք տէրն էին երկրին, պէտք է պինուէին, որպէսզի օր մը ըն-դհանուր ապստամբութեամբ մը քշէին այս բռնի կերպով իրենց հայրենիքին մէջ տեղաւորուածները:

Անոր նամակները լեցուն էին յոյսերով: Անոնք լեցուն էին նաեւ խրատներով: Իր ուզածը, կ'ըսէր, իմ երջանկութիւնս էր· եթէ իմանար որ ամուսնացեր եմ եւ երջանիկ, ինքն ալ երջանիկ պիտի ըլլար:

Այդ տեսակ նամակներուն ես հեգնան-քով կը պատասխանէի: Կ'ըսէի թէ, վըս-տահ եմ, որ ինք չատ պիտի տիրէր, եթէ ես ուրիշի հետ ամուսնանայի եւ ճիշդ այդ պատճառով այդպիսի անզութ ա-ռարքի մէջ չպիտի գտնուէի:

Մեր բաժանումէն երկու տարի վերջ միայն ես յաջողեցայ ծնողքս համոզելու, որ Զուիցերիա երթամ հոն ուսումս չա-րունակելու համար: Կը հետեւէի դրա-կանութեան եւ մանկավարժութեան, երբ Տաճկաստանի մէջ տեղի ունեցաւ ռե-ժիմի փոփոխութիւն: Երիտասարդ Թուր-քերու կուսակցութիւնը տապալեց հա-միտեան իշխանութիւնը եւ իր ձեռքն ա-ռաւ կառավարութեան դեկը: Բոլոր քա-ղաքական կուսակցութիւնները հռչակ-եցան օրինաւոր: Նոր կառավարութիւնը չատ սիրալիր վերաբերում ցոյց կու տար դէպի հայ քաղաքական կուսակցութիւն-ները եւ մանաւորապէս դէպի Հ· Ց· Դաշնակցութիւնը, որուն կը պատկանէր ամուսինս:

Հրապարակային ժողովներու մէջ Թուրք պատասխանատու մարդիկ բարձրաձայն կը յայտարարէին թէ՝ «եղբայրներ ենք Հայերու հետ»· անոնք չէին տատանուիր ըսելու թէ՝ իրենց ստացած ազատութիւ-նը մեծ մասամբ կը պարտին հայ քաղա-քական կուսակցութիւններու: Ճառերէն վերջ համբոյրներ կը փոխանակուէին ու-րախութեան աղաղակներու մէջ:

Ամուսինս, որ միշտ հաստատող մը ե-ղած էր Թուրք ժողովուրդի ապագային, ոգեւորուած նամակներ կը գրէր ինծ: Կը հաստատ Թուրքերու անկեղծութեան, անոնց եղբայրական խօսքերուն: Թերթե-րու մէջ կը կարդայի ամուսնոյս ճառերը եւ աչքերուս չէի հաւատար: Ա՛ն, եւ ա-դա՛տ ճառեր, Տաճկաստանի մէջ, հրաշ-քի պէս բան էր:

(Շար· 7)

ԳՐԱԳՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԳՈՒԹԻՒՆ

ՊՈԼՍՈՑ Ս· Փրկիչ հիւանդանոցի ե-ղիբէին տակ, Դեկտեմբեր 26–ին, նշուած է մնայուն բնակիչներուն կազանդը: Հա-տաքոյթին ներկայ եղած է Մեսրոպ պատ-րիարք: Բացման խօսքը արտասանած է հոգաբարձութեանատենապետ՝ Սեդրակ Թոքատ, վրէն յաջորդած է տոքթոր Մարտիրոս Ենիեորկան: Հատաքոյթի փակման խօսքը արտասանած է պատ-րիարքը: Ան նշած է որ Ամանորի եւ Ծը-նունդի տօներուն առիթներ են խորհրդա-ծելու, անցեալ տարին արժեւորելու եւ գալիքին հետամար ծրագիրներ մշակելու: Ողեկոչած է անցեալի երախտաւորները սկսելով հիւանդանոցի հիմնադիր Պէդ-ճեան Ամիրայէ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս·Խաչ Դպրեվանքին մէջ, Դեկ· 26–ին, աւանդական հատաքոյթ մը կազ-մակերպուած է, որու նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք·: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի տնօրէնն՝ Հայկ Իշան: Գոր-ծադրուած է գեղարուեստական յայտա-գիր մը:

Livres reçus

ARMENIE
Rencontres
(Photographies)

GERARD BAKALIAN —
LOUIS GUINAMARD

Editions Taor, Paris 2002

Arménie Rencontres est disponible **par correspondance,** au prix de 35 Euros (30 Euros + 5 Euros de frais de port). Les chèques sont à libeller à l'ordre des Editions Taor et à envoyer à :
193, rue Saint-Honoré, 75001 Paris

Arménie Rencontres est également disponible **en librairie :**

— A PARIS :
Librairie Orientale H. Samueilan :
51, rue Monsieur-le-Prince, Paris VI^e
Itinéraires :
60, rue St-Honoré, Paris I^er
Voyageurs du Monde :
55, rue Ste-Anne, Paris II^e

— A MARSEILLE :
Voyageurs du Monde :
Arcadia
La Bouquinerie

— A TOULOUSE :
Voyageurs du Monde

Egalement disponible auprès d'**associations arméniennes :**
— A MARSEILLE : MAJC
— A VILLEURBANNE : MCAV

Խոր վշտով կը գուժենք յանկարծական անժամանակ վախճանումն՝

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Ս. Եկեղեցւոյ նուիրեալ Սպասաւորին,

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան Սրբոց Յակոբեանց պինուորեալ Ուխտին Մխիթարին,

Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան Հոգեւորական Պաշտօնէին,

Ֆրանսայի ու յատկապէս Մարսէյլի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին,

Իգնատիոսեան Ընտանիքի Հարազատին,

ՏԷՐ ՎԱՉԷ
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ

որ պատահեցաւ Մարսէյլի մէջ, երկուշաբթի, Յունուար 6-ին՝ Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տօնի երեկոյեան։

Հանգուցեալ Հայր Սուրբի վերջին օծման եւ թաղմանական կարգը տեղի կ'ունենայ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 339, ավրնիւ տիւ Փրատօ, ըստ հետեւեալին.–

Կիրակի օր, Յունուար 12-ին, յետ մէջօրէին, ժամը 4-ին, Տաճ կարգը կը կատարուի։

Երկուշաբթի օր, Յունուար 13-ին, առաւօտեան ժամը 9-էն սկսեալ՝ Սուրբ Պատարագի մատուցմամբ՝ վերջին Օծում։

Ցետ պատարագի՝ Թաղման կարգը կը կատարուի Մարսէյլի Սէն Փիէռ գերեզմանատան Հոգեւորականաց բաժնին մէջ։

Վշտակից սիրով աղօթեցէք՝
«Յիշատակն Արդարոյն Օրհնութեամբ եղիցի»։

ԴԻՒԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը գործ կը փնտռէ ,երախայ կամ տարեց կրնայ խնամել։

Հեռաձայնել Տիկին Ա. Աբրահամեանին
01 39 33 40 48

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայքից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական ժողովն ու Վարչական Մարմինը, Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Յունուար 12, յաւարտ ապատարագի, եկեղեցւոյ բարերարներէն՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ։

«Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»։



CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
FETE SCOLAIRE A VIENNE

La fête de l'école arménienne de la section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le **Dimanche 12 janvier à 15 heures au Théâtre Municipal de Vienne**

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, ainsi que le spectacle préparé lors du stage de théâtre animé par Nareg Dourian, au cours de la semaine de la Toussaint, et organisé en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Համագործակցութիւն Հայաստան» կազմակերպութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք կ'աջակցին դժուարին պայմաններու մէջ ապրող մխայնակ ծերերու եւ ընտանիքներու եւ կ'օժանդակեն երախաներու զարգացման նուիրուած ծրագիրներու, Գիւմրի, Դորիս, Ղափան։

Շնորհաւոր Նոր Տարի յաջողութեան եւ առողջութեան մաղթանքներով։

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Յունուար 16,
ժամը 20·30-ին

նուիրուած՝
«ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ»-ի

կը կարդայ՝
դերասանուհի Թատրոնի դերասան
եւ արտասանող՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Ներածական խօսք՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

– Մուտքը ազատ է–

TELEVISION
FRANCE 2
Dimanche 12 janvier, 9h30
En Arménie :
1) Les écoles du dimanche.
2) L'hôpital d'Ashotsk.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Dans le cadre de l'anniversaire de l'adoption par le Parlement Français de la loi du 18 janvier 2001 reconnaissant le génocide arménien

René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

La Maison de la Culture Arménienne
Le Comité d'Histoire du Confluent d'Alfortville
La Municipalité

ont le plaisir de vous inviter à la **CONFERENCE-DEBAT** organisée à l'occasion de la parution du livre de ARA KRIKORIAN

«DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE»

«La France, les Grandes Puissances et la Cause Arménienne»

Conférencier : ARA KRIKORIAN

Vendredi 17 janvier à 19 heures 30

Espace Culturel «Le 148»
rue Paul Vaillant-Couturier

> **19h30 : Signature du livre**
> **20h30 : Conférence-débat**

EXPOSITION D'ARTS ARMENIENS
— du 10 au 17 janvier —

Vernissage
Vendredi 10 janvier à 18h

Pour tous renseignements : **MCA**
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12,
Է. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. Յովհաննու Կարապետի յառաջիկայ տօնին առթիւ, որ Մայր Տաճարիս անանակոչութեան տօնն է, այսօր, յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի Տաճարիս եկեղեցաչէն բարերարին՝
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ
բոլոր ննջեցեալներուն համար։

***

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրինէթը կը կատարուի։

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13·
ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Ցաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէթը կը կատարուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐԱԼԵԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսաւորութեան ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՁՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
նոր տարեմուտի իր Ա. հանդիպման,
որ տեղի կ'ունենայ
Ջորեքշաբթի, Յունուար 15, ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակ. կեդրոնի
«Արծրունի Չրպաշեան» սրահին մէջ
339, Աւրնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

★ ★ ● ★ ☆ ■

Տօնածառու Հանդէս

ՇԱԽԻԼԻ «Լ. ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԻ
կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15-ին

Salle de l'église
6, rue du Père Komitas
92370 Chaville

★ ★ ● ★ ☆ ■

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Խոր վշտով կը գուժենք յանկարծական անժամանակ վախճանումն՝

Հայաստանեայց Առաքելական մեր Ս. Եկեղեցւոյ նուիրեալ Սպասաւորին,

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան Սրբոց Յակոբեանց պինուորեալ Ուխտին Մխիթարին,

Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան Հոգեւորական Պաշտօնէին,

Ֆրանսայի ու յատկապէս Մարսէյլի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին,

Իգնատիոսեան Ընտանիքի Հարազատին,

ՏԷՐ ՎԱՉԷ
ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆԻ

որ պատահեցաւ Մարսէյլի մէջ, երկուշաբթի, Յունուար 6-ին՝ Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տօնի երեկոյեան։

Հանգուցեալ Հայր Սուրբի վերջին օծման եւ թաղմանական կարգը տեղի կ'ունենայ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 339, ավրնիւ տիւ Փրատօ, ըստ հետեւեալին.–

Կիրակի օր, Յունուար 12-ին, յետ մէջօրէին, ժամը 4-ին, Տաճ կարգը կը կատարուի։

Երկուշաբթի օր, Յունուար 13-ին, առաւօտեան ժամը 9-էն սկսեալ՝ Սուրբ Պատարագի մատուցմամբ՝ վերջին Օծում։

Ցետ պատարագի՝ Թաղման կարգը կը կատարուի Մարսէյլի Սէն Փիէռ գերեզմանատան Հոգեւորականաց բաժնին մէջ։

Վշտակից սիրով աղօթեցէք՝
«Յիշատակն Արդարոյն Օրհնութեամբ եղիցի»։

ԴԻՒԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

մի մը հեռանկարէն։ Հապուրէն, անոնցմէ մէկը կ'ըսէ՝ «Լսէ՛ք Պր. Պուշին որ անօթութենէ պիտի մեռնինք, եթէ պատերազմ յայտարարէ», աւելցնելով՝ ինչո՞ւ միշտ մենք է որ պէտք է տուժենք։ Ծոցի պատերազմէն ի վեր, չրջանի բնակիչները դժուար կը վերապրին եւ պատերազմը վերջ կը դնէ սահմանային առեւտուրին, որ արդէն սահմանափակ է Պաղտատի դէմ առնուած պատժամիջոցներուն պատճառաւ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԻԾ ԷՌԼԱՑՆԶԻ օդանաւը որ կ'ապահովէր Պոլիս – Տիյարպէքիր դիծը, Յունուար 8-ի իրիկունը ջախջախուեցաւ երբ կը փորձէր էջք կատարել։ 75 մեռեալ կար եւ հինգ հոգի փրկուած էին։ Կը կարծուի որ արկածը մշուշի հետեւանք է։ Փրկուած հինգ անձերէն մէկը յայտարարած է որ օդանաւը ջախջախուած եւ անմիջապէս կրակ առած է այն պահուն, երբ օդակայան կ'իջնէր։ Օդանաւը Պոլսէն ճամբայ ելած էր տեղական ժամով 18·35ին եւ արկածը պատահած է ժամը 20·12-ի չուրջ։

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՈՒԺ ՄԸՆ Է 16-րդ դարէն ի վեր։ Բացասական կ'ըլլայ պինք դուրս ձգել» կ'ըսէ Ցունաստանի վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս, Մռնւտին (Յունուար 9) տուած իր հարցազրոյցին մէջ։ Կը չեչտէ նաեւ թէ պ. Ժիսքար տ'Էսթէն մոռցած է որ Ֆրանսան է որ Եւրոպայէն ներս առաւ Թուրքիան։ Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի, Սիմիթիս կը խորհի որ Քոֆի Անանի ծրագիրը կըրնայ լուծումի մը տանիլ։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ փոքրիկ պետութիւնը, որու բնակիչներուն թիւը 492 է, յանգստեան ամէնէն բարձր համեմատութեան հասած է։ Գողութիւն, խարեբայութիւն, ապօրինի իւրացումներ, նախատինքներ պաշտօնատարներու, եւ այլ յանցագործութիւններ մրցանիշ կը կոտրեն։ 2002-ին 600 յանցագործութիւն գործուած է եւ քանակը այնքան մեծ է որ չուրջ հազար դատեր դիզուած են (397՝ քաղաքային դատարան, 608՝ պատժական), այլ խօսքով 20 անգամ աւելի քան Իտալիան իր 57 միլիոն բնակչութեամբ։

ԹՈՒՐԲԻՈՑ Աշրարադատութիւնը 143 հատորներ գրաւած է վերջին երեք տարիներուն «անչատողականութեան» եւ «ահաբեկչութեան դէմ արարք»ի համար, ըստ Թուրքիոյ հրատարակիչներուն տեղեկագրին։ 2002-ին, 12 հեղինակներ դատապարտուած են, 11-ն ալ ազատ արձակուած։

ՓՈՑԻ (Հարաւ-արեւմտեան Ֆրանսա) ԼԹԱ-ի մէկ թաքստոցին մէջ, բազմաթիւ փաստաթուղթեր յայտնաբերուած են, որոնք կը հաստատեն որ հակահամբակչական դատաւոր Լօրանս Լը Վէյրի սպանութիւնը կը ծրագրուէր պասք անջատողական կազմակերպութեան կողմէ։

Ս. ՀԻՒՍԻՑՆԻ աքսորը կը պատրաստուի եղեր Ուաշինկթընի եւ Մոսկուայի կողմէ, ըստ գերմանական Թակըսցայթունկի։ Ըստ թերթին, երկու երկիրները կը ջանան համոզել Իրաքի նախագահը որ իչխանութենէն հեռանայ, իրեն չնորհելով աքսորավայր մը Ռուսաստանի մէջ։ Լուրը, սակայն, հերքուած է արաբական աղբիւրներու կողմէ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ, ցուրտէն մեռածներու թիւը օրէ օր կը բարձրանայ եւ 259-ի հասած էր Յունուար 8-ին, մանաւանդ որ հազարաւոր Ռուսեր չեռուցում այ չունէին, տաք չուրի խողովակներու փճացումին պատճառաւ։ Մոսկուայի որոչ չրջաններու մէջ չերմութիւնը վերոյչէն վար 50 աստիճան եղած է։

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 JANVIER
2003
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·598 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·598

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՇԻՐԱՔ ՅԵՏՔԱՅԼ Կ'ԸՆԷ

ԲԱՅՑ, ՊՈՒՏ ԿԸ ՅԱՄԱՌԻ

Վերջին օրերուն եւ յաճախ նոյն օրւան մէջ, Շիրաք տաք ու պաղ յայտարարութիւններ ըրաւ ինչ կը վերաբերի Իրաքի դէմ մղուելիք պատերազմի մը: Մինչ, բանակի բարձրաստիճան մարմնին ուղղելով իր խօսքը, կը հրահանգէր որ զինուորները պատրաստ ըլլան, բաւական զարմանք պատճառելով Ֆրանսական շրջանակներու մէջ, յետագային, Ամանորեան այլ ելոյթներու ընթացքին, որոչ նահանջ մը կ'արձանագրէր նախապատուութիւն տալով դիւանագիտական մարզին: Այս անգամ, մամուլը ընդունած տեսնելով որ չեչոը փոխեց (Յունուար 9–ին) եւ ըսաւ.– «Սկիզբէն ուզեցինք նախապատուութիւն տալ խաղաղ լուծումի մը, գտնելով որ զինուորական միջամտութիւն մը մարդկային, ռազմավարական, քաղաքական իր հետեւանքներով պէտք է նկատի առնուի միայն այն պարագային, երբ միւս բոլոր կարելիութիւնները բացարձակ ձախողութիւն արձանագրած են եւ անշուշտ միայն ու միայն Ապահովութեան Խորհուրդի որոչումով: Ֆրանսա այդ ուղղութեամբ պիտի չարունակէ իր բոլոր ճիգերը, որպէսզի թիւ 1441 բանաձեւը ամբողջովին գործադրուի եւ անշուշտ, այդ շրջագծին մէջ, պիտի պահպանէ գնահատման իր լրիւ ազատութիւնը, բոլոր վարկածներուն մէջ»: Շիրաք խուսափած է պատերազմ բառը գործածելէ, նախընտրելով «իրաքեան տագնապ» տարազը:

ՄԱԿ–ի քննիչները բան մը չեն գտած եւ կը հաստատեն որ ոչ մէկ փաստ կայ բջնջման զանգուածային զինամթերքի պատրաստութեան, բայց եւ այնպէս, խումբին ղեկավարը՝ Պլիքս կրկնած է որ Իրաք չէ պատասխանած բազմաթիւ հարցումներու: Քննիչները իրենց վերջնական տեղեկագիրը պէտք է տան Յունուար 27–ին, բայց անոնք որոնք կողմնակից չեն պատերազմին, այսինքն բոլորը, բացի Պուշէն եւ բազէներու իր շրջանակէն, կ'ուզեն որ այդ թուականը վերջնական բնոյթ չունենայ եւ պայմանաժամը երկարաձգուի: Ինդիրը հոն է որ, Պուշի համար որեւէ փաստ չգտնելն ալ փաստ է որ բան մը կայ: Եթէ ՄԱԿ–ը ոչինչ գտաւ, ապացոյցն է որ Պաղտատ չուզեր ապաշինուիլ, ինչպէս կը պահանջէ թիւ 1441 բանաձեւը: Ամերիկա սկսած է արդէն անհամբերութիւն ցոյց տալ, կ'ուզէ ժամ առաջ պատերազմի ձեռնարկել, բայց ընդդիմացողները կը բազմանան: 1991–ին, դնել դրդապատճառ մը կարելի էր նկատել Քուէյթի վրայ յարձակումը, սակայն այս անգամ ի՞նչպէս կարելի է համոզել որ Իրաք վտանգ մըն է աշխարհի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ելեկտրականութեան եւ կապի հանգստեան թոշակներու ֆինանսաւորման համաձայնագիրը, զոր երեք սենիքաներ արդէն ստորագրած էին, մերժուեցաւ աշխատաւորներուն կողմէ 60% համեմատութեամբ, ինչ որ ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ: Հարցումը յստակ էր.– «Ձեր հաւանութիւնը կու տա՞ք եզրակացութեան» եւ պատասխանը, մեծամասնութեամբ՝ ո՛չ եղաւ: Ընկերային գետնի վրայ, քաւական լուրջ ձախողութիւն մըն է կառավարութեան համար: 280 հազար էր քուէարկողներու թիւը, մասնակցութիւնը 70% եղած է:

Ա. ՇԱՐՈՆ լուրջ եւ ծանրակչիռ բնոյթ ունեցող նախատինքի մը ենթարկուեցաւ Յունուար 9–ին, երբ, ըստ ընտրական օրէնքին (ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունուար 28), ընտրութեան կեդրոնական յանձնախումբին նախագահը պարզապէս փակեց բարձրախօսին ձայնը, երբ Շարոն կը սկսէր մամուլի իր ասուլիսը: Շարոն կը պատրաստուէր բացատրութիւններ տալ այն հարցերուն չուրջ որոնք վարկաբեկեցին իր կուսակցութիւնը (Լիքուտ) եւ պատճառ եղան որ անկում արձանագրէ հարցախոյզերուն մէջ: Գերագոյն Ատեանին դատաւորը՝ Շեյին, որ կը նախագահէ ընտրական յանձնախումբին, յանկարծ որոշած է դադրեցնել Ա. Շարոնի ասուլիսին սփռումը հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն, երբ անդրադարձած է որ, առաջին խօսքերէն իսկ Շարոն կը յարձակի աշխատաւորական ցանկին պարագլուխ՝ Միջնայի վրայ, զայն համառանալով որ իրեն դէմ արշաւ մը կազմակերպած է: Դատաւորին համար, Շարոնի ելոյթը ընտրական բնոյթ ունէր: Շարոնի ձայնը յանկարծ կտրուած է եւ խօսնակը բացատրած է.– «Կը ցաւինք յայտարարելու որ պարտաւոր էինք հրաժարիլ ասուլիսին սփռումէն, ընտրական յանձնախումբի նախագահին հրահանգով»: Իւաւական իրարանցում ստեղծուած է: Առաջին անգամն է Իսրայէլի ամբողջ պատմութեան մէջ, որ նման դէպք մը կը պատահի:

ՔՈՓ Տ'ԻՎՈՒԱՌի ՄԷՋ, հրաղաղարը մինչ չի յարգուիր: Յունուար 9–ին, բանակի երկու թռռանները ռմբակոծած են կրապօ քաղաքը, եւ ըստ ըմբոստներուն, 15 բնակիչներ մեռած են: Վերլուծինի հետ հանդիպման առեն, նախագահ Կպակպօ յանձն առած է վերջ տալ ռմբակոծումներուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ, Պոլիս – Տիյարպէքիր օդանաւի ջախջախումէն ետք, նոր արկած մը եւս պատահած է, յաջորդ օրը Յունուար 9–ին, երբ չորս օդաչուներ մեռած են զինուորական երկու օդանաւերու բախումէն, Մալաթիոյ վրայ, ռազմափորձերու ընթացքին:

ԹԻԶԻ ՈՒԶՈՒԻ (Քապիլիա) մէջ, ութ ալժերացի զինուորներ սպաննուած են, իսլամապաշտներու պատրաստած ծուղակը փչնալով:

ՎԵՆԵՅՈՒԵԼԱՑի արեւմտեան շրջանի Գարպոնի գաւառանին մօտ, բախումներու հետեւանքով նախագահ Շաւէզի երկու կողմնակիցներ վիրաւորուած են:

ՓԱՐԻԶի ցուրտէն մեռած են չորս անօթեւան անձեր, ասոնցմէ ոմանք կը մերժեն ապաստան գտնել հաւատքական վայրերու մէջ, ինչ որ պատճառ եղած է հրչէջներուն եւ ոստիկաններուն պարտադրել, որ ի հարկին, բռնի կերպով փոխադրեն:

ՍԵՊԱՍԹԻՆ ՏԸ ԳՈՒՌԹՈՒԱ. հեղինակն է նոր լոյս տեսած հատորի մը՝ «Մոռցուած ցեղասպանութիւնը, վերջին Աւորմիները», ուր կ'անդրադառնայ ասոնց կրած հալածանքներուն, ապա՝ ցեղասպանութեան 1894–էն: Մարդասպանութիւններուն ու առեւանգումներուն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 9 / 10)

ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԵՐԺԱԾ Է ԹԵԿՆԱԾՈՒ Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Ռազմավարական ազգային հետաքննութիւններու կեդրոնի ղեկավար Ր. Յովհաննիսեան որ թեկնածու է նախագահական ընտրութեան, դատարան դիմած է իր քաղաքացիութեան հարցով. ան պըղտած է որ Հայաստանի քաղաքացիութիւնը տասը տարուան յապաղումով տրուած է իրեն 2001 Օգոստոսին, մինչդեռ պէտք է տրուած ըլլար 1991–ին, քանի որ այդ թուականին ըրած էր իր դիմումը: Պըղտումներուն պատասխանողի ղերով հանդէս եկած է նախագահի լիազօր ներկայացուցիչ Աբրահամ Կակոյեան իր պատճառաբանութիւնները ներկայացնելով, ըսած է թէ ընդունելի չի նկատեր Ր. Յովհաննիսեանի պահանջը: Ունկնդրելէ ետք կողմերն ու քննելով ներկայացուած փաստաթղթերը, դատարանը որոշած է մերժել դիմումը:

*
**

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Դատախազութիւնը Յունուար 9–ի հաղորդագրութեամբ մը տեղեկացուցած է թէ Դեկտեմբեր 28–ին սպաննուած լրագրող Տ. Նաղդալեանի ոճիրին քննութեան օժանդակելու նպատակով հիմնադրամ մը ստեղծուած է, կարդ մը մասնաւոր կազմակերպութիւններու եւ անձերու կողմէ. այդ հիմնադրամով պիտի ծառայէ հարցին բացայայտումին նպաստող տեղեկութիւններ հայթայթողները պարգեւատրելու: Ատով դատախազութիւնը դիմած է քաղաքացիներուն որ հաւաստի տեղեկութիւններ յայտնուին, խոստանալով որ նախատեսուած է 250 հազար տոլար պարգեւ տալ այն անձին որուն տեղեկութիւնները կը նպաստեն սպանութեան բացայայտումին: Երաշխաւորուած է տեղեկատուութեան աղբիւրին բացարձակ խորհրդապահութիւնը:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ

Յունուար 8–ին վերսկսած է Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան դատավարութիւնը: Նախ չարունակուած է նախկին ոստիկան Ռուբէն Գրիգորեանի հարցաքննութիւնը, ապա ունկնդրուած նոյնպէս նախկին ոստիկան Յակիկ Մարտիրոսեանը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՍՏԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՍՈՒՆ

Կրօնամոլութեան ազդակը Թրքական բանակի հրամանատարութեան ու քաղաքական իշխանութեան վերնախաւին միջեւ առաջին լուրջ հակադրութեան պատճառ եղած է, բանակէն չարք մը վտարումներու առընչութեամբ: Սպայակոյտի նախագահն ու փոխ–նախագահը բացայայտ կերպով քննադատած են զէնխառնրաբար վարչապետը, կրօնամոլ տարրերու ընծայած նեցուկին պատճառով: Նեչատած են թէ երկրին մէջ աթաթիւրքեան աշխարհավար կարգերու պահապանն ու երաշխաւորն է բանակը եւ չի կրնար հանդուրժել հանրապետութեան այդ հիմնական ուղղութենէն որեւէ չեզոքմիտ հանդուրժել:

Հակադրութեան պատճառ եղած են զէնխառնրաբար երեք պարագաներ ուր կրօնական մոլեռանդութիւնը ենթականերուն անտեսել տուած է զինուորական կանոններու առաջնահերթութիւնը: Առաջինը աղանդաւոր սպայի մը կը վերաբերի որ աղանդին մէջ իրմէ վերադաս ենթասպայի մը հնազանդելու անխոհեմութիւնը գործած է: Երկրորդը զինուորի մը պարագան է որ մերժած է հերթապահութիւն ընել, այն պատճառաբանութեամբ որ նամազի ժամն է: Երրորդ միջադէպն ալ ծովային մը զինուորական նաւով Իսրայէլ մեկնելու մերժումն է, այն առարկութեամբ որ ինք խալամ է, մինչ այդ երկիրը իրեն կրօնակից պետութիւնները կը կեղեքէ:

Երեք զինուորականներն ալ Զինուորական Բարձրագոյն Աւեանին վճիռով վտարուած են բանակէն: Իսկ վարչապետ Ա. Կիւլ փորձած է արդարացնել վտարանդները: Այս արդարացումն է որ Սպայակոյտի նախագահ երկու զօրավարները՝ Հ. Իօղքօք եւ Ե. Պիւյիւքքանաթ, մղած են հակադրելու: Երկուքին ալ ծանրացած պէսուր կէտը այն եղած է որ երկրին մէջ կրօնամոլութիւն, յետադիմութիւն կայ, ան սպառնալիք մըն է աշխարհավար պետութեան, սակայն, որեւէ պարագայի մէջ թուրք բանակը ոչինչ կը գիջի հանրապետութեան սկզբունքներէն:

Վարչապետ Կիւլ պատասխանելով յետադիմական, կրօնամոլ գործունէութիւն ունեցողները քաշալերելու իրեն ուղղուած քննադատութիւններուն, ըսած է թէ ինք պատասխանատուութեան դիտակցութեան տէր մէկն է եւ դիտէ թէ ո՛ւր ինչ պէտք է ըսէ:

ՏԵՍՆԵԼ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋ 2

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆ

Բ.

ՀԱՅ-ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ջկայ պատմութիւն՝ առանց ժամանակագրութեան
ԽՈՐԵՆԱՑԻ

Արդարեւ որքա՜ն ճշմարտութիւն կայ մեր պատմահօր սոյն դիտողութեան մէջ: Առանց ժամանակագրական նկարագրի կամ աղբիւրների, պատմութիւնը կորցնում է իր լիիրաւ ճշմարտութիւնը: Ինչ որ չա-փով խեղաթիւրում ու եղծում կայ դրա-նով: Դա է որ հնադոյն ժամանակներում թէ թագաւորները եւ թէ զօրապետները առհասարակ իրենց մօտ էին պահում ի-րենց անձնական դպիրները, կամ ուրիշ խօսքով՝ իրենց պատմաբանները: Մեր պարագայում դժուարանում եմ ասելու թէ նման երեւոյթ մեզանում եղա՞լ է թէ ոչ: Բայց դիտենք որ երբ Սահակ Բագ-րատունու պատուէրով սկսել է դրի առ-նուել մեր վաղընջական պատմութիւնը՝ 481 – 482 թուականներին, նա օգտագոր-ծել է քառասունից աւելի սկզբնաղբիւր-ներ:

Այդուհանդերձ, մենք լաւ գիտենք թէ որքան է նա խօսել տուել իր պատմա-դրութեան, նոյնիսկ իր մասին, թէ օ-տարազգի եւ թէ մեր պատմաբաններից, օրինակ Հայր Ներսէս Ակինեանը, նրա պատմագրութեան վաւերականութեան վերաբերմամբ: Մէկը նրա չգոյութիւնը ուզեց ապացուցել, մէկը նրան 5-րդ դա-րից խախտել փորձեց, առաջ բերելով մինչեւ 7-րդ, 9-րդ դարը, ինչպէս ասենք մեր երանելի Հայր Ներսէս Ակինեանը, էլ չասենք որ ինչ որ անգլիացի եւ ամերիկացի անպարկեշտ ու վաշխառու «պատմաբաններ» հազար ձեւի լուտանք-ներ չաղ տուին նրա պայծառ յիշատակին:

Սակայն, ի զուր փորձ է եւ ժամամա-ճառութիւն, խօսել անցեալի մասին, երբ իմ դրախօսական նիւթը վերաբերում է աղնուամիտ եւ աղնուատեսիլ մտաւորա-կան Վահէ Արծրունու պատմադրական դրքի: Գիրքը որ բովանդակում է երեք ստուարաձին նիւթեր, ինչպէս յիշել տուի վերեւում, անսահմանօրէն հետաքրքրա-շարժ աղբիւր է ծառայում իր «Հայ – Տաճկական Պատերազմը» ծառալուն բաժ-նով:

Դա պարփակում է 326 ծաւալուն էջ, որը պատկերացնում է համարեա երկու տարիների փոթորկոտ ժամանակաշրջա-ն, որը կամրջում է մեր արեան գնով ձեռք բերած անկախութեան՝ Մայիս 28, 1918 – 1920 վերջին օրերը: Անկա-խութիւն, բայց որը ինչպէս հայրենա-պաշտ պատմաբան Վահէ Արծրունին է վկայում՝ վխտում էր թէ ներսից եւ թէ դուրսից, հազար տեսակ դաւ ու սադ-րանքով, հազար դոյնի փորձանքներով եւ որոգայթներով: Այսպէս ասած՝ մեր լինել – չլինելու դժնդակ ճակատագրով, մանաւանդ որ արդէն արեւմտահայու-թեան անարդ անճիտումով, մենք կորցը-րել էինք մեր ժողովրդի կէսը: Մահ, կոտորած, աւեր ու աւար, ինչպէս բա-նաստեղծը կը ազար՝

«Երկիրը մեր շէն դարձել էր դամբան,
Ու այդ դամբանի մէջ ժողովուրդը մեր...»:

Հայ – Թրքական ընդհարումները, կամ համաճայն դրքի հեղինակ Վահէ Արծրու-նու, իր բուն տեւողութեամբ երկարում է երկու տարով: Շրջան՝ որը իր քաո-սային տարողութեամբ թերեւս արձա-նագրած չունի մեր բազմադարեան պատ-մութիւնը: Դա ընդգրկում է իր մէջ կար-ւ ամենահաւատ կորուստը, Սարդա-րապատի ճակատամարտը եւ ձեռք բեր-ւած մեր Անկախութիւնը, Սեւրի դաշնա-դրի առեղծուածը եւ բոլշեւիկեան տիրա-պետութիւնը:

Սրանց վերաբերմամբ հարիւրաւոր դրքեր եւ մեկնաբանութիւններ է հրա-պարակուած թէ՛ չըլնելի պատասխանա-տու մեծանուն դէմքերի կողմից, թէ՛ արտաահմանում եւ թէ մեր հայրենիքի խորհրդային կարգերի չըլնանում: Ճա-ճախ պատմականօրէն ճիշդ թուութիւնը-թեամբ, յաճախ էր եղծանելի, յերու-ծանոյ եւ՛ ժխտական, ինչպէս իրարու հակասող մեկնաբաններն են վերծում համոզել հանրութեանը:

Օրինակ, կարսի դժբախտ անկումի մա-սին մեր մամուլում չաղ եկած անհաչիւ դրութիւնների չարքից, իրողութեան ա-մենամօտիկն ու վաւերականը նկատում է տոքթոր Աբտաշէս Պալասեանի ծաւա-լուն դրութիւնը, որը տարիներից ի վեր վերարտադրել է մեր մամլոյ էջերում: Սակայն իմ հաւատքով ու տպաւորու-թեամբ եւ դրքի հեղինակ Վահէ Արծրու-նու խոստովանութեամբ թերեւս ամենա-վաւերականը պիտի նկատել յիշածս Պա-լասեանի փաստաբրական զործը:

Դիպուկ է, համարձակ ու համոզիչ իր սկզբունքային նպատակադրութիւնը, երբ «Հայ – Տաճկական Պատերազմը» պատ-մաբանական ձեռնարկի գործընթացը սկսելիս, լսել է տալիս իր ընթերցողին՝ «իմ նպատակն է գրել Հայ – Թրքական պատերազմի (1920) պատմութիւնը ... թէ ինչո՞ւ ազգովին պատերազմի ելանիք, եւ ինչո՞ւ ազգովին պարտուած, զենիթ-նիս վար դնելով՝ տուներնիս վերադար-ձանիք...» (էջ 14):

Պարտուելու պատճառները չատ են ու ցնցող, ըստ պատմաբանի ընձեռած ար-ձանագրութեան: Թուենք քանիսը:

Որովհետեւ՝ ի սկզբանէ երազատեսներ էինք, փոխանակ իրատեսութեան վտան-տութիւն, աչք ու բանականութիւն ու-նենալու:

Որովհետեւ մեր բանակը կարսի ճակա-տում՝ զուրկ էր կարզապահութիւնից:

Որովհետեւ՝ որքան էլ որ կարսի ամ-րոց – զինանոցը յորդում էր զինական լեռնակուտակ պահեստներից, բայց եւ այնպէս մօտակայ դիրքերում մեր «խեղճ ու կրակ» զօրքը ոչ գնդացիր էր ստա-նում, ոչ զէնք, ոչ եւս հապուստ, որ-պէսզի նրանք կարողանան իրենց «բա-ցարձակ մերկութիւնը» ծածկել... Մը-տածել է պէտք, թէ ստորին դասաճանու-թիւնը ի՛նչ չափերի է հասած եղել, մեր լինել – չլինելու զոյապայքարում:

Որովհետեւ՝ մենք մեզ խաբելով, խա-բել ենք նաեւ մեր միամիտ ու անպէտ ժողովրդին, մշտապէս մեր յոյսը դրած լինելով `նենդ ու խարեբայ արեւմտեան պետութիւնների վրայ: Դա ասուած եւ ընդունուած է վաղուց մեր կողմից: Միտ բերենք մեր սրբանուն Արմէնեան Հայրիկն ու իր չերեփի պատմութիւնը: Դա, այս-տեղ, իր դրքում, ամենայն համոզուա-ծութեամբ, ակնառու դաշնակցական պատմաբան Վահէ Արծրունին, աւելի կարծր դիտումով է չեչտել տալիս արիւ-նաթրու Գարապէթիր փաշայի բերանով: (էջ 247):

Կարսի անկումը նկատում է Հայոց պատմութեան խոշորագոյն ողբերգու-թիւններից մէկը, որը առիթ տուեց ահա-սարսուռ նոր կոտորածների, թալան – աւերածի ու մահափքեր նահանջի, ի հե-տեւանք ապշային մեր բանակի կազմա-լուծման, ներքին դաւ ու սադրանքների, որը աւելի ահաւոր է նկատում քան թէ 15-ի եղեռնական պատմութիւնը: Դա ներկայացուել է անաչառ պատմաբանի սրատեսից վկայատեսութեամբ հեղի-նակի կողմից, երբ դիտորդի դերում է եղել նահանջի ամբողջ ընթացքում:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Կարսի անկումին յաջորդող մահաչունչ օրերը խուճապի մատնուած մեր տարա-բախտ ժողովրդին ու զլուխը կորցրած

ՄԽԱՅՈՂ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Քրիստափոր Գոլոմպոս ծխախոտը յայտնաբերեց Սան Սալվատորի ծոցին մէջ, ուր բնիկները կը մշակէին զայն: Սիբար բայը մայաներու լեզուով կը նը-շանակէր ծխել: Բնիկ Հնդիկները չորցը-ւած տերեւները՝ ֆոհիպաններ կը նետէին կրակին մէջ, չնչելու համար բարձրացող ծուխը: Փոհիպան այսօր զուսպայական լաւագոյն սիկարներու վաճառանիշն է:

Սպանիոյ, Փորթուկալի, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ մէջ 16-րդ դարու վերջերուն ծխախոտն ու սիկարը արդէն ծանօթ էին վերնախաւին: Սակայն Եւրոպացիք այն-քան ալ խանդավառ չէին, եւ ծխախոտին թշնամիները բազմաթիւ էին: Բրիտանիոյ Ձէյմզ Ա. թագաւորը բժիշկներու կար-ծիքին վրայ հիմնուելով՝ 1619-ին ծխա-խոտը կոչած էր «զարշահոտ խոտ» եւ ծխելու նորաձեւութիւնը դատապարտած էր իբրեւ «անաստուած եւ ատրուկ Հըն-դկներուն զազանաբարոյ սովորութիւն-ներուն կապկումը»: Ան ըսած էր, թէ ծխելը «ուղեղին համար զաղրելի սովո-րութիւն մըն էր, վնասակար՝ թոքե-րուն իսկ սեւ ծուխին զարշահոտը ամէ-նէն աւելի կը յիշեցնէր ստուքսեան ան-յատակ դժոխքը»: Ան մխացող չորցած տերեւները մահացու համարելով՝ ար-գիլած էր անոնց տարածումը, սակայն արդելքը անմիջապէս առաջնորդած էր մաքսանենգութեան:

Այլ թագաւորներ, որոնք նախապէս քաջալերած էին ծխախոտի ներածումը, յետագային նմանօրինակ կեցուածք ցու-ցաբերած են: Ուրբանոս Ը. պապը սպա-նացի կրօնաւորներուն արդիլած էր սի-կար ծխել: Սուլթան Ահմէտ կարել կու-տար սիկար ծխող հպատակներուն քթէը: Ռուսիոյ Միխայիլ Ֆեոդորովիչ ցարը, Պարսկաստանի Շահ Աբասը եւ օսմանցի Մուրատ Դ. սուլթանը ծխախոտի դէմ պայքար մղած են: Ծխող մը ամբաս-տանուած էր 1650-ին Մոսկուայի մէջ ծաղած մեծ հրդեհը պատճառած ըլլալուն համար: Ֆրանսայի մէջ կարդինալ Ռի-շըլիէօ բարձր տուրք սահմանած էր ծը-խախոտի գործածութեան համար:

Վիքթորիա թագուհիին մահէն ետք էր, որ Բրիտանիոյ Խոստըրտ է. թագաւորը պիտի արտասանէր «երջանկաբեր» բա-ռերը. «Պարոնայք, կրնաք ծխել»:

Սպանացիք առաջին օրէն սիկարի ճար-տարարուեստին գլխաւոր «ճարտարա-պետներն» էին: 1800-ական տարիներու սկիզբը Սեւիլիոյ մէջ արագօրէն կը բար-գաւաճէին սիկարի թագաւորական գոր-ծարանները: Մինչ այդ Հարաւային կամ կեդրոնական Ամերիկայի մէջ ոչ ոք չի-նած էր մեզի ծանօթ սիկարները: Ամե-րիկայի բնիկները ծխախոտը կը փաթ-թէին արմաւենիի կամ եգիպտացորենի տերեւներու մէջ եւ այդպէս կը ծխէին: 1831-ին Սպանիոյ Ֆերտինանտ է. թա-գաւորը Գուպայիներուն չնորհեց իրենց երկրին մէջ ծխախոտ մշակելու եւ վա-ճառելու իրաւունքը: Կղզին չուտով դար-ձաւ սիկար արտադրողներու փեթակ մը, որ յատուկ սիկարներ կը պատրաստէր Սպանիոյ արքունիքին համար: Ասոնք դուխիւնը կը չարունակուի մինչեւ այսօր: Ֆիտէլ Գասթրօ ամէն տարի լաւագոյն սիկարներու (վերջին տարիներուն՝ Փո-հիպա եւ Թրինիտատ վաճառանիշով սի-կարներ) տրցակ մը կ'ուղարկէ Սպանիոյ

(Շար. 2)

Խուան Գարլոս Թագաւորին: Մինչեւ այսօր Սպանիա աշխարհի ամէնէն աւելի սիկար ներածող երկիրն է եւ ամէնէն ահաւոր գնով գանոնք կը վաճառէ ժողովուրդին:

Գուպայի մէջ ծառայող բրիտանացի պինուորական մը 1762–ին իրեն հետ մեծ քանակութեամբ սիկար տարած է Գըլնեթիքաթ: Ցաջորդ տարի սիկարի առաջին գործարանները բացուած են Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ: 1814–ին Սպանիոյ մէջ Նափոլէոնի դէմ կռուած անգլիացի պինուորներ սիկարը իրենց հետ տարած են Անգլիա, իսկ Ֆրանսացի պինուորները՝ Փարիզ: 1823–ին միայն 15 հազար սիկար ներածուած է Անգլիա, իսկ 1840–ին թիւը բարձրացած է 13 միլիոնի: Ֆաղքենի դասակարգը կը սիրէ սիկար ծխել: Լորա Պայրըն, Վիքթոր Հիւկօ եւ Շարլ Պոտլէր, ինչպէս նաեւ՝ երաժիշտներ Պիզէ եւ Ռաւէլ սիկարի սիրահարներ էին: 1880–ական տարիներուն լոնտոնցի դրամատէր մը Հաւանայի Հոյօ տը Մոնթեբրէյ գործարանին ապսպրած էր փաթեթել գործարանին ապսպրած էր փաթեթել խոշոր մատանիի հաստութեամբ կարճ սիկար մը, որպէսզի կարենար կարճ ժամանակի մէջ վայելել սիկարին ամբողջ համը:

Փօլ Կարմիրեան իր «Տը կուրմէ կայտ թու սիկարզ» դիրքին մէջ կը նշէ, թէ Անգլիացիք ընդհանրապէս քիչ քանակութեամբ սիկար սպառած են, որովհետեւ սիկարը պերճանք կը համարուէր, հետեւաբար բարձր տուրք սահմանուած էր անոր համար, մինչդեռ ծխամորճի յատուկ ծխախոտը պերճանք չէր: Անգլիոյ մէջ չինուած սիկարներ թէեւ նեռածուած տերեւներով կը պատրաստուէին, սակայն նուազ տուրք սահմանուած էր անոնց համար:

Հակառակ բարձր տուրքին, սպանական սիկարները, որոնք Սեւիլիա կը կոչէին, ժողովրդականութիւն կը վայելէին Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, ուր ճաշէն ետք սիկար ծխելը նորաձեւութիւն էր: Լոնտոնի մէջ յայտնուեցան սիկար ծխելու սենեակներ, որոնք կը կոչուէին տիվան, իսկ եւրոպական երկաթուղիներու վրայ սկսան երթեւեկել «ծխողներու վակոններ»: Ծխելու յատուկ մետաքսէ բաճկոններ նորաձեւութիւն դարձան, առիթ տալով, որ մարդիկ «ծուխի ու մոխիրի» բաղնիք մը առնեն՝ առանց ծուխի դարձահոտով ապականելու փրենց հեղ հագուստները: Ծխելու բաճկոնը վերածեցաւ թիւխեստրի, զոր Ֆրանսացիք մինչեւ այսօր կը կոչեն լը սմոքինկ: Ֆրանսա մինչեւ այսօր կը մնայ աշխարհի ամէնէն աւելի սիկար սիրող երկիրներէն մէկը:

Միացեալ – Նահանգներու տարածքին սիկար ծխելու սովորութիւնը ընդհանրացած է քաղաքացիական պատերազմէն ետք, երբ բազմաթիւ ամերիկեան ընկերութիւններ սիկար արտադրած են Ամերիկայի մէջ մշակուած տերեւներով եւ Հաւանայէն ներածուած տարբերակներով: Սիկարն ու ամերիկեան քաղաքականութիւնը երկար ժամանակէ ի վեր կապուած են իրարու: Գուպացի ղրադէտ եւ յեղափոխական Խոսէ Մարթի 1881–էն 1895 ապրած է Նիւ – Եորք: Երբ ան ի վերջոյ Գուպա վերադարձած է զայն ազատագրելու համար Սպանիոյ լուծէն, վայելած է զօրակցութիւնը սիկար չինող հազարաւոր Գուպացիներու, որոնք խոյս տուած էին դէպի Քի Ուէսթ եւ Թամփա: Յեղափոխութեան ծրագիրը Քի Ուէսթէն Հաւանա ուղարկուած էր սիկարի մէկ փաթեթուած: Այս առաջին յեղափոխութիւնը յաջողութեամբ պսակուած էր նախագահ Թեոի Ռուզվելթի եւ Սան Խուան բլուրին վրայ ամերիկեան ուժերու ներկայութեամբ, թէեւ Մարթի զոհուած էր եւ ատիմ կը համարուի Գուպայի ձորձ Ուաշինկթընը: 60 տարի ետք, 1955–ին, երբ Գասթրօ բանտարկուած էր Սյէ աֆ Փայնըի մէջ, անոր զօրակիցները գաղտնի տեղեկութիւններ կը փաթթէին սիկարի մէկ եւ զայն կը հասցնէին բանտ:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ 20–րդ դարու սկիզբը տարեկան չորս միլիառ սիկար կը սպառէր: 1920–ին թիւը բարձրացած էր 7 միլիառի: Ոեւէ մէկը կրնար դանել մատչելի գնով եւ հաճելի համով սիկարներ: Ամէն ինչ փոխուեցաւ 1963–ին, երբ Միացեալ – Նահանգներ տնտեսական պատժամիջոցներ սահմանեցին Խորհրդային Միութեան հետ իր կապերը ամրապնդող Գուպայի դէմ, որ սիկարի գլխաւոր արտադրիչն էր: Կ'ըսուի, թէ նախագահ Քենընտի նախքան Գուպայի դէմ տնտեսական արգելքը ստորագրելը՝ իր մահլոյ քարտուղարէն պահանջած է հազար հատ կարճ Ուփմանն սիկարներ գնել: Զանոնք ստանալէ ետք ան գոհունակութեամբ ստորագրած է Գուպայէն բոլոր տեսակի սիկարներու ներածումին դէմ արգելքը, որ ի զօրու կը մնայ մինչեւ այսօր: Հաւանայի սիկարներու ներածումին արգելքը պատճառ դարձաւ Գուպայի մէջ սիկար չինողներու արտադրութիւն եւ մրցակցութիւնը սրեցաւ Տոմինիքան Հանրապետութեան, Հոնտուրասի եւ Հարաւ – Ամերիկեան այլ քաղաքներու մէջ որակաւոր սիկար արտադրող գործարաններու մինչեւ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՏՕՔԹՈՐԱՑԻ ԱԻԱՐՏԱՃԱՌ ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՆԻՒԹՈՎ

Արթիւր Անդրանիկեան որ Հայաստանի գրական շրջանակին ծանօթ անուններէն է, Դեկտեմբեր 13–ին տօքթորայի իր ատարտաճառը պաշտպանած է Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկին մէջ, Նիկողոս Սարաֆեանի նիւթով: Ատատաճառը նպատակը հետապնդած է ըստ փիւռքցի բանաստեղծին գործին մէջ դիտելու ազգ. աղէտէն վերապրած տպիին կենսունակութիւնը, սփիւռքի նորակազմ հոլովոյթին մէջ. դիտել նաեւ նոր աշխարհ, նոր քաղաքակրթութեան խորքին վրայ անհատին ու հաւաքականութեան երբեմն տեղի տուող, երբեմն անտեղիտալի աղգային նկարագիրը, դիտել վերջապէս, Սարաֆեանի մօտ կենսափիլիսոփայական մտածումներու յայտնութիւնը, տուեալ ժամանակի մը մէջ:

Այս մեկնակէտով 140 էջնոց ատարտաճառը բաղկացած է չորս գլուխէ, ամփոփումէ մը, գրացանկէ: Առաջին գլուխը խորագրուած է՝ «Դեղերումներ ինքնահաստատման համար»· կը ներկայացնէ եղեռնին անմիջապէս յաջորդող շրջանը երբ հայութիւնը մեծ ճիգով կը փորձէ վերապրիլ: Բ. գլուխը՝ «Արտաշխարհի գոյութեան իմաստաւորումը», կը դնէ տարտափիւռ հայութեան առջեւ բացուած անծանօթ միջավայրին մէջ գոյութիւնն պահելու, զարգացում արձանագրելու ջանքը: Գ. գլուխը՝ «Երկփեղկուածութեան անխուսափելիութիւնը· ինքնութեան ճանապարհը» կը ծանրանայ նոր աշխարհներու մէջ ինքնութեան պահպանումին դժուարութեան վրայ: Իսկ վերջին գլուխը «Սփիւռքի գոյութեան նշանակալիութեան գիտակցումը· Վայր ինքնահաստատման» խորագիրով կը յանգի այն եզրակացութեան թէ Սփիւռքը այլեւս Բ. հայրենիք է հայութեան համար եւ պահիկ պէտք է ընկալուի որպէս ազգային դաղափարաբանութեան առանցքային տարր:

Ատատաճառը ղեկավարած է փրոֆ. Ազատ Եղիազարեան, ատենախօսութեան ընդդիմախօսները եղած են փրոֆէսէօր Վազգէն Գաբրիէլեան եւ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Սերժ Սրապիոնեան:

Ուրախալի է տեսնել որ Սփիւռքի գրական դէմքերն ու գործերը սկսած են հետաքրքրութեան եւ ուսումնասիրութեան առարկայ ըլլալ Հայաստանի բանասիրական շրջանակներէն ներս: Հետաքրքրութիւն որ մեծապէս քաջալերելի է թէ՛ Սփիւռքի գրական կեանքին ու վաստակին լայն ու կարեւոր մասին տատնամեակներով բաժին հանուած անդիտացումը գարմանելու, եւ թէ՛ Հայաստանեան գրական ոլորտը կղզիացումէն դուրս բերելու առումով:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

Իսրայէլի Պետութեան հիմնումի օրերուն պաղեստինցի քրիստոնեաներուն թիւը 400 հազարի չափ էր: Մինչեւ երկու տարի առաջ այդ թիւը իջած էր 80 հազարի, իսկ այսօր հազիւ 60 հազարի չուրջ է: Իսրայէլի մէջ ապրող պաղեստինցի քրիստոնեաներուն կացութիւնն ալ աւելի փայլուն չէ, հակառակ որ 1991–էն ի վեր 20 հազար աւելցած է անոնց թիւը: Թէեւ ատոր մէջ կան նախկին Խորհ. Միութենէն ներգաղթած 20 հազար ոչ Արաբներն ալ:

Պաղեստինցի քրիստոնեաները իրենց երկրէն կը մեկնին որովհետեւ այլեւս իրենց բոլոր յոյսերը կորնցուցած են: Կը դժգոհին որ որպէս ժողովուրդ նկատի չեն առնուիր եւ քիչեր ծանօթ են իրենց գոյութեան: Ծանօթներուն համար ալ դժուար չէ մոռնալ այդ գոյութիւնը, ինչպէս՝ իրենք իսկ կ'ըսեն, ԱՄՆ–ու կրօնական աշակողմեաններ: Անոնք, ըստ պաղեստինցի քրիստոնեաներուն, Իսրայէլը կը նկատեն Ցայտնութեան մունետիկը որ պիտի տեսնէ քրիստոնեաներուն դրախտ մուտքը, մինչ միւսները դժոխք պիտի երթան: Այդ հեռանկարով ալ պինուրական նեցուկ կու տան երրայական Պետութեան:

Բեթղեհէմցի քրիստոնեայ պաղեստինցի մը անդրադառնալով երեւոյթին, կը յիշէ Թէքսասէն հանրապետական երեսփոխանի մը ըսածը թէ պինք չի վրդովեր եթէ Իսրայէլ Այսյորդանանի ամբողջութիւնը դրաւէ, որովհետեւ համոզուած է որ պաղեստինցիները պէտք է մեկնին: Աւելի ցեղային մաքրագործում կը կոչէ: Կը յիշեցնէ թէ Ս. Հողը անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր քրիստոնեայ բնակիչներ ունեցած է: Իսկ քրիստոնեայ պաղեստինցիները դարերով ապրած են ուրիշ կրօնքներու հետ չփումի պայմաններուն մէջ: Իրենց ուզածը այն է որ այդ կացութիւնը չարունակուի տակաւին երկար դարեր· ատոր համար նիւթական, բարոյական, քաղաքական եւ ոգեկան նեցուկի պէտք ունին:

Ա. Աթա, այդ համալսարանականը, կ'ըսէ թէ պաղեստինցիները օր մը պիտի ողբան իրենց կորնցուցածը··· բայց բարեկամներու ընկերակցութիւնը կրնայ մեղմացնել իրենց վիշտերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ԳԵՐՃՈՒՀԻ

3

Տենզագին կ'աշխատէի ուսումս վերջացնելու, որովհետեւ որոշած էինք, որ ան Պոլիս պիտի գար ժամանակ մը հանդըստանալու: Ես ալ հոն պիտի երթայի գինքը գտնելու համար: Ցետոյ միասին պիտի մեկնէինք հայկական գաւառներէն մէկը՝ կրթական կամ այլ գործով զբաղելու համար:

Այդ չրջաններուն էր միայն, որ ես իրմէ սկսայ առանձին տաք եւ կաթսոյով լի նամակներ: Ի՛նչ լաւ կը զգէր, մանաւանդ ի՛նչ լաւ զգալ գիտէր: «Հիմա, – կ'ըսէր կատակով, – այս բնական պայմաններուն մէջ, կրնամ վերջապէս ըսել, յամառ, բայց սիրելի աղջիկ, կաթսոցեր եմ քեզ»:

Իմ ճամբորդութիւնս ժրնեւէն Պոլիս եղաւ յոյսերու տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն: Երջանկութեանս կը խառնուէր տեսակ մը վախ: Պիտի հասնէի՞ր ուրէք: Ես հինգ տարուան մէջ շատ էի տառապեր եւ շատ աշխատեր: Ծնողքս միս ուղղակի կրակի վրայ տաղեր էին գանազան մարդկանց հետ ամուսնացնելու համար: Կարծես անէծք կար վրաս· ով որ ամուսնանալու ելլար, նախ աչքը իմ վրայ կը յառէր– Որքա՞ն լաց, որքա՞ն անօգուտ վիշտ:

Ջեմ մեղադրեր ծնողքս· մանաւանդ հիմա կը զգամ, որ անոնք իրենց տեսակով իրաւունք ունէին: Կը զգամ նաեւ, որ, եթէ ինձ տրուէր տասն անգամ սկսիլ կեանքս, տասն անգամ ալ ես այս ձեւով պիտի սկսէի···

Գնացքը կանգ առաւ Պոլիս, եւ ես գեռ ինձ կը հարցնէի՝ պիտի հասնի՞ր միս նորէն, պիտի սիրի՞ր արդեօք··· Պիտի համբուրի՞ր միս վերջապէս···

***

Պոլիս իմ ազգականի մը տունը: Հոն պիտի ապրէի մինչեւ ծնողներուս գալը: Անոնք, իմ ժրնեւէն Պոլիս երթալու ոչումէս յանկարծակիի եկած, իրենք ալ որոշեր էին ամառը Պոլիս անցնիլ եւ յետոյ ինձ հետ միասին տուն վերադառնալ: Գոնէ այդպէս կը յուսային:

Դժուար եղաւ ինձ համար հասած օրս իսկ գուրս գալ տունէն: Պատրուակ բըռնեցի մարդու մը կողմէ տրուած ծրար մը ծնողներուն յանձնելու հոգը, չլսել ձեւացուցի ազգականներուս զարմացական բացագանչութիւնները, իրենց առաջարկը՝ քունիններէս կամ ծառանեբէն մէկը հետս առնելու անծանօթ քաղաքի մէջ առաջնորդուելու համար եւ փողոց ելայ: Ապրականներս, կարծեմ, այդ օրը անգամ մը եւս ուրախացան, որ իրենց աղջիկները արտասահման ուսումի ղրկելու անխոհեմութիւնը չէին գործած· – Բարձրադոյն ուսո՞մ, ահա թէ ի՛նչ բարքեր կու տար ան:

Կառքը կանգ առաւ, վերջապէս, տըրուած հասցէին առջեւ: Ճանապարհի ընթացքին ինձ կը թուէր, որ ձիերը պէտք եղած արագութեամբ չէին երթար երբեմն ալ ընդհակառակը, կարծես անտանելի կերպով կը վազէին: Ես կ'ուզէի ե՛ւ չատ չուտ տեղ հասնիլ ե՛ւ կամ քնաւ չհասնիլ: Եթէ չհասնէր պիս··· եթէ յանկարծ տարիներու երազս փշրուէր···

Երբ սպասուհին պիս առաջնորդեց այն սենեակը, ուր ան կը գտնուէր, ես անշարժ կեցայ դրան սեմին: Պատուհանին առջեւ երկու հոգի ոտքի վրայ կը խօսէին: Իրենց կիսադէմը կը տեսնայի միայն: Մէկը՝ բարձրահասակ էր, բարեձեւ եւ ճաշակով հագուստած, երկրորդը փոքրահասակ, մորթը արեւէն խանձուած եւ շատ անփոյթ, գրեթէ աղքատ հագուստած:

Սիրտս կը բաբախէր, եւ ես ինձ կը հարցնէի. – «Ո՞րն է, Աստուա՛ծ իմ, այս երկուքէն ո՞րն է»···

Հինգ տարի առաջ, գրեթէ աղջնակ եւ զած ժամանակս տեսած դէմքս, ես երեւակայութեանս մէջ փիչ փիչ, անզգալաբար փոխեր էի, նոր ձեւ ու գոյն էի տուեր, տարիներուս լոյսէն նետեր էի այդ պատկերին եւ ահա կանգնած՝ ա՛լ չէի ճանչնար գինքը···

Սկսայ յառաջանալ՝ միշտ սրտատրոփ ինքս ինձ հարցնելով· – «Ո՞րն է··· այս երկուքէն ո՞րն է»···

Վերջապէս, լսեցին ոտնաձայնս, եւ երկուքը մէկ դարձան դէպի ինձ.

– Ա՛, դո՞ւն ես Սօնա, – ըսաւ փոքրահասակը եւ դէպի ինձ վազեց փութով:

Ի՞նքն էր:

Հինգ տարուան ընթացքին ես հասակ էի նետեր, բարձրացեր, իսկ ան բնական է, մնացեր էր նոյնը: Իր վարած աւելի քան չարքաշ կեանքը նմանապէս իր դրոշմը դրեր էր անոր դէմքին վրայ. անոր արտայայտութիւնը աւելի կորովի էր, աւելի առնական···

Ջեմ գիտեր, երկվայրկան մը, ակընթարթ մը հիասթափութեան պէս բան մը ծագեցա՞ւ ու մարեցա՞ւ իմ ներքնաշխարհիս մէջ, երբ երազներուս պատկերը չքացաւ, տեղի տալու համար իրականին: Միայն գիտեմ, որ երբ մօտէն տեսայ իր դեղեցիկ ճակատը, փր լոյս սփռող նայուածքը, – ես ինձ ըսի· «Ի՞նքն է» ··· Ի՞նքը, եւ ան աղջիկը ,որ իր գլուխը վստահաբար եւ գուրգուրանքով դրաւ անոր ուսին, զգաց որ ալ մինակ չէր, զգաց, որ փր հոգին գտած է իր յենարանը եւ ինք երջանիկ է անբացատրելի երջանկութեամբ: Զգաց նաեւ, որ իր գլուխը դրած է երջանիկ մարդու մը ուսին:

(Շար· 8)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒՕԹԻ

Այստարիւեան ընտանիքը 500 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, հայկական լուրերու անընդմէջ ու առարկայական ներկայացումին համար շնորհակալութիւն յայտնելով անոր խմբագրական կազմին ու թղթակիցներուն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին

նուիրուած՝

«ՊԱՐՈՑ ՍԵՒԱԿ»ի

կը կարդայ՝

դրամատիկ թատրոնի դերասան եւ արտասանող՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Ներածական խօսք՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

– Մուտքը ազատ է–

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

LA SECTION «SEVAN» DE VIENNE
propose

une escapade à Venise à l'occasion du Carnaval

Du 22 au 25 février

Comprenant les prestations suivantes :

> **Transport :** en car au départ de Lyon et Vienne via Vérone et Padoue

> **Séjour :** de trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension à Sotto-marina (àproximité de la lagune)

> **Excursions :** sur les îles de la lagune (Murano,Burano), la visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'île St-Lazare.

L'ambiance
toute particulière
du Carnaval de Venise
vous séduira...

Prix du voyage : 340 Euros par personne sur base de chambre double
(supplément de 59 Euros si moins de 29 participants). supplément chambre individuelle : + 183 Euros.

Renseignements et inscriptions :
Vanille & Voyage - Laurence Meymarian
☎ **04 74 53 75 90**

Date limite d'inscription : 15 janvier

⁂

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախառմբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
նոր տարեմուտի իր Ա. հանդիսման,
որ տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Յունուար 15, ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Չրպաշեան» *սրահին մէջ*
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Dans le cadre de l'anniversaire
de l'adoption
par le Parlement Français
de la loi du 18 janvier 2001
reconnaissant le génocide arménien

René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

La Maison de la Culture Arménienne
Le Comité d'Histoire du Confluent d'Alfortville
La Municipalité

ont le plaisir de vous inviter
à la **CONFERENCE-DEBAT**
organisée à l'occasion de la parution du livre
de ARA KRIKORIAN

«DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE»

«La France,
les Grandes Puissances
et la Cause Arménienne»

Conférencier : ARA KRIKORIAN

Vendredi 17 janvier à 19 heures 30
Espace Culturel «Le 148»
rue Paul Vaillant-Couturier

> **19h30 : Signature du livre**
> **20h30 : Conférence-débat**

EXPOSITION D'ARTS ARMENIENS
— du 10 au 17 janvier —

Pour tous renseignements : **MCA**
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51



ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
MARDI
14 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·599 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·599

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՇ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ

150·000 ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՋԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ԾՈՑԸ

Ուաշինկթընի համար, ամէն ինչ պարզ ու յստակ է, ՄԱԿ–ի քննիչները բան մը գտնեն կամ չգտնեն նոյն բանն է: Ճ. Պուշ վճռած է իր պատերազմը ընել, նոյնիսկ եթէ ոչ ոք համաձայն է Միացեալ – Նահանգներէն դուրս: Եւ, իր այս վերջը զանազան մեկնաբանութիւններու առիթ կուտայ: Ինչո՞ւ Իրաք եւ ոչ՝ Հիւսիսային Գորէա, քանի բացայայտ է որ այս վերջինը հիւլէական ուժ ալ ունի: Կը պատասխանուի՝ ճիշդ այդ պատճառով, վասնզի հիւլէական իր ռումբով, Հիւսիսային Գորէա վտանգաւոր է, հիւրնլի չէ յարձակում գործել, Իրաք հիւլէական ուժ չունի, վտանգաւոր չէ: Մը–նաց որ, պատերազմի կողմնակիցները բազմութիւն չեն: Եւրոպական Միութիւնն իսկ, հերթական իր յոյն նախագահին բերնով յայտարարեց· – «Եւրոպական Միութիւնը պատերազմ չուզեր: Այս հանդրուանին, անկարելի է ըսել թէ պատերազմ պիտի ըլլա՞յ թէ ոչ: Բայց, մեր փափաքն է, որ պատերազմ չըլլայ: Պատերազմ չենք ուզեր»: Գոսթաս Սիմփթիս այս յայտարարութիւնը ըրած է Ցունուար 10–ին, Արտաքին Նախարարն ալ յայտարարած է որ 15–երը կողմնակից կեց են նոր բանաձեւի մը Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, նախքան որեւէ պատերազմ:

Ֆրանսա կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն, ժողովուրդին 76%–ը դէմ է պատերազմի: Մեծն – Բրիտանիոյ վարչապետն ալ նեղ կացութեան մատնուած է: Այլեն թէ ճախէն կը քննադատուի: Աշխատաւորական պարագլուխ՝ Գլայտ Սոլէյ յայտարարած է· – «Վտանգ կայ որ հակամարտութեան մը մէջ մխրճուինք, առանց Խորհրդարանին եւ երկրին նեցուկին»: Պատմութիւնը, կ'ըսէ, պէտք է խորհրդածել տայ, ու կ'աւելցնէ· – «Վերջին անգամ որ այդ ճամբան բռնեցինք, Սուէզի արշաւանքին առեթն էր: Երկիրը պատակուած էր եւ այն չըբանի վարչապետը (Էնթընի Իտըն) ըստիպուեցաւ հրաժարիլ: Ոչ ոք կը մաղթէ այդ կացութեան կրկնութիւնը»: Թոնի Պլէր, որ կը մեղադրուի իր տատամսումներուն համար, յայտարարած է թէ Ցունուար 27–ը (քննիչներու եզրակացութեան յանձնումի պայմանաժամ) վերջնական թուական մը չէ, քննիչներուն պէտք է ժամանակ եւ տարածք տալ աշխատելու համար: Միւս կողմէ, խաղաղապահները կը համախմբուին և «Սթրոփ թը Ուար» (կեցնել Պատերազմը) կազմակերպութիւնը նախատեսած է կէս միլիոն ցուցարարներ ժողվել Փետրուար 15–ին, Լոնտոն, մինչ Թ. Պլէր կը ջանայ իր մեծամասնութիւնը համոզել որ իր վարած քաղաքականութիւնը ճիշդ է:

*
**

Լոս – Անճըլըսի մէջ, դերասան Մարթին Շին գլուխն անցած է 5000 ցուցարարներու, որոնք դէմ են պատերազմին, եւ որոնց լոզունգն էր՝ «Քարիւղի համար արիւն պէտք չէ թափի»:

*
**

Թուրքիոյ վարչապետը՝ Ա. Կիւլ որ թեհրան կը գտնուի կը խորհրդակցի Իրանի վարչապետին հետ, միջոցներ գտնելու որպէսզի առաջքն առնուի պատերազմին: Կ'ըսէ որ Ս. Հիւսէյն յարձակած է Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1441 բանաձեւը եւ Թուրքիա պատրաստ է Իրաքի պատիւը վերահաստատելու համար իր օժանդակութիւնը բերելու, երբ Իրաք պէտք եղածը ընէ: Իրան եւ Թուրքիա, որոնք, քիւրտ կարեւոր փոքրամասնութիւն մը ունին, կը վախնան որ Քիւրտերը անկախապաշտ տրամադրութիւններ ցուցաբերեն:

Մինչ կողմէ, Թուրք 350 գործարարներ, դիւանագիտութեամբ Պեռլինի նախարար՝ Թիւրմէնի Պաղտատ գացած են առեւտրական բանակցութիւններ տանելու համար, բայց, մթնոլորտը բաւական ծանր եղած է: Նախարարը տեսնուած է Ս. Հիւսէյնի հետ, որ զգուշացուցած է Թուրքիան, չեշտելով թէ պատերազմի մը պարագային իր վիճակը չատ դէշ կ'ըլլայ:

*
**

Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախկին նախարար՝ Մաուլէն Օլպրայթ հարցազրոյցի մը ընթացքին կըսպզլ Վիւսփօլթին («Ֆիկառօ», Ցունուար 13) բոլորովին դէմ կ'արտայայտուի Իրաքի դէմ պատերազմի մը, կը գտնէ որ հիւսիսային Գորէան չատ աւելի մեծ սպառնալիք մըն է քան Իրաք: Ան դեռ կ'ըսէ· – «Յայտարարելէ եառ որ իր նախատուութիւնը Ալ – Քաիտայի դէմ պայքարն էր, նախագահ Պուշ կ'ըսէ թէ այսօր՝ Իրաքն է: Քիչ մը խառնակ է իր դլխուն մէջ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ սպորտակոյտի պետը՝ Հիլմի Իօզքէօք եւ իր կցորդը զօրավար Եաշար Պիւյիւքքանաթ բացէ ի բաց արտայայտած են իրենց զօրակցութիւնը կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութեան» նախագահ Ռ. Տէնքթաչի, որ կը մերժէ ՄԱԿ–ի վերամիացման ծրագիրը: Զօրավար Իօզքէօք, մամուլին հետ ընդունելութեան մը ընթացքին, յիշեցուցած է թէ ապահովութեան պահանջը չատ կարեւոր է Թուրքիոյ համար «յարձակողական ուժի մը» դէմ (իմա՝ Ցոյները), որ կրնայ սպառնալ երկրին հարաւին եւ հարաւ – արեւելքին: Այս յայտարարութիւնը կը հակասէ կառավարութեան դիրքին:

ԱՄՆ–ու Իլինոյզի նահանգին կառավարիչը՝ Ճորճ Ռայնը ցկեանս բանտարկութեան վերածեց 167, այսինքն բոլոր մահապատիժները, ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ մըն է: Նորսուեսթըրն համալսարանին առջեւ ապրտասանած իր ճառին մէջ, չեշտած է թէ սխալն է, որ կը վճռէ յանցագործութիւնը, սխալը, որ կը վճռէ թէ որո՞նք պէտք է մեռնին յանցագործներուն մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ՊԱղԵՍՏԻՆ կրկին զոհեր տուած են չաբաթավերջին: Ընդհանուր ձեւով 11 մեռեալ կար, որոնց եօթը Պալեստինցի: Այս դէպքերը պատահեցան, մինչ Պաղեստինեան իշխանութիւնը, 48 ժամ առաջ, կոչ ըրած էր բոլոր կազմակերպութիւններուն, որ խուսափին գինեալ գործողութիւններէ մինչեւ խորհրդարանական ընտրութիւնները, Ցունուար 28–ին: Այս կոչը կրնայ երկու պատճառ ունենալ: Մէկը այն է որ Շարոնի դիրքը սկսած է ուժգնանալ հարցախոյզերու մէջ եւ Պաղեստինցիք կը նախընտրեն աշխատաւորական Միջնայլ յաղթանակը, միւս կողմէ, կը վախնան որ, ընտրական այս շրջանին մէջ, Իսրայէլ ցայտուն նախա–

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԻ ՖՈՐՈՒՄ»
ԿԱՄ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ

Ֆրանսահայ դաղութին ու ամբողջ Սփիւռքին համար 2003–ի առաջին ցընծացող անակնկալը պիտի ըլլար երկու ճախորդ փորձէ եառ թաղուած Հայ–Թուրք հաչտութեան յանձնախումբին Փարիզի մէջ յարուԹիւն տալու փորձը: Սակայն, անակնկալը կէս ճամբան մնացած է, քանի որ յարուԹեան լուրին հետ դրեթէ միաժամանակ հասան քայքայումին առաջին փաստերը: Գոնէ ինչ կը վերաբերի «հայկական» մասնակցութեան:

Փարիզեան փորձը, տեղեկացանք թէ կեանքի կոչուեր է Սեպտեմբերին: Պաշտօնական արձանագրութեան Թուականը յիշեցումներով բաւական հարուստ Սեպտեմբեր 7–ն է: Այս անգամ կազմուածը Ֆորում մըն է· «Հայերու եւ Թուրքերու մերձեցումի Ֆորում» կը կոչուի: Անուանին յապաւումը (Ֆրանսերէն) կու տայ ՖՐԱԹ–ը որ Եփրատին Թրքերէն անուանումն է···:

Դժուեմ առընչութիւններու յենակներով ճամբայ եւած Ֆորումին նպատակը, առաջին փորձին նման, չնչել է տարբերութիւնները որպէսզի խանգարիչ ազդակներ դոյութենէ դադրին: Այսպէս, անժամանցելին կը հադնի «անցեալ դարու արիւնալի դէպքեր», «1915–ի ողբերգութիւնը» տարազը, որուն «բոլոր զոհեր»ուն յիշատակը յարգելու խօսք կ'ըլլայ եւլն·: Այլեւս չկայ զոհ ու դահիճ: Կայ «ողբերգութիւն» մը՝ երկրաչարժի մը, կամ համայնակուլ ողողումի մը նման եւ կան ամոր «զոհեր»ը: Իսկ անոնց յիշատակը պէտք է պահպանուի «փոխադարձ յարգանքով ու առանց նախապայմանի նախաձեռնուած երկխօսութեամբ մը»:

Հաւասարեցումի այս նախնական, պիկար փորձը չէ մոռցած «բացուածք»ի, «վերահաչտութեան» նման ծամուելէ քուրջի վերածուած եզրեր ալ, որպէս արդիական բառապաշար: «Բացուածք»ին որպէս առաջին նախաձեռնութիւն ծանուցուած է «հաչտութեան» երաժշտահանդէս մըն ալ, Փետրուար 4–ին, Փարիզ, որ երկու օր եառ ալ կը կըրկնուի Պոլսոյ, ապա Երեւանի, աւելի եառ Հիրոշիմայի մէջ···: Կ'ըսուի թէ գլխաւոր մասնակիցները Հայ եւ Թուրք պիտի ըլլան, բայց կան նաեւ յոյն, եգիպտացի, հրեայ, ճափոն արուեստագէտներ, «բոլորն ալ համաշխարհային համբաւի տէր»: Հաչտութեան ըլլալէ աւելի բարեկոնեանի նմանող այդ ձեռնարկին բարձրակէտն ալ Թուրք հաՓըզի մը երգելիք հայկական աղօթքն է եղեր···:

Ինչ կը վերաբերի ակունքէն իսկ պըղտորած այս «Եփրատ»ին կազմին· 11 հոգիէ կը բաղկանայ ան, գոնէ Թուղթի վրայ· երեքը հայկական անուններ են, չորսը Ֆրանսացի, չորսն ալ Թուրք: Հայկականներէն արդէն երկուքը –լրագրող Ֆրիսթիան Մակարեան եւ ՀԲԸՄ–ի պարբերականին հրատարակութեան տնօրէն Սրա Զընար– հրաժարած են Ֆորումէն, առանձին ձգելով «Հայկական հետազոտութեան ու փաստաթղթութեան կեդրոն»ի տնօրէն Ժան–Գլօտ Քէպապճեանը, Հայեցի Թուրք մերձեցումի, հաչտութեան, երկխօսութեան նման հակայածաւալ առաքելութեան մը դիմաց: Հրաժարականները արդէն հասած են լրատփուններուն· յաւելեալ, ՀԲԸՄ կը չեշտէ թէ Սրա Զընար, ինչպէս յայտարարուած է Ֆորումին ծանուցագիրին մէջ, իր վարչական խորհուրդին անդամ չէ եւ Բարեգործականը ոչ մէկ ձեւով կապ ունի մերձեցումի խայծով սեղան դրուած այս նոր բեմադրութեան հետ:

«Հայ–Թուրք Հաչտութիւն» մկրտուած առաջին Ղազարոսին յարուԹեան փորձը ամերիկեան բաւական լայն պիւտճէով, կազմակերպութեամբ ու որոչ հանգամանքի տէր մասնակիցներով հանդերձ, ձախողեցաւ: Ի՞նչ կարելի էր յուսալ երկրորդէն որ մասնակից դառեր էր ամէն ներկայացուցչութենէ զուրկ երեք Հայ: Սակայն, այնպէս կը Թուի որ նախաձեռնողները չուտ յուսահատող չեն ու աշխարհի ո՛րեւէ մէկ անկիւնը ուր հերոսանալու տենչով ապրող երկու Հայ գտնեն, փորձը պիտի կրկնեն:

Եւ այնքա՞ն նուիրումով որ կը մոռնէ թէ Քալ Նազարն ալ հերոս էր, իսկ Ղազարոս յաջողած յարուԹենէն եառ իսկ խօսք չէր ունեցած· ո՛չ հաչտութեան կամ կռիւի, ոչ ալ մօտենալու կամ հեռանալու մասին···:

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ԱՐՁԱԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԽԱԽՏՈՒՄ ԱՂԴԱՄԻ ԳԻՇԻՆ ՎՐԱՅ

ԼՂՀ Երեւանի գրասենեակը յայտնած է թէ Ցունուար 8–ին ադրբեջանական ուժերը սահմանային խախտում կատարելով փորձած են Աղդամի չփման գիծէն թափանցել հայկական կողմը: ԼՂՀ բանակին անմիջական միջամտութեամբ կասեցուած է ներխուժումը եւ բախումներու ընթացքին ադրբեջանցի զինուոր մը վիրաւորուած է, եւ դերի վճռած: Հայկական կողմը պատասխարին տեղեկացուցած է Ազրպէյճանի պաշտօնավարող կարմիր Խաչի եւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի ներկայացուցիչները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 11)

ԹՈՒՉՔՆԵՐ ՉՆՉՈՒԱԾ

Երեւանի վրայ թանձր մշուշը, տեսանելիութեան պակասը եւ անհնազանդ օդը պատճառ եղած են որ Ցունուար 11–ին, երրորդ օրն ըլլալով ընդմէջ «Հայկական Աւիատուղիներ»ու թռիչքները: Տուպոլեւն եւ Փարիզէն հասնող օդանաւերն ալ էջք կատարած են Գիւմրի, ուր եղանակը աւելի նպաստաւոր էր:

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆ

Մեր պատուիրակութեան խառն ժողովը երկարօրէն քննութեան առնելով Գարապէտքիր փաշայի դաժան պահանջը, ամէնը տեղի տալու տրամադրութիւն են յայտնում բացի սոցիալ – դեմոկրատ Լեւոն Զուրաֆեանից, այն տրամաբանութեամբ թէ՝ մենք ոչ մի գնով չպիտի հրաժարուենք Սեւրի դաշնագրից: Զպի՛տի, որովհետեւ դա «ոչ միայն մեծագոյն փաստն է հայ քաղաքական պայքարի յաղթանակի, այլեւ իրրեւ քաղաքական ապտ, զրանից աւելի արդիւնք կարելի է ապահել, քան թէ Տաճիկների հետ կընքուելիք մի դաշնագրից» (315):

Խաչիսեանը որպէս պատուիրակութեան նախագահ, «տեսակ մը չէզոք դիրք պահեց», իսկ մնացեալ բոլոր անդամները հաշուեցին «Տաճիկների պահանջին տեղի տալու տեսակէտի հետ, որով այս իմաստով ալ հետագրուեցաւ Երեւան»:

Նորընտիր վարչապետ Սիմոն Վրացեանը իր կառավարութեան անունով համաձայնութիւն տալով պատուիրակութեան խառն նիստի որոշմանը, Խաչիսեանը այդ հիման վրայ, այսպիսի բովանդակութեամբ պատասխան է ներկայացնում Գարապէտքիր փաշային.–

> «ՀՀ հաշտարար պատուիրակութիւնը ՀՀ կառավարութեան անունից ներկայիս յայտարարում է Սեւրի դաշնագիրը չեղեալ»:

Այնուհետեւ նենգամիտ եւ կեղծապատիր բանագնաց յաղթական Թուրքը մի կողմից եւ մեր մխամիտ հաւատաւոր հաշտարարները միւս կողմից, ընթանում են հեգնախառն պայմաններում, երբ մանաւանդ խնդիրը վերաբերում է մեր պետական հողային պահանջների չուրջ: Հետեւանքը պարզում է չորրորդ նիստում, երբ Գարապէտքիր փաշան մէկ առ մէկ կարդալով իրենց եւ մեր միջեւ կնքուելիք դաշնագիրը, հասնում է այն պարբերութեանը թէ՝ «պահանջւում է սեղմուած ու սղմուած Արարատեան Հայաստանի բացարձակ զինաթափութիւնը» (318):

Կարդացւում եւ պահանջւում է ստորագրութիւն, երբ ընկճուած Խաչիսեանը ժամանակ է խնդրում խնդիրը իմաց տալու մեր կեդրոնական կառավարութեան: Պարզւում է որ բոլշեւիկեան զօրքը ներս Թափանցած լինելով Հայաստան Դիլիջանի եւ Քարուանսարայի կողմից, մեր խորհրդարանը հրաժարական տալով, Վրացեանը նախ խորհուրդ է տալիս կապուել Դրօի հետ, որը խորհրդակցում է բոլշեւիկների հետ կապուած կոալիսիոն կառավարական կապի հետ, Հայաստանի կողմից, ապա հաստատում է թէ՝ «դուք լիազօրուած էք ստորագրել (Ալեքսանդրապոլի) դաշնագիրը»:

Վհատ ու յուսահատ, կրկին են դիմում կառարում մեր նորակազմ կառավարական կազմի Դրօ Կանաեանին, որը մէկ էլ՛, երկու անգամ կրկնում է թէ՝ «Դուք ազատ էք ստորագրելու դաշնագիրը կամ ոչ, համաձայն ձեր հասկացողութեան»:

Մեր բանագնացները անելանելի վիճակի մատնուած լինելով եւ երկու մասի բաժնուած, Խաչիսեանը յուզումնահար «պնդելով պնդում է, թէ ինքը յանձն չպիտի առնի ստորագրելու այդպիսի նուաստացուցիչ մի դաշնագիր»:

Ժամ չանցած կողմերը ժողովի նստած, Գարապէտքիրը սպառնում է թէ՝ եթէ ուշացնեն ստորագրութիւնը մեր պատուիրակների կողմից, ապա նա Թրքական զօրքը չարժման մէջ է դնելու Երեւանի ուղղութեամբ... դրանով աւա՛ղ «խաչ էր քաշւում հայկական անկախութեան դագաղարի վրայ»... ողբում է վրատես պատմաբանը՝ Վահէ Արծրունին:

Ջմռռնալ որ այս լուրի սպառնալիքը յաղորդում էր մէկ օր առաջ Գարապէտքիր փաշայի այն թուոնոտ «մեկնաբանութեանը» թէ՝ «Սկսած՝ վանայ բերդի բեւեռագրերէն մինչեւ նորագոյն դարու պատմութիւնը, բոլոր փաստերը ցոյց կուտան, թէ Հայերը հող, հայրենիք չեն ունեցեր թուրք կայսրութեան սահմաններուն մէջ: Հայերը չեն ունեցեր արուեստ եւ գրականութիւն ու երաժշտութիւն» եւ այլն ու եւ այլն եւ որ «Օսմանական բարեսէր կառավարութիւնը հայրակա՞ն ... յայնասրտութեամբ թոյլ է տուեր, որ անոնք ապրեն եւ իրենց մեծ տէրերուն հաւատարմաբար ծառայեն: Տաճկաստանի մէջ Հայերը հող չունին, պահանջ չունին...» եւ այլն, եւ այլն, ինչ մինչեւ օրս կրկնւում է նրանց կողմից:

Իսկ այստեղ հարկաւոր է զուգահեռ կերպով մի բերել թէ նոյն թեմայի եւ նոյն հողային պահանջների կապակցութեամբ ինչ է պետականօրէն ձեւակերպած եղել Ու. Ուիլսընը Սեւրի դաշնագրում եւ ուշադրութեանը յանձնած եղել հայութեանը վերաբերող այն պետութիւններին, որոնք ստորագրած են եղել նշեալ դաշնագիրը:

Իր որոշման մէջ Ուիլսընը ընդգծել էր.

Ա.– «Էրզրումի, Պիթլիսի, Վանի եւ Տրապիզոնի նահանգները պատմականօրէն, այսինքն՝ մարդկութեան պատմութեան վաղ արշալոյսից սկսած այն պատկանում է հայութեանը եւ կազմում են Հայաստան աշխարհի բաղկացուցիչ հիմնասեռը»:

Բ.– «Ցիշեալ նահանգները պատկանում են նաեւ ազգագրականօրէն. այն պարզ պատճառով, որ պատմութեան հնագոյն ժամանակներից ի վեր բնակուած են եղել Հայերով եւ մինչեւ Ա. Աշխարհամարտը նրանց բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը Հայերն էին կազմում»:

Գ.– «Քաղաքակրթականօրէն ու մշակութային օրէն յիշեալ նահանգները հայութեան անջնջելի դրոշմն էին կրում, իրրեւ հայկական ստեղծագործ հանճարի բնօրրան, հազարամեակներ ի վեր ապրելով»:

Դ.– «Միեւնոյն նահանգները անբաժանելի մասերն էին կազմում հայկական բարձրաւանդակի իրրեւ աշխարհագրական ու տնտեսական մէկ ու միասնական ամբողջութիւն, եւ մտնում էին ամբողջական Հայաստանի բնական սահմանների մէջ»:

Ե.– «Ազգերի ազատ ինքնորոշման ընկերակցութեան հիման վրայ յիշեալ նահանգները նաեւ իրաւականօրէն, իրրեւ միջազգային օրէնքի հիմնական նախապայման, մաս էին կազմում ամբողջական հայութեան կենսական տարածութեան, – Հայը պէտք է ազատ ու անկախ իր պետականութիւնը կառուցէր իր սեփական հողերի վրայ»:

Ահա այս տուեալների հիման վրայ էր, որ նախագծեցին Միացեալ Հայաստանի Սահմանները:

Վերադառնալով «Ալեքսանդրապոլի դաշինքը» ստորագրելու ահաւոր աքսին եւ ստեղծուած փակուղուն, մեր բանագնացները այլեւս չպիտի՞ն թէ ինչ է իրենց անելիքը, երբ պատմութեան վկայութեամբ՝ Հայաստանը արդէն կարմիր իշխանապետութեան հպատակութեան է ենթարկուած, բայց որ թէ՛ Վրացեանը եւ թէ Դրօն իրենց թելադրում են ստորագրել դաշնագիրը, որը փաստօրէն վերացնել է տալիս Սեւրի դաշնագրի ճանաչուած պարագան:

Երկաներանքի ու փիղիքական վախը մեր պատուիրակութեան համաձայնել տուեց բաւարարութիւն տալ Անգարայի պահանջներին, միայն թէ ժամանակ է հարկաւոր դաշնագրի թարգմանութեան համար, մինչեւ յաջորդ օրը: Խորամանկ Գարապէտքիր զօրականը, կտրուկ կերպով մերժելով մեր բանագնացների առարկութիւնը, պահանջեց խնդրին վերջ տալ անմիջապէս, առանց ժամանակ վատնելու:

Ապա դամոկլեան սուրի տակ, վկայում է Վահէ Արծրունին, խեղճ Վահան Սարիբէկեանը սկսաւ թարգմանել Հայաստանի անկախութիւնը խաչող դաշնագիրը: Իսկ երբ հարցը եկաւ մեքենադրելուն, խեղճ Օրփորդ Մարգարիտա Ա.Ճէմեանը բարձրաձայն լացաւ եւ աղաղակեց՝ «Իմ ձեռքերը անկարող են ազգիս գերեզմանը փորող դաշնագիր մը մեքենագրել»:

Պատուիրակութեան աղաչանք – պաղատանքին տեղի տալով, «Հայ կոյսի կամքն ալ ծռեցաւ, եւ սեւ թուղթը պատրաստ էր (1920–ի) Դեկտեմբեր 3–ի առաւօտեան ժամը 1·45–ին», վկայում է անաչառ պատմաբան Արծրունին:

Իսկ պատուիրակութեան անդամներից բարեմոյն Աբրահամ Գիւլխանդանեանը չկարողանալով տանել այս դժնեայ տեսարանը, խեղճուկ ճիչով երկրորդ անգամ կրկնելով բացականչում է՝ «քայց ասիկա անարդարութիւն է...» (էջ 321):

Այո՛, անարդարութիւն էր ու եղկելի՝ մեր ամբողջ հայ ժողովուրդի գիտակցական հայեցակէտով գատած, խոշորագոյն վկան՝ ողբացող մեքենագրուհի Օրիորդ Մարգարիտա Ա.Ճէմեանը, ինչպէս եղելութեան ականատեսները թափանցող արդարադատ Վահէ Արծրունին, որը փակելով այս դժոխային էջը, ձայնարկում է ամէնին հե տէթէ՝ «այո՛, մեծագոյն անարդարութիւնը, զոր քաղաքակիրթ մարդկութիւնը երբեք տեսած էր»: Եւ հէնց այս առումով էլ սոյն գլուխը խոյրագրել է տուել որպէս՝ «Անփառունակ վախճանը»:

ԵԶՐԱՑԱՆԳՈՒՄ

Ինչպէս պրութեանս սկզբում եմ խոստովանել, պատմական երեք աշխատութիւնների սոյն ընդարձակածաւալ հատորը անհունօրէն հետաքրքրաշարժ բովանդակութիւն ընդգրկող լիարժէք գործ է, որը գալիս է չատ բաներ պարզելու եւ ճիշդ հունի մէջ դնելու, մեր 20–ական փոթորկոտ օրերի պատմագրական ոլորտում: Երեք մենագրական գործեր, որոնցից ես հնարաւորութիւն ունեցայ հրապարակագրութեան նիւթ ծառայել տալ միայն՝ «Հայ–Տաճկական պատերազմը», որը կազմում է մօտ 330 էջանոց:

Պատմաբանական սոյն աշխատութեան ամբողջ ընթացքում յառնում է մեր դիմաց՝ լրջամիտ ու աղնուասիրտ, խորաթափանց ու ծայրայեղօրէն անաչառ Վահէ Արծրունի պատմաբանի պայծառ պատկերը: Իր կարգի դէմքերից անհատականօրէն ճշմարտախօսն ու կեղծաբարութիւնից հեռու կանգնած պարկեշտ մարդն ու մտաւորականը: Այլապէս մենք, գոնէ ես առանձինս, որտեղի՞ց պիտի իմանայինք թէ ինչպիսի ողբալի՛ պայմաններում ընկաւ ու կործանուեց Կարսը, երբ քաջածանօթ կարգ մը դէմքերի անութեամբ՝ բերդը յորդում էր վիթխարի քանակութեամբ զինամթերքով, կուտակուած ռուսական արեւելեան ճակատի պաշտպանութեան մասք, 1914 – 1918 պատերազմի օրերին: Այնքան, որ զարճալ դէմքերի վկայութեամբ, հայկական բանակը կարող էր ոչ թէ մէկ – երկու տարով, այլ թէ տասը տարով պաշտպանել կարան ու իր շրջապատը թուրքերի դէմքից, այլեւ նրանց արժանի պատիժը տալ, եթէ ... եթէ մեր բանակը կարգապահութիւն պահպանած լինէր, եթէ որոշ ճակատներում այդ բանակին սովածութեան չենթարկէին եւ բարոյալքութեան վիճակի չմատնէին, մեր պատասխանատու մարմիններն ու զօրականները... բայց եթէները տեղ չունեն նրման պարագաներում:

Բայց չեղաւ, այն ինչ չպիտի լինէր, որով ահաւասիկ ուրուականը ոռնոցով եկաւ ամէն բան տակն ու վրայ անելով, Հայաստան աշխարհը բերեց կանգնեցրեց Գարապէտքիր փաշայի սէս մի ճիւաղի առաջ, որը մի ինչ որ արնաթաթախ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիր տուեց մեր չարակը եւ մեր ապեան գնով կորզած Սեւրի դաշնագիրն էլ իր սրի ծայրով չպրտեց տուեց Թրքական աղբանոցը, մեր վախուրած բանագնացների դողդոջուն ձեռքերով...

Սեւրի դաշնագիրն ու ուիլսընեան վեց վիլայէթները ներկայացնող քարտէսն էլ հետը, ապա դիւային քրքիջ արձակելով դիմեց մեր պատուիրակութեանը թէ հիմա ազատ էք: Գնացէք եւ հետները տարէք այս լաց ու կծով բռնուած խանութին, դրսում իր լացը լացէ: Մէկ էլ որ ձեր Ահարոնեանին խապար տուէք որ 1920–ի Օգոստոս 10–ին իր ստորագրած թուղթը ոչընչացաւ իմ կողմից: Ոչնչացաւ այնպէս, որ ոչ թէ հինգ տարով, կամ յիսուն տարով չէք կարող աղաչնել, այլ թէ յաւուրս – յաւիտենից...»: (Ա՛ւ՛ղ սրանում է կայանում բերթ ճչմարտութիւնը եւ մեր ազգային ողբերգութիւնը):

Իսկ ինչ որ էական է, հարկաւոր եւ պետականօրէն պահանջ՝ դա Ալեքսանդրապոլի կնքուած դաշինքի ապօրինութիւնն է, երբ դա տեղի ունեցաւ ՀՀ կառավարութեան հրաժարման պահին եւ բռնի պայմաններում: Պարագայ՝ որը փաստարկւում եւ հետապնդւում է թէ՛ պետականօրէն եւ թէ մեր բազում պատմաբանների կողմից:

Սոյն պատմագրական գործի պարագայում, հեղինակը Վահէ Արծրունին, խնդրի ապօրինութեան վարկածը հանդամանօրէն պարզում է յաջորդող գլխում, որը կրում է «Հայաստանի խորհրդայնացումը» անունը:

Գրքին նպաստաւոր դեր է յատկացած մեր վերջին դարու պատմագրական կազուածում, չնորհիւ գրքի հեղինակի երբեմն ամէն ինչի համար հերթիւ պիտի կենայ երեւանեան ցուրտին, որպէսզի տեղէ մը երկու ճուտ, ուրիշ տեղէ մը քիլօ մը կարագ, մէկ այլ կրպակէ լիմոնատ եւ ջուր ճարելու համար... «չկա-

(Շար. 3 եւ վերջ)

Լոս – Անճելըս

ներու» երկրին մէջ: Բայց է վերջոյ պի– տի ճարէ ու իր սեղանը առաւօրէն պիտի պարպարէ: Շնորհքի հարց է չէ՞, մարդիկ պիտի այցելեն...:

Տրամադրութիւնները կը բարձրանան տարեվերջին եւ օրերը չուտ կ'անցնին դնումներու եւ հերթերու պատճառով: Հայ տիկնոջ չափ ոչ ոք կ'ուրախանայ, երբ ան կը ճարէ սեղանի համար անհրա– ժեշտ ուտելիք մը եւս, ապա կը հեռա– ձայնէ բարեկամներուն եւ հարեւաննե– րուն թէ՝ տա ինչ խանութէը վարուն– ստացեր է, կարագը նոր բերին, թէ կէ– սօրէ ետք ֆրանսական ճուտ պիտի ծա– խեն եղեր...

Բայց Նոր Տարին առանց ձիւնի ոչինչ կ'արժէ: «Զոր» է ու անհետ, տեսակ մը առանց աղ ու տաքդեղի պաղ ապուր մըն է: Անձիւն Նոր Տարին կը նմանի առանց աղ – սխտոր – լաւաշ խաչի:

1974–ի Դեկտեմբերի վերջին օրերն էին: Ցուրտ էր Երեւանը. չոր ու ճաթե– ցընող պաղ հով մը կը յաջողէր անցնիլ մուշտակէ դլխարկիդ ու բրդեայ վերար– կուիդ մէջէն ու ծակծկել մարմինդ: Թէեւ կապոյտ կապոյտ էր երկինքը, բայց այդ օրերուն ատիկա փնտռուած երկինքը չէր, որովհետեւ երկինքի կապոյտը առնելով պիտի չկրնայիր բակիդ մէջ ձիւնամարդ չինել, երախաները պիտի ղրկուէին չտե– սի պէս իրարու վրայ ձիւնադնդակ նետե– լու հաճոյքէն, իսկ չարաճճի տղաքը պի– տի չկրնային քարի պէս կարծր սպիտակ դնդակներով հարուածել միամիտ ու տը– կար հայ փղական սեռի մատղաչ ներկա– յացուցիչները:

Եղաւ Դեկտեմբեր 30, Երեւանցիները այլեւս իրենց յոյսերը կորեր էին. ոմանց դէմքերէն դժգոհութիւն կը թափէր: Եւ Երեւանցիները որոշեցին այլեւս առտու– ները աչքերնին վեր չբարձրացնել:

– Լաւ չէ, լաւ չէ· էս չեղաւ, – լսելու սկսած էին պինդ պինդ խրենց գորշ վերարկուներու մէջ վաթթուած ու հեր– թի կեցած թոշակառու Հայերը, – ո՞ր տեսնուած է առանց ձիւնի Նոր Տարի...

Ոմանք սկսեր էին վատ նշաններ տես– նել անձիւն եղանակին մէջ՝ Նոր տար– ւան նախօրէին:

– Ես յիշում եմ, – կ'ըսէր առամները թափած պապիկ մը, ապա անցեալի հե– ռու հեռուր օրերը պրպտելով կը չա– րունակէր, – յիշում եմ, դա չո՞ւտ վա– ղուց էր, մի տարի էլ էսպէս եղաւ ու երկրաշարժ պատահեց, ժայռ եղաւ, ողջ աշխարհը քանդուեց...

– Բերանդ խերով բաց, ա՛յ հալեւոր, – կ'ըսէր պրուցակիցը, – ի՞նչ ժայռ, փո՞ղ բան· եղանակ է, էլի՛... էս տարի էլ էս– պէս է լինում...

Երեւանի փակ ու բաց չուկաներն ու խանութները արդէն սկսեր էին հատաք– ւիլ, կծկուիլ, աւլել – մաքրել: Վերջին օրուան կէսօրէն ետքն էր, երեկոյեան մօտ: Գիւղացիները կ'ուճապարէին հաս– նիլ վերջին ինքնաշարժին կամ դնացքին որ իրենց ընտանիքներու հետ կարենային ըլլալ նուիրական այս օրը: Ժամը վեցի – եօթի վոխադրակառքերը աւելի արագ կը փախչէին Երեւանի պողոտաներէն դէպի քաղաքի ծայրամասերը: Եթէ հոս ու հոն երեւացող հատ ու կենտ պլպլա – ցող դոյնզդոյն լոյսերը չըլլային, օտա– րական մը պիտի կարծէր թէ այս քաղա– քը խնդալ չի գիտեր:

Երեկոյ էր արդէն: Փողոցային լոյսե– րը մայթերու եւ պուրակներու կամարքա– ցած ծառերուն տուած էին անօդ խըրտ– ւիլակի տեսք:

Փողոց իջայ ժողովուրդի բազկերակը չօչափելու՝ ապրգականներուս տունը մեկ– նելէ առաջ: Պաղ խոնաւութիւն մը կպաւ դէմքիս: Երկինքի վրայ ոչ մէկ աստղ կը պլպլար: Ի՞նչ հակասութիւն կէսօրուան պաղ ու պայծառ արեւէն ետք: Խոնաւութիւնը կատարեալ էր:

Կոթեցի Օփերայի անկիւնի Թուման– եանի եւ Լենինի պողոտայի (այժմ՝ Մաշ– տոցի) խաչմերուկը՝ մօտակայ մթե– րային խանութէն լինդի «խոստացուած» Սպիտակ գինեակը առնելու: Հազիւ ներս էի մտած, երբ անծանօթ վերար– կուաւոր մը աւետիս տալու պէս բաւա· «Հը՛, ինչ որ թէ մի բան պիտի լինի· ձեռս հոս եմ առնում...»: «Երեւի մար– դը տեսիլքներ կ'ունենայ» մտածեցի: Վերադարձուած գինեակը առնելով՝ վա– ճառորդուհին մաղթանքներս յղելէ ետք դուրս ելայ խանութէն: Կրկին նոյն խո– նաւութեան ասեղները ծակծկեցին դէմքս: «Զէ՛, իսկապէս ձիւնի հոտ կը փչէ» ըսի բարձրաձայն՝ առանց նկատելու որ դրան մօտ կանգնած մարդ մը լսելով զիս կ'ար– ձագանդէր· «Հրաշքների չեմ հաւատում, բայց կարող է ձիւնել»:

Ուզս բարձրացայ պատրաստուելու եւ վրաս գլուխ չտկելու համար: Այն– կողնին գամուած ծերունի տանտէրս բա– նալիին չխկոցը լսելուն պէս գլուխ կանչեց իր քով՝ հարցական չեչտով մը. «Ինո՞ա– ւութիւն եմ զգում, ձիւն է գալիս: Ինդրում եմ էդ մուշտակը ուսերիս դիր»:

Պողոտայէն լսուեցաւ հաղիւ տեղէն չարժող մարդատարի մը հնդիւնի ար– ձագանգը: Որոշեցի մինչեւ մեկնումի ժամս ունկնդրել Պեթհովէնի «Հովուեր– գական»: Ժամանակը սահեցաւ՝ հա– ճելի մեղկութիւն մը տարածելով խուցիս մէջ: Սա այն պահերէն մէկն է, երբ ինք– նամոռաց ու կամովին կը տրուիս ժամա– նակի հոսքին եւ առաստաղը դիտելով ո– չինչ կը տեսնես բացի անցեալէն փրցուած պատառիկներէն:

– Ձիւն, ձիւն· երեխ՛ք, ձիւն է գա– լիս..., – պատանեկան ճիչ մը կարծես թէ հատաւ ականջիս ու փնծի թուաց թէ ուրիշ աշխարհէ մը արձակուած ճիչ մըն էր այդ:

– Երեխ՛ք, ձիւն, – կրկնուեցաւ նոյն ճիչը, որուն յաջորդեց մեր չէնքի եւ դէ– րացի չէնքերու բնակարաններու դռներու չառաչիւնները: Տերեւազուրկ ծառերով հարուստ բակին մէջէն հիմա յստակօրէն կը լսուէին մեծերու եւ պզտիկներու, աղջիկներու եւ տղոց ինքնամոռաց ճի– չերն ու աղաղակները:

– Ի՞նչ կայ, էս ի՞նչ աղմուկ է, վեղ– կերը վակի՛ր, – լսուեցաւ հիւանդ տան– տիրոջս դժգոհ ձայնը:

Շտապով, նոյնիսկ ընդոստ ցատքելով տեղէս, մօտեցայ յատկանական դժգո– հին ու տուի մեռասաններորդ ժամու ա– ւետիսը:

– Ձիւն է գալիս, ձիւն. – անհաւատա– լի՛ է, երեխաներն են լցուել բակ, – ըսելս ու դուրս ելլելս մէկ եղաւ:

Հրաշքի էր նման տեսարանը: Այսքան առատ ու մեծափաթիլ ձիւն չէի տեսած, առանց չափազանցելու, փայտի տաշեղի չափ ամէն մէկը: Լենին պողոտան, Թու– մանեան փողոցն ու Օփերայի բակը յան– կարծ դարձած բարմամարդ· ոմանք ա– պակիէ փեղկերը բացած ձիւնը կը տես– նէին ափերով ու դէմքերով՝ պատուհանէ պատուհան աւետիս տալով·

– Իսկականից ձիւն է, վա՛յ...:

Մէկ ժամուան մէջ ծառերը հագան ձիւնէ կրկնահագուստներ, մայթերն ու փողոցները յաջորդ ժամուն արդէն կոր– ծանցուցին պոչ ասֆալտի գոյնը եւ հա– մատարած ձիւնը իր տաւտնին տակ առաւ քաղաքամայր Երեւանը: Պէտք էր տես– նել պատանիներն ու պարմանուհիները, երիտասարդներն ու տարեցները, որոնք չտեսի նման ձիւնէ զնդակները կը նե– տէին իրարու վրայ, հոս ու հոն երեւան– գիներ ընտանիքներով լծուած էին ձիւ– նամարդ չինելու աւանդական աշխատան– քին: Ամէնէն ուրախը մանուկներն ու ծե– րերն էին, յատկապէս մեծ մայրիկները, որոնց ոսկորները այլեւս չէին ցաւեր, «ա՛խ ու վա՛խ» չէին հաներ՝ կծկուած ի– րենց երեք չերտանի հագուստներուն ու չալերուն տակ:

Նոր տարուան մնացեր էր մէկ ժամ: Ամէն ինչ կատարեալ էր հիմա եւ կը թուէր թէ մարդիկ կամաց – կամաց պէտք է տուները քաշուէին ու պատրաս– տուէին մեծ արարողութեան: Տանտի– կիները ի գուր տաքցուցին խորտիկները 12–էն առաջ: Ոչ ոք կ'ուզէր տուն բարձրանալ: Ձիւնի կարօտ Երեւանցինե– րը ցնծութեան մէջ էին, հոգիս պէս, որ ցնծութեան մէջ կը սաւառնէր: Որքա՜ն կ'ուզէի ապրականներս ու հարազատներս քովս ըլլային սա պահուս, որպէսզի իմ հրճուանքս ալ կատարեալ ըլլար: Արդեօք ծնողքս, քոյրերս ու եղբայրս արդէն տներ վերջացուցե՞ր են իրենց նոր տար– ւան խրախճանքը պէյրութի մէջ, թէ՞...

Երեւանը մնաց ձիւնի տակ:

Առտուան պղտիկ ժամերուն մութ վե– րարկուի ու մուշտակէ դլխարկի տակ ծուարած երիտասարդ մը տակաւին կը յամառէր իր խուցը լքարձրանալ:

Օրհնեա՛լ ըլլաս, հայրենի ամանորեայ ձիւն, միայն դուն կրնաս ջերմացնել Հա– յոց հոգիները:

Մ. Գ.

«Նոր Օր»

ՄԱՀ
ԱՐՄԱՆ ՉԻԼԱՃԵԱՆԻ

Արման Չիլաճեան որ ծնողներու վար– պետ Չիլաճեան զերդաստանին ներկայի չառաւիղներէն էր եւ պապերուն գործը չարունակողը, մահացած է Մասաչու– սէցի մէջ, 81 տարեկանին:

Չիլաճեաններու ծնդրաններու առանդու– թիւնը սկիզբ առած է ժէ. դարուն Պոլ– սոյ մէջ, երբ Աւետիս վարպետ պիւտը ըրած է պղինձի, անագի եւ փոքր քա– նակութեամբ արծաթի միացումի մը որով բացառիկ հնչեղութեամբ ծնդրաններ պատրաստել սկսած է: Անոնց համբաւը կարճ առեն էն տարածուած է ամէն կողմ:

1929–ին ընտանիքը գաղթած է ԱՄՆ ուր չարունակած է ծնդրաներու արուես– տը դրութիւնը: 1977–էն վերջ Գանատայի մէջ ալ բացուած է մասնաճիւղ մը:

Արման Չիլաճեանի մահով գործին ղե– կավարութիւնը կը ստանձնէ անոր աղ– ջիկը Գրիկի Չիլաճեան, ընտանեկան եր– կարատեւ աւանդութեան մէջ այդ պաշ– տօնին վրայ առաջին կինը ըլլալով:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ

Հունգարիոյ վարչապետը արձակուրդի վերադարձին յայտարարած է. – «Արձա– կուրդի վայրերս չեմ ընտրեր զուգադիպ– րական հիման վրայ, այլ համաձայն ջերմութեան, արեւին, քաղքէյներու որակին: Արդ, Գուադա համով են»: Ընդ– դիմութիւնը մեղադրած էր վինքը որ Գուադան ընտրած ըլլայ, այսինքն դե– մոկրատ աշխարհին համար, ամէնէն ա– նընդունելի վայրերէն մէկը, առանց իսկ տեղեակ պահած ըլլալու հունդար հան– րային կարծիքը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՀԻՐԷԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ԵՒ
ՅՈՒԲԵԼԵԱՓ ՍՐԲԱԶԱՆԸ
(Յիսնամեակ Զաւէն Արք. Չինչինեանի
հոհանայական ձեռնադրութեան)
Գահիրէ, 2002

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

3

Այդ օրէն սկսաւ տակեչրջանը կեանքիս: Մխալին էինք գրեթէ ամբողջ օրուան ըն– թացքին, երբ զբաղած չէր: Մեր միա– սին կատարած պտոյտները Պոլսոյ հրա– շագեղ բնութեան մէջ լեցուն էին անիրա– կան երեւոյթ ստանիանի երանութեամբ:

Ազգականներս չուտով զիս ի կարգ հրա– ւիրեցին: Լսեր էին, որ կը պատրաստի մեր ընտանիքին անարժան մարդու մը հետ: Ամէն տեղ կ'երեւայ «ցնցոտիներ հա– գած» մէկու մը հետ: Վերջապէս, դրե– ցին ծնողներուս եւ ասոնք, չնչաձայտ, ժամանակէն առաջ Պոլիս եկան:

Ա՛խ, երբ կը մտածեմ թէ ի՛նչպէս մօ– տիկները իրար սիրելով հանդերձ իրար յօշոտել դիտեն: Ի զուր կ'աչխատէի հա– մոզել, որ այս խաղաղ պայմաններու մէջ ամուսինս եւ ես աշխատելով պիտի կըր– նայինք նոյնիսկ բարեկեցիկ կեանք մը ունենալ: Ամօթ էր իրենց համար, որ ի– րենց աղջիկը աշխատէր: Եթէ այսինչը առնէի, պիտի ունենայի աղամանդներ, սեփական կառք, ամարանոցներ...

Ես կմախքի նման էի, երբ ամուսնա– ցայ ,եւ ծանր հիւանդ ինկայ յաջորդ օրն իսկ: Ամուսնոյս վիճակուեցաւ առնձել իր կարօտը, տարիներու իր սպասումը եւ խնամող մայր մը ըլլալ իր հիւանդ կնոջ անկողնոյն քով:

– Մամա՛, – կը կանչէի զինք կատակե– լու համար:

– Իմ սիրական աղջիկս, – կ'ըսէր ինձ խնդալով:

Ա՛ն, ա՛լ ամէն ինչ էր ինձ համար՝ հայր, մայր, ընկեր եւ ամուսին... իմ տիեզերքս:

Առողջանալէս վերջ ինձ համար սկսաւ ոչ միայն երջանիկ, այլ եւ շատ հետա – քրքրական կեանք մը: Ամուսնոյս չըր– ջանակը կազմուած էր մտաւոր բարձր մակարդակ ունեցող անձերէ: Այդ մի– ջավայրը ինձ համար բառին իսկական ա– ռումով կենդանի դպրոց մը եղաւ:

Պոլսոյ կեանքն ալ այդ չրջանին շատ բեղուն էր մշակութային կեանքի տեսա– կէտով: Երիտասարդ Թուրքերու կատա– վարութեան տուած որոշ ազատութիւն– ները լսօքի եւ գործի՝ մեղուաչանի աչ– խատանքի լծած էին հայ մտաւորակա – նութիւնը մօտ եօթը տարի չարունակ: 1908 – 1915–ի տարիները մշակութային տեսակէտով շատ բեղմնաւոր եղան:

Հմիտի կառավարութեան օրով խիստ գրաքննութեան ենթարկուած էր մտաս– ւելը, սանձուած էր խօսքը, միտքը: Մար– դիկ կը բանտարկուէին իրենց գրութիւն– ներուն մէջ աստղ բառը գործածած ըլ– լալուն համար: Աստղ կը նշանակէր «եըլտզ», իսկ այս վերջինը Հմիտի ա– պարանքին անունն էր: Իրաւունք չկար այդ բառը գործածելու: Արդիլուած էին նաեւ կարդ մը այլ բառեր, ինչպէս հայ– րենիք, Հայաստան, ազատութիւն, գա– ւառ եւ այլն բառերը: Բանտն էր, ե– բեմն ալ կախաղանն էր այս բառերը գոր– ծածողներուն սեղը:

Հիմա ազատօրէն կը հրատարակուէին թերթերը, ամսաթերթերը, գրական թէ դիտական: Անթիւ անհամար երեկոյթ– ներ, մէկը միւսէն հետաքրքիր· մարդ կը չուարէր թէ ո՛ր մէկուն ներկայ գըտ– նուէր:

Կատարուածը մշակութային գործու– նէութենէ մը աւելի բան մըն էր, մշա– կութային պոռթկում մը: Տարիներէ, դարերէ վ վեր զսպուած, ամբարուած հայ առեղծագործական միտքն էր, որ յանկարծ հրաբուխի պէս կը պայթէր:

Ո՞րկէ եւան յանկարծ վարուժանի եւ Սիամանթոյի պէս երիտասարդ, բայց հսկայ բանաստեղծները: Ո՞ւր էին մինչ այն՝ միւս գրագէտներն ալ: Ասոնք որ ատյսչէս գրական պատգամներ ունէին ը– սելիք, վ՞ինչպէս լսեր էին մինչ այն:

Թերեւս թաղուած արիւնն էր, որ այս– պէս պարարտացուցած էր հայ մշա – կոյթի հողը. այսպիսով վրէժ կը լու– ծէին անոնցմէ, որ այդ արիւնը թափած էին՝ ըսելու համար անոնց· «Ահա թէ ինչի ընդունակ ենք մենք նոյնիսկ արիւ– նաքամ, եւ ահա թէ ինչի ընդունակ էք դուք, – լոկ արիւն թափելու»:

Աւուրպ կեանք ունեցաւ, սակայն, այդ փայլուն շրջանը: Արդեօք խօսքի եւ գործի ազատութիւն տուողները սարսա– փեցա՞ն մշակութային այս ուժեղ վերա– ծնունդէն, թէ՞ պարզապէս ուզեցին օգ– տուիլ համաշխարհային պատերազմի տուած բացառիկ առիթէն՝ միանգամ ընդմիշտ վերջ դնելու համար ոչ միայն ժողովուրդի մը ձգտումներուն, այլ եւ ուղղակի ժողովուրդին:

Հետզհետէ ապագայի վրայ սկսան կու– տակուիլ չատ մը հարցական սեւ ամ– պեր...

4

Մատանիիս կորուստին երրորդ օրն էր: Ես սրտատրոփ ամուսնոյս գալուն կը սպասէի ամէն իրիկուընէ աւելի մեծ ան– համբերութեամբ: Ներս մտնելուն պէս նկատեցի, որ ծանր միտք մը տանջէր էր զինք ամբողջ օրը: Ցետադային իմացայ, որ արտասահմանէն եկած նամակով մը կրկին անգամ իրեն եւ վր ընկերներուն թողնելով հեռանալ: Եթէ վտանգ կար, իրենց ընտանիքներով, սակայն, իրենք անգամ մը եւս մերժէր էին ժողովուրդը թողնելով հեռանալ: Եթէ վտանգ կար, պէտք էր մնային· իսկ եթէ չկար, ինչո՞ւ պիտի հեռանային:

(Շար· 9)

ԾՆՈՒՆԴ

Լփինալ. – Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Պէրպէրեան իրենց թոռնիկներուն՝

Սեդայի եւ Մենինէ – Մանանայի

ծնունդին առթիւ (Էփինալ) 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Monsieur et Madame Gaby Berberian font un don de 100 Euros à l'occasion de la naissance de leurs deux petites-filles

Seta et Meniné-Manana Berberian

à Epinal.

(Շար. Ա. Էջէն)

ձեռնութիւններու դիմէ։ Բայց, կոչը հետեւանք չունեցաւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կանայքերը, ի վերջոյ յաջողեցան նախագահ մը ընտրել, ճախող փորձէ մը ետք ամիս մը առաջ Նանթի մէջ, նոր նախագահը անակնկալ մըն է։ Ան կը կոչուի Ժիլ Լըմէռ, որ կը յայորդէ Տոմինիք Վուանէի։ Ան յայտարարած է որ վերջ կուտայ անճնակատնացած եւ կեղրոնացած դեկավարութեան եւ պիտի գործէ խումբի մը ծոցը։ Ժիլ Լըմէռ, 51 տարեկան, նախկին ճախակողմեան մըն է։

ՍՊԱՆԻՈՑ վարչապետին կինը՝ Անա Պոթելա Ասնար որոշած է քաղաքական ասպարէզ մտնել։ Յայտարարեց թէ Մայիսին պիտի ներկայանայ թաղապետական ընտրութեան։ Երեւութապէս ազատական, Անա Ասնար, երկցագոյնը 13 քոյրերու եւ եղբայրներու, դաստիարակուած է կաթոլիկէ ընտանիքի մը ծոցը, դէմ է ամուսնապուծման, կամաւոր վիժումի, «փաքս»ի միաեռականներուն համար։

ԻՐԱՆ (Իրլանտական Հանրապետական Բանակ) մերժեց «անիրական եւ անընդունելի վերջնագրերը» Լոնտոնի եւ քաղաքական դեկավարներու։ Ապրպրեւ, կրկին իշխանութիւնը վարելու համար Սին Ֆէյնի, (կաթողիկէ, Իրա–յի քաղաքական թեւը) բողոքական Իւնիոնիստներու պետը ամբողջական ապաւինումը կը պահանջէ եւ իրլանտական դաշնի դլխաւոր խումբին ինքնափճայումը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ չարժանկարի մեծ դէմքերէն՝ բեմադիր Մօրիս Փիալա մեռաւ 77 տարեկանին։ Իր ծանօթ ֆիլմերն են՝ «Մերկ մանկութիւնը», «Սատանային արեւուն տակ» որ մրցանակի արժանացաւ 1987–ի Գաննի փառատօնին, եւ բողքներու պատճառ եղաւ, ինք ալ, բեմէն յայտարարեց. – «Դուք դիս չէք սիրեր, ես ալ ձեզ չեմ սիրեր»։

ՓԱՐԻԶի Մէյ, Յունուար 11–ին, հազիւ 2000 – 3000 հոգի մասնակցեցան ձախին կազմակերպած ցոյցին Սարքոզի օրէնքին դէմ, որ լրատու իրենց կը տակտցընէ մեր ազատութիւնները ի շահ օրէ օր աւելի իշխող պետութեան մը։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լը Փլէսի – Ռոպինսոն.– Տիկին Հերմինէ Գասաֆեան 155 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ծնողաց Մարիամ եւ Սարգիս Սելիմեքեանի յիշատակին։

***

Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեան իր հատ սիրելի վաչէ Ծ. վրդ. Իգնատիոս–եանին յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրէ 50 Եւրօ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 35 Եւրօ Տիկին Սեդարի – Հեքիմեանէ եւ 200 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ս. Պէրպէրեանէ Վազրիկ Շրտիկեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Լը Փլէսի – Ռոպինսոն.– Տիկին Հերմինէ Գասաֆեան 155 Եւրօ։

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին

Նուիրուած՝

«ՊԱՐՈՑ ՄԵԽԱԿ»ի

կը կարդայ՝

դրամատիկ թատրոնի դերասան եւ արտասանող՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Ներածական խօսք՝ ԿԱՐԼԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

– Մուտքը ազատ է–

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA SECTION **«SEVAN»** DE VIENNE

propose

une escapade à Venise à l'occasion du Carnaval

Du 22 au 25 février

Comprenant les prestations suivantes :

> **Transport :** en car au départ de Lyon et Vienne via Vérone et Padoue

> **Séjour :** de trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension à Sottomarina (àproximité de la lagune)

> **Excursions :** sur les îles de la lagune (Murano,Burano), la visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'île St-Lazare.

L'ambiance
toute particulière
du Carnaval de Venise
vous séduira...

Prix du voyage : 340 Euros par personne sur base de chambre double (supplément de 59 Euros si moins de 29 participants). supplément chambre individuelle : + 183 Euros.

Renseignements et inscriptions :
Vanille & Voyage - Laurence Meymarian
☎ **04 74 53 75 90**

Date limite d'inscription : 15 janvier.

***

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախառմբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ՞ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
նոր տարեմուտի իր Ա. հանդիպման,
որ տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Յունուար 15, ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Չրպաշեան» *սրահին մէջ*
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Dans le cadre de l'anniversaire de l'adoption par le Parlement Français de la loi du 18 janvier 2001 reconnaissant le génocide arménien

René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

La Maison de la Culture Arménienne
Le Comité d'Histoire du Confluent d'Alfortville
La Municipalité

ont le plaisir de vous inviter à la **CONFERENCE-DEBAT** organisée à l'occasion de la parution du livre de ARA KRIKORIAN

«DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE»

«La France, les Grandes Puissances et la Cause Arménienne»

Conférencier : ARA KRIKORIAN

Vendredi 17 janvier à 19 heures 30

Espace Culturel «Le 148»
rue Paul Vaillant-Couturier

> **19h30 : Signature du livre**
> **20h30 : Conférence-débat**

EXPOSITION D'ARTS ARMENIENS

— du 10 au 17 janvier —

Pour tous renseignements : **M C A**
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՔԱՐՏԱՍՊԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

	€	
Մահագդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծննդեան	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· վակազծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մուտքաւլին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ի ՍՊԱՍՈՒՄ ԱՆՈՒՆ ՄԸ ԿԱՐԴԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵ ԱՐՏԱՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՏԱՐԵՑՆԵ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՏԱՐԵՑՆԵ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
MERCREDI
15 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 ֆրօ — Վեցամսեայ : 122 ֆրօ
Արտասահման : Տար· 270 ֆրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ֆրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 ֆրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·600 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·600

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԱՊԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՈՐԵՒԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

«Խաղաղութեան կամաւորներու» Ֆըրանսայինէրու խումբ մը, որ Իրաք կըներգաց, մտադրած է վաստակել, որ ՄԱԿ–ի քննիչները ԱՄՆ–ու հաշուոյն լրտեսութիւն կ'ընեն:

Յունուար 10–ին է, որ 12 Ֆրանսացի–ներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը Պաղտատ հասած էր: Այցելութիւնը կազմակերպած էր Ֆրանք-Եւրաքեան բարեկամութեանց կազմակերպութիւնը, զըլխաւորութեամբ իր ընդհանուր քարտուղարին՝ Ժիլ Միւնիէի եւ Ֆիլիփ ոը Սէն–Ռոպէրի: Մաս կը կազմէին պիտանական–ներ, բնագէտներ, երկրաբաններ եւ պահեստի երկու ծովակալներ: Կը բացատրեն, որ չէին տեղեկացուցած Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ներկ մնալու համար ճնշումներէ: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Իրաքի պաշտօնական անձնաւորութեանց կողմէ: Յունուար 12–ին, պատուիրակութիւնը առաջին այցելութիւն մը կատարած է ՄԱԿ–ի քննիչներուն այցելած մէկ կայքը, ինչ որ համոզած է Ֆրանսացիները, որ զանգուածային բնաջնջման զէնք չկայ: Այդ կայանը Պաղտատէն 35 քիլոմեթր դէպի հիւսիս եւ արդէն վեց անգամ քննութեան առարկայ եղած է ՄԱԿ–ի քննիչներուն կողմէ: Խումբին անդամներէն՝ ծովակալ Մ. Լէզլ Տըպրէ չի վարանիր չեշտելու. – «Գոհ եմ: Կ'ուզէի անպայման տեսնել այդ նշանաւոր խողովակները: Անթիա կը հաստատէ Մխայեալ – Նահանգներու լրտեսութեան ատաքելութիւնը: Վեց անգամ հոս գալով, քննիչները կրցան ամէն բան տեսնել եւ տեղեկանալ պահեստներուն եւ Իրաքեան զէնքերու արտադրութեան թափին եւ ուրեմն հիմա պիտեն թէ ո՛ւր պիտի նետեն իրենց ռումբերը»: Ծովակալին համար, այս տեսակ քննութիւններով, Իրաքցիները այլեւս ոչ մէկ միջոց ունին իրենց պաշտպանութիւնը կազմակերպելու եւ պաշտպանելու դասական զէնքերով: Այցելութեան ատարին, Ֆիլիփ ոը Սէն–Ռոպէր վըճռակած է՝ «Այս ամբողջը կը փաստէ թ. Պլէրի տեղեկագրին սուտերը: Սատտամ Հիւսէյն Իրաքցիներուն հարցն է: Մեզի ցոյց տալին ինչ որ ուզեցինք տեսնել»:

*
**

Իրաքի պատերազմի մը դէմ արտայայտուղները օրէ օր կը բազմանան: Յունուար 13–ին, Պապը, չատ յստակօրէն, արտայայտած է իր ընդդիմութիւնը հակամարտութեան մը «մարգարէներու այդ հողին վրայ, ուր բնակչութիւնը արդէն ուժասպառ է 12 տարիներու չրջափակման մը հետեւանքով»: Վատիկանի մօտ 175 դեսպաններու առջեւ է որ Յովհ. – Պօղոս Բ. ելոյթ ունեցած է, չեշտելով թէ հարկ է դոհացում տալ վեց հրամայականներու, որպէսզի «ամբողջ ժողովուրդներ չհէնչանան անդունդին խորը»: Առաջին երեք հրամայականները են՝ այո՛ ըսել կեանքին, իրաւունքը յարգել եւ զօրակցութեան պարտականութիւնը կատարել: Ընտրութիւնները իրենք զիրենք կը պարտադրեն, որպէսզի մարդը տակաւին ապագայ մը ունենայ, պատերազմը մարդկութեան ձախողութիւնն ըլլալով:

*
**

ՄԱԿ–ի քննիչները ժամանակի պէտք ունին իր աւարտին հասցնելու համար իրենց պաշտօնը: Այս յայտարարութիւնը ըրած է, Փարիզի մէջ, հիւլէական ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութեան տնօրէնը: Նոյն տեսակէտը արտայայտած է Տոմինիք ոը Վիլըֆէն, Պէլճիկ ալ դիտել տուած է Ֆրանսայի որ պէտք վերապահ ըլլալ ԱՄՆ–ու հանդէպ եւ նըկատի առնէ Գերմանիոյ խոհեմութիւնը:

Ուաշինկթընի մէջ ալ, Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յետքայլ ընելու տպաւորութիւնը կ'ուզէ ձգել, աւելի լաւ յարձակելու համար: Եթէ յետաձգումի կայ, պարզապէս աւելի լաւ պատրաստելու համար է: Այլ պատճառ մըն ալ կայ որ կը կոչուի՝ Թուրքիա: Ան բացայայտ խանդավառութիւն մը ցոյց չի տար, իր հողամասը ԱՄՆ–ու տրամադրութեան տակ դնելու համար: Երկու հարցեր կան, որոնք անպատասխան կը մնան, դեռ առայժմ: Ե՞րբ եւ որո՞ւ կողմէ պիտի յայտարարուի որ Իրաք խախտեց Ապահովութեան Խորհուրդին թիւ 1441 բանաձեւը: Ապա, որո՞նք են դինուորական միջամտութեան մը պատրաստները: Զինուորական պատրաստութիւնները կը բախին Թուրքիոյ դժկամակութեան: Անդարա, բաւական վարանումներէ ետք, ընդունեցաւ որ ամերիկացի 150 դինուորներ գան եւ քննեն այն խարիսխները, ուր Ուաշինկթըն կ'ուզէ դետեղել 80 հազար դինուոր, հիւսիսային իր ճակատին համար: Բայց, այս կէտը դեռ Թուրքիոյ արտօնութիւնը չունի: «Թուրքիա իսկապէս հարց մը դարձած է» կ'ըսէ Կարի Շմիթ, ռազմադիտական հարցերու մասնագէտ ամերիկեան նոր դարուն Ծրագրին համար (նոր պահպանողական հիմնարկ մը) ու կը ճշդէ. «Եթէ Անգարա մերժէ որ իր հողամասէն ճամբայ ելլէ Քիւրտիստանի յամաքային դործողութիւնը, փէնթականը պէտք ձայրէն վերաքննէ իր ծրագրերը: Կարելի է գործողութիւն մը պատրաստել ծովային ուժերէն ,բայց, բոլորովին տարբեր բան է»:

*
**

Թոնի Պլէր չուզեր լսել իր խոկ կուսակցութեան խաղաղապաշտները: Իրեն համար Ս. Հիւսէյն ամէնէն վարնոց տեսակի բռնատէրն է եւ սպառնալիք մը իր դրացիներուն համար, նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ եւ աշխարհի մնացեալ մասին: Երբ, իրեն առարկուի որ Բրիտանացիներու մեծամասնութիւնը չի խորհիր որ Իրաքի ներկայացուցած վտանգը կ'արդարացնէ պատերազմ մը, կը հակազդէ յաելով թէ վաստեր կը դիպուին իր կըրասեղանին վրայ, ինչ որ պինք համոզած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարութիւնը հրապարակեց, Յունուար 13–ին, ոճիրներու եւ յանցագործութիւններու պաշտօնական թիւերը 2002–ի համար: 1·28%–ի յաւելում կրած են, բայց, այս յաւելումը կը վերաբերի ոճիրներու, մինչ վոքր յանցագործութիւնները նուազած են եւ տեղափոխուած մեծ քաղաքներէն դիւղերը: Ամէն պարագայի մէջ, քաղդատմամբ 2001–ի ընդհանուր ձեւով նըւազումի կայ:

Օֆիփը (Քարիւղ Արտածող Երկիրներու կազմակերպութիւն) որոշած է (Յունուար 12–ին, Վիէննա) աւելցնել քարիւղի իր արտադրութիւնը 1·5 միլիոն տակառի համեմատութեամբ, օրական, զայն հասցնելով 14,5 միլիոն տակառի օրական, Փեթրուար 1–էն սկսեալ:

Անգլիա խիստ կերպով քննադատած է Շարոնի դիրքը, ինչ կը վերաբերի անոր դրած արդելքին որ պաղեստինեան պատուիրակութիւն մը Լոնտոն գայ, մասնակցելու համար ժողովի մը, որ կը ձգտի լուծում մը գտնել Ինթիֆատային: Միջազգային համագործակցութեան նախարարը «յիմար արդելք» որակած է Շարոնի մերժումը, որ փճացուցած է քառեակին (Եւրոպական Միութիւն, Ռուսաստան, ԱՄՆ, ՄԱԿ) ճիգերը:

ՊԱԹՆԱՅԻ (Ալժերիա) չրջանին մէջ, 16 իսլամապաշտներ սպաննուած են ալժերական բանակին կողմէ, վերջին օրերուն:

ՅՈՒՐՏԸ աւելը դործած է Հարաւային Ասիա, ուր աւելի քան 1100 հոգի մեռած է լեռնային չրջաններուն մէջ: Միայն Հնդկաստանի մէջ, մեռելներու թիւը 518 էր:

ՄԻԱՅԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը կողմնակից է մահապատիժի: Իլինոյզի կառավարիչին որոշումէն ետք (ցկեանս բանտարկութեան վերածուեց 167 մահապատիժ), Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարած է որ Ճորճ Պուշ կը պահէ որ մահապատիժը տարհամոզման արդիւնաւէտ միջոց մըն է:

ԻՐԱՔԻ Առողջապահութեան նախարարը յայտարարած է որ խլիրդները 6–ով բազմապատկուած են երկրին մէջ, Ծոցի պատերազմէն ի վեր, որովհետեւ Միացեալ – Նահանգները չողազործօն տարրեր դործածած են:

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 14)

ՊԱՅԹՈՒՄ ՍԵԻԱՆ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Յունուար 13–ի առաւօտեան կանուխ ժամերուն Սեւան քաղաքի Յամաքաբերդ թաղամասին մէջ հիմնայատակ վլած է երկյարկանի տուն մը: Փլուզումին պատճառը զօրաւոր պայթում մը եղած է: Տան վլատակներուն տակ մնացած են ընակիչ ընտանիքին հինդ անդամները. անոնցմէ ծնողները՝ Նունէ եւ Համբարձում Յովհաննիսեան եւ իրենց ամէնէն փոքր զաւակը մահացած են. վիրաւոր վրկուած միւս երկու զաւակները, 15 եւ 16 տարեկան, բժշկական խնամքի տակ են: Առաջին բացատրութիւնը այն եղած է որ պայթումը կազի արտահոսքի հետեւանք էր: Հ. Յովհաննիսեան տնօրէնն էր դործատուն մը բաժնետիրական ընկերութեան:

Դատախազութիւնը հետաքննութեան ձեռնարկած է:

Թուրքիոյ Պետական նախարարներէն Ք. Թիւզմէն զործի մարդոց 350 հոգինոց պատուիրակութեամբ մը Պաղտատ գացած է, Իրաքի զօրակցելու փաստ մը տալու նպատակով. սակայն, այցը չատ անփառունակ վախճանի մը յանդած է, երբ թուրք նախարարը նախ Ս. Հիւսէյնի օդնականին, ապա իրեն հետ տեսակցութիւն մը ունենալէ ետք մասնակցած է մամուլի ասուլիսի մը: Ք. Թիւզմէն ըսած է թէ իր հանդիպումները չատ արդիւնաւոր եղած են, գոհ է, եւլն.: Յետոյ, ներկայ թուրք լրագրողները Ս. Հիւսէյնի օդնականին հարց տուած են թէ ի՛նչ կը մտածէ Քէրքիւքի եւ Մուսուլի քարիւղի պաչարներէն բաժին ունենալու թուրքիոյ պըներդումներուն մասին: Իրաքցի դիւանագէտը խիստ ոճով հակազդած է հարցումին, ըսելով թէ նման նիւթի մը չի պատասխաններ իսկ եւ թէ չի մտածեր թէ Թուրքիա այդ կարգի հետաքրքրութիւններ կրնայ ունենալ: Ան ըսած է. «Այս նիւթը սեղան բերողները կը ծառայեն ամերիկեան չար դեկավարութեան եւ սիոնականներուն: Այս բաները նաեւ կը վրնասեն Իրաք – Թուրքիա յարաբերութիւններուն»:

Ս. Հիւսէյնի օդնականը աւելցուցած է նաեւ թէ պինուորական գործողութեան մը պարագային Թուրքիա պիտի չյաջողի պահպանել իր ամբողջականութիւնը եւ ծանր վնաս պիտի կրէ:

Թուրք մամուլը (Յունուար 14) կը տեղեկացնէ թէ նոյն Թուրք նախարարին Ս. Հիւսէյնի հետ 20 վայրկեանի հանդիպումն ալ նոյն մթնոլորտին մէջ անցած է: Ք. Թիւզմէն Ս. Հիւսէյնի փոխանցած է Թուրքիոյ վարչապետ Ա. Կիւլի թելադրանքը՝ տառապիօրէն հետեւելու Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան որոշումներուն: Ս. Հիւսէյն պատասխանած է. «Մենք ՄԱԿ–ի բոլոր որոշումները յարգեցինք: Սակայն, ԱՄՆ կը շարունակեն իրենց սպառնալիքները, հակառակ անոր որ զինամթերքի ճնչիչները ոչինչ գտան: Եթէ պատերազմը անխուսափելի ըլլայ, Իրաքի ժողովուրդը մինչեւ վերջին անհատը պատրաստ է անոր: Պէտք չէ մոռնալ որ պատերազմի մը պարագային ոչ միայն Իրաքը, այլեւ Թուրքիան, Սուրիան, Իրանը, Յորդանանը վնաս կը կրեն»:

Թուրք մամուլը նիւթին առընչութեամբ արձագանգած է նաեւ լուրերու ռուսական ԹԱՍ գործակալութեան մէկ լուրին, ուր Եգիպտոսի նախագահ Մուպարաքի աղբիւրով ըսուած է թէ թուրք նախարարը որ որպէս վարչապետ Ա. Կիւլի ներկայացուցիչը Պաղտատ գացած էր, փորձած է համոզել Ս. Հիւսէյնը որ հրաժարի: Նոյն լուրին համաձայն, Թուրքիոյ այդ նախաձեռնութիւնը դրական դանուած է Եգիպտոսէն զատ, Իրանի, Սաուտի Արաբիոյ եւ Սուրիոյ կողմէ:

Թուրքիա մինչ նման նախաձեռնութիւններու կը դիմէ, միւս կողմէն իր դինուորական օդակայանները կը բանայ ամերիկեան ռազմական օդանաւերու: Իսկ երկրին ընդդիմութիւնը կը քննադատէ նախարար Ք. Թիւզմէնի այցը, ըսելով թէ անով Թուրքիա վարկաբեկուած է, քանի որ Թուրք նախարարը Մուսուլի եւ Քէրքիւքի քարիւղին հարցին պատճառով Թիրախ եղած է իրաքցի դեկավարներու կոպիտ վերաբերումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՐ ՄԱՐԴՈՑՄՈՎ

Վերջին տարիներուն Հայաստան ալ ամցած է այն երկիրներու չարքին որոնց մասին պարբերաբար պատկերազարդ չքեղ հրատարակութիւններ կ'ըլլան, միջազգային հանրային ուշադրութիւնը դէպի այդ երկիրը հրաւիրող: Նոր տարուան նախօրեակին հասած էր նման հատոր (*) մը որ կազմուած էր Աստրալիա ապրող Յակոբ Մաճարեանի գունաւոր չատ տպաւորիչ լուսանկարներով (հատորին մասին տե՛ս՝ Հ. Ազէմեանի դրութիւնը, 2001, Նոյեմբեր 16): Ցունուարի առաջին շաբաթը կազմուիլ նուէրի պէս ստացանք երկրորդ մը որ կազմուած է Ժեռար Պաքալեանի ու Լուի Կինամարի լուսանկարներով: Այս մէկը խորագրուած՝ «Հայաստան – հանդիպումներ» (**) 2002–ի վարիզեան հրատարակութիւն է, լոյս տեսած «Թաոր» հրատարակչական-ին:

Անմիջապէս հարկ է չեշտել որ Հայաստանի մասին նախորդ չատ մը ալպոմներէ կարեւոր տարբերութեամբ մը ուշադրութիւն կը գրաւէ ան, առաջին թերթատումով իսկ: Հոն ներկայացուած երկիրը ժողովուրդի մը, մարդոց բնակավայրն է: Երկու լուսանկարիչները անշուշտ տպաւորուած, ներշնչուած են Հայաստանի բնական դեղեցկութենէն, տըպաւորիչ անկիւններէն, պատմական յուշարձաններէն եւ ուշագրաւ կոթողներէն. բայց իրենց ուշադրութիւնը երկիրը տալ է անսքող առօրեայով. այդ առօրեան որսալ՝ բանուորին, ընտանիքներու, երախաներու, երիտասարդին, ծերին ապրածին ակնթարթներով: Ու ապա՝ աչքառնելիկին արձանագրածով փոխանցել ուրախութիւնը, թախիծը, յոյսը, հըպարտութիւնը եւ առաւելապէս՝ ապրելու կամքը, կիրքը:

Ատիկա ընելու համար երկու լուսանկարիչներուն բաւած է անդլերէնի դիտակ չարժանաւոր մը ճարել ու սկսիլ չափչփել երկիրը, որպէս անցագիր առած՝ «բա՛ր եւ, ի՞նչպէս ես» մը: Ինչպէս կ'ըսեն իրենք. «Մնացածը կ'ընէ Հայաստանի հրաշքը»: Այն, այդ հրաշքը անոնց ապրելու կը բանայ հայաստանեան բազմախաւ իրականութիւնը որ չատ անգամ անծանօթ կը մնայ տասն անգամ, քան անգամ Հայաստան այցելածներու, որոնց չնչին ջանքերը հազուագիւտօրէն դուրս կ'ելլէ Երեւանի պանդոկ – ճաշարաններու չրջանակէն, չատ – չատ երկարելու համար դէպի Գառնի – Գեղարդ, Էջմիածին, Սեւան, ու Հաղպատ – Սանահին: Մնացածը՝ Գիւմրին, Ալաւերտը, Վարդենիսը կամ Եղէգնաձորը եւ միւս անկիւնները տեսնել, քարը, ծառը, ժայռը, ծաղիկը վայելել եւ մանաւանդ զբօսաչրջային գօտիէն դուրս մնացած Հայաստանցին ճանչնալու համար չի բաւեր նոր երկիրը այցելելու հետաքրքրութիւնը, երբ նոյնիսկ այդ երկիրը հայրենիք է: Մնացածին համար հարկաւոր է նաեւ պտտնոց մը սէր ու տիրութեան ափ մը զգացում: Բաներ որոնք ունեցած են այս երկու նկարիչները, Հայն ու Ֆրանսացին, առանց յողնելու, յագենալու իրենց տպաւորութեան ներս կանչելու համար այնքան գունաւոր տիպարներ:

Կ'արժէ պահ մը ծանրանալ միմիայն դիւղացի կնոջ այն հոյակապ լուսանկարին վրայ որ գրքոյկի մը պատմելիքը ամփոփելու զօրութիւն ունի: Ձեռքեւ ծած է հատորին կողքին վրայ: Սարերով չրջապատուած դաշտերուն մէջտեղ բլուն են դինքը երկու լուսանկարիչները: Գլխուն կապոյտ լաչակին հետ գրեթէ կատարեալ հակասութիւն կազմող արեւախանձ դէմք մը ունի ան. իր մարմնին ծանրին առնուազն քառապատիկը չորցած ոտներ չալկած է, կը դիմէ ապահովարար իր գիւղը, մատղը. աչ թեւը երկարած է առաջ, ցուցամատով հեռուն կէտ մը մատնանիշ ըրած: Առաջին, ամէնէն սովորական մղում մը «հողին մարդ»ուն պատկերը նշմարել կու տայ այդ կնոջ լուսանկարը: Ան նաեւ կը պատմէ լուսաւոր պողոտաներէ, արեւմուտքի «բարիք»ներով յորդուն ցուցափեղկերէ, չքեղ կառքերով երթեւեկող ու ապարանքներու մէջ բնակող Նոր Հայ յերէ յաւերժօրէն անդիտացուած տարրը որ տեսնել կրցող ու պիտցողին առջեւ կը բանայ «միւս» հայաստանները:

Այդ «միւս»ներուն բնակիչ, պարզապէս Հայն են Ժ. Պաքալեանի եւ Լ. Կինամարի հերոսները. անոնք որոնք «Բարե՛ւ, ի՞նչպէս ես»ին կը պատասխանեն պատառ մը հայ կիսելու հրաւէրով ու անոնց հետ սկզբնական վարանումները չուառով կը վերածուին փոխադարձ վստահութեան, բարեկամութեան: Այդ տիպարներուն չնորհիւ կը գծուի կեդրոններու եւ չըրջաններու տարբերութիւնը, չօշափելի իրականութեան կը վերածուի «հայը քան րէն հանող» ժողովուրդի պատկերը:

Մեծ վարպետութեամբ քաշուած, լուսադոյնս ներկայացուած լուսանկարները չարքը յաջորդութիւն մըն է յատկապէս հողին հետ կապը խոսեցնող դէմքերու. այրեր, կիներ, հովիւ, դեղջուկ, մեղուաբոյծ, դաշտի մը անկիւնը, կամ բլուրի մը կողին վրայ, ամէն մէկը նոր դուրս եկածի պէս Վարուժանի «Հացին երգ»ին դրուագներէն: Ու մշտակայ ներկայութիւնը երախաներու. ամէն տեղ են անոնք, յուշակոթողի մը վրայ, դաշտերու մէջ, ճամբաներու երկայնքին, գբօսապարտէզներու այս ու այն անկիւնը:

Երկու լուսանկարիչները այս բոլորը գետեղած են բնութեան դեղեցկութեան, յուչարձաններով, ճարտարապետական անցեալի մը փառքով հարուստ, ներկայի հակասութիւններով աչք ու միտք ծակող երկրին են թախտրքին վրայ: Գունաւոր, չնչող, չաճախ թախիծի երանգը պահած արեւելք մը կը յորդի ալպոմին էջերէն: Մէկը մայթին վրայ կչիռք մը գետեղած անցորդներ կը կշռէ, ուրիշներ ծառի մը չուքին կաղ ու կուզ սեղանիկի մը վրայ գնդամուղ, կամ նարդի կը խաղան: Էջի մը վրայ Եղեռնի յուշարձանին տպաւորիչ խորհուրդն է, յաջորդին վրայ վողոցի վաճառորդ մը թանի ու Գոգա գոլայի մրցացութեան արարքէն կը ճգնի իր օրապահիկը ապահովել: Քիչ անդին խմորեղէն ծախող կիներ են, կըրպակի նմանող ծածքի մը տակ:

Լուսանկարի ոսպնեակները պտտած են երկրաչարժի տակաւին կիսաքանդ զօտիին մէջ ալ. Գիւմրի, Սպիտակ ուր տակաւին քնակարան են հիւղակներ, մինչ կեդրոնական մասերու մէջ կը տարուի վերակառուցումի գործը: Բազմաթնակարան հըսկայական չէնքեր չեն կրնար տարիներու իրենց յողնութիւնը, մաշումը պարտկել ուշադիր ակնարկներէ, մինչ անոնց դըրացի պէնզինի նորօրեայ կայաններ կը փայլին իրենց արդիական պերճանքով:

176 էջնոց, 2002 Հոկտեմբերին Թորինօ լոյս տեսած հատորը ունի տպաւորութիւններու քանի մը էջ ալ: Նախաբանը գրած է Իրիք Սէմէրճեան որ նախագահն է Ֆրանքեւհայկական առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի սենեակին: Հեղինակ – լուսանկարիչները իրենց վերջաբանը կ'աւարտեն իրենց տեսածը, ապրածէն, արձանագրածէն ներչընչուած խոր համոզումով թէ «դրախտի համով պտուղներու երկիր Հայաստանը աշխատանքի գոյութիւն է»:

Անոնցմէ Ժ. Պաքալեան 53 տարեկան է, կ'աշխատի ծանօթ հրատարակչատուներու հետ: Իսկ Լ. Կինամար 25 տարեկան, անկախ լուսանկարիչ – լրագրող է: Պատահական հանդիպումի մը հիմ ծառացած է իրենց գործակցութեան որուն ամէնէն գեղեցիկ պտուղներէն է անկասկած յիչեալ հատորը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

(*) ARMENIE — Pictorial Treasury of an Ancient Land – այս հատորը կը վաճառուի Հ. Սամուէլեան գրատան մէջ եւ հայ կաթոդիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցիի (13, rue du Perche, Paris 3e), գինը 35 եւրօ է:

(**) ARMENIE Rencontres — Ed. Taor, 2002.

ՄԱՍԱՒՈՂԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՈՑԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԳՆԵԼՈՒ ԸՐՈՒԵՍՏԸ

Շուկայի «մուկերը» պիտեն, թէ գնումը արուեստ է. լաւագոյն քաշմիր բուրդը գնելը, եղանակի մը վերջաւորութեան գեղչ վաճառքէն կանուխ օգտուիլը յատուկ ձիրք կը պահանջեն: Այժմ Ֆրանք-Ֆորթի «Շերն Քունսթհալէ» թանգարանին մէջ ցուցահանդէս մը գնումը կը փառաբանէ իբրեւ արուեստի գործ:

«Գնում. հարիւր հարուստ արուեստ եւ առեւտուր» վերնագիրով ցուցահանդէսը Դեկտեմբերէն ետք պիտի փոխադրուի Լիվըրփուլի «Թէյթ» թանգարանը: Ցուցահանդէսը նոյնքան գոհունակութիւն կը պարգեւէ, որքան յետմիջօրէ մը չուկայի մը դարանները մաղէ անցընելը:

Սպառողական մշակոյթի պատկերներով լեցուն ցուցահանդէսը կ'ընդգրկէ 20–րդ դարու սկիզբը ապրած Ֆրանսայի լուսանկարիչ Իօժէն Ատկէի նկարներէն մինչեւ ներկայ ժամանակներու բրիտանացի խնդրայարոյց արուեստագէտ Տամիէն Հըրստի գործերը եւ բացայայտ կերպով կը պեղէ բարձր մշակոյթի եւ չուկայի մշակոյթի միջեւ կապը:

Այս կապը որեւէ ժամանակէ աւելի զօրաւոր է: Բազմաթիւ ընկերաբանները նշած են, թէ սպառողականութիւնը ներկայ դարը բնորոշող ընկերային երեւոյթ մըն է եւ հանրային փոխ յարաբերութեան կարեւոր պատճառ մը: Աչխարհի տարածքին զրեթէ ամէն տեղ գնումը այլեւս պարզապէս հիմնական կարիքներ գոհացնելու միջոց չէ, այլ նաեւ՝ զբաղեալուր զբաղում մը: Սեպտեմբեր 11–ի դէպքերուն յաջորդող օրերուն գնումը նոյնիսկ աւելի մեծ կարեւորութիւն ըստացաւ Ամերիկացիներուն համար, որպէսզի նահանջ զարձաւ հայրենասիրական արարք: «Եթէ կ'ուզէք օգնել Նիւ – Եորքին, եկէք եւ դրամ ծախսեցէք», խրատեց այդ օրերու քաղաքապետ Ռուտոլֆ Ճուլիանի իր ժողովուրդին: Իրօք, գնումը այնքան լուրջ նիւթի վերածուած է, որ հոլանտացի ճարտարապետ Ռեմ Քուլհաաս անցեալ գարնան խմբագրեց երկու քիլօկրամ ծանրութեամբ ակադեմական ուսումնասիրութիւն մը՝ «Տը Հարվըրտ տիզայն սթուլ կայտ թու շոփինկ» վերնագիրով: Գիրքը կը փառաբանէ սպառողական մշակոյթին դերը պատմութեան, տնտեսութեան եւ ճարտարապետութեան մէջ: «Գնումը թափանցած է մեր կեանքին իւրաքանչիւր երեւոյթին մէջ, նաեւ՝ ապրուեստներուն», կ'ըսէ Շերն Թանդարանին տնօրէնը:

Ինչպէս ցուցահանդէսը յստակօրէն ցոյց կու տայ, բարձր մշակոյթի եւ չուկայի մշակոյթի միջեւ կապը ի զօրու է երկու կողմերուն համար: Ի դէպ, առաջին մեծ վաճառատուները բացուած են Փարիզի մէջ եւ ոչ՝ Նիւ – Եորքի, ինչպէս կը կարծեն չատեր, եւ ընդօրինակած են իրենց օրերու արուեստի ճոխ թանգարաններուն պատկերը: Ինչ որ Սեւրի վրայ «Պոն Մարչէ»ի նման վաճառատուներ կոթողային երեւոյթ ունէին, անոնք դեղեցիկ արուեստներու ցուցասրահներ էին, ուր անծանօթ մեծաքանակ արտադրութիւններ կը ցուցադրուէին կորընթեան պատուանդաններու վրայ: Շուկայի առաջին համալիրներուն կախարդական մթնոլորտը սկիզբէն ներչնչման աղբիւր եղած է արուեստագէտներու համար: Գերիրապաշտ գեղանկարիչ Սալվատոր Տալիի կամ լուսանկարիչ Man Ռէյի համար չկար աւելի հաճելի բան, քան ցուցափեղկի մը մէջ հանդիպիլ – սաւոր հանդերձանքով բնորդուհի մը դիտելը: Բնորդուհին իգական մարմնին իդէալականացած պատկերն էր, արդի ժամանակներու յունական արձանը: 1920–ական տարիներուն գերմանական Պահաուս արուեստի դպրոցին պատկառելի դեղանկարիչներն ու ճեւագործողները դեղեցկութիւն կը տեսնէին կատարեալ չարքով ցուցադրուած նոյն տեսակի արտադրութիւններու մէջ, զաղափար մը, որ փոփ դեղանկարիչ Էնտի Ուորհոլ եւ յետագային ուրիշներ պիտի օգտագործէին դծելով իրարու քով չարուած նպարավաճառի ապրանքներ, ինչպէս՝ Քամփպել ապուրի տուփեր, եւ զանոնք արուեստ պիտի կոչէին:

Ոչ միայն մեծաքանակ արտադրութիւններ, այլ նաեւ զանոնք վաճառող խանութներըն ներչնչած են արուեստագէտները: Երբ գնելն ու ծախելը այսքան կեդրոնական տեղ ունին մեր կեանքին մէջ, թերեւս բնական է, որ հանրախանութ մը կամ վաճառատուն մը այսօր վերածուի բնանկարի կամ անկենդան կեանք մը պատկերող պաստառի: Օրինակ, փոփ արուեստագէտ Քրաէս Օլտենպուրկի պաղպաղակի ամաններու եւ միսի կշիռքներու կերպընկալէ քանդակները, որոնք Ֆրանքֆորթի ցուցահանդեսին ամէնէն ուշադրաւ գործերէն են, կամ լուսանկարիչ Անտրէաս Կուրոքիի հանրախանութներու դարաններու եւ Փըրատայի վաճառատուներու հսկայածաւալ լուսանկարները, որոնք չնչահեղձ կ'ընեն դիտողը իրենց պատկերած ծախու ապրանքներուն անհնայ յարձակումով:

Գնումի մարմաջին ամէնէն աւելի դանդաղ հակազդող արուեստագէտները ճարտարապետները եղած են: «Աւանդաբար անոնց մեծամասնութիւնը արհամարհած է առուծախը» – կը դրէ Տաննիել Հերման իր «Տը Հարվըրտ տիզայն սթուլ կայտ թու շոփինկ» դիրքին մէջ: – Փոխարէնը՝ ժամանակաչրջանի մը ոճը ճեւաւորած ճարտարապետներ, ինչպէս՝ Մայքլ Փոն տէր Ռոհէ կամ Լը Քորպիւզիէ նախընտրած են ճեւագծել դպրոցներ, բնակարանային համալիրներ եւ արուեստի թանգարաններ: Հէրմանի համաձայն, այս ճեւով անոնք փախցուցած են 20–րդ դարու քաղաքային ճարտարապետութիւնը ճեւաւորելու առիթը մը: Արդիւնքը իրարու նմանող չուկայի համալիրներն են, զորս Քուլհաաս կը կոչէ «ճանքափէյս»:

Անցեալ տարի Քուլհաաս փորձած է իր դերը ունենալ ճարտարապետական չէշտչրջումի մը մէջ: Ան փրատա նորաճեւութեան տան Մանհաթընի մասնաճիւղը ճեւագծած է բոլորովին նոր գաղափարներով՝ բարձր արհեստագիտութեան եւ բարձր ոճի մէկտեղում մը ստեղծելով: Ցուճախորդներ հանդերձարաններուն մէջ վիտէոյի պաստառներու վրայ կը տեսնեն իրենց փորձած հագուստներուն տարբեր գոյները, տարբեր ճեւերն ու անոնց յարմարող տարբեր գօտիները, շալերը, պայուսակները, եւայլն: Լոյսը հսկայական ապակիներէ կը թափանցէ վաճառատան մէջ, կօշիկները կը ցուցադրուին մարգագաչտի նման ճեւագծուած ցուցափեղկերու մէջ...: Սակայն Քուլհաաս միակը չէ: Փրատայի չէնքին մօտ, ճարտարապետ Ֆրէնք Կեհրի Պիլպաոյի մէջ իր ճեւագծած Կուկընհայմ թանգարանին մէկ մանրակերտը ստեղծած է Խսի Միաքէ Նորաճեւութեան տան համար, իսկ Ֆիլիփէ Սթարք գեղարուեստական չղացքով ճեւաւորած է Ժան – Փօլ Կոթիէյի վաճառատունը՝ Մեսիանը Էվընիւի վրայ:

Սակայն տակաւին չատեր հաչտ չեն արուեստի եւ չուկայի միջեւ այս «ամուսնութեան»: Մտաւորականները կը մատնանչեն, թէ վերածնունդի ժամանակներէն ի վեր արուեստը բարոյական դեր մը ունեցած է առաջադրելով գաղափարներ եւ հարցադրումներ: Արուեստի եւ առեւտուրի միջեւ տահմանները ազօտելով՝ «մենք կը փոխենք 20–րդ դարու արուեստի ջղագրգռութիւն պատճառելու, քննադատելու եւ քանդելու դատական դերը», կ'ըսէ Միւնիխի Գեղեցիկ

ՍՏԱՑՈՂ

ՀԵՐԿ ԵՒ ԲԵՐԴ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Հրատարակութիւն
Թէֆէեան Մշակութային Միութեան
Նիւ – Ճըրզի, 2002

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՋՕՐԱՎԻԳ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Յունաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Ժ. Փափանտրէու հարցազրոյց մը տուած է «Էքսփրէս»ի ուր նիւթ կ'ընէ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան տրուած նեցուկը: Ցոյն նախարարը կը բացատրէ թէ ուրախ է նախ Կիպրոսի, ապա իրենց դրացի Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ անդամակցութեան համար: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ վիճելի պարագային, իրենց նեցուկը այն հեռանկարով է որ այդ անդամակցութիւնները որոշ կայունութիւն կը բերեն չրջանին եւ ատիկա զարկ կուտայ զարգացման: Ան ուելի նեղ չրջանակի մէջ, Յունաստանի հետ կիպրոսի ու նաեւ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը հասարակաց արժէքներու յարդանք կ'ապահովէ եւ կը վերնայ «Պէրլինի պատ»ի, կամ դըրաման օտար բանակի ներկայութեան պէս անցանկալի բաներ:

Ժ. Փափանտրէու բնական կը դտնէ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին թրքական զանազան չրջանակներու վիճարկումները, նոյնիսկ ընդդիմութիւնները: Ատիկա կը նկատէ եւրոպացի ըլլալուն պինը, ըսելով թէ բոլոր երկիրներն ալ անցած են այդ փուլէն:

Արուեստներու Ակադեմիայէն արուեստի պատմաբան մը: Այսուհանդերձ թանգարանները մեծապէս օգտուած են զանգուածներու նիւթապաշտութենէն. այս օրերուն անոնք աւելի դրամ կը չահին իրենց յուշանուէրի խանութներէն, քան՝ մուտքի տոմսերէն: Արուեստի, ինչպէս նաեւ մերօրեայ արդի կեանքին մէջ ընդունուած երեւոյթները չրջելու համար թերեւս պէտք է հետեւիլ Քուչհատաի առաջարկին. «Իսկական պերճանքը գնում ընելէ հրաժարիլն է»: Սակայն մարդիկ ի՞նչպէս պիտի անցընեն իրենց ազատ ժամերը...:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԴԺԳՈՒՀ Է ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԷՆ

Իսրայէլեան ծանօթ օրաթերթին՝ Հա'արեցի խմբագիրը կը վերլուծէ ԱՄՆ–ու դերը Իսրայէլի մէջ, որմէ վի ծածկելը իր դժգոհութիւնը: Աքիբա էլտար կը գրէ թէ նախքան ամերիկեան նոր գործողութիւնը, որ ժողովրդավարութիւն պիտի բերէ արաբական աշխարհին, Արաբները կը հրաւիրուին դիտակելու թէ ինչպէս ամերիկեան ամէնէն զօրաւոր ժողովրդապետութիւնը միջամուխ կ'ըլլայ իսրայէլեան ժողովրդավարութեան գործերուն մէջ: Իսրայէլեան մերձաւոր ընտրութիւնները եզակի օրինակ մըն են Ցորդանանի եւ Սաուտի Արաբիոյ տեսնելու համար այն խաղը, զոր Ուաշինկթըն կը պատրաստուի իրենց ծախելու: Այդ ապրանքը չգնած, Արաբները լաւ կ'ընեն իրենք իրենց հարց տալու թէ Ուաշինկթըն կ'օգնէ միայն իր չահերուն ծառայող ղեկավարներո՞ւն: Իսրայէլի պարագան ցոյց կուտայ որ ժողովրդապետութիւնները պաշտպանուած չեն ամերիկացի քաղաքական դէմքերու կոպիտ միջամտութեան դէմ, ներքին ընտրութիւններու գործընթացին մէջ:

Առաջին անգամ չէ որ Ուաշինկթըն զօրակոչի կ'ենթարկէ տնտեսական, քաղաքական եւ ռազմավարական իր կարելիութիւնները ազդելու համար իսրայէլեան ընտրութեան մը վրայ, քայց, ցայսօր, այդ միջամտութիւնները կը ձգտէին ճնշում բանեցնելու արաբ – իսրայէլեան հակամարտութեան բանակցուած լուծումի մը ի նպաստ եւ զօրակցելու իսրայէլացի այն թեկնածուին որ կրնայ նըպաստել Մերձաւոր – Արեւելքի կայունացման: Այսօր, Ա. Շարոն, պատմութեան կրնայ անցնիլ, որպէս աշխի առնչին թեկնածուն որ կառավարութեան գլուխ կը բերուի ամերիկեան բեռնակառքերու մէջ: Պուշ այլեւս չի ծածկեր իր ընդդիմութիւնը այն ծրագրին զոր պատրաստած է Արտաքին նախարարութեան ենթանախարար՝ Տէյվիտ Սաթըրֆիլտ, խորհրդակցութեամբ Եւրոպական Միութեան, Ռուսաստանի եւ ՄԱԿ–ի քարտուղարին: Պուշ, ոչ միայն կ'ընդդիմանայ երկկողմանի հրադադարի մը յօդուածին Իսրայէլի եւ պաղեստինեան Իշխանութեան միջեւ, այլեւ կը մերժէ ուրիշ կենսական յօդուած մը դիւանագիտական նուազագոյն գործընթացի մը վերարծարծման՝ դադրեցումը հրէական նոր տեղաւորումներու:

Դժուար է ճչդել թէ ի՞նչ չահերու եւ որո՞նց կը ծառայէ նախագահ Պուշ, խուսաբերելով որեւէ ճակատումէ Շարոնի եւ իր միջեւ: Արդեօ՞ք կը յուսայ ձեռք ձգել ամերիկեան հրեայ համայնքի պաշտօնական անձերու եւ հովանաւորողներու զօրակցութիւնը, բոլորն ալ կողմնակից Շարոնի: Իսրայէլեան այլը եւ Շարոնը լաւագոյն ընկերակիցնե՞րը կը դտնէ Ս. Հիւսէյնի դէմ եւ ահաբեկչութեան դէմ իր պատերազմին: Կամ թէ, տեղի տուած է հրեայ նոր պահպանողականներու եւ քրիստոնեաներու պատճառաբանութենէ, որոնք Օսլոյի համաձայնագրերը կը նկատեն չարագուշակ սխալ մը եւ կը խորհին որ Արաբներու երազն է Հրեաները ծովը նետել: Այդ նոր պահպանողականներէն մէկը՝ էլիոթ Ապրամս իսրայէլ–արաբական թղթակցութիւնը ժառանգեց Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ: Երկու տարի առաջ, այդ նոյն Ապրամսը յօդուած մը հրապարակած էր Պիլիֆնէթ կայքէջին վրայ (հրէաքրիստոնեայ ծայրայեղ կայքէջ), ուր կը յանձնարարէր չակերտի մէջ դնել «խաղաղութեան գործընթացը» եւ կը չեշտէր որ պէտք է վերջ դնեն ամերիկեան ճնշումները Իսրայէլի վրայ: Ամերիկեան երեսփոխանական ընտրութիւնէն քիչ առք, Շարոնը կը նմանցնէր Ուինսթըն Չըչիլի:

Ինչ որ ալ ըլլան դրդապատճառները, նուէրները զոր Պուշ կը թափէ Շարոնի գլխուն, կը միտին պարզապէս Իսրայէլացիներու քուէրները կորզելու: Իր դիրքով, Պուշ թոյլ տուաւ Շարոնի որ եւ ըլլայ մը ունենայ, որու ընթացքին կ'ակնարկէր այն կէտերուն, որոնց չուրջ ինք եւ Պուշ հաճախայն գտնուած էին, առանց ճչդելու արեւմտեան քառեակի ծրագիրը, ոչ ալ հրեայ համայնքներու տեղաւորման հարցը:

Ո՞վ պէտք կ'ունենայ Ամրամ Միցնան ընտրելու (աշխատաւորական թեկնածուն), որ բանակցութիւններ կ'ուզէ սկսիլ առանց նախապայմանի եւ ջնջել «օրինաւոր» տեղաւորումները, երբ Շարոն կը բանակցի Ուաշինկթընի հետ ամերիկեան օգնութեան յաւելում մը ստանալու համար:

Թ. Ա. Թ.

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

Ի՞ՆՉ ԿԸՍԷ ՊԱՐԱՔ

Յունուար 3–ին, հարցազրոյցի մը ընթացքին իսրայէլեան հեռատեսիլի Բ. կայանէն, նախկին վարչապետ՝ Եհուտ Պարաք ըսած է. – «Արիէլ Շարոն, Պր. Նեթանիահու եւ իսրայէլեան այլ քաղաքական դեկավարները պաղեստինեան ահաբեկչութեան գործակիցներն են»:

*
**

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ամէն տարի, ՄԱԿ–ի ընդհանուր ժողովը հինգ երկիրներ կը նշանակէ, մաս կազմելու համար երկու տարի, Ապահովութեան Խորհուրդին, որպէս ոչ մշտական անդամներ: 2003–ի համար, ընտրած է Գերմանիան, Սպանիան, Անգոլան, Չիլին եւ Փաքիստանը, որոնք կը միանան անցեալ տարի ընտրուած ոչ մնայուն հինգ անդամներուն՝ Կինէա, Մեքսիքա, Սուրիա, Պուլկարիա, Գամբրուն: Այս տասը անդամները կողքին են հինգ մնայուն անդամներուն (Չինաստան, Միացեալ – Նահանգներ, Ռուսաստան, Ֆրանսա եւ Մեծն – Բրիտանիա), որոնք վէթոյի իրաւունք ունին: Որեւէ բանաձեւ պէտք է առնուազն ինը (15–ի վրայ) անդամներու հաւանութիւնը ունենայ:

Livres reçus

QUE SAIS-JE ?

L'ARMENIE

CLAIRE MOURADIAN

PUF, Paris 2002

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

4

Ամուսինս այդ օրերուն փորձած էր զիս համոզել, որ փոքրիկին հետ Պուլկարիա անցնինք, կարճ ժամանակով մը: Թերեւս, կ'ըսէր, պարտութեան այս օրերուն ո՛րոշ չղջմտութիւն ցոյց տային, լաւ կ'ըլլար որ հեռու ըլլայի: Իրեն համար վախնալու բան չունէի, կ'ըսէր, ինք հին աղուէս է, կրնայ գլուխը պահել վտանգի պահուն: Ես լսել անգամ չէի ուզեր իր խորհուրդը:

Ամուսինս անմիջապէս իր սովորական ուրախ ժպիտը առաւ ու մօտեցաւ ինձ, որ փոքրիկս գրկած կը սպասէի.

– Իմ սիրելիներս, – ըսաւ եւ ծռելով մեր վրայ՝ համբուրեց մեզ կարօտով:

Մեր մանչուկը այդ օր նոր նոր աղաղակներ հանել սկսած էր. «Աու», «աու» ... Ես յայտնեցի իմ ամուսնոյս եւ ան զիս ծիծաղեցնելու համար չափազանցուած երկիւղած ձեւ մը առաւ իր տղուն այդ մեծ յառաջդիմութիւնով հիանալու համար. բայց փոքրիկը հօրը ներկայութեամբը զբաղած՝ յամառօրէն կը լռէր:

– Ուշացար, սիրելիս, – ըսի, – ի՞նչ կայ կարեւոր:

– Ամէն քան սովորականի պէս է, – ըսաւ, ու յետոյ խօսքը փոխելու համար, ընթրիքի սեղանին մօտենալով աւել – յուց. – Պա՛հ, պա՛հ, պա՛հ, ա՜ խ՛նչ քանչելի սալատ է. դրաւ կը դնեմ, որ դուն ես պատրաստեր: Եթէ ընթրիքը պատրաստ է, ուտենք. այնպէ՛ս անօթի եմ...

Ձիւղ այդ միջոցին սպասուհին ներս մտաւ յայտնելու, որ երկու հոգի վարը զինքը կը սպասեն քան մը հարցնելու համար:

Ես նոյն ձեւով նստած կը սպասէի ամուսնոյս վեր գալուն, որովհետեւ ան ելեր էր թէ չէ սենեակէն, փոքրիկը սկսաւ «աո՛ւ», «աո՛ւ», «աո՛ւ» կրկնել անդադար:

Սպասելէ յոգնած՝ զացի խոհանոց սպասուհիին հարցնելու, թէ ինչո՞ւ պարոնը վեր չեկաւ:

– Տարի՛ն, – ըսաւ սպասուհին, յուզուած:

– Ո՞վ տարաւ. որո՞նք էին եկողները:

– Թուրք ծպտեալ ոստիկանները: Անոնք չթողուցին, որ պարոնը վեր եկայ գլխարկը առնելու: Ըսի իրենց. «Պարոնը չէ ընթրած, թողէք ընթրէ, յետոյ տարէք»: «Քիչ վերջը կու գայ կ'ընթրէ, – ըսին, – քանի մը վայրկեանի համար կը տանինք, մեր պետը քանի մը բան պիտի հարցնէ միայն»...

Սպասուհին աստիճ յանդիմանեցի, որ ինձ լուր չէր տուած: Ներեզը հաստատացած էր, որ քանի մը վայրկեանի համար կը տանին...

Ամբողջ գիշեր ամուսնոյս սպասեցի: Լոյսը թացուած էր արդէն, իսկ ես պատուհանին առջեւ, ցուրտէն ու յուզումէն դողդոջով դեռ կը սպասէի...

Պիտի զար ան, չէր կրնար չգալ: Այդ աքանչելի, այդ հաղուադէպ մարդը, որուն սրտին մէջ ամբողջ տիեզերքը կրնար պարփակուիլ, չէր կրնար հապարակ աւազակի պէս տարուիլ: Պիտի զար, պիտի վերապահառնար իր տունը, ուր իր կինն ու տղան իրեն կը սպասէին, կինն ու տղան, որ իրմէ զատ մէ՛կը, մէ՛կը չունէին...

Գովի սենեակէն լսուեցաւ փոքրիկիս ձայնը «աո՛ւ աո՛ւ»... Արթնցեր էր ու մաման կը կանչէր: Այդ վայրկեաններուն ամուսինս եւ ես միասին կը վազէինք օրօրոցին քով, զարթնումի իր առաջին ժպիտը միասին տեսնելու համար:

Երբ ծռեցայ կաթովս զինք կրակրելու համար, փոքրիկը այնպէս ուրախ էր, այնպէ՛ս կը քէքչար: Ծծելով մէկտեղ՝ ձեռքերը կը տանէր դէմքիս, կը շոյէր. իր սիրական ձեւն էր այս, քայց այս անգամ փոքրիկ ձեռքերը կը թրջուէին: Ի՛նչ լաւ էր, որ ան չէր հասկնար:

Դուռը զարկին: Եկողը ամուսնոյս ընկերներէն մէկուն կինն էր: Եկած էր ամուսնոյս յայտնելու, որ թուրք ոստիկանները դիչերը եկեր՝ ամուսինը տարեր էին. եկեր էր խորհուրդ հարցնելու, քանի մը խրատ, սփոփանք մը լսելու...

Ձեռքովս ցոյց տուի պարպուած տունս, ուր մէկ օրէն մինչեւ իրեն ծանօթ տխրութիւնը, դրեթէ թանձր էր ու չօշափելի, եւ մենք լուռ նայեցանք իրարու: Բախտակիցներ էինք:

Այդ երիտասարդ կինը՝ Արաքսին եւ ես դրեթէ նոյն տարիքն ունէինք, սակայն, դաւառի մէջ մեծցած անոր հոգին պարզ էր եւ մանուկ: Զինքը մխիթարելու համար՝ ես ճիդ ըրի վհատութեանս յաղթելու ու հանդստացուցի զինք:

– Վախնալու բան չկայ, ըսի: Մեր ամուսինները ոեւէ յանցանք գործած չեն, իսկ Պոլսոյ մէջ, Եւրոպայի քթին տակ թուրքերը երբեք չպիտի համարձակին ընել ինչ որ կ'ընեն գաւառներու մէջ: Մանաւանդ ձեր եւ իմ ամուսինս, որոնք այնպէս ջերմ կուսակից են թուրք եւ հայկական բարեկամութեան...

Առաջարկեցի իրեն միասին երթալ վարդզէսին, որ պիտի կրնար մեզ վր խորհուրդներով օգտակար ըլլալ:

Վարդզէսը Օսմանեան Խորհրդարանի անդամ էր եւ ամուսնոյս հին եւ գաղափարակից ընկերը: Այս մեծ հայրենասէրը կարմիր Սուլթանի օրով երկար տարիներ մնացած էր Վանայ բանտերուն մէջ. հոն իր կրած տանջանքներէն վատառողջ եւ կազ էր մնացած:

Բանտէն ազատուած էր երիտ. Թուրք. կառավարութեան գլուխ անցած ժամանակ: Նոր կառավարութիւնը սկզբնական չրջանին մանաւանդ, թերեւս ինքզինքը բանական ուժով չզգալով, շատ սիրալիր էր դէպի հայ քաղաքական կուսակցութիւնները: Այն իր ազատամտութիւնը այն աստիճան առաջ տարած էր, որ Օսմանեան Խորհրդարանի մէջ հայ պատգամաւորներ ալ կային, որոնցմէ մէկն էր Վարդզէսը:

Յետագային պատահած ղրերդութիւնները եկան հաստատելու թերահաւատներու այն կարծիքը թէ՝ բարեացակամ վերաբերումները դիմամբ սարքուած խաղեր էին. քաղաքական կուսակցութիւններու վստահութիւն կը ներշնչէին, անոնց գործունէութիւնը եւ ղեկավարները լոյսի տակ կը բերէին, որպէսզի հարկ եղած ժամանակ իրենց մահացու թաթը կարենային մէկ անգամէն դնել բոլորի վրայ:

(Շար. 10)

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleres tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), 17, rue Bleue, 75009 Paris, Tél. : 01.44.83.07.02 Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

ԴՊՐՈՑԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Սփիւռքեայ Արեւմտահայոց տեսիլները իրականացման անհրաժեշտ դրօծօն՝ հայկական վարժարաններուն եւ ա-նոնց կերպարը ապրող ազդակ՝ արեւմտահայերէնին ի յարգանս.

Ոմն կեդրոնականցի ու իր բարեկամները խոնարհաբար կը նուիրեն՝ («Յառաջ»ի միջոցաւ),

Համապետականի Մարսէյլի ձեմարանին շինութեան 5130 եւրօ:

Նոյնպէս՝

Մխիթարեան վանն արեւմտահայերէնի՝ գործածութեամբ պահպանման ու զարգացման ծառայութեան իրենց բաժինին յարատեւութեան եւ աճին ի խնդիր,

Հաղորդամիջոցներէն՝ «Յառաջ»ին 200, «Այբ Էֆ – Էմ»ին եւ «Բանբեր»ին 100-ական եւրօ:

Ուսումնարաններէն՝ Փարիզի Հայ կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ Սուրբ Խաչ «Միօրեայ»ին, Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Իսկ լէ Մուլինոյի եւ Շաւիլի «Միօրեաներուն», Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ Այֆորվիլի «Ադամա»ին եւ Նիսի Հայ Տիկնանց «Միօրեա»ին. Արեւմտահայերէնի խօսելավարժութեան աշխատանոցներուն 100-ական եւրօ:

Ընդհանուր դումար 6030 եւրօ:

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Յունուար 16,
ժամը 20·30-ին

նուիրուած՝

«ՊԱՐՈՑ ՄԵԽԱԿ»ի

կը կարդայ՝

դերասանուհի Թատրոնի դերասան եւ արտասանող՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Ներածական խօսք՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐԱՀԵՑԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
նոր տարեմուտի իր Ա. հանդիպման,
որ տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Յունուար 15, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակ. կեդրոնի
«Արծրունի Զրպաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Dans le cadre de l'anniversaire de l'adoption par le Parlement Français de la loi du 18 janvier 2001 reconnaissant le génocide arménien

René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

La Maison de la Culture Arménienne
Le Comité d'Histoire du Confluent d'Alfortville
La Municipalité

ont le plaisir de vous inviter à la **CONFERENCE-DEBAT** organisée à l'occasion de la parution du livre de ARA KRIKORIAN

«DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE»

«La France, les Grandes Puissances et la Cause Arménienne»

Conférencier : ARA KRIKORIAN

Vendredi 17 janvier à 19 heures 30

Espace Culturel «Le 148»
rue Paul Vaillant-Couturier

> **19h30 : Signature du livre**
> **20h30 : Conférence-débat**

EXPOSITION D'ARTS ARMENIENS
— du 10 au 17 janvier —

Pour tous renseignements : **M C A**
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

CONCERT EXCEPTIONNEL A PARIS

l'UCFAF présente l'**ENSEMBLE**

«Les maîtres de musique d'Arménie»

avec la soprano ANNA MAYILIAN

Samedi 18 janvier à 20 heures 30

Salle Rossini
6, rue Drouot, Paris 9^e^
(accès parking: rue Chauchat)

Programme :
Musiques et chants traditionnels et populaires

— Prix des places : 20 Euros —
Points de vente :

— UCFAF : 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris, de 16h à 19h, ☎ 01. 42. 08. 76. 49.
— Libraire Orientale : 51, rue Monsieur-le-Prince, 75006 Paris.
— Cabinet Terziyan : 13, rue Lamartine, 75009 Paris.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9^e^ arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1^er^ février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16
JEUDI
16 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·601 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·601

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի ՐԱՔ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ

ՊՈՒՇ ՅՈԳՆԵՐ Է ՀԻՒՍԷՅՆԻ ՍՈՒՏԵՐԷՆ···

Յունուար 14–ին, նախագահ Պուշ յայտարարեց որ այլեւս յոգնած է Ս. Հիւսէյնի խաղերէն եւ սուտերէն եւ թէ Իրաքի զեկավարին ժամանակը հաշուուած է: Հակառակ իր անհամբերութեան եւ աճապարանքին, Պուշ ժամանակացոյցի ղեկտուրութիւն կ'ունենայ, քանի Իրաքի պատերազմի մը ընդդիմադիրները օրէ օր կը բազմանան, նոյնիսկ Միացեալ – Նահանգներու մէջ, ուր Պուշի ժողովրդականութիւնն ալ ամէնէն ցած մակարդակին իջած է:

Եւրոպայի մէջ, աւելի քան երբեք ամբողդուած է պատերազմի հակառակորդներու համեմատութիւնը: Մեծն – Բրիտանիոյ մէջ, փոքր մեծամասնութիւն մը կը չարունակէ համամիտ ըլլալ, ՄԱԿ–ի հրահանգով պատերազմի մը (53%), բայց, այդ համեմատութիւնը 13%–ի կ'իյնայ եթէ ՄԱԿ–ի հաւանութիւնը չըլլայ:

Սպանիոյ մէջ, պատերազմի դէմ է ժողովուրդին 66%–ը, Թուրքիոյ մէջ՝ 90%–ը, Ֆրանսայի մէջ, վերջին հարցախոյզերու համաձայն 77%:

Յունուար 14–ին, Շրխէօր Փարիզի մէջ հիւրն էր Շիրաքի եւ միասնաբար չեզոտեցին որ որեւէ նախաձեռնութիւն չի կրնար առնուիլ առանց Ապահովութեան Խորհուրդի երկրորդ բանաձեւի մը: Ֆըրանսայի Արտաքին նախարարը յայտարարեց այս առընչութեամբ՝ «այսօր, պինուորական գործողութիւն մը այժմեական բնոյթ չունի: ՄԱԿ–ի նոր բանաձեւ մը միակ միջոցն է, որ ամէն ոք բացատրէ իր դիրքը: Լաւագոյն միջոցն է որ այդ վիճարկումը տեղի ունենայ»: Անդլիոյ Արտաքին նախարարն իսկ չէ ծածկած իր նախընտրութիւնը երկրորդ բանաձեւի մը ի նպաստ: ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղարն ալ կը բացատրէ պինուորական անմիջական որեւէ գործողութիւն եւ կ'ըսէ թէ լաւատես է Իրաքի ապպինոման մը նկատմամբ: «Լաւատես եմ եւ յուսալից: Սթէյ ճնշումը պահպանուի Իրաքեան իշխանութեան վրայ եւ քննիչները չարունակեն իրենց աշխատանքը, ի վիճակի կրնանք ըլլալ Իրաքը ապպինելու խաղաղօրէն, առանց պատերազմի դիմելու»:

Քննիչներու զեկավարը, սակայն, Հանս Պլիքս Պլի – Պլի – Մի–ի ալիքներէն յայտարարած է.– «Ցաւակ է որ Իրաք նիւթեր ներածած է խախտելով արգելքները, զորս պարտադրած էր Ապահովութեան Խորհուրդը: Կը մնայ դիտնալ թէ այդ նիւթերը կապ ունի՞ն զանգուածային բնաջնջման զէնքերու հետ. այդ կէտը պէտք է ճշդել»:

***

Միացեալ – Նահանգներու բարձր խաւին մէջ, անորոշութիւն կը տիրէ եւ կարգ մը անձնաւորութիւններ, որոնք իրենց անունը չեն տար, կ'ըսեն թէ պինուրաական լաւ ծրագիր մը չունին, քննիչները անհրաժեշտ կարելիութիւններ ունին Իրաք, պէտք է իրենց ժամանակ տրուի, պատճառ չկայ զործընթացը կեցնելու: Նախկին զօրավար Ալթքէսըն կ'ըսէ թէ ոչինչ կ'արդիլէ յետաձգում մը, քայց, երկար սպասում մը կրնայ ջատել զօրքերուն բարոյական կորովը, որոնք կազմ ու պատրաստ են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Էլիզէ տեղի ունեցած ճաշի մը ընթացքին (Յունուար 14), Շիրաք եւ Շրէօտէր որոչեցին եւրոպացի իրենց զնկերակիցներուն առաջարկել կրկնակ նախագահութիւն մը Եւրոպական Միութեան համար, բաղկացած յանձնախումբի նախագահէ մը ,ընտրուած Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ եւ Խորհուրդի նախագահ մը ընտրուած իր պաշտօնակիցներուն կողմէ, որ տեսակ մը պետական նախագահի հանդամանք կ'ունենայ:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ ՄԷՋ, 50·000 թուրք կիպրացիներ ցոյց մը ըրին Յունուար 14–ին, պահանջելով կղզիին վերամիացումը ՄԱԿ–ի պատրաստած ծրագրին հիման վրայ եւ Ռ. Տէնքթաշի հեռացումը: 1974–էն ի վեր, ամէնէն մեծ ցոյցն է որ տեղի կ'ունենայ:

ՓԱՐԻԶԻ արուարձաններէն Մարքուսսի մէջ, Յունուար 15–ին քաղուեցաւ Քոմ'Իվուառի ժողովը, որ ինը օրերու երկարձգին պէտք է լուծում մը պտնէ երկրին տագնապին: Ժողովին կը մասնակցին 32·հոգի: Ըմբոստ չարժումներն են.– Հայրենասիրական Շարժումը, որ գլխաւորն է, Աշրդարութեան եւ Խաղաղութեան Շարժումը, Ժողովրդական Շարժումը: Ան նաեւ քաղաքական չորս կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները եւ երեք փոքր կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ: Ամէն պարագայի մէջ, բաւական դժուար պիտի ըլլայ կարգադրութեան մը յանգիլ, կողմերը զիջումներու տրամադիր ըլլալով: Տագնապին հիմը կը կազմեն անտեսական եւ ընկերային կացութիւնը, գեղային խորհրդութիւնները, նաեւ կրօնական: Հարցը կը վերաբերի «իվուառեան ինքնութեան» փնտռտուքին: 15,4 միլիոն բնակիչներուն 29%–ը օտարական է, եւ կէսն իսկ օրինաւոր թուղթեր չունի: Ըմբոստ Շարժումներու գլխաւոր պահանջը նախագահ Ղազպոյի մեկնումն է, 2000–ի իր ընտրութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլալով: Ըստ իրենց նախագահը առերեսութիւն կը սերմանէ երկրի մը մէջ, ուր 60 ցեղ կայ:

ՄԱՆՉԷՍԹԸՐԻ ՄԷՋ (Անգլիա) ահաբեկչութեան դէմ ոստիկանական գործողութեան մը ընթացքին, ոստիկան մը դաշնահարուած եւ մեռած է, չորս ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ըստ ոստիկանութեան, ոստիկանական միջամտութիւնը կապ ունէր նախորդ չաբթուան ռիսիճի յայտնաբերման հետ, լոնտոնեան բնակարանի մը մէջ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ՄԸ պիտի քննէ, Յունուար 16–էն սկսեալ, 49 ըղդոքներ, որոնք Մոսկուայի թաղապետութիւնը պատասխանատու կը նկատեն քաղի մը տասնեակ պատանդներու մահուան, Հոկտեմբերի ահաբեկչական արարքին առեն չէչէն խմբակի մը կողմէ: Բողքներու փաստաթուղթը 48 միլիոն տոլարի հատուցում կը պահանջէ:

ՊԱՐՍԻԿ ԿԻՆԵՐԸ արտօնութիւն ունին այլեւս մարզադաշտ երթալու, ինչ որ արգիլուած էր 1979–ի իսլամական յեղափոխութենէն ի վեր: Բայց եւ այնպէս այրերն ու կիները չեն կրնար նոյն թաղամասերուն մէջ նստիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 15)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Արտաքին գործերու, Առեւտուրի եւ Տնտեսական զարգացման, Ֆինանսներու նախարարներուն, կեդրոնական դրամատան տնօրէնին, երեսփոխաններու, պաշտօնատարներու, գործի մարդոց եւ լրագրողներու պատուիրակութեամբ մը հասած է Գերմանիա: Երկօրեայ այցին ընթացքին նախատեսուած էին Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Խորհրդարանի նախագահին, Արտաքին գործերու նախարարին հետ հանդիպումներ: Ռ· Քոչարեան տեսակցութիւններ կ'ունենայ նաեւ գերմանացի կարեւոր արդիւնաբերողներու, մեծ ընկերութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ:

Այցին առաջին օրը Ռ· Քոչարեանը ընդունած է Գերմանիոյ նախագահը Ե· Ռաու: Ապա նախագահ Ռ· Քոչարեան տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետ, Արտաքին գործերու նախարար Ե· Ֆիշէրի հետ: Քննարկուած նիւթերէն են զարթաղեան կարգաւորման հարցը, չրջանային զործընթացները, յատկապէս Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւններու բնականոնացման հեռանկարները:

Նոյն երեկոյեան նախագահը Պէրլինի մէջ ներկայ գտնուած է հայ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ կազմակերպուած երաժշտահանդէսի մը:

ՅՆՑԻՉ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԻՆ

Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան դատին Յունուար 14–ի նիստին Վ. Սարգսեանի եղբօր Ա. Սարգսեանի փաստաբանը Օլէգ Եունոչեւ ցնցիչ յայտարարութիւն մը ըրած է, ըսելով որ Դեկտեմբեր 28–ին սպանուած լրագրող Տ. Նաղդալեանի ոճիրը ուղղակի կապ ունի Խորհրդարանի ահաբեկչութեան հետ: Ռուս փաստաբանը ըսած է նաեւ թէ Տ. Նաղդալեան կապ ունէր այդ արարքին հետ եւ կրնար տալ զայն կազմակերպողներուն անունները: Ըստ նոյն աղբիւրին, սպանուելէն քանի մը օր առաջ լրագրողը յայտնած է թէ Խորհրդարանի ահաբեկչութեան տեսերիզը պետական քննիչներուն յանձնելէ առաջ «սրբագրուած է» պետական հեռատեսիլին կողմէ:

Եունոչեւ ըսած է թէ տեսերիզէն 11 վայրկեանի մաս մը ջնջուած է, թէ Տ. Նաղդալեան այդ մասին հարցաքննութեան պիտի կանչուէր եւ դժուար հարցումներու թիրախ ըլլար: Մօտ օրէն լրագրողը նոր տեսերիզ մը պիտի յուցադրէ ուր բացի հինգ մարդասպաններէն, պինեալ այլ անձեր ալ կը տեսնուին Խորհրդարանին մէջ, որոնց ինքնութիւնը յայտնի չէ:

Որոշ է որ Սարգսեան ընտանիքին ռուս փաստաբանին յայտարարութիւնները նոր հարցականներու ծնունդ պիտի տան, ոչ միայն Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան, այլեւ Տ. Նաղդալեանի սպանութեան ծալքերուն առընչութեամբ:

ՋՈՒՂԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ՀՈՂԻՆ ՀԱԻԱՍԱՐ

Վերջին տարիներուն հայկական մշակութային պատմական կոթողներով հետաքրքրուող, զանոնք ուսումնասիրողներ իրենց ելոյթներով, դրութիւններով պարբերաբար ուշադրութիւն կը հրաւիրէին Ջուղայի խաչքարներով հարուստ հայկական գերեզմանատան ենթարկուած հալածանքին: Այդ գերեզմանատունը մըննացած ըլլալով Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան մէջ, 1922–էն ի վեր մաս կը կազմէր աղբրեջանական տարածքին: Ատով ալ գրեթէ բնական էր որ քանդումի, թալանի ենթակայ ըլլայ, չուրջ երկու հազար տապանաքարէն եւ երեք հազար խաչքարէն ամէն տարի պակսի որոշ թիւ մը:

«Հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան» կեդրոնէն Սամուէլ Կարապետեան «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յունուար 9–ի թիւին մէջ կ'ըսէ թէ անցեալ աշնան հազարաւոր այդ խաչքարերն ու տապանաքարերը օր ցերեկով քանդուած, փչրուած, հողին հաւասարեցուած են: «Միմիայն կից երեք բլուրները, որոնք մինչեւ վերջերս ծածկուած էին մեծ մասամբ կանգուն հազարաւոր խաչքարերով ու շիրմաքարերով, այժմ իրենցից ներկայացնում են մշակութագուրկ լերկ տարածք: Չկայ եւ ոչ մի կանգուն կոթող: Դրանք տեղում չեն նաեւ տապալուած վիճակում: Պուլտոզերների օգնութեամբ գերեզմանատունը հերկուել – մաքրուել է խաչքարերից» կ'ըսէ Ս. Կարապետեան որուն զրութեան կցուած է ըսածը հաստատող երկու լուսանկար: Առաջինին մէջ յստակ կը նըշմարուի բազմաթիւ կանգուն խաչքարերու անտառը, երկրորդին մէջ մերկ բնութիւնն է· ոչինչ մնացած է:

Ջուղայի Հայոց գերեզմանատունը որ դարեր չարունակ հիացումին առարկայ եղած է եւրոպացի բազմաթիւ ճանապարհորդներու, պատմաբաններու, արուեստի մարդոց, անհետ կորսուած է: Կարելի չէ եղած նոյնիսկ ամբողջութեամբ գրի առնել տապանաքարերու վիմագրութիւնները, լուսանկարել բոլորը: Քանի մը տասնեակ խաչքար միայն այդ բախտին արժանացած է:

Կատարուածին վաստը ունենալէ եւ տալէ ետք, Ս. Կարապետեան արդար մտահոգութեամբ կը մատնէ Նախիջեւանի հայկական միւս կոթողներուն մասին: Կ'ուզէ, կը սպասէ որ Հայաստանի հանրապետութիւնը անտարբեր չմնայ «այս բանախաղէպ ոճրի հանդէպ»: Ամբողջ աշխարհին առջեւ մերկացուի ադրբեջանական հրէշային արարքը եւ ապահովուի որ իրենց տեղերէն հանուած, կոտրատած եւ անծանօթ ուղղութեամբ տարուած հայկական կոթողները վերադարձուին իրենց վայրը եւ միջազգային որակի տէր պետականներու, արխեւային լուսանկարներու օգնութեամբ գոնէ մասամբ վերականգնուի գերեզմանատան նախկին տեսքը:

ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԴԷՊՔ ՄԸ ԿԼԵՆՏԻՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԻՍՔԼԵՆՏԵՐԵԱՆ
ԱՆՁՆԱԱՊԱՆ

Յունուար 14–ին, երեքշաբթի, կէսօրէ ետք, ժամը 15–ի չուրջ, ողբերգական

(Շար·ը Գ· էջ)

ԵՒՐՈՊԱ՞Ն ԹԷ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ

Ինչպէս ամէն երկրի, Հայաստանի ալ Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը (Յունուար 2001) որոշ պարտաւորութիւններ դնող փուլ մըն էր երկրին կեանքին մէջ: Պէտք է ամէն կէտ խորհրդարանական քննարկումի, վիճաբանութեան նիւթ ըլլար, ապա քուէարկուէր: Եթէ քուէներու արդիւնքը յարիր ըլլար եւրոպական ըմբռնումներուն, չափանիշներուն, անդամակցութիւնը վերջնականն կը նկատուէր:

Հայաստանի համար խնդրայարոյց դիւանագէտը մահապատիժը ջնջելու պարտաւորութիւնն էր անշուշտ: Եւրոպական Միութիւնը չէր ընդուներ այդ «անմարդկային» պատիժին կիրարկումը: Մինչեւ այսօրուան անդամակցութիւնները բոլորն ալ յարգած էին ջնջումը: Պատիժը կամ ցկեանս, կամ 20 – 25 տարուան բանտարկութեան վերածուած էր: Սակայն, Հայաստանի համար որ 1999 Հոկտեմբեր 27–ի Մորհրդարանի ոճիրին նը– ման ծանրակշիռ թղթածրար մը ունի փակելիք, փոխհրաժիշտութիւնը դիւրին չէ: Եւ ըսել որ Դրօյի գործով ալ մահուան դատապարտուածներ կան հայաստանեան բանտերու մէջ: Այս առումով նմանութեան կէտ մը կայ Թուրքիոյ հետ, որ նոյնպէս Եւրոպացի կարենալ ըլլալու համար պարտաւոր է մահապատիժը ջնջելու, բայց ունի քիւրտ պարագլուխ Ա. Իօճալանի նման բանտարկեալ մը:

Հայաստանի Մորհրդարանը Դեկտեմբեր 25–ի նիստին օրակարգի վրայ ունեցած է այս նիւթը: Տեղական մամուլը բաւական լայն արձագանգ կու տայ կատարուած վիճաբանութեան: Նիւթը կարեւոր է անով որ Եւրոպա մինչեւ 2003 Յունիս պարմանաժամ տուած է Հայաստանի, որպէսզի անդամակցութեան փոխարէն առանձնած պարտաւորութիւնները տեղը բերէ: Պէտք է ըսել նաեւ որ երկրին մէջ 41 մահուան դատապարտուած կայ, բայց անկախութենէն (1991) ի վեր ոչ մէկ մահապատիժ գործադրուած է: Հարցին մէջ անջատ դիւրթ մը կը կազմէ Հոկտեմբեր 27–ի ոճրագործներուն պարագան. անոնց դատը որ կը չարունակուի երեք տարիէ ի վեր, ատարեալու նշանները ցոյց չի տար, իսկ եթէ մահապատիժի ջնջումը վերջնական վճռի բնոյթ առնայ, ատիկա պիտի նշանակէ իշխանութիւն մը դիւրատած ոճրագործներու այդ պատիժէն փրկութիւն:

Ինչպէս տեղեկացուցած է յաջորդ օրան հայաստանեան մամուլը, Դեկտեմբեր 25–ի նիստին նիւթին մասին կարծիք յայտնած են կուսակցական խմբակցութիւններ, երեսփոխաններ: «Այնախա – դէպ բուռն» եղած են քննարկումները: Աւոր պատճառներէն թերեւս դիւրաւորն ալ այն է որ եթէ Հայաստան տուեալ պարմանաժամին չյարգէ յանձնառութիւններ, կրնայ ամենախիստ պատիժներու թիրախ ըլլալ, մինչեւ իսկ անդամակցութեան իրաւունքէն զրկուիլ:

Նիւթին մասին կառավարութեան ներկայացուիչը, աստիկանապետի խորհրդական Միքայէլ Գրիգորեան խօսած է միջազգային իրաւական պահանջը չերջանցելու և Հոկտեմբեր 27–ի պատասխանատուներուն մահապատիժ տալու մասին. միւս կողմէ մամուլը կը նշէ թէ նոյն անձը հեղինակ է ատուար մեղադրութեան մը որ մահապատիժի անալլեւայլ ջնջումին մասին կը խօսի: Խորհրդարանին մէջ ան եղրակացուցած է թէ խնդրոյ առարկայ նիւթը քաղաքական հարց է եւ պէտք է Ազգային Ժողովը որոշէ. պէտք է Եւրոպական Մորհուրդին անդամ մնալ ու ջնջե՞լ ծանրագոյն պատիժը, թէ մահապատիժ տալու, կիրարկելու իրաւունքը պահպանել ու վերջակէտ դնել Եւրոպական Մորհուրդին անդամակցութեան:

Ազգ. Ժողովի պետախրատական յանձնաժողովի նախագահ Վիկտոր Դալլաքեան յայտարարած է թէ եթէ պատշաճ ձեւակերպումներ չգտնուին եւ Հոկտեմբեր 27–ի ոճրագործները մահապատիժ չստանան, եթէ կառավարութիւնը չկատարէ օրէնքին երկրորդ եւ երրորդ ընթերցումները, ինք կը հրաժարի «Հայաստանի քրէական օրէնսգրքի» հեղինակներէն մէկը ըլլալէ եւ նախագիծերու քուէարկութեան չի մասնակցիր: Ապա պահանջած է խնդիրը, ատելի ձիշդը՝ խնդրին լուծումը փոխանցել նոր կազմուելիք խորհրդարանին:

Ազատ. բարեփոխութիւններու յանձնաժողովի նախագահը Ցովհաննէս Ցովհաննիսեան մատնանշած է քրէական օրէնսգրքին մէջ մահապատիժը պահպանելու քաղաքական հետեւանքները: Ապա ըսած է թէ եթէ Հայաստանի զարգացման, ժողովուրդին կեանքին բարելաւման համար յարմարագոյն ուղին ընտրուած է Եւրոպական Մորհուրդին անդամակցութիւնը, պէտք է անկեղծ ու հետեւողական ըլլալ: Կարելի չէ օրէնք ընդունիլ, նոյն ատեն վերապահումներ, բացառութիւններ ընելով որոշ դէպքերու եւ անձերու համար: Այն անդրադարձած է յառաջիկայ ընտրութիւններուն ալ, ըսելով թէ պէտք է ժողովուրդին ըսելու բան ունենալ, սակայն, կրկնած է թէ ապելի կարեւոր է աղնիւ ըլլալ ու երկրին չահերը դերադասել անձնականներէն: Նէյ սպառնական չեշտով մըն ալ վկայած է խօսքը թէ եթէ ներկայի Ազգային Ժողովը խնդիրը չլուծէ, Հայաստան Եւրոպական Մորհուրդէն դուրս կը մնայ եւ չատ երկար ժամանակի համար:

Իրմէ եաք խօսք առած է ՀՅԴ խմբակցութենէն Կիմ Բալայեան: Ան ալ նիւթ ըրած է պետական միջազգային պարտաւորութիւններն ու նախընտրական իրենց խոստումները չփոթող երեսփոխանութեան դոյութիւնը: Ցստակ է թէ կողմնակից է եւրոպական յանձնառութիւններու յարդումին, երբ կ'ըսէ. «Այս պիսիները պետութեան հեղինակութեան հետ խաղալու իրաւունք չունեն»:

Նոյն կուսակցութեան խմբակին անունով ելոյթ ունեցած է Սրմէն Ռուստամեան: Ան ալ նոյն մտքերը արտայայտած է թէ ծիծաղելի է «Եւրոպական մեծ ընտանիք»ի անդամ ըլլալ, յետոյ չկանալ մեր կամքը թելադրել: Հարկ է հասկնալ որ Եւրոպական Մորհուրդը կառոյց մըն է որ իր օրէնքները ոչ մէկ պարագայի մէջ կը փոխէ, եւ մէկուն կամ միւսին համար բացառութիւն կ'ընէ:

Որոշ է որ, դոնէ տեղական մամուլին մէջ տրուած արձագանգներէն, օրակարգի այդ կէտին քննարկումին մէջ ծանր կշռած է տրուած խօսքը յարդելու, խոստումնադրուժ չերեւալու, ծիծաղելի կացութեան մէջ չհիմնելու տեսակէտը: Բաներ որոնք դժուար է ըսել թէ տրամաբանական հիմ չունին. բայց երբ նժարին միւս ափսէին մէջ կայ Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան նման պետութեան հիմքերը տատանող արարք մը որուն թղթածրարը տակաւին փակուած չէ, դժուար է տրամաբանական – անտրամաբանականին սահմանը ճիշդ դնել:

Այս ուղղութեամբ մտածումը կը թեւադրէ նաեւ հետեւեալը. կարելի չ՞ը Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութիւնը այսքան չձգձգել, ատարել, Եւրոպական Մորհուրդի առջեւ առնուած յանձնառութիւններու վաւերացումէն առաջ: Թէեւ, 1991–էն ի վեր մահապատիժներու կիրարկութեան առկախումը այնքան ալ որոշ չի դարձներ թէ Յունանեան նի խմբակը անպայման այդ պատիժին պիտի արժանանար:

Վիճայարոյց այս նիւթը 2002–ին խորհրդարանական նստաշրջանին փակուելէն առաջ եղրակացնել կարելի չէ եղած, ինչպէս կը տեղեկացնեն Դեկտեմբեր 27–ի թերթերը: Մորհրդարանը զգուշութիւն համարած է քրէական օրէնսգրքին վերջին՝ երրորդ ընթերցումը որ տեղի պէտք է ունենար ներկայի շրջանին, յետաձգելու մինչեւ գարուն: Աւոր նկատմամբ ափսոսանք յայտնած է վարչապետ Ա. Մարգարեան, յաւելով որ լաւ կ'ըլլար որ օրինագիծը եւ անոր կիրարկութեան նախագիծը ընդունուէին 2003–էն առաջ:

Այս նիւթին յատկացուած հայաստանեան մամուլի էջերուն մէջ չատ պիւտաւոր խորագիր մը գործածած է Դեկտեմբեր 26–ի «Հայոց աշխարհ»ը. «Գնդապահարել»էն առաջ վիճաբանութիւնը ատիկա կոչած է: Ոչ միայն խորագիրը, այլ նաեւ ներքին էջերու վերնագրերը ատիկա կրկնած են: Ինչպէս ըսինք, ամէն կողմէ ալ կը յորդորուի որ ոճրագործները չդատապարտուին մահապատիժի, որ Եւրոպա չի ներեր: Ինչպէս ըսինք, Եւրոպական Մորհուրդը կառոյց մըն է որ իր օրէնքները ոչ մէկ պարագայի մէջ կը փոխէ, եւ մէկուն կամ միւսին համար բացառութիւն կ'ընէ:

Ուրեմն, ինչո՞ւ այս ամբողջ աղմուկը, ինչո՞ւ այս ամբողջ ջանքը, ինչո՞ւ այս ամբողջ ժամանակի վատնումը: Ինչո՞ւ Հայաստան չի կրնար ըսել թէ ինք կը ջնջէ մահապատիժը, բայց ունի ինքնիշխան իրաւունք մը որ ինք կրնայ ներել կամ չներել: Ինչո՞ւ Հայաստան չի կրնար ըսել թէ ինք կը ջնջէ մահապատիժը, բայց ունի ինքնիշխան իրաւունք մը որ ինք կրնայ ներել կամ չներել: Ինչո՞ւ Հայաստան չի կրնար ըսել թէ ինք կը ջնջէ մահապատիժը, բայց ունի ինքնիշխան իրաւունք մը որ ինք կրնայ ներել կամ չներել:

Ինչո՞ւ Հայաստան չի կրնար ըսել թէ ինք կը ջնջէ մահապատիժը, բայց ունի ինքնիշխան իրաւունք մը որ ինք կրնայ ներել կամ չներել: Ինչո՞ւ Հայաստան չի կրնար ըսել թէ ինք կը ջնջէ մահապատիժը, բայց ունի ինքնիշխան իրաւունք մը որ ինք կրնայ ներել կամ չներել: Ինչո՞ւ Հայաստան չի կրնար ըսել թէ ինք կը ջնջէ մահապատիժը, բայց ունի ինքնիշխան իրաւունք մը որ ինք կրնայ ներել կամ չներել:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԲՈՒԵԱՏԵՍՐ

ՀՈՂԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Հողերը քանի մը հարիւր տարին անդամ մը ճակատագիրը կը փոխեն: Իրենց հետ կը փոխեն նաեւ աշխարհագրական քարտէսները, անոնց վրայ արձանագրուած անունները, երկիրներու չուրջ գրծած սահմանագիծերը: Բայց հարցը հեռեւեալն է: Քանի մը հարիւր տարուան ժամանակամիջոցը չա՞տ երկար ժամանակ նակ է մարդու մը կեանքին մէջ: Անհամար սերունդներ կու գան ու կ'երթան այդ ժամանակամիջոցի ընթացքին, մինչդեռ մարդոց յիշողութիւնը չատ սակաւ է: Մարդիկ, որ կ'ապրին հաղիւ վաթսուն, եօթանասուն, ութսուն, առ առաւելն հարիւր տարի, իրենց կեանքի առաջին չորրորդ անցուդարձերն իսկ կը մոռնան: Իսկ իրենցմէ առաջ ապրուած կեանքին մասին միայն սիրտ սորվին իրենց ծնողներուն, պապերուն պատմածներէն եւ պատմութեան դիրքերէն: Եթէ հողը ճակատագիր փոխած է, մարդիկ հազիւ թէ կը նշմարեն զայն, նոյնիսկ քիաւ չեն նշմարեր: Կամ արդէն չեն մտածեր այդ մասին: Պէտք չունին մտածելու: Այնքան դիրեներ չեն չահադրգռեր: Կարեւորը ներկան է: Եւ այդ ներկան մնայուն կը նկատուի, քանի որ հողերը ճակատագիր կը փոխեն հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին, այդ ալ՝ աննախատեսելի զարգացումներու հետեւանքներով: Ոչնչէ այսպէս սիրտ ըլլայ հարիւր տարի վերջ, բայց կ'ենթադրուի որ այդպէս պիտի ըլլայ գոնէ քանի, երեսուն տարի, ինչ որ բաւարար է մարդուն համար:

Կղզիին մէջ, յունական չունչով կառուցուած փոքրիկ թաղամասէն 10 – 15 վայրկեան անդին, բարձունքի մը վրայ, արդիական թաղամաս մը կառուցուած է: Բարձրադիր չէնքեր՝ քով քովի: Ցայտնի է որ այդ չէնքերը կառուցուած են վերջին քանի տարիներու ընթացքին եւ անոնք բան մը փոխած են այս հողամասին ճակատագրին մէջ: Բայց մինչեւ որ այդ թաղամասը կառուցուեցաւ, այդ վայրը ամայի բարձունք մըն էր: Ամբողջ համայնապատկերին մէջ մէկ հատ իսկ բոլնակարան չէր տեսնուեր: Այդ շրջանին ո՛վ պիտի ենթադրէր որ հոն չուտով արդիական թաղամաս մը պիտի ստեղծուէր եւ քանի մը հարիւր ընտանիքներ պիտի պսպին հոն բնակութիւն հաստատելու:

Եւ հիմա կրնամ մտածել թռչուններուն եւ ոչխարներուն մասին, որովհետեւ թռչուն մը անցաւ մեր կառքին քովէն եւ դաշտին մէջ ալ տեսայ ոչխար մը, ըստ երեւոյթին անտէր: Կրնամ մտածել անասուններուն եւ հողին յարաբերութեան մասին: Թռչուններուն հոգն է հողին ճակատագիրը: Թռչուններուն կեանքը կը փոխուի հողին ճակատագրին զուգահեռ կերպով:

Սա չատ հետաքրքրական կէտ մըն է մտածել պիրողներու համար: Ընդհանրապէս մենք մարդիկը եւ անասունները իրարմէ կը զատենք որպէս աստուած եւ անասուն, մտածող կամ ոչ – մտածող արարածներ: Մինչդեռ մարդոց եւ անասուններուն միջեւ չատ հիմնական տարբերութիւն մըն ալ ազդութիւն մը ունենալու եւ չունենալու տարբերութիւնն է: Մարդիկ անպայման ազդութիւն մը ունին: Անասունները ազդութիւն չունին: Բնաւ չենք անդրադառնար թերեւս, բայց անասունները ազդութիւն, հպատակութիւն, մայրենի լեզու եւ այլն չունին: Հողային պատկանելիութիւն մը ունին թերեւս, այսինքն ոչխար մը սա կամ նա երկրի հողամասին վրայ կ'ապրի, բայց ատիկա իրեն համար չատ ալ բախտորոշ ճակատագիր մը չէ: Ոչխար մը դրեթէ նոյն կեանքը պիտի ապրէր եթէ ո՛չ թէ այս, այլ տարբեր երկրի մը ոչխարը եղած ըլլար: Սահմանամերձ շրջաններու մէջ անասունները ազատօրէն կրնան անցնիլ մէկ երկրէն միւսը, առանց հասկնալու որ երկիր կը փոխեն: Ատոր փոխարէն կրնա՞նք արդեօք անասուններու վրայ հողային պատկանելիութեան հարց առեղծել: Տնտեսական տեսակէտէ թերեւս այո՛: Ռուսաստան անշուշտ որ իր գետերուն եւ ծովերուն մէջ ունեցած ձուկերը «ռուսական ձուկ» կրնայ որակել եւ իրմէ նկատել: Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ առկայ ոչխարները թրքական

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՍՈՒՐԻԱ ԿՐՆԱ՞Յ ՀԵՌԱՆԱԼ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

Պէյրութի Ան Նահարի մէջ, Սամիր Քասիր հարցը կը վերլուծէ, Լիբանանի վարչակարգին տապալման մը լոյսին տակ:

Հարցումը Լիբանանէն դիտուած կրնայ պատրանք մը թուիլ, քանի հոն տիրող համոզումն այն է, որ Իրաքի դէմ նախատեսուած պատերազմը պիտի առաջնորդէ ԱՄՆ–ու զօրակցութիւնը վայելող սուրիական հոգատարութեան երկարաձգումին, ինչպէս եղաւ 1991–ին «ախատի փոթորիկ» գործողութեան վարդապետին: Բայց, Լիբանանեան այս համոզումն ալ, որ սուրիական տիրապետութեան ապագայի որեւէ հարցադրում ապարդիւն է, իր կարգին պատրանք մը չէ՞: Արդարեւ, Լիբանան տեղաւորուած սուրիական բանակին քաշուելուն հապաղումը մանրամասնութիւն մըն է, ապահովաբար հարցումներու չրջագօտիին մէջ, Մերճաւոր – Արեւելքի նոր դիմագիծի մը ի տես, իրաքեան վարչակարգին ծրագրուած կործանումէն եաք: Բայց եւ այնպէս, այն պարզ իրողութիւնը, որ այս վարկածը նչուած է կարդ մը արաբ դէմերու կողմէ, փոփոխութեան մը նշանն է:

Ի դէպ, սուրիական հեռացումի մը վարկածը, երբ կը մտաբերուի, չի հիմնուիր Լիբանանի եւ Սուրիոյ ուժերու վերադնահատման մը մէջ, այլ աւելի Մերճաւոր – Արեւելքի նոր կարգի մը տեսլեղէն: Այն, ինքզինք պարտադրել առաջ վսկ, որոշ երեւոյթներ կը տեսնը-

ոչխար են: Բայց անտեսական արժէք չունեցող անասուններուն մասին ինչ պիտի մտածենք: Ռուսաստան «ռուսական ապրանք» պիտի նկատէ՞ արդեօք իր ընդարձակ հողերուն վրայ թռչտող ճանճերը, մժեղները, բուերը, զանազան տեսակի թռչուններ, միջատները: Սանկ անարժէք եւ զանցառելի գոյութիւններ չե՞ն պետութիւններու համար: Են: Նոյնիսկ անտեսական վնաս պատճառող գոյութիւններ են, որոնց դէմ պայքար ալ կրնայ տարուիլ չրջապատի պահպանումի եւ մաքրութեան համար: Բայց ազդութեան հարց կրնա՞յ դրուիլ այդ փոքրիկ կամ մեծ միջատներուն ու անասուններուն համար: Ո՞ր թռչունին ղոյզն իսկ հողն է թէ ինչպիսի կառավարութիւն մը գործի գլուխ եկած է այն երկրին մէջ, ուր ան կ'ապրի սա կամ նա եղանակին: Կամ հողին տակ ապրող որդի, ճճիի մը համար ի՞նչ կը փոխուի եթէ իր ապրած հողամասը մէկ պետութենէ անցնի ուրիշ պետութեան մը ձեռքը:

Բայց մարդոց համար որքա՞ն չատ բան կը փոխուի հողերու վրայ կատարուած փոփոխութիւններու զուգահեռ կերպով: Հողը մէկն է այն քանի մը չատ ճակատագրական եւ բախտորոշ ազդակներէն որոնք ուղղութիւն կու տան մարդոց կեանքին: Հողը ուղղութիւն կու տայ ո՛չ միայն իր վրայ ապրած մարդոց կեանքին, այլ նաեւ աւելի հեռաւոր հողերու վրայ ապրող ուրիշ մարդոց կեանքին: Եթէ այստեղ բարեբեր, բերրի եւ հարուստ ենթահող ունեցող հող մը կայ եւ քիչ անդին խոպան, անբարեբեր, անպտուղ հող մը, անբարեբեր հողի վրայ ապրող մարդոց աչքը պիտի մնայ այս տեղի բարեբեր հողին վրայ: Այսպէս՝ քարիւղի հարուստ պաչար ունեցող երկրի մը բնակիչը բարօրութեան բաժին մը պիտի ստանայ իր երկրին բախտաւորութենէն, բայց ատոր փոխարէն իր ապրած երկիրը պիտի դառնայ քարիւղ չունեցող երկիրներու ու մարդոց ախորժակին առարկան, բան մը՝ որ միչտ վտանգ կը ստեղծայ հոն ապրող մարդոց երջանկութեան համար:

Ռ. Չ.

ՖԱՍԹ ՖՈՒՏԻ ՀՍԿԱՆ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԻ ՄԷՋ

Այն ընկերութիւնը, որ փաթ փուտը հսկայական չափերով սպասարկեց աշխարհին, այժմ պատասխանատու է կուլ տալ համաշխարհային իր ձգտումներուն վտքրացած մէկ պատառը:

Տնտեսական ծաղկումի շրջանին աշխարհի տարածքին աւելի քան 1000 ճաշարան բանալէ ետք, Մքտանըլտ'ծ նահանջ կ'արձանագրէ տնտեսական տակատրացումի եւ հետզհետէ արագ մրցակցութեան պատճառով: Որոշ նշաններ ցոյց կու տան, թէ կարգ մը յաճախորդներ արդէն կշտացած են ընկերութեան տանդական պիկ մաքէյն եւ տապկուած դետնախնճորէն:

Մքտանըլտ'ծի դլխաւոր պատասխանատու ձէք կրինպըրկ նոյնիսկ կը ծրագրէ փակել կարգ մը ճաշարաններ եւ քաշուիլ միջազգային անկայուն չուկաներէն՝ առաջքը առնելու համար եկամուտի նահանջին եւ բաժնետոմսերու անկումին: Ան կ'ըսէ, թէ վերջին չորս ամիսներու եկամուտը պիտի չգոհացնէ ընկերութեան ակնկալութիւնները:

«Ամէն օր 46 միլիոն հոգի կ'այցելէ Մքտանըլտ'ծ, – կ'ըսէ Կրինպըրկ, սակայն սկսած ենք անդրադառնալ, թէ կան որոշ առիթներ, երբ մարդիկ չեն ուզեր Մքտանըլտ'ծ ուտել»:

Ասիկա մղած է, որ 120 երկիրներու մէջ օրական միլիառաւոր պըրկըրներ վաճառող ընկերութիւնը նորութիւններ փնտռէ, բարելաւէ ճաշարաններուն մահկանացուն եւ իր սպասարկած ճաշերուն մէջ այլազանութիւն ներմուծէ:

Օրինակ, Պրազիլիոյ մէջ Մքտանըլտ'ծի մասնաճիւղերը համացանցի վրայ նաւարկելու սպասարկութիւն կը մատուցեն յաճախորդներուն, իսկ Ճափոնի մէջ մանուկներու ուտելիքի խաղալաւերը փոխարինուած են համակարգիչի խաղերու կեդրոններով: Առաջին անդամ Ատլանտայի մէջ փորձուած Մքքաֆէն, Սթարպաքսի իրրեւ «պատասխան», արդէն կը թափանցէ այլ չուկաներ: Մինչեւ Նահանգներու տարածքին կարգ մը մասնաճիւղեր կը սպասարկեն ուտեստ ճաշեր եւ սենտուիչներ: Ընկերութիւնը կը ծրագրէ յառաջիկայ տարի Միացեալ Նահանգներու տարածքին մէջ քիչ մը աւելի քան 140 նոր մասնաճիւղեր բանալ եւ զանոնք վերջին նահանգներուն մէջ:

Սակայն Մքտանըլտ'ծի եկամուտին մեծ մասը կուգայ հեմպըրկըրի վաճառքէն իսկ զայն սպասարկող ճաշարանները այլեւս յաճախորդներուն քիմքերը չեն գոհացներ: Միացեալ Նահանգներու եւ արտասահմանի մէջ հակառակ «նոր համեղութեան» եւ յաւելեալ ընտրանքներու: Աշխարհի տարածքին առնուազն մէկ տարի առաջ բացուած մասնաճիւղերու մէջ անցեալ Հոկտեմբերի վաճառքը 2 առ հարիւրով անկում արձանագրած է, իսկ չարը 7 առ հարիւր համեմատութեամբ նուազած է վերջին 7 ամիսներուն:

Միացեալ Նահանգներու մէջ նահանջը հետեւանք է Ուենտի'զի եւ Պըրկըր Քինկի նման ցանցերու հետ մրցակցութեան: Երեք ընկերութիւնները աշնան սկիզբը մղեցին գներու պատերազմ մը, որուն ընթացքին Մքտանըլտ'ծի գլխաւոր գէնքը մէկ տոլարի սենտուիչներն էին:

Թէեւ զեղչուած գիները եւ մեծ չափի ուտելիքները որոշ յաճախորդներ կը ներգրաւեն, սակայն չատեր նուազ քանակութեամբ ուտելիք ակսած են գնել, իսկ քննադատները կը վիճին, թէ փաթ փուտի աժան սպասարկութիւնները կ'աղեղնեն առնքութեան համեմատութիւնը:

Արտասահմանի մէջ Մքտանըլտ'ծ կը կրէ տնտեսութեան համաչխարհային նահանջին անդրադարձները: Վաճառքը մասնաւորաբար տկար է Հարաւային – Ամերիկայի եւ Միջին – Արեւելքի մէջ: Ընկերութիւնը կը ծրագրէ իր մասնաճիւղերը փակել երեք երկիրներու մէջ: Ընդհանուր հաշուով 175 մասնաճիւղեր փակելու մասին կը մտածուի:

Եւրոպայի մէջ ընկերութիւնը տակաւին կը տառապի խենթ կովու հիւանդութեան տպաւնային անդրադարձներէն: Յարատեւ ճիդերէ ետք Մքտանըլտ'ծ դարձեալ իր ակնկալութիւնները կը պահանջի Ֆրանսայի մէջ, որ Եւրոպայի տարածքին ընկերութեան ամէնէն արագ աճող չուկան է:

Թէեւ Ֆրանսայի բազմաթիւ ընտանիքներ Մքտանըլտ'ծի հաւատարիմ յաճախորդներն են, սակայն Ֆրանսայի մէջ համաչխարհայնացումի երեւոյթներուն դէմ պայքարի դեկավար ժողէ Պովէ բուռն պայքար կը մղէ այս ընկերութեան դէմ: 1999–ին ան ցուցարարներու խումբ մը առաջնորդեց դէպի նոր կառուցուող Մքտանըլտ'ծի մասնաճիւղ մը եւ քանդել տուաւ զայն: Անոր բանտարկութեան պատիժը կրճատուեցաւ նախագահական յատուկ ներումով: Անցեալ ամիս Մքտանըլտ'ծի նոր ճաշարան մը հրոյ ճարակ դարձաւ Ֆրանսայի Կրընոպլ շրջանին մէջ, անոր բացումին դէմ բողոքի արտայայտութիւններէ ետք:

Կրինպըրկ կը մերժէ այն ամբաստանութիւնները, թէ Մքտանըլտ'ծ ամերիկեան հրէշ մըն է, որ փաթ փուտ կը պարտադրէ անոր վնասներուն անտեղեակ յաճախորդներու: 2001–ին ընկերութեան սպասարկած ուտելիքներուն 75 առ հարիւրը պատրաստուած է Ֆրանսական արտադրութիւններով:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

(Ինքերնէշրնըլ Հերըլտ Թրիւպիւնէն)

ԴԱՂՕՒԹԷ ԳԱՂՕՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին երդիքին տակ, Դեկտեմբեր 31–ին, հոգաբարձութեան կողմէ ամանորեան հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է ի պատիւ բժշկական դասուն եւ աւանդութեան համաձայն, հոգեբարձութեան կողմէ յուշանուէրներ յանձնուած են այն բժիշկներուն, որոնք զործած են 50 կամ 40 տարի անխափան: Բացման խօսքը արտասանած է Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Սեդրակ Թոքատ: Ելոյթ ունեցած է բժշկապետ Արման Զաքըրօղլու, որ յայտնած է թէ հիւանդանոցին բժշկական դասը պիտի շարունակէ իր վեհ առաքելութեանը Գթութեան Ջարկի ներքեւ:

***

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Թարզմանչաց վարժարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 31–ին, աշակերտները կազմակերպած էին ամանորեան հաւաքոյթ մը: Բացման խօսքը արտասանած է Սէյհել Աբթունչ, որմէ ետք գործադրուած է դեղարուեստական կոկիկ յայտադիր մը: Հանդէս մըն ալ կազմակերպուած է մանկապարտէզին համար:

դէմ պայքարի դեկավար ժողէ Պովէ բուռն պայքար կը մղէ այս ընկերութեան դէմ: 1999–ին ան ցուցարարներու խումբ մը առաջնորդեց դէպի նոր կառուցուող Մքտանըլտ'ծի մասնաճիւղ մը եւ քանդել տուաւ զայն: Անոր բանտարկութեան պատիժը կրճատուեցաւ նախագահական յատուկ ներումով: Անցեալ ամիս Մքտանըլտ'ծի նոր ճաշարան մը հրոյ ճարակ դարձաւ Ֆրանսայի Կրընոպլ շրջանին մէջ, անոր բացումին դէմ բողոքի արտայայտութիւններէ ետք:

Կրինպըրկ կը մերժէ այն ամբաստանութիւնները, թէ Մքտանըլտ'ծ ամերիկեան հրէշ մըն է, որ փաթ փուտ կը պարտադրէ անոր վնասներուն անտեղեակ յաճախորդներու: 2001–ին ընկերութեան սպասարկած ուտելիքներուն 75 առ հարիւրը պատրաստուած է Ֆրանսական արտադրութիւններով:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

(Ինքերնէշրնըլ Հերըլտ Թրիւպիւնէն)

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

4

Երբ Արաքսին եւ ես փողոց ելանք Վարդգէսին երթալու համար, փողոցը ամէն ինչ սովորական ձեւով կ'ընթանար: Անհամար ծախողները, ամէն օրուան պէս բարձր կը կանչէին իրենց ապրանքը դովելով:

Պոլսոյ մէջ ամէն բան կը ծախուի անյորդ վաճառորդներով: Միս ու ձուկ, միրգ, բանջարեղէն, կաթ ու սէր, հաց ու քաղցրահաց: Կ'անցնի նաեւ նպարավաճառը: Ա՛ն կ'անցնի՝ առանց ապրանքի «նպարավաճա՜ռ, նպարավաճա՜ռ» պոռալով եւ աչ ու ձախ պատուհաններով նայելով: Եւ ահա պատուհանները կը բացուին եւ տանտիկինները իրենց ապսպրանքները կ'ընեն: Բրինձ, իւղ, օճառ, պանիր ու չաքար: Քիչ յետոյ նպարավաճառի աչկերտը կը բերէ ապրանքները:

Կէս օրէն վերջ կը սկսին թել ու ասեղ, ժապաւէն, ժանեակ, կերպասեղէն եւ այլն ծախել: Իսկ իրիկուան՝ ընթրիքի վերաբերեալ ուտելիքներ, մասնաւորապէս մածուն: Եօղո՛ւրդ, եօղո՛ւրդ, քայմաքը եօղուրդ...

Ես միշտ զարմացած եմ, թէ տանտիկիները ինչպէ՛ս կրնան իրենց ուզած ապրանքի կանչը զանազանել այս աղմուկի մէջ, երբ ամէն վաճառող աւելի կը պոռայ միւս վաճառողներուն ձայնը անլսելի դարձնելու համար:

Պոլսեցի կինը չատ քիչ անգամ չուկայ կ'երթայ գնումներ ընելու, մասնաւորապէս ուտելիքին համար: Ան պատուհասպէս նաեւ նստած՝ կը սպասէ եւ իր ուզածը ծախողը անցնելուն պէս, կը պոռայ ու կը կեցնէ, երկար կը սակարկէ եւ յետոյ կ'վճէնէ չուանով կապուած սակաւիկ մը, որուն մէջ դրած կ'ըլլայ գնած ապրանքին գինը: Ծախողը դրամը կ'առնէ եւ փոխարէն ապրանքը կը դնէ սակաւիկին մէջ, որ տանտիկինը զգուշութեամբ վեր կը քաշէ:

Գլխաւոր փողոցներուն մէջ այս դործողութիւնը կը կատարուի տան բակին մէջ, իսկ երկրորդական փողոցներուն մէջ՝ ուղղակի փողոցին մէջ:

Զարմանալի է մարդ արարածը. չնչին երեւոյթներու իսկ կը կառչի յուսալու, չբարոյալքուելու համար: Փողոցներու այս առօրեայ երեւոյթը քիչ մը խաղալու դեղուց հոգիս: Հաճոյքով կը լսէի թէ ինչպէս 4–րդ յարկէն դէր կին մը բարձրաձայն կը սակարկէր դղրամ ծախողին հետ: Տանտիկինը քանի փարայի երեք հատ տասը փարայի վրայ: Ես մանուր հետաքրքրութեամբ կը հետեւէի այս սակարկութեան, կարծես կենսական հարց մը ըլլար այդ ինձ համար:

Կը մտածէի.– «Եթէ դեռ կան մարդիկ, ան ալ իմ տունէս քանի մը քայլ հեռու, որ նոյնքան դրամով ղդրամ մը աւելի ուներ նենալու մտահոգութեամբ տարուած են, կը նշանակէ թէ կեանքը իր բնական ընթացքով կ'երթայ, ուրեմն, անկարելի է որ մենք, երկու երիտասարդ կիներս, որ ահա կ'անցնինք այս փողոցէն, դժբախտ ըլլալու պատճառներ ունենայինք»:

Փողոցին մէջ տարածուած ձուկի, թարմ հացի, ելակի, պանիրի խառն հոտը ցաւի պէս կսկծեց ստամոքսս, եւ ես նոր յիշեցի, որ նախորդ կէսօրէն ի վեր բան չէի կերած: Իրիկունը սեղանը պատրաստ էր, ընթրիքի պիտի նստէինք, երբ... Աւրդեօք բան մը կերա՞ւ ան, ո՞ւր կերաւ:

Վարդգէսին տունը չատ մը ուրիշ կիներ ալ եկած էին խորհրդի: Անոնց ամուսիններն ալ տարուած էին նոյն պիչերը: Ցայտնի եղաւ, որ մօտաւորապէս 300 հոգի նոյն պիչերը ձերբակալուած էին, բոլորն ալ մտաւորականներ՝ վաստակաւոր, բժիշկ, դրադէտ, լրագրող, ուսուցիչ:

Ըստ Վարդգէսի՝ եղածը թիւրիմացութեան արդիւնք էր, պէտք չէր մտահոգուէինք: Բոլորն ալ չուտով պիտի արձակուէին: Ան խորհուրդ տուաւ հանդիստ մնալու, իրարու երթալ գալէ խուսափելու՝ աւելորդ կասկածի տեղի չտալու համար:

Դժուար չէր նկատել սակայն թէ որքա՜ն տխուր էր ան եւ որքա՜ն աւելի տխրութիւն կար անոր աչքերուն մէջ, երբ անունը կանդ կ'առնէին իմ վրաս: Ան պիտէր, որ ես բոլոր կամուրջներս կոտրած էի անցեալիս հետ եւ որքա՜ն ատկապօրէն մինակ էի հիմա:

Երբ դուրս կ'ելլայինք, Վարդգէս մեծաձայն ինձ եւ ձեռքս դնելով ուսիս՝ ըսաւ ձայնով մը, որ սրտէն կուգար.

– Սօնա, սիրելիս, դուն իմ քոյրս ես, ամուսինդ աւելի մօտ է ինձ քան եղբայր մը: Մի տատամսուիր ինձ դիմելու, ինչ բանի համար ալ որ ըլլայ: Անկարելին պիտի ընեմ քեզ օգնելու համար:

Ես չկրցայ օգտուիլ այդ թանկագին բարոյական օժանդակութենէն: Քանի մը օր վերջ գինքն ալ տարին, թէեւ Թրքական Ներհրդարանի անդամ էր եւ իրը թէ «անձեռնմխելի»:

Տարին Վարդգէսը, որ բոլորը համոզել կը ջանար, ճիշդ ամուսնոյս պէս, թէ անկեղծ է եւ տեւական թուրքի սիրալիր վերաբերմունքը: Տարին նաեւ Գ. Զօհրապը, Պոլսոյ ամենատառապին փաստաբանն ու հռետորը, ոչ միայն հայ, այլ եւ թրքական շրջանակներու մէջ, նոյնպէս Ներհրդարանի անդամ եւ «անձեռնմխելի»...

Այս դէպքերը կու գային մեր յիշողութեան մէջ թարմացնելու քանի մը տարիներ առաջ կատարուած ոճիր մը:

Ճիշդ այն ժամանակ, երբ դեռ կը ճատէին Թուրքերու եւ Հայերու բարեկամութեան մասին եւ սրտառուչ համբոյրներ կը փոխանակէին երկու կողմի պետականաւորներու մէջեւ, պատահեցան Ատանայի Ջարդերը: Մեծ թուով Հայեր ըսպանուեցան Թուրքերու կողմէ: Հայերը տակաւին դինովցած եղբայրական դեղեցիկ խօսքերէն, միամտութիւնը ունեցան կարծելու, որ եղածը նոր կառավարութենէն անկախ միջադպ մըն էր ուղղակի տեղական հանդամանք ունեցող, մանաւանդ որ նոր կառավարութիւնը Ներհրդարանի անդամներէ կազմուած Ցանձնախմբ մըն ալ դրկեց տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու եւ յանցաւորները պատժելու համար:

(Շար. 11)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԹ

*Թոհմ.*_ Տէր եւ Տիկին Օննիկ Զաքեան 120 եւրօ:

(Շար. Ա. Էջէն)

դէպք մը յայտնաբերուած է կլէնտէյլի մէջ: Ոստիկանական նախնական տուեալներու համաձայն «Զանգու Զիլքըն» ապատարիւրեան ճաշարաններու սեփականատէրը՝ Մարտիրոս Իսքէնտէրեան անձնասպան եղած է: Տան մէջ, սպաննուած գտնուած են նաեւ երկու կիներ, որոնք իր մայրն ու քոյրն են: Կ՚ըսուի թէ Մ. Իսքէնտէրեան, որ ծանօթ անձ մըն էր Լոս _ Անճըլըսի իր բարերարութիւններով, առեղծ մը ի վեր կը տապալէր անթուժելի հիւանդութենէ մը:

ԹԷՆԻՍ

Ալեքսանդրիոյ Օփընին, Ա. չրչանին Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) յաղթեց Կոմարի (Ֆրանսա) 3_6, 6_3, 6_1 (լքումով): Ա. չրչանին յաղթած են նաեւ Ս. Սարգսեան (Հայաստան), Ազասի (ԱՄՆ): Սարգսեան յաղթած է Գալերիի (Արժանթին) 6_4, 3_6, 7_6 (7_4), 6-0: Ազասի յաղթած է ամերիկացի Վահալիի 7_5, 6_3, 6_3: Կիներու բաժնին մէջ պարտուած է Ֆ. Միքայէլեան (Զուիցերիա):

ՁՇԴՈՒՄ

ARMENIA, Pictorial Treasury of an Ancient Land (*տես՝ «Յառաջ», Յունուար 15, Բ. էջ*) *հատորին գինն է 45 եւրօ (ոչ՝ 35):*

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
de Marseille

Le Comité des Dames
vous invite à partager ensemble

«LE GATEAU DES ROIS»

Dimanche 26 janvier à 15 heures

dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Partie artistique :
musiques,
chants et danses...

Venez nombreux ! ! !
l'Entrée est gratuite

Réservations S.V.P.
☎ **04 42 22 08 52** ou **04 91 77 84 70**

RADIO FRANCE

FIGURES SENTIMENTALES
Dimanche 19 janvier, 18 heures
MUSIQUE TRADITIONNELLE

«Les maîtres de musique d'Arménie»

Anna Mayilian, soprano
Grigor Arakelian Kiamani, kiamané
Arkadi Poghosian, tar
Varazdat Hovhannisyan, doudouk
Artur Grigorian, beloul, shevi
Robert Durunts, tambours dhol et daf

Le concert aura lieu
à la Maison de Radio-France
Salle Olivier Messiaen
116, avenue du Président Kennedy,
Paris 16e

Entrée libre dans la limite des places disponibles.

Ce concert sera diffusé sur les antennes de Radio France.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽՍՋի փարիզի Ա. Թաղէոսեան մանուճեանի ժողովը Շաբաթ, Յունուար 18, ժամը 14·30_ին, սովորական հաւաքատեղին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Dans le cadre de l'anniversaire
de l'adoption
par le Parlement Français
de la loi du 18 janvier 2001
reconnaissant le génocide arménien

René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

La Maison de la Culture Arménienne
Le Comité d'Histoire du Confluent d'Alfortville
La Municipalité

ont le plaisir de vous inviter
à la **CONFERENCE-DEBAT**
organisée à l'occasion de la parution du livre
de ARA KRIKORIAN
«DICTIONNAIRE DE LA CAUSE ARMENIENNE»

«La France, les Grandes Puissances et la Cause Arménienne»

Conférencier : ARA KRIKORIAN

Vendredi 17 janvier à 19 heures 30
Espace Culturel «Le 148»
rue Paul Vaillant-Couturier

> **19h30 : Signature du livre**
> **20h30 : Conférence-débat**

EXPOSITION D'ARTS ARMENIENS
— du 10 au 17 janvier —

Pour tous renseignements : **M C A**
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél.: 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **S P F A,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9e arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17
VENDREDI
17 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Այլտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻԻ 20·602 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·602

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Անգարա ծայր աստիճան մտահոգ է Իրաքի պատերազմի մը հետեւանքներէն եւ ամէն միջոցի կը դիմէ արգիլք ըլլալու համար անոր։ Մէկ կողմէն, ինչպէս արդէն ըսուեցաւ, հակառակ ԱՄՆ-ու սերտ դործակից, զինակից ըլլալուն, չէ ընդունած թուրքերէրաք սահմանին հիւսիսային ճակատ մը բանալու ամերիկեան առաջարկը։ միւս կողմէն, վարչապետ Ա. Կիւլ բազմակողմանի ջրափոխներով կը ջանայ հարցին լուծում մը գտնել, առանց պատերազմին անհրաժեշտութեան։

Ուաշինկթըն դոհ չէ Անգարայի վարանումներէն. կ'ուզէ որ թրքական տարածքը առանց այլեւայլի, տրամադրուի ամերիկեան զօրքերու։ Այդ ուղղութեամբ համոզելու, համաձայնութեան մը գալու նպատակով Յունուար 19-ին Անգարա կը հասնի ԱՄՆ-ու սպայակոյտի նախագահը զօրավար Ռ. Մայըրս։ Այդ այցին մասին ամերիկացի պետանպէտ մը յայտնած է թէ նպատակը անպայման ճնշում բանեցնել չէ Անգարայի վարչակալուածքը նախնական համաձայնութիւն մըն է, քանի որ Ուաշինկթըն կը հաւնայ ՄԱԿ-ի որոշումներէն առք դիրք ճգնելու Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը։ Նոյն դիւանապէտը աւելցուցած է թէ արդէն Ուաշինկթըն ալ պատերազմի վերջնական որոշում չէ տուած, բայց կ'ուզէ այդ հեռանկարին համեմատ պատրաստուիլ, որպէսզի երբ զինուորական միջամտութիւն մը անխուսափելի ըլլայ, արագօրէն կարենայ գործի անցնիլ։

80 հազար ամերիկացի զինուոր Թուրքիա փոխադրելու առաջարկը Անգարա մերժած է, թոյլ տալով միայն 20 հազարէն նուազ զօրաբաժնի մը, ինչ որ չի գոհացներ Ուաշինկթըն։ Ամերիկացի մեկնաբաններ նոյնիսկ յստակօրէն պատասխանատուութիւն մը կը վերագրեն Անգարայի, ըսելով որ եթէ ռազմական գործողութիւնները երկար տեւեն եւ ԱՄՆ կորուստներ ունենան, աւտր պատասխանատուութիւնը պիտի պատկանի հիւսիսային ճակատ մը բանալ մերժողներուն, ասոնցմէ՝ Թուրքիոյ։

Պատերազմէն խուսափելու թրքական ջանքերուն մէջ կարեւոր դեր մը ստանձնած է վարչապետ Ա. Կիւլ։ Ան չորքի երկիրները կատարած այցերով կը ջանայ Ս. Հիւսէյնի վրայ ճնշում բանեցնելու ճակատ մը ստեղծել, որպէսզի Իրաքի նախագահը ստիպուի հրաժարիլ։

Անգարա այս իմաստով 3 այլընտրանք կ'առաջարկէ. ա) Շրջանի երկիրներէն պատուիրակութիւն մը Պաղտատ երթայ եւ համոզէ Ս. Հիւսէյնը ամբողջական ապաքինումի մը որ ոչ մէկ կասկածի տեղ ձգէ, բ) Շրջանի երկիրներու իրաքեան վեհաժողով մը գումարուի ուր հասարակաց կեցուածք ճգնուի, գ) միանականի յայտարարութիւն մը հրատարակուի։ Անգարա պատրաստ է այս երեքէն որեւէ մէկուն նախընտրութեամբ գործելու։

Իսկ հակառակ բոլոր ջանքերուն պատերազմը անխուսափելի ըլլալու պարագային, Անգարա կ'ուզէ որ շրջանի երկիրները միասնաբար գործեն, որպէսզի ապահովուի Իրաքի եւ շրջանի երկիրներուն հողային ամբողջականութիւնը, իրաք չմասնատուի ու կեդրոնական ժողովրդավար իշխանութիւն ունենայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ _ Նահանգները 450 միլիոն տոլար պիտի տրամադրեն Ռուսաստանի,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուճուար 16)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ 11 ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը Յունուար 15-ին որոշած է արձանագրել նախագահութեան հետեւեալ 11 թեկնածուները. Ռ. Քոչարեան, Ստեփան Դեմիրճեան (Ժողովրդական), Րուբէն Ազդեան (Միաւորուած Հայեր), Արամ Կարապետեան («Հեռանկար» կեդրոն), Արամ Սարգսեան (Դեմոկրատ), Արտաշէս Գեղամեան (Ազգային միաբանութիւն), Վազգէն Մանուկեան (Ազգային ժողովրդավար միութիւն), Վլադիմիր Դաւրիենեան (Համայնավար), Գառնիկ Մարգարեան (Հայրենիք ու պատիւ), Արամ Սարգսեան (Հանրապետութիւն), Արամ Յարութիւնեան (Ազգային համաձայնութիւն)։

Յանձնաժողովը չէ արձանագրած 12-րդ թեկնածուն՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեանը, այն պատճառաբանութեամբ որ Անձնագրային եւ վիճակների վարչութեան տեղեկագրին մէջ գտուած է թէ թեկնածուն մինչեւ 2001-ն ի վեր Հայաստանի քաղաքացի կը համարուի, մինչդեռ օրէնքը կը պահանջէ որ ներկայացողը վերջին 10 տարին այդ քաղաքացիութիւնը ստացած ըլլայ։

Թեկնածուները Հանրային հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն քարոզչութեան ձրի եւ վճարովի իրաւունք կ'ունենան, Յունուար 21-էն մինչեւ Փետրուար 18։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒՕՐԵԱՑ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Նախագահ Քոչարեան Յունուար 16-ի առաւօտեան, եւօրեայ պաշտօնական այցելութեամբ մեկնած է Մոսկուա։ Իր ըլլալիք հանդիպումներ պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Պաշտպանութեան, Արտաքին գործերու, Առեւտուրի եւ տնտեսական զարգացման, Ուժանիւթի, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Մարդանքի նախարարները, կեդր· Դրամատան նախագահը, երեսփոխաններ, Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանը, պաշտօնատար այլ անձեր, մշակոյթի եւ արուեստի ծանօթ դէմքեր, լրագրողներ։

Պաշտօնական այցելութեան շրջանակին մէջ հանդիպումներ նախատեսուած էին նախագահ Պուտինի, վարչապետ Կասիանովի, Դումայի նախագահ Սելեզնիովի, Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահ Միրոնովի, Մոսկուայի քաղաքապետ Լուժկովի հետ։ Տեղի կ'ունենան նաեւ ընդլայնուած կազմով բանակցութիւններ։ Ռ. Քոչարեան ծաղկեպսակ կը զետեղէ Անծանօթ զինուորի յուշարձանին։ Հայաստանի նախագահը այլ հանդիպումներ ալ կ'ունենայ գործարար շրջանակներու, ակադեմականներու եւ լրատու միջոցներու ներկայացուցիչներու, ինչպէս նաեւ հայ համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ։ Նախատեսուած է այցելութիւն մըն ալ համատեսական ցուցահանդէսի «Հայաստան »տաղաւարին։

Ռ. Քոչարեան ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած համերգին։ Յունուար 18-ին Ռ. Քոչարեան տեսակցութիւն կ'ունենայ Մինսկի խումբին համանախագահներուն հետ։ Նոյն օրը պատուիրակութիւնը կը մեկնի Կրասնոդար։ Իրիկունը պատուիրակութիւնը կը վերադառնայ Երեւան։

*
**

ԸՍՏ ԲԱՔՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ Է

Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Աբիեւ Մեծն-Բրիտանիոյ Բաքուի դեսպանին յայտարարած է թէ Հայաստանի մեծաքանակ ռազմամթերքին պատճառով սպառնալիքի տակ է Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան քարիւղատարը, ուստի պէտք է միջոցներու ձեռնարկել։ Ադրբեջանցի նախարարը մաղթած է որ ադրբեջանեւբրիտանական ռազմական գործակցութիւնը աւելի սերտանայ։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱՐԸ ԽԱԽՏԱԾ ՉԻ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կտրուկ կերպով հերքած է ադրբեջանական լրատուփուռներու Յունուար 14-ի լուրը թէ հայկական զինեալ ուժերու կողմէ Ադդամի ուղղութեամբ կրակոց եղած է, խախտելով հրադադարը։ Ըսուած է նաեւ թէ նման լուրեր Բաքուի հերթական կեղծիքն են։ Բաքուի լրատուփուռները հաղորդած են նաեւ որ կարմիր Խաչի միջազգային կոմիտէի ներկայացուցիչներ այլեւս Լ.Ղ զինուորական հիւանդանոցը պահած ադրբեջանցի գերի Աբիեւին։ Անոր վիճակը բաւարար գոհունած է։ Աբիեւ Յունուար 8-ին վիրաւորուած ու գերի մնած էր երբ ադրբեջանական զօրամասեր կը փորձէին Ադդամի շրջանը խուժել։

*
**

Յունուար 15-ի կէսօրուան մօտ, Տաւուշի մարզի Բաղանիս գիւղի պաշտպանական դիրքերը ադրբեջանական կրակոցներու թիրախ եղած են։ Վիրաւորուած է 19-ամեայ զինուոր Մարտին Հայրեան (Գորիսէն)։

Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան սահմանագօտիին վրայ պարբերաբար տեղի կ'ունենան կրակոցի փոխանակումներ։ Այդուհանդերձ այդ հատուածը ամբողջութեամբ կը վերահսկեն հայ սահմանապահ ուժերը, որու ապացոյցն է Նոյեմբերեանէն երեւան եւ Իջեւան կատքերու եւ հանրակառքերու բաւական աշխոյժ երթեւեկը։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԻԱԾ ԴԻՐՔԸ ՖԻՖԱ-Ի Ա.ՂԻՒՍԱԿԻՆ ՄԷՋ

Ֆութպոլի Համաշխարհային Դաշնակցութիւնը (ՖԻՖԱ) հրատարակած է տարուան իր առաջին ցուցակը։ Հայաստանի հատաքանչը հոն կը գրաւէ 110-րդ դիրքը։ Առաջինը Պրազիլն է, երկրորդը՝ Ֆրանսան, երրորդը՝ Սպանիան։

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴ ԹԷ ԳՈՐԾԱԿԻՑ

Մեծ պաշտօնականութիւն ու ազդեցութեան հատանականութիւն չունենալով հանդերձ, բաւական հետաքրքրական տուեալներ ունի հանդիպում – հատ-քոյթը որ տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 24-ին, Երեւանի Գրողներու Միութեան Տան յուրա դահլիճին մէջ: Անոր նախաձեռնողներն ու մասնակիցները ժժգոհ-ներ, հակազդողներ եղած են, Հայաստա-նի մէջ թուրք զինուորներու ներկայու-թեան հետանկարին:

Այդ հետանկարը կապուած է ՕԹԱՆ-ի որուն կազմակերպած «Համագործակ-ցական լաւագոյն ջանք – 2003» զօրա-վարժութիւնները տեղի կ'ունենան յա-ռաջիկայ Յունիս – Յուլիս ամիսներուն Հայաստանի մէջ: Եւ այդ չրջանակին մէջ, թրքական զօրամասեր ալ կ'երթան Հայաստան, մասնակցելու զօրավարժու-թիւններուն: Այս վերջին տուեալը ա-նընդունելի է շատերու համար որոնց գլխաւորը յայտնուած է «Հայրենիք եւ պատիւ» կուսակցութիւնը որուն նախա-ձեռնութեամբ տեղի ունեցած է հանդի-պումը: Անոր ներկայացուցիչը Վարդան Մալխասեան ամառուան զօրավարժու-թիւններուն նաեւ թրքական զօրքին մաս-նակցութիւնը «Ազգային արժանապատ-ւութիւնը ոտնահարող, Հայոց եղեռնի յիշատակը սրբապղծող ամօթալի երե-ւոյթ» կոչած է: Աւելցուցած է թէ ամօ-թալի է մանաւանդ այն որ զօրավարժու-թիւնը այդ ձեւի կազմակերպութեամբ, ողջունած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսե-եան, Սպայակոյտի պետ Մխքայէլ Ցա-ւութիւնեան եւ նաեւ այն կուսակցու-թիւնը որուն ծրագիրը հիւսուած է ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի տեզ-ծումին տեսլականով: Թէ որո՛ւ կ'ակ-նարկէ Վարդան Մալխասեան, դժ-ւար չէ կռահել, կարդալով անոր խօսքը թէ «Մոռացած իրենց ծրագիրը, նրանք իշխանական կերակրատաշտից վերցրել են մի կտոր ոսկոր, իբրեւ ա-զատ, անկախ ու միացեալ Հայաստանի տեսլական: Թուրքական դրօշը պէտք է փողփողայ Վահան Յովհաննիսեանի եւ Դաշնակցութեան գլխավերեւում»:

Անկէ աւելի անդիմադրելի յայտնուած է, ինչպէս կը տեղեկացնէ Դեկտեմբեր 25-ի «Հայկական ժամանակ»ը, Հայաստանի բանակի Կոտայքի ջոկատի հրամանատար Արմէն Ալեքսեանը: Ան ըսած է թէ դի-մած են Պաշտպանութեան նախարարին որպէսզի վերջ տայ թրքամէտ քաղաքա-կանութեան եւ յարդուի մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը: Ան յայտա-րարած է. «Ո՛չ մի թուրքի լակոտ, ոչ մի թուրք զինուոր իրաւունք չունի իր ոտքը դնել մեր արեւածոր հողի վրայ»:

Աւելի՛ն. Իրենք դիմած են զօրավար-ժութեան մասնակցելիք հայ զինուոր-ներուն, վհատուներուն որ ոչնչացնեն Հայաստան մուտք գործող թուրք զին-ուորները, քանի որ «Իւրաքանչիւր Հայ իրաւունք ունի լուծել իր պապերի ար-եան վրէժը»:

Գրողներու Տան գահլիճին հաւաքոյ-թին ներկայ եղածներէն է «Կոմանդոս» կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Եղ-ւարդ Լինճիալեանն ալ. ան ալ պաշտպա-նած է տեսակէտը թէ թուրք զինուորնե-րու Հայաստան մուտքը կը բարոյալքէ հայ զինուորներն ու սպաները որոնք կը մասածեն թէ եթէ թուրք զինուորներու հետ եղբայրներ ենք, միասնական զօ-րավարժութիւններ կը կատարեն, ու-րեմն, որո՞նցմէ կը պաշտպանեն հայրե-նիքը:

Ազգային լեգէոն ջոկատի հրամանատար Արմատ Յակոբեան անդրադարձած է խնդրին բարոյական կողմին. յիշեցու-ցած է վերջերս յաճախադէպ դարձած հետեւակ կեանքը. «Խմենք այն տղա-մարդու կենացը, ում կինը Թուրքիա չի գնում»: Ցետոյ առաջարկած է ոտքի հանել մասնորհականութիւնը, անոնց պատմել սպասուած «խաչտառակութեան» մասին: Ան չէ մոռցած եկեղեցին ու Գա-րեգին Բ. Կաթողիկոսը որ «Մեծամեծ պատարագներ է կարդում նահատակների հոգու հանգստութեան համար, իսկ այժմ կարծես մոռացել է այդ անիւների մա-սին»: Ս. Յակոբեան հարց տուած է թէ հայութիւնը բարոյական ի՛նչ իրաւուն-քով կը պահանջէ որ աշխարհ ցեղասպա-նութիւնը ճանչնայ, եթէ պատրաստու-թիւն կը տեսնուի «ընդունց հետ մեր հողի վրայ ախպերութիւն անել»ու:

«Հայկական ժամանակ»ի տեղեկա-տուութիւնը ստորագրած է Աւետիս Բա-բալեանեան: Այս վերջինները չէ ըսած թէ վերոնշեալ զաղափարներուն տէրերը ի՛նչ կշիռ կը ներկայացնեն Հայաստանի հանրային կարծիքին մէջ: Օրինակ, հա-ւանականութիւն կա՞յ որ նախագահին, կամ Պաշտպանութեան նախարարին ե-ղած դիմումները լուրջ պատասխանի, բացատրականի արժանանան: Թէ՞, ծայ-րայեղ նկատուած տարրերու նախաձեռ-նութիւն է եղածը եւ պատասխանատու-ներ վարժուած են նման հակազդեցու-թիւններու:

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, առնուազն հետաքրքրական է նման քնոյթի հաւա-քոյթի մը մասին կարդալ: Եւ ըսել որ հակազդեցութիւնները կը զուգադիպին հայելութուրք մերձեցումի պիտակին տակ կրկին սեղան բերուած ճապկումին ո-րուն զործունէութեան ծրագիրէն դուրս մնացած չէ Երեւանն ալ :Չէ՞ որ յայտա-րարուած էր թէ մերձականներու կազ-մակերպած երթեւեկանդէսը Փարիզէն եօք պիտի կրկնուէր նախ Պոլսոյ, ապա Երեւանի մէջ, տարուելէ առաջ Հիւրոչի-մա: Ի՞նչ հակազդեցութիւն պիտի ձեւա-կերպեն արդեօք Գրողներու Միութեան դահլիճին հաւաքոյթին մասնակիցները, այդ ձեռնարկին հանդէպ. կամ, արդեօք մխայի զինուորականո՞ւն չրջանակի թրքա-կան ներկայութեան դէմ են իրենք, անկէ դուրս ամէն բան զեռեղելով ժողո-վուրդներու բնականոն յարաբերութիւն-ներուն սահմաններուն մէջ: Ի վերջոյ, հայելութուրք հաչտութեան առաջին հայ կողմնակիցները մասամբ ճարտուած էին Հայաստանէն որուն իշխանութիւնները ալ առնուազն տեղեակ էին խմորումին ու լուռ մնացած:

Ա. Բաբալեանեանի տեղեկատուութեան էջին մէջ կ'ըսուի թէ Դեկտեմբեր 24-ի հաւաքոյթին Սփիւռքահայեր ալ ներկայ գտնուած են. մէկը՝ «պարսկահայի ակ-ցենտով խօսող վահէ Շահվերդեանը» ըսած է թէ ՕԹԱՆ-ի հետ պէտք չէ զոր-ծակցիլ .իսկ Լիբանանէն Թիրայր Սե-ֆիլեան ափսոսանք յայտնած է որ Հա-յաստանը հանդիսին ահաբեկիչ երկիրներու դասակէն...:

Սփիւռքի հայութեան հասցէով նշուած պոռոտ այս յայտարարութիւնները ա-պահովաբար լարանին լարումը քիչ մը աւելցնելու ծառայած են, կամ քանի մը ծափ, բացագանչութիւն խլած: Անկէ անդին, քննարկումներէ ետք յայտարա-րութիւն մը ընդունուած է. հոն ըսուած է. «... Հայ զինուորականութիւնը դեռ կոիւ ունի ցեղասպան թուրքական պե-տութեան հետ: Դեռեւս ազատագրման են կարօտ Հայոց գրաւեալ հողերը: Թուրքիան որքան որ անցեալի, առաւել ներկայի եւ ապագայի մեր թշնամին է»: Այս մօտեցումով ալ «Ազգային ամօթի այս նախաձեռնութեան գլխաւոր պա-տասխանատուն» ցոյց տրուած են Հա-յաստանի իշխանութիւնները որոնք բար-ձրր ամպիոններէ «Ցեղասպանութիւն...» կը դոռան, բայց իրականութեան մէջ հայ զինուորներ կը զրկեն թուրք զօրավարի ենթակայութեան տակ:

Նիւթին առընչուած աւելի հետաքրքր-քական երեւոյթ մըն ալ կայ նոյն էջին վրան: Թերթը Ա. Բաբալեանեանի դրու-թեան կցած է կարճ պարբերութիւն մը, ըսելու համար թէ խմբագրութիւնը կ'ողջունէ Հայաստանի մէջ ՕԹԱՆ-ի զօրա-վարժութիւնները եւ անոնց թրքական մասնակցութիւնը: Կայ նաեւ մաղթանք-որ հայ եւ թուրք զինուորները հանդի-պին միասին նման առիթներով: «Հայկա-կան ժամանակ»ի համար շատ աւելի կա-րեւոր է, կ'ըսուի, Հայաստանի ապա-գան, քան անցեալը. իսկ այդ ապագան դրացիներու հետ բարի յարաբերութիւն-ներ հաստատելու մէջ կը կայանայ:

Հայելութուրք հաչտութեան, կամ մեր-ձեցումի, հետացումի յաջորդ նախաձեռ-նութիւնը անպայման նկատի կ'առնէ ե-ղած նշումը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵՐԸ, ՎԵՆԵՏԻԿ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս անգամ ալ հեղինակաւոր «Գար-բիէրէ տէլլա Սէրա»ն է Իտալիոյ ազգա-յին օրաթերթը, ձանփաոլօ Ռոմանաթօ-ի գրիչով, կիրակի, Յունուար 5, վենե-տիկեան հրատարակութեան մէջ (Գար-բիէրէ տէլ վենեթօ) կիրակնօրեայ իր համբաւաւոր նուիրած է Հայոց մոռ-ցուած ցեղասպանութեան... որուն ատե-նը եկած է որ ամէնքը յիշեն, յատկապէս այս չրջանիս երբ կը խօսուի եւ կը փոր-ձուի Թուրքիան ժողովրդավար ներկա-յացնել Եւրոպական Միութեան դռները լայն բանալու համար իր առջեւ:

Վերջերս յատակ պատմական դիրք բըռ-նող գրիչները, յատկապէս Իտալիոյ մէջ, ի նպաստ հայ ժողովուրդին եւ անոր արդար դատին, միշտ, առանց բացառու-թեան կը մէջբերեն Յովհաննէս – Պօղոս Բ. Պապին այցելութեան նշանակութիւնը Հայաստան, եւ մանաւանդ Ծիծեռնակա-բերդի եղեռնի յուշարձանին առջեւ ար-տասանած խօսքերն ու հզօր արտայայ-տութիւններով աղօթքը որուն նշանա-կութիւնը, դժբախտաբար մեր հայրենի իշխանութիւնները (եկեղեցական եւ քա-ղաքական) եթէ լմընցած ըլլային, ան-ներելի անչքութեամբ, մեկուսացած, անհաղորդ եւ հապճեպով չէին մօտենար այս դարապրջուխ կազմող այցելութեան: Ոչ միայն քնակչութիւնը անտեղեակ պահուած էր բացառիկ Հիւրին ժամա-նումին, այլեւ եթէ օրին մէկը պատմա-գէտ մը ուզէ նիւթեր հաւաքել դրեթէ ոչինչ պիտի գտնէ նոյն օրերու երեւան-եան մամուլին մէջ...

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԷ ՌՈՄԱՆԹՕ

Թուրքիան աւելի ընդարձակ է քան Ֆրանսան, Գերմանիոյ հաւասար բնակ-չութիւն ունի որ երկու անգամ աւելի ամ կ'արձանագրէ քան Սպանիան. 1952-էն ի վեր Մխայեալ – Նահանգներու հաւա-տարիմ դաչնակիցն է եւ Ատլանտեան Ուխտի անդամ. պաղ – պատերազմի տա-րիներուն ունեցած է կարեւոր դեր, բայց եւ այնպէս իր մուտքը Եւրոպական Միու-թիւն չատ էական հարցերու առջեւ կը դնէ զինք որ կարելի չէ զոհել քաղաքա-կան նկատումներու եւ Մխայեալ – Նահանգներու քաղաքական չահերու խորանին:

... Բաւ է յիշել 1915-ին թրքական հո-ղին վրայ կատարուած հայ ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը, ծրագրուած ամէնէն յետին մանրամասնութիւններով, իր հո-ղին վրայ ջնջմնջելու հազարամեակներէ արմատ ձգած նստակեաց խաղաղ եւ չի-նարար ժողովուրդ մը անմարդկային, չեռնուած տանջանքներով, մեղսակ – ցութեամբ Քիւրտերու, Չէրքէզներու եւ այլ օսմանեան իսլամ փոքրամասնու-թիւններու...:

1919-ին դաչնակիցներու յաղթական մուտքը Պոլիս առիթ կ'ընծայէ որ կոտո-րածի պատասխանատուները դատուին բայց 1923-ին քէմալական Թուրքիան մոռացութեան տուաւ ամէն ինչ եւ այդ էջը փորձեց վերջնականապէս դարձնել:

Հայերուն պատահական կոտորած մը չէ, իսկական ցեղասպանութիւն մըն է որ բոլոր կէտերով կը համապատասխանէ 1948-ի Մխայեալ Ազգերու ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒ-ԹԻՒՆ բառի սահմանումին: Ապա յօդ-ւածագիրը կը մէջբերէ Պապին խօսքերը արտասանուած Հայաստանի մէջ, որպէս մեծագոյն փաստերէն մին կատարուած եղելութեան:

Հակառակ բազմաթիւ պետութիւններէ ճանչցուած ըլլալուն, այսօր անհասկնալի է – կը դրէ – մեզի համար Մխայեալ – Նահանգներու բռնած ժխտողական դիրքը որ իր բարձրաղաղակ քարոզու-թեամբ պաշտպանած արդարութեան ըս-կզբունքները կը զոհէ ցեղասպան երկրին հետ իր ունեցած զանազան չահերուն խո-րանին:

Ռոմանաթօ իր խմբագրականը կը փակէ հարցականով մը.

– «Արդեօք Եւրոպայի ի՞նչ նպաստ կրնայ բերել, Թուրքիա մը իր կառքին լծել մինչ ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ողբերգական էջը դեռ բաց է...»-:

Հ. Ց. Պ.

Վենետիկ
11 – 01 – 2003

ՓԻՆԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՖԷՇԵԱՆ

ԽՄԲ. – Ստորեւ պղպատհայ ռդրացեալ գրագէտ՝ Եդուարդ Սիմֆէշեանի, գրա-կան ծածկանունով «Մխծեռնակ»ի, 1977 Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր թուականներուն «Մարմարա»ի «Ակնարկ»ի սիւնակին մէջ լոյս ընծայած հակիրճ ուսումնասիրու-թիւնները՝ հոյլ մը կիներու մասին, ո-րոնք համաշխարհային պատմութեան մէջ անջնջելի անուն թողած են:

*
**

ՍԱԼՈՄԷ

Յուդայի երկրին իշխանուհին, դուստր Հերովդէսի եւ Հերովդիատի, պարուհի եւ հեչատրդիւռ պարմանուհի, որ իր դեղեցկութեամբ չլացուց Սոդոմի ար-քունիքը, բայց արիւնով ներկեց զայն:

Իր մայրը, Հերովդիատ, ապանեղ տը-ւած էր իր ամուսինը, որուն եղբայրը, Հերովդէս Անթիպաս, կնութեան առած էր զինքը, բայց սիրահարած էր, Սալո-մէին: Այդ աղջիկը կախարդած էր ար-քունի ամբողջ մթնոլորտը, ունէր երե-նոսկ վարսեր եւ աստեղային աչքեր, կը քալէր թեթեւոտն ու կը նմանէր թուխ կարապի մը: Լուսնի լոյսին մէջ իր գե-դեցկութիւնը աւելի քաղցր կը ցաթէր զօրականներուն վրայ, եւ արեւուն տակ կը նմանէր զարդոսկիներով պսպղուն Աստարտէին:

Պալատան մէջ բանտարկուած էր տա-կաս Յովհաննէս Մկրտիչ, որ իր վիրա-պէն կ'անիծէր յաճախ Հերովդիատը, այդ ապրպատիղ կինը եւ դժոխքին չանթերը կը հրաւիրէր անոր վրայ: Սալոմէ տե-սաւ այդ տուրքը եւ վախարդուեցաւ անոր անմատոյց մեծութենէն, ուզեց համբու-րել անոր բերանը, բայց ետ մղուեցաւ անոր նզովքին տակ: Այն ատեն իր հօր եղբօրմէն պահանջեց Յովհաննէս Մկրտի-չի գլուխը, եւ այս բաղձանքին տիրա-նալու համար պարեց թագաւորին առ-ջեւ եօթը քօղերու պարը, առինքնեց ար-քան եւ իրեն արուեցաւ սուրբին արիւն-լուայ գլուխը, որպէսզի Սալոմէ յագե-ցնէ իր կիրքը եւ համբուրէ անոր բերա-նը: Հերովդէս պայրացաւ եւ սահմռկե-ցաւ այս տեսարանի առջեւ եւ հրամայեց որ սպաննեն Սալոմէն:

Օաքար Ուայլտ մեծարուեստ թատրեր-գութեամբ մը յաւերժացուցած է այս հնադարեան ողբերգութիւնը ,ուր կը ըս-ւենք Հերովդէսի պալատանքը.

– Սալոմէ՛, դուն որ նման ես խունկե-րու պարտէզի մը, դուն որ տատրակն ես բոլոր տատրակներուն...:

*
**

ՍՈՄՆԱՑԻՆ

Այն մեղապարտ կինը, որ ուզեց հրա-պուրել Քրիստոսը, բայց լսեց անոր սըր-տառուչ սաստը.

– Մի՛ մերձենար չիս:

Զայն տեսաւ Սելեւկեմի աղբիւրին մօտ, դեռ հեչտանքէն թաց չրթներով եւ դինիի բուրմունք մը մազերուն մէջ:

Յինդուհիի ժպիտ մը ծաղկած էր դէմ-քին վրայ եւ ծարիրուած աչքերը կը փայլատակէին անդիմադրելի չողիւնով մը:

Կը նմանէր սիրոյ եւ մեղքի այդեստա-նին մէջ ճմլուած ողկոյզի մը, մարգար-տէ մանեակ մը պարանոցին եւ զոհարա-զարդ վարսեր ուսերուն վրայ թափած:

Դեռ նոր ըմպեր էր երկրաւոր վայելքի մը նեկտարը, եւ այս արբեցութեամբ նայեցաւ Յիսուսին, չլացաւ անոր ճա-ռագայթումէն, ինկաւ ծնրադիր եւ ան-գամ մըն ալ լսեց անոր պատուէրը.

– Մի՛ մօտենար դու ինծի:

Սոմնացին չնջուած էր այդ մեղքի կա-ւին մէջ եւ կը պաղատէր երկնային ցօղը, սրբութեան պատմուճանը հագնելու հա-մար:

Եղիչէ Արք. Դուրեան վեհաչուք քեր-թուածով մը պատկերացուցած է «Մի՛ մերձենար չիս»ը, որուն վերջամասին կ'այլափոխէ մեղապարտ կինը եւ կը պատուիրէ.

– Եթէ հոգիդ նմանութեամբը ոսկւոյն չողայ, մարմինդ ալ արծաթով կիտուա-

ԿՈՎԱՍԿՈՒՄ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՀՈՒՇԵՐ

***

Ծրագրային դեպարտամենտը տրամաբանական եզրակացության է հանգել, որ ներկա պահին մեր երկրում ամենաարդիական մասնագիտությունը տնտեսագետի մասնագիտությունն է: Ընդ որում, ոչ թե ֆինանսների նախարարության կամ Կենտրոնական բանկի, այլ ինքնուրույն տնտեսագետի: Ինչո՞ւ է այդպես, ասել դժվար է, բայց փաստ է, որ ներկայումս ամենաշատ պահանջարկը հենց տնտեսագետների նկատմամբ է: Ամենաշատ հարցերը հենց նրանց են ուղղվում, ամենաշատ հրավերները հենց նրանց են ստանում, ամենաշատ առաջարկները հենց նրանց են անում: Ինչ-որ մեկը պետք է հասկանա, թե ինչ է կատարվում, ինչ-որ մեկը պետք է ասի, թե ինչ պետք է անել, ինչ-որ մեկը պետք է ցույց տա, թե ինչ չպետք է անել: Ինչ-որ մեկը պետք է ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան բացատրի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան համոզի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան ապացուցի: Ինչ-որ մեկը պետք է ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան ասի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան հարցնի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան խորհուրդ տա: Ինչ-որ մեկը պետք է ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան ուսուցանի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան սովորեցնի: Ինչ-որ մեկը պետք է ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան հորդորի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան առաջարկի: Ինչ-որ մեկը պետք է ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան ասի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան հարցնի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան խորհուրդ տա: Ինչ-որ մեկը պետք է ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան ուսուցանի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան սովորեցնի: Ինչ-որ մեկը պետք է ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան հորդորի, ինչ-որ մեկին ինչ-որ բան առաջարկի:

Ինչո՞ւ, արդյոք հենց հիմա է այդքան մեծ պահանջարկ տնտեսագետների նկատմամբ: Ինչո՞ւ

(Շար. Ա. էջէն)

որպէսզի բնաջնջէ քիմիական իր պէնքե-
րու պահեստը: Այս կապակցութեամբ
Արտաքին նախարար՝ Գոլին Փաուըլի
հրապարակած հաղորդագրութեան հա-
մաձայն, այդ օժանդակութիւնը կը միտի
արդելք հանդիսանալու որպէսզի այդ
պէնքերը չգողցուին:

ՋԵՒԻԱ, Յունուար 15–ին ալ չկրցաւ
ընտրել իր նախագահին՝ Վաքլաւ Հաւէ-
լի յաջորդը: Որեւէ թեկնածու հարկ ե-
ղած մեծամասնութիւնը չդտաւ: Հաւէլ
որու շրջանը վերջ կը գտնէ Փետրուար
2–ին, չի կրնար Գ. անդամ մը ներկա-
յանալ:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ աշխատաւորական կուսակ-
ցութեան թեկնածուն՝ Ամրամ Միցնա,
պարտութեան պարագային բոլորովին
բացառեց համախմբման կառավարութեան
դաշտիարը, այսինքն որեւէ ձեւով, պի-
տի չմասնակցի Շարոնի ղեկավարած
կառավարութեան մը: Այս յայտարարու-
թիւնը վերջին փորձ մը կը նկատուի
պակսող ձայները չորթելու համար: Կ'ու-
զէր համոզել որ՝ չքուէարկել աշխատա-
ւորականներու համար, կը նշանակէ Շա-
րոնի ի նպաստ քուէարկել:

ՄԱՄՈՒԼ – ԹՂԹԱՏԱՐ յարաբերու-
թիւններու չրջապտոյտին մէջ, Ֆրանսա-
կան Մամուլի Ազգային Դաշնակցութիւ-
նը դիտել տուած է հաշուեքննիչ Ատեանի
մօտ խորհրդականին՝ Անրի Փօլի, որու
յանձնուած է տեղեկագրի պատրաստու-
թիւնը, որ մինչ մամուլը ընդունած էր
կտրիճ համաձայնագրերը (1996-էն 50%–ի
յաւելում սակերու վրայ), թղթատարը
չէր յարգած իր յանձնառութիւնները
սպասարկութեան բարելաւման գծի վը-
րայ, չեչտելով գրւումի անկանոնութիւն-
ները: Թղթատարը կը կառչի 2002 Հոկ-
տեմբեր 1–ի իր դեկոյցին, ըստ որուն
սպասարկութիւնը զգալի կերպով բարե-
լաւուած է:

ԵՐԵՔ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐ սպաննուած
են, Յունուար 15–ին, Այսրյորդանան

ԿԻՊՐՈՍ

ՄԱԿ-Ի ՊԱՅՄԱՆԱԳԱՄԸ՝ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28

Նիկոսիոյ մէջ, յոյն եւ թուրք վե-
րլուկան երկխօսութիւնը, Յունուար
15–ին, մէկ չաբթուան յապաղումով:
ՄԱԿ–ը, կողմերուն մինչեւ Փետրուար 28
պայմանաժամ տուած է, Նոյեմբեր 11–ին
առաջարկուած վերամիացման ծրագիրը
ստորագրելու համար: Գլխաւոր նպա-
տակն այն է որ երկու կողմերուն վճռա-
կան խոստումը ձեռք ձգեն, նախքան որ-
եւէ հանրաքուէ կազմակերպելը, կիպ-
րոսի անդամակցութեան համար: Հարցը
ձգձգողը Ռաուֆ Տէնքթաշն է, որ որեւէ
ճնշումի ալ տեղի չի տար: ՄԱԿ–եան ծը-
րագիրը ստորագրելու Տէնքթաշի մեր-
ժումը քանի մը անդամ (անցեալ ամիս եւ
առջի օր) փղոց նետած էր տասնեակ –
հազարաւոր ցուցարարներ: Վերջին յոյ-
ցը, Յունուար 14–ին, ըստ Նիկոսիոյ
քաղաքապետին 70 հազար Թուրք համա-
խմբած էր (նախապէս 50 հազար կ'ըս-
ւէր): Թուրք կիպրացիները կոչ կ'ընեն
որ Տէնքթաշ հրաժարի կամ ստորագրէ:

Յոյգին առեն բացատրեցաւ են՝ «Խաղա-
ղութիւնը ստորագրէ՛ Տէնքթաշ, դեռ 40
տարի ալ չենք սպասեր»:

ՄԱՄ–ի առաջարկները կը նախատեսեն
կիպրական – թուրք եւ կիպրական – յոյն
երկու վարչական մարմիններ մէկ պե-
տութեան հովանիին տակ, հերթական
նախագահութեամբ, համայնքները կը
չարունակեն իրենց պիրեն մատակարա-
րել: Ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ
թուրք պինուորական ներկայութեան ծա-
ւալուն նուազում մը (Թուրքիա 35 հա-
զար պինուոր ունի հիւսիսը) եւ հողային
հատուցումներ յոյն կիպրացիներուն:
Տէնքթաշ կ'առարկէ որ յունգարարներու
95%–ը լաւ տեղեկութիւն չունի ծրագրին
մասին: Ըստ իրեն, երբ Քոֆի Անանի
ծրագրին ծուղակները հասկցուին, ժո-
ղովուրդը տրամադրութիւն կոյց կու-
տայ: Բայց, թուրք կիպրացիներէն զատ,
այլ ճնշումներ ալ կան Տէնքթաշի վրայ,
ԱՄՆ կը գտնեն որ յոյգերը փաստը տը-
ւին թէ ինչ չահ կայ համաձայնութեան
գալուն մէջ: Տէնքթաշի զօրավիգ է մի-
այն Թուրք սպայակոյտը, որու համար
Թուրքիոյ «ռազմավիտական չահերը» կը
պահանջեն պինուորական ներկայութիւ-
նը: Բայց, կիւլ իսկ յայտարարեց թէ
կ'ուզէ վերջ տալ 40 վերջին տարիներու
քաղաքականութեան:

իսրայէլեան բանակին կողմէ, 26 ուրիշ-
ներ ալ ձերբակալուած են: Հեբրոնի մէջ,
իսրայէլեան բանակը համալսարանական
երկու հաստատութիւններ փակած է
«որպէս ապստամբ ահաբեկչական կազ-
մակերպութեանց ծայրայեղ տարրերու»:

ՋԻՋԻՆԻՈՑ ՄԻՋ, հանրակառքի վա-
րորդ մը սպաննուած է եւ քանի մը ճամ-
բորդներ ալ վիրաւորուած են ռուս պի-
նուորներու կրակոցներէն, Յունուար 14–ին: Միւս կողմէ եօթը կարծեց-
եալ ըմբոստներ ալ սպաննուած են, ռու-
սական ուժերու հետ բախումի մը ըն-
թացքին:

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ Օփընին, Ազասի (Բ. շըր-
ջանին) յաղթեց Հիւնկ Թայք – Լիի
(Չարաւային Գորէա) 6–1, 6–0, 6–0:

Սարգսեան (Հայաստան) յաղթեց Կաս-
թոն Կօտիոյի (Արժանթին) 2–6, 7–5,
6–2, 6–2:

Centre Culturel SAINT MESROB

ANNA LEYLOYAN
doctorante, chargée de cours à l'INALCO

donnera

une conférence illustrée de diapositives sur

L'image, comme enseignement théologique

le vendredi 24 janvier à 20 h 45
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e^

— Entrée libre - Cocktail —

Métro : Cardinal Lemoine - Monge
RER : Luxembourg

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Ֆէյի Ալֆորվիլի
էյճն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակա-
լութեամբ ստացած է վոխան ծաղկեպը-
ակի Տիկին Վերժին Ուզունեանէ 30 Եւրօ
կորիւն Բարխեանի մահուան առիթով:
Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ
Տէր եւ Տիկին Հաքիմեանէ 50 Եւրօ Նոր
Տարուան առիթիւ:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

Le Comité des Dames
vous invite à partager ensemble

«LE GATEAU DES ROIS»

Dimanche 26 janvier à 15 heures

dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Partie artistique :
musiques,
chants et danses...

Venez nombreux ! ! !
l'Entrée est gratuite

Réservations S.V.P.
☎ **04 42 22 08 52** ou **04 91 77 84 70**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թաղէոս-
եան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուն-
ուար 18, ժամը 14·30–ին, սովորական
հաւաքատեղին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

PRO ARMENIA

Communiqué de Presse

76 PERSONNALITES[1] REPONDENT PRESENTS POUR LA CONFERENCE PRO ARMENIA

Les Comités de Défense de la Cause Arménienne organisent le 1er février au Palais du Luxembourg à Paris, une Conférence internationale intitulée **Pro Armenia** dont l'objectif est d'informer, sensibiliser et consulter les acteurs politiques intéressés par l'avenir du Caucase en général et de l'Arménie en particulier[2].

D'ores et déjà 76 personnalités venant de 18 pays seront présents pour cette Conférence dont notamment :

— M. Raul **ALFONSIN** et M. Fernando **MORETTE** (respectivement ancien président de la république et vice ministre de la Défense de la République Argentine),
— M. Antonio **CANDIR** (ancien ministre du budget du Brésil),
— Mme Shirley **MAHEU** et M. Raymond **SETLAKWE** (Sénateurs du Canada),
— M. Patroclos **STRAVOU** (député au Conseil de l'Europe et ancien ministre de la République de Chypre),
— M. Givi **SHUGAROV** (Vice-Président de la Commission des Affaires Etrangères du Parlement de Géorgie) qui sera accompagné de quatre députés géorgiens,
— M. Theodoros **PANGALOS**, ancien Ministre des Affaires Etrangères de Grèce,
— M. Marouan **HAMADE**, et M. Sebouh **HOVNANIAN** (Ministres du gouvernement libanais), qui seront accompagnés de deux députés,
— M. Arthur **TCHILINGAROV** et M. Alexandre **VLADISLAVLEV** (respectivement Vice Président et Président de la Commission des Affaires Etrangères de la Douma russe) qui seront accompagnés de trois députés de la Douma, deux membres du Sénat russe et d'un ancien ministre de l'Economie de la Fédération de Russie.

La délégation arménienne pour sa part sera conduite par M. Vartan **OSKANIAN** (Ministre des Affaires Etrangères) etM. Armen **KATCHATRIAN** (Président de l'Assemblée Nationale) et comportera deux ministres en exercice (Développement urbain et Education Nationale) et cinq députés (dont une Vice Président et les Présidents des Commissions des Affaires Etrangères et de la Défense). La République du Karabagh sera représentée entre autres par M. Oleg **ESSAYAN** (Président de l'Assemblée Nationale) et M. Armen **SARKSSIAN** (Ministre de l'Education Nationale).

Enfin, la Conférence aura l'honneur de compter parmi elle, Sa Sainteté **Aram 1er**, Catholicos des Arméniens de Cilicie et Président du Conseil Oecuménique Mondial.

Une conférence de presse réunissant Vartan **Oskanian** et les organisateurs se tiendra le vendredi 31 janvier à 16h à l'Hôtel Sofitel «Le Faubourg», 15, rue Boissy d'Anglas à Paris. A quelques jours du premier tour des élections présidentielles arméniennes du 19 février, les journalistes pourront interroger le Ministre des Affaires Etrangères sur les enjeux de la conférence. **Des accréditations sont obligatoires pour la presse tant pourla Conférence de Presse que pour la Conférence Pro Armenia et peuvent être demandées au Secrétariat Général de la Conférence :**
(par tél. 01 47 70 20 75,
par fax : 01 42 46 81 59,
ou par e-mail : proarmenia@yahoo.fr).

Paris,le 13 janvier

(1) *Liste complète disponible sur demande.*
(2) *Programme complet disponible sur demande ou sur le site Internet : www.cdca.asso.fr*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9e arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ . 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 JANVIER
2003
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·603 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·603

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՆՆԻՉՆԵՐԸ ՀՐԹԻՒԻ 11 ԳԼՈՒԽՆԵՐ ԳՏԱՆ

Ցունուար 16–ին, Թուրքիա յայտարարեց թէ Անգարա հրաւիրած է Ցորդանանի, Սուրիոյ, Իրանի, Եգիպտոսի վարչակարգերը, որպէսզի վերահաստատ մը ընծայէին հասարակաց յայտարարութիւն մը ստորագրելն Իրաքի վերաբերեալ:

Ծանօթ է որ Թուրքիոյ վարչապետը շրջապտոյտ մը կատարեց վերջին օրերուն վերոնշեալ երկիրները եւ կը պատրաստուի յաւելեալ շրջապտոյտի մը ձեռնարկել Միջին – Արեւելք: Թուրքիոյ մտահոգութիւնը պարզ է՝ ինքնավար Քիւրտիստանի մը յառաջացումը, քանի նման պարագայի մը ան կրնայ դոյատեւել միայն եթէ հակակշռէ Քիւրքիւքի քաղաքը: Ուրեմն, հարկ է արգիլք հանդիսանալ:

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Եաքըչ, հեռատեսիլի էն–թի–վի կայանէն, ակնարկած է նաեւ (Ցունուար 7–ին) Թուրքիոյ կողմէ հիւսիս – իրաքեան քաղաքիւղի մէկ մասին պահանջին հաւանական նուաճումը, հիմնուած Ա· աշխարհամարտէն մնացած դաշինքներու: Արդէն, «Խոշէթլէտ Փրէս» դործակալութիւնը, արձագանդ հանդիսանալով Թրքական տեղեկատուութեան բարձրաստիճան անձնաւորութեան մը, հաղորդած է որ Թուրքիա կրկնապատկած է զինուորներու իր թիւը Իրաքի սահմանին վրայ: Առնոց թիւը, որ 12·000–ի հաւասած է, կրնայ 22 հազարի վերածուիլ, ապահովութեան գօտի մը ստեղծելու համար Քիւրքիւքի շրջանը: Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիա հլու հնազանդ չէ Ուաշինկթընի, ոչ ալ Լոնտոնի: Պաշտպանութեան նախարարը՝ կէօնիւլ, ընդունելով անդլիացի իր պաշտօնակիցը յատակօրէն ըսած է՝ «Իրաքի մասին դինակցութիւն չկայ Մեծն Բրիտանիոյ հետ եւ պիտի չըլլայ», հաստատելով որ շրջանին մէջ, անդլիական որեւէ զօրագունդ չի կրնար ըլլալ: Անդարայի ախորժակները կը մնան: Խորհրդարանի Արտաքին յանձնախումբի նախագահն ալ բացատրած է, որ ատենին (Ա· աշխարհամարտ) Լոնտոն կրցած էր ձեռք ձգել Իրաքեան պետութեան մը ստեղծումը, ոտքի հանելով հիւսիսային շրջանի քիւրտ ցեղախումբերը Բարձրադրան Դրան դէմ եւ թէ Մուսուլի «վիլայէթին» կորուստը Թուրքիա դեռ չէ մարսած: Վերջին երկու նախագահները՝ Իօզալ եւ Տէմիրէլ բացէ ի բաց պահանջած էին շրջանը, ի մասնաւորի Մոսի պատերազմի ատեն:

***

Ցունուար 16–ին, ՄԱԿ–ի քննիչները հրթիռներու 11 պարապ դլուխներ յայտնաբերած են Ուբհայտրբի ռազմամթերքի պահեստի կեդրոնին մէջ, որ չինուած է 1990–ի վերջերը: Պաղտատի համար, ժամանակավրէպ են, որեւէ ձեւով բնաջնջման գինքի հետ կապ չունին:

Ինչ կը վերաբերի քննիչներուն, անոնք «քանի մը ամիս ալ» կը պահանջեն գլուխ հանելու համար իրենց առաքելութիւնը: Յարդ, Եւրոպացիք չեն կրցած համոզել Մխայեալ – Նահանգները որ Ապահովութեան Խորհուրդի Բ· բանաձեւ մը անհրաժեշտ է նախքան պատերազմի դիմելը: Պուշ, կրկին ըսած է թէ ԱՄՆ–ու համբերութիւնը կրնայ հատնիլ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԻՆ ՄԷՋ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱԶԴԱԿԸ

Անգարա իրաքեան հաւանական պատերազմի մը հեռանկարին մէջ մեծ կարեւորութեամբ կը կեդրոնանայ քրտական ազդակին վրայ: Թրքական աղբիւրներու համաձայն հակառակ Ա· Իօճալանի բանտը դոնուելուն, քրտական գինեալ կազմակերպութիւնը քայքայուած չէ :Հիւսիսային Իրաքի մէջ մօտ հինդ հազար գինեալ կը պահէ որոնք ցրուած են քիւրտ երկու ղեկավարներու՝ Պարզանիի ու Թալապանիի ենթակայ շրջաններուն մէջ: Այդ գինեալ ուժին ներկայութիւնը ապացոյց կը նկատուի կազմակերպչական լուրջ կարողութեան մը, ինչ որ մտահոգութեան աղբիւր է գլխաւորաբար Անգարայի համար:

Թուրք քաղաքական մեկնաբաններ այդ ներկայութիւնը կը նկատեն Հիւսիսային Իրաքի վերակազմակերպումի փուլին պատրաստ ու մանակից ըլլալու նպատակով: Թէեւ Անգարայի ճնշումներուն պատճառով թէ՛ Թալապանիի, թէ՛ Պարզանիի կազմակերպութիւնները որոշ հեռաւորութիւն մը կը պահեն նախկին փՔՔ–ին հետ որ նոր անուանումով ԳԱՏԷՔ կը կոչուի ներկայիս, բայց յայտնի է որ յարաբերութիւնները խզուած չեն: Իսկ անցեալ Ապրիլին ԳԱՏԷՔ–ի կողմէ «Քիւրտիստանի ժողովրդավար լուծումի կուսակցութեան» կազմակերպումը եւ Հոկտեմբերին Հիւսիսային Իրաքի մէջ 7 հոդինոց կառավարութեան մը յայտարարութիւնը փաստը կը նկատուի Քիւրտերու քաղաքական նկրտումներուն:

Անգարայի համար ամէնէն անցանկալի զարդացումը այն է որ եթէ ստիպուի Հիւսիսային Իրաքի մէջ ապահովութեան անցք մը բանալ ու զինուորական ուժ փոխադրել հոն, կրնայ պատերազմական իրադրութեան մը մէջ դէմ յանդիման դառնալ քրտական զինեալ խումբերու հետ: Իսկ եթէ նման բախումի մը արգիլք ըլլալու, նաեւ Մուսուլն ու Քիրքիւքը հակակշռելու համար ԱՄՆ եւս զօրք փոխադրեն հոն, կացութիւնը աւելի կը բարդանայ:

Քրտական ազդակը անկասկած իր դերը ունի Անգարայի դիւանագիտական ջանքերուն մէջ որոնք կը գործադրուին պատերազմի հեռանկարը վանելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ, Ցունուար 15–ին, ստորագրած է Մարդկային իրաւանց եւ ազատութեանց իրաւունքներու պահպանման պայմանագրութեան Թիւ 6 համաձայնագիրը, որ կը վերաբերի մահապատիժի ջնջումին խաղաղութեան ատեն, յայտարած է Եւրոպայի Խորհուրդը: Այս առթիւ, ընդհանուր քարտուղարը ըսած է· – «Կը դանենք, որ այս նոր դէպքը Թուրքիոյ կառավարութեան վճռակամութեան մէկ նշանն է դէպի ժողովրդավարութիւն ձեռք առնուած բարեռոդումներու ճամբուն վրայ»: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ կառավարութիւնը, բանակին խիստ ճնշումին տակ, հրաժարած է ջնջելէ պատիժները այն ուսանողներուն դէմ, որոնք արտաքսուած են համալսարաններէն, որովհետեւ լաւ չակ կը կրէին:

ԹՈՒՐՔԻԱ. մտահոգ է խորայէլեան զբիւրնէրէ տրուած լուրով մը թէ ԱՄՆ Ս· Հիւսէյնի դեկավարութեան վերջ տալէ ետք, Իրաքի վարչակեռուութեան պաշտօեաք, Իրաքի վարչակեռուութեան պաշտօեաք, Իրաքի վարչակեռուութեան պաշտօեա

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՍԼԱՔԸ ՏԱՆԻՆՔ 1615 ՏԱՐԻ ԵՏ՝ 387 ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Ժողովուրդներու պատմութեան մէջ կան թուականներ, զորս տուեալ ժողովուրդը, ազգը կը յիշատակէ իբրեւ իր գոյութեան շղթային մէկ հիմնական օղակը:

Հայոց պարագային, իբրեւ կազմաւորուած ազգ, այդ շղթան կ'երկարի աւելի քան երկու հազարամեակի վրայ եւ այդ շղթան բաղկացնող բանալի օղակներէն մէկը կը հանդիսանայ 387 թուականը: Հայ ժողովուրդը իր պատմութեան ընթացքին քանի մը անգամ դէմ յանդիման գտնուած է "լինել – չլինելու" իրավիճակին եւ ամէն անգամ յաղթահարած է դժուարութիւնը, շրջանցած է պատնէշը՝ շնորհիւ ազգային իր խրոխտ նկարագիրին, տոկուն, դիմացկուն կազմաւորումին, գոյատեւելու եւ ապրելո՛ւ իր վճռակամութեան: Վկա՛յ 451–ի Վարդանանց գոյամարտը, վկա՛յ 1918–ի Սարդարապատեան հերոսամարտը:

387–ը շատ հաւանաբար առաջինն է "լինել – չլինելու" այդ շղթային եւ հետեւաբար արժանի՝ յիշատակման, մանաւանդ որ 2002–ը կը զուգադիպէր ա նոր 1615–ամեակին:

Եւ վերջապէս, դժուարութիւնները յաղթահարելու ազգային մեր կամքին այսօր կարիքը ունինք աւելի քան երբեք: Անկախ Հայաստանը բարգաւաճեցնելու մեր վճռակամութեան, ինչպէս նաեւ համազգային մեր ուխտին՝ ամբողջական Հայաստանի կերտման մեր պայքարին մէջ կարիքը ունինք հիներուն միեւնոյն հաւատին, համոզումին, վճռակամութեան, կամքին՝ հասնելու համար մեր վախճանական նպատակին: 387–ը, 451–ը, 1918–ը շրջանցող ազգը շատ աւելի դիւրութեամբ կը շրջանցէ ներկայ դժուարութիւնները, որոնք ոչինչ են յարաբերաբար վերոյիշեալ թուականներուն:

Ուստի, թարմացնելու համար ազգային մեր յիշողութիւնը, համաուօտ ձեւով ներկայացուած այս փոքր ուսումնասիրութիւնը (եթէ կարելի է այդպէս կոչել), որ ներկայացուած է իբրեւ քննական Հայոց պատմութեան "ուսումնասիրութիւն" Համազգային Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկի իբրեւ աւարտական ուսանող (2001), կը դարձնենք ընթերցողին սեփականութիւնը:

«Ազդակ», (Նոյեմբեր 2002)

*
**

Հայոց պատմութեան ամէնէն անկիւնադարձային թուականներէն մէկը կը հանդիսանայ 387–ը, երբ Հայաստան կամ Մեծ Հայք պաշտօնապէս կը բաժնուէր Սասանեան Պարսկաստանի եւ Հռոմէական կայսրութեան (Բիւզանդիոն) միջեւ: Ուղիղ 1615 տարի անցած է քաղաքական, ռազմադիտական, մտաւոական, կրօնական ու մշակութային հիմնական արժէք ներկայացնող 387 թուականէն, որուն մասին խօսելու համար անպայմանօրէն պէտք է անդրադառնալ անոր նախորդող ժամանակներուն: Կարկինը լայն, շատ լայն պէտք է բանալ եւ արձանագրել կարեւոր իրադարձութիւնները, հաւանաբար ամբողջ չորս դարերը, այսինքն՝ Քրիստոսի թուարկութենէն մինչեւ Աքայեմենեաց հարստութեան անկում (428): Այս ձեւով կարելի կ'ըլլայ միայն արժեւորել 387 թուականին դիրքն ու խաղարը մեր պատմութեան մէջ:

Այն օրէն, երբ Արտաշէս Ա.–ի ջանքերով Հայաստան միացաւ մէկ դրօշի տակ, ունեցաւ մէկ լեզո՞ւ հայերէնը եւ մուտք գործեց միջազգային քաղաքական բեմ (–160), ապա անոր Թոռան՝ Տիգրան Բ.–ի օրով (–95) անիկա ընդարձակուեցաւ, հզօրացաւ եւ վերջնականապէս իրականացաւ Արտաշէս Ա.–ի քաղաքական տեսլականը՝ մէկ ամուր ու կայուն պետութեան հովանիին ներքեւ համախմբել հայկական անխառն բոլո՛ր երկրամասերը, ահա այն օրէն Հայոց պատմութեան մէջ դարեր չարունակ կարմիր թելի մը նման կը տեսնենք իրարու հակադիր սուրացող երկու դիծեր՝ Պարսկաստան եւ Հռոմ, որոնք կռուախնճոյռի կը վերածեն հայկական լեռնաշխարհը, միշտ ոդի ի բուին կը պայթարին տիրանալու անոր ամէն դնով, որովհետեւ ան կը ներկայացնէր ռազմադիտական չատ կարեւոր դիրք:

Քրիստոսի 1 թուականով վերջ դտած Արտաշէսեան 200 տարուան պերճ հարստութեան անկումով, սակայն, վերջ չի գտներ Հռոմ – Պարսկաստան հակամարտութիւնը կամ սակարկութիւնը Հայաստանի դծով: Ընդհակառա՛կն: Անիկա չատ աւելի կը սաստկանայ հետզհետէ եւ այս անգամ կրօնական պատրուակով, կրօնի քօղին տակ երկու դերպետութեանց մեծապետական ախորժակները կը մնան անփոփոխ: Հռոմ՝ քրիստոնէական դիմադիծով, քրիստոնէութեան պատրուակով եւ միջոցով կը ջանայ ձեռք ձգել Հայաստանը, իսկ Պարսկաստան նոյն առաքելութեան կը ձեռնարկէ յանուն զրադաշտականութեան: Այսպէս, Հռոմ եւ Պարսկաստան (պարթեւներ, ապա սասանեաններ) յարատեւ պատերազմեցան իրարու դէմ՝ ի խնդիր Հայաստանի իրաւական դրութեան:

Այս երկու հզօրներուն միջեւ ինկած Հայաստան միշտ ալ չյաջողեցաւ պահպանել իր անկախութիւնը կամ առնուազն՝ իր ինքնավարութիւնը: Ֆրանսացի պատմաբան Վիքթոր Շափօ այս երեւոյթը հետեւեալ ձեւով կը մեկնաբանէ.

«Դրացի երկիրներու մեծամասնութեան հակառակ, Հայաստան բնակուած էր ռազմիկներու ցեղով մը: Ուրեմն անոր ակարութիւնը չէր, որ զինք կը դարձնէր հակամարտութեանց դաշտ, այլ՝ իր դիրքը»:

Հայաստանը իր հակակշիռին տակ պահելով՝ Հռոմ միշտ ապառնալիք կը ներկայացնէր Միջագետքի համար, որ կը դտնուէր պարսկական տիրապետութեան տակ: Աւելի՛ն. Հռոմ կարելիութիւն կ'ունենար Հայաստանի վրայով ուղղակիօրէն հարուածել Պարսիկները:

Մի՛սս կողմէ, Հայաստանը իր հակակշիռին տակ պահելով՝ Պարսկաստան իր դերակայութիւնը պիտի պահէր Անդրկովկասի մէջ եւ ուղղակի անցք պիտի ունենար դէպի Սեւ ծով: Այսինքն՝ Արեւմուտքը Արեւելքին կապող խիստ կարեւոր կամուրջի մը տիրացումով, ան ուղղակի սպառնալիք պիտի դառնար Փոքր Ասիոյ, որ Հռոմի իշխանութեան տակ էր:

Ահա թէ ինչո՛ւ իրարու հակառակորդ այս երկու կայսրութիւնները Թոյլ պիտի չտային իրարու, որ Հայաստան պարզապէս կցուի միւսին:

*
**

Պարսկաստանի (Սասանեան) եւ Հռոմի միջեւ քաղաքական թէ զինուորական այս խոլ պայքարը ամէնէն աւելի չեչտուեցաւ, սակայն, չորրորդ դարուն, Արշակունեաց հարստութեան վերջին շրջանին, եւ ինչպէս ըսինք, առաջին անգամ Հայաստան պաշտօնապէս բաժնուեցաւ այս երկու կայսրութիւններուն միջեւ՝ 387 թուականին:

Տրդատ Գ.–ի մահէն ետք, երբ Հայաստան արդէն պաշտօնապէս իրրեւ պետական կրօնք ընդունած էր քրիստոնէութիւնը (301), մեր երկիրը թեւակոխեց իր պատմութեան դժուար մէկ ժամանակաշրջանը: Պատճառները բազմաթիւ էին:

Նախ՝ միջազգային քաղաքականութեան յեղաշրջումը, երբ ի յայտ կու գայ մէկ կողմէ Պարսկաստանի հզօրացումը, միւս կողմէ՝ Հռոմէական կայսրութեան աստիճանական ակարացումը:

Երկրորդ՝ Հայաստանի ներքին կացութիւնը: Կարգ մը թագաւորներու դասալիք ու անդիմադիմ, թոյլ կեցուածքները (Խոսրով Բ., Տիրան, Վարազդատ), ներքին պայքարները, որոնք պատճառ կը դառնային հայ ազնուականութեան անկշռանդ, անհնազանդ ու անկարգապահ ընթացքին: Տարբեր խօսքով՝ աստիպետական իրաւակարգի մը ներկայութիւնը, հզօր ազնուականութեամբ մը, որ թէեւ իր զինուորական պարտականութեան մէջ չթերացաւ, բայց տկարացուց երկիրը իր անմիաբանութեամբ, վատամոլութեամբ եւ կեդրոնախոյս ձգտումներով:

Երրորդ՝ կայ նաեւ այլ ազդակ մը, որ այլ բան չէ, եթէ ոչ քաղաքական իշխանութեան (արքունիքին) եւ եկեղեցւոյ միջեւ սուր պայքարը, որ երբեմն հասաւ անհրեւակայելի սահմաններու:

387 թուականին մասնի խօսելու համար պէտք է անպայման յիշատակել 363–ի «ամօթալի դաշնադիր»ը, որ իր վատ անդրադարձը ունեցաւ հայութեան համար եւ դժբախտաբար ճամբան հարթեց 387–ին:

Յուլիանոս Ուրացողի մահէն ետք, Հռոմի կայսր հռչակուած Յովիանոս (363) կը չտապէ Պարսկաստանի հետ հաշտութիւն կնքելու (30 տարուան համար): Ամիանոս դաշնագիրը «ամօթալի» կը կոչէ, որովհետեւ այդ դաշնագիրով Հռոմի դաշնակից Հայաստան այնուհետեւ կը ձգուի իր բախտին: Դաշնագիրին համաձայն, Հռոմէացիները Պարսիկներուն կը զիջին «անդրտիգրիսեան» այն երկիրները, որոնք Մծբինի դաշնագիրով (298) անցած էին Հռոմին: Այս դաշնագիրը մեծ հարուած կը հասցնէ Հայաստանին եւ օրուան Հայոց թագաւորին՝ Արշակ Բ.–ի եւ անոր սպարապետին՝ Վասակ Մամիկոնեանին, որոնք դատապրարար կը սպաննուին պարսից Շապուհ արքային կողմէ:

Այս կացութեան մէջ սասանեանները նուաճեցին Հայաստանը եւ նեղ կացութեան մատնեցին զայն: Այսուհանդերձ Հայաստան անճնատուր չեղաւ: Մուշեղ Մամիկոնեան վերակազմակերպուեցաւ, Հայաստանէն վտարեց Պարսիկները եւ գահ բարձրացուց Արշակ Բ.–ի որդին՝ Պապը:

Ահա հոս սկսաւ ներքին ամէնէն դաժան պայքարը: Պապ զօրացուց արքայական իշխանութիւնը եւ դարձեալ հակակշիռ բանեցուց մեծ աւատատէրերուն վրայ: Սուր պայքար սկսաւ կաթողիկոսին հետ: Թագաւորը բռնագրաւեց եկեղեցական ընդարձակածաւալ հողերուն չուրջ կէսը՝ մնացածը բաւարար համարելով անոնց կարիքներուն: Պապ դաւադրաբար սպաննուեցաւ Հռոմէացիներու կողմէ: Անոր յաջորդեց Վարազդատ (374 – 378), որ եղաւ անարժան թագաւոր մը: Ան սպաննել տուաւ Մուշեղ Մամիկոնեանը, թայց ինք ալ դուրս չպրտուեցաւ Հայաստանէն՝ չնորհիւ Մուշեղ Մամիկոնեանի սպրդականներէն Մանուէլ Մամիկոնեանի:

Այնուհետեւ, Վազարշակ թագաւորի (378 – 380) եւ Խոսրով Գ.–ի (386 – 392) օրերուն, Հայաստան ուղղակիօրէն պահպանուեցաւ ներքին կռիւներով: Յաջորդական երկու կուսակցութիւններ՝ մէկը հովանաւորուած Բիւզանդիոնի կողմէ, միւսը՝ սասանեաններուն, որոնք սաստիկ հակադրուեցան իրարու: Ահա այս մթնոլորտին ու կացութեան մէջ է, որ 387–ին Հայաստան բաժնուեցաւ երկու պետութիւններուն միջեւ:

ՀՐԱՉ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓՈԽԱՆԱԿ...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Պօղոսը մանկութեան ընկերս էր: Տասնչափ տարիներէ ի վեր իրարու չէինք հանդիպած: Անցնող խելագար ժամանակը այն փչրող, աւրող պլիւոտղէրն է որ մարդկանց յաճախ մղում է դէպի մոռացութեան փոսը: Եւ ի՜նչ հաճելի եւ յուզիչ անակնկալ է երբ, մաքիդդ կորած մի ծանօթի ես հանդիպում:

Այդպէս պատահեց՝ «Արմենիա» պանդոկում, երբ առջեւս անկուեց Պօղոսը: Վաթսուն տարուայ մի յետադարձ ակնարկ դէպի Մարսէյլ Լիսէ Թրէը, ուր Պօղոսի դասընկերները հեգնանքով նրան կանչում էին «Պօ կոս»: Իսկ ուրիշներ սիրում էին նրան խայթել՝ «ե՞րբ հայրդ մի հայելի պիտի դնի որ դիտես ma tronche de métèque: ե՞րբ ես փոխելու անունդ»: Ճիշդ ասած, Պօղոսի դէմքը Տրաքիւլայի նման ապեղութեան մի «Փոթո–մոռէլ» էր, ինչպէս պիտի ասէր Եւեւանցին:

Վերանորոգուած «Արմենիա»յի ճաշասրանում Պօղոսի հետ ճամբորդեցինք դէպի անցեալ, դէպի մեր կանանչ տարիները երբ, հակառակ պատերազմական կացութեան հարուստ էինք անհոգութեամբ...

– Ուրեմն Պօղոս, սա քո առաջի՞ այցն է:

– Այո, առաջին: Իրաւ է որ մի քիչ ուշացայ:

Հասկնալի էր այդ «ուշացումը»: Ընկերներ էինք, բայց նոյն աւազանի մէջ չէինք մկրտուել... Նա պատկանում էր «ազատատեսչ» հռոմանքին, որի բերումով տասնեակ տարիներ, կռնակ դարձրած Արարատին, «սատանայացած» Հայաստան տեսնելու պահանջ չունէր...

Այսօր անցեալի վէրքերը սպիացել են: Դադրել են, դրեթէ, զգալիարական վէճերը, սայթաքումները: Կայ հիմա մանկան Հայաստան, իր վէրքերով, նոր սատանաներով, նուիրուած նոր մարտնչողներով: Ու կան, կը մնան «օտար – երկրացի» Հայեր, սփիւռքի տէսփերատօնները, որոնք յամառօրէն, չարունակում են թիավարել «ազատ ու յառաջադէմ աշխարհի» յորձանքի դէմ... Հայեր որոնց համար հայրենիքի մուտքը ենթակայ է «թուրիսթա՛կան վիզա»ի...

Պօղոս չատ պոհ էր հայրենի իր այցելութիւնից: Երեխայի վայել խանդավառութեամբ, ինձ պատմում էր իր տեսածները, հանդիպումները: «Գիտես, մոն վիէօ, ի՜նչ ուրախալի է լսել որ ամէն տեղ, փողոցներու, տուներու մէջ հայերէն կը խօսին»: Բարի՛ լոյս, Պօղոս, բարի լոյս...

Նա այցելեր էր նաեւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ նորակառոյց հոյակապ եկեղեցին, որի նկատմամբ, ոգեւորութեամբ յայտնեց՝ «ի՜նչ վատահեղ "քաթետրալ" են կառուցել, «պրաւօ»: Բայց չիտակ ըսեմ քիչ մը ցուրտ զգացի այդ հսկայութեան մէջ»: Մի պահ յետոյ ասեց մեղմ չեշտով՝ «Դու նկատած ես հարկաւ, չըքսպատող թչուառ, խարխուլ տնակները: Յաւալի մի հակապատկեր է այդ ճոխածաւալ եկեղեցիի մօտ: Չե՞ս կարծեր որ աւելի կարեւոր էր որ այդ առասպելական դրամարներով բնակարաններ կառուցէին փլատակ տնակների տեղ, փոխանակ այդ հսկայ եկեղեցիին»:

Ազնուասի՛րտ ու զգայո՛ւն Պօղոս: Ճիշդ էր նրա դիտած հակապատկերը: Բայց միայն ազնուութեամբ ո՛չ եկեղեցի կը կառուցուի, ո՛չ բնակարան: Դրամն է որ կ'ապահովէ ծրագրի իրագործումը: Վերջի խօսքը բարերարին է՝ դրամ բերողին: Իսկ եկեղեցի կառուցել, սքանչելի մի ազնուութիւն է ի նպաստ մեր ազգին: Առանց անտեսելու որ հարուստ բարերարի անունը արժանի է յաւերժութեան...

Նկատելի է որ մեզանում գոյութիւն ունի «փոխանակ»իստների մի ազանդ, որի մասնագիտութիւնն է մշակել, թելադրել անիրագործելի ազնի՛ւ ծրագիրներ: Երբեմն էլ անհեթեթ առաջարկներ՝ փոխանա՛կ... Յաճախ այդ «փոխանակ»իստների զրպանները թխուած են փչուռ ոգնիններով:

Անցեալում անիրագործելի ծրագիրներէ հաւատարիմ մի զրոյ էր Թ. Գառնիկ: Նրա երկար կեանքում միայն մի դերք լոյս տեսաւ եւ որի առաջին էջերից մէկում նշուած էր լոյս տեսնելիք 15 դրքերի խորագիրները...:

Հարկ է նաեւ յիշել որ տարիներ առաջ Փարիզի քաղաքապետարանը մեզ յայտնեց, Շան գ'Էլիզէի մօտ մի հողամաս ուր պիտի դետեղուէր մի յուշարձան, եղեռնի մեր զոհերի յիշատակին: Մեր եկեղեցւոյ հովանաւորութեամբ ստեղծուեց մի յանձնախումբ այդ սրբազան ծրագրի իրագործման համար: Ինչպէս յաճախ է պատահում, տեղի ունեցան, տարիներ չարունակ, այլ կարծիքներ, մեկնաբանութիւնների ու վէճերի մի չարան: Այդ ժողովներից մէկումն էլ, համակրելի մի տիկին տուեց նաեւ իր կարծիքը· «Մեթէ աւելի ցանկալի չէ՞ եւ ա-

ւելի օգտակար որ փոխանակ յուշարձանի, այդ դրամը յատկացուի մի դպրոցի»:

Փոխանա՞կ...

Թւում է որ «փոխանակ» մտայնութիւնը վարակիչ է: Պատահում է որ նա տարածուի միութիւնների մօտ: Օրինակ, երբ մի ծրագրի իրագործման համար կան այլ առաջարկներ, ղեկավար – պատասխանատու վարչութիւնը դիմում է քաղաքագլուխին, որպէսզի նկատի առնուի միայն միութեան անդամների մեծամասնութեան որոշումը: Ցանուն ժողովրդավար սրբազան սկզբունքին... Թէկուզ այդ որոշումը լինի ի նպաստ ցնորք մի ծրագրի: Վասնզի ժողովրդավար ընկերութիւնը չի արգիլում որոշ ոչխարամտութիւնը, որ երբեմն զարկ է տալիս «փոխանակիստ»ների սին առաջարկներին...

Այս առթիւ յիշենք մեր ասպետակա՞ն Ֆրանսայի ոչ հեռաւոր անցեալի մի ողբերգութիւնը: Ուրեմն, 1940–ին, ժողովրդավար սկզբունքը յարգող Ֆրանսայի հանրապետական կառավարութիւնը մեծամասնութեամբ որոշեց երկրի ճակատագիրը յանձնել մառեչալ Փէթէնին. վէրտէնի ճակատամարտին անվիճելի ազգային հերոսին: Ու Տէօնքէրքից Թամանրասէթ տալածուեց «Մառեշալ, նու վուպա» երգը: Իսկ այլախոհ զօրավար ը կոլ, զրեթէ անծանօթ մի վինուրական, չնչին մի փոքրամասնութեան կոթընած, համարուեց հայրենիքի թշնամի, դատուեց եւ «արժանացաւ» մահապատիժի: Հապա մի քանի տարի անց, երբ Ֆրանսան ապատագրուեց, նա դառաւ խանդավառ մեծամասնութեան փրկիչ հերոսը:

Միշտ չէ ուրեմն, որ մեծամասնութիւնը ներկայացուցիչն է ճշմարտութեան եւ նրա որոշումը՝ իրաւես...

Մեզմ ասած՝ «Au temps où les faux-culs sont la majorité, gloire à celui qui dit toute la vérité»:

Կ. Ջ.

2003 Յունուար 5

ՍՏՈՑԱՆՔ

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՎԱԶԱՋԵԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱԶԱՋԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝
«Նոր կեանք» մատենաշարի

Լոս–Անճըլըս, 2002

ԳՈՂՈՒԹԻՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ հայկական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, չքեղ արարողութիւններով տօնուած է Ծնունդը, Յունուար 6–ին: Սամաթիոյ մէջ, պատարագած է հիւրապար քաղաքը պտնուող Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Կէսօրէ ետք, Գումգափուի Պէզճեան սրահը լեցուած է չնորհաւորութեան եկած անձերով: Եկած են Ցուն նաց Բարթողիմէոս պատրիարքը, Հրէից նոր բարեւնապետը, կաթողիկէ, ասորի, գլխանի եկեղեցիներու առաջնորդները, Հայ կաթողիկէ համայնքի վիճակաւոր Տուհ. Արք. Զոլաքեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: Այս տարի, տարբեր եւբեւյթ առած են այս այցելութիւնները եւ հիւրերը փոխանակ չնորհաւորելու, բարեմաղթութեան ելոյթներ ունեցած են: Առաջին առթիւ, արտայայտուած է Ցունաց պատրիարքը, ան ի մէջ այլոց չնորհակալութիւն յայտնած է Մեսրոպ պատրիարքին, որ եւրոպական իր չրջապտոյտին ընթացքին Թուրքիոյ վաքրամանութիւններու Թարգմանը հանդիսացած է: Ապա, յաջորդաբար ելոյթ ունեցած են բարեւնապետը, Տուհ. Արք. Զոլաքեան, ասորի, կաթողիկէ, գլխանի եկեղեցիներու առաջնորդները, բոլորն ալ մատթելով որ պատերազմ չըլլայ: Վերջին խօսք առնողը եղած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

***

ՊԼԵՒԿԹԱՇԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 3–ին, չորս երգչախումբեր Ծննդեան երգերու համերգ մը տուած են: Յաջորդաբար հանդէս եկած են Սահակեան երգչախումբը, Սեւան Ակօչեանի ղեկավարութեամբ, Գաղտըլուղի Ս. Թադէոս երգչախումբը Սեւան Շէնճեանի ղեկավարութեամբ, Լուսաւորիչ երգչախումբը Յակոբ Մամիկոնեանի ղեկավարութեամբ եւ Վարդանանց երգչախումբը՝ Ասրուհան Հալաճեանի ղեկավարութեամբ: «Հուսկ Բանք»ով Մեսրոպ պատրիարք չնորհաւորած է երգչախումբերը: Համերգէն ետք, Պալեան սրահին մէջ ճոխ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է:

CD reçus

ARDAG
Lauréat SACEM 2003

Premier CD du chanteur découvert dans l'Auberge espagnole.

Ասկէ անկէ

ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ԼԻԻՔՍԸ...

«Մոնտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը արձագանգ կը հանդիսանայ հսկայ առեւտրականութեան կեդրոնի մը հաստատման մայրաքաղաքին ծայրամասին վրայ: Անունն է Գրոզիւս Սիթի, բացուած է Նոյեմբերին, ներքո՝ 200 լիւքս վաճառատուներ:

Ծագումով ապերի գործարարը՝ Արաս Ագալարով, որ մկկն է Մոսկուայի լիւքս հինգ վաճառատուներէն մկկուն կ'երազէր նման ձեռնարկ մը եւ որովհետեւ քաղաքին կեդրոնը մնայուն խճողումի մէջ է, որոշած էր զայն կատուցանել նման մեծ չուկայի մը: «Միացուցինք եւրոպական որակը ամերիկեան չափերուն արեւադարձային մթնոլորտ մը ստեղծելով ձիւնածածկ Ռուսաստանի մէջ», կը բացատրէ անօրէնը Մեհտի Ալիպադէ: Կայ նաեւ ւագան մը, ճիշդ մէջտեղը, չուրը ամէն ինչ կը փայլի: Երեք ոճերը խառնեցինք, կ'ւելցնէ անօրէնը՝ բիւզանդական, հռոմէական եւ կայսերական: Այցելուն կրնայ հանդստանալ Իտալիայէն, Գերմանիայէն կամ Ֆրանսայէն ներածուած կարասիներու մէջ: Աշխարհի մէջ թիւ մկկն ենք, կը բացատրէ անօրէնը, եւ կ'ակնկալէ որ մարդիկ Մոսկուա երթան, միայն իրենց այցելելու համար:

Մոսկուա, մայրաքաղաքն է երկրի մը որու բնակչութեան մէկ երրորդը աղքատութեան սահմանագիծէն վար կ'ապրի, այսինքն 1507 ռուբլի((47 Եւրօ) մարդ ղլուխ, ամսականը, նաեւ վերածուած է լիւքսի համաչափարհային քաղաքներէն մէկուն: Երկրին բոլոր հարստութիւնները կեդրոնացած են այս մկկուն–ին ներքոը: Ծորհրդային չրջանի վաճառատունները մէկը միւսին եաեւէն կը վակուին եւ ղերեզք կը փոխարինեն իտալացի կամ Ֆրանսացի կանանց դերձակներ, ղերմանական կամ սքանտինաւեան կահաւորանքներու վաճառորդներ: Առեւտրական նոր կեդրոնները կը բացուին, Գրոզիւս Սիթի բարձրադոյնն է: 70 միլիոն տոլարի ներդրումը եկամուտ կրնայ բերել 3–էն 5 տարիէն: Ծանոթութիւններու վարձքն է տարեկան 200 հազար տոլար եւ անօրէնը կ'ըսէ թէ բազմաթիւ թեկնածուներ մերժած են:

ՄԱՀ ԳԷՈՐԳ ԱՐՇԱԿԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Յունուար 8–ի թիւով կը տեղեկացնէ մահը արձակագիր, թատերագիր Գ. Արշակեանի որ 60–ական թուականներուն յայտնի անուն մը դարձաւ «Թրաչուշաններ» եւ «Սէր եւ սպիտակ կարապներ» դիրքերով:

Ծնած էր 1928–ին Կրասնոդարի Ամասիր քաղաքը, յետոյ ընտանիքին հետ փոխադրուած Երեւան: Զինուորական ծառայութենէն ետք աշխատած է ակադեմիկոս Աւիխանեանի գիտահետազօտական խումբին մէջ:

1964–ին բեմադրուած է անոր «Այս աշխարհի փոքրերը» թատերգութիւնը: Ունի «Դաղձի բոյրը» (1972) եւ «Գնացքները» (1978) վէպերը: Անոր հատորները թարգմանուած են ռուսերէնի, պուլկարերէնի, լիտուերէնի, չեխերէնի:

Գ. Արշակեան երկար տարիներ պատասխանատու պաշտօններ վարած է հրատարակչական մարզին մէջ. եղած է Աւետիք Իսահակեանի տուն – թանգարանի տնօրէնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԳՊԻՏ

ԿԱՇԱՌՔ

– Ինչի՞ համար էիր բանտ ընկել:

– Կաչառքի:

– Իսկ ինչի չնորհիւ այդքան արագ ազատեցին:

– Կաչառքի:

***

ԱՄԱՆՈՐ

Ամանորեան հիւրերը չափազանց երկար են նստում, արդէն վաղուց առաւօտ է, իսկ նրանք չեն էլնում: Տանտիրուհին դնում – գալիս է, ջղայնանում: Ցանկարծ՝ հեռախօսազանգ: Վերցնում է լսափողը, իսկ յետոյ ճչում՝ հրդեհ, հրդեհ: Հիւրերը՝ միաձայն – որտե՞ղ: Չեզանից ինչ որ մէկի տունը:

ԹԱՆԳՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

5

Ամուսնոյս տարուէլուն յաջորդ օրն իսկ նամակ մը ստացայ իրմէ: Կը յայտնէր ինձ, թէ կեդրոնական բանտը կը տանուէր իր ընկերներուն հետ եւ թէ կրնայի զինքը տեսնելու երթալ կիրակի օրը: Նամակը զրուած էր Ուրբաթ օր:

Ես ուելի՛ հանդստացայ եւ բալիկիս «աու, աու»ներուն ուրախ պատասխաններ տուի:

– Զարաճճի՛, – կ'ըսէի, – պէտք է աւելի դիտուն դառնաս: Պէտք է պապա ըսես, որ հայրիկդ երբ որ պայ, ըսէ, աս ի՞նչ խելօք տղայ ունիմ ու հպարտանայ...

Նամակը առած՝ ես ուրախ լուրը տալու պայի նախ Արաքսիին, յետոյ ուրիշ բախտակից կիներուն: Անոնք ալ նմանօրինակ նամակներ ստացեր էին. սակայն, իրենց ամուսինները ճերմակեղէն, ուտելիք եւ զրամ ալ ուզեր էին: Իմ ամուսինս այդ մասին չէր զրած միս չխորհըելու համար անշուշտ՝ ենթադրելով, որ ժամանակ մը պիտի մնայ բանտը:

Ես ալ պատրաստեցի խոշոր ծրար մը: Ամենաւաւ չափիկները, գեղեցիկ փողկապներ (ի՞նչ յիմար էի), չաքարեղէն եւ զանազան այլ ուտելիքներ: Ծրարը կապած ժամանակս մտքիս մէջ կը պատրաստէի լսելիքներս: Յոյժ չպիտի տայի, որ տխրում եմ: Ընդհակառակն, չատ ուրախ պիտի երեւայի, դեռ պինքն ալ պիտի քաջալերէի, վերջապէս, կարելին պիտի ընէի, իրեն արժանի կին մը երեւալու համար: Զէ՞ որ խոստացեր էի թէ յանձն կ'առնեմ բաժնել իր կեանքին բոլոր դժուարութիւնները: Զպիտի լայի մանաւանդ... Բայց վաթթած ծրարս կը թրջուէր. ես՝ քալս, ճիշդ չէլու որոշում առած ժամանակս կուլայի...

Ա՛խ բանտը ... մանաւանդ տաճկական բանտը, ըլլայ ան Պոլսոյ պէս մայրաքաղաքի մը մէջ անդամ: Կա՞յ աւելի ահաւոր բան քան թրքական բանտը. կա՞յ աւելի տխուր տրտրած քան թուրք բանտապետը:

Ես հիմա երկու տասնեակ տարիներէ վերջ ալ կը տակամ վերյիչելով:

Սեւ չէնք մըն էր ան անպատուհան, առանց աչքի սեւ զազանի մը նման: Մենք, խումբ մը կիներս, կեցած էինք այդ սեւ չէնքի, սեւ բանտապետի առաջ: Որքա՜ն կարօտ, որքա՜ն սպասում, որքա՜ն կսկիծ կար մեր աչքերուն մէջ:

– Անոնք այլեւս հոս չեն, – կ'ըսէ վերջապէս բանտապետը, մեզմէ բուրդ վըշտով ու տխրութեամբ բաւական մը յափշտակուած վերջ, – երկու օր առաջ տարին...

Կը զգամ որ թուք չունիմ բերնիս մէջ, լեզուս փայտի կտորի պէս է: Ի զուր չրթներս կը չարժեմ հարցնելու թէ ո՞ւր են հիմա անոնք: Զայնս չելլար:

Ուրիշ մկկը մեզմէ կը հարցնէ այդ:

– Ես պիտե՞մ, – կը պատասխանէ բանտապետը՝ լորձունքոտ բերանը չարժելով: – Զհանեցի՛ք տարին: Դէ, չո՛ւտ, դո՛ւրս, դո՛ւրս, զալապալըս չեմ ուզեր...

Այդ վայրկեանին մարդ մը կը մօտենայ ու բանտապետին ականջին բաներ մը կը փսփսայ մեր ձեռքի ծրարները ցոյց տալով: Անշուշտ չատ խեղճացի բան մըն է բանտը, որովհետեւ բանտապետին բուռթ դէմքը հիացումի արտայայտութիւն մը կ'առնէ ու ան մեզի դառնալով՝ կ'ըսէ.

– Սա ծրարները ձգեցէք: Իրենց կուտանք, հը՛մ, կը ղրկենք:

Կը թողնենք ծրարները, որ այնքան յուզումով պատրաստած էինք: Եւ հաստատ որ անոնք երբեք մեր սիրելիներուն ձեռքը չպիտի հասնին, դուրս կ'ելլանք գլխիկոր:

Այսպէ՛ս, խարեր էին մեր ամուսիններ, անոնց նամակներ գրել տուեր էին այցելութեան օրը որոշել տալով, բայց դիրենք փոխադրեր էին նոյն օրն իսկ: Այսպէս ըրեր էին, հաւանական է, մեզ՝ կիներս հանդարտ պահելու համար, որպէսզի մեր մարդիկը տեսնելու ակնկալութեամբ, զանազան դեսպանատուներ կամ այլ պաշտօնատուներ դիմումներ չկատարէին, մինչեւ որ իրենք տեղափոխին բանտարկեալները եւ այսպէս կատարուած իրողութեան մը առջեւ պատնուէին բոլորը:

Ինձ ընկերացող կիները վրդովուած կը խօսէին: Անչափ էր իրենց յուզումն ու զայրոյթը: Ես կարծես մոռցեր էի խօսիլը: Ուղեղիս մէջ բառերը չքացեր էին, անյայտացեր: Ինձ կը թուէր, որ ես երբե՛ք, երբե՛ք չէի խօսած: Կը զգայի, որ ան, որ կը քալէ, կը լսէ ընկերացող կանանց խօսքերը, ես չեմ, ես պարպուած եմ իմ եսէս, իմ էութենէս: Բան մը մնայն որոշ էր, այդ՝ այն հրէշային դէմքերն էին, որ քիչ առաջ տեսայ բանտի մէջ: Կը զգայի, որ երբ մարդ սիրելի մը ունի այդ մարդոցմէն այն կողմը, եւ այդ սիրելին մաքուր եւ իդէալական մարդ է, ալ հնար չէ հանդիսլուայ: Կը զգայի այդ ակընթարթի մը միայն, բայց պարզ ու յստակ:

Չեմ յիշեր թէ ինչպէս բաժնուեցայ ընկերուհիներէս եւ ինչպէս տուն հասայ: Կը յիշեմ միայն, որ ինքզինքս զտայ տղուս օրօրոցին քով՝ ծունկի եկած ու գլուխս յենած անոր բարձիկին, ուր ան կը քնանար հանդարտ: Զգիտէր, թէ զանեերու ձեռքը հայր մը ունէր, որ թեւ բնաւ չպիտի ճանչնար... Զգիտէր, որ քովը վչտէն փլած մայր մը ունէր...

***

Մէկ օրէն միւսը ես տարբեր մկկն եղայ: Երես առած մկկն էի առաջ. պիս չփայացուցած էին տունը, գպրոցը, ընկերուհիներս, ամուսինս, նոյնիսկ անծանօթները: Ես գեղեցիկ էի, անվիճելիօրէն գեղեցիկ: Այդ կրնամ ըսել հիմա, որ իմ ճերմակ մազերս հայելիի մէջէն տեսնելու համար մկկ աչք մը միայն ունիմ: Զիս չփայացուցած էր նաեւ բնութիւնը:

(Շար. 13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պողոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Թագուհի Գամիւի մահուան առթիւ։

Յովհաննէս Տէմիրճան 20 եւրօ, Մխիթիան Տապչեան 10 եւրօ, Մուրատ Բուլուր 100 եւրօ, Սուրէն Զաւուշօղլու, Աթանասեան 50–ական եւրօ, Գրիգոր Պատուականեան 40 եւրօ, Գառնիկ Խէնճի 50 եւրօ, Խաչիկ Թոսուն 30 եւրօ, Կէօնճիւ 10 եւրօ, Պատուականեան, Կապրպետ Մինասօղլու 50–ական եւրօ, Հիւլէրէսօ, Շահպազ 30–ական եւրօ, Ոսկան, Նշան Պարտադ 50–ական եւրօ, Սուրէն Գան, Մուրատ Գարասօղլու 30–ական եւրօ, Գրիգոր Պարտադ 100 եւրօ։

Նոյնպէս Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կըթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Թագուհի Գամիւի մահուան առթիւ.–

Խոշիաչ, Քրիսթոֆ Գաւունճու 80–ական եւրօ, Խոշիաչ 20 եւրօ, Տիշճի 100 եւրօ, Թորոս Տէոէեան 50 եւրօ, Րէյմոն Թաշճըօղլու 30 եւրօ, Օնան 20 եւրօ, Սրտուա Զիւէք 50 եւրօ, Սենեքերիմ Մուրատեան 20 եւրօ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 4–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւն ու Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն որ կիրակի, Յունուար 26, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենան Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ յարգելու համար յիշատակը ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, անոր երկար տարիներու բերած վաստակաշատ ծառայութեան համար ի պայծառութիւն Հայրապետական Ֆրանսայի Հայոց Եկեղեցւոյ։

Centre Culturel
SAINT MESROB

ANNA LEYLOYAN
doctorante, chargée de cours à l'INALCO
donnera
une conférence illustrée de diapositives sur

L'image, comme enseignement théologique

le vendredi 24 janvier à 20 h 45
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e^

— Entrée libre · Cocktail —

Métro : Cardinal Lemoine - Monge
RER : Luxembourg

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
de Marseille

Le Comité des Dames
vous invite à partager ensemble

«LE GATEAU DES ROIS»

Dimanche 26 janvier à 15 heures

dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Partie artistique :

musiques,
chants et danses...

Venez nombreux ! ! !

l'Entrée est gratuite

Réservations S.V.P.

☎ **04 42 22 08 52** ou **04 91 77 84 70**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոս–Եղնիկ մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յունուար 18, ժամը 14·30–ին, սովորական հաւաքատեղին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).



CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9^e^ arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1^er^ février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours**, ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
MARDI
21 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·604 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·604

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ԾԱԻԱԼՈՒՆ ՅՈՅՑԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԷՄ

ՇԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ ՎԱՏԹԱՐԱԳՈՅՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆ Է

Շաբաթավերջին, Միացեալ - Նահանգներէն Եւրոպա եւ մինչեւ Թուրքիա ծաւալուն յոյցեր տեղի ունեցան Պուշի ծրագրած պատերազմին դէմ: Ուաշինկթընի 50 հազար հոգի հաւաքուած են Գափիթոլին առջեւ բացագանչելով որ չեն ուզեր կռուիլ քարիւղի համար, նաեւ որպէս լոզունգ ունենալով պատառոներու վրայ՝ «Պուշը նետեցէ՛ք, տ՛է ռումբեր»: Փարիզի մէջ, Ցունուար 18-ին քանի մը հազար հոգի տոզանցած են Մոնփարնասէն մեկնելով ի պատասխան ձախ կազմակերպութեանց: Ամբողջ Ֆրանսայի մակերպութեանց: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, նկատի առնելով զանազան քաղաքներ, ցուցարարներու թիւը 200 հազար կը նկատուի: Լոնտոն, Մաթրիտ, Պէռլին, Կէօթըլորկ (Շուէտ), Պելժիա ցոյցեր տեղի ունեցած են, նաեւ Անգարա եւ Պոլիս, ուր զօրապարապուած է ամերիկեան ալքարհակալութիւնը, Պէյրութ, ուր Լիբանանցիներ եւ Պաղեստինցիներ տոզանցած են մինչեւ Միացեալ Ազգերու գրասենեակը իրաքեան դրօշակներով, Ճափոնի մէջ 4-էն 5 հազար հոգի հաւաքուած են Թոքիօ: Կասկած չկայ որ Պուշի ծրագրած այս պատերազմին դէմ չարժումը կը տարածուի եւ կ'ապրապնդուի եւ քանի ժամանակը կ'անցնի, հակամերիկեան զգացումներն ալ ծաւալ կ'առնեն: Բայի իր չուրջի քաղէներէն, ոչ ոք համոզուած է որ ալքարհը մեծագոյն սպառնալիքն է Սատտամ Հիւսէյնը եւ պէտք է անպայման հաշիւը մաքրել:

Տեղւոյն վրայ, ՄԱԿ-ի քննիչները ամէն օր «բան մը» կը գտնեն, վերջին օրերուն պիտնականի մը մօտ հիւլէական ծրագրի մը վերաբերող փաստաթուղթեր յայտնաբերուած են, զորս Իրաք չէր յայտարարած, այսինքն չէր գործադրած թիւ 1441 բանաձեւին բոլոր պահանջները: Գիտնականը հերքած է թէ այդ փաստաթուղթերը որեւէ կապ ունենան հիւլէական նախկին ծրագրին հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, քննիչներու խումբին ղեկավարը՝ Հանս Պլիքս պատերազմը անխուսափելի չի նկատեր, բայց, Ուաշինկթընի մէջ նոյն տեսակէտը չի տիրեր: Պուշի խորհրդականը՝ Գոնտոլեցա Ռիչէ յայտարարած է որ Ցունուար 27-ի պայմանաժամը կը մօտենայ եւ այդ թուականը սկիզբն է վերջին փուլին: Արտաքին նախարարն ալ չի բացառեր այն կարելիութիւնը, որ Միացեալ «Նահանգները առանձին պատերազմի դիմեն, պէտք ալ չունին Ապահովութեան Խորհուրդի հաւանութեան:

Այս առընչութեամբ Շիրաք քաղորովին տարբեր կարծիք ունի: Երկար հարցազրոյցի մը ընթացքին, զոր տուած է «Ֆիկարօ»յի (Ցունուար 20) Ֆրանքֆուրտեան օրաթերթին, Ֆրանսայի նախագահը չատ յստակ է Իրաքի հարցին կապակցութեամբ: Անհրաժեշտ կը դանէ Իրաքի ապագինուիլը, բայց, զինուորական որեւէ միջամտութիւն կ'արդարացուի միայն, եթէ հիմնուած է Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումի մը վրայ: Պատերազմը, կ'ըսէ, ճախողութեան մը հաստատումն է, լուծումներու վատթարագոյնը: Այդ չրջանը չի տիրեր պատերազմի մը պէտք չունի: Եթէ, Միացեալ - Նահանգները առանձին ձեռնարկեն պատերազմի, ատիկա կ'ըլլայ միջազգային հաւաքականութեան անհամաձայնութեամբ:

Իրաքի հարցէն զատ, բուն հարցազրոյցը կը վերաբերի Եւրոպայի եւ այդ առընչութեամբ, լրագրողները հարց կուտան իրեն թէ Թուրքիա, օր մը, անդամ պիտի դառնա՞յ Եւրոպայի ու Շիրաք կը պատասխանէ.- «Քեմ կրնար կանխատեսել ապագան: Թուրքիան պատմականօրէն ընկերացած է եւրոպական քաղաքակրթութեան պարպացման: Անդամ է Եւրոպայի Խորհուրդի ծագումէն ի վեր եւ ՕԹԱՆ-ի: Եթէ Թուրքիա, յստակօրէն, հաստատէ իր անդամակցութիւնը առանց վերապահութեան, Գոփընհակընի սկզբունքներու հիման վրայ, այսինքն այն բոլոր հարցերուն, որոնք կը վերաբերին մարդկային իրաւանց պահանջներուն եւ չուկայի տնտեսութեան, չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ իր տեղը պիտի չունենար Եւրոպայի մէջ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐ. ՊԱՅՐՈՒ վերընտրուեցաւ իր կուսակցութեան՝ ԻՒ-ՏԷ-ԼՖ-ի նախագահ, Ցունուար 19-ին, համագումարի աւարտին, որ տեղի ունեցաւ Փարիզ, Միւթիւալիթէի սրահը: Պայրու, ուժ առած իր վերընտրութենէն, չհնայեց ոչ ԻՒ - ԷՄ - Փէ-ին, ոչ ալ մանաւանդ անոր նախագահ Ալէն Ժիւփէի, որու հետ սակայն պիտի ճաչէր յաջորդ օրը, Պորտօ: Պայրու կը չեշտէ որ լաւագոյն նեցուկները անոնք չեն, որոնք այո՛ կ'ըսեն ամէն բանի, այլ անոնք են որոնք ազատ են լրբենց հաւանութիւնը տալու, երբ համաձայն են եւ ազդարարելու երբ կը նկատեն որ ուղղութիւնը սխալ է: Պայրու կ'ուզէ որ իր կուսակցութիւնը տեղ մը դրաւէ ընկերվարական կուսակցութեան եւ ԻՒ - ԷՄ - Փէ-ի միջեւ: Իր գլխաւոր թիրախն է Ժիւփէ որ «մտահոգիչ յարձակողական» դիրքով մեղադրած էր զինք մամուլի միջոցաւ, ինչ որ ըսել կու տայ Պայրուի՝ «եթէ Ժիւփէ ըսելիք մը ունի, թող հեռաձայնէ եւ ոչ թէ մամուլի միջոցաւ արտայայտուի»:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրք· բաժնի Խորհրդարանին մէջ, Ուրբաթ, Ցունուար 17ին, կռիւ ծագած է, մինչեւ իսկ երեսփոխանները զիրար ձեռնել փորձած են: Դրգռապատճառը Տէնքթաշի դիրքն է եւ թախտմանները տեղի ունեցած են իր կողմնակիցներուն եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ: Վէճը ծագում առած է համալսարանին մէջ բացուած ցուցահանդէսի մը հրաւիրատոմսին պատճառաւ, ուր գրուած էր «Կիպրոսի Հանրապետութիւն», այսինքն կղզիին նախկին որակումը: Այս հարցին կապակցութեամբ, այսինքն Կիպրոսի վերամիացման ծրագրին (ՄԱԿ) եւ Տէնքթաշի անդիջողական դիրքին, Անգարայի մէջ ալ վէճ ծագած է, երբ Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Արընչ զարմանք պատճառած է զօրավիգ ըլլալով կիպրական ծայրագեղ քաղաքականութեան եւ Տէնքթաշի «ծախուած մարդիկ» որակելով անոնք ու «ծախուած մարդիկ» որակելով անոնք որոնք համամիտ են Քոֆի Անանի ծրագրին:

ԶԷԶԻՆԻՈՑ ռուսամէտ վարչական մարմնին պետը՝ Ահմեթ Կադիրով, Ցունուար 18-ին, մահափորձէ մը փրկուած է, երբ ուսիկանութիւնը կրցած է խափանել պայթուցիկ մը: Կադիրով քանիցս թիրախ եղած է մահափորձերու, քանի զաւեշան նկատուած է չէչէն ըմբոստներուն կողմէ:

ԹԻՒՐՔՄԵՆԻՍՏԱՆի Խորհրդարանը 2003-ը հռչակած է նախագահ Նիազովի մօրը՝ կիւրպանսուլթան Նիազովայի տարեվին: Նախագահն ալ սկսած է վերամկըրտել ամիսները եւ իրեն վերապահած է Ցունուարը եւ Ապրիլն ալ մօրը, զոր կորսընցուցած է ութ տարեկանին:

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՑ մայրաքաղաքին մէջ՝ Գանպէրրա, ծաւալուն հրդեհներ աւեր կը զործեն օրերէ ի վեր եւ Ցունուար 20-ին իսկ, կարելի չէր եղած ամբողջովին մարել: Զորս մեռեալ կար եւ 150 վիրաւոր: Շաբաթավերջին, հրդեհը տարածուած էր մօտակայ քաղաքներն ալ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը հրահանգած է որ արեւելեան 27 քաղաքի մէջ զղուշութեան միջոցներ ձեռք առնուին, որպէս նախապատրաստութիւն պատերազմին: Այդ 27 քաղաքները անոնք են որ կը գտնուին Անատոլուի արեւելեան մասին մէջ, ինչպէս՝ Էրզրում, Կարս, Վան, Սղերդ, Մուշ, եւայլն, մինչեւ Ատանա, որոնք կ'իյնան Ս. Հիւսէյնի ունեցած հրթիռներուն հասնողութեան գօտիին մէջ: Նախարարութիւնը պահանջած է որ այդ քաղաքներուն հիւանդանոցները, կամուրջները, ուժանիւթի պահեստները, ըմպելի ջուրի, կոյուղիի ցանցերը մեծ ուշադրութեամբ պատրաստի գտնուին:

ՄԵԾ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻՒ ՄԸ՝ ՖՐ. ԺԻՐՈՒԻ ՄԱՀԸ

կիրակի, Ցունուար 19-ին, Նէօյիի ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ իր մահկանացուն կնքեր Ֆրանսուազ Ժիրու, հրապարակագիրը, վիպագիրը, իգական դատի պաշտպան, նախկին նախարար, Ժիրու կին մը որ իր դրօշմը դրած է 20-րդ դարուն վրայ: Քանի մը օր առաջ, Հինգշաբթի անկում մը ունեցած էր եւ անմիջապէս մահաքունի մէջ ինկած:

Ֆր· Ժիրու ծնած էր Ժընեւ 1916-ին, հայրը Թուրք հրեայ, մնօրէնն էր Պոլսոյ մամուլի օսմանեան գործակալութեան, մայրը՝ ծագումով ռուս էր, իր բուն անունն էր՝ Ֆրանս Կուրճի:

1932-ին սկսած է աշխատիլ որպէս տաքթիլօ, ապա սքրիփթ չարժանկարի մէջ եւ նաեւ ձեռնարկած է ֆիլմերու սենարիօներ գրելու: 1944-ին մասնակցած է դիմադրական չարժումին, ձերբակալուած, բայց, փրկուած:

Լրագրական ասպարէզ կը մտնէր 1946-ին որպէս մնօրէնուհի «Էլ» չաբաթաթերթին, բայց, հրապարակագրութեան իր գլխաւոր ձեռնարկն է «Էքսփրէս» չաբաթաթերթի հիմնումը Ժան - Ժաք Սերվան - Շրէյպէրի հետ, բայց, այս վերջինը պիտի զաւճանէր իրեն, ուրիշի մը հետ ամուսնանալով, ապա, ինչ որ աւելի ծանր էր, ծախելով «Էքսփրէս»ը: 1974-ին, հակառակ անոր որ Միթերանի ի նպաստ քուէարկած էր, կը զառնար «կանացի կացութեան» ենթանախարար Ժիսքար տ'Էսթէնի նախագահութեան օրով (Շիրաքի կառավարութիւն), ապա, Մշակոյթի (Պառի կառավարութիւն):

Մեծ հրապարակագիր, դեռ մինչեւ վերջերս, հեռատեսիլի չաբաթեական իր Քրոնիկը կը գրէր «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» չաբաթաթերթին մէջ: Լրագրութեան կողքին գրած է նաեւ վէպեր եւ հեղինակ է չուրջ քսան հատորներու, որոնք լաւ ծախուած են: Իր վերջին գիրքն էր՝ «Արհեստ՝ լրագրող» որ լոյս տեսաւ 2001-ին:

Իր մահուան առթիւ, քաղաքական, պետական, մշակութային բոլոր դէմքերը մեծարանքի իրենց բաժինը բերին, Շիրաքէն սկսեալ: Մշակոյթի նախարարին՝ Ժ. - Ժ. Այակոնի համար «Մեր ընկերութեան ամէնէն ճառագայթող խիղճը էին մէկն էր», Վ. Ժիսքար - տ'Էսթէն կ'ըսէ թէ տաղանդ, կենսունակութիւն եւ կանացիութիւն կը մարմնաւորէր, ձէք Լանկ կ'աւելցնէ թէ ան միահառնած էր անսահման համբյ մը հաղուագէպ խելացիութեան մը, Ժ. Փ. Ռաֆարէն ալ կը կը չեշտէ իր տաղանդը բազմաթիւ ուրիշներու կողքին:

ԹՈՒՐՔ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ

Թուրք պիտնական մը որ Իտալիոյ Ֆէրըարա քաղաքի համալսարանին մէջ դիտական հետազօտութիւններ կը կատարէ, խիստ կերպով քննադատած է Մեծամօրի ատոմակայանը, չրջակայքին համար զգուշութիւն վտանգ նկատելով զայն: Հ. Քըլըչ մասնակցելով Կարսի մէջ դումարած դիտաժողովի մը, ըսած է թէ հայկական ատոմակայանը պայթելու պատրաստ ռումբ մըն է, զոր անյապաղ պէտք է փակել: Ան ըսած է նաեւ թէ այդ ուղղութեամբ Թուրքիա պէտք է ճնշում բանեցնէ, Մարդկային իրաւունքներու տեսանկիւնէ դիմում կատարուի, եւ այլն:

Թուրք պիտնականին պնդումով՝ Մեծամօրի կայանը աչխարհի ամէնէն հինցած եւ հետեւաբար վտանգաւոր կայաններէն է. որեւէ արկածի պարագային Թուրքիոյ ամբողջ արեւելքը վնաս կրէ: Քըլըչ քննադատած է Թուրքիոյ Ատոմական ուժանիւթի հիմնարկն ալ որ չի հրապարակեր տուեալ չրջանի չղաւարակումի համեմատութիւնները:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ

Ռ. Քոչարեանի Մոսկուա այցին, վարչապետ Մ. Քասխանովի հետ հանդիպումին ընթացքին նիւթ եղած է Ռուսաստանէն գնուած ատոմային վառելանիւթին պարտքի հարցը: Համաձայնութիւն գոյացած է որ Ռուսաստան մասնակցի ատոմակայանին կառավարման: Մշակուած ծրագիրը կը սպասուի որ վերջնական հաստատութիւն գտնէ Փետրուար 4-ին Երեւանի մէջ տեղի ունենալիք առեւտրատնտեսական գործակցութեան միջկառավարական յանձնաժողովին նիստին:

«ԷՔՍՓՐԷՍ»

(Ցունուար 20)

1410 ՈՒՍԱՆՈՂ Կ'ՈՒՍԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ կ'ուսանին 1410 ափիւռքահայ ուսանողներ: Անոնց 60%-ը ՀԱՊ-ի երկիրներէն են. Վրաստանէն, Ռուսաստանէն, Թուրքմէնիստանէն, Ղազախստանէն, Ուզբեկիստանէն, Տաջիկիստանէն, Ուկրանիայէն: Անոնցմէ զատ ուսանողներ կան նաեւ Իրանէն, Սուրիայէն, Թուրքիայէն, Հնդկաստանէն, Կիպրոսէն, Հոլանտայէն, ԱՄՆ-էն: Մեծ մասը կ'ուսանի Երեւանի պետական համալսարանը, բժշկական, մատուռական, սլաւոնական համալսարանները:

ԹԷՆԻՍ

Երրորդ չրջանին Ս. Սարգսեան յաղթեց Ֆիլիփուսիսի 5-7, 7-5, 6-0, 6-4: Նոյն չրջանին Դ. Նալպանտեան յաղթեց Կզաւիէ Մալիսի (Պելժիա) 6-2, 6-0, 3-0 (լքումով): Յետագային սակայն, ութերորդ աւարտականին Ֆեռէյրա պարտուեցաւ Սարգսեանը 6-3, 6-4, 3-6, 6-3:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՍԿԱՉԸ ՏԱՆԻՆՉ 1615 ՏԱՐԻ ԵՏ՝ 387 ԹՈՒԱԿԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեծ Հայքի կեդրոնացած պետութիւնը, մաքառելով Արեւելքի եւ Արեւմուտքի այս զոյգ աշխարհակալութեանց դէմ, չուրջ վեց դար միակուռ պահպանեց իր գոյութիւնը, մինչեւ 387, հակառակ արտաքին թէ ներքին քաղաքական, տնտեսական, ընկերային ահաւոր դժուարութեանց:

Մեծ Հայքի թագաւորութիւնը վերջին անգամ իր դիրքերը ամրապնդած էր 298–ի Մծբինի դաշնադիրով՝ աւելի քան երեք քառորդ դար երկարաձգելով իր կեանքը:

Այնուհետեւ, ինչպէս տեսանք, հետզհետէ սկսած էր թուլացումը հայկական պետականութեան, որուն պլխաւոր պատճառները համառօտ ձեւով նշեցինք վերը: Այդ հանգամանքներէն եւ տուեալներէն օգտուելով՝ իրարու դէմ պայքարող Պարսկաստան եւ Հռոմ առիթը յարմար դտան իրականացնելու իրենց վաղեմի այդ երազը՝ յազուրդ տալու իրենց մեծապետական ախորժակներուն, եւ 383 – 384 թուականներէն սկսած պարսկահռոմէական բանակցութիւնները աւարտեցան 387–ին եւ անոնք Հայաստանը բաժնեցին իրենց միջեւ, յանձինս Մեծն Թէոդոսիոս եւ Շապուհ Գ. կայսրերուն: Բաժնուած Հայաստանը ունեցաւ երկու թագաւոր· Արշակ Գ. բիւզանդական Հայաստանի վրայ, իսկ Խոսրով Գ.՝ պարսկական Հայաստանի: Արշակ Գ.ի մահէն եաք բիւզանդական Հայաստանը թագաւոր չունեցաւ· բիւզանդացիք Հայաստանը այնուհետեւ կառավարեցին կոմսերով: Արշակունեաց թագաւորութիւնը Արեւելեան Հայաստանի վրայ գոյատեւեց մինչեւ 428 թուականը, երբ Արտաշէս Գ.էն դժգոհ հայ նախարարներու՝ թագաւորը ղրկնկէց ընելու իրեն ուղղեալ խնդրանքը իրրեւ նպաստաւոր պատրուակ ծառայեցնելով՝ պարթից Վռամ Ե. (Բահրամ Գոռ) թագաւորը դահընկէց հռչակեց Արտաշէս Գ. թագաւորն ու Սահակ Պարթեւ կաթողիկոսը: Շուրջ չորս դարերու Արշակունեաց թագաւորութիւնը Հայաստանի մէջ, եւ այնուհետեւ պարսիկները Հայաստանը կը կառավարէին մարզպաններով:

387–ի բաժանման համաձայն, 363–ի «ամօթալի դաշնադիր»էն քանի մը տարի եաք անջատուած Մեծ Հայքի ծայրամասերը, որոնք այնուհետեւ վերթափուռուած էին Պոպի թագաւորութեան տարիներուն, դարձեալ անջատուեցան: Անոնք էին՝ Ուտիքը, Բաղասականը եւ Գուգարքի հիւսիսային գաւառները: 387–ի բաժանման համաձայն, անոնց վրայ դումարուեցան քղէխութիւնները՝ Աղձնիքը, Կորդուքը, Նոր – Շիրականը, Գուգարքը ամբողջութեամբ, Արցախը: Ասոնք ծայրամասին նահանգներ էին՝ 103,359 քառակուսի քիլոմեթր ընդհանուր տարածութեամբ:

Այսպէսով, Մեծ Հայքը ընդմիշտ կը մնանատուէր· կը մնային Բարձր Հայքը, Ծոփքը, Տուրուբերանը, Մոկքը, Վասպուրականը, Սիւնիքը, Տայք, Այրարատը՝ 184,916 քառակուսի քիլոմեթր ընդհանուր տարածութեամբ: Այս նահանգները իրենց հերթին կը բաժնուէին երկու մասի՝ 73 առ հարիւրը (131,314 քառակուսի քիլոմեթր) կ'ենթարկուէր Պարսկաստանին, իսկ 27 առ հարիւրը՝ (50,575 քառակուսի քիլոմեթր) Հռոմէական կայսրութեան: Պարսկական Հայաստանի տարածքը կ'ընդգրկէր Մեծ Հայքի Տուրուբերան, Մոկք, Վասպուրական, Սիւնիք, Տայք, Այրարատ նահանգները: Հայաստանի արեւելեան մասը, որ անցած սասանեան Պարսկաստանին, չորս անդամ աւելի մեծ էր արեւմտեան բիւզանդական կայսրութեան տակ գտնուող Հայաստանէն:

«Հայոց երկրին մեծ մասը՝ լաւը, պիտանին ու արդաւանդը՝ պարսից արքայի բաժին ինկաւ: Թէեւ յունաց թագաւորին ժառանգութիւն գարձած մասին ուրիշ բազմաթիւ գաւառներ մնացած էին, սակայն անոնք բոլորը հազիւ հաւասար էին միայն Այրարատեան դաշտին», կը դրէ Ղազար Փարպեցի, իսկ Փաւստոս Բիւզանդ համաձայն՝ Հայաստանը 387–էն եաք ոչ միայն երկու մասի բաժնուած էր, այլեւ եւկուքէն ալ շատ աւելի գաւառներ բաժնուած էին: Ակնարկելով Փաւստոսի այս տեսակէտին, Յակոբ Մանանդեան կը դրէ· «Թէ որո՞նք էին այդ կտրուած գաւառները, դժբախտաբար մեզի մանրամասն յայտնի չէ»: Սակայն, Մանանդեան կ'ենթադրէ, թէ անոնք էին Բալահովիտ, Հաշտեանք, Հերը եւ անոնց հարեւան քանի մը այլ շրջաններ:

Պարսկաստանի գերիշխանութեան տակ անցած նշուած հողերէն դէպի արեւմուտք կը գտնուէին Մեծ Հայքի մաս՝ Բարձր Հայք նահանգը եւ Ծոփաց Աշխարհը՝ յետագայ Զորրորդ Հայքը, որ բաժնուած էր չորս սատրապութիւններու:

Բիւզանդական իշխանութեան տակ գտնուող Հայաստանի հիւսիսային մասը՝ Բարձր Հայքը կ'ընդգրկէր վերին Եփրատի հովիտը, ուր կը թագաւորէր Արշակ Գ.: Միւս Բարձր Հայքն էր, որ բաժանումէն եաք ալ կը կոչուէր Մեծ Հայք: Հռոմէական վարչական մարմինները, սակայն, զայն կը կոչէին «Ներքին Հայք»:

Այնուհետեւ, Մեծ Հայքը իրրեւ մէկ միասնական պետութիւն այլեւս գոյութիւն չունէր: Փաւստոս Բիւզանդ, որ իր «Պատմութիւն Հայոց»ը կը հասցնէ մինչեւ Հայաստանի այս բաժանումը, կ'եզրափակէ յոռետեսութեամբ ու կը դրէ· «Եւ այն ժամանակ ու այնուհետեւ Հայոց թագաւորութիւնը բաժնուեցաւ, նուաղեցաւ, իր նախկին մեծութենէն ինկաւ»: (Նուազեաց բաժանեցաւ գրուեցաւ, թագաւորութիւնն Հայոց, պակասեաց յիւրմէ մեծութենէն յայն ժամանակն եւ յապայ):

Հայաստանի այս բաժանումով, սակայն, Հռոմէական կայսրութեան եւ սասանեան Պարսկաստանի դարաւոր պայքարը անշուշտ չաւարտեցաւ: Ընդհակառակն, անոնց միջեւ ընդհարումները աւելի յաճախակի դարձան: Վեցերորդ եւ եօթներորդ դարու սկիզբները տեղի ունեցած արիւնալի բախումները սասան կառոյցի ընոյթ, որոնք ուժասպառ դարձուցին թէ՛ Բիւզանդիոնը, թէ՛ Պարսկաստանը· վերստին անոնք եօթներորդ դարու կէսերուն չկրցան կասեցնել արաբական յաղթական արշաւանքները:

387–ի այս բաժանումը երբեք չնպաստեց խաղաղութեան պահպանման: Պատահեցաւ հակառակը: Հայաստանի ռազմավարական մեծ նշանակութիւնը շրջունակեց առիթ տալ նոր նկրտումներու, թագուհիներու եւ պատերազմներու:

Յատկապէս Բիւզանդիոնի քաղաքականութիւնը Հայաստանի նկատմամբ սըխալ դուրս եկաւ: 387–ի անոր կնքած այս բաժանման դաշինքը Պարսկաստանի հետ, արեւմուտքի արդի պատմաբաններու կողմէ միշտ նկատուած է խիստ սխալ եւ անհամապատասխան Բիւզանդական կայսրութեան իսկական շահերուն: Այս դծով, մեծ հայագէտ Նորվեկիացի Ֆրիտոֆ Նանսէն կը դրէ· «Այս բաժանումը Բիւզանդիոնի քաղաքականութեան առաջին հիմնական սխալը եղաւ: Զօրեղ, միատարր եւ անկախ Հայաստան մը անհնահատելի արժէք պիտի ներկայացնէր Բիւզանդիոնի պաշտպանութեան համար ընդդէմ սասանեաններուն եւ աւելի ուշ՝ ընդդէմ իսլամութեան»:

***

387–ի բաժանման այս դառն պատկերին դիմաց, սակայն, պէտք է կարդալ նաեւ մեսալին միւս երեսը: Մեր հրաշափառ Գիրերու Գիւտը մղումն է չատ հաւանաբար այդ դժբախտ բաժանման:

Սասանեան Պարսկաստանի եւ Բիւզանդական կայսրութեանց միջեւ ճգմուած, բաժնուած ու տարտղնուած Հայաստանը վտաւորէն կը դտնուէր լինել – չլինելու ճակատագիրին առջեւ: Զուրւմը կը սպառնար Հայուն: Կարիքը կար ինքնուրոյն դիմադիծի մը, այլապէս պատմութեան էջերէն Հայուն անհետացումը ուշ չէր:

Եւ ահա՛ հնարքը: Հայը պրաւը կը դնէ ուրոյն դիրի մը ստեղծման վրայ: Հայ Գիրերու Գիւտը կը դառնայ անհրաժեշտութիւն եւ մարմին կը զգենու Հնորհիւ Մեսրոպ Մաշտոցի հանճարին, օրուան Հայոց Վռամշապուհ արքային եւ Սահակ կաթողիկոսի անտակարկ ջանքերուն: Ահա թէ ինչո՛ւ նաե՛ւ քաղաքական երեւոյթ է հայ Գիրերու Գիւտը եւ ինչպէս յանիկա արդիւնքն է այլապէս չարիքի մը՝ 387 թուականին պարտադրած կացութեան:

Հայը ունեցաւ իր սեփական, ինքնուրոյն դիրը, տարբեր բոլորէն, եւ այնուհետեւ պատմութեան հոսանքն ի վեր թիավարեց մի՛ չափ կառչած մնալով անոր ու յաղթահարեց յետագայ բոլոր դժուարութիւնները, դարձեալ ու դարձեալ ապառնացող հանդրուանային ճգնման բոլոր փուլերուն ու մինչեւ օրս մնաց կանգուն մի՛ չափ ու մի՛ չափ Հնորհիւ ինքնուրոյն այդ դիրին, որ մեզի պարգեւեց ազգային ինքնուրոյն դիմադիծ, ուրոյն մշակոյթ եւ ուրոյն քաղաքակրթութիւն:

ՀՐԱՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆ

ԲՈՒԺԱՐԱՐ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՋՈՂ ՓՈՐՁ ՄԸ

Ազգագրական հոգեբուժութիւնը (ethnopsychiatrie) վերջին տասնեակներուն մեծ կարեւորութիւն ստացած է, գանազան երկիրներէն ներգաղթողներու պարագայական աճին հետ: Երկիր, լեզու, չրջապատ, մշակոյթ, առօրեայ սպրելակերպի նման այլազան ոլորտներու մէջ գաղթականին կրած հիմնական փոփոխութիւնները կ'ենթադրեն անչուշտ պատշաճումի մեծ ճկունութիւն որ պէտք է դոյակցի ազգային եւ հատաքական յատուկ նկարագրի պահպանումին հետ: Եթէ էնթնական բաւարար չափով զինուած չէ զինքը սպասող ամէնօրեայ այլազան դժուարութիւններու դիմաց, ըլլան անոնք լեզուական, չրջապատի, մշակոյթային, կենցաղավարական, աչխատանքի նորանոր հրամայականներու հիմնական փոփոխութեանց հետեւանքով, հոգեկան լուրջ ցնցումներու կրնայ ենթարկուիլ:

Արեւմտեան Ափրիկէէն գաղթած երեսունամեայ կնոջ մը կրած հոգեկան վերիվայրումները նիւթ դարձած են հոգեբան Վիլմա Պէօրէքեան – Գարակէօզեանի խիստ չահեկան դիտական աչխատութեան (*): Ան գործօն կերպով մասնակցած է տարբեր մասնագիտութեան տէր (հոգեբոյժ, հոգեբան, ներքինի եւ արտաքինի մասնագէտ եւ այլն) գործընկերներուն հետ չարք մը մասնագիտական նիստերու, որոնց ընթացքին կիրարկուած է հոգեվերլուծական այն եղանակը որ կը կոչուի բուժարար համագործակցութիւն (alliance thérapeutique) իրրեւ մեկնակէտ նկատի ունենալով ենթակային տարբեր մշակոյթի պատկանելիութիւնը: Այս վերջինը կը կայանայ հիւանդը եւ իր մօտակայ ընտանեկան անդամները, նաեւ բժչկական խումբը մասնակից դարձնելու մէջ հատաքական երկխօսութիւններու որոնք կը միտին հիւանդին զարմանումին:

Վիլմա Պէօրէքեան իր ուսումնասիրութեան մէջ դիտակարգային մօտեցումով կը ներկայացնէ նախ պատմականը, ապա դլխաւոր սկզբունքները զարմանական այս եղանակին: Իր ուսումնասիրութեան ներածականին մէջ ազգագրական հոգեբուժութեան գործընթացին հիմ ծառայող երեք դլխաւոր բժչկապիտական մարդերը՝ մարդաբանութիւնը (anthropologie), ազգախօսութիւնը (ethnologie), հոգեվերլուծումը (psychanalyse) կը ներկայացնէ, այս վերջիններուն բերած նպատակները ընդգծելով: Ապա իր պատմական, ընկերային, մշակութային եւ հոգեբանական տեսանկիւնները կը վերագնէ դպրոցը: Գոյութենական իւնչ հոգեվիճակ կը ներկայացնէ զարմանականը օտար հողի մը վրայ երբ ան մանուանդ դէմ յանդիման կը գտնուի մշակութային ճնշիչ ազդակին: Այս երեւոյթին ախտաբանական հետեւանքներն են՝

ա) գաղթին եւ իր հետեւանքներուն առաջ բերած հոգեկան տագնապը

բ) այս տագնապին մարմնաբանական (somatique) չէչտուած տարրերակը որն է ցնորումը (délire)

Այս ներածական բաժնին կը յաջորդէ բուժարար համագործակցութեան սահմանումը եւ անոր դիտական ներկայարժեւորումը: Հեղինակը կը թուէ բժչկական միջամտութեան քլինիկ վայրեր, միջամտութեան պայմանները եւ ուրոյն ընթացքին մասնակից կողմերը՝ հիւանդը, իր կողակիցը, հիւանդին մօրեղբայրը, բժչկական խումբը: Հոս անհրաժեշտ կը նկատենք տալ դէպքերու ժամանակագրական չարադարում.

Ամինա ծագումով արեւմտեան Ափրիկեայ երեսունամեայ կին մը, ծննդաբերութեան համար հիւանդանոց կը ներկայանայ առանձին: Անոր կողակիցը մահմետրձ հօրը մօտ կը գտնուի այդ օրերուն: Իր երկրորդ աղջկան ծնունդէն երկու օր յետոյ (ոչ պաչտօնական) ամուսինը կը վերադառնայ: Հիւանդին առաջին հակադրեցութիւնները հետեւեալ ախտաճանաչումը կը մատնեն. արտադրող յղինած երեւոյթ, չարունակ քնանալու փափաք, այլամերժ հակում, հոդեկան տառապանքի արտայայտութիւն: Այս հոգեվիճակներուն արտացոլացումը կ'ըլլան ցնորական չարք մը արարքներ, անծանօթի մը ուղղուած անկատար նախատասութիւններ, մարմնական անհասկընալի կարդ մը չարժուձեւեր, եւ այլն: Եօթներորդ օրը հիւանդը զերզդայուն եւ զերադրգիռ վիճակ մը կը ցուցաբերէ, մինչեւ իսկ իր սենեակը քանդելու փորձեր ընելով: Հիւանդը ութերորդ օրուան աւարտին տուն կը վերադառնայ որմէ երեք օր յետոյ կրկին հիւանդանոց կը մտնէ իր ամուսնոյն ընկերակցութեամբ: Իր հոգեբուժական դարմանումը կը տեւէ ընդամէնը երեսունմէկ օր:

Մանրամասնօրէն տրուած են հիւանդին մինչեւ ցնորում հասնող ախտաբանական վիճակները, այս վիճակներուն հոգեկան այլազան չարժառիթները չորս անջատ միջմշակութային խորհրդակցութիւններու (consultations transculturelles) չորս չարքերով (I–IV):

Վիլմա Պէօրէքեան – Գարակէօզեան այս խորհրդածութիւններու աւարտին վերլուծումի փորձ մը կ'ընէ հիւանդին փոփոխական հոգեվիճակները բացատրելու ճիդով եւ այս վերջիններուն մէջ «այսահարութեան» եւ «կախարդութեան» երեւոյթները եւ իրենց խաղացած դերերը հիւանդին հոգեվիճակին դարդացումին նկատմամբ եւ վերջապէս մասնագէտ հոգեբան եւ հոգեբոյժներու հատարած դերը որ հիւանդին, կողակիցին, մօրեղբօրը եւ բժչկներու միջեւ երկխօսութիւններ ստեղծելով կը յանգի բուժման վերջնական հանդրուանին:

Այս գիտական աչխատութիւնը կ'աւարտի մատենադրական բաժինով մը:

Կը չնորհաւորենք հոգեբան Վիլմա Պէօրէքեան – Գարակէօզեանը իր մասնագիտական այս հետաքրքրական աչխատութեան համար մաղթելով նորանոր յաջողութիւններ:

Ս. ՇԻՐԻՒ

(*) Alliance Thérapeutique — Quel enjeu en situation transculturelle ?
L'histoire d'Amina — Psychiatrie transculturelle;
Université Paris 13 — Dept. de Psychopathologie Clinique de l'enfant et de la famille. — Pr. M.-R. Moro
Mémoire présentée en octobre 2002 par Vilma Borekyan

ՓԱՐԻԶ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՁԱՆԸ Place du Canada

2001, Յունուար 29–ին, Փարիզի քա–ղաքապետարանին մէջ, օրուան քաղ–քապետը՝ Ժան Թիպէրի ընդունելով հայ դաղութի ներկայացուցիչներ, գոհու–նակութեամբ կ'աւետէր, որ նոյն առաւօ–տու թաղապետութիւնը միաձայնութեամբ քուէարկած էր որոշում մը, Փարիզի մէջ քարտրացնելու համար յուշարձան մը ի յիշատակ 1915–ի ցեղասպանութեան դոհերուն: Այդ յուշարձանը պիտի ներ–կայացնէր Կոմիտասը, որպէս խորհուրդ–դանիչ Հայաստանի, անոր տառապան–քին ,խիզախ պայքարին եւ ինքնութեան պահպանումին: Այս մասին դրած էինք առեղին (2001, Յունուար 31) եւ քանի մը օր ետք ալ, Փետրուար 16–ին, հար–ցադրոյց մը կատարած էինք Ապրիլ 24 կոմիտէի անդամներէն Ժիրայր Խաչիկ–եանի հետ, ուր մանրամասն կը բա–ցատրուէր ծրագիրը, ընտրուած արուես–տագէտը (Դ. Երեւանցի):

Այժմ, տեղեկատուութեան թղթածրար մը ստացանք «Կոմիտաս վարդապետի բարեկամներ»էն (Les Amis du R. P. Komitas), ուր կը տրուի այժմու կացութեան պատկերը:

Արձանը պատրաստ պիտի ըլլայ Ապրի–լի սկիզբը, այսինքն Ապրիլ 24–էն քանի առաջ: Վայրը, Փլաս տը Գանատա, Սէն գետի եւ Կռան Փալէի միջեւ, մայ–րաքաղաքի ամէնէն յարգի վայրերէն է, հոն են նաեւ Գլեմանսոյի, Լա Ֆայէթի, Պոլիվարի, Զրչիլի, Տը Կոլի արձանները: Պրոնզեայ արձանը 4 մեթր բարձրութիւն պիտի ունենայ, գետեղուած երկու մեթր բարձրութեամբ սպիտակ քարէ պատ–ւանդանի մը վրայ: Կոմիտաս կը կռթնի խաչքարի մը, որ կը ներկայացնէ Հայ ժողովուրդի քրիստոնեայ ոգին ու վար–պետին մարմնէն ծնունդ կ'առնէ մա–նուկ մը, որպէս յարութիւնը եւ վերա–ծնունդը այդ նահատակ ժողովուրդին:

Յուշարձանին ծրագիրը, ծնունդ առած էր 1978, Յունուար 27–ին, Շիրակի քա–ղաքապետութեան օրով: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, Ապրիլ 24 կոմիտէի վերած–ւած հայկական կազմակերպութեանց համակարգումի խորհուրդի (CCAF) միացեալ ճիգերը թոյլ տուին յանդելու այս վերջնական կարգադրութեան: Ծը–

«Հայապիտական ամէն մի ճանապար–հորդութիւնից յետոյ, դէպուս մէջ զար–թում է այն տանջող միտքը, թէ մեր նախնեաց ստեղծագործական հանճարի կենդանի յուշարձանները՝ վանքերը, ե–կեղեցիները, խաչքարերը, քանդակներն ու արձանագրութիւնները, որ երկար դարերի ընթացքում դիմացել են ժա–մանակի աւերիչ տարերքների դէմ եւ անբարբառ վկաներ հանդիսացել մեր անցեալի փառքի, կենդանի հաւատի եւ չնայրար ոգու... այժմ խորտակւում, փոշիանում են մարդկային բարբարոս ձեռքերից»:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐՈՎ ՕՐԱՑՈՅՑ

«Կոլիաս» հրատարակչութիւնը հրա–պարակ հանած է սեղանի օրացոյց մը որ կը բաղկանայ 12 թերթիկէ. ամէն մէկուն վրայ գետեղուած է հայաստանեան դու–նաւոր գեղեցիկ լուսանկար մը: Այդ լու–սանկարները քաշուած են Փօլ Կօթիէի կողմէ, լմբաական այցի մը ընթացքին որուն մասնակիցները առիթը ունեցած են ճանչնալու, գնահատելու Հայաստա–նի բնական գեղեցկութիւնները, տպա–ւորիչ կոթողները: Ամէն ամսաթերթի եռերի կողմն ալ գետեղուած է բանաս–տեղծական քանի մը տող: Օրացոյցը կա–րելի է ապսպրել, դիմելով հրատարակ–չութեան. գինը 7·50 Եւրօ է, դումարին 1·50 Եւրօն պիտի յատկացուի հայկա–կան կարմիր Խաչին:

Հասցէ. –
GOLIAS Editions
B.P. 3045
69605 Villeurbanne Cedex
e-mail : LTGolias@aol.com

ՇԱԽՈ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Յունուար 12–ին, յետմիջօ–րէին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» միօրեայ դպրո–ցի տօնածառի առանձական հանդէսն էր:

Յերեկոյթը բացաւ կրօնական Ընկե–րակցութեան առենապետ՝ Հրայր Հրաչ–եան որ շնորհաւորելէ ետք Նոր Տարին եւ Մնունդը, յորդորեց ներկաները ամէն ձեւով օժանդակել հայկական դպրոցին, որպէսզի անոր այժմու աշակերտութեան թիւը, որ քան է, չուտով աւելնայ: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց երկու ու–սուցչուհիներուն՝ Ռոզին Թաչճեանի եւ Լառա Վարդանեանի, որոնք մեծ ճիգ կը թափեն մեր փոքրիկներու սիրցնելու համար մեր լեզուն:

Ապա, բեմը տրամադրուեցաւ տասնեակ մը աշակերտներու, չորսէն ութ տարե–կան: Անոնք, բոլորուած պեղեցիկ տօնա–ծառին չուրջ, ներկաներուն կէս ժամ–ուան հաճելի յայտագիր մը (երգ, պար, խաղ...) հրամցուցին, «համադրելով օգտակարը հաճելիին, միաժամանակ ջամբելով բարոյական տարրական ար–ժէքներ», ինչպէս ըսաւ Ռոզին Թաչճեան: Մեծ աշակերտներն ալ, որոնցմէ մին կը պատրաստուի հայերէնը ներկայացնել պաքալօրէայի քննութեան, իրենց մաս–նակցութիւնը բերին ընթերցումներով ու արտասանութիւններով:

Կաղանդ Պապային ժամանումը բոլորը խանդավառեց. ան, այս տարի եւս, յատ–կապէս առատաձեռն գտնուեցաւ ու բո–լոր աշակերտներուն ու ներկայ երախա–ներուն բաժնեց քաղցրեղէններ ու հա–յերէն գիրքեր, խոստանալով գալ տարի վերստին այցելել...

Ցերեկոյթը փակեց Շաւիլի հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր արեղայ Խաչատրեան, սրտի իր խօսքով:

Վերջաւորութեան, ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, բոլորն ալ մասնակ–ցեցան ճոխ նախընթրիքի մը:

Հ. Հ.

Մղտեսի Խոճա Մարտիրոս

Հնդկահայ երեւելի դէմքերէն էր թնիկ նոր Ջուղայեցի մեծահարուստ վաճառա–կան Մղտեսի խոճա Մարտիրոս: Կնոջ մահէն ետք ան Հռոմ եւ Երուսաղէմ ուխ–տագնացութիւններ կատարեց, յետոյ վերադարձաւ Նոր Ջուղա, երկու զաւակ–ներուն տուաւ իր հարստութենէն անոնց ժառանգ ինկած բաժինը, ապա բարե–գործութեան եւ Աստուծոյ ծառայու–թեան նուիրուելով՝ ինքզինք «Յիսուսի փոքրիկ ծառան» կոչեց եւ խնդրեց, որ միւդիկ այդ անունով կոչեն զինք:

Մղտեսի Մարտիրոս առեւտրականի իր ասպարէզը չարունակելով՝ ճամբորդեց դանազան երկիրներ, մեծ գործառնու–թիւններ կատարեց եւ հարթարաւոր ոսկի–ներ չահեցաւ: Իր գործունէութիւնը զըլ–խաւորաբար հնդկական չուկային հետ ըլլալով՝ ան բնակութիւն հաստատեց Ագ–րայի մէջ, ուր իր չահած բոլոր դրամը աղքատներուն կը բաժնէր եւ նոյնիսկ իր անձնական ապրուստին համար բաժին չէր հաներ: Ան յաճախ կ'ըսէր. «Այս ապ–րանքները այլեւս ինծի չեն պատկանիր, այլ՝ Տէր Յիսուսի»: Անդամ մը ան եր–կար դատավարութենէ մը ետք հինգ հա–զար ոսկի չահեցաւ, սակայն անմիջապէս այդ դրամը բաժնեց աղքատներուն, բանտարկեալներ ազատեց, օգնեց չատ մը կարօտեալներու եւ բարի վարք ունե–ցող աղջիկներու օժիտ տուաւ:

Մղտեսի Մարտիրոս 1611–ին Ագրայի մէջ մատուռ մը կառուցել տուաւ Ձնհան–կիր կայսեր նուիրած հողին վրայ, հոն ամփոփելու համար քրիստոնեաներու ա–ճիւնները: Նոյն տարին ան մահացաւ եւ թաղուեցաւ իր կառուցել տուած մատ–ուռն մէջ: Հոն ամփոփուեցան նաեւ քա–ղաքին մէջ մահացած քրիստոնեաներու ճիւնները: Իր յուղարկաւորութեան ներկայ եղած հնդիկ պատմագիրը կը գրէ. "Աստ հանգչի Մարտիրոս, գերիւ Տէր Յիսուսի": Իրմէ ժառանգ մնացած ըզ–րամին մէկ մասը յատկացուեցաւ մատու–ռը չէն ու կանգուն պահելու, իսկ մնաց–եալ մասը բաժնուեցաւ աղքատներուն, զորս ինք նշանակուած էր ժառանգորդ իր հարստութեան:

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

5

Ես փոխուեցայ: Շրթներս սեղմած՝ կատարեցի մայրական բոլոր պարտակա–նութիւնները: Տղաս պէտք էր առողջ ըլ–լար. պէտք էր ամէն տեսակէտով ուժով ըլլար հօրը պէս, իր անզուսպական հօրը պէս: Եթէ հարկ ըլլար, ես պատրաստ էի, այս փոքրիկ կայծը վառ պահելու համար, տալու մինչեւ ամենավերջին կաթիլը էութեանս: Ժամանակը եկած էր ,որ ես կատարէի խոստումներս, – տանելու բոլոր ղժուարութիւնները, որ իմ ընտրած կեանքս պիտի տար ինձ:

Սպասուհին ճամբեցի: Զայն առած էինք արդէն, որովհետեւ երեխային աչ–խարհ գալէն վերջ ես տատիկ ակարա–ցած էի, իսկ լաւանալէս վերջ պիտի պաշտօնավարէի աղջկանց վարժարանի մը մէջ, նորէն իրեն պէտք պիտի ունե–նայինք փոքրիկին քով մնալու համար:

Պէտք է ըսել, որ սպասուհին մեկնեցաւ դրեթէ ուրախութեամբ. մեր տունը հի–մա չքաւոր էր եւ տխուր: Ես անխօս էի դարձեր եւ իրեն կ'ըսէի ամենաանհրա–ժեշտ խօսքերը միայն, իսկ իր մեկնելէն վերջ, ես օրեր ամբողջ քառ մը արտա–սուեցի: Երբեմն միայն եր–կա՜ր, երկա՜ր կը խօսէի տղուս, վչտերս կ'ըսէի իրեն, որովհետեւ, չէր հասկը–նար: Ան ալ կը պատասխանէր իր լեզ–ուով, գանգատ ճիչերով ու բացագան–չութիւններով, որոնց թիւը օրէ օր կ'ա–ւելնար:

Տղուս համբոյր տալ, գրկել, ծոցէս իմ ծոցիս մէջ սեղմել, ինծի համար ամենէն մեծ հաճոյքն էր: Ան ինծի համար ամենէն գեղեցիկ էակն էր աշխարհի վրայ: Ես կ'ուզէի, որ ան ամէն բանի տիրանար, ինչ որ ես չունէի: Ես կ'ուզէի, որ ան ամէն բանի տիրանար, ինչ որ ես չունէի: Ես կ'ուզէի, որ ան ամէն բանի տիրանար, ինչ որ ես չունէի:

Տղուս ամէն բան պատմելու սովորու–թիւնը մնաց քովս յետոյ ալ: Իմ ահռե–լիօրէն մինակ կեանքիս մէջ, ես միշտ ի–րեն ըսի, որքան ատեն որ չէր հասկնար, ինչ որ պիտի ըսէի սրտակցի մը:

Ես յիշեմ, յետագային, կը ծանչնի իր տարեդարձը: Երեք տարեկան էր եւ ա–ռաջին անգամ տափատ կը հագնէր: Ան չատ հպարտ էր, գլուխը բարձր, կուրծ–քը դուրս ցցած կը քալէր մեծ երեւալու համար, ու կ'ըսէր ինձ ինքզինք ցոյց տալով՝ «Ես պարոն է»:

Ես թէյասեղան կը պատրաստէի, ո–րովհետեւ հակառակ իմ նիւթական չատ նեղ վիճակիս, փոթորիկը գիս անծանօթ քաղաք մը քշած էր, ուր մասնաւոր դա–սեր կուտայի: Մեր բակի տղաքը, տասը հոգի, թէյի հրաւիրած էի: Հանուրդա–կան տուն մըն էր, ուր չատ փոքրիկ սեն–եակ մը ունէի վարձած: Կը մտածէի, որ այդ տղաքը հրաւէրէն առաջ եւ հրա–ւէրէն յետոյ ալ, սիրով պիտի ըլլային տղուս հետ: Զէ՞ որ ինքը անոնց հետ պիտի խաղնէի, այս կամ այն թաղը մասնա–կը թողնէի, այս կամ այն թաղը մասնա–կը թողնէի, տարիքի նոյն դասի դացած ժամանակս:

Թէյի սեղանի պատրաստութեամբ ըզ–բաղած ժամանակս, ծոցէայ դէպի տը–ղաս. – «Ո՞ւր է հայրիկդ, ճապուկս, ըսի, որ մեզ հետ ըլլար հիմա, տեսնար որ մէ՛ծ, պարո՛ն տղայ ունի»:

Տղաս, լուրջ՝ կանգ առաւ: «Հայրի՞կ, հայրի՞կ», լսաւ ինձ ու աթոռը հրելով տարաւ պատին մօտ, վրան ելաւ եւ ա–մուսնոյս նկարը առնելով՝ բերաւ ձեռ–քիս վրայ դրաւ: «Ահա՛, հայրիկը»... Ու պարմացած կը նայէր ինձ, թէ ես ինչո՞ւ նորէն սխուր էի. չէ՞ որ հայրիկը բերած ինձ տուած էր:

Տղուս համար հայրիկը այդ պատկերն էր...

6

Ամուսնոյս տարուելէն չաբաթ մը վերջ թուղթերէն դրուած բացիկ մը ստա–ցայ Լիմէ: Միայն ստորագրութիւնը իրն էր, որովհետեւ ան թրքերէն գրել չէր գիտեր, իսկ դրաքննութեան համար հա–ւանաբար թուղթերէնը պարտադիր էր:

Չէի կրնար կարդալ գրուածը, սակայն, իր մէկ ստորագրութիւնը բաւական եղաւ լուսաւորելու անոնք: Բացիկը ձեռքս վազեցի տղուս, որ օրօրոցին մէջ բոլիկ ոտքը բռնած՝ ուշադրութեամբ կը դի–տէր:

– Բալիկս, պապայէն է... պապայէն նամակ:

– Պահ պա՛պա՛, – պատասխանեց տը–ղաս մասնաւոր լրջութեամբ:

Ան իր նոր դիւան էր եւ չատ դժուարու–թեամբ ըսելուն միչտ լուրջ ձեւ մը կ'ստա–նէր:

Ամուսինս կը գրէր, որ չատ լաւ է, չուտով պիտի վերադառնայ ափսոսէն, եւ չատ ուրախ պիտի ըլլայ ինձ ու փոք–րիկը առողջ գտնելով:

Ափսոս բառը գիս ոգեւորեց: Կարդացեր էի վէպերու մէջ, որ ափսոսականներու կիները կ'երթան իրենց ամուսիններուն քով՝ միասին ապրելու համար ափսոսա–կան կեանքը:

Անմիջապէս նամակ մը գրեցի իրեն եւ խնդրեցի, որ մեզ իր քովը տանի: Տղուն համար օդափոխութիւնը չատ լաւ պիտի գար ըսի, իսկ իմ արեւս ինքն էր: Եթէ ափսոս է, միասին ափսոսուած կ'ըլլա–յինք:

Խեղճ մարդ, որքան տխուր կերպով ժպտած պիտի ըլլայ իմ նամակս կար–դացած ժամանակ, որովհետեւ յետագա–յին, երբ պատահեցայ ամուսնոյս ընկեր–ներէն մէկուն, որ իրեն հետ բանտար–կուած էր, բայց օտարահպատակ ըլլա–լուն համար ազատած, ես իմացայ թէ ինչ էր այդ ափսոսը:

Պոլսէն տարուած մտաւորականները եւ քաղաքական պործիչները բանտարկուած էին Ակաչի եւ Զանղըրիի բանտերուն մէջ, հիմակուան մայրաքաղաք Անկորայի մօ–տիկ:

Ակաչ տարուած էին վտանգաւոր հա–մարուած բանտարկեալները, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ իմ ամուսինս: Ան թե–րեւս թուղթերու հանդէպ իր ունեցած հաւատքին պատճառով էր որ անցած էր վտանգաւորներու չարքը:

Ակաչ պաշտօնական բանտ մը չէր, այլ հին ու կիսափուլ զօրանոց մը, որուն մէկ սենեակին մէջ արդէն փափկերը էին 60 հոգի: Ասոնք հազիւ նստելու տեղ ու–նէին: Գիչեր ցորեկ այդպէս: Պատերն ու առաստաղը անծեւի, փոշիով ու սար–դի ոստայններով լեցուն, յատակը աննը–կարագրելիօրէն ազտոտ:

Դուռը կը բացուէր ու թուրք ոստիկան մը օրը անգամ մը տոպրակ մը սեւ հաց նետելով կը պոռար.

– Մարդ գլուխ մէկ հատ:

Ան կը դնէր նաեւ դոյլ մը ջուր եւ դու–ռը կը կղպէր ազմուկով:

Ամուսինս էր, որ առաջինը կ'ելլար նստած տեղէն, կը մօտենար տոպրակին ու սեւ հաց մը առնելով՝ կը սկսէր ու–տել, օրինակ տալու համար միւսներուն: Ան այդ կեանքին մէջ ալ միչտ ժպտուն է եղեր եւ հանդարտ:

(Շար. 14)

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 4-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւն ու Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն որ կիրակի, Յունուար 26, պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենան Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ յարգելու համար յիշատակը ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, անոր երկար տարիներու բերած վաստակաշատ ծառայութեան համար ի պայծառութիւն Հայրապային Ֆրանսայի Հայոց Եկեղեցւոյ:

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌՔԻՒ

ՄԱՐՄԱՆՑԼ. - Օր. Ք. Շաքարեան 150 Եւրօ:

***

ՓԱՐԻԶ. - Երմոնէ Պօղոսեան 70 Եւրօ:

***

ՎԻԼՆԷՕՎ. - Սամուէլ Ներկարաբեան 70 Եւրօ:

Centre Culturel
SAINT MESROB

ANNA LEYLOYAN
doctorante, chargée de cours à l'INALCO
donnera
une conférence illustrée de diapositives sur
L'image, comme enseignement théologique
le vendredi 24 janvier à 20 h 45
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
— Entrée libre - Cocktail —
Métro : Cardinal Lemoine - Monge
RER : Luxembourg

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai
PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE
Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND
Renseignements :
Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER
La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).
Prix compétitifs ! ! !
Ambiance arménienne assurée ! ! !
Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.
Renseignements et inscriptions auprès de :
- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

Le Comité des Dames
vous invite à partager ensemble

«LE GATEAU DES ROIS»

Dimanche 26 janvier à 15 heures
dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Partie artistique :
musiques,
chants et danses...
Venez nombreux ! ! !
l'Entrée est gratuite
Réservations S.V.P.
☎ **04 42 22 08 52** ou **04 91 77 84 70**

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1^er^ février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

---

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.
Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.
Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9^e^ arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)
Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**
——— (Programme détaillé sur demande) ———

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55985**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
MERCREDI
22 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·605 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·605

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐԻՔ ՏՓՐԼԷՍ»

(Յունուար 20 / 21)

ԵՐԿՓԱՂԱՔԱՅԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ռուսական հեռատեսիլի կայանի մը տուած հարցազրոյցին պատասխանելով ունկնդիրի մը հարցումին, յայտած է թէ Հայաստանի Սահմանադրութիւնը երկքաղաքացիութիւն չի թոյլատրեր, սակայն կը նախատեսի Մայիսին սահմանադրական բարեփոխումներու հանրաքուէ մը կազմակերպել. հոն տեղ պիտի չունենայ երկքաղաքացիութեան արգիլքը: Նախագահը կը յուսայ որ հանրաքուէն կը յաջողի, որուն կը հետեւի երկքաղաքացիութեան մասին օրէնքին քուէարկումը:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ԿԱԶ ՉԻ ՀԱՄՆԻՐ

Վրաստանի կազմուղ ցանցին մէկ արկածին հետեւանքով, նաև Հայաստան ղրկուած կազը նուազագոյն քանակութեան իջած, ապա բոլորովին դադրած է: Կը սպասուի որ կազի պահեստի դիծը քանի մը օրէն նորոգուի, իսկ վնասուած ցանցը տասնեակ մը օրէն:

***

ՀԱՄԱՅԱՆՑԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՅՔԷՋ

Համացանցի վրայ տեղեկատուական թեքնոլոժիի հայկական մարզին յատկացուած նոր կայքէջ մըն է՝ «www.SiliconArmenia.com»ը: Հոն տեղ կը գտնեն տեղեկատուական նորութիւնները, մասնագէտներու, գործի մարդոց հետ հարցազրոյցներ: Նպատակն է հայկական այդ մարզին քարոզչութիւնը ընել արտասահմանի ներդնողներու չրջանին մէջ: Կայքէջը ստեղծուած է Համաչխարհային դրամատան եւ բարձր թէքնոլոժիի Հայերու ամերիկեան խորհուրդին նիւթական միջոցներով:

***

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մոսկուա այցին առթիւ նախագահ Վլատիմիր Պուտին պոհունակութեամբ արտայայտուած է երկու պետութիւններու յարաբերութիւններուն նուաճած նոր մակարդակին մասին: Փաստօք ալ յայտնած է որ նախագահական անկախ ընտրութիւններ կատարուելէ ետքն ալ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը պահէ այդ մակարդակը: Ինք իր կարգին երաչխիք տուած է որ Ռուսաստան հաւատարիմ կը մնայ վերջին տարիներուն Հայաստանի նախագահին հետ մչակուած սկզբունքներուն:

Հայեւռուս բանակցութիւններէն ետք ստորագրուած են քանի մը կարեւոր փաստաթուղթեր, յատկապէս տնտեսական գործակցութեան մասին: Նախագահ Պուտին չնորհակալութիւն յայտնած է Ռ. Քոչարեանին, Վրաստանէն Հայաստան փոխադրուած ռուսական զօրքերուն համար ստեղծուած պայմաններուն համար:

Հայեւռուս յարաբերութիւններուն աւելի զարգացման միակ խոչընդոտ համարած է ան Ղարաբաղի խնդրին մինչեւ այսօր կարգաւորուած չըլլալը: Ըսած է թէ Ռուսաստան ամէն բան կ'ընէ որպէսզի իրականանայ արդարացի կարգաւորում մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՀԻՍԷՅՆԸ ԱՔՍՈՐԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

ՆԵՐՈՒՄ ԱԼ ԿԸ ՇՆՈՐՀՈՒԻ...

Թուրքիա, Սաուտի Արաբիա եւ Եգիպտոս լուծում մը գտեր են իրաքեան հարցին: Ասոնք կը խորհին որ պէտք է համոզել Սատամ Հիւսէյնը որ հեռանայ, այսինքն աքսորի ճամբան բռնէ եւ այդ պարագային Միացեալ Նահանգները պատրաստ են ներում չնորհելու Իրաքի ղեկավարին: Մեծն Բրիտանիա «չատ տրամաբանական» գտած է այս գաղափարը, բայց, որքա՞ն իրատես է: Իրաքի ղեկավարները յայտարարած են թէ նման որեւէ կարգադրութեան մասին խօսիլն իսկ աւելորդ է: Բայց եւ այնպէս զարթիարը պաշտպաններ ունի, թէ պատերազմի կողմնակիցներուն եւ թէ ընդդիմադիրներուն մօտ: Կը կարծուի որ այս ձեւով երկրին վարչակարգը կը փոխուի առանց դիմելու միջամտութեան եւ կը պահպանուի Իրաքի միասնութիւնը: Ըստ «Թայմ» պարբերաթերթին, Անգլիա, Ռիատ եւ Գահիրէ կ'ատաջարկեն բանակ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՄՆ–ՈՒ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ԱՅՑԸ

ԱՄՆ–ու սպայակոյտի նախագահը Ռ· Մայէրս Անգարա կատարած մէկ օրուան այցին ընթացքին հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ սպայակոյտի նախագահին ու Պաշտպանութեան նախարարին հետ: Սոսկալիին հետ հանդիպումին նիւթ եղած են Իրաքի դէմ յարձակումի մը լաւագոյն պարագաները ամերիկեան զօրքերուն համար: ԱՄՆ–ու Անդրայէն ունեցած ակնկալութիւնները: Ռ· Մայէրս կրկնած է թէ Ս· Հիւսէյնը տապալելու միտող գինեալ գործողութեան մը Թուրքիայէն բացուելիք ճակատը մեծապէս կարեւոր է: Սակայն, Թուրք զօրավարը յայտնած է թէ ԱՄՆ պէտք է ընդունելի մակարդակի պահանջ ներկայացնէն, թէ հետագօտութեան նպատակով տրամադրուած թրքական բոլոր օդակայաններուն եւ նաւահանգիստներուն պատերազմի մը ընթացքին գործածութիւնը կարելի չէ: Ան ըսած է նաեւ թէ 120 հազար գինուոր փոխադրելով Իրաքի դէմ երկրորդ, հիւսիսային ճակատ մը բանալու ամերիկեան սկզբնական նպատակը նոյնիսկ 25 հազարի զեղչուած թիւով ընդունելի չէ Անգարայի համար: Ա.յս երկրորդ մերժումին համար զօրավար Խզքէօքի պատճառաբանութիւնը հիմնուած է պատերազմին մասին թուրք հանրային կարծիքին ժխտական դիրքին վրայ: Աղդարեւ, Թուրքիոյ մէջ մեծ հակազդեցութիւն կայ Իրաքի դէմ պատերազմին ու անոր տրուելիք թրքական զօրակցութեան դէմ: Վերջին օրերու բազմաթիւ ցոյցերը ատոր ապացոյցը եղան:

ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԻ ՖՈՐՈՒՄ

ՀԱՑԵՐՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ, ԹՐՔԱԿԱՆ «ՓԻԼԻՍՈՓԱՑՈՒԹԻՒՆ» ԵՒ ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

«Ամերիկայի ձայնը» ձայնասփիւռի կայանը Թրքերէն հաղորդումներու բաժնին մէջ, Յունուար 17–ին, ղրոյց մը ունեցած է Հայ եւ Թուրք մերձեցումի ֆորումի թուրք անդամներէն մէկուն հետ: Ան նախ տեղեկացուցած է թէ ֆորումը արդէն ձախողած ու գոյութենէ դադրած է, յետոյ բացատրած է նախաձեռնութեան դրդապատճառները ու նպատակը:

Առաջին նչումը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան խնդիրին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին որպէս խոչընդոտ ներկայացնելու անխուսափելի պարագան է: Մինչեւ որ Թուրքիոյ ճանաչումը չպատահի, անդամակցութիւնը ընդունելի, նոյնիսկ բանակցելի պիտի չըլլայ: Մինչեդեռ Թրքական կողմին համար կատարուածը ցեղասպանութիւն չէ: Ուստի, հարցը այս անելքէն դուրս բերելու, այսինքն՝ Թուրքիոյ առջեւ Եւրոպայի Միութեան ճամբան բանալու մտադրութեան արդիւնք եղած է Ֆորումը: Թուրք, Հայ, Ֆրանսացի բարեկամներ որոչած են քաղաքականութենէ վեր միութիւն մը կազմել: Իրենց համոզումով՝ Հայը եւ Թուրքը աւելի քան վեց դար բարեկամաբար ապրած են ու առիթ քով աւելի թեթեւ կը կչռէ քանի մը տարուան խնդիրը մը:

Ձրոյցին մէջբերուած է գաղնակահար Հ· Սէրմէթի մօտեցումները: Թուրք անդամը կ'ըսէ թէ ցեղասպանութիւն դոյութիւն չունի եւ կը մերժէ այդ տրակումը անդամ· կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի Դաչնակ կուսակցութիւնը եւ Հայ Դատի յանձնախումբը չատ մեծ ճնշում բանեցուցին, Ֆորումի հայ մասնակիցներուն սպառնալիքներ ըրին եւ ի վերջոյ իրենք ստիպուեցան կազմալուծել ,ընչել իրենց չարժումը: Այսուհանդերձ, ծրագրուած երաժշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ եւ արդէն միմիայն արուեստագէտներով նոր միութիւն մը կազմելու նպատակը կայ· «ամբողջովին ազատքաղաքական»:

Այս «ազատքաղաքական»ին պարունակը այնպէս կ'երեւի որ տափակութեան եւ նախնականութեան հոմանիշ է այդ թուրքին համար: Կ'ըսէ թէ Հայերը չեն կըրնար ապրիլ առանց աւելութեան եւ այդ պատճառով իրենց նպատակը հարց մը լուծել չէ, այլ այդ հարցը անլոյծ ձգել: Մինչդեռ, իրենց «փիլիսոփայութիւնը» կը կայանայ բարեկամութիւնը եւ ընկերութիւնը ամէն բանէ վեր դասելու մէջ···:

Պէտք է ըսել որ զրուցավարն ալ նախանութեան աւելի յած մակարդակի ախոյեան մը չէ, երբ կ'ըսէ· «Հ· Սէրմէք "պետական արուեստագէտ"ի տիտղոսակիր ըլլալուն պատճառով կարգ մը Հայերու կողմէ լրահաւաք սպասարկութեան աշխատող կը նկատուի· մինչդեռ այդ Հայերը կը մոռնան որ ծագումով հայ փրանսացի արուեստագէտ Շառլ Ազնաւուր ալ արժանացած է Լէժիոն տ'հոնէօր»ի:

Ձրոյցին վերջին մասին մէջ թրքական կողմին փիլիսոփայութիւնը այլ կ'ելլէ հազար անդամ կոխոտուած արահետներու վրայ կրկնելու համար թէ «1914 – 1915–ի տխուր պատահարներ»ը ցեղասպանութիւն չէին, եղածին պատասխանատուն ալ Հայերը իրենք էին: Ցեղասպանութեան ենթարկուած երկու ժողովուրդի – Հայ եւ Հրեայ – իրենց թեղն ալ խախուտ է, քանի որ ոչ մէկ Հրեայ հիմնարկութեան չրջանին զերման պետութեան դէմ գործունէութիւն մը ունեցած էր, մինչդեռ Հայերը···

Ցեղասպանութեան մերժումի նպատակով եղած վերջին նչումն ալ այն է որ Թուրքիոյ արեւմտեան չրջաններու բնակիչ միակ Հայու մը քիմն անգամ արիւնած չէ:

Ահա՛, «քաղաքականութենէն վեր» ըլլալու առաջադրութեամբ, նչուած մօտեցումներու «փիլիսոփայութեամբ» ճամբայ ելած չարժումին հիմնակէտերը: Շատ բան կարելի է մտածել, ըսել անշուշտ, սկսեալ՝ պուտ մը պատմութիւն կարդալու թելադրանքէն· կաթիլ մը, գոնէ ծիծաղելի չըլլալու չափ: Սակայն, էականը կը մնայ տուեալը թէ Ի.Մ· դարուն ալ կը գտնուին նման հիմնակէտերով «բարեկամութիւն, բարեկամութիւն» խաղարտ տրամադիր Հայեր: Մերձեցումի ֆորումին ձախողութենէն ետք, երբ կ'ըսուի թէ միմիայն արուեստագէտներու մասնակցութեամբ նոր փորձ մը պիտի ըլլայ, հետաքրքրական է պիտնալ թէ նոյն խաղին պատրաստակամ հայ արուեստագէտներու թրքական ցանկը ի՛նչ անուններ կը պարունակէ:

Ա· ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՒԵՆՈՒ

ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՆ ՏԱԼԻԹԱ ՄԷՔԹՈՒՊՁԵԱՆ ԵՒ ՅՈՎՍԷՓ ԹԷՐԶԵԱՆ

Յունուար 19–ին, Շաբաթ իրիկուն Փալէօ Ֆալիերոյի իր բնակարանին մէջ սպաննուած է գաղութին ծանօթ եւ նուիրեալ անձերէն՝ Տիկին Տալիթա Մէքթուպճեան, 74 տարեկան: Սպաննուած է նաեւ իր եղբօր 45–ամեայ զաւակը՝ Յովսէփ Թէրզեան:

Սպանութեան օրը, Տիկին Մէքթուպճեան ստացած է հեռաձայն մը Աթէնք հաստատուած ռուսախօսներէ, իր չէնքի երկրորդ յարկի բնակարանը վարձելու դիմումով: Ենթակաները նոյն օրը երեկոյեան այցելած են «Իվիս Աթանասիատու» փողոցին վրայ գտնուող հանդուցեալին բնակարանը զայն վարձելու պատրուակով:

Ըստ կատակծներու եւ ընտանեկան պատգաներու կողմէ տրուած տուեալներու, երկու ռուսախօսները Յովսէփ Թէրզեանին հետ բարձրացած են երկրորդ յարկ՝ յարկաբաժինը տեսնելու պատրուակով: Տեղւոյն վրայ մահացուօրէն գարկած ու սպաննած են 45–ամեայ Յ· Թէրզեանը որ փորձած է դիմադրել նախայարձակ ոճրագործներուն: Ի դուր տեղ: Վերի յարկի պուռչտուքները լսելէ ետք, իր տունէն դուրս եկած է Տալիթա Մէքթուպճեանն ալ, որ նոյնպէս ենթարկուած է երկու ոճրագործներու յարձակման: Անոնք խլած են Տալիթային բերանը, կապած են իր ձեռքերը ու զայն խեղդամահ ըրած են: Ոսկիականութիւնը ոճիրին կը վերագրէ գաղութեան պատճառներ, քանի որ սպանութենէն ետք տունը տակնուվրայ եղած է արժէքաւոր իրեր գտնելու միտումով:

Հանդուցեալը ազգային բեղուն գործունէութիւն ունեցած է, որպէս Յունաստանի Հայ Կաթոլիկ Խաչի Շրջանային եւ Աթէնք – Փալիերոյի մասնաճիւղերու ատենապետուհի: Իր օժանդակութիւնը բերած է ազգային վարժարաններուն, Հայաստանի որբախնամ ծրագիրներուն, Արցախի ապատամարտիկներու ընտանիքներուն եւ վերջին տասնամեակին ալ Հայաստանէն Յունաստան հաստատուած դաղթականներուն:

Ո՛Վ ՍՊԱՆՆԵՑ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

Ամանորի նախօրեակին իր ծնողքին բնակարանէն ելած պահուն սպաննուեցաւ Հայաստանի լրատուի աշխարհին ամէնէն կարող ու ծանօթ դէմքերէն Տիգրան Նաղդալեան: Ան նախագահն էր երկրին հանրային հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի խորհուրդին: Անոր ոչ պաշտօնական թաղերը նկատուելու աստիճան մօտիկ անձնաւորութիւն էր նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի ու իր սուր սլաքներէն ոչինչ կը խնայէր ընդդիմութիւնը քննադատելու դարձին մէջ:

Ոճիրին լուրը պատճառած ցնցումին ու պայրոյթին հետ, անդրադարձը բերաւ արարքին համար որոշուած ժամանակին. ոճիրը ամէնէն յարմար պահուն ծրագրուած էր, ինչպէս կը նշէ օրինակ, «Օրրան» օրաթերթը (Յունուար 8), ճիշդ տօնական օրերու նախօրէին, երբ երկրին լրատուիւնները դրեթէ ամբողջութեամբ բնական երկար դադար մը կ'առնէին: Ասիկա լռութեան բնական հաստ շերտ մը կ'ապահովէր կատարուածին, որոշ չափով անմիջական հակազդեցութիւնները ալ լռեցնելով: Նոյն թերթին ըսածին պէս, այս պարագան չատ կը յիշեցնէ 1999 Հոկտեմբեր 27–ի Խորհրդարանի ահաբեկչութիւնը, քանի որ նոյն օրը ընդհանուրին ուշադրութիւնը սեւեռած էր էջմիածնի մէջ կաթողիկոսական ընտրութեան վրայ:

Այս է, ուրեմն, պատճառը որ հայաստանեան մամուլը արձակուրդի տրամադրութեամբ էր միայն, Յունուար 8–ի եւ չորս օր միայն, Յունուար 8–ի եւ չորս տարի թիւերով նկատի ունենալ ըրաւ Տ. Նաղդալեանի սպանութիւնը, անոր կապուած մանրամասնութիւնները, վարկածները, հարցականները, ակնկալութիւնները:

Ոճիրին մասին կարդ մը մանրամասնութիւններ կան «Հայկական ժամանակ»ի Հայկ. Գէորգեան տորթագրուած էջին մէջ: Հոն կ'ըսուի թէ սպանութեան համար բաւած է միակ վամփուչտ մը. ան արձակուած է դէպի ծոծրակը, կռնակէն, ու դուրս ելած է ճակատին վերեւէն: Մութ վայրի մը մէջ գործուած այդ ոճիրին հեղինակը, ինչպէս կ'ըսուի, կամ անփորձ էր ուղղակի, կամ չատ արհեստավարժ. այլ խօսքով կա՛մ առանց արարքին արդիւնքը ստուգելու, վախով հեռացած է, կամ այնքան վարժ մէկը եղած է որ ոչ մէկ կասկած ունեցած է իր կրակոցին արդիւնքէն ու ստուգելու հարկը չէ զգացած իսկ: Իսկ ոճրագործը տեսնող չէ եղած, բացի զոհին եղբօրմէն որ կը կարծէ տեսած ըլլալ ոճրագործը, քանի որ դէպքէն մօտ կէս ժամ առաջ մտնելով նոյն չէնքին չգամուածը, տեսած է որ դիմարկով դէմքը ծածկած անծանօթ մը դուրս կը սլանայ անկէ: Իսկ կրակոցին ճայնը ոչ ոքի ուշադրութեան արժանացած է, քանի որ օրը տօնական ըլլալով, երախաները ամէն կողմ պայթուցիկներ կը պայթեցնէին եւ անոնց աղմուկը չատ ալ տարբեր չէր իսկական կրակոցէն:

Ինչ կը վերաբերի «ո՞վ»ին, «ինչո՞ւ»ին կարելի պատասխաններուն, Հ. Գէորգեան միայն կ'անդրադառնայ նախագահ Ռ. Քոչարեանի յայտարարութեան թէ ոճիրին հեղինակները պէտք է փնտռել այն մարդոց մէջ որոնց հանդիսատ չեն տար երկրին կայունութիւնն ու յառաջդիմութիւնը: Ապա, կ'աւելցնէ թէ նախագահը այդ յայտարարութեամբ արարքը բացայայտելու հաւանականութիւնը խիստ նուազեցուցած է, որով ուղղութիւն դնելով հետաքննիչներուն թէ ոճրագործը ո՛ւր պէտք է փնտռել:

Նոյն էջին վրան անջատ դրութեամբ մը Նայիրա Զօհրապեան կը ծանրանայ կատարուածը ընդդիմութեան գործ նըկատել փորձողներու տեսակէտին վրայ: Այդ ճակատէն զանազան ներկայացուցիչներ մատնանշած են հետեւեալ կէտը. լրատուիւնները ընդհանուր առմամբ չեն արձագանգած իրենց յղած ցաւակցական դիրքերուն, դատապարտող յայտարարութիւններուն: Տ. Նաղդալեանի սպանութիւնը, – ընդդիմութեան դէմքերու համոզումով –, այդ ճակատին ձեռնտու բան չէր, քանի որ զոհը Հոկտեմբեր 27–ի դատին համար չատ կարեւոր վկայ մըն էր եւ դատարանին մէջ պիտի պատասխանէր որոշ հարցումներու:

Ընդդիմութեան դէմքերէն Ա. Սարգսեան (Դեմոկրատ) դատելով եղածը ընդդիմութեան զործ նկատելու իշխանութիւններու կեցուածքէն, ակնյայտ կը նկատէ որ երկրին մէջ ոչինչ փոխուած է, ո՛չ Հոկտեմբեր 27–էն առաջ, ո՛չ վերջը եւ «այս ամէնը յղի է նոր կրկնութիւններով»:

«Հայրենիք ու պատիւ»ի նախագահ Մ. Գասպարեան ալ Հոկտեմբեր 27–ի արարքին առընչութեան հետ կը մատնանշէ Տ. Նաղդալեանի գործունէութեան տնտեսական կողմը: Կ'ըսէ թէ ան երկրին լրատուի ոլորտին մեծագոյն դէմքն էր որուն ձեռքէն 10 – 12 միլիոն տոլար կ'անցնէր տարեկան:

Տարբեր է «Ազգ»ի մօտեցումը. Յունուար 8-ի առաջին էջին վրայ տեղ գտած Յ. Ա. տորթագրուած դրութեան մէջ առաջնայնն կը նկատուի Ռ. Քոչարեանի արժեւորումը թէ սպանութեան դիւանաւորը, կամ բուն նպատակը քաղաքական էր: Ասիկա կը բացատրուի որպէս նոյնինքն նախագահին դէմ ուղղուած արարք, քանի որ «Տ. Նաղդալեանը ոչ միայն նախագահի մերձաւորագոյն անձերից մէկն էր, այլեւ նրա վարած բաղաքականութեան, հետեւաբար վերընտրութեան առաջերթ չատագովներից մէկը»:

Հայաստանի մամուլի եւ հեռատեսիլի կարող ու ծանօթ դէմքերէն Արամ Աբրահամեան «Առաւօտ»ի (Յունուար 8) մէջ «Հերթական չբացայայտուածը» խորագրին տակ կը ներկայացնէ իր պաշտօնակիցին սպանութեան չորս վարկածները: Բայց, ատիկա ընելէ առաջ, մատնացոյց կ'ընէ չահարկուղները. անոնք քաղաքական դործիչներ են որոնք յաջորդ օրն իսկ իրենց թեւերը սրճատած են նման արարքէ քաղաքական որոշ չահ ապահովելու նպատակով: Անոնցմէ կը յիշէ դաշնակցական վահան Յովհաննիսեանը որ «իսկոյն իմացաւ որ սպանութեան կազմակերպիչն է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը»:

Ա. Աբրահամեանի թուած վարկածներէն առաջինը արարքին եաին ընդդիմութիւնը տեսնողն է. ատիկա ըրած են Ռ. Քոչարեանը ընտրութեան նախօրեակին ահաբեկելու, երկիրը ապակայունացնելու, նախագահին պաշտպան ու ընդդիմութեան քննադատ լրագրողին վրէժ լուծելու համար: Միւս վարկածներուն կարդին, անոնց հաւասար, 25%–ի հաւանականութիւն մը տալով այս մէկուն կը չեշտէ ծիծաղելի կէտ մըն ալ. երբ ընդդիմութիւն կ'ըսուի, կը հասկցուին նաեւ նախագահին ընդդիմադիր թեկնածուները, մինչդեռ, ինք չի կրնար հաւատալ որ Բաֆֆի Յովհաննէսեան մը կրնայ որեւէ մէկուն հանդէպ թշնամական զգացում ունենալ, աւելի'ն, փափաքիլ որեւէ մէկուն մահը:

Երկրորդ վարկածը ամբաստանեալի դիրքին վրայ կը դնեղէ իշխանութիւնը որ ուղած է ընդդիմութիւնը քարոզչութեան եւ եթէ կարելի ըլլայ, նաեւ քրէական հետապնդումներու թիրախ ընել: Կը յիշէ 1934–ին Ստալինի գործակից Կիրովի սպանութիւնը որ ճնշումի յաւելեալ փաստ ծառայած է առաջինին համար որ ծրագրողը եղած է ոճիրին: Այնուհետ, ներկայի Հայաստանը հեռու է խորհրդային բռնապետութենէն, բայց «դա չի նշանակում որ մեր կիսատ – պռատ ժողովրդավարութեան պայմաններում իշխանութիւնը չի կարող սադրիչ նպատակներով սպանել իւրայիններին»:

Կը յաջորդէ Հոկտեմբեր 27–ի ազդակը: Տ. Նաղդալեանի սպանութիւնը կապուած է անոր: Իսկ այդ թղթածրարը ներկայի ձեւով կարողական վտանգ ունի յատկապէս անոնց համար որոնք աւելին գիտեն, քան՝ հասարակ քաղաքացին:

Եւ վերջապէս Ա. Աբրահամեան եւս նիւթ կ'ընէ տնտեսական ազդակը: Կ'ըսէ թէ ան է գուր պիտի անտեսուի: Մինչդեռ, վերջին երկու – երեք տարուան ընթացքին Հանրային հեռատեսիլը ընորհիւ Տ. Նաղդալեանի, բարգաւաճող պիզնէսի վերածուած է: Ծանուցումէ անոր չուկան տարեկան մօտ մէկ միլիոն տոլար կ'արժէ: Որո՞ւ կը պատկանի հոն ծանուցումը պատրաստելու եւ սփռելու իրաւունքը, հարց կու տայ Ա. Աբրահամեան, ըսելով որ այդ հարցումը կրնայ լուրջ չահադրգռութեան առարկայ ըլլալ:

Լրագրողին սպանութեան առընչուած ընդարձակ էջ մը ունի «Հայոց Աշխարհ»ն ալ (Յունուար 9). Վրէժ Ահարոնեան միայն նիւթ կ'ընէ Հոկտեմբեր 27–ի խնդիրին առընչութիւնը, գայն ջրելու ակնարեւ նպատակով: Արդէն էջը որ խորագրուած է «Տ. Նաղդալեան եւ Հոկտեմբեր 27», ունի ենթախորագիր մըն ալ. «Ջուր պղտորողների վարկածը»:

Արդէն, երեք չաբաթի չափ անցած է այդ ոճիրէն ի վեր: Ո՛չ հետաքննութեան մասին տեղեկութիւն, ո՛չ կասկածելիներու, ձերբակալուածներու անուն կը տրուի: Վիճակ մը որ լիովին կ'արդարացնէ Ա. Աբրահամեանի էջին տխուր հետեւութիւնը.

«Ամենացաւալին այն է որ այս յանցագործութիւնը նոյնպէս չի բացայայտուելու: Նախընտրական շրջանում իշխանութիւնն ու ընդդիմութիւնը ամէն ձեւով կը շահարկեն սպանութիւնը, մեղքը գցելով իրար վրայ: Ընտրութիւնները կ'անցնին, եւ ոճրագործութեան մասին էլ բոլորը կը մոռանան»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՋՈՒՐԻ ՄԵԾ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Խեղճ եւ վտիտ է Հասպանին:

Այս փոքր դետը հազիւ ծնունդ առած Հարաւային Լիբանանէն՝ քանի մը քիլոմեթր իր մատղաչ հասակին մէջ չանկարծ ինքզինք կը գտնէ իսրայէլեան սահմանն եւ կը մտնէ Հիւսիսային Իսրայէլ:

Ան խիղճաւորէն կ'անցնի այդ խիստ վըտանգաւոր պինուորական գօտին բայց ահա Կոլանի բարձրաւանդակէն եկող այլ գետակներու հետ կը թափի Իսրայէլի Հուլա լճակին մէջ:

Հուլա լճակը ինքն իր կարգին ծնունդ կու տայ Յորդանան գետին, որ անցնելով Յիսուսի պատմութեան հետ առընչուող կապիւէի լիճէն՝ կը թափի աղի Մեռեալ ծով:

Վտիտ Հասպանիին՝ կարճ կեանքին պատմութիւնը կամ աւելի ճիշդ աշխարհադրութիւնը կարելի է ոչ հետաքրքրական եւ աննշան որակել: Բայց չսխալինք: Կը խօսինք Մերճաւոր – Արեւելքի մասին:

Լիբանանեան ծնունդով Հասպանիին գոյութիւնը կամ էութիւնն իսկ խիստ կարեւոր է Իսրայէլի համար: Հասպանիին ջուրերն իւրաքանչիւր մեթր խորութիւնը ոսկիի համարժէք է Իսրայէլի համար:

Վերջերս երբ լիբանանեան կառավարութիւնը Հասպանիի ջուրերէն յաւելեալ քանակով օգտուելու ուղղութեամբ չարժեցաւ՝ Իսրայէլ անմիջապէս հրաւէր կարդաց Լիբանանի, որ որեւէ Հասպանիի ջուրի ապսպրէս կոչուած չափազանցեալ գործածութիւն՝ պատճառ պիտի դառնայ որ Իսրայէլ հարուածէ որեւէ ջրային ամբարտակ կամ ջուրի ուղղութիւնը փոխող չինութիւն: Այս մարտահրաւէրին իրրեւ պատասխան լիբանանցիք պատասխանեցին թէ իրաւունք ունին օգտուելու Հասպանիի ջուրերէն, Իսրայէլ հաւանի կամ ոչ:

Իսրայէլի համար Կոլանի բարձրաւանդակը իր ռազմական կարեւորութեան հետ միասին, խիստ կարեւոր է ջուրի տեսակէտէ: Հասպանիի նման զանազան գետակներ այդ չրջանին մէջ կը հոսին դէպի Իսրայէլ:

Քաղաքականութեան մէջ հիմնական ծանօթ սկզբունք է, որ տնտեսութիւնը մայրն է քաղաքականութեան: Տնտեսութեան իրավիճակը որեւէ չրջանի կամ երկրի մէջ կ'որոշէ պատերազմը կամ խաղաղութիւնը, բարօր կեանքն ու հզօրութիւնը:

Եթէ տնտեսութիւնը մարդկային քաղաքականութեան մայրն է, ապա տնտեսութեան իսկ մայրը պէտք է նկատել ջուրը: Առանց ջուրի՝ որեւէ ապրութիւն կը դառնայ Սահարայի պապակած հաւաքականութիւն, ինչպիսին են օրինակ Զաուա կամ Մաւրիտանիա անշուշտ եթէ չունին ծովի ջուրերը գտնելու եւ գործածելու փեթրոտոլարներ ինչպէս արաբական ծոցի դրեթէ բոլոր երկիրները բացի Օմանէն:

Սառատամ Հիւսէյնի Քուէյթի վրայ յարձակումէն առաջ, բոլոր Քուէյթի տարածքին ամէնէն աւելի պաշտպանուած հաստատութիւնը Շուէյխի ծոցին ծովէր անոյշ ջուր հանելու գործարանն էր: Շատ աւելի մեծ թիւով պինուորական պահակներ կը պաշտպանէին այդ հսկայական տրեղ գործարանը քան պարիսպներով պաշտպանուած Շէյխ Ժապէր Ալ Սապահ Էմիրին եւ իր անմիջական չրջանակին եւ խորհրդականներու: Տասման պատերազմէն անմիջապէս առաջ երկու տարիներ 1987–էն 1989 տարիներուն:

Միւս կողմէ Իսրայէլ անշուշտ Զաուա չէ, ոչ ալ Մաւրիտանիա: Իսրայէլ ներկայի իր նախանձելի արդիական տնտեսութեան եւ մանաւանդ պիւրատնտեսութեան վիճակը կը պարտի սիոնական առաջին քիւղուշ հաւատքականութեանց հիմնադիր Հրեաններու տքնաջան աշխատանքին եւ հեռատես ծրագրաւորման:

Իսրայէլ սակայն անկարելի է որ հասնէր այս իր դիրքին առանց քանի մը մանր Հասպանիներու, որոնց ոսկեայ անոյշ ջուրերու իւրաքանչիւր մեթր խորանարդը խիստ ուշադրութեամբ կը հաւաքուի եւ արդիական ջրատարներով կը յափոնցնէ Իսրայէլի ժողովուրդը եւ ջրէ համան Իսրայէլի չրջաններ հասնելով ի միջի այլոց մինչեւ Նէկեւի անապատ, աւելի քան հարիւր քիլոմեթր հեռաւորութեամբ:

Այնուհետ այսօր Նէկեւի անապատը նախանձելիօրէն դարձած է կանաչ եւ բերրի իր բազմատեսակ արտադրութիւններով: Իսկ Նէկեւի անապատի մէջ ի գործ դրուած ջրային կազմածներու յատակագծումով այսօր Իսրայէլ համաչխարհային առաջնորդն է ջուրի եւ ոռոգումի արդիական ճարտարարուեստին: Այս ամէնը անշուշտ իրրեւ ուղղակի արդիւնք անոյշ ջուրի խիստ հպարտագին ըլլալուն այդ աշխարհագրական տարածաչրջանին մէջ:

Եթէ ջուրը առօրեայ տպղնապ է, կարելի է շատ յստակօրէն հասկնալ միջին արեւելեան մօտիկ անցեալի եւ ներկայի կարդ մը խիստ կարեւոր այլ իրավիճակները:

Այդպօրէն կարելի է յիշել յիսունական թուականներու կամալ Ապտէլ Նասէրի Եգիպտոսի մեծ արչաւը, կառուցելու համար Ասուանի Բարձր ամբարտակի եւ Նասէր արուեստական լիճի հսկայ համալիրը: Անշուշտ ծանօթ է որ այդ հզօր կայտկան ամբարտակի կառուցման եւ Արեւմուտքի հետ ֆինանսաւորումի հըսկայ դժուարութիւնները ուղղակիօրէն պատճառ դարձան որ Եգիպտոս հեռանայ Արեւմուտքէն եւ կամաց կամաց մօտենայ Խորհրդային Միութեան: Ամերիկա վստահ չէր որ այդ ծրագիրը կը համապատասխանէր իր այդ չրջանային ռազմավարական չահերուն: Սակայն Մոսկուա պատրաստ էր օդնելու եւ անշուշտ օգտուելու:

Գահիրէ - Մոսկուա այդ պարագայական անտեսական եւ զինուորական մերձեցումը, անշուշտ այդ օրե-

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐՔԸ



Ինչպե՞ս ենք մենք ապրում

Ինչպե՞ս ենք մենք ապրում

Ինչպե՞ս ենք մենք ապրում

(Շար. Ա. Էջէն)

յել Հիւսէյնի մեկնումին չուրջ, վոխա-րէն ձեռք ձգելով որեւէ հետապնդման լքումը, թէ՛ Հիւսէյնի թէ՛ իր ընկերա-տին համար: Ուաշինկթընի մէջ, Արտա-քին եւ Պաշտպանութեան նախարարները այս լուծումին ի նպաստ արտայայտ-ւած են: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռըմսֆիլա պատրաստակամութիւն յայտ-նած է անձնապէս միջոցներ յանձնարա-րելու որպէսզի իրաքցի զեկավարներն ու իրենց ընտանիքները աքսոր մը վայելեն այլ երկրի մը մէջ: Այս առընչութեամբ Արտաքին նախարարն ալ յայտարարած է որ, պիտի ուսումնասիրէ հետապնդումէ հրաժարելու կարելիութիւնը Ս. Հիւսէյ-նի դէմ, որ կ'ամբաստանուի պատերազ-մական ոճիրի համար:

Միշտ նման կարգադրութեան մը հա-մար, Հինգշաբթի օր (Յունուար 23) Թուրքիոյ նախաձեռնութեամբ Պոլիս պի-տի հաւաքուին Յորդանան, Սաուտի Ա-րապիա, Եգիպտոս, Սուրիա եւ Պարս-կաստան, ըստ վարչապետ Ա. Կիւլի յայ-տարարութեան արաբական հեռատեսի-լէն, աւելցնելով թէ հարկ է բոլոր կա-րելիութիւնները նկատի առնել: Իրաքի Տեղեկատուութեան նախարարը՝ Սայիտ-ալ – Սահաֆ բոլորովին կը հերքէ նման ծրագիր մը, չեչտելով. – «Նախագահ Սատամ Հիւսէյնի պաշտպանէն մեկնումի մը տեղեկութիւնները յիմարութիւններ են: Ս. Հիւսէյնի բանակցացն ալ արար զեկավարներու մօտ «ապուշութիւններ» որակած է այն լուրերը ըստ որոնց արար զեկավարները կը ջանան համոզել Սատ-ամը որ աքսորի համբան բռնէ: Ընդհա-կառակն, Հիւսէյն ասպարէզ կը կար-դայ. – «Յաղթանակը ապահովութիւն մը դարձած է: Մեր ձեռքն է եւ մեր սրտե-րուն մէջ» յայտարարած է առջի օր:

Իրաքի մէջ, իշխանութիւնները յանձն առած են, Յունուար 20–ին աւելի լաւ գործակից ՄԱԿ–ի քննիչներուն հետ: Պաշտպանութիւնը ար-տայայտած է քննիչներու տեղեկագրին յանձնումէն չարաթ մը առաջ, բայց, ԱՄՆ անբաւարար կը գտնեն:

*
**

Լոնտոնի մէջ, ոստիկանները ա-նակնկալօրէն խուժած են, Յուն-ուար 19–էն 20–ի գիշերը տեղւոյն, խնդրոյ առարկայ, Ֆինսպըրի փարքի մզկիթը, որ ամէնէն ծայրայեղ իսլամին՝ Ապու Համզայի բերդն է: Եօթը հոգի ձերբակալուած է, զինամթերք գըտ-ուած: Աքթիանտ Եարտ կը հաղորդէ որ ծխակատարութեան վայրերը որեւէ խու-զարկութիւն չէ եղած, ինչ պէնք եւ վաստաթուղթ որ յայտնաբերուած է, եղած է դրասենեակներու խուզարկու-թեան ատեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ–ի Մարդկային Իրաւանց Յանձ-նախումբի նախագահութեան ընտրուած է Լիբիա, այսինքն երկիր մը որ ոչ մէկ կապ ունի Մարդկային Իրաւանց հետ: Ընտրութիւնը բաւական աղմուկ հանած է, մանաւանդ որ Յանձնախումբը կոր-ծըցուցած է արդէն հաւատամի մարմին մը ըլլալու իր համբաւը: Լիբիոյ դես-պանուհին, ՄԱԿ–ի մօտ, 53–ի վրայ 33 ձայն ստացած է: Յանձնախումբի երեք պետութիւններ դէմ քուէարկած են (ԱՄՆ, Գանատա, Կոստեմալա), 17 պե-տութիւններ ձեռնպահ մնացած են (հա-ւանաբար Եւրոպական Միութեան եօթը երկիրները, ի շարս որոնց Ֆրանսա): Լիբիոյ համար, այս ընտրութիւնը ցոյց կուտայ, համաշխարհային պատմական ճանաչումը Լիբիոյ կոյս թղթածրարին մարդկային իրաւանց մարդին մէջ:

ԵՒՐՈՊԱ Մէկ ձայնասփիւռի կայանի «Ազգային հարցումներու» յայտա-պրին երեքշաբթի, Յունուար 21–ի վաղ առաւօտեան, հարցումը կը վերաբերէր քարիւղի տակաւներուն (պառիլ): Հար-ցումը ուղղուեցաւ Փեթրօսթրաթեժիի անօբէն՝ Փիէր (Պետրոս) Թերզեանի, որ սխալմամբ Ալէնի վերածուած էր խօս-նակ կնոջ կողմէ, չփոթուելով երեւի սի-նեմայի արտադրիչին հետ:

ՎԱՀԷ ՔԱՉՕՑԻ մահուան լուրը կու-տար «Լը Մոնտ», (Յունուար 21) յիչե-լով անոր կենսագրական գիծերը, գոր-ծերը, սինեմայի վերածուած վէպերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկացնում ենք, որ 2003 Թուակա-նի Փետրուարի 19–ին կայանալու է Հա-յաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնները:

Այս կապակցութեամբ Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում բացուելու է ընտրա-կան տեղամաս, որտեղ Ֆրանսիայում գտնուող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քա-ղաքացիները կարող կ'ունենան քուէարկելու հնարաւորու-թիւն կ'ունենան:

Ընտրական տեղամասը գործելու է ժա-մը 8–ից մինչեւ 20 տեղական ժամով:

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 Թուականի Փետրուարի 19–ին հրա-ւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ Նախագահի ընտրութիւններին:

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleres tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA),
17, rue Bleue, 75009 Paris,
Tél. : 01.44.83.07.02
Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ Օփընի քառորդ աւարտա-կանին Անտրէ Ագասի յաղթեց Ֆրանսացի կրոժանի 6-3, 6-2, 6-2 եւ կրոժան այ-եւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն: Ագասի որակուած է կէս – աւարտականին հա-մար: Ութերորդ աւարտականին Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) պարտութեան մատնեց Ֆեատէրէրը 6-4, 3-6, 6-1, 1-6, 6-3 եւ որակուեցաւ քառորդ աւարտակա-նին համար, որու ընթացքին կը մրցէր Ֆէրէյրայի դէմ:

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 4–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւն ու Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծա-նուցանեն որ կիրակի, Յունուար 26, պատարագ եւ հոգեհանդստեան պաշտօն տեղի կ'ունենան Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ յարգելու համար յիշատակը ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, անոր երկար տա-րիներու բերած վաստակաշատ ծառա-յութեան համար ի պայծառութիւն Հա-րաւային Ֆրանսայի Հայոց Եկեղեցւոյ:

Centre Culturel
SAINT MESROB

ANNA LEYLOYAN
doctorante, chargée de cours à l'INALCO
donnera
une conférence illustrée de diapositives sur
L'image, comme enseignement théologique
le vendredi 24 janvier à 20 h 45
au 10 bis, rue Thouin, Paris V^e
— Entrée libre - Cocktail —
Métro : Cardinal Lemoine - Monge
RER : Luxembourg

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

Le Comité des Dames
vous invite à partager ensemble
«LE GATEAU DES ROIS»
Dimanche 26 janvier à 15 heures
dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Partie artistique :
musiques,
chants et danses...
Venez nombreux ! ! !
l'Entrée est gratuite
Réservations S.V.P.
☎ 04 42 22 08 52 ou 04 91 77 84 70

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Մէջլիս տարիքի անձ մը գործ կը փընտ-ռէ հոգածութեան, չինարարութեան մարզերու մէջ ,կամ որպէս վարորդ:
Հետաքրքրուիլ Ա. Միքայէլեան
06 - 22 - 17 - 41 - 34

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9^e arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
JEUDI
23 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·606 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·606

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի ՐԱՔ

ՖՐԱՆՍԱ ՍՊԱՌՆԱՑ ԻՐ ՎԵԹՈՆ ԳՈՐԾԱԾԵԼ

ԽՈՐ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԱՄՆ–ՈՒ ՄԻՋԵՒ

Երկուշաբթի, Յունուար 20–ին, Ապահովութեան Խորհուրդի նիստը բաւական փոթորկալից եղած է: Մինչ Ամերիկայի համար ժամանակը եկած է եւ յաւելեալ զօրքեր կը ղրկէ Չրջանը, Ֆրանսա կը գտնէ որ ոչինչ կ'արդարացնէ պատերազմը, քննիչներու աշխատանքը դադարեցնիլ է:

Նիստին ընթացքին պատերազմին դէմ պատերազմ սկսած է: Յունուար 27–ի տեղեկատուութենէն առաջ խակ, Ֆրանսա կը մերժէ «արկածախնդրութիւնը» եւ ԱՄՆ–ու առաջարկած զինուորական լուծումը: Արտաքին նախարար՝ Տոմինիք դը Վիլբլէն ըսած է, իմ մէջ այլոց· – «իրաքեան տագնապը փորձաքարի արժէք ունի: Ինչ որ կ'ընենք Իրաքի համար պէտք է ըլլայ բոլոր տագնապներուն հատմար: Քննիչներու աշխատանքը դադարեցնիլ է: Առեն մը կարելի է փոփոխութիւն մը որոշել, մենք չէ որ պիտի փոխենք, անոնք են, որոնք կ'որոշեն զինուորական գեանի վրայ միջամտել: Եթէ ԱՄՆ, որոշ պահու մը, որոշեն զինուորական միակողմանի գործողութիւն մը նախատեսել, առաջին հարցումը զոր մենք մեզի պիտի ընենք այն է որ «ո՞ւր է այդ գործողութեան օրինականութիւնը: Երկրորդ հարցումը կ'ըլլայ՝ ի՞նչ է այդ գործողութեան արդիւնաւէտութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի դիրքին երկրորդ բանաձեւի մը պարագային եւ եթէ ԱՄՆ որոչէին չարունակել այն ճամբան որ իրենց է, Հանրապետութեան նախագահը ըսաւ սկիզբէն՝ չենք միանար զինուորական գործողութեան մը որ չունենայ Միացեալ Ազգերու նեցուկը: Միւս կողմէ, կը խորհինք որ զինուորական միջամտութիւն մը վատթարագոյն լուծումը կ'ըլլայ: Մեկնելով այդ կէտէն, կ'երեւակայէք որ – կ'ոգեկոչէք վէթոյի իրաւունքը – Ֆրանսա, որպէս մնայուն անդամ Ապահովութեան Խորհուրդին, կը ստանձնէ իր բոլոր պատասխանատուութիւնները, հաւատարիմ այն սկզբունքներուն, որոնք իրն են: Հաւատացէ՛ք որ ինչ կը վերաբերի սկզբունքներու չարդանքին, մինչեւ ծայրը կ'երթանք»:

*
**

Նախքան Յունուար 20–ի այս փոթորկալից նիստը, Միացեալ – Նահանգները չէին խնայած արդէն Ֆրանսայի եւ իր նախագահին: Յունուար 13–ին, Ուաշինկթընի ժամանած էր Շիրաքի դիւանապետական խորհրդական՝ Մօրիս Կուրսօ – Մոնթանեը եւ հանդիպում պիտի ունենար Պուշի գործակիցներուն հետ: Ամէնէն բուռն արտայայտուղը եղած է Ճ. Պուշի խորհրդականը՝ Գոնսալեցա Ռիչէ, բայց եւ չէ մնացած նաեւ Պաշտպանութեան նախարարութեան թիւ երկուքը՝ Փօլ Վոլֆովից: Այս վերջինը յայտնած է Շիրաքի բանագնացին որ Ֆրանսայի դիրքը անպատասխանատու է, վարուելակերպը մանկական եւ թէ այդ ընթացքը քաջալերական է Ս. Հիւսէյնի: Սպիտակ Տան համար Շիրաք եւ Վիլբլէն պատասխանատու են այն խոչընդոտներուն, որոնք կը բախի Պուշ Իրաքի դէմ իր ծրագրին դործադրութեան մէջ:

*
**

Նախքան Պոլսոյ ժողովը, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը՝ Ահմէտ Մահէր հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառո»յի, որու ընթացքին կը չեշտէ թէ մինչեւ վերջին քառորդ ժամը, հարկ է յուսալ: Մեր առաջին նպատակն է, կ'ըսէ, արդելք ըլլալ որ պատերազմը պայթի եւ կ'աչխատինք երեք ուղղութեամբ: Նախ համոզել Իրաքցիները որ, առանց որեւէ պայմանի, գործակցին քննիչներուն հետ, որպէսզի որեւէ պատրուակ չտրուի ամնոնց, որոնք առաջին առիթի մը կը սպասեն Իրաքը հարուածելու համար: Ապա, ՄԱԿ–ի մօտ աշխատանք տանիլ, որպէսզի քննիչները պարկեշտօրէն կատարեն իրենց աշխատանքը, առանց գրգռութեան, հուսկ՝ համոզել Միացեալ – Նահանգները որ Ապահովութեան Խորհուրդի չրջագծոյնէն դուրս չգործեն: Գլխաւոր դրդապատճառը, եգիպտացի նախարարին համար, Իրաքը վարչակարգի մը ազատելը չէ, ինչ որ կ'ըսէ թէ ոչ ոքի իրաւունքն է, այլ՝ բնակչնչման զանգուածային զէնքերէ, խաղաղ միջոցներով:

*
**

Քուէյթի մէջ Ամերիկացի մը սպանուած է, ուրիշ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած: Ենթականները պարզ պաշտօնեաներն էին ձեռնարկութեան մը, որ կ'աշխատի ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան համար: Այս ոճրափորձը վեցերորդն է Ամերիկացիներուն դէմ, վերջին ամիսներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՒՐՔՄԵՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, 11 հոգի ծանր պատիժներու դատապարտուած են, 20 տարիէն ցկեանս բանտարկութեան, Նիազովի դէմ ձախողած մահափորձին բերած իրենց մասնակցութեան համար: Այս պատիժներով 21–ի կը բարձրանայ դատապարտուածներու թիւը:

ՄԵՔՍԻԿԱՑի հիւսիսը ծանր երկրաշարժ մը պատահած է Յունուար 21–ին, 7,6 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի սանդղակին վրայ: Առաջին լուրերու համաձայն 20 մեռեալ կար եւ վիրաւորներ, բայց, մայրաքաղաքը որեւէ վնաս չէ կրած:

ԿԱՊՐԻԷԼ ՖԱՐՀԻ, Փարիզի 11–րդ թաղամասի սինակոկին ռաբունին, որ փորէն թեթեւօրէն վիրաւորուած էր յարձակումի մը հետեւանքով Յունուար 3–ին, իրականութեան մէջ թերեւս ինքզինք վիրաւորած է: Արդարեւ, նման չչուկներ կան, թէեւ իր վիճակը կը հերքէ, առարկելով թէ ինչ դրդապատճառ պիտի ունենար ռաբունին նման բան մը ընելու:

ՔՐՏԱԿԱՆ «ԺողովրդայինՊաշտպանութեան ուժեր»ու հրամանատարութիւնը Անգարայի ուղղուած յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսուի թէ Ա. Իօճալանի մեկուսացումին եւ քրտական կեռիլլային դէմ յարձակումներուն վերջ չտրուելու պարագային Փիւրթխտանի մէջ պաշտպանութեան պատերազմ մը օրակարգի կուգայ: Կ'ըսուի նաեւ թէ վերջերս Լիճէի եւ Կարսի մէջ քրտական կեռիլլային վրայ դործուած յարձակումներ որոնց ընթացքին երկու կողմէն ալ զոհեր տրուած էին, ապացոյց են որ Անգարա նոր բախումներու դրդռութիւն կ'ընէ, նպատակ ունենալով օգտուելու Իրաքի խնդիրէն: Յայտարարութիւնը կ'եզրակացնէ թէ նման պայմաններով, յառաջիկայ անբաղձալի զարգացումներէն իրենք պատասխանատու պիտի չըլլան:

ԱՆԱՏՈԼՈՒ գործակալութեան Մոսկուայի ներկայացուցիչը Ռ. Իօղքան Յունուար 21–ին անծանօթներու կողմէ առեւանդուած ու խոչտանգուած է: Առեւանդիչները քանի մը ժամ ետք զինքը ազատ արձակած են Մոսկուայի ծայրամասի թաղի մը մէջ:

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ UDF-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Եւրօ – Հայկական Դաչնակցութիւնը (Հայ Դատի Յանձնախումբ) չաբաթավերջին մասնակցեցաւ ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ-ի համագումարին, որ տեղի ունեցաւ Միւթիւալիթէի սրահը: Համագումարին կը նախագահէր Ալէն Լամասուր եւ Ֆր· Պայրուի ներկայութեան նիւթ եղած է նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը Եւրոպական Միութեան: Այս առնչութեամբ, յատկանշական ելոյթ մը ունեցած է Տիոնիս տիւ Սեժուր (Լոթ է Կառոնի երեսփոխան), որու ընթացքին խոտօրէն ճաղկած է «Թրքական մենամիրութիւնը», նչելով որ «Թուրքիոյ կողմնակիցները Եւրոպայի թշնամիներն են»: Դեռ չեչտած է որ Եւրոպա ազատ փոխանակութեան պարզ չրջագօտի մը չէ, այլ քաղաքական համարկումի ծրագիր մը, ուր Թուրքիա իր տեղը չունի:

Ֆրանսուա Ռոչըպլուանի հրաւէրով, արտայայտուելու հրաւիրուած է նաեւ Եւրօ–Հայկական Դաչնակցութեան պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմէին նախագահուհին՝ Հիլտա Զոպոյեան եւ գործադիր տնօրէնը՝ Լօրան Էչլէքեան:

Տիկին Զոպոյեան, խօսք առնելով, չեղուցած է խաղաղութեան, արդարութեան եւ ժողովրդավարութեան արժէքները, որոնց վրայ հիմնուած է Եւրոպան: Թուրքիան, ըսած է, կը յաւակնի մաս կազմել Եւրոպական Միութեան, առանց հրաժարելու սպառնալիքի եւ չանթամի իր քաղաքականութենէն եւ առանց դղջում յայտնելու ցեղասպանութեան ոճիրին համար, զոր գործեց Հայ ժողովուրդի նկատմամբ: Թուրքիա կը մեղադրէ Եւրոպան, որ քրիստոնեայ աշխարհ մըն է, մինչ ինք է որ մահմետական ակումբ մըն է: Տիոնիս տիւ Սեժուրի եւ Տիկին Զոպոյեանի ելոյթները արժանացած են բուռն ծափահարութիւններու: Ալէն Լամասուր նատաչրջանը վարած է, յայտարարելով թէ պիտի առաջարկէ Եւրոպական Պայմանադրութեան (Եւրոպայի ապագային վերաբերող) որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը ենթարկուի դաչնագրի մը վաւերացման, այսինքն ազդային Խորհրդարաններու քննարկութեան կամ հանրաքուէի: Տիկին Զոպոյեան յայտնած է թէ ամրողջովին համաձայն են այդ նախաձեռնութեան:

ԹԷՆԻՍ

Աւստրալիոյ Օփընի քառորդ աւարտականին, գերմանացի Ռայները Շուլթէը պարտութեան մատնեց Դաւիթ Նալպանտեանը 6–3, 5–7, 6–1, 6–0:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 21 / 22)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԱՑՐ ԳԻԾԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 21–ին ներկայացուցած է ընտրական իր ծրագիրը եւ անցած հինգ տարուան հաչուետուութեան դրքոյկը: Ծրագիրը, իր խօսքերով իսկ, բաւական մեծ խոստումներ կը պարունակէ, բայց ինք համոզուած է որ յառաջիկայ հնգամեակին կարելի է միասնական աշխատանքով պահանջել եւ իրականացնել: Ծօչափելի խոստումներէն են գաղթականներու բնակարանի խնդրին լուծումը, ճամբաներու չինութիւն, ամէն տարի մէկին հաչուով 30 – 40 հազար գործատեղիի բացում, կապի խորհրդային չրջանի քանակութեամբ մատակարարում: Նախագահ թեկնածուն աւելցուցած է թէ ծրագիրը պէտք չէ վերջնական նկատել, քանի որ ժողովուրդին հետ բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենայ եւ անոնց ընթացքին արդար եւ իրատեսական հարցեր կրնան աւելնալ անոր վրայ: Որպէս նախընտրական կարգախօս, Ռ. Քոչարեան ընտրած է «Աչխատենք միասին»ը:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ապա պատասխանած է հարցումներու եւ անդրադարձած Մեղրիի խնդրին: Կրկնած է թէ Ղարաբաղի բանակցութիւններուն ընթացքին հողային փոխանակումի նիւթ չէ եղած: Աւելցուցած է թէ այսուհանդերձ վստահ է որ ընտրութիւններուն առիթով նման քանի մը կէտեր, ինչպէս Հոկտեմբեր 27–ի խնդիրը, անպայման պիտի չհարկուին. նաեւ Ռուսաստան կատարած վերջին այցը:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

Փետրուար 19–ի նախագահական ընտրութեան արտերկրի Հայաստանցիներուն մասնակցութիւնը ապահովելու համար 36 քաղաքի դեսպանատուներու եւ հիւպատոսարաններու մէջ ընտրական տեղամասեր կը բացուին: Նկատի առած Հայերու մեծ թիւը, երկուական տեղամաս կը գործէ Մոսկուա եւ Լոս – Անճըլըս: Ընտրութեան մասնակցելու իրաւունք կ'ունենան այն Հայերը որոնք Հայաստանի քաղաքացիութիւն, կամ խորհրդային անձնագիրը ունին:

ԼՂՀ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԻ ԿԱՄՔԸ

Տեղեկատուութեան գլխաւոր վարչութեան պետ Ալ· Գրիգորեան Յունուար 20–ի ճեպազրոյցին յայտնած է թէ ադրբեջանցի գերի է· Աբիեւի վիճակը կը պահէ իր ծանր բնոյթը: Ան գերի էնկած էր Յունուար 8–ին երբ ադրբեջանական ուժեր փորձած էին Սղդամ մտնել: Է· Աբիեւի այցելած են կարմիր Խաչի եւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ներկայացուցիչներ· իսկ անոր յանձնումին վերաբերեալ պաչտօնական դիմում բաքուէն ստացուած չէ: Ալ· Գրիգորեանի հրապարակած յայտարարութեան մէջ ըսուած է թէ ԼՂՀ իչխանութիւնները զուտ մարդասիրական նկատումներով պատրաստ են ընդունելու գերին ծնողքը որպէսզի հանդիպում ունենան իրենց զաւկին հետ:

Ի՛ՆՉ ԸՆԵԼ ՍՓԻՒՌՔԻՆ ՀԵՏ

Հայաստանի անկախացումէն ի վեր քաղաքական չատ ծեծուած նիւթ եղաւ սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու մարզը: Այսօր, տասը տարուան հեռաւորութենէն, նկատուածը այն է որ այդ յարաբերութիւնները կարելի չէ եղած փոխադրել լուրջ, համահայկական նպատակներու, շահերու առողջ պատասխանատուի մը վրայ: Կան, անշուշտ, գործունէութեան ճիւղ ձեւը դառած խմբակներ, բայց երեւոյթը հեռու է ընդհանուր դնոյթ ունենալէ: Իսկ յաջողածներուն քով, կայ յուսախաբութեան, յոռետեսութեան, ձանձրոյթի կուտակուած դէպ մը երկու կողմն ալ· ան հետեւանք է պղպջականը մէկդի ձգելու եւ քիչ մը աւելի լուրջ չափանիշերով գործելու անհրաժեշտութեան:

Ճիշդ է որ ծանօթ պայմաններով Հայաստանի անկախացումը անակնկալի առջեւ դրաւ դանդուածները· բայց, դառնալով անցած տասը տարուան ընթացքին հառնուած քայլերէն, սխալ է կարծել որ նախապէս յայտարարուած անկախութիւնը մըն ալ բան պիտի չփոխէր: Ու կացութիւնը նոյն ընթացքը պիտի ունենայ, այնքան առեն որ պատասխանատուները հարկը չեն զգար հիմնական կէտերու հետաքրքրութիւն յոյց տալու, մեկնակէտ - սկզբունքներ որոշելու:

Հիմնական հարցադրումը այն է որ Հայաստան ու ամբողջ աշխարհի երեսին ցրուած հայութիւնը անհրաժեշտ, կամ հարկաւո՞ր է որ «միասնական» պիտակով կապերու ցանց մը պահեն: Առաջին ակնարկով հարցումը անհեթեթ կը թուի, սակայն, անոր արուեստից մօտենալը միայն կրնայ ճիշդ յարաբերութիւններու բանալին ընծայել: Ի վերջոյ, ինչպէս անցած տասնամեակը փաստը տուաւ, հայութեան երկու զանգուածները, պետութիւն ունեցողն ու չունեցողը, կրնային իրենց դոյութիւնը պահել չարունակել խորհրդային օրերու չատ հատուածական կապերով, կամ անկախութենէն եաքն ալ այդ մարզը լայն չափով պարագայականին ձգող, յաճախ պղպջականէն տարուած մօտեցումով:

Ճիշդ է որ պատմութեան մրրիկներով ու նաեւ երբեմն անտարբերութեամբ իրարմէ անջատուած զանգուածներ «միասնական»ին բերելու գործը դիւրին չէ: Մանաւանդ երբ անոնցմէ մէկը հարուստ է բազմակի տարբերակումներով, աղդեցութիւններով: Այսօր, երբ մեծապոյն դաղութներուն մէջ պոլսահայը, պարսկահայը, յունահայը, լիբանանահայը եւ միւսները չաճախ անհաղորդ կը մնան ամբողջական միասնականութեան մը, դիւրին չէ այդ ծրագիրը կիրարկութեան դնել համազգային չափով: Թերեւս պէտք է սպասել տակաւին որ պահանջը ինքնին հասունցայ ու ինքդինք պարտադրէ: Այն առեն, հասանօրէն, փոխուստի տեղ պիտի չունենան երկու զանգուածները եւ լրջօրէն հակին հարցին վրայ:

Մինչ այդ, նիւթին մասին հետաքրքրական որոշ տուեալներով էջ մը ունի «Ազդ»ը (Յունուար 14) որուն աշխատակիցներէն Ռուբէն Պօղոսեան զրուցած է Սփիւռքի նիւթով լաւատեղեակ նկատուած երեք անձնաւորութեան հետ: Առաջինը Սփիւռքի հետ մշակութային կապերու նախկին կոմիտէին դեկավար, Գիտութեան ակադեմիայի մէջ սփիւռքագիտութեան բաժնի նախկին վարիչ կացին Դալլաքեանն է· երկրորդը՝ նոյն ակադեմիային պատմութեան բաժնէն ըսփիւռքի մասնագէտ Եդուարդ Մելքոնեանը, երրորդը նոյնպէս նոյն ակադեմիային հնագիտութեան եւ ազդագրութեան հիմնարկէն Լեւոն Աբրահամեանը:

Քիչ մը տարօրինակ է տեսնել որ յատկապէս առաջին երկուքը «սփիւռքագիտութիւն» լսելով կ'ակնարկեն միայն եւ ուղղակի հայկական Սփիւռքին: Մինչդեռ ան համեմատաբար նոր գիտակարգ մըն է որ կը սեւեռի Սփիւռք անուանուած ընդհանուր երեւոյթին ուր հայկականէն զատ չատ մը օրինակներ կան:

Կ. Դալլաքեան կ'ափսոսայ որ խորհրդային շրջանին ակադեմիային մէջ ըստեղծուած Սփիւռքի բաժինը անկախութեան տարիներուն փոխանակ ընդլայնելու, աստիճանաբար սահմանափակուած ու ի վերջոյ վերցած է: Ներկայիս երեք - չորս հոգինոց փոքր խմբակ մը մնացած է միայն որ կ'աշխատի Սփիւռքին առընչուած որոշ թեմաներու վրայ: Կըսէ թէ հիմնովին սխալ մօտեցում է տակա, քանի որ հայկական Սփիւռքը ունի չատ կարեւոր ծալքեր որոնք ամէն բանէ առաջ կը կազմեն Հայոց պատմութեան էջերը: Սփիւռքի բաժնին կրճատումը իր արդար համոզումով ա՛լ աւելի անընդունելի է, երբ լուրջ տրամադրութիւն կը յայտնուի Սփիւռքին հետ երկխօսութեան: Կազմակերպուած երկու համագումարները (1999 եւ 2001) առար փաստն են, անկարելի անկէ որ աշխատանքը լինչ ձեւով տարուեցաւ:

Կ. Դալլաքեան ուրիշ տեղին դժգոհութիւն մըն ալ կը յայտնէ որ վերջին տասնամեակին քանիցս յայտնուեցաւ ըսփիւռքեան շրջանակներէ, թէ Հայաստանի իշխանութիւններուն քաղաքականութիւնը եղաւ «մի քիչ փող ուղարկեցէք եւ լռեցէք» սկզբունքին կիրարկումը: Ներկայիս կան գործնական քայլեր, չկայ այդ լոզունգը, բայց արդիւնքին մէկ մեծ բան փոխուած չէ: «Միւնչհաեռ, հարկաւոր է Սփիւռքի կարողական ուժի օգտագործման մասին մտածել»: Կ'ըսէ տակաւին թէ Սփիւռքի մէջ ազդային խէալի ոդին աւելի ցայտուն կերպով արտայայտուած է, քան՝ Հայաստանի մէջ եւ այդ ոգին պէտք է ներարկել հոն:

Ան համազգային պահպանումին դըժխաւոր դրաւարկը կը նկատէ հայութեան մնացած վերջին հոդակոր Հայաստանին պահպանութիւնը: Իսկ այդ ընդհանուր խնդիրէն կարելի չէ դուրս ձգել ժողովուրդին մէկ հատուածը, նոյնիսկ եթէ Սփիւռքի մը եւ պետութեան մը գործակցութիւնը դժուարութիւն յարուցանող հարց է: Մանաւանդ որ ներկայի վիճակով, հայկական սփիւռքը ամերիկեան եւ ռուսական իր կեդրոններով աւելի բազմամարդ է, քան Հայաստանը, ուրկէ ՄԱԿ-ի տուեալներով՝ տարին 50 հազար հոգի կը մեկնի եւ այսպէս չարունակուելու պարագային 40 տարի եաք երկիրը պարպուած կ'ըլլայ:

Ե. Մելքոնեան եւս հակասական երեւոյթ կը նկատէ որ Սփիւռքի դիտութեան ճիւղը խորհրդային տարիներուն սկսած էր զարգանալ, իսկ անկախ Հայաստանի մէջ ան դոյութիւն չունի: Միւս կողմէն, Հայաստան աւելի քան երբեք զգալով Սփիւռքի օժանդակութեան կարիքը, վերջին տարիներուն փոխ - յարաբերութիւնները նոր արտայայտութիւն գտան: Ինք եւս կը մասնանչէ Սփիւռքի մասնոր ներուժին անտեսումի փաստը: Այդ ներուժը, կ'ըսէ, կրնար գործածուիլ քարոզչական, դիտական, տնտեսական մարզերու մէջ, իրաւես ու աչխոյժ ծրագիրներ մշակելու: Այս գիտակցութիւնը կայ բոլորին մօտ, սակայն, կը պակսի գործող համակարգը: Կը հետեւցնէ թէ հասած է գործնական քայլերու ժամանակը եւ այլեւս անընդունելի է քննարկումներով բաւարարուիլ: Որպէս Հայաստանի եւ Սփիւռքի իրար ճանչնալուն օղնական ազդակ, կարեւոր կը նկատէ որ տարբեր լեզուներով պարբերականներ հրատարակուին հոն, քանի որ յայտնի է թէ Սփիւռքի Հայը իրեն համար հայերէն չդիտցող Հայն է, միւս կողմէ Սփիւռքի մամուլը տարածում ունենայ Հայաստանի մէջ:

Լ. Աբրահամեան ընդհանուր դիտելիքներ կրկնելէ եաք «դիասպորադիտութեան պոստմոդեռնական» ուղղութիւններուն մասին, կ'անդրադառնայ չարք մը երեւոյթներու: Հետաքրքրականը այն է որ հայութեան երկու հատուածի բաժանումը ան կը տանի մինչեւ 387 թուականը երբ Հայաստան երկու մասի բաժնուեցաւ Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաստանի միջեւ: Կ'եզրակացնէ թէ սփիւռքագիտութեան ճիւղը ուսումնասիրութեան կարօտ է:

Որքան ժամանակ հարկաւոր է որպէսզի մամուլի այսօրուան հետաքրքրութիւնը ծաւալի, հասնի պատկան իշխանութիւններու եւ լուրջ քայլերու ձեռնարկուին Սփիւռքը լրջօրէն ճանչնալու, անոր հետ գործակցելու պետիններ ստեղծելու համար, յանուն ընդհանուր չահերու: Հաւանօրէն, տակաւին անմիջական չէ այդ հանդրուանը: Այսուհանդերձ, դրական է տեսնել որ նիւթը հրապարակումի փուլին հասած է, տեղին մատնանչումներով, հոգ չէ թէ քիչ մը միակողմանի կեցուածքով:

Երբ կը խօսուի միասնական ըլլալիքներու մասին, քիչ բացառութեամբ, կ'ենթադրուի որ մտածումը աւելի Սփիւռքի ընելիքներուն մասին է, բայց ոչ ոք կը հարցնէ թէ ինչ կրնայ ընել Հայաստան Սփիւռքի համար: Ինչպէս ըսի, ներկայիս կան գործնական քայլեր, բայց ոչ ոք կը խօսի ընդհանուր ուղղութեան մասին

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՄԱՍԵՐՈՒՄԻ ՎԷՃԸ

Մինչեւ այսօր անունը ոչ շատ ծանօթ ազանդ մը կը պնդէ թէ յաջողած են համասերել (բլոնէ) մարդ արարածը եւ արդէն ծնած է համասեր առաջին երախան որ աղջիկ մըն է: Լուրը ղուռ բացած է բարոյական, բժշկական ու օրինական մարդի հրատապ վէճերու որոնց վայրը կ'ըլլան լրատուիւնները:

Ամէնէն առաջ կայ պնդումին հաւաստի ըլլալու – չըլլալու հարցը: Ճի՞շդ է ըսուածը թէ մարդկային համասերումը յաջողած է. պնդումին ակը ազանդը մինչեւ այսօր սա կամ նա պատրուակներով, չէ առած համոզիչ փաստերը: Իսկ ծանօթ է թէ պիտութեան աշխարհին որքա՜ն երկարատեւ աշխատանք ու ժամանակ արժեց կենդանական առաջին յաջողած համասերումը: Այսուհանդերձ, ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, այլեւս ստոյգ է որ մարդկային համասերումը եթէ ոչ այսօրուան, վաղուան ծանրակշիռ հարցն է պիտնականներու համար: Իսկ պետութիւնները արդէն լծուած են օրինական կարգաւորումներու, որպէսզի մեծապէս վտանգաւոր այդ մարդը չհարկումի ճամբայ մը չըլլայ: Գանատայի մէջ, օրինակ, նման արարքի մը հեղինակներուն համար մինչեւ տասը տարուան բանտարկութիւն նախատեսուած է: Աւտրիա փոխարէն կ'ըսուի նաեւ թէ Չինաստանի պետութիւնը մեծ յատկացումներ կ'ընէ կենսաբժշկական աշխատանոցներու որոնք կ'աշխատին համասերումի վրայ:

Ընդհանուր մեկնաբանութիւնը այն է որ համասերումը մարդկային արարածները փորձնական կենդանիներու, քարայներու կը վերածէ, ծնունդ տալու համար երախաներու որոնց ժառանգ ձգուած ծնական համակարգը խանգարուած է: Համասերումով աւելորդ բան մը կ'ըլլայ ծնողական դրութիւնը, քանի որ պոյութեան կանչուած արարածը կը սերի միակ անձէ մը: Աւիկա կ'ոտնակոխէ մարդ արարածին հաւասարութեան իրաւունքն ու հիմնական ազատութիւնները:

Եւ տակաւին, անկարելի չէ որ կամայականին սահմանները աւելի ընդլայնին: Եթէ մարդկային համասերումը արտօնուի, ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ արդիլել զանազան ձեռնածումները որոնց նպատակը ծնելիք երախային ծնական ատացուածքը բարելաւել է: Օր մը իրականութի՞ւն պիտի դառնայ ապպորանքի վրայ երախայի հեռանկարը:

Վէճին մէջ համասերումի արդելքին դէմ արտայայտուողները կ'ըսեն թէ ատիկա անխուսափելի մէկ փուլն է գիտական յառաջդիմութեան. արդելքը մեծ բանի չի ծառայեր, աւելի օգտակար է օրինակին չըլլանակ պատրաստել անոր համար ու նախանշել գործածութեան մարզերը: Այսօր տակաւին անյաւսունելի համասերումները մեծ կորուստի պատճառ են. մինչեւ որ առողջ համասեր մը ձեռք ձգուի չատ մը փորձեր կը տարկուին: Ասոր համար ալ ըլլայ պարագան, այլեւս ստոյգ է որ մարդկային համասերումը եթէ ոչ այսօրուան, վաղուան ծանրակշիռ հարցն է պիտնականներու համար: Իսկ պետութիւնները արդէն լծուած են օրինական կարգաւորումներու, որպէսզի մեծապէս վտանգաւոր այդ մարդը չհարկումի ճամբայ մը չըլլայ: Գանատայի մէջ, օրինակ, նման արարքի մը հեղինակներուն համար մինչեւ տասը տարուան բանտարկութիւն նախատեսուած է: Աւտրիա փոխարէն կ'ըսուի նաեւ թէ Չինաստանի պետութիւնը մեծ յատկացումներ կ'ընէ կենսաբժշկական աշխատանոցներու որոնք կ'աշխատին համասերումի վրայ:

Ընդհանուր մեկնաբանութիւնը այն է որ համասերումը մարդկային արարածները փորձնական կենդանիներու, քարայներու կը վերածէ, ծնունդ տալու համար երախաներու որոնց ժառանգ ձգուած ծնական համակարգը խանգարուած է: Համասերումով աւելորդ բան մը կ'ըլլայ ծնողական դրութիւնը, քանի որ պոյութեան կանչուած արարածը կը սերի միակ անձէ մը: Աւիկա կ'ոտնակոխէ մարդ արարածին հաւասարութեան իրաւունքն ու հիմնական ազատութիւնները:

Եւ տակաւին, անկարելի չէ որ կամայականին սահմանները աւելի ընդլայնին: Եթէ մարդկային համասերումը արտօնուի, ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ արդիլել զանազան ձեռնածումները որոնց նպատակը ծնելիք երախային ծնական ատացուածքը բարելաւել է: Օր մը իրականութի՞ւն պիտի դառնայ ապպորանքի վրայ երախայի հեռանկարը:

Վէճին մէջ համասերումի արդելքին դէմ արտայայտուողները կ'ըսեն թէ ատիկա անխուսափելի մէկ փուլն է գիտական յառաջդիմութեան. արդելքը մեծ բանի չի ծառայեր, աւելի օգտակար է օրինակին չըլլանակ պատրաստել անոր համար ու նախանշել գործածութեան մարզերը: Այսօր տակաւին անյաւսունելի համասերումները մեծ կորուստի պատճառ են. մինչեւ որ առողջ համասեր մը ձեռք ձգուի չատ մը փորձեր կը

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՏՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

2002 Դեկտեմբեր 3 Թուականին Հայաստանի Փարիզի դեսպանութեան հրաւէրով հաւաքուած էին զաղութիս քանի մը ներկայացուցիչները, «Մխիթար Գոշ» հաստատութեան տուչութեան արարողութեան առիթով երկու Ֆրանսացի երեսփոխաններու՝ Ֆրանսուա Ռօշըլլուանի եւ Ռընէ Ռուքէի: Անոնք կը պատկանէին երկու հակադիր քաղաքական հայեացքներ ունեցող կուսակցութիւններու՝ ազակողմեան եւ ընկերվարական: Ջերմօրէն կը շնորհաւորենք նախագահ Ռ. Քոչարեանի ձեռնարկը որ պատուեց այս երկու անձնաւորութիւնները որոնք արժանավայել աշխատանք տարին Հայոց ցեղասպանութեան բանաձեւին ճանչման համար: Այս խնդրին յաջողութիւնը կը նմանէր սերմնացանի մը դժուարին աշխատութեան որուն արդիւնքը կարելի չէր կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին ակնկալել, ան պահանջած ըլլալով հողին պարարտ ու բարեբեր վիճակին, կլիմայական, ոռոգման պայմաններու եւ պարագայական մատակարարման, եւ այլն հետ: Հայոց ցեղասպանութեան ճանչման բանաձեւը չտապ ու անակնկալ ձեւով մը չընդունուեցաւ: 1920–ական թուականներուն երբ դեռ հայկական օրինաւոր մարմին մը գոյութիւն իսկ չու-

ձախողին. կամ, յաջողածներն ալ յետագային բարդութիւններ կ'ունենան: Մինչեւ որ վտանգը լուրջ չափով մէջտեղէն չվերնայ, անհեթեթ է մարդոց վրայ փորձեր կատարել:

Նոյն ճակատը կը պնդէ որ արդելքը սխալ է: Ինչպէս թմրեցուցիչի պարագային, ան պահանջին վերջ չի տար: Ամուլ կամ որդեկորոյս զոյգերու յուսահատութիւնը թմրամոլին թմրեցուցիչի պահանջին չափ սուր դրդիչ է: Այս մարդոց, կ'ըսուի թէ պէտք է համբերել թեթադրել, բացատրել համասերումի մեծ վտանգները, տարուած աշխատանքները, ըսելով որ օր մը անվտանգ միջոց մը պիտի ըլլայ ան: Այն ատեն մարդիկ պիտի դիտնան համբերել, ինչպէս կ'ընեն փորձառական ուրիշ դարմանումներու պարագային: Ատով պատեհապաշտներու չհարկումի առիթներն ալ պիտի չըլլան:

Ինչ որ ալ ըլլայ մօտեցումի ընտրուած ձեւը, որոշ է որ համասերումի վէճերը դիւրաւ պիտի չդադրին ու իշխանութիւնները երկար ատեն պիտի դրաղին այդ հարցով:

ՔԱՂՀԱՆ

նէը, Մարսէլ Գաչէնն էր որ հայ ազգին կրած անամոքելի ցաւը Ֆրանսայի Խորհրդարանին մէջ ոգեկոչած էր: Ցեղասպանութեան յիսունամեակին ի վեր, ամէն Ապրիլ 24–ի նախօրեակին երեսփոխան կի Տիւքօլօնէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ երկրին հայաչատ վայրերու Ֆրանսական վարժարաններուն մէջ հայերէնի ու հայկական մշակոյթի ուսուցման վերաբերեալ օրինագիծ մը կը ներկայացնէր: Ո՞վ չի յիշեր ծերակուտական Տիկին Հէլէն Լիւքը թէ ի՛նչ մեծ կորովով պաշտպանեց մեր ազգային դատը, թէ՛ Ծերակոյտի ժողովներուն, թէ՛ այդ առթիւ կազմակերպուած ցոյցերու ընթացքին: 1920 Թուականէն ի վեր սերմանուած հունաերը ծլան տալիներու ընթացքին, հետզհետէ զարգացան եւ ի վերջոյ 2001 Յունուար 18 թուականին Ֆրանսայի Խորհրդարանը պաշտօնապէս ճանչցաւ 1915 Թուականի հայ ժողովուրդին դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը: Սակայն, Հայաստանի իշխանութեան կողմնակալ կեցուածքը, անտեսող աւելի քան 80 տարիներէ ի վեր կարգ մը երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու անխոնջ աշխատանքը ի նպաստ պատմական մեր ազգային դատին, մեծ ցաւով պատճառեց մեզի: Ինչպէ՞ս որակել Հայաստանեան իշխանութեան դիրքորոշումը այս անձնաւորութիւններուն հանդէպ: Անդիտակցութե՞ւն թէ ապերախտութեան պէտք է վերագրել արդեօք: Անշնորհ անտեսութեան, վասնզի այդ երեսփոխան կամ ծերակուտականներու քաղաքական հակումը համամասնական էր: Իշխանութեան մը վարկը դնահատելի կը դառնայ միայն այն ժամանակ երբ նախաձեռնուած որոշում մը ղրկուած կ'ըլլայ իր անկողմնակալ դատումով: Այսքան երկար տարիներէ ի վեր մեր ազգային դատին ի նպաստ պայքարող երեսփոխաններ ու ծերակուտականներ հայ ժողովուրդին վարձատրութիւն մը ընկալելու նպատակաւ չէ որ նախաձեռնարկ եղած են այդ պատուական աշխատանքին: Անոնք համոզում գոյացուցած էին որ հայ ազգի դէմ գործուած ապանդը մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր մըն էր եւ ստացած էր ցեղասպանութեան կոչում. իսկ նման ոճիր անչըրջանցելի էր: Դառնալով Հայաստանեան իշխանութեան, կը դնահատենք իր նախաձեռնութիւնը պարզեւատրելու Հայ դատին ծառայած անձնաւորութիւնները, բայց կ'ուզենք յիշեցնել նաեւ որ ապերախտ պէտք չէ ըլլալ բոլոր այն մշակներուն հանդէպ որոնք 80 տարիէ ի վեր սերմանած են Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ հունաերը, որոնք ծլան ու արդիւնաւորուեցան Ֆրանսայի պարարտ հողին վրայ:

ՆԵՐՍԷՍ ՏՈՒՐՄԱՆ

Փարիզ
Դեկտեմբեր 2002

ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՄԸ ՊԱՏՄԵՍ

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

6

Ամէն օր մինակս կ'իջեցնէի տղուս կառք-օրօրոցը, գինքը պատչի տանելու համար: Առաջ ամուսինս կ'ընէր այս գործը, յետոյ սպասուհին կամ ես եւ հիմա միայն ես: Տանտիրուհին չէր թողեր որ վարը՝ փողոցի դրան մօտ թողնենք կառքը:

Վեր հանելը աւելի դժուար էր: Առաջ տղան կը տանէի չորրորդ յարկի մեր յարկաբաժինը, կը նստեցնէի գետինը փոքրիկ դորգի մը վրայ ու իր քովը բարձեր կը չարէի, որպէսզի չինայ:

Կառքը վեր հանելու համար ըրած ճիգս ուժասպառ տղուս քով դորգին վրայ կ'ինկնայի ուժով չնչելով: Տղաս այս բանը չատ ծիծաղելի կը գտնար: Կը կարծէր, որ գինքը զուարճացնելու համար այսպէս արագ արագ կը չնչեմ ու ան իր փափկիկ թեւերը ինձ երկարած՝ այնպէ՛ս բարձր կը խնդար, այնպէ՛ս կը քրքջար, կարծես ըսել կ'ուզէր.

– Աս ի՛նչ զուարճալի մամա է...

Երբ պատչի ելլայինք, կառքը կը քչէի դէպի ամայի եւ անադմուկ վայրեր: Ընդհանրապէս կ'ներթայի Նշան - Թաչի բարձրաբերդ մասերը ,որու բարձունքէն կ'երեւար հոյակապ Վոսփորը:

Տղաս կառքին մէջ կը քնանար, իսկ ես աչքերս յառած դէպի Վոսփոր՝ կը նայէի տեսակ մը տենդագին սպասումով: Այդ վայրկեաններուն Վոսփորի բնական դեղեցկութիւնը չէր որ զիս կը գրաւէր, այլ անկէ դալիք հրաշքի մը սպասումը:

Կ'իմանայի որ Դաշնակիցները կը յաղթէին, որ անոնք մէկ օրէն միւսը պիտի դային իրենց կամքը պարտադրելու եւ ազատելու լուծի տակ հեւացող ժողովուրդները:

Աչքերս յառած Վոսփորէն անդին՝ դէպի բաց ծովը, կը սպասէի... Պիտի դայի՞ն: Պիտի երեւնայի՞ն անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական մարտանաւերը: Պիտի լսուէի՞ն անոնց ազատարար սուլիչները...

Ես հազիւ ինձ կը զսպէի թեւերս տարածելէ դէպի այդ կողմը՝ ըսելու համար. – «Եկէ՛ք, չտապեցէ՛ք, իր երկրին մէջ, ի՛ր արիւնին մէջ խեղդուող ժողովուրդ մը կայ, եկէ՛ք»...

Սակայն, Վոսփորի վրայ կ'երեւեւէին միայն զբօսանքի չոգենաւակները, որոնց տեր սուլիչները, հեգնանքի մը պէս կ'արձագնգնէին գիս սպասումիս եւ երազներուս մէջ:

Կը դառնայի տուն ամէն օր աւելի յոդնած, աւելի ժժդոյն:

Օր մը պատչի դացած ժամանակս պատահեցայ այն երիտասարդին, որ գիս տահեցայ այն երիտասարդին, որ գիս ամուսնութեան ուղած էր: Ան իր սեփականութիւնը, որ մեծ կալուածներ ունէր Անատոլուի մէջ էր իր երիտասարդ չքեղ կնոջը հետ:

Պոլսոյ ամենահարուստ ընտանիքներէն մէկուն կը պատկանէր ան: Համակրելի եւ Եւրոպա ուսում ստացած երիտասարդ մըն էր: Իմ մերժումս զարմացուցած էր չատերը՝ սարսափելի տեսարաններու պատճառ դառնալով մեր տունը մէջ:

Պարոնը տեսաւ գիս եւ կնոջը բաներ մը ըսաւ: Երկուքն ալ ուշադրութեամբ նայեցան ինձ, երբ ճիշդ իրենց մօտէն կ'անցնէի: Ինձ թուեցաւ, որ երիտասարդին աչքերուն մէջ ոչ թէ հեգնանք, այլ կարեկցութիւն կար: Գիտէր անշուշտ ինձ պատահածը:

Ճամբան չարունակելով ես ինձ կը հարցնէի.–

«Պիտի ուղէի՞ արդեօք նստած ըլլալ այդ կալուածին մէջ, որ իմ սեփականը պիտի ըլլար, թէ կը նախընտրէի քչել այս փոքրիկ կառքը, քչել յոդնած, մինակ եւ դրեթէ անօթի»...

Առանց տատանումի ես ինձ կը պատասխանէի.

«Այո՛, կը նախընտրէի, նոյնիսկ մինակ, նոյնիսկ քաղցած քչել այս փոքրիկ կառքը, քան նստիլ այդ չքեղ կառքին մէջ: Այս փոքրիկ կառքին մէջ կայ զաւակը անոր, որ ամէն ինչ զոհեց իր ժողովուրդին համար, իսկ այդ չքեղ կառքին մէջ նստած է մէկը, որ այս ողբերգական օրերուն իսկ կառքով զբօսանքի երթալու մասին կը մտածէ»...

Մեծահարուստ պարոնին հանդիպումով մտքիս մէջ մէկիկ – մէկիկ կուգային բոլոր ամուսնութեան առաջարկները, որ ունեցած էի: Մարդիկ կարծես գրաւի ելած էին գիս նեղելու համար:

Ուզէի, որ մերժումը գայ ոչ թէ ինձմէ, այլ ուղղակի երիտասարդի ընտանիքէն:

Այդ անդամուայ թեկնածուս իր ծնողքը մէկ հատիկն էր: Կը զղայի իր վրայ: Պիտի ուզէին անշուշտ, որ իրենց հարսը իրենց տղուն տար առողջ եւ հասուն ժառանգորդներ, որպէսզի հարստութիւնը ապահով անցնէր սերունդէ սերունդ: Անոնք մեր քաղաքի բոլոր աղջիկները աչքէ անցուցեր էին, մինչեւ որ կանգ էին առեր իմ վրաս:

Երբ երիտասարդը իր ծնողաց հետ եկաւ նչանդրէքի ընդունելութեան համար՝ վերջին կարգադրութիւնները ընելու հրաւիրեալներու ցանկին եւ այլն պատրաստութիւններու համար, ես առիթը դտայ մօրը հետ պահ մը մինակ մնալու եւ խօսքը ծովու բաղնիքներու վրայ բերելու:

– Շատ ցաւալի է, – ըսի, – որ բժիշկները թոյլ չեն տար, որ ծովու բաղնիք առնեմ, իսկ ես այնքան կը սիրեմ այդ...

Մայրը զարմացած ու քիչ մըն ալ տարտամած հարցուց.

– Ա՛... Բժիշկները թոյլ չե՞ն տար... Իսկ ինչո՞ւ...

Խեղճին ձայնը կը դողար յուզումէն:

– Չեմ դիտեր, – ըսի՝ տխուր ձեւ մը առնելով.– Սակայն իրմէ եւ տարբերութիւն մը կ'ունենամ, որուն կը յաջորդէ փոքրիկ քրտինք մը, եւ քիչ մըն ալ այս տեղս կը ցաւի.– կողս ցոյց տուի.– թերեւս այդ է պատճառը ,որ բժիշկը կ'արդիլէ ծովու լողանքը:

Երիտասարդին մայրը չրթները սեղմեց եւ մտադրեց ձեւ մը առաւ, որ սիրոս ուրախութեամբ լեցուց:

(Շար. 16)

Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան եւ զաւակները Լիլիան, Քաթրին, Սիլվի,
Փեսաները՝ Ալէն, Ֆիլիփ,
Թոռնիկները՝ Սելին, Ժիւլի, Ռոմէն, Ռընօ,
Քեռայրը՝ Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Շուշան Միքայէլեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, մեծ – հօր, քեռայրին՝

ՄԻՔԱՅԷԼ ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 21–ին, 86 տարեկանին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 24, ժամը 10·30–ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին

6, avenue Bourgain

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը, ուր տը լ'Եկալիբէ, ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահադդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աստղիկ Ճանիկեանի եւ ընտանիքին:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

Le Comité des Dames
vous invite à partager ensemble

«LE GATEAU DES ROIS»

Dimanche 26 janvier à 15 heures

dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Partie artistique :

musiques,
chants et danses...

Venez nombreux ! ! !

l'Entrée est gratuite

Réservations S.V.P.

☎ **04 42 22 08 52** ou **04 91 77 84 70**

AVIS DE DECES ET DE MESSE

Ալիս Միսիրլեան (ծնեալ՝ Խաչատուրեան) եւ զաւակները,
Տօքթոր եւ Տիկին Րաֆֆի Մեսրոպեան եւ ընտանիքը,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Միսիրլեան եւ ընտանիքը,
Տէր եւ Տիկին Ամալ Ռաթնէյք կը ծանուցանեն՝

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ–Յի

մահը, որ պատահեցաւ 2003, Յունուար 14–ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Իր յիշատակին, հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Շաբաթ, Յունուար 25, ժամը ճիշդ 11–ին:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Որեւէ մահադդ ղրկուած չընդունելով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Alice Missirlian née Katchadourian et ses enfants

Dr. et Mme Raffi Mesrobian et famille

Mr et Mme Vasken Missirlian et famille

Mr et Mme Amal Ratnaike
vous font part du décès de

Vahé KATCHA

survenu à Paris le 14 janvier 2003.

Ses obsèques ont eu lieu dans l'intimité familiale. Un requiem spécial sera célébré à son intention en la Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste de Paris, 15, rue Jean-Goujon, le samedi 25 janvier à 11 heures précises.

Ni fleurs ni couronnes.

Cet avis tient lieu de faire-part.

ՅԱՒԱԿՈՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրբենկիւլեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Ալեքսանեանին, Ալեքսանեան ընտանիքներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ – մօր, ընկերուհի՝ Հռիփսիմէ Ալեխսանեանի մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրբենկիւլեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Շաքէ Գալայճեանի զաւակներուն եւ թոռներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ – մօր, ընկերուհի՝ Շահէ Գալայճեանի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9e arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND

Renseignements :
Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 4–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւն ու Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն որ կիրակի, Յունուար 26, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենան Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ յարդելու համար յիշատակը ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, անոր երկար տարիներու բերած վաստակաշատ ծառայութեան համար ի պայծառութիւն Հայասիրաց Ֆրանսայի Հայոց եկեղեցւոյ:

Centre Culturel SAINT MESROB

ANNA LEYLOYAN
doctorante, chargée de cours à l'INALCO
donnera
une conférence illustrée de diapositives sur

L'image, comme enseignement théologique

le vendredi 24 janvier à 20 h 45
au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve

— Entrée libre · Cocktail —

Métro : Cardinal Lemoine - Monge
RER : Luxembourg

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՒԻ

Հայաստանէն փորձառու մանկապարտիզպանուհի տիկին մը երախայ խնամելու գործ կը փնտռէ: Տրամադիր է տալ ինչ անձի մը խնամքն ալ ստանձնելու, կամ տան մաքրութիւն ընելու:

Հեռաձայնել՝
01 - 43 - 68 - 84 - 56
կամ՝
01 - 49 - 77 - 86 - 43
Թիւերուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24
VENDREDI
24 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·607 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·607

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՔՓԻԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ 40-ԱՄԵԱԿ

ԸՆԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ԻՐԱՔԻ ԴԷՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ

Յունուար 22-ին, Զորեքշաբթի, Փարիզ եւ Վերսայլ, ապա, Յունուար 23-ին Պէռլինի մէջ ոգեկոչուած է Ֆրանքֆուրթերմանական հաշտութեան դաշնագրի 40–ամեակը, մեծ եւ չքեղ արարողութիւններով, պահ մը անտեսելով երկու երկիրներուն անտեսական տագնապը: 40 տարի առաջ, ու կօլ եւ Ադենաուըր հանդիսաւոր կերպով կը տօրդորէին այն դաշնագիրը, որ վերջ կը դնէր երկու երկիրներու երկարամեայ հակամարտութեան: Այսօր, Շիրաք եւ Շրէօտէր, ձեռք ձեռքի, կը տօնեն այդ պատմական օրուան – 1963 Յունուար 22 – քառասնամեակը: Տօնակատարութիւններու կարգին, եղան անխնայ դէպքեր: Այսպէս, Զորեքշաբթի առաւօտ, Ֆրանսայի Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին մասնակցեցաւ Գերմանիոյ կառավարութիւնը: Ապա, Վերսայլի պալատին մէջ է, որ տեղի ունեցաւ չքեղազարդ հանդիսութիւնը, որու մասնակցեցան երկու Խորհուրդներու շուրջ 900 երեսփոխաններ: Նախարարաց Խորհուրդի ընթացքին կարդացուած է քաղաքական հռոմակաց յայտարարութիւն մը, ուր կը չեշտուի.– «Ֆրանսա եւ Գերմանիա միացած են հռոմարակաց ապագան չի խզուիր խորացած եւ ընդլայնուած Եւրոպական Միութեան մը ապագային»:

Այս հանդիպման առթիւ, երկու երկիրները չեշտեցին նաեւ թէ դէմ են Իրաքի դէմ որեւէ պատերազմի: Ֆրանսա եւ Գերմանիա նոյն դատումն ունին Իրաքի վերաբերեալ, ըսաւ Շիրաք, ամէն քան պէտք է ընել խուսափելու համար պատերազմէ: Որեւէ որոշում կը պատկանի ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդին եւ միայն անոր: Շրէօտէր աւելցուցած է.– «Երկուքս ալ քաղաքական լուծում մը կ'ուզենք Իրաքի տագնապին եւ այդ ուղութեամբ կ'աշխատինք»: Այս դիրքորոշումը պատճառ եղած է որ Ռուչինկիըն անմիջապէս հակազդէ եւ ճակէկ մատնութիւնը «հին Եւրոպային»: Մնաց որ Ճ. Պուշ աւելի քան երբեք անհամբեր է եւ այս «յայտարարները» կը ջղայնացնեն զինք: Հարց կու տայ «դեռ որքա՞ն պիտի սպասենք հաստատելու համար որ չապատինուիր: Գէշ ֆիլմի մը պէս է եւ չեմ ուզեր դիտել»: Բայց, պէտք չէ անտեսել ամերիկեան հանրային կարծիքն ալ որ այնքան ալ տաք չէ պինուորական միջամտութեան մը: Մամուլն ալ միահամուռ չէ: Եթէ «Ուաչինկթըն Փոսթ» կողմնակից է, «Նիւ – Եորք Թայմզ» դէմ է:

Փարիզեան հանդիսութիւններէն ետք, Յունուար 23–ին, Պէռլինի հանդիսութեանց կարգին, Շիրաք բացումը պիտի կատարէր Ֆրանսայի նոր դեսպանատան:

Այս տարեդարձին առթիւ, ձեռք առնուած են նաեւ կարգ մը նախաձեռնութիւններ: Յունուար 22–ը կը դառնայ՝ Ֆրանքֆուրթերմանական Օր: Երկու երկիրները ուշադիր պիտի ըլլան որ հասարակաց դիրքեր բռնեն միջազգային մարմիններու մէջ, ներառեալ Ապահովութեան Խորհուրդը: Զրպարատատութեան դեմի վրայ, երկու երկիրները պիտի չխնայեն մօտեցնել քաղաքացիական իրաւունքները, որոնց կարգին ընտանիքներու իրաւունքները, կրկնակ քաղաքացիութեան հեռանկարով:

Ծրագիրը կայ միացեալ սպայակոյտ մը ստեղծել Եւրոպական Ուժի շրջագծին մէջ: Տնտեսական դեմի վրայ, փափաք կայ հասարակաց դիրքեր ունենալ հանդերձատեան թոշակներու, առողջապահութեան եւ աշխատանքի մարզերու մէջ: Գործադիր ճակատի վրայ, տարեկան երկու վերլուծողումները պիտի վերած – ուին «Ֆրանքֆուրթերմանական Նախարարաց Խորհուրդի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ սպայակոյտը անհամաձայնութիւն յայտնելէ ետք Իրաքի դէմ հիւսիսային ճակատ մը բանալու Ուաշինկթընի ծրագրին, կը պատրաստուի «ապահովութեան տղեղ» մը ղծել Իրաքի մէջ ու զինուոր փոխադրել հոն: Նկատի առնուած չջլանը Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ եռանկիւն մըն է ուր արդէն Քրքական, քրտական, ամերիկեան զօրք կայ: Ապահովութեան այս գօտին ստեղծելու նպատակներէն մէկն ալ Թուրքիոյ սահմանը հասնելէ առաջ հակակշռի տակ առնել է զաղթականներու հաւանական մեծ հոսանքը: Առոնց հետ, կը չեշտուի թէ Քրքական զօրամասերը ոչ մէկ ձեւով դէմ յանդիման պիտի գան Իրաքեան ուժերու հետ: Թուրք մամուլը (Յունուար 22) այս լուրին հետ տեղ կու տար Թուրք Արտաքին գործերու նախարարին ամերիկեան Քերթի մը մէկ յոյս տեսած յայտարարութեան որ «կաֆ» որակուած է, յատկապէս Յունուար 23–ի վեհաժողովին նախօրեակին: Նախարար Եաքըճ ըսած է թէ Թուրքիա հիւսիսային ճակատ մը բանալու համար պիտի գործակցի ԱՄՆ–ու հետ եւ թէ այդ ճակատով կը բաժնեն Ս. Հիւսէյնի զօրքը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արդարադատութիւնը ԱՔՓ–ի (Իսլամական կուսակցութիւնը) ղեկավարի պաշտօնէն հեռացուց Ռեճէփ Թայիփ Էրտողանը, որովհետեւ, կը ճշդէ Սահմանադրական Ատեանը, Էրտողան հրաժարած էր այդ պաշտօնէն անցեալ Հոկտեմբերին, համաձայն արդարութեան որոշումի մը: Ապրիլին, Սահմանադրական Ատեանը դատապարտած էր Էրտողանը նախկին դատապարտումի մը պատճառաւ:

ՄԵՔՍԻԿՈՑԻ երկրաշարժի զոհերու թիւն էր, թէեւ ոչ վերջնական, 26 մեռեալ եւ աւելի քան 400 վիրաւոր: Կառավարութիւնը սակրաղական վիճակ հռչակեց ամէնէն վնասուած հինգ քաղաքներու մէջ:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ ՄԻՋ, երկու ամերիկացի լրագրողներ առեւանգուած են Յունուար 22–ին:

ԼԵՆԻՆԻ ծննդավայրը՝ Ուլիանովսկ կրնայ վերանուանուիլ Օբլոմովսկ: Վէպի մը հերոսին անունով, որու համար ծուլութիւնը արուեստ էր: Իվան Գոնչարովի վէպին հերոսին անունն ալ կապ ունի քաղաքին հետ, բացատրած է տեղւոյն թաղապետական մշակութային կեդրոնին պատասխանատուն՝ Տատիանա Դանիլինա, բայց, ծրագիրը բախած է համայնավարներու ընդդիմութեան: Լենին Սիմբիրսկ ծնած է, որ 1924–ին դարձած էր Ուլիանովսկ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ հեռատեսիլի էն - Թէ - Վի կայանի ընդհանուր ամերիկացի տնօրէնը՝ Ճոնսան իր հրաժարականը տուած է, այս խորհրդանիշը կ'անցնէր Կրեմլինի Մայիսէն ի վեր, երբ անկախ մամուլի այս խոհրհրդանիշը կ'անցնէր Կրեմլինի ընկերակից Կազպրոմի ձեռքը: Անցեալ Յունուար 17–ին, պաշտօնանկ եղաւ նաեւ, պաշտօնական ամբաստանութեան կապ – Մեհիայի տնօրէնը, պաշտօնական այն բացատրութեամբ որ առեւտրական ռազմավարութեան հետ կապ ունեցող տարակարծութիւններ կան: Իր տեղը նշանակուեցաւ Ն. Սեննկեվիչ:

ՓԻԹԸՐ ՈՒՆՃԵԱՆ, նախկին ջութակահար, կը յաջորդէ Փինլանտացի Ժուքքա Փեքքայի Թորոնթոյի սիմֆոնիք նուագախումբին դլուխը: 47 տարեկան, Փ. Ունճեան Նիւ – Եորքի Գարամուր փառատօնին անօրէնը եղած է եւ Գոլորատոյի Սիմֆոնիքին դլխաւոր դեկավարը:

ԳՈՒՒԻԻ ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՈՆԱԼԻ մէկ ընթերցողը դիտել կուտայ որ չատ լաւ բան է քննութիւններ պարտադրել Իրաքի, ՄԱԿ–ի հակակշիռն տակ ,բայց, հարկ է տրամաբանութեամբ գործել եւ գործընթացը ընդհանրացնել բոլոր այն երկիրներուն, որոնց հանդէպ կասկած կայ թէ զանգուածային բնաջնջման զէնք ունին: Կը խորհիմ, կ'ըսէ, մասնաւորաբար հիւսիսային Գորէայի, Փաքիստանի, Հնդկաստանի, նախկին Խորհ. Միութեան հանրապետութիւններուն, Իսրայէլի, հուսկ՝ Միացեալ – Նահանգներու (միակ երկիրը որ հիւլէական ռումբ պործածեց՝ բնակչութիւններ սպաննելու համար, զանգուածային չափանիշով):

ՓԱՐԻԶի 11–րդ թաղամասի սինակոկին ռաբունին ինքնասպանութեան դիմեց, Յունուար 22–ին, կողքին ունենալով իր փաստաբանը: «Զգուելի չուկ» որակեց այն տարաձայնութիւնը ըստ ուրուն Յունուար 3–ին, ոչ մէկ յարձակման ենթարկուած է, այլ ինք է որ, դանակով թեթեւ հարուած մը տուած է փորին: Փաստաբանը պեղծարարութիւն որակեց հրշէջներու բժիշկին տեղեկագիրը, ըստ որուն վէրքը այն տպաւորութիւնը կը թողու որ ենթական ինքզինք վիրաւորած է:

ԹՐՔԱԼՆՊԱՍՏ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Հաստրով ու համացանցի կայքէջով մը (www.rand.org) հրապարակի վրայ է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին հատոր (*) մը: Շատ մեծ վարպետութեամբ դրի առնուած հատորը իբր թէ ատարվայական մօտեցումով կը պծէ Թուրքիոյ չատ փայլուն, դրական պատկեր մը: Երկիրը կը դտնուի սրընթաց վերելքի ճամբուն վրայ: Մէկդի ձդելով ցեղասպանութեան, Հայաստանի չրջափակման նման նիւթեր որոնք անդոյ բաներ են յայտնապէս, ամէն ժխտականի դտնուած է արդարացում մը: Ցարչքանքի կիբարկոմը, օրինակ, քաղաքական կամքի արդիւնք չէ ան, այլ օրէնքներու դէշ կիրարկութեան: Ամէն անցանկալի բան կամ անցեալին կը պատկանի, կամ անցեալին հետեւանք է: Այս ուղղութեամբ հետաքրքրական է Քիւրտերու յատկացուած դլուխը: Մ. Քէմալ ուզած էր որ անոնք ամբողջական Թուրք հայրենակիցներ ըլլան, որեւէ զանազատութիւն չդնելով քիւրտի – Թուրքի միջեւ: Բայց Քիւրտերը իրենք մերժած են այդ հաւասարութիւնը, չուզելով հրաժարիլ իրենց մասնայատկութիւններէն: Աւելորդ է 3000 – 4000 քրտական դիւղերու քանդումին, քիւրտ քաղաքացիներու սպանութեան անյայտացումին մասին նչումներ փնտռել: Հեղինակներ լուսթիւն պահած են նաեւ Թուրքիայէն Հայերու, Յունիերու, Հրեաներու անհետացումին մասին, դանոնք յիչելով հանդերձ որպէս Քիւրտերէ տարբեր փոքրամասնութիւններ:

Այս հատորին մասին խմբագրութիւնս տեղեկ պահող մեր ընթերցողը տեղեկութիւնը կ'աւարտէ «Հայ եւ Թուրք մերձեցումի Ֆորում»ին մէջ ընդդրկուած Հայերու երեւոյթը մատնանչելով ու կ'ըսէ. «Երբ կը տեսնենք որ անոնք ի'նչպէս մարսեցին այնքան դիւրաւ նշմարելի ֆեմինապաշտութեամբ (révisionnisme) գրի առնուած յայտարարութեան բնագիր մը, կարելի է երեւակայել թէ ո'րքան Հայեր եւ մանաւանդ ոչ – Հայեր պիտի հմայուին այս գիրքով»...:

(*) Turkish Foreign Policy in a Age of Uncertainty
F. Stephen Larrabee, Ian O. Lesser

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 22 / 23)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՍԿՍԱԾ Է ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ

Իր յաջորդութեան թեկնածու Ռ. Քոչարեան Յունուար 22–ին Կոտայքի մարզին սկսած է ընտրապայքարի հանդիպումներուն: Զարենցաւանի մէջ խօսելով ան անդրադարձած է նախապէս արդիւնաբերական կարեւոր այդ մարզին ներկայի հարցերուն որոնց դլխաւորը դործազրկութիւնն է: Ըսած է թէ յառաջիկային հոն նոր արտադրամասեր կը բացուին ու մարդիկ աշխատանք կ'ունենան:

Նախագահը պատասխանելով հարցումներու, խօսած է Ղարաբաղի հարցին մասին ալ. ըսած է թէ այդ հարցին մէջ մեզի անհապաղ որոշում պիտի չբլայ: «Ընդհանրապէս ղարաբաղեան պայքարն իմ կենսագրութեան մի զգալի մասն է, իսկ իմ կենսագրութիւնը երբեք եւ ոչ ոքի հետ առեւտրի առարկայ չեմ դարձնում» աւելցուցած է: Ան նկատած է որ 2003–ը այդ հարցին մէջ չատ նշանաւոր տարի չէ, Հայաստանի ու Ադրբեջանի ընտրութիւններուն պատճառով:

Ռ. Քոչարեան նոյն օրը այցելած է Քաղաք եւ Լենինականտ դիւղերն ալ, ապա Հրազդանին էլեկտրակայանը: Այդ էլեկտրակայանը «Գոյք պարտքի դիմաց» ծրագիրով պիտի տրուի Ռուսաստանին: Ներկայիս ան կը բանի իր կարողութեան միայն 20 տոկոսով:

*
**

Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-Ի ԴԻՏԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դիտերու պատուիրակութիւնը որ Երեւան մեկնած է տրպէս նախապատրաստութիւն փետրուար 19–ի նախագահական ընտրութեան, Յունուար 22–ին հանդիպում ունեցած է Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Յաչատրեանի հետ: Այս վերջինը ըսած է թէ՛ նախագահը թէ՛ մեւս թեկնածուները չահագրգիռ են որ թափանցիկ ընտրութիւն տեղի ունենայ: Դիտերը վստահութիւն գոյացուցած են երկրին ընտրական օրէնքներուն, ըսելով որ անոնց կիրարկումով կատարուելիք ընտրութիւնները կրնան արդար ըլլալ:

Հայաստանի մէջ դիտի հանդամանքով պիտի գործեն Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի 26 երկար, 250 կարճ ժամանակի դէտ եւ Եւրոպական Խորհուրդի 10 մասնագէտ: Ներկայ կ'ըլլան ՀԱՊ–ի, միջազգային այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

*
**

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ ՎԱՐԶԱՊԵՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Նայիրա Մելքումեան որ հրաժարելէ ետք ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութեան պաշտօնէն, միջոց մը խորհրդական եղած էր նախագահ Ա. Ղուկասեանի, ներկայիս նոր պաշտօն մը ունի: Ան խորհրդականն է Հայաստանի վարչապետ Ա. Մարզարեանի:

ՊՈԼՍՈՅ «ԱՐԱՍ» ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԶՐՈՅՑ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻ ՓԱՅԼԻՆԷ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչատունը վերջին տասնամեակին հետաքրքրական նորութիւններէն եղաւ, ձեռնարկելով գործի մը որ զուտ գրական – հրատարակիչականը կը զանգէր լայնօրէն: Անոր գոյութեան մղող ազդակները կարելի է երեք կէտով ամփոփել. առաջինը հայերէն ընթերցումի բաւարար հայերէնագիտութեան սահմաններուն օր օր նեղնալու տխուր երեւոյթն է Պոլսոյ նման կեդրոնի մը մէջ: Երեւոյթ որուն չատ յաճախ կ'անդրադառնայ տեղական մամուլը: Երկրորդը փոքրամասնութիւններու եւ այդ կարգին դիւանագիտորէն հայ համայնքին նկատմամբ աստիճանաբար արթնցող ընդհանուր հետաքրքրութիւնն է: Կան թրքական շրջանակներ որոնք կ'ուզեն ճանչնալ Հայը, անոր մշակոյթը, դրականութիւնը: Եւ վերջապէս, պէտք է նշել անմիջական շրջանակին որոշ լայնախոհութիւնն ալ որուն չնորհիւ վերջնաչեալ երկու ազդակները գործունէութեան մղիչ ուժի մը վերածել կարելի եղած է:

«Արաս»ը հիմնուած է Պոլիս, 1993–ին, եւ ինչպէս հրատարակութեան վերջին տանկ – գրքոյկը կ'ըսէ, չուտով արժանացած է «պատուհան՝ դէպի հայ գրականութիւն» յորջորջումին: Ունի հայերէն եւ թրքերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսած հատորներու աւելի քան յիսունոյց շարք մը: Նոյն գրքոյկին կողքի դրութեան մէջ կ'ըսուի թէ նպատակն է շրջանի տարբեր մշակոյթներուն միջեւ կամուրջ մը հաստատել եւ յետագայ սերունդներուն փոխանցել հայ մշակոյթի արժէքները. նաեւ, չարունակել Թուրքիոյ մէջ խոր արմատներու տէր հայկական հրատարակչութեան աւանդութիւնը, որպէս ա-նոր նոր հաղարամեակի ներկայացուցիչը:

Այս բոլորէն եւաք դժուար չէ եզրակացնել որ դիւանագիտորէն հայերէնագիտութեան նահանջի չարիքը դուռ բացած է բարիքի մը, յանձին՝ «Արաս»ի: Հիմնումէն տասը տարի եւաք, ան արդէն ինքզինք հաստատած նախաձեռնութիւն է որ կը տեւէ խումբ մը կամաւորներու հիմնական ջանքով:

Այս խումբէն մէկն է Պոլսոյ հայկական վարժարաններու նախկին ուսուցչուհի, ներկայիս «Արաս»ի պատասխանատու տնօրէնուհի Փայլինէ Թովմասեան: Անոր փարիզ այցը առիթ էր հրատարակչատան «ի՞նչպէս»ներուն, նաեւ տարուած գործին, արդիւնքին, ծրագիրներու, եւ այլնի մասին զրոյցի մը:

***

Հ. – Ի՞նչպէս գործի ձեռնարկեցիք:

Պ. – Մենք որպէս հրատարակչատուն կազմակերպուելէ առաջ ալ անտարբեր չէինք այս մարզին: Մասնակցութիւն ունեցած ենք, օրինակ, Մկրտիչ Մարկոսեանի «Մեր այդ կողմերը» հատորին «Մարմարա»յի կողմէ հրատարակութեան մէջ: Ցետոյ, երբ դիրքին Թրքերէն տարբերակը «Կեանքը մահալլէսի»ն (Անհատներու թաղը) լոյս տեսաւ ու հրատարակիչը միջոց մը եաք փակեց իր գործը, իրեն առաջարկեց նոր հատորներ գրել, հրատարակել ուրիշ հրատարակչութեան մը միջոցով: Այն ատեն Մ. Մարկոսեանի աշակերտներէն խումբ մը քով քովի գալով սկսաւ մտածել թէ կըրնայինք այդ գործին ձեռնարկել. մանաւանդ որ ատիկա ամէն մէկուն նախասիրութիւններուն մէջ տեղ ունեցող բան էր:

Խորհրդակցութիւնը երկար չտեւեց. փոքր դրասենեակ մը վարձեցինք «Խութեալ փալաս»ի մէջ, համակարգիչ մը առինք ու գործի սկսանք: Մարկոսեանի հատորին նոր հրատարակութեան իրաւունքը առինք անոր փակուած հրատարակչականէն ու աւելի որակաւոր ձեւով լոյս ընծայեցինք: Յաջորդեց «Մեր այդ կողմերը»:

Հ. – Ի՞նչ եղաւ նման նախաձեռնութեան մը արթնցուցած հետաքրքրութիւնը:

Պ. – Այդ շրջանին լուրջ հետաքրքրութիւն կար Հայերու նկատմամբ: Թուրք մտաւորականներ չատ կը փափաքէին Հայերու մասին տեղեկութիւն առանձ. իսկ տակաւին Թրքերէնով հայկական թերթ ալ չկար: Կ'ըսէին մեզի թէ լսած են որ Պաբոնեան, Զօհրապ ունինք: Կը հարցնէին թէ ինչո՛ւ չենք թարգմաներ որ իրենք ալ ճանչնան: Մեր գրավաճառութիւնը, մշակոյթը յայտնապէս կը հետաքրքրէր զիրենք: Նոյնիսկ եղան թուրք մտաւորականներ որոնք մեզի առաջարկեցին Թրքերէնի թարգմանել գործեր, ինչպէս՝ Վ. Թոթովենցի «Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ»ն զոր իրենք անգլերէնէն թարգմանութեամբ կարդացեր էին:

Ցետոյ, երբ «Կեաւուր մահալլէսի»ն լոյս տեսաւ, թուրք մամուլը լայն արձագանգ տուաւ: Այնքան որ «Արաս»ը լայն ծանօթութիւն դտաւ. հետաքրքիր կայաններէ եկան Մ. Մարկոսեանի հետ տեսակցութիւններ ընելու, եւ այլն: Մէ՛զ որ չէի չարունակեր գրել, մինչ ամէն օր կը հարցնեն թէ իր չորրորդ հատորը լոյս տեսա՞ւ: Յատկապէս մեծ եղաւ Տիգրանակերտցիներու հետաքրքրութիւնը:

Նոյնը եղաւ Մնձուրիի պատմուածքներուն պարագան: Երգնկացիներ եկան մեզի ըսելու թէ անոր էջերը կարդալով իրենց անզիտացած անցեալին տեղեկացած էին, երբեմն մեծ մայրիկներու յիշողութեան ալ ակնարկելով: Մ. Մարկոսեանի ու Մնձուրիի հատորները լայն ժողովրդականութիւն դտնելէ զատ, ապացոյցը նկատուեցաւ Անատոլուի խմբագրական բնոյթին:

Կան համալսարանական աւարտաճառ պատրաստող երիտասարդներ որոնք հայկական նիւթ մը ընտրած են. յաճախ կուգան մեզմէ լսել, կամ այն հարցնել, տուեալին մասին տեղեկութիւն խնդրելու:

Երբ դիրքի տօնավաճառներու կը մասնակցինք, չատ կը պատահի որ իրենց ձեռքը ցանկով մարդիկ գան մեր տեղանքը դիրք պահանջելու: Նկատի առնելով յատկապէս այն հայ ընթերցողները որոնք հայերէն չեն դիտեր, ճիշդ է որ «Արաս» եւ «Ակօս» չաբաթաթերթը կարեւոր բաց մը գոցեցին:

Մենք գոհ ենք այս արդիւնքէն, եթէ մէկդի ձգենք նիւթականի մասը:

Հ. – Ի՞նչ կ'ըսէք հայ ընթերցողներու հետաքրքրութեան մասին:

Պ. – Անոնցմէ հետաքրքրութեան նոյն թափը չտեսանք, որքան թուրք ընթերցողներէ: Կան այնպիսիներ որոնք ամէն մէկ նոր հրատարակութեան լուրի կուգան դնելու:

Աւտր քով, վերջին քանի մը տարուան ընթացքին մեր հրատարակած հայերէն դիրքերը հայկ. դպրոցներու մէջ որպէս ընթերցանութեան օժանդակ նիւթ դործածելու վարժութիւնը հաստատուեցաւ: Այդ նպատակով կը դործածուին Երուանդ Կոպէլեանի, Մ. Մարկոսեանի, Վահրամ Պուրմայեանի, Ռուբէն Մաշոյեանի հատորները: Ցետոյ, միշտ պահանջ կայ մանկական դիրքերու:

Հ. – Մինչեւ այսօր լոյս տեսածներուն մէջ ի՞նչ է հայերէն – թրքերէնին համեմատութիւնը:

Պ. – Յիսունըչորս հատորէն 17 հատը հայերէն են, առաւել՝ նոր լոյս տեսած Գեղամ Քերովբեանի «Հայերէն բառդիրք»ը: Այս թիւին մէջ են մեր մանկական քանի մը հրատարակութիւններն ալ: Այսկէ եաք կարելիութիւնը պիտի ունենանք աւելի մեծ թիւով հայերէն դիրք լոյս ընծայելու, քանի որ թրքերէններուն համար նոր խմբագիր մը հասցուցած ենք արդէն: Ունինք թուրք աշխատակից մըն ալ որ պատմական նիւթերու մասնագէտ է:

Հ. – Ի՞նչ տպաքանակ կ'ունենաք ձեր հրատարակութիւնները:

Պ. – Թրքերէնները երկու հազար կը տպենք. եւ կան որ տարիէ մը կը սպառին: Զաւէն Պիպէեանի «Մրջիւններու վերջալոյսը» այդպէս եղաւ. արդէն պ. հրատարակութիւնը ըրած ենք երկու հազարական օրինակով: Իր միւս գործերն ալ պիտի հրատարակենք:

Հայերէնները հազար օրինակ կը տպենք, բայց որոշ գործերու համար կը մտածենք 500–ի իջեցնել:

Հ. – Ցրումի գործը ի՞նչպէս կ'ընթայ:

Պ. – Ցրուիչ կազմակերպութիւններ կան, մեր հրատարակութիւններուն մասին տեղեկատու էջեր կը պատրաստենք, կը ղրկենք, իրենք կ'ապսպրեն ու կը ցրուեն դրավաճառներուն:

Հ. – Կ'ըսէիք թէ տօնավաճառներու կը մասնակցիք:

Պ. – Այո, այս տարի երկու տարբեր տօնավաճառի մասնակցեցանք, բայց ուրոյն կը նախընտրենք միայն «Թուեաւէ»ով գոհանալ: Մեծ հետաքրքրութիւն դտաւ մեր տեղատարբը, մանաւանդ, ամէն անգամ երբ հայկական վարժարանի մը աշակերտութիւնը կու գար այցի: Պէտք է ըսել որ չատ գնահատելի է մեր վարժարաններուն ընթացքը որ նոյնիսկ չատ հեռաւոր թաղերու մէջ բացուած տօնավաճառին կը տանին աշակերտները, հանրակառքեր վարձելով, եւ այլն:

Հ. – Ի՞նչպէս կ'որոշուի հատորի մը պատրաստութիւնն ու հրատարակութիւնը:

Պ. – Ընդհանրապէս առաջարկը կը բերեն մեր խումբին այն անդամները որ առաւել հմտութիւն ունին հայկական նիւթերու եւ որոշ արխիւային էջերու տէր են: Նկատի կ'առնենք դուրսէն եկած առաջարկներ ալ:

Հ. – Երկու խօսք ալ ձեր խումբին մասին:

Պ. – Եօթը – ութ հոգինոց կազմ մըն ենք: Ոմանց ներկայութիւնը մասնակի է, կուգան իրենց գլխաւոր աշխատանքը աւարտելէ եաք: Կան երիտասարդներ ալ որոնք չաճախ կու գան, կապ կը պահեն մեզի, մեր գործունէութեան հետ: Նոր – նոր թարգմանութեան նոր խումբ մը կազմեցինք: Պէտք է ըսել որ թարգմանութեան չատուկ կերպով պատրաստուած, արհեստավարժ չատ մասնագէտ չունինք եւ մեծ պահանջ կայ: Ցոյս ունինք որ այս խումբէն գոնէ մէկ – երկու հոգի տիրապետէ այդ մարզին:

«Արաս»ի հրատարակչական խումբին միայն չորս հոգի վճարուած է, միւսները կ'աշխատին կամաւոր կերպով:

Հ. – Նոր հրատարակութեան ի՞նչ ծրագիրներ ունիք, կամ ի՞նչեր կան պատրաստութեան փուլին:

Պ. – Պատրաստած ենք «Մարմարա»յի նախկին տօնավաճառը Պետրոս Զօպեանի համբորդական էջերը երբ Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ գային անոր ծննդավայրը: Նոյնն է պարագան Շաւարշ քահանայ Պալըմեանի «Ու ես կ'երթամ...»ներու չարքին: Երկուքն ալ նկարագրդ հատորներ պիտի ըլլան: Թարգմանած ենք Վահրամ Մավեանի «Ամէն տեղ հայ կայ»ն, պէտք է խմբագրել. ծրագիր ունինք նորէն Սարոյեան տպելու: Իսկ թարգմանութեան փուլին է կարեւոր դործ մը որ Ուրնէկ Կրուսկի «Հայոց պատմութիւն»ն է:

***

«Արաս»ի նման նախաձեռնութեան մը մասին զրոյցը ամէն խօսքի կը թարմացնէ տուեալը թէ գլխաւորաբար Պոլսոյ մէջ հայերէնին նահանջէն ծնունդ առած է ան: Միւս կողմէն՝ ատոր ափսոսանքին, ցաւին կը միացնէ մխիթարութիւնն ու գոհունակութիւնը որ այդ նահանջին հնթականները վերջնապէս կորսըտած տարրեր չեն հայութեան տեսանկիւնէն: Եւ ատոր քով Թրքական շրջանակներու մէջ անոր կատարած դերը ապահովութիւնը կու տայ թէ նախաձեռնութիւնը ճիշդ ժամանակին ու ճիշդ տեղը կեանքի կոչուած է, ստանձնելու համար կարեւոր առաքելութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

«ՁԻՆՔԻ ՁԵՄ ԳԻՏԵՐ...»

Ո՛ւր էր մեր աշխարհաբարը՝ ասկէ 250 տարի առաջ եւ ո՛ւր է հասեր հիմա:

Տասնըութերորդ դարէն մինչեւ վերջին դարուն կէսերը կը դրէինք Թրքախառն հայերէն մը, որ այսօր կը լսուի միայն Պոլսոյ Գում Շուկային կամարներուն տակ կամ Սամաթիոյ ու Սալմաթմրուքի սրճարաններուն մէջ: Այդ Թրքախառն լեզուն այսօր չկայ մեր պիրքերուն եւ մեր թերթերուն մէջ:

Երկու հարիւր յիսուն տարուան ընթացքին, աշխարհաբարը զտուեր է, մաքրուեր է, ճոխացեր է, պեղեցակեր է եւ հասեր է բարձունքի մը, ուր կրնայ, առանց կարմրելու, մրցումի ելլել մաքրամաքուր անգլերէնին կամ Ֆրանսերէնին հետ՝ իր քերականական նրբութիւններով եւ իր բառամթերքին հարստութեամբ:

Դէմ դիմաց հանդիպեցէք Սայաթ Նովայի աշուղական երգերն ու Մեծարենցի մը կամ Վարուժանի մը քերթուածները եւ կը համոզուիք:

***

Երբ այս տողերը կը գրեմ, աչքիս առջեւն է Միքայէլ վարդապետ Զամչեանի «Քերականութիւն Հայկական Լեզուի»ն, տպուած 1779–ին, ի Վենետիկ: Վարդապետը իր դասերը դրաբարով տալէ եաք, հատորին վերջին էջերուն վրայ կու տայ կարգ մը «իմաստուն խօսքեր» Թրքախառն հայերէնով մը, որուն կը կցէ ամենոյն ըրբարար թարգմանութիւնները:

Ահաւասիկ քանի մը նմոյշներ.

– Փէհլիվանի պէս հանուէ ու Քրիստոսի եղբօր օծուէ որ քու խասիմիդ ձեռքը քու վրադ իլիշմիշ չըլլայ:

– Մերկեայց իբր պըմբչամարտիկ եւ օծ եւզովն Քրիստոսի պի մի կռուեցին ի քեզ ձեռք ախոյեանին:

***

– Ծառին պտուղը չատ ըլլայ նէ, տակերը վար կ'իջեցնէ. ասոր կէօրէ ալ չատ առաքինութիւնը մարդուն միտքը կը խոնարհեցնէ:

– Պտուղ բազում խոնարհեցուցանէ ոմն: Զաւէն Պիպէեանի «Մրջիւններու վերջալոյսը» այդպէս եղաւ. արդէն պ. հրատարակութիւնը ըրած ենք երկու հազարական օրինակով: Իր միւս գործերն ալ պիտի հրատարակենք:

Հայերէնները հազար օրինակ կը տպենք, բայց որոշ գործերու համար կը մտածենք 500–ի իջեցնել:

Հ. – Ցրումի գործը ի՞նչպէս կ'ընթայ:

Պ. – Ցրուիչ կազմակերպութիւններ կան, մեր հրատարակութիւններուն մասին տեղեկատու էջեր կը պատրաստենք, կը ղրկենք, իրենք կ'ապսպրեն ու կը ցրուեն դրավաճառներուն:

Հ. – Կ'ըսէիք թէ տօնավաճառներու կը մասնակցիք:

Պ. – Այո, այս տարի երկու տարբեր տօնավաճառի մասնակցեցանք, բայց ուրոյն կը նախընտրենք միայն «Թուեաւէ»ով գոհանալ: Մեծ հետաքրքրութիւն դտաւ մեր տեղատարբը, մանաւանդ, ամէն անգամ երբ հայկական վարժարանի մը աշակերտութիւնը կու գար այցի: Պէտք է ըսել որ չատ գնահատելի է մեր վարժարաններուն ընթացքը որ նոյնիսկ չատ հեռաւոր թաղերու մէջ բացուած տօնավաճառին կը տանին աշակերտները, հանրակառքեր վարձելով, եւ այլն:

Հ. – Ի՞նչպէս կ'որոշուի հատորի մը պատրաստութիւնն ու հրատարակութիւնը:

Պ. – Ընդհանրապէս առաջարկը կը բերեն մեր խումբին այն անդամները որ առաւել հմտութիւն ունին հայկական նիւթերու եւ որոշ արխիւային էջերու տէր են: Նկատի կ'առնենք դուրսէն եկած առաջարկներ ալ:

Հ. – Երկու խօսք ալ ձեր խումբին մասին:

Պ. – Եօթը – ութ հոգինոց կազմ մըն ենք: Ոմանց ներկայութիւնը մասնակի է, կուգան իրենց գլխաւոր աշխատանքը աւարտելէ եաք: Կան երիտասարդներ ալ որոնք չաճախ կու գան, կապ կը պահեն մեզի, մեր գործունէութեան հետ: Նոր – նոր թարգմանութեան նոր խումբ մը կազմեցինք: Պէտք է ըսել որ թարգմանութեան չատուկ կերպով պատրաստուած, արհեստավարժ չատ մասնագէտ չունինք եւ մեծ պահանջ կայ: Ցոյս ունինք որ այս խումբէն գոնէ մէկ – երկու հոգի տիրապետէ այդ մարզին:

«Արաս»ի հրատարակչական խումբին միայն չորս հոգի վճարուած է, միւսները կ'աշխատին կամաւոր կերպով:

Հ. – Նոր հրատարակութեան ի՞նչ ծրագիրներ ունիք, կամ ի՞նչեր կան պատրաստութեան փուլին:

Պ. – Պատրաստած ենք «Մարմարա»յի նախկին տօնավաճառը Պետրոս Զօպեանի համբորդական էջերը երբ Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ գային անոր ծննդավայրը: Նոյնն է պարագան Շաւարշ քահանայ Պալըմեանի «Ու ես կ'երթամ...»ներու չարքին: Երկուքն ալ նկարագրդ հատորներ պիտի ըլլան: Թարգմանած ենք Վահրամ Մավեանի «Ամէն տեղ հայ կայ»ն, պէտք է խմբագրել. ծրագիր ունինք նորէն Սարոյեան տպելու: Իսկ թարգմանութեան փուլին է կարեւոր դործ մը որ Ուրնէկ Կրուսկի «Հայոց պատմութիւն»ն է:

***

«Արաս»ի նման նախաձեռնութեան մը մասին զրոյցը ամէն խօսքի կը թարմացնէ տուեալը թէ գլխաւորաբար Պոլսոյ մէջ հայերէնին նահանջէն ծնունդ առած է ան: Միւս կողմէն՝ ատոր ափսոսանքին, ցաւին կը միացնէ մխիթարութիւնն ու գոհունակութիւնը որ այդ նահանջին հնթականները վերջնապէս կորսըտած տարրեր չեն հայութեան տեսանկիւնէն: Եւ ատոր քով Թրքական շրջանակներու մէջ անոր կատարած դերը ապահովութիւնը կու տայ թէ նախաձեռնութիւնը ճիշդ ժամանակին ու ճիշդ տեղը կեանքի կոչուած է, ստանձնելու համար կարեւոր առաքելութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՂՈՍ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Յունուար 12–ին, տօնած է Գարակէօզեանի օրը: Առաւօտեան պատարագ մատուցուած է Ֆէրիկէի Սուրբ Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ, ուր արարողութեան նախագահած է Մերոպ պատրիարք: Պատարագի ատենին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է վարժարանի հիմնադիր Տիգրան Գարակէօզեանի յիշատակին: Կրօնական արարողութեան յաջորդած է հանդիսութիւն մը, ուր եւս նախագահած է պատրիարքը: Բացումը կատարած է խորհրդականներէն Գարուն Գուլան եւ խօսք առնելու հրաւիրած է խնամակալութեան անդամ՝ Տիգրան Կիւլմէկիլի, որ անդրադարձած է նախ Գարակէօզեանի կենսագրութեան եւ անոր տխուր վախճանին, տալով տեղեկութիւններ, որոնք ներկաներուն մեծ մասին ծանօթ չէին: Ցետոյ խօսած է ղպրոցին առաքելութեան մասին եւ յայտնած թէ խնամակալութիւնը, բոլոր ազգայիններուն հետ ձեռք ձեռքի տալով կ'ուզէ բարձրացնել վարժարանին համբաւը: Նշած է որ հաւքոյթը նուիրուած է Տիգրան Գարակէօզեանի մահուան 107–րդ տարելիցին եւ յիշեցուցած թէ այս տարի կը նշուի վարժարանին հիմնադրութեան 90–ամեակը: Այս ելոյթէն ետք, յուզադրուած է վարժարանին անցեալն ու ներկան ներկայացնող ժապաւէն մը: Հաւաքոյթը վերջ գտած է պատրիարքին «Հուսկ Բանք»ով:

*
**

ՊՈՂՈՍ Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցին Հինդլեան յարկաբաժինը ամբողջացած եւ բարեզարդուած է չնորհիւ հիւանդասենեակի հոգաբարձութեան անդամներէն՝ Ճեզը Թաչի եւ այս առթիւ հոգաբարձութիւնը հրաւիրած է մամուլը որ ականատես ըլլայ կատարուած բարեկարգութեան: Հինդլեան յարկաբաժինը բողոքովին նոր դիմագիծ մը առած է, հոն, այլեւս ամէն ինչ նոր եւ արդիականէ: Պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի Յունուար 25–ին:

*
**

ՊՈՂՈՍ Սահակեան Սանուց Միութեան Հրաչեայ Ագաւնեան սրահին մէջ, Յունուար 13–ին, ներկայացուած է Ե. Օտեանի «Զարշըլը Աղթին Աղա» պատմութենէն ներշնչուած թատերգութիւն մը որ վերակոչուած է «Փարալը Աղթին» եւ անոր կցուած է երաժշտական բաժին մըն ալ: Հերմոն Վարիչի բեմադրութեամբ եւ Ֆէպիօ Թաչէլի երաժշտութեամբ, այս ներկայացումը արուած է Թրքերէն եւ միայն երգերու լեզուն է որ հայերէն եղած է:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Միհրան Փափազեան Կոմիտէին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը ի պատիւ բոլոր անոնց որոնք սատարած են Հայ դատի հետապնդման, հայրենիքի օգնութեան, գաղութի կառոյցներու ամրապնդման եւ այլ ազգօգուտ ձեռնարկներու: Ցատուկ հրաւէրով ներկայ եղած է նաեւ Քէպէքի Ազգային Ժողովրդարանի նախագահ Տիկին Լուիզ Հարբէլ: Հանդիսավար Մանուէլ Քէօսէեանի բացման խօսքէն ետք, խօսք առած է Միհրան Փափազեան Կոմիտէի անունով Լեւոն Պէնկեան: Ան բացատրած է հանդիպման նպատակը, նշելով որ կոմիտէութիւնը կու գար իր երախտագիտական զգացումները յայտնելու հայ կեդրոններէն ներս տարուող աշխատանքներուն համար, բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն: Իր խօսքի ատարին, Լեւոն Պէնկեան անդրադարձած է տարուելիք աշխատանքներուն: Հայ Դատի Ցանձնախումբին կողմէ խօսք առած է Վիգէն Սֆարեան, դնահատելով Տիկին Հարբէլի ներկայութիւնը: Իր կարգին խօսք առնելով, Տիկին Լուիզ Հարբէլ արտայայտուած է Հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն Ժողովրդարան այցելութեան եւ անոնց ձգած դրական տպաւորութեան: Երեկոյթը վերջ գտած է ուշ ատեն խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 5–ին կէսօրէ ետք Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան Ժ. Մանճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդի ղպրոցական հանդէսը: Այս անգամ սրահը դեղեցկօրէն զարդարած էին Փրանսերէնի դասընթացքին հետեւող տեղւոյն աշակերտները:

Սրահին մէջ տեղ գրաւած էին Փրանսացի անձնաւորութիւններ, ծնողքներ, հանդիսականներ եւ կարգ մը աշակերտներու հարազատները եկած Պելժիայէն եւ Գերմանիայէն:

Տիկին Մոնիք Ադամեան Հայ Մշակոյթի Տան նախագահուհին բարիգալուստի եւ ամանորեայ մաղթանքներէն ետք, ներկայացուց օրուան հիւրերը, ընդհանուր խորհրդական Մաքս Միքօ, ժան - Փօլ Միքօ, ժիլ Քլենց, կը ներկայացնէր քաղաքապետը: Տիկին Ադամեան ներկայացուց նաեւ ուսուցչական կազմը՝ տնօրէն Պր. Ա. Յակոբեան, Օր. Ց. Մովսիսեան եւ Շ. Մանուկեան: Հաղորդութեամբ արտայայտուեցաւ ղպրոցին 19 տարուան գործունէութեան եւ յառաջդիմութեան մասին: Ապա, քեմ բարձրացան 3–էն 12 տարեկան աշակերտները, դեղեցիկ հայկական տարազներով, ղպրոցին կողմէ նուիրուած զոյս կարած էին ծնողները:

Անոնք երգեցին Հայաստանի եւ Ֆրանսայի փառերգները խանդավառութեամբ: Տեղի ունեցաւ դեղարուեստական յայտադիր մը, հայրենասիրական ոտանաւորներով մանկական բնութեան նուիրուած փոքրիկ ներկայացումներով, պարերով, եւ այլն:

Մանուկներ ներկայացուցին արցախեան պատկերներ եւ Ցիսուսի Ծնունդը, ինչ որ արժանացաւ երկար ծափահարութիւններու: Ցայտագրին, նուագով ընկերացան Սենդէ եւ Ա. Մարգարեան:

Կարելի է նշել բոլոր մասնակցող աշակերտներուն անունները, որոնք անսխալ եւ լաւ պատրաստուած կատարեցին իրենց բաժինը: – Արսէն Մնացականեան, Անի եւ Կրեկ Ցովակիմեան, Լիլիթ Բարդուդիմէոսեան, Հրանդ եւ Միքայէլ Գեղեան: Ֆիլիփ եւ Հէլէն Անտոնեան, Մարի Վիոռի, Թամարա եւ Քրիսթին Նիկողոսեան եւ փոքրիկ ապագայ աշակերտուհին՝ Ալիս Ադապեան - Մանուկեան (հրեշտակի դերով):

Երեկոյեան կազմող Պապան անակընկալ կերպով մուտք գործեց եւ անմիջապէս հնչեց անոր նուիրուած երգը: Ձմեռ Պապը շրջապատուած երիտասարդներով եւ երախաներով հրճուանքով պարեց եւ ժպիտով բաժնեց միրգով եւ չաքարով լեցուն ծրարիկներ եւ նուէրներ եւ խոստացաւ գալ տարի դարձեալ գալ: Հանդիսականները մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ:

ՇԱՒԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ի. ԴԱՐՈՒ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ՓՐՈՖ. Ռ. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գալիֆորնիոյ համալսարանի հայկական բաժնին վարիչ փրոֆէսէօր Ռ. Ցովհաննէսեան Դեկտեմբեր 5 – 7 Գերմանիոյ մէջ մասնակցած է Ի. դարու տարագրութիւններուն մասին միջազգային դիտաժողովի մը: Դիտաժողովը կազմակերպուած է Տարմշթատի Գերմանական հին հիմնարկին կողմէ: Մասնակցած են շուրջ յիսուն հեղինակութիւններ, Ռուսաստանէն, Իսրայէլէն, ԱՄՆ–էն, Թուրքիայէն եւ այլ երկիրներէ:

Անոնք ծանրացած են Ի. դարու դասածային տարագրութիւններուն վրայ որոնցմով աւելի քան 60 միլիոն հոգի բռնի տեղափոխութեան ենթարկուած է, կրօնական, քաղաքական կամ զաղափարական պատճառներով. նաեւ չատ մը պարագաներու, այդ ընթացքին հիմնովին անհետացած են մշակութային հիմնարկութիւններ:

Դիտաժողովին առաջին օրը փրոֆէսէօր Ռ. Ցովհաննէսեան խօսած է Ա. աշխարհամարտին զոհին տակ Հայերու ցեղասպանութեան ընթացքին կատարուած տարագրութիւններու եւ կոտորածներու մասին: Ցոյց տուած է թէ 1915–ը ինչպէս իր հետքերը ձգած եւ նախադէպ ծառայած է Ի. դարուն: Ան թելադրած է որ «ցեղասպանութիւն» եւ «ցեղային մաքրագործում» յղացքներուն մէջեւ տարբերութիւնը պահպանուի:

1915–ը նիւթ եղած է նաեւ Օսմանեան կայսրութեան պատմութեան եւ Երիտասարդ Թուրքերու մասին ելոյթ ունեցողներու կողմէ. առաջինը Պոլսոյ եւ Պոլսոյ համալսարանի դասախօս Ֆիքրէթ Ատաներն է, երկրորդը՝ Պէրլինէն Հոլմ Զունհաուսըն:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

ԳՐԵՑ՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

6

Վերադառնալով սրահ, ուր բոլորը ուրախ կը խօսէին, մայրը զլխու ցաւ մը պատճառ բռնելով անմիջապէս մեկնելու փափաք յայտնեց: Ի զուր ամուսինն ու տղան կը խնդրէին, որ քիչ մը եւս համբերէ, որ ցանկը լրանայ: Ի զուր մենք կը սոխկէինք, որ ընթրիքի մնան, ինչպէս որ նախատեսուած էր: Տիկինը տեղի չէր տար: Գլուխը անտանելի կերպով կը ցաւէր...

Ուրիշ օրերու պէս ան չհամբուրեց զիս ու «սիրելի աղջիկս» չըսաւ մեկնած ժամանակը, մինչեւ անդամ յանդիմանական կը նայէր տղուն, որ ձեռքս պինդ բռնած՝ չէր կրնար թողուլ, կարծես ձեռքս հետը տանիլ կ'ուզէր:

Ալ չտեսանք զիրենք: Ծնողքս, որ մէկ օրէն միւսը նշանդրէքի օրը ճշդող լուրի կը սպասէին, չէին հասկնար այս լռութեան պատճառը:

Շաբաթ մը վերջը նամակ ստացանք: Կը դրէին, որ այս խնդիրը առայժմ առանց փոթորիկներու առիթ տալու: Մեր տունը կը գտնուէր Նշան – Թաչի դէպի դաշտ տանող նոր չինուած փողոցներէն մէկուն մէջ: Ան դեռ անուն չունէր: Աւելի ճիշդ՝ իր անուն չունենալը եղած էր իր անունը: Անանուն փողոց կ'ըսէին, թէեւ տասը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունէր: Արեւելքի եաւա՛շ, եաւա՛շ ռիթմին համար տասը տարին վայրկեան մըն է:

Հիմա, դիտեմ, Մուսթաֆա Քէմալի օրով կեանքի ռիթմը արագացած է, երօրով կեանքի ռիթմը արագացած է, երբեմն մինչեւ անդամ դէպքերն ու փոխութիւնները այնքա՛ն արագ կ'երթան, որ դլխապտոյտ կու տան, բայց եւ այնպէս եղած յեղաշրջումները զովելի են եւ նշանակութեան արժանի:

Երեք փոքրիկ սենեակէ բաղկացած յարկաբաժին մը ունէինք: Կար նաեւ մանրանկար խոհանոց մը, որուն պատուհանը առաստաղէն էր:

Նոր տեղաւորուած էինք այդ յարկաբաժինը եւ նոր առած էինք նաեւ սպասուհին: Փոքրիկի աշխարհ պղէն վերջ ես չատ յոգնած էի, պէտք է հանգստանայի նախ քան աշխատիլս, որովհետեւ դպրոցական տարեշրջանին ես ուսուցչութեան պաշտօն պիտի ունենայի: Սպասուհին նորէն պէտք պիտի ըլլար՝ փոքրիկին քով մնալու համար:

Կը զարմանամ թէ ի՛նչպէս այդ չատ համեստ բնակարանը լինճ եւ ամուսնոյս հետ երեւցած էր: Ծանօթներու միջոցաւ ամուսինս գտած էր զայն, մինչ այն՝ սենեակի մը մէջ կ'ապրէինք:

Օր մը ան եկաւ հսկայ ժպիտով մը:

– Պալատ մը գտայ մեզ համար, – ըսաւ, – իրական պալատ մը, պիտի քանչանաս...

Իրաւ ալ սքանչացայ, երբ տեսնելու եկանք միասին: Ես, որ իրապէս պալատի պէս տունէ մը եկած էի, այս փոքրիկ յարկաբաժինը անբաղդատելիօրէն պղեցիկ գտայ: Արդեօք անո՞ր համար, որ ան մերն էր, թէ՞ սկսեր էի ամուսնոյս աչքերով տեսնել:

Յարկաբաժինը պատչղամ ալ ունէր, ուր մեր սպասած երախան պիտի կրնար քնանալ: Այդքանը մեր սպասածէն չատ էր, եւ մենք մեր ուրախութեան պղտման մէջ պինդ մը համբուրուեցանք, կարծես համբոյրով մը կը կնքէինք այդ տունը ապրելիք մեր երջանիկ օրերը:

Փոքրիկին գալէն ի վեր, ես աւելի գործնական եղած էի: Մոքիս մէջ կը հաշուէի, որ ամուսնոյս իբր խմբագիր ստացածին միացնելով իմ իբր ուսուցչուհի ստացածին, մենք պիտի կրնայինք լաւ կեանք մը ունենալ նիւթական տեսակէտով ալ ու պիտի կրնայինք փոքրիկը մեծցնել առանց դրկանքի:

Այս յարկաբաժինը, ուր հիմա տղուս հետ միասին մնացեր էի, «խօսող» յարկաբաժին մըն էր: Այսինքն, հոն գտնուղ կարասիները էին, որ կը խօսէին: Ամէն մէկը իր պատմութիւնն ունէր:

Սեղանն ու աթոռները դներ էինք հնավաճառէն եւ հականեխելէն վերջ տուն բերեր էինք չատ հանդիսաւոր կերպով: Մեր առաջին կարասիները էին: Նստարանը գնած օրերնիս մասնաւոր կերպով հպարտ էինք. երբեք աւելի սիրուած չէինք տեսած: Մեր անկողինը վաճառատան մէջ ամէնէն ժամանն էր եւ ամէնէն քիչ հետաքրքրականը, բայց բաւական եղաւ, որ մանայ մեր տունը, որ ան մեզ երեւայ չատ սիրուն ու ճաշակաւոր: Բոլորովին մոռցանք մնացեալ մեր տեսակները:

Ամուսնոյս դրասեղանը եւ վրայի կարգ ու տարքը ես պղեր էի՝ ամուսնէս գաղտնի զարդասեղս ծախելով: Կը յիշեմ, լրիկունը վերադարձին, երբ ամուսինս տեսաւ դրասեղանը, աչքերուն չէր հաւատար՝ ի՞րն էր այդ, ինչպէ՞ս կրցեր էի դնել այդ պահարը: Անմիջապէս նստեցաւ ու սկսաւ դրել:

– Պահ, պա՛հ, պա՛հ, – կ'ըսէր, – այս աշխատանքի սեղանը հրաչքաւոր բան մըն է. բաւական է նստիս առջեւը, դրիչը ձեռք առնես ու յօդուածները ինքնին կը դրուին, առանց որ մտածելու հոգն ունենաս: Տե՛ս, տե՛ս...

Այո՛, կարասիները կը խօսէին հիմա ինձ: Մասնաւորապէս դրասեղանը կարծես ինձ կ'ըսէր, ամէն անգամ որ քովէն կ'անցնէի.

– Ե՞րբ պիտի պայ... ե՞րբ պիտի պայ...

«Շո՛ւտով, չո՛ւտով», – կը պատասխանէր պատէն կախուած ժամացոյցը, երբ ես յոյսեր ունէի ապագայի մասին կամ «է՛ր–բե՛ք, եր–բե՛ք», երբ կը վերապրէի այն վայրկեանները, որ ապրեցայ բանտէն վերադարձին:

(Շար. 17)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի *թարմ յիշատակին, Մովսէս Պէյաքճեան 50 եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկացնում ենք, որ 2003 թուականի Փետրուարի 19-ին կայանալու է Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւններ:

Այս կապակցութեամբ Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում բացուելու է ընտրական տեղամաս, որտեղ Ֆրանսիայում գտնուող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քաղաքացիները կարող են քուէարկելու հնարաւորութիւն կ'ունենան:

Ընտրական տեղամասը գործելու է ժամը 8-ից մինչեւ 20 տեղական ժամով:

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 թուականի Փետրուարի 19-ին հրաւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ Նախագահի ընտրութիւններին:

ՖՐԱՆՍԻԱՑՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 4-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւն ու Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն որ կիրակի, Յունուար 26, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենան Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝ յարգելու համար յիշատակը ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, անոր երկար տարիներու բերած վաստակաշատ ծառայութեան համար ի պայծառութիւն Հայրենասիրական Ֆրանսայի Հայոց Եկեղեցւոյ:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Համբ խտրակէս ցնցուած վերթերան բնկերուհի Վեհանոյշ Կուպարեանի եւ իր աղջկան արկածալի մահուան գոյժէն, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալին հարազատներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն ինչպէս նաեւ Սէն Մօրիս ու Պէնօի խնչուհիներուն:



CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

Le Comité des Dames
vous invite à partager ensemble

«LE GATEAU DES ROIS»

Dimanche 26 janvier à 15 heures

dans la Salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Partie artistique :

musiques,
chants et danses...

Venez nombreux ! ! !

l'Entrée est gratuite

Réservations S.V.P.

☎ **04 42 22 08 52** ou **04 91 77 84 70**

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND

Renseignements :
Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

organisé par le Conseil d'Administration et les sections de la Région Parisienne

Dimanche 26 janvier à 14 heures 30
Salle Rossini
Mairie du 9e arrdt — 6, rue Drouot, 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Magicien
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél.: 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 JANVIER
2003
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·608 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·608

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ՊՈԼՍՈՅ ԿՈՉԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԷՆ ԱՒԵԼԻ ՄԵԾՄ ԼԵԶՈՒԻ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԷ

Հինգշաբթի, Յունուար 23–ին, Պոլիս հաւաքուած մահմետական վեց երկիրներու Ազգային Նախարարները, ամբողջ օրը երկար վիճաբանութիւններէ ետք, կրցան համաձայնիլ յայտարարութեան մը շուրջ, որ կոչ մըն է Իրաքի հաշտաբար ընթացքով բռնելու եւ աւելի սերտ գործակցութիւն ստանալու ՄԱԿ–ի զննիչներուն հետ: Կոչը կը չեշտէ ՄԱԿ–ի Ա– պահովութեան Խորհուրդի կեդրոնական դերը վինուորական միջամտութեան մը օրինականացման մէջ: Իր կողմէ, եգիպտական պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Մահմուտ Մուսաթաք յայտարարած է անգլիական Ռոյթըրս գործակալութեան· – «Բոլորին, ուժգին ուղերձ մը կը փո– խանցենք խուսափելու համար պատերազմէն: Խաղաղ կարգադրութիւն մը կ'ուզենք: Կը յորդորենք Իրաքը որ իր լաւագոյն ընկ խուսափելու համար հակամարտութենէ մը, կը հրաւիրենք զննիչները կատարելու իրենց աշխատանքը ամբողջական անկողմնակալութեամբ եւ կը մաղթենք որ տադնապը կարգադրուի ՄԱԿ–ի հովանիին տակ:

Պոլսոյ ժողովին կը մասնակցէին, բացի Թուրքիայէն անշուշտ, Յորդանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Սաուտի Արաբիա, Իրան:

Հակառակ անոր որ Թուրքիոյ ժողովուրդին 90%–ը դէմ է պատերազմի, կառավարութիւնը հաստատած է որ պարտուած է ամերիկեան զօրքերը ընդունելու, որպէսզի «իրաքեան բանակին հակայարձակման մը արգելք հանդիսանայ»:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, արաբական երկիրները մեծ ջանք թափած են, որպէսզի հաւաքակաց յայտարարութիւնը ընդլայնուի եւ ամէնարկուի նաեւ այլ տադնապներու, ինչպէս, օրինակ, Իսրայէլ – Պաղեստին, բայց, հազիւ կրցած են նախազգուշութիւն մը տեղաւորել վերջնական յայտարարութեան մէջ, ուր կ'ըսուի·– «Ներկայացուած երկիրները վճռած ոսպէս կոմունակից են պաղեստինեան հարցին խաղաղապահ քաղաքական մը»: Հակառակ ԱՄՆ–ու հլու հնազանդ դինակից Քուէյթի «մի քիչ վոդկի» փոխարէն, Թուրքիա չատ մտահոգ է այդ պատերազմէն, որ կրնայ դուռ բանալ անկախ Քիւրտիստանի մը:

*
**

Ֆրանսա եւ Գերմանիա, այսինքն՝ Ամերիկայի Տոնալտ Ռըմսֆելտի «հին Եւրոպան» չատ բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցաւ· ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարին այդ խօսքերէն ետք, խօսքեր, որոնք ցայտուն ապացոյցն են Ամերիկացիներու արհամարհանքին Եւրոպայի նկատմամբ: Նախարարը չէր հանդուրժած ,որ Ֆրանսա եւ Գերմանիա համարձակին ըսել, որ դէմ են Իրաքի դէմ պատերազմի մը, ուրեմն յայտարարած էր·– «Եւրոպան չեմ տեսներ որպէս Գերմանիա եւ Ֆրանսա, Եւրոպայի կեդրոնական ծանրութիւնը դէպի արեւելեան կողմն է»:

Ֆրանսայի մէջ, բողոքները բուռն եւ բազմաթիւ եղան: Արտաքին նախարարը ըսաւ թէ Եւրոպա մը ունինք, որ դէպի ապագայ կը նայի: Կառավարութեան բանբերը՝ Ժ· Ֆ· Գուիէ յայտարարեց·– «Հին ցամաքամաս մը կրնայ որոշ իմաստութեան մը տէր ըլլալ եւ իմաստութիւնը երբեմն, լաւ խորհրդատու կրնայ ըլլալ»: Ձէք Լանկ կ'ակնկալէ որ Ռըմսֆելտ չատ համարձակ պատասխանի մը կ'արժանանայ· «Պատերազմ զոր կ'ուզէ, կը նպաստէ ամերիկացի թնդանօթ ծախողներուն եւ զործին կուպայ ահաբեկիչներուն, հրահրելով կիրքերը մահմետական աշխարհին մէջ»: Բայց, հարկ է խոստովանիլ, որ ամէնէն տեղին եւ դիպուկ հակազդեցութիւնը ունեցած է Բնապահպանութեան նախարարուհին՝ Ռոզըլին Պաշըլօ, ըսելով·– «Գիտէք, ես Լուսաւոր չըլնանէն եմ եւ Լուսաւոր չըլնանը համբաւաւոր անձ մը կայ որու անունը՝ Գամպրոն է» (Գամպրոն Ֆրանսայի այն զօրավարն է, որ Ուաթերլոյի ճակատամարտի ատեն, երբ իրեն կը թելադրուէր յանձնուիլ, պատասխանած է՝ մեռա): Ռոզըլին Պաշըլոյի այս պատկերաւոր պատասխանը խորհրդիր է նաեւ «Լիպերասիոն»ի խմբագրականին:

Ամէն պարագայի մէջ, Ուաշինկթըն ալ չուր ըեցուցած է իր դիրքին մէջ եւ Սպիտան Տան բանբերը, նոր յայտարարութեամբ մը, փորձած է զարմանալ Պաշտպանութեան նախարարին առնուազն անհեթեթ յայտարարութիւնը, ըսելով թէ Ֆրանսա Միացեալ – Նահանգներու դիմակցիլը կը մնայ եւ թէ Ֆրանսայի դիրքը, Իրաքի դէմ պատերազմի մը մասնակցութեան, ճշդուած չէ տակաւին: Արտաքին նախարարն ալ աւելցուցած է որ անդրատլանտեան տարակարծութիւնները կրնան կարգադրուիլ:

Ճիշդ է որ Եւրոպա, եթէ մեծամասնութեամբ դէմ է պատերազմին, մէկ ճակատ չի կազմեր: Ամէնէն բուռն հակառակորդները Սպանացիք են (83%) եւ Եւրոպայէն դուրս՝ Թուրքիան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹՈՄ ԵՂՈՑԵԱՆ պիտի նախագահէ Շարժանկարի Պէրլինի 53–րդ փառատօնին:

Ռ· ԹԱՑԻՓ ԷՐՏՈՂԱՆ միաձայնութեամբ վերընտրուած է իր կուսակցութեան (Արդարութեան եւ զարգացման) դլուխը, հակառակ անոր որ նախորդ օրը Սահմանադրական Աւետանը արգիլած էր իրեն ԱՔՓ–ն նախագահել:

ՓՈՐԹՕ ԱԼԵԿՐԻԻ (Պրազիլ) մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ Ընկերային Համաչխարհային Ֆորումը, 70 հազար հոգի հաւաքուած են Յունուար 23–ին, բողոքելու համար պատերազմի մը ծրագրին դէմ: Այս հաւաքոյթը տեղի կ'ունենար նաեւ այլ օրերուն, երբ Տաւոսի (Զուիցերիա) մէջ ալ հաւաքուած են համաչխարհայնացման կողմնակիցները ծեծելու համար անտեսական հարցերը: Ֆրանսա երկու ժողովներուն ալ կը մասնակցի:

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՕՂԸ՝ Գրիգորի Պասկո, որ չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր, այն ամբաստանութեամբ թէ զաղտնի լուրեր փոխանցած էր ճափոնական լրատուիւններուն, ազատ արձակուած է:

ՓԱՐԻԶԻ (Մարքուսիս) ժողովը որ կը համախմբէր Քոթ տ'Իվուարի հակառակորդ կողմերը, Յունուար 22–ի գիշերը համաձայնութիւն մը կրցաւ գոյացնել: Նախագահը՝ Կպապօ պիտի մնայ իր պաշտօնին գլուխը, բայց, հաչտարար նոր կառավարութիւն մը պիտի կազմուի, ազգային միասնականութեան թոլորին մասնակցութեամբ:

ՃԻՈՎԱՆՆԻ ԱՆԻԼԼԻ, որու մեծ հայրը հիմնած էր կաթի համբաւաւոր Ֆերէրօ կոնկերութիւնը մեռած է, 82 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան:

ԹԻՒՐՔՄԵՆԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Նիազով, որ Յունուար ամսուան անունը փոխեց, անոր տալով իր անունը, հրահանգած է որ իրեն դէմ ձախողած մահադած փորձին մասին դիրք մը գրուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՆԻՍՏԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդի նախարարներու պատուիրակներու 825–րդ նիստին, Յունուար 22–ին, ընդունուած է խորհրդարանական վեհաժողովին Հայաստանի պատուիրակութեան նախագահ Յովհ· Յովհաննիսեանի կողմէ «Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի ընկալուած» դրաւոր հարցումին պատասխանը, աւելի քան տարի մը ետք: Հոն ըսուած է թէ նախարարներու պատուիրակները ուշադիր քննած են հարցումը, բայց ընդհանուր որոշումի չեն կրցած յանգիլ: Անոնք հիմնուելով Եւրոպայի Խորհուրդի կանոնադրութեան առաջին յօդուածին, կոչ կ'ուղղեն կողմերուն որ տարածաշրջանին մէջ կացութիւնը զարգանայ այնպէս որ արտօնէ բոլոր երկիրներուն միջեւ բարիդրացիական յարաբերութիւններու ձեւաւորումը:

Խորհուրդի մօտ Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան նիստին ելոյթ ունենալով ըսած է թէ միայն շրջափակման յիշատակումը թուրք պատուիրակութեան ընդդիմութեան տեղի տուաւ, խանգարելով հարցումին բովանդակալից պատասխանի մը մշակումը: Ան չեշտած է թէ Հայաստանի հանդէպ Թուրքիոյ վնասագիր հակառական է Եւրոպայի Խորհուրդի սկզբունքներուն եւ յարաբերութիւններուն որոնք պէտք է գերակայ ըլլան անդամ պետութիւններու յարաբերութիւններուն մէջ: Կրկնած է թէ հայ–եւրոպական յարաբերութիւնները պէտք չէ պայմանաւորուին որեւէ Գ· պետութեան մը չհաճելով, թէ Հայաստան պատրաստ է առանց նախապայմանի երկխօսութեան մը Թուրքիոյ հետ· երկխօսութիւն, երկու պետութեան միջեւ բարիդրացիական յարաբերութիւն հաստատելու նպատակով:

*
**

ԿԱԶԱՄՈՒՂԸ ՄԷԿ ՕՐԷՆ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ

Ռուսաստանի նախագահը Վլադիմիր Պութին հանդիպումի մը ընթացքին ռուսական կազմ եւ ուժանիւթի ընկերութիւններու ղեկավարներուն հետ, հետաքրքրուած է Վրաստան ու Հայաստան կազ փոխադրող խողովակաշարին խանգարումով: Ապա յանձնարարած է որ մէկ օրուան ընթացքին վերանորոգումը կատարուի ու երկու երկիրները կազ ստանան: Պատասխանատուները հաստատած են որ նախագահին հրահանգը կը կատարուի:

*
**

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «ԿԱՊՈՅՏ ԳԻՐՔ»ԻՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնի «Կոմիտաս» հիմնարկը վերահրատարակած է «Բրիտանական խորհրդարանական քննարկումները 1915 – 1918 Հայոց ցեղասպանութեան մասին» հատորը որ ծանօթ է «Կապոյտ գիրքը» անունով: Յունուար 27–ին Ողջակէզի ու ցեղասպանութիւններու ոտնկոչումի օրը տեղի կ'ունենայ անոր չնորհահանդէսը, հովանաւորութեամբ պարոնուհի Գ· Գոլդսմիթ եւ լորտ Էյվպըրի: Հանդէսը տեղի կ'ունենայ այն նոյն վայրին մէջ ուր Ճ· Պրայս առաջին անդամ ներկայացուցած է 1915–ի Հայերու ցեղասպանութիւնը: Հատորին մէջ առնուած է «Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերու հանդէպ վերաբերումը» գիրքն ալ որ նոյն հիմնարկին հրատարակութիւնն է: Հոն տեղ տրուած է չորանի Արտաքին գործերու փոխ – նախարար Ռ· Սեսիլ ամենայն յստակութեամբ ըրած յայտարարութեան թէ 1915–ը «նախապէս կշռուած, միտումնաւոր քաղաքականութիւն էր, Թուրքիոյ Հայերը հիմնովին բնաջնջելու համար: Հրահանգուած էր վերչն եւ կատարուեցաւ ամենայն կանոնաւորութեամբ»:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27 «ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

2002, Հոկտեմբեր 23 եւ 24–ի մեր թիւերով արձագանգած էինք Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ Պետութեանց Կրթական նախարարներու ժողովին (Սթրազպուրկ, Հոկտ· 18), ուր որդեգրուած էր յայտարարութիւն մը թէ դպրոցներու մէջ կը հաստատուի Շոահի յիշողութեան եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու կանխարգելման Օր մը: Ֆրանսայի մէջ, այդ օրը պիտի ըլլար Յունուար 27: Ի դէպ, այս հաւաքոյթին չէր մասնակցած Հայաստանի Կրթական նախարարը: Այդ հանդիպումին քուէարկուած վերջնական բանաձեւումին մէջ, կ'ըսուէր իրրեւ եզրակացութիւն·–

«... Վճռած ենք որ մեր հասարակաց գործունէութիւնը նպատակ ունենայ, ողջակիզումի եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու վերաբերող դասաւանդման մէջ– ցայ, առաջքն առնելու կրկնութեան, կամ ուրացումին բնաջնջման դէպքերու որոնք դրօսմեցին նախորդ դարը:

«Համաձայնեցանք, Եւրոպայի Խորհուրդի հետ սերտ գործակցութեամբ, «Յիշողութեան Օր» մը հաստատելու անդամ Պետութիւններու կրթական հաստատութիւններու մէջ, 2003–էն սկսեալ, ըստ ազգային նախապատուութեանց եւ սովորութեանց:

«Ընդունելու համար կամաւոր հիման վրայ եւրոպական ձեռնարկներ առնչուած «Յիշողութեան Օրուան»:

Այս առընչութեամբ, Ֆրանսայի Կրթական նախարարութեան չրջաբերականը, որ ղրկուած է Ակադեմիաներու տեսչներուն, քննիչներուն եւ Կրթական նախարարութեան նահանգային սպասարկութիւններու տնօրէններու եւ տնօրէնուհիներուն, կ'ըսէ ի մէջ այլոց·– «Ամէն տարի, տարելիցի այդ թուականին (Ֆրանսայի համար Յունուար 27) դպրոցներու տնօրէնուհիներն ու տնօրէնները, ինչպէս նաեւ հաստատութեանց ղեկավարները կը մղեն դասատուները խորհրդածութիւններու իրենց աշակերտներուն հետ Ողջակիզումի եւ ընդունուած ցեղասպանութիւններու չուրջ···»:

Կը թուի որ հայկական կողմի բողոքներու հետեւանքով, գոնէ չրջաբերականին մէջ, Ողջակիզման կցուած է «ընդունուած ցեղասպանութիւններ» տարազը եւ քանի որ Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցուած է Ֆրանսայի մէջ, օրէնքով, կը մնայ յուսալ որ կարելի է նաեւ խորհրդածել այդ ցեղասպանութեան մասին:

ԹԷՆԻՍ

Աւտրալիոյ Օփընի կէս աւարտականին Աղասի պարտութեան մատնեց Ֆէրէյրոն 6 – 2, 6 – 2, 6 – 3:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 46-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ֆրանսաբնակ հայութիւնը եւ Սփիւռքի Հայերը խոր ախրութեամբ համակուած էին 46 տարի առաջ այսօր: Մեր աշխարհէն հրաժեշտ կ'առնէր վաստակաւոր ղեմք մը՝ Շաւարշ Միսաքեան: Կ'երթար միանալու մեր պանթէոնին անպուպական ղեմքերուն:

Ծանր եղաւ հարուածը: Շ. Միսաքեան հանրայայտ անձնաւորութիւն էր մեր ազգային կեանքին մէջ: Տասնեակ տարիներ տարած իր ազգօգուտ գործունէութեամբ արժանացած էր գաղթաշխարհի հիացումին, յարգանքին: Բազմապիսի առաքինութիւններով օժտուած էր մտաւորականը, քաղաքական գործիչը, լրագրողը:

Վայելած համբաւով հանդերձ, ան եղաւ միշտ պարզ, դիւրահաղորդ, նոյնիսկ երբեմն խիստ կը թուէր իր արտայայտութիւնը: Զուներ մեծամտութիւն, ինքնահաւանութիւն:

Երիտասարդ տարիքին արդէն Պոլսոյ մէջ ծանօթ եւ գնահատուած մտաւորական, ամբողջ կեանքին ընթացքին ծառայեց հայ մշակոյթի պահպանումին ու ճոխացման:

Կանուխէն յարած ազատագրական շարժումներուն, Շ. Միսաքեան մտած էր Հ.Ց.Դ. շարքերը: Շնորհիւ իր յստակատեսութեան, կարողութիւններուն, Դաշնակցութեան եւ ընդհանրապէս մեր քաղաքական ասպարէզին կարեւոր ղեմքերէն հանդիսացաւ:

Խօսքով, գրիչով ու գործով ջանաց վառ պահել ազգային ոգին: Ըլլալով միշտ անկեղծ եւ արդարախոհ իր պաշտպանած տեսակէտներուն մէջ, արժանացաւ համակրանքին եւ յարգանքին նոյնիսկ անոնց որոնք իր տեսակէտները չէին բաժներ:

Իր համազգային յուզարկաւորութիւնը հազարաւոր վկայեցաւ Հայերու մասնակցութեամբ, առանց դաղափարի խտրութեան, ապացոյցն էր իր վայելած ժողովրդականութեան:

Երբ 1920-ական թուականներէն սկսաւ եալ Թուրքին եաթաղանէն ճողոպրած հայութեան բեկորները ապաստան կը դտնէին օտարութեան մէջ, երբ անոնցմէ կարեւոր մաս մը Ֆրանսա կը հաստատուէր, անհաղորդ՝ այս երկրին սովորութիւններուն, կանոններուն, կենցաղին ու յաճախ մանաւանդ լեզուին, եւ երբ այնքան կարիք ուէին հոգածութեան, Շ. Միսաքեան ըմբռնեց օրուան հրամայականը: Աշխատարկելով բոլոր ղըժտարութիւնները, աննկուն կամքով ու եռանդով 1925-ին հիմը դրաւ «Ցառաջ» օրաթերթին: Անուն մը որ յոյս, հաւատք, կամք, եռանդ, խանդավառութիւն խորհրդանշեց:

Այդ օրէն սկսեալ Շ. Միսաքեան յուսադրեց, քաջալերեց, կորով ներշնչեց, մէկ խօսքով՝ ցիրուցան հայ բեկորնեբուն կեանքը կենդանացուց, կանթեղի մը նման իր լոյսով առաջնորդեց իր ընթերցողները:

Ցարատեւօրէն լեզու, մշակոյթ, ազգային դատ պաշտպանեց «Ցառաջ»ի սիւնակներէն: Մեծապոյն արժանիքներէն եղաւ կապ հաստատել աշխարհացրիւ մեր դաղութներուն միջեւ:

Որպէս խմբագիր, խմբագրապետ, ան մեր լրագրութեան պատմութեան մէջ յատուկ տեղ ունի. եղաւ ու կը մնայ հայ մամուլի ռահվիրաներէն մէկը: Անոր խմբագրականներուն ընթերցումը վայելք մըն է այսօր ալ: Անոնցմէ ոմանք ներկայիս ալ չեն կորսնցուցած իրենց այժմէութիւնը:

Հաւատարիմ իր հիմնադրին ոգիին, «Ցառաջ» արիաբար եւ ձեռնհասութեամբ կը շարունակէ իր առաքելութիւնը:

Շ. Միսաքեան նաեւ եղաւ առաջիններէն անոնց որոնք նորահաս սերունդին հայեցի դաստիարակութեան գործին լծուեցան: Ներշնչողը եղաւ «Նոր սերունդ» կազմակերպութեան, թիկունք կանդնելով անոր, օտարացումէ փրկելու համար մեր երիտասարդները: Նոյնպէս, ամուր նեցուկը հանդիսացաւ այն ժամանակի երիտասարդ գրողներուն, «Ցառաջեան սաներ»ուն, որոնք յետագային հայ դրականութեան պիտի ծառայէին:

Մահուան 46-րդ տարելիցին առիթով այս վերյուշը կը վիրաւորէ՞ արդեօք իր համեստութիւնը: Սակայն, անոնք ամէնէն անկեղծ արտայայտութիւնն են կեանքէ մը, վաստակէ մը ներշնչուած մտածումներու եւ զգացումներու:

Տարիները սահած են, բայց յիշատակը կը մնայ անմար: Այդ յիշատակին առջեւ ակնածանքով, երախտագիտութեամբ կը խոնարհիմ այսօր ալ:

ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Յունուար, 2003

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀԱԿԸ...

Այնպէս է կեանքը, որ ուշ կամ կանուխ, կը հաշտուինք մահուան հետ: Քիչ մը արցունք, քիչ մը ափսոսանք, ու ճակատագրական անոսպասելի հարուածը, որ սրտի ճմլուկ մըն է այսօր, ցաւցնող, արիւնող վիշտ մը, ու վաղը պիտի դատնայ ճնշող թախիծ մը միայն, ապա տրտում անդրադարձումներու առիթ մը, եւ, վերջապէս, օրերուն հետ եւ տարիներուն, պիտի ըլլայ քաղցր յիշատակ մը:

Պիտի հաշտուինք նաեւ այս մահուան հետ: Ուրիշ ի՞նչ կրնանք ընել արդէն: Կարելի է միշտ հաշտ չըլլալ կեանքին հետ, բայց ի՞նչպէս կարելի է չհամոզուիլ դերադոյն հաշտարարին առջեւ, որուն հետ դաշինք ունինք ամէն մէկս, առաւել կամ նուազ հեռաւոր պայմանաժամով մը:

Ահա՛ եւ հերթական վերջին մեկնողը, Շաւարշ Միսաքեանը, որուն մահկանացու ղոյութիւնը դադրեցաւ յանկարծ, անթերիօրէն դործադրուած յայտադրի մը վերջին ստորին պէս որուն վրայ վարագոյրը կ'իջնէ, լիացնելով հանդիսականները իրենց մատուցուած վայելքին մէջ եւ ստեղծելով խոր լռութեան պահ մը, որատրնդոստ ծալքերու փոթորիկէն առաջ: Այդ պահն է ահա, առկախումի այդ չկրկնուող վայրկեանը, որ կսկծադին տուգ մըն է հիմա, զերեզման իջնող դագաղի մը առջեւ խոնարհումի աւանդական յարգանքը, որմէ ետք չակուղ գլուխները եւ արբուշ աչքերը դործ չունին այլեւս մահուան հետ ու մահացեալին հետ, ու երջանկութեամբ կը կրեն թանկագին աւանդը յուշերու, ապրումներու եւ իմացական վայելքներու այն ամբողջ հարստութիւնը որ մեռեալը թողուց իրենց ու գնաց:

Ի՞նչ կեանք արդարեւ, եւ ի՛նչ մահ:

Ամբողջ յիսուն տարի, աւելի՛ քան յիսուն տարի, եւ ամէն օր, դրիչը ձեռքին մէջ, ու հայ կեանքի բոլոր ցաւերն ու հոգերը սրտին մէջ եւ ուղեղին մէջ, անդնդահատ, անվերջ, տագնապի եւ մտքտրտումներու անդով, մաշումի եւ յառաջդիմութեան վիճակներով, ցաւերով եւ յոյսերով, կարճատեւ գոհացումներով եւ մշտայուն դառնութիւններով, երբե՛ք խնդութեամբ բայց միշտ զրկանքով այլ անկոտրում կամքով եւ անխախտ հաւատքով, — ահա Շաւարշ Միսաքեանը, որ դրիչը վար դրաւ, պարզապէս, մեռնելու համար:

Այո՛, դժուար չէ հատուիլ իր մահուան հետ — լրումին հասած կեանք մըն էր արդէն — բայց անկարելի պիտի ըլլայ հաշտուիլ իր բացակայութեան հետ: Իր հառաչ եւ անսպասելի գրիչը պիտի փնտռենք՝ բայց փայլուն գրիչի մը կորուստը չէ որ կը սպանէ: Իր սրատես եւ խուզարկու նայուածքը պիտի ուզենք որ մնար հայ կեանքին վրայ՝ բայց աչալուրջ յուշարարին բացակայութիւնը չէ որ կ'ողբանք: Իր անկաշառ եւ խղճամիտ դատումներուն պակասը պիտի զգանք՝ բայց ապահով դատաւորի մը մեկնումէն չէ որ կը տագնապինք: Իր դերադոյն արժէքը այդ բոլոր արժանիքներուն համադրութեամբ կազմուած ըլլալով հանդերձ, կը կայանար անոնցմէ դուրս, առանձնացմէ անկախ, դերիմիր յատկութեան մը մէջ, անփոխարինելի եւ անզերազանցելի մեծութեամբ մը, որ իր ներկայութիւնն էր:

Ուրիշներ կրնային աւելի բարձր խօսիլ եւ աւելի ուժգին հնչեցնել իրենց խօսքը: Կրնային աւելի չքեղ եւ հռետորական դիւտերով ոճաւորել իրենց խմբագրականները, թռիչք տալ դաղափարներուն, փոթորկիլ եւ փոթորկել: Միսաքեան կը պահէր իր խաղաղ զօրութիւնը ու կը մընար վսեմ իր պարզութեանը մէջ, յստակ ու պայծառ իր խղճմտանքին պէս, մաքուր եւ անբիծ իր նկարագրին պէս: Եթէ ուժ մըն էր իր գրչով, ուժականութիւն մըն էր ան կեանքի իր խղճմտանքով: Մարդ մըն էր որուն ներքինները անխարդախ էին ու անխափան կը կատարէին հաւատարմագրուղի իրենց դերը հայ կեանքին մէջ, ընդդէմ բոլոր ծայրայեղութիւններուն:

Ուզողը թող իր ուշած ձեւով ներկայացնէր հայ կեանքին վիճելի կամ լուծելի հարցերը, թող մեկնաբանէր եւ վըճռէր պատգամախօսի հեղինակութեամբ, բայց ամէն ոք դիտէր, թէ ի վերջոյ ի՛նքն է որ պիտի ըլլայ պարզապէս ու վերջնորդյն բանաձեւին հեղինակը, մեծ ու պզտիկ բոլոր խնդիրներուն մէջ: Հաւատարիմ եւ անչեղ կուսակցական մըն էր, բայց կոյր հետեւող մը եւ հլու կամակատար մը չէր: Շրջաբերականներու եւ հրահանգներու կոպմնացոյցով չէր որ կ'առաջնար իր գրիչը, այլ իր խիզ դատողութեան եւ ըմբռնումներուն մղումով, որովհետեւ ա՛չ ոք իրմէ աւելի յըստակ տեսնելու եւ ուղիղ դատելու յատկութիւնը կրնար ունենալ: Պատնէշի վրայ էր միշտ, սպայքարի տենդով եւ աննահանջ կորովով, բայց կոյր նետաձիգ մը չէր, աղմուկի սիրոյն փամփուշտ չէր պարպեր, այլ մանաւանդ հողմացոյցներուն դէմ երբեք նիպակ չէր ճօճեր: Հանդուրժող էր եւ ոդիով հաչտարար: Նկարագրով որքա՜ն ամուր, բնաւորութեամբ նոյնքան մեղմ էր սակայն եւ բարի: Համեստութիւնը, պարզութիւնը, բնականութիւնը դիծեր չէին իր մէջ, այլ իր էութիւնը կազմող բնախօսական տարրեր:

Հանդող սերունդները պէտք է դիտնան, թէ բովանդակ դաղթաշխարհի մէջ իրենց տեսած եւ լսած բոլոր մեծութիւններուն մեծագոյնն էր այս մարդը, խոնարհադոյն անձի մը մէջ ու պարզագոյն կերպարանքի մը տակ: Ֆետայի չէր եղած ու զէնք դակ չէր արձակած: Բայց մինչ Ապրիլեան Եղեռնը կը սրածէր իր ընկերները ու ողջ մնացողներ մէկիկ մէկիկ խոյս կուտային ապահով վայրեր, լինք կը մնար Պոլիս, տարիներով փախստական կ'ապրէր ու վերջապէս երբ կը ձերբակալուէր ու պատերազմական ատեան կը հանուէր, վախնալով որ չարչարանքի տակ կրնան դաղտնիքներ կորդել իրմէ, թուրք ոստիկաններու աչքին առջեւ երրորդ յարկէ մը վար կը նետուէր, ջարդուփուշուր ընելով իր մարմինը եւ մահ փընտռելով ապարդասակին վրայ...: Նախապար չէր եղած Հայաստանի մէջ ու Նախարարական երթեւեկներ ապահովող պաշտօններ չէր փնտռած արտաքսմանի մէջ, բայց իր պարզուկ սեղանէն եւ անչուք խորչէն իր վճիտ հոդիին լոյսը կը ճառագայթէր ծովերէն ու ովկիանոսներէն անդին:

Մա՛րդ մըն էր: Լման, ամբողջական, կատարեալ մարդը, որքան որ կրնայ կատարեալ ըլլալ բնութեան օրէնքով իսկ անկատար հռչակուած մարդկային տիպարը: Գիտէր գնահատել եւ յարդել արժէքները, լինչպէս եւ իրենց չափին բերել չփացած գրիչները: Մեր նոր գրականութեան փառքերը դազմող իրական արժէքներու ամբողջ փաղանգ մը ճանաչ ու մեծցած է իր չունչին տակ, իր դուրդուրանքին եւ գոհողութիւններուն շնորհիւ, Ցակոբ Օշականէն մինչեւ Վազգէն Շուշանեան, Շահան Շահնուրէն մինչեւ Փայլակ Միքայէլեան եւ դեռ քանի՛ քանի՛ տաղանդներ:

Հաւատարիմ էր իր սէրերուն եւատելութիւններուն: Նա՛ մը լեցուն բամբասանք կամ հրահանգ ղրկուէր իրեն՝ կարելի չէր փոխել տալ կարծիքը իր սիրած մէկ անձին հանդէպ: Ու պատիւներու չքեղ հանդէս մը անդամ բաւարար չէր, որ դիջէր բարեւելու մէկը՝ զոր անդամ մը համարած էր բարեւի անարժան:

Մա՛րդ մըն էր: Հոժարակամ ճայն մը ներշնչող եւ ներշնչուող ներկայութիւն մը: Այս մէկը պիտի մնայ այլեւս անփոխարինելի: Ո՛չ ոք պիտի կրնայ փոխարինել այս մեծ բացակայն: Իր թերթը պիտի շարունակուի անշուշտ: Իր իսկ չունչին տակ թրծուած գրիչներ պիտի շարունակեն իր գործը նոյն թափով, յարատեւութեամբ, նոյնիսկ մեկնողին հաւատարմութեամբ: Բայց պիտի չունենանք այլեւս իր ներկայութիւնը՝ որ թերթէն աւելի բան մըն էր, գրիչէն բարձր արժէք մը, հայ մտաւորական աշխարհին համար ապահովութեան մարդ մը:

Իր մահուան չպատրաստինք մենք — այլ մանաւանդ իր մեծութեան չհանդուրժող ուրիշ մեծերու մահուան... — որպէսզի յայտնենք մեր անխառն, անվերապահ սէրը եւ յարգանքը այս անկրկնելի մարդուն հանդէպ: «Նայիրի» ամսագրին հաւաքածոն, կը կազմէ մեր ակնածանքին եւ ջերմ սիրոյն անուշ վկան: Անթիթ եւ անաղարտ մնայ այդ սէրը մինչեւ այսօր, եւ, փոխադարձաբար: Շաւարշ Միսաքեանի «Ցառաջ»ը միակ թերթը եղաւ դաղափարական մեր մամուլին մէջ, որ չարունակեց իր անվթար բարեկամութիւնը պահել հանդէպ «Նայիրի»ին եւ անոր խմբագիրներուն, երբ ուրիշներ, սերունդով եւ կոչումով չատ աւելի մօտիկ մեղի, չկրցան վերկել եւ բարձր պահել մտաւորականի արժանաւորութիւնը եւ դրչի եղբայրակցութիւնը, սխալ ըմբռնուած եւ դէշ կիրարկուած կուսակցական նկատումներով, որոնց մէջ զաղափարական տարակարծութիւններ տեղ չունէին, բայց մանր — մունր հաշիւները ղեր մը ունէին, կ'ունենան:

Դասական կեղծաւորները եւ ի պաշտօնէ սգաւորները արցունք պիտի թափեն հիմա իր դադաղին եռեւէն, ներքնապէս հրճուելով հանդերձ, նեղացուցիչ եւ խստաբիր դատաւորէ մը ազատած ըլլալնուն: Արցունք չունինք մենք: Կ'ողբանք իր կորուստով մարդը որ յստակ էր, մաքուր, ուղիղ: Գրիչը որ խիզախ էր, հատու եւ անկաշառ: Բարեկամը որ անկեղծ էր, հաւկցող, անդաւաճան: Ընթերասդէտ յուզումով կը խոնարհինք իր յիշատակին առջեւ եւ իրմէ աւելի կը սպանք հայ մամուլը, որ թեւաբեկ է այսօր առանց իրեն:

Վերջին պահակն էր, որ հոդ իջաւ:

Աստղերը բաց է այլեւս վարձկան գրիչներուն, փերեզակներուն եւ գնչուներուն առջեւ:

Ու մենք մինակ ենք ահա մեկնումովդ, սիրելի Շաւարշ: Դո՛ւն միայն կրնայիր պիտակ թէ որքան լեղի կայ այս տողերուն տակ: Քեզմէ գատ ոչ ոք կրցած էր հասկնալ մեզ: Գացիր, ու մինակ ենք:

Այլ անթառամ յիշատակդ եւ անսասեր գործդ մեր ուժին աղբիւրն է այսուհետեւ, լինչպէս ջերմութեան աղբիւր էր ճառագայթող ներկայութիւնդ, երբ կ'ապրէիր:

Հեռաւոր Սրածանիիդ հովերն ու ջրերը քունիդ օրօ՛ր, անո՛ւշ մարդ...

Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

«Նայիրի», 1957, Փետրուար 3

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԼԵԶՈՒ

Լրագրութիւնը ամէնէն բանուկ անդաստանն է, մշակելու, ճոխացնելու, ծաղկեցնելու համար արդի աշխարհաբարը:

Մեւեռնայն առեն կրնայ խամրեցնել գայն:

Ուրիշ խօսքով, տեսակ մը երկայրի սուր է:

Կրնայ ե՛ւ բարիք ե՛ւ չարիք պատճառել, լինչպէս կը տեսնենք ամէն օր: Եւ ամէն ուր որ հայերէն թերթ կը հրատարակուի:

Վարպետ եւ բարեխիղճ մշակ մը կըրնայ ծաղկաստանի վերածել այրին: Զորցած ոսաերը յօտելով, խոտերը եւ խիճերը ժողվելով, որոմը եւ ցորենը զատելով:

Իսկ եթէ մշակողը անհոդ է կամ անճարակ, անդաստանը կը գառնայ լպրծուն դետին մը, ուր առատօրէն կ'աճին եղինճներ, փուշեր եւ այլապան խոտեր: Թէ՛ իրրեւ բովանդակութիւն եւ թէ՛ իրրեւ լեզու:

Մինչեւ 80 — 100 տարի առաջ, երբ հաղորդակցութիւնը, Պոլսոյ մէջ, հասարակ լրաբերն անդամ դոնէ տարրական հայերէն դիտէր: Իսկ թարգմանիչը դասընթացք մը բոլորած կ'ըլլար, եթէ լրագրագէն անցնէր թերթոնի մը թարգմանութեան:

Եւ խմբագրապետներ կային որոնք լեզուական ամէնէն պարզ հարցերուն մէջ անդամ կը տատանէին, կը կասկածէին եւ ջերմ սիրոյն անուշ վկան: Անբիծ եւ անաղարտ մնայ այդ սէրը մինչեւ այսօր, եւ, փոխադարձաբար: Շաւարշ Միսաքեանի «Ցառաջ»ը միակ թերթը եղաւ դաղափարական մեր մամուլին մէջ, որ չարունակեց իր անվթար բարեկամութիւնը պահել հանդէպ «Նայիրի»ին եւ անոր խմբագիրներուն, երբ ուրիշներ, սերունդով եւ կոչումով չատ աւելի մօտիկ մեղի, չկրցան վերկել եւ բարձր պահել մտաւորականի արժանաւորութիւնը եւ դրչի եղբայրակցութիւնը, սխալ ըմբռնուած եւ դէշ կիրարկուած կուսակցական նկատումներով, որոնց մէջ զաղափարական տարակարծութիւններ տեղ չունէին, բայց մանր — մունր հաշիւները ղեր մը ունէին, կ'ունենան:

Դասական կեղծաւորները եւ ի պաշտօնէ սգաւորները արցունք պիտի թափեն հիմա իր դադաղին եռեւէն, ներքնապէս հրճուելով հանդերձ, նեղացուցիչ եւ խստաբիր դատաւորէ մը ազատած ըլլալնուն: Արցունք չունինք մենք: Կ'ողբանք իր կորուստով մարդը որ յստակ էր, մաքուր, ուղիղ: Գրիչը որ խիզախ էր, հատու եւ անկաշառ: Բարեկամը որ անկեղծ էր, հաւկցող, անդաւաճան: Ընթերասդէտ յուզումով կը խոնարհինք իր յիշատակին առջեւ եւ իրմէ աւելի կը սպանք հայ մամուլը, որ թեւաբեկ է այսօր առանց իրեն:

Վերջին պահակն էր, որ հոդ իջաւ:

Աստղերը բաց է այլեւս վարձկան գրիչներուն, փերեզակներուն եւ գնչուներուն առջեւ:

Ու մենք մինակ ենք ահա մեկնումովդ, սիրելի Շաւարշ: Դո՛ւն միայն կրնայիր պիտակ թէ որքան լեղի կայ այս տողերուն տակ: Քեզմէ գատ ոչ ոք կրցած էր հասկնալ մեզ: Գացիր, ու մինակ ենք:

Այլ անթառամ յիշատակդ եւ անսասեր գործդ մեր ուժին աղբիւրն է այսուհետեւ, լինչպէս ջերմութեան աղբիւր էր ճառագայթող ներկայութիւնդ, երբ կ'ապրէիր:

Հեռաւոր Սրածանիիդ հովերն ու ջրերը քունիդ օրօ՛ր, անո՛ւշ մարդ...

Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

«Նայիրի», 1957, Փետրուար 3

ՕՐԵՑ ՕՐԵՐ

ԴԱՎԱՃԱՆ ԱԼ ԴԱՎԱՃԱՆ ՏՈՒԳԱՆ ԱՀ ԴԱՎԱՃ

Ա՛յ ընկեր, ասոնք որ կ՚ըսեն՝ ճշմարի՞տ է։ Ես չեմ հավատար, որովհետև ես ինքս ներկա չեղած եմ այդ բանին։ Ինչպե՞ս կրնաս հավատալ բան մը, որուն ականատես չես։ Ես ինքս ներկա չեղած եմ, բայց ինձի ըսին, որ այդպես եղած է

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril

(prix : 1.065 euros)

Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros

à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS

☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———



ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND

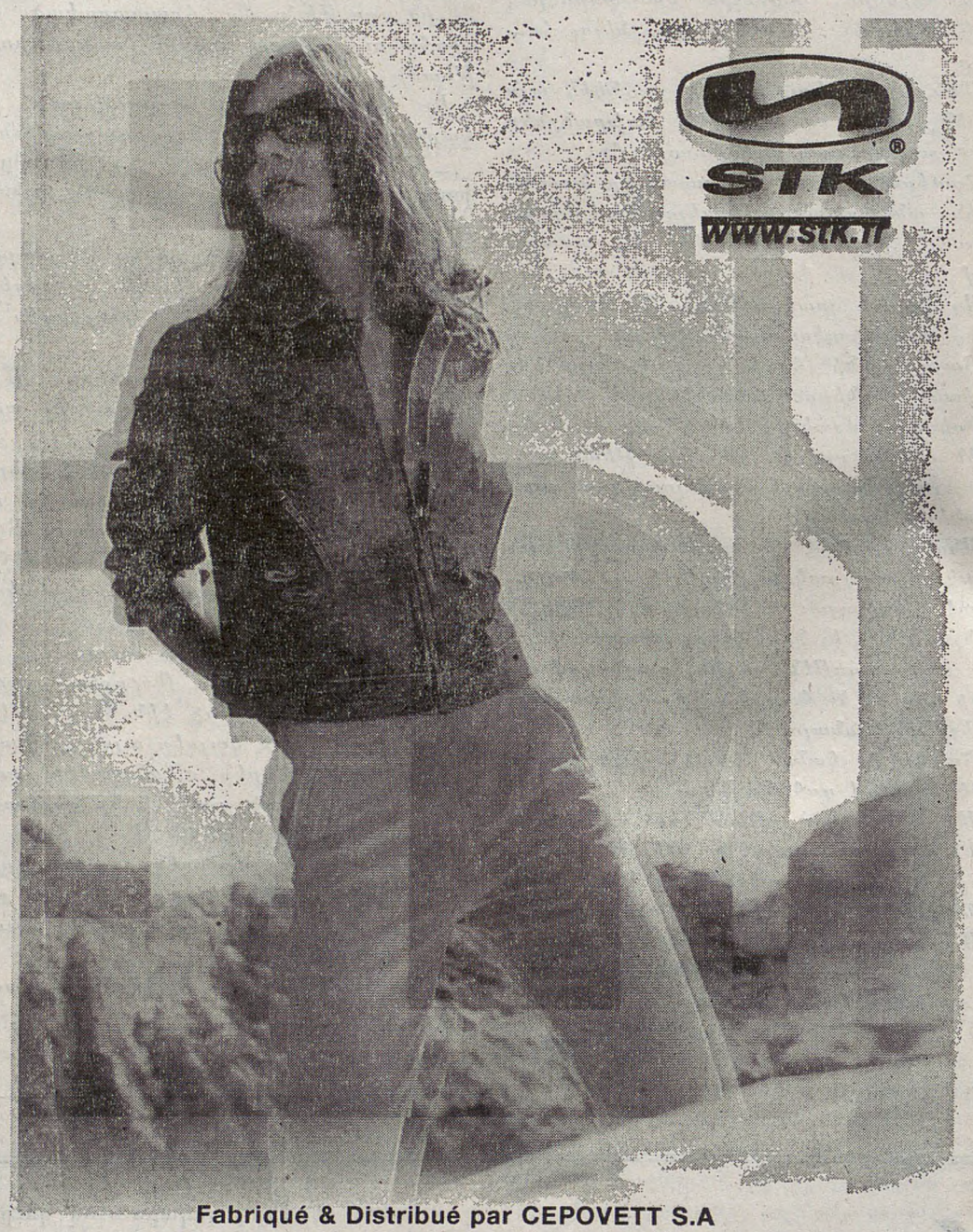
Renseignements :

Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Օ. Հայկական Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները 2002-ի Հոկտեմբերէն Դեկտեմբեր ամիսներու ընթացքին :

Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարմասեան 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 150 եւրօ, Տիկնանց յանձնախումբ Ս. Յ. Մ. Մայր Տաճարի 200 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 300, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Զիլինկիրեան 500 եւրօ Պր. Ռոպէր Մանուկեան 30 եւրօ, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 50 եւրօ, Պր. Շարլ Մարտինեան 80 եւրօ, Պր. Տոմինիք - Փօլ Ժանեան 150 եւրօ, Տիկին Ժոզէֆին Գասարեան 60 եւրօ, Օր. Ալտա Վարդանեան 55 եւրօ, Օր. Ռէն Տէօքմէճեան 100 եւրօ, Տիկին Լիւսի Շերոյեան 100 եւրօ, Պր. Զարեհ Պէրպէրեան 150 եւրօ, Կիւլպէնկեան Հաստատութիւն 300 եւրօ, Օր. Լիւսէթ Ալթունեան 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալթունեան 30 եւրօ :



Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
MARDI
28 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·609 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·609

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ _ ԵՒՐՈՊԱ ԲԱՆԱՎԷՃԸ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Թրքական «Ռատիքալ» օրաթերթը խոր-ղած է, առջի օր, «Իրաքեան հիւսիսը Թուրքիան կ'ապահովէ» եւ կը բացատրէր թէ ամերիկեան եւ թրքական ուժերը միասնաբար պիտի գործեն Իրաքի մէջ հիւսիսային ճակատ մը հաստատելու համար: «Ամերիկացիք մինչեւ Պաղտատ կ'իջնեն եւ Թուրքերը հիւսիսը կը մնան ապահովելու համար երկրին պաշտպանութիւնը եւ մարդասիրական գործունէութիւնը»: Այս վերջին մարզին մէջ, Թուրքիա կը խորհի տասնեակ մը զաղթականներ հաստատել Իրաքի հիւսիսը, ապստամբութեան համար ենթադրեալ զաղթականներու, Ս. Հիւսէյնի հակայարձակման մը պարագային: Ըստ եւրոյին, կարգ մը էկտեր ճշդուած են ամերիկեան սպայակոյտի պետին՝ Ռիչըրտ Մայըրսի այցելութեան առեն: Ամերիկացիք, սկիզբը, ուզած են որ 90 հազար զինուոր ունենալու արտօնութիւն ունենան Թրքական հողամասին վրայ: Բայց, հարկ է Ազգային Ժողովին արտօնութիւնն ունենալ, միայն ան է որ լիազօրուած է նման հարցի մասին որոշում տալու: Եւ, Ազգային Ժողովի հաւանութեան պարագան ալ այնքան ապահով չէ, Թուրքիոյ հանրային կարծիքը 90% համաձայնութեամբ դէմ ըլլալով պատերազմին: Թուրքերուն համար, ամբողջ հարցը Քիւրտիստանի կը վերաբերի: Սկիզբը, Մեծն _ Բրիտանիոյ Պաշտպանութեան նախարարը ամբողջական մերժումի մը բախած էր, ամսուս սկիզբը, երբ համաձակած էր, անգլիական զօրագունդ մը հաստատելու զաղափարը յայտնել: Թուրքերը չեն մոռնար որ Օսմանեան կայսրութեան անդամահատման պատասխանատուն Անգլիան է, զոնէ իրենց տեսակէտով, եւ մանաւանդ Մուսուլի կորուստին (ներկայի Իրաքեան Քիւրտիստանը): Ուրեմն, Թրքական պահանջներու կարգին, առաջին տեղը կը գրաւէ Իրաքի հիւսիսային շրջանի զինուորական հակակշիռը Թուրքերուն կողմէ, կանխելու համար, ըստ Թուրքերուն, ՓՔՔ-ի յարձակումները եւ արգելք հանդիսանալու որ Իրաքի մէջ քիւրտ պետութիւն մը հաստատուի: Ասոր փոխարէն, Անգարա Ամերիկացիներուն տրամադրութեան տակ կրնայ դնել կարգ մը կառոյցներ: Օդակայաններէն գատ (Տիյարպէքիր, Պաթման, Մուշ, Պոլիս) նաեւ Մերսինի եւ Իզքենէրունի նաւահանգիստները պատեհ Միջերկրականի վրայ: Եթէ Թուրքիոյ Խորհրդարանը արտօնէ այս կառոյցներու օգտագործումը, ամերիկեան բանակը կը խորհի 300 հազար տոլար ծախսել օգտագործելի դարձնելու համար: Կան նաեւ տնտեսական հարցեր: Անգարա դրամ կ'ուզէ: Ըստ ամերիկեան մամուլին, Ուաշինկթըն արտամադիր է 14 միլիառ տոլարի դումար մը չնորհել, փոխատուութեան ձեւին տակ, չատ թեթեւ տոկոսով: Նման դումար մըն ալ կրնայ տրուիլ Իսրայէլի, Յորդանան ալ կրնայ օգտուիլ:

*
**

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարին՝ Ռըմսֆելտի «Հին Եւրոպա» արտայայտութիւնը դատապարտելու եւ ծաղրելու համար Շիրաքի եւ Շրէօտէրի պատերազմի դէմ յայտարարութիւնը, պատճառ է որ իր յիշողութիւնը զարմացնելու առիթ տայ: «Ժուրնալ տիւ Տիմանշ»ի խմբագիրը կը զրէր (Յունուար 26) թէ կարելի չէ ամբաստանել Ռըմսֆելտը որ Ալցհայմըրի կը տառապի, վանդլ պէտք է յիշէ որ ինք ծախած է Իրաքի 1983 Դեկտեմբերին այն զէնքերը (քիմիական, զանգուածային ընաջնջման եւ այլն) որոնց համար Իրաք կը մեղադրուի: Այն առեն Իրաք զինակիցն էր Իրանի դէմ...:

*
**

Պուէի խորհրդականը՝ Գոնտոլեցա Ռիչէի մէկ յօդուածը լոյս տեսած է Մոնտի (Յունուար 26_27) թիւին մէջ, «Տեսակէտ» զլուխին տակ, ուր ան բուռն կերպով կը պաշտպանէ ամերիկեան պատերազմական ծրագիրը եւ կը ջանայ վաստակել թէ՝ «ինչո՛ւ զիտենք թէ Իրաք կը ստէ»: Իրեն համար, եթէ Իրաքցիք անկեղծ ըլլային պէտք է «պատասխանէին Հարցումներուն նախքան անոնց զրուելը...» եւ հրապարակաւ արտայայտէին ապազինման իրենց կամքը:

Երկուշաբթի, Յունուար 27_ին է որ ՄԱԿ-ի քննիչները իրենց տեղեկագիրը կը յանձնէին Ապահովութեան Խորհուրդին: Մխիթարական կը յայտնէին թէ Հարկ է երկարաձգել իրենց քննութիւնները պայմանաժամը եւ հաւանական կը նկատէր որ նոր պայմանաժամ մը տրուի: Մեծն _ Բրիտանիա ալ համակերպած էր, մինչ Տաւոսի մէջ, ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարը՝ Գ. Փաուըլ խիստ ոճ մը կը գործածէր չեչաելով թէ Միացեալ _ Նահանգներ այնպէս պիտի ընեն որ այս կացութիւնը չառնէ, աւելցնելով նաեւ թէ ԱՄՆ պատրաստ են գործի անցնելու, եթէ նոյնիսկ ուրիշներ տրամադիր չեն իրենց միանալու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԻՃԱՆԻ մէջ (Քոթ տ'Իվուառ) հակաֆրանսական չատ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Յունուար 25_ի գիշերը եւ Յունուար 26_ին: Նախագահ Կպագպոյի կողմնակիցները, ներառեալ բանակը, գժգոհ են Փարիզ կնքուած համաձայնագրէն, որու համաձայն հաշտարար կառավարութեան մէջ պաշտպանութեան եւ Ներքին նախարարութիւնները կը յանձնուին ըմբոստներուն ներկայացուցիչներուն: Ասպիճանի մէջ, կրակի տրուեցան Ֆրանսայի դեսպանատունը, Մշակութային կեդրոնը, Ֆրանսական լիսէն, վերջապէս ինչ որ Ֆրանսական հաստատութիւն կայ: Ինչ որ Ֆրանսական հակառակ նախագահ է Լանայուեցաւ, հակառակ Կպագպոյի կոչին, Փարիզէն: Կը թուի որ այս վերջինը չատ յստակ դիրքորոշում մը չունի եւ բաւական երկդիմի կեցուածք ունի: Յունուար 26_ի իրիկունը մթնած, հանդարտած էր եւ կպագբ Ասպիճան վերադարձած, բայց եւ այնպէս ամէն ինչ չէ լուծուած:

ԻՍՐԱՅԷԼ. զինուորական ամէնէն ծանր դործողութեան ձեռնարկեց Յունուար 25_ին, ներխուժում մը դործելով Գազա եւ չորս փակուղի մըն ալ հաստատելով: 14 պաղեստինցիներ սպաննուած են, նաեւ 6 տարեկան մանչուկ մը: Իսրայէլեան բանակը քարուքանդ ըրած է չէնքեր, աշխատանոցներ, նաեւ կրակի տուած է չուկան, այն պատրուակով որ ամէն կողմ ահաբեկիչ կայ: Շարոնի կողմ ահաբեկիչ կայ: Շարոնի յաղթանակը ապահով կը թուէր Յունուար 28_ի ընտրութեան, որովհետեւ յուսախաբ ձախն ալ կրնայ իրեն քուէարկել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ա.ԺԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց, Յունուար 23_ին, ԻԻ_ ՏՀ _ ԷՖ-ի Ալի _ Մարիթիմ նահանգի երեսփոխան Ռիւտի Սալի մէկ յաւելուածական օրինագիծը, որ նոր յանցագործութիւն մը կը հաստատէ՝ ան է Նախատինք եւ դէմ դրօշակին եւ Ազգային պատերազմին»: Պատիժը 7500 եւրօ տուգանք եւ 6 ամիս բանտարկութիւն է: Զանն ալ միացած է քուէարկութեան, այն մտավախութեամբ որ չեն ուզած ծուղակ մը լայնալ: Բայց Մարզկային իրաւանց լիկայի նախագահը համաձայն չէ եւ կը գտնէ որ «հաւանական ինքնութեան մէկ սխալ սահմանումն է»:

ՓԱՐԻԶԻ 17_րդ ընտրաշրջանին երեսփոխանական մանակի ընտրութեան Ա. շրջանին (Յունուար 26) ընկերվարական Անիք Լըփըթի դլուխը հասաւ ձայներու 44,13%_ով, հարկ Թողլով ԻԻ _ ԷՄ _ ՓԷ-ի թեկնածուն՝ Փաթրիք Սթեֆանին 35,37%_ով: Կը թուի որ Կիրակի օր Անիք Լըփըթի դիւրութեամբ կը յաղթէ: Ա.ժանթէօյի մէջ ալ, Ռոպէր Հիւ երկրորդ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 27)

ԿԱ.ՋԱՄՈՒՂԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ Է

Նախագահ Պուտինի հրահանգէն ետք «Կազպրոմ»ը անյապաղ նորոգած է վերնաասած կազամուղը եւ Յունուար 24_ին կէսօրին սկսած է կազ հասնիլ Վրաստան եւ Հայաստան: Հասած կազին օրական ծաւալը 12 միլիոն խորանարդ մեթր է:

*
**

ՋԱԻԱԽՔԻ ՄԷՋ ԱՆՍՈՎՈՐ ՅՈՒԶ

Տարապայման ցուրտերու պատճառով Վրաստանի հարաւի Ջաւախք շրջանին մէջ ջուրի մատակարարման ցանցը անգործածելի եղած է: Ախալցխայի եւ Նինոծմինդայի շրջանին մէջ ատած են խողովակները: Ջերմութիւնը իջած է մինչեւ նուազ 25 _ 30 աստիճան, յետոյ բարձրացած՝ նուազ 15 _ 20_ի: Կացութեան պատճառով դպրոցները փակուած են մինչեւ Փետրուար 3:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Յունուար 23_ին Եւրոպայի Խորհուրդի նախարարներու պատուիրակներու ընդլայնուած Բիւրոյի նիստին մասնակցած են Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն Ղարաբաղի հարցով յատուկ ներկայացուցիչներն ու Մինսկի խումբին նախագահները: Ինդիրը աղբրեջանական կողմին պնդումով քննարկումի առնուած է, քանի որ Բաքու Եւրոպայի Խորհուրդէն աւելի նպաստաւոր մօտեցում կ'ակնկալէ: Այսուհանդերձ, Բիւրոն իր զօրակցութիւնը արտայայտած է Մինսկի խումբին գործունէութեան եւ երկու կողմին ուղղակի երկխօսութեան, յատուկ նպատակ յայտնելով որ՝ կը խրախուսէ խաղաղ կարգաւորման հոլովոյթը:

ՊՈԼԻՍ

ՈՉ-ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՎԱԳՐՖՆԵՐՈՒ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԱԾ

Թուրքիոյ ոչ _ իսլամական վագրֆներուն կալուածատիրութեան օրէնքի նոր կանոնադրութիւնը Յունուար 24_ին հրատարակուած է պաշտօնաթերթին մէջ ու կիրարկութեան մտած: Անկէ զեղչուած է վարչապետութեան, կամ Արտաքին ու Ներքին գործերու նախարարութեան արտօնութեան պարտադրանքը: Միայն վախըֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը որոշում պիտի տայ այս մարդին մէջ:

«Մարմարա» (Յունուար 25) կը տեղեկացնէ թէ հաստատութիւնները իրենց կրօնական, բարեսիրական, ընկերային, կրթական, առողջապահական ու մշակութային կարիքներուն համար իրաւունք պիտի ունենան նոր կալուած ընդունելու: Հաստատութիւնները այս նպատակին համար դիմում պիտի կատարեն Վագրֆներու Տնօրէնութեան այն մասնաճիւղին, որուն կապուած են: Դիմումի ընթացքին պիտի բաւէ որ հաստատութիւնները իրենց վերջին տարուան եկեմատացոյցը կցեն իրենց աղերսագրին: Համապատասխան հաստատութիւնները իրենց ունեցած կալուածները միայն իրենց նպատակներուն համար պիտի կարենան դործածել:

Նախկին կանոնադրութեամբ տրուած էր վեց ամսուան պայմանաժամ մը որ-պէսզի համապատասխան հաստատութիւնները դիմում կատարէին իրենց ունեցած կալուածները իրենց անուան արձանագրել տալու համար: Այս առաջին պայմանաժամը կը վերջանայ Փետրուար 9-ին: Համապատասխան հաստատութիւնները արդէն աշխատանք կը տանէին որպէսզի յիշեալ դիմումները կատարուէին մինչեւ Փետրուար 9: Բայց ներկայիս Խորհրդարանի կողմէ ընդունուած է Եւրոպական Ջափանիչներու Յարմարելու նոր ծրար մը, որ եթէ վաւերացուի Նախագահին կողմէ, վեց ամսուան նոր պայմանաժամ մը պիտի ճանչնայ համապատասխան հաստատութիւններու վերոյիշեալ դիմումներուն համար:

Պաշտօնաթերթի մէջ ճշդուած է որ ոչ _ իսլամ հաստատութիւններու թիւը 160 է: Լրիւ հրատարակուած ցանկին համաձայն, առաջին 75 հաստատութիւնները յունական վագրֆներ են: 76_րդ կարգի վրայ կը սկսին հայկականները, որոնցմէ առաջինը կը յիշուի որպէս Թէրիթաղի Սուրբ Վարդանանց Եկեղեցին: Հայկական վագրֆներու թիւը կ'երկարի մինչեւ 125: Անկէ վերջ կը սկսին Հրեաներու, Ասորիներու, Գլառանիներու վագրֆները:

ԹԷՆԻՍ

ԱՂԱՍԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Աստրալիոյ Օփընի աւարտականին, Յունուար 25_ին դիշերը, Աղասի դիւրին յաղթանակ մը տարաւ՝ 6–2, 6–2, 6–1 դերմանացի Ռայները Շիւթլէրի դէմ: Աղասիի 4_րդ յաղթանակն է Աստրալիոյ օփընիներուն:

«PRO ARMENIA» ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՋՐՈՅՑ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒՀԻ ՀԻԼՏԱ ՁՈՊՈՅԵԱՆԻ ՀԵՏ

Փետրուար 1–ին, Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ աննախադէպ համաժողով մը որուն վայրը պիտի ըլլայ Մերակոյտի չէնքին մէկ սրահը ուր պիտի խմբուին հայ, Ֆրանսացի եւ օտար քաղաքական դէմքեր, աւելի քան 25 երկրէ: Համաժողովը որ մկրտուած է Փրօ Արմէնիա, օրակարգ ունի «Հայաստանը ԻԱ. դարուն»: Արդէն մատամբ յայտարարուած մասնակից անուններ ու յատուկ կայքէջէ մը (www.cdca.asso.fr) կարելի է բոլոր տեղեկութիւնները ունենալ: Աւելորդ է ըսել թէ Հայաստան ներկայ կ'ըլլայ բազմանդամ պատուիրակու–թեամբ մը ուր ընդգրկուած կ'ըլլան Ազգային ժողովի նախագահը, Արտաքին գործերու եւ այլ նախարարներ, քաղաքական տարբեր անձնաւորութիւններ: Հայ եւ ոչ հայ մասնակիցներու կարգին պէտք է նշել ներկայութիւնը նաեւ Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսին:

Նման նախաձեռնութեան մը դաղափարին, նպատակներուն, ակնկալութիւններուն մասին զրոյց հրաւիրեցինք Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբի նախագահուհի Տիկին Հիլտա Ձոպոյեանը: Բնականաբար, համաժողովը լայն արձագանգ պիտի գտնէ իր մասնակիցներով, հայկական եւ հաւանօրէն նաեւ ոչ հայկական լրատուիւներու մէջ: Այս զրոյցը նախապատրաստական փուլն է այդ բոլորին, լուսաբանող՝ ձեռնարկին մի–ջուկն ու կազմակերպչական դործը:

*
**

Հ. – Հայ Դատի յանձնախումբերու նախաձեռնութեամբ նման համաժողով երբ ևիւթ կ'որոշէ «Հայաստանը ԻԱ. դարուն», ակներեւ է որ «Հայ դատ» յղացքը նոր սահմանումի մը կը կարօտի, քանի որ մինչեւ այսօր ան առընչուած էր ցեղասպանութեան մարգին: Ի՞նչպէս կ'րնէք այդ սահմանումը:

Պ. – Վերջին տարիներուն, Հայաստանի անկախացումէն ետք, «Հայ Դատ» բնորոշումը ընդլայնեցաւ, որովհետեւ «Հայ Դատ»ը նաեւ հայութեան առօրեայ քաղաքական հարցերուն լուծում բերելու մարմին է: Հինէն, ճիշդ է որ անոր աշխատանքը սահմանափակուած էր ցեղասպանութեան կալուածով, քանի որ հայ քաղաքական հարցերը հայութեան կեանքի առօրեային մաս չէին կազմեր: Այսօր ունինք Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումի հարց, Ջաւախքի հայութեան ծանր վիճակը, Սիւնիքի հայութեան քաղաքական եւ մշակութային իրաւունքներու հարցերը: Մեզի համար «Հայ Դատ»ը կը պարփակէ այսօր այս բոլորը: Ուստի, նման բնորոշում չի կըրնար մեկնի ձգել Հայաստանի այսօրւան իրականութիւնը, յատկապէս անոր արտաքին քաղաքականութիւնը: Այս առումով է որ միջազգային կազմակերպութիւններու մօտ մեր տարած աշխատանքին մէկ յատուկ տեղ կայ Ջաւախքի, Ղարաբաղի, Հայաստանի մէջ մարդկային իրաւունքներու, եւ այլն, հարցերուն: Եւ «Հայ Դատ»ի յանձնախումբերը այս իմաստով է որ նման բանի միասնաբար ձեռնարկած են:

Այսօր մեր յանձնախումբերը կարելիութիւն ունին Հայաստանի լինելութեան հարցերը միջազգային դանագան ատեաններու մէջ արծարծելու: Եւ ինչպէս կ'ըսենք, ցեղասպանութեան հարցը Հայաստանի լինելութեան եւ հայութեան հետ ուղղակի կապ ունեցող հարց է: Ոչ միայն բարոյական խնդիրը որ տարիներով ծեծեցինք, ճանաչումը պահանջելով: Այսօր ռէալ փոլիթիք–ի խնդիր մը եղած է, յատկապէս Հայաստանի անկախացումէն ի վեր, նկատի առած՝ պվխաւորաբար Ղարաբաղի հարցին մէջ Թուրքիոյ դիրքը, չըջափակումը, եւ այլն: Հետեւաբար, կարելի չէ Հայ Դատի աշխատանքներուն մէջ այս մարզերը իրարմէ անջատել:

«Հայաստան ԻԱ. դարուն» խորագրածը շատ լայն նիւթ է, այո՛, բայց կա–

րելի է դլխաւոր հիմնահարցերը նեռկայացնել հոն: Մանաւանդ Հայաստանի հիմնահարցերը: Սփիւռքինները այս պարագային մէկդի դրուած են:

Հ. – Նախաձեռնութիւնը Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութե՞ան հետ որոշուեցաւ, թէ ուղղակի ձեր գաղափարն էր:

Պ. – «Հայ Դատ»ի յանձնախումբերէն յայտնուած գաղափար էր:

Հ. – Իսկ ի՞նչպէս ճարտուեցաւ նման բազմածախս ծրագրի մը պիւտճէն:

Պ. – Եւրոպայի «Հայ Դատ»ի գրասենեակին համար ծրնեւի մէջ հանդանակուած դումարէն մաս մը յատկացուեցաւ այս ծրագրին:

Հ. – Ի՞նչ մեկնակէտով, կամ չափանիշով ընտրուած են մասնակիցները:

Պ. – Այս համաժողովը ընդհանրապէս կը մկկտեզ հայութեան բարեկամ նըկատուած անձնաւորութիւններ, որոնք ժամանակին, կամ այսօր իրենց նըդրումը ունեցած են, ունին, պատասխանութիւններով տեղական, կամ միջազդային բեմի վրայ հայութեան շահերը պաշտպանելու գործին: Ջափանիշը այս պարադան եղաւ: Իւրաքանչիւր երկրի, կամ երկրամասի Հայ Դատի յանձնախումբերը արդէն այդ անձերուն հետ մնայուն կապի մէջ են եւ իրենց աշխատանքին բերումով վարչած են անոնց զօրակցութիւնը: Հրաւիրեալները բոլորն ալ Հայ Դատի յանձնախումբերու հետ մնայուն չափումի մէջ պատուղներն են. պատահական մարդ չէ հրաւիրուած:

Հ. – Նման համագումարի մը նախաձեռնութեան մէջ, ի՞նչ են ձեր ակնկալութիւնները ամենգմէ եւ ի՞նչ է այդ ուղղութեամբ ամենց գործունէութեան սահմանը:

Պ. – Այս մարդոց, կամ խումբերուն ամէն մէկը իր երկրին, երկրամասին մէջ անկատ աշխատող է: Իրենց կապը եղած է Հայ Դատի տեղական յանձնախումբին գործիչներուն հետ: Ամէնէն առաջ կ'ուզենք անոնց ցոյց տալ որ աշխարհի տարբեր անկիւններուն մէջ իրենց նման գործող, նոյն դիրքորոշումը ունեցող ուրիշներ ալ կան: Համաշխարհայնացման ոլորտ գործ տանելու նպատակն է:

Երկրորդ նպատակը քիչ մը դաստիարակչական է. այն իմաստով որ Փրօ Արմէնիայի համաժողովը վայրը պիտի ըլլայ հարցերու ամբողջական ձեւով ներկայացումին, բոլոր մասնակիցներուն: Անոնց ամէն մէկը իր մասնադիտութիւնը ունի. մէկ մասը կը զբաղի ցեղասպանութեամբ, ուրիշ մաս մը Ղարաբաղի խընդրով, օրինակ: Հարցերու ընդհ. պատկեր մը չունին:

Դաստիարակչական է նպատակը նաեւ այնով որ իրենց բարի տրամադրութեան փաստը արդէն առած մարդիկ հայութեան ներկայի առօրեայ խնդիրներուն մասին բաւական տորվելիք ալ ունին, ասոնց մեծ մասը անհրաժեշտ տրամադրելի ժամանակ կարենալ գտնելու: Երբ 80 – 100 այս տարիքի անձնաւորութիւններ կը խմբենք եւ իրենց առջեւ որակաւոր խօսքով մը հանդէս կու գանք, կը յուսանք որ ատիկա ազդեցութիւն կը գործէ անոնց վրայ եւ Ղարաբաղի, կամ հայկական այլ խնդրի մը միջազդայնացման մէջ իրենց դերը կը կատարեն:

Հ. – Իսկ զուտ հայկական տեսանկիւնէն ի՞նչ կ'ուզէիք որ տայ համաժողովը:

Պ. – Ան նոյն ատեն առիթ է աշխարհի բոլոր ծագերու Հայ Դատի դործիչները իրարու հետ տեսնելու: Մինչեւ հիմա համաշխարհային նման ժողով չէ եղած: Եղած են երկրամասային մասնակի խմբումներ: Այս առումով ալ ձեռնարկը հետաքրքրական է: Ըսենք՝ Հարաւային Ամերիկայի մեր գործիչներէն, օրինակ՝ Պրազիլի մէջ աշխատողները պիտի տեսնեն Ռուսաստանի մէջ գործողները: Քիչ բան չէ:

Հ. – Արդէն կը հարցնենք թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ Հայ Դատի յանձնախումբերուն աշխատանքի ծրագրաւորումը:

Պ. – Հայ Դատի յանձնախումբերը որոշ չափով ինքնավար են: Կեդրոնական խորհուրդ մը կայ, բայց վարչութիւն չէ որ աշխատանք բաժնելու գործ կատարէ: Մեկայն խորհուրդ կու տայ, ռազմավարութիւն կը թելադրէ: Տեղական կազմերը քաղաքական ուղղութիւններ, եւ այլն կ'որոշեն: Կեդրոնական մարմին մը աշխատանքի տեղական ծրագիրներուն վրայ ընդհանուր հակակշիռ չունի:

Հ. – Ի՞նչ է Հայ Դատի խումբերուն մօտաւոր թիւը:

Պ. – Դժուար է ըսել: Ամէն երկրի մէջ ուր հայութիւն կայ, մարմին մը գոյութիւն ունի: Նոյնիսկ այն երկիրներուն մէջ ուր քաղաքական գործունէութիւն արտօնուած չէ, կորիզ մը կայ, անշուշտ աշխատանքի անհատասար կարելիութիւններով:

Հ. – Ի՞նչպէս ծրագրուած է համաժողովը:

Պ. – Նախ տեղեկաբերները պիտի խօսին. եւ, Իվ Թէրնոնը եւ Ալֆրէտ տը Զայասը (ցեղասպանութեան պատասխանատուութեան հարցի մասնագէտ): Բոլոր հրաւիրեալները կարելիութիւն պիտի ունենան որեւէ թեմայի կապակցութեամբ հինդ վայրկեան խօսելու: Ատոր համար նախապէս պէտք է արձանագրուիլ:

Հ. – Ո՞վ տարաւ կազմակերպչական գործը:

Պ. – Այս համաժողովին կազմակերպումին համար Փարիզի մէջ յատուկ խումբ մը ստեղծուեցաւ. անոր անդամները յարաբերութեան մէջ մտան այլ երկիրներու Հայ Դատի գործիչներուն հետ ու պատրաստեցին ձեռնարկը:

Հ. – Ակնարկէք առաջ զրոյցը, պիտի խնդրեմ որ անդրադառնաք բաղաբական նիւթով, բաղաբական դէմքերու մասնակցութեամբ այս նախաձեռնութեան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ կաթողիկոսին ալ ներկայութեան:

Պ. – Արամ կաթողիկոսին համար Հայ Դատը ամէն Հայու պատասխանատուութեան գործ է: Իրեն համար քաղաքական եւ կրօնական տարբեր մարդեր չկան երբ հարցը կը վերաբերի հայութեան ընդհանուր չահերուն: Կիլիկիոյ կաթողիկոսին կեցուածքը միշտ ասիկա եղած է: Ժընեւի դրամահաւաքը իր հովանաւորութեան տակ եղաւ: Կաթողիկոսարանը իր նուիրատուութիւնն ալ ըրաւ: Կայ հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան հարցը, եւ Հայ Դատը Արամ կաթողիկոսին առաջնահերթ նախասրութիւններուն մաս կը կազմէ, հետեւաբար բնական է որ ներկայ դտնուի:

Ցետոյ, նաեւ ինք յանախ էքիմէնիք համաշխարհային խորհուրդին մէջ հարցեր կ'արծարծէ, ինչպէս՝ քրիստոնեայ – իսլամ երկխօսութեան մասին, եւ այլն: Ատ ալ որոշ չափով քաղաքական հարց է: Ատիկա ալ կը նշանակէ որ կաթողիկոսին համար զուտ կրօնական առաքելութիւն դոյութիւն չունի:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

«Ի՛ՆՉ ՈՐ ՈՒԶԷՔ՝ ԱՒԴ Կ'ՐՆԵՄ»

ԿԸՍԷ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԱԿԱՐԱՅ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱԿԱԼԸ

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ

Սուրբ Մակարի այժմ աւերակ դարձած պատմական վանքը, որ 5 դարէ ի վեր դոյատեւումի պայքար կու տայ Կիպրոսի Քիրենիա – Քարբաս լեռներու միջին ձորին մէջ, այժմ կը սպասէ իր նոր վարձակալին կողմէ ոլորչուելիք ճակատադրին: Տէրվիշ Սէօնմէզլէր, որ վանքը Հիւսիսային Կիպրոսի կառավարութենէն վարձած է 49 տարուան պայմանադրով, «Ազօս»ին համար յատուկ լուսաբանութիւններ կատարեց համալիրին ապագային մասին:

Սէօնմէզլէր, նախ արժեւորեց Հայ հասարակաց կարծիքին մտահոդութիւնները եւ յայտնեց, որ իր նպատակն էր պատմական վանքին դոյութիւնը պահպանել, այլ ոչ թէ ոչնչացնել: Այս առթիւ Սէօնմէզլէր ըսաւ. – «Ինդրեմ, օդնեցէք ինծի, վանքին նախկին վիճակին, սենեակներուն ի՞նչ նպատակաւ գործածուած ըլլալուն մասին ձեր ձեռքի տուեալները հաղորդեցէք ինծի, վստահ եղէք՝ այս տեղերը ինչպէս որ ուղէք այնպէս կը վերակառուցեմ եւ նախկին ձեւին կը վերածեմ»:

49 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շաբաթավերջի արձակուրդի մը առթիւ մեր վերոյիշեալ վայրին շրջափակին մէջ կատարած պրպտումներուն ընթացքին Տ. Սէօնմէզլէր մեզ լուսաբանեց իր աշխատութիւններուն, ինչպէս նաեւ կիպրոսի պաշտօնատարներուն տեղի տրուած դժուարութիւններուն մասին:

Սէօնմէզլէր, Վանքը Կիպրոսի Պատմական Արժէքներու Վարչութենէն 49 տարուան պրպտանադրով վարձած է գրօսաշրջական դետեղումներ հիմնելու համար եւ սկսած է չրջապատի մաքրադործման աշխատանքին:

Մեզի հետ ունեցած հանդիպումին Սէօնմէզլէր ուրախութեամբ չեշտեց թէ կարիքը ունի Վանքին հետ կապուած ամէն տեսակի տեղեկութեան, նկարի եւ փաստաթուղթերու եւ իր ծրագիրներուն մասին ըսաւ հետեւեալը. –

«Եւրոպայի այլազան չրջանակներուն մէջ չափազանցեալ ձեւով կարդ մը գրոյցներ չրջիլ սկսան այն պնդումով, որ իբրեւ թէ այստեղ փլցնելով պանդոկ պիտի կառուցուի եւ այս գրոյցներուն հետեւանքով Կիպրական կառավարութիւնը իր աշխատանքներս դանդաղեցնելու նպատակաւ տեւաբար դիւանական դժուարութիւններ կը յարուցանէ: Սխալ է այն պնդումը թէ ես հոս պանդոկ պիտի կառուցանեմ: Իրականին հաւատարիմ մնալով զայն պիտի բարեկարգեմ եւ զբօսաշրջական կեդրոնի մը վերածելով պիտի աշխատցնեմ: Առանց Վանքին հիմնական տեսքը խաթարելու, կ'ուզեմ հոս գալով քանի մը օր հանդստանալ փափաքողներուն կեցութեան միջավայր մը ապահովել: Նման վայրեր աշխարհի ամէն կողմ դոյութիւն ունին: Թերեւս Վանքին չրջապատին մէջ դաֆէի նման հասութաբեր յարակից բաժին մը կը կառուցանեմ. այդքան միայն: Վերջին հաշուով 400 հազար Սթերլինի պէս դումար մը կ'ուզեմ ծախսել: Զեմմէ խնդրանքս այն է, որ օդնէք ինծի, այստեղի սենեակները նախապէս ի՛նչ նպատակով որ կը գործածուէին, ձեր ի ձեռին ունեցած տեղեկութիւնները փոխանցէք ինծի եւ վստահ եղէք որ ամէն կարելին պիտի ընեմ, առաւելադոյն չափով հարազատին նմանցնելու համար: Այս գծով՝ ամէն տեսակ մասնագիտական կարծիք ու թելադրանք պատրաստ եմ սիրով ընդունելու: Շէնքը, իր այս վիճակով անդամ կրնայ օրական 20 – 30 օտար զբօսաշրջիկներ ընդունիլ եւ արդէն այցելուներ ալ կ'ըլլան միշտ: Օդնեցէ՛ք ինծի, որպէսզի ասկէ անդին մնացեալը միասին ընենք եւ արժեւորենք»:

ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԵՆ ԱՑՍՕՐ

Սուրբ Մակարի Վանքը, որ Կիպրոսի մէջ պատմական հնութիւն ըլլալով բոլորին ուշադրութիւնը կը դրաւէ, կիրնէկն ինքնաչարժով քանի վայրկեան հեռաւորութեան վրայ կը դտնուի եւ այսօր Պէչվարմաք կոչուած լեռներուն Քիրենիա – Քարբաս բարձունքին վրայ տեղ կը դրաւէ: Շրջանին ծովէն ունեցած բարձրութիւնը հակառակ որ միայն 600 մեթր է, Վանքին դտնուած փոսը գրեթէ կորսուած է լեռներուն մէջեւ:

Վանքին մուտքի դրան վրայ դտնուող յարկը, ուր յայտնի է թէ սենեակ մը դոյութիւն ունէր նախապէս, ծովահայեաց հիանալի տեսարան մը ունի, ուրկէ պայծառ օդերուն դէմի ափը մինչեւ Տաւրոսեան Լեռները յստակօրէն կարելի

Այս առումով ալ ձեռնարկը հետաքրքրական է: Ըսենք՝ Հարաւային Ամերիկայի մեր գործիչներէն, օրինակ՝ Պրազիլի մէջ աշխատողները պիտի տեսնեն Ռուսաստանի մէջ գործողները: Քիչ բան չէ:

Հ. – Արդէն կը հարցնենք թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ Հայ Դատի յանձնախումբերուն աշխատանքի ծրագրաւորումը:

Պ. – Հայ Դատի յանձնախումբերը որոշ չափով ինքնավար են: Կեդրոնական խորհուրդ մը կայ, բայց վարչութիւն չէ որ աշխատանք բաժնելու գործ կատարէ: Մեկայն խորհուրդ կու տայ, ռազմավարութիւն կը թելադրէ: Տեղական կազմերը քաղաքական ուղղութիւններ, եւ այլն կ'որոշեն: Կեդրոնական մարմին մը աշխատանքի տեղական ծրագիրներուն վրայ ընդհանուր հակակշիռ չունի:

Հ. – Ի՞նչ է Հայ Դատի խումբերուն մօտաւոր թիւը:

Պ. – Դժուար է ըսել: Ամէն երկրի մէջ ուր հայութիւն կայ, մարմին մը գոյութիւն ունի: Նոյնիսկ այն երկիրներուն մէջ ուր քաղաքական գործունէութիւն արտօնուած չէ, կորիզ մը կայ, անշուշտ աշխատանքի անհատասար կարելիութիւններով:

Հ. – Ի՞նչպէս ծրագրուած է համաժողովը:

Պ. – Նախ տեղեկաբերները պիտի խօսին. եւ, Իվ Թէրնոնը եւ Ալֆրէտ տը Զայասը (ցեղասպանութեան պատասխանատուութեան հարցի մասնագէտ): Բոլոր հրաւիրեալները կարելիութիւն պիտի ունենան որեւէ թեմայի կապակցութեամբ հինդ վայրկեան խօսելու: Ատոր համար նախապէս պէտք է արձանագրուիլ:

Հ. – Ո՞վ տարաւ կազմակերպչական գործը:

Պ. – Այս համաժողովին կազմակերպումին համար Փարիզի մէջ յատուկ խումբ մը ստեղծուեցաւ. անոր անդամները յարաբերութեան մէջ մտան այլ երկիրներու Հայ Դատի գործիչներուն հետ ու պատրաստեցին ձեռնարկը:

Հ. – Ակնարկէք առաջ զրոյցը, պիտի խնդրեմ որ անդրադառնաք բաղաբական նիւթով, բաղաբական դէմքերու մասնակցութեամբ այս նախաձեռնութեան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ կաթողիկոսին ալ ներկայութեան:

Պ. – Արամ կաթողիկոսին համար Հայ Դատը ամէն Հայու պատասխանատուութեան գործ է: Իրեն համար քաղաքական եւ կրօնական տարբեր մարդեր չկան երբ հարցը կը վերաբերի հայութեան ընդհանուր չահերուն: Կիլիկիոյ կաթողիկոսին կեցուածքը միշտ ասիկա եղած է: Ժընեւի դրամահաւաքը իր հովանաւորութեան տակ եղաւ: Կաթողիկոսարանը իր նուիրատուութիւնն ալ ըրաւ: Կայ հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան հարցը, եւ Հայ Դատը Արամ կաթողիկոսին առաջնահերթ նախասրութիւններուն մաս կը կազմէ, հետեւաբար բնական է որ ներկայ դտնուի:

Ցետոյ, նաեւ ինք յանախ էքիմէնիք համաշխարհային խորհուրդին մէջ հարցեր կ'արծարծէ, ինչպէս՝ քրիստոնեայ – իսլամ երկխօսութեան մասին, եւ այլն: Ատ ալ որոշ չափով քաղաքական հարց է: Ատիկա ալ կը նշանակէ որ կաթողիկոսին համար զուտ կրօնական առաքելութիւն դոյութիւն չունի:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՓԱՂԱՒԹԷ ՓԱՂԱՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Մխիթեան Մէկ-ի նախաձեռնութեամբ, Դեկտեմբեր 4–ին տեղի ունեցած է ամուսնան առաջին Զոհրեքթիներու դասախօսութիւններու վերջինը: Օրուան դասախօսն էր տոքթոր Սպագեան, լեզուագէտ, համալսարաններու (Երեւան, Մոսկուա, Մոնրէալ) մէջ ուսուցչապետ, բազմաթիւ չքանչաններու դափնեկիրը, որ ներկայացուցած է իր մեծ – հօր՝ Տոքթոր Կարապետ Խաչերեանի (1876 – 1952) անհատական, կորսուած եւ նոր գտնուած օպերաները Զմիւռնիոյ աղէտին վերաբերող (1922): Պ. Ժ. Պահապան ներկայացուցած է դասախօսը: Ան բացատրած է որ այդ օպերաները իր ձեռքը անցած է ինը տարի առաջ եւ յաւակնած աղմուկ հանած, քանի անոր վրայ կ'աշխատին փրոֆէսէօրներ՝ Վահագն Տատրեան եւ Ռիչըրտ Շուհանեանեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

•

ԿԵԱՆՔ ԿԱ՞Յ

Հայ պիտանականին հարցնում են.

– Իսկ վերջին տուեալներով Մարսի վրայ կեանք կա՞յ:

– Աւա՛ղ, այնտեղ էլ չկայ, – պատասխանում է նա:

*
**

ԻՆՉի՞Ց Է ՍԿՍԻՒՈՒՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Հանրային հեռուստատեսութեան աշխատակից Արարատին հարցրին.

– Ինչի՞ց է սկսւում հայրենիքը:

– Քաղցած ժամանակ՝ հաց ու պանրից, կուշտ ժամանակ՝ Արարատից..., – ասաց նա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱԻԱՏՈՐՄԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԸ ԵՒ ՕՆՆՈՅԻ ՈՒ ԿԱՐՕ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ «ՎՈԳԻՆԵՐԸ»

Հայաստանը անչուշտ ծով չունի: Եւ ուրեմն՝ ոչ ալ նաւատորմիղ: Անոր անունով սակայն որոշած է կոչել իր նուագախումբը նախկին խթանպուլահայ՝ վերջին քանի տարիներուն ամերիկաբնակ երաժիշտ՝ Արթօ Թունճպոյաճեան: Խումբը կը կոչուի «Armenian Navy Band», որ տասալը՝ «Պոռիկ զինուոր» Մանկական արուեստի տեսքով կունաւոր կողքը կ'ամբողջացնէ զուարթամտութիւնը:

Ա. Թունճպոյաճեան համաչխարհային հռչակ վայելող երաժիշտ մըն է, հանդէս եկած բազմաթիւ նշանաւոր ճաշակուներու կողքին, ընդ որում Ուէյն Շորթըր, Ալ Տի Մէօլա, Ճօ Զաուինուլ, եւ այլն:

Խոտաալի կողքի չափիկէն կ'իմանանք որ ան նուագախումբի գաղափարը յղացած է Հայաստան այցելութեան մը ընթացքին: Զայնագրութիւններն ալ բոլորը՝ 8 կտոր, կատարուած են տեղւոյն վրայ, հայաստանցի երաժիշտներու մասնակցութեամբ: Աչխոյժ ալպոմ մը՝ հետաքրքրական իւրայատուկ արեւելեան կանչերով ու ձայնային ոճով, ճարպային կշռոյթ, դուդուկ, զուռնա ու փողային գործիքներ համադրող:

Այս ամէնը բարի: Իսկ վերեւ նշուած «վոգինե՞րը»:

Այդ ալ ճօնին մաս կը կազմէ՝ զրուած խոտաալի տուփիկին եռեւը: Հեղինակը չնորհակալութիւն կը յայտնէ ձայնագրութեան մասնակիցներուն, ինչպէս նաեւ վաղամեռիկ եղբօր՝ Օննոյի ու կարօ Հայրապետեանի «վոգիներին»: Անդլերէնով եւ հայաստաներէնով: Որովհետեւ երբ «ո» տառը կանոնաւոր կերպով կը գործածէք բառերուն մէջ երբեւ «օ» եւ միայն երբեւ «օ», փոխարինելով բոլոր օրինական «օ»երն իսկ, կը պատահի որ օր մըն ալ «ո»ին առջեւ «վ» սկսիք դրել, մոռնալով թէ «ո»ն արդէն «վ» ձայնը ունի իր մէջ: Այս ալ ի հեճուկս հայասաննցի կարդ մը լեզուագէտներու անդադրում պնդումներուն՝ պահպանելու համար խորհրդային վարչակարգի վերջին պրպտուող անհեթեթութիւնը, անշուշտ յաղագս ժողովրդեան «զրագիտութեան»:

Այդ «զրագիտութենէն» նմոյշ մը եւս կը հրամցնէ մեղի խոտաալի չապիկին անդլերէնէ արեւելահայերէն թարգմանիչը, երբ Թունճպոյաճեան իր խումբի անուանման մասին թիւրիմացութիւններ վարտաեալու համար կ'ըսէ՝ աւելի ճիշդ ըսած կ'ըլլայ թէ՝ նուագախումբի անուանման մէջ որեւէ քաղաքական իմաստի միտում «չունեին»»: Ինչո՞ւ զարմանալ: Երբ բառերուն մէջ բոլոր «է»երը կը դարձուին «ե», պարզ է որ օր մըն ալ էական բայը կը սկսիք գրել «ե»ով: Երթաս բառով Մեսրոպ Մաշտոց:

Կամ՝ ինչպէս խոտաալի երգերէն մէկը կ'ըսէ՝ «ցաւդ տանիմ Մալիաս Ալոպեր»:

ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՅԻՇԵՆ...

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

«Ակօս» (Յունուար 17) «Ձումհուրիյէթ»ի Յունուար 13–ի թիւէն արտատպած է Օրալ Չալըչլարի դրութենէն մաս մը ուր նիւթ կ'ընէայ Սանասարեան վարժարանին ու հոն կիրարկուող կրթական դրութեան մասին Հ. Կէրէճեճի յուշագրութիւնը:

Այս վերջինը կը գրէ. «Այսօր կը բացուի էրզրումի հայկական Սանասարեան, նոր անուանումով՝ Թրքական սուլթանական վարժարան գացինք: Զինուորականի փողերախումբը, աշակերտութիւնն ու ժողովուրդը հաւաքուած էին: Սանասարեան վարժարանը վերստին կեանք առնելուց մանկութեան էրզրում անցուցած վեց տարուան (1894 – 1900) յիշատակներս: Լսած էի թէ վարժարանը հիմնուած էր Սանասարեան անուն հարուստ Հայու մը կողմէ որ ուսուցիչները կը պատրաստէր Գերմանիոյ մէջ: Մեր շրջանին հօրս բարեկամներէն բժիշկ Մորեան անուն լաւ ուսում առած, բառին բուն առումով քաղաքակիրթ, խելացի անձնաւորութիւն մը ունէր: Ան աւելի եւս Օսմանեան խորհրդարանի երեսփոխան ալ ընտրուած էր: Այդ վարժարանին մէջ այդ շրջանին մեր կրթական ծրագիրներէն բացակայ դասեր ալ կ'ուսանդուէին, ինչպէս՝ կենսաբանութիւն, երկրաբանութիւն եւ երաժշտութիւն: Հոն կը սորվեցնէին նաեւ չատ մը մարզաձեւեր որոնք մինչ այդ Թուրքիոյ մէջ տեսնուած չէին, ինչպէս՝ չմշկուրդ որուն էրզրումցիները «տարտարտառ» կ'ըսէին, կամ դահոյկը: Զմեռները չմշկելու ես ալ հոն կ'երթայի»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՑԱՆՑ

Դեկտեմբերին հաստատուած է ծրագիր մը որով կը նախատեսուի 2003 – 2004–ին դրադարաններու միացեալ համակարգային ցանց ստեղծել: Հոն տեղ պիտի ունենայ Ազգային դրադարանն ալ ուր աւելի քան վեց միլիոն հատոր կը պահուի: Ծրագրին գործադրութեամբ կը ստեղծուի ընդհանուր էլեկտրոնային քարտադարան եւ քարտադրութեան կեդրոն:

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

7

Կռիւը կը չարունակուէր, մինչեւ որ փողոցը կամ դրացիներուն տունը հետազբօսիք դէպք մը պատահէր: Այն ժամանակ երկու կիները աչք ու ականջ կտրած՝ կը լռէին: Անչուշտ թանկագին առիթ մը չպիտի փախցնէին իւղոտ պատառի մը համար:

Եթէ կռիւի ձայները խլ իւձ հաճելի են, կը մտածէի ամօթով, պէտք է խոստովանիմ որ կը վախնամ: Սակայն, այդ պայծառմը բոլորովին վախ չէր: Դժուար է բացատրելը: Կը վախնայի տղուս համար: Ամէն վայրկեան դինքը վտանգի մը դէմ պաշտպանելու համար դիրք բռնած եի կարծես:

Գիշերները ընդոստ կ'արթննայի փողոցի պահպանութեան գաւազաններուն ձայ – նէն, – տա՛ռ, տա՛ռ, տա՛ռ: Պոլսոյ մէջ ամէն փողոց իր պահապանն ունի, որ փողոցէն կ'անցնի, վեր, վար, դիշերուան ամբողջ ընթացքին, այն ինչ՝ ոչ մէկ քաղաք այնքան դէշ պաշտպանուած է որքան Պոլիսը: Շատ անգամ պահապանները իրենք էին որ կողոպուտը կը կազմակերպէին...

Հրդեհ պատահած դիշերները մանաւանդ ահարկու էին: Ամէն մէկ պահապան պէտք էր յայտնուի փողոցի պահապանին պոռալով յայտնէր հրդեհ պատահած փողոցը, թիւը, «եանկընը վա՛ր» ... ո՛ւ, Սկիւտար, այսինչ փողոց, ո՛ւ...

Մինչեւ անգամ արուարձաններու մէջ պատահած հրդեհները պոռալով կը ծանուցուէին իւրաքանչիւր թաղի եւ, որովհետեւ արուարձաններու մեծ մասը փայտաշէն էին, դրեթէ ամէն դիշեր հրդեհ կար: Շատ անգամ հրդեհ պատահած արուարձանը երթալ ալ ուզուէր, անկարելի էր, վոսփորին մէկ ափը Եւրոպա, միւսը՝ Ասիա, դիշերը չոգենաւային երթեւեկութիւնը արգիլուած էր, այնպէս որ նոյնիսկ տանջուած էր, իմանալով հանդերձ, որ իր տունը, իմանալով հանդերձ, որ իր տունը վախանութիւնը կ'այրի, չէր կրնար ոեւէ կերպով օգնել, պիտի սպասէր լուսնալուն:

Հրդեհ ազդարարող ձայներու ժամանակ, ես դիշերանոցով, դողալով, տըրտնջալով, դուս օրօրոցին քով կը վազէի՝ դինքը պաշտպանելու համար աներեւոյթ վտանգէ մը: Հազիւ հրդեհի առթած ազմուկը կը վերջանար, ահա կը սկսէր դինուորական գոչիւններ կանչող թմբուկի ձայնը ու դոռում դոչում:

Զայներուն վերջնանալէն յետոյ ալ բան մը մնացած կ'ըլլար սենեակիս մէջ: Վախը չօշափելի առարկայի մը պէս կը տարածուէր սենեակիս մէջ եւ կը մնար:

Վարի յարկէն տանտիրուհիներս ալ կ'արթննային: Կը լսէի, որ մայր ու աղջիկ կը խօսին եւ որոշ չափով կը հանդարտին: Այդ վայրկեաններուն այն ըզստանայի: Այդ վայրկեաններուն այն պէ՞ս կը սիրէի իմ բամբասող տանտիրուհիներս:

Կը մտածէի, թէ ի՞նչ ձեւով պիտի կարենայի կրկին այդ երկու կիներուն բարի ուշադրութեան արժանանալ: Թո՛ղ դային, թո՛ղ դային նոյնիսկ յոյն զեղեցկուհին լրտեսելու, բայց դային:

Օր մը տանդուխներուն վրայ տանտիրուհիս ինձ կը սպասէր: Անմիջապէս հասկցայ որ լաւ բան չէ ըսելիքը:

– Գիտէ՞ք, – ըսաւ կեղծ բարի ժպիտով մը, – ձեզ աղջկանս պէս կը սիրեմ, անոր համար կ'ուզեմ լաւ խորհուրդ մը տալ ձեզ: Աւելի լաւ չըլլա՞ր ձեզ համար, որ աւելի աժան բնակարան մը վարձէիք: Ձեր այս չարկաթաժինին դինը պիտի աւելցնենք: Անցեալ օր աւելի տուող մը եղաւ: Թէ՛ ձեզ համար լաւ կ'ըլլայ, թէ՛ մեզ համար, եթէ ուրիշ տեղ մը տեղափոխուիք:

– Վարժուած եմ այստեղ, – ըսի, – չատ պիտի ցաւիմ, եթէ ստիպուած ըլլամ հեռանալու: Մանաւանդ որ ամուսինս չուտով պիտի դայ...

Աղջիկը, որ երեւի մտիկ կ'ընէր մեր խօսակցութիւնը, դուռը բացաւ ու մեր քովը եկաւ.

– Մամա, – ըսաւ, – ինչո՞ւ ճիշդը չես ըսեր, – եւ յետոյ ինձ դառնալով ըսաւ.– Կը վախնանք, որ ձեր պատճառաւ նեղութիւններ ունենանք կառավարութեան հետ: Անցեալ օր ոստիկան մը եկաւ ու ձեր մասին կարգ մը տեղեկութիւններ հարցուց: Ո՞վ կու գայ, ինչպէ՞ս կ'ապրիք, ո՞ւրկէ դրամ կը ստանաք: Մենք ալ այր չունինք, կը վախնանք, ի՞նչ ընենք...

Լռութենէս օգտուելով՝ աղջիկը չարունակեց.

– Զէ՞ք նկատած, ամէն անգամ որ դուրս կ'ելլաք, դիմացի փողոցին անկիւնը գտնուող ոստիկան մը կանգնած է: Ես միշտ ձեր ելլալէն վերջ կը նայիմ ձեր եռելէն: Կը տեսնամ, որ այդ մարդը անմիջապէս կը հետեւի ձեզ, քայլ առ քայլ: Ձեզ կը հետապնդեն ոստիկանութեան կողմէ եւ այդ չատ անհաճոյ է մեզ համար: Զարմանալի է, որ չէք նկատած այդ մարդը մինչեւ հիմա:

Կը հասկնամ զիրենք: Երկու օտար կիներ իրենք զիրենք վտանգի տակ դնելու որեւէ պատճառ չունին անշուշտ վարձակալի մը համար:

– Բայց տան վարձքը վճարուած է եւ ըեք ամսուան համար, – կ'ըսեմ կարմրելով:

Երկու կիները իրարու կը նային: Մոռա՞ծ էին այդ, թէ պիս աւելի մխամխա կը կարծէին, քան ինչ որ եմ: Ինչ մը ատանուկ վերջ որոշեցին, որ եթէ չարկաթաժինը վարձուի, ինձ պիտի վերադարձնեն իմ վճարածիս մէկ մասը:

Դրամի սէրը գերազանցեց իրենց վախը, եւ ես պիտի կարենայի նոր անկիւն մը գտնելու հոգը չունենալ գոնէ ժամանակ մը եւս:

Ձիշդ էր: Մարդ մը կեցած կը ծխէր եւ անտարբեր ձեւ մը առած իմ կողմս կը նայէր:

Ես չարունակեցի ճամբաս իրրեւ թէ չէի նկատած, բայց սիրտս արագ արագ կը բաբախէր: Պիտի ձերբակալէի՞ն նաեւ պիս: Ի՞նչ պիտի ըլլար տղաս:

Ամուսնոյս պատկանող երկու հատ տեսրեր, նուր ժողովներու արձանագրութիւններ եւ այլ փաստաթղթեր կային, ես պահեր էի տղուս կառքին անկողնակին մէջ: Հիմա քալած ժամանակս ինձ կը թուէր, որ ոստիկանը աչքերը չատած էր անկողնակին ու կը տեսնար մէջը կարուած տետրակները, թէեւ անոնք բամպակներու մէջ էին եւ վրան ալ տղաս նստած էր:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

դիրքի վրայ մնաց 37,15%–ով, առաջին տեղը գրաւեց ԻՒ – ԷՄ – ՓԷ-ի թեկնածուն Ժորժ Մոթրոն ձայներու 43,81-ով: Բ՛ւրջանը բաւական ամորոշ է:

ԳՐԻՖի (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Մարմնոյ) նախագահը չատ մտահոգ է հակահրէութեան մթնոլորտէն կրթական հաստատութեանց մէջ: Հարցազրոյցի մը ընթացքին («Ֆիկարօ», Յունուար 25), Ռոժէ Ֆիւքէրման դժգոհ է որ դժուար դարձած է ողջակիզումը կամ Երբայրցիներու պատմութիւնը դասաւանդել կարգ մը կրթարաններու մէջ: Կ՛ակնկալէ որ օր մը Ֆրանսա ծագումով հրեայ նախագահ մը ունենայ, արդէն հինգ վարչապետ ունեցած է: Նոյն իրիկունը, ԳՐԻՖը իր տարեկան ճաշը ունէր եւ այդ առիթ լուրջ միջադէպ մը պատահած է, երբ նախագահը իր ելոյթին մէջ, ճաղկած է հակամերիկանութիւնը, հակահամաշխարհայնացումը, հակասիոնականութիւնը եւ նոյն տոպրակին մէջ ղրկելով ծայրայեղ աջը, կանաչները (ակնարկութիւն Ժոզէ Պովէի) եւ ծայրայեղ ձախ, Թուխի, կանաչի, կարմիրի այս խառնուրդը պատճառ եղած է որ կանչելու ընդհանուր քարտուղարը՝ Ժիլ Լըմէռ դուռը քաշէ երթայ, անընդունելի դանելով նման արտայայտութիւններ: Ճաչին ներկայ էին վարչապետը, նախարարները, քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր: Ժ. Փ. Ռաֆարէն խոստացաւ պայքարիլ հակահրէութեան դէմ:

ԱՆՐԻ ԿՐԱԶՈՒԿԻ, Ֆրանսայի սենատքայի հարազատ դէմքերէն, մեռաւ 78 տարեկանին խլիրդէ: Ծագումով լեհ հրեայ, Անրի Կրազուքի 1982–էն 1992 Սէ - ժէ - Թէ-ի ընդհանուր քարտուղար եղած է, համախնամար կուսակցութեան անդամակցած էր 1939–ին, մասնակցած է դիմադրական չարժումին: Քաղաքական եւ պետական դէմքերը իրենց յարգանքը արտայայտեցին Շիրաքէն սկսեալ, մեծարելով անկեղծ, հաւատաւոր գինուորեալը:

ՖԻԱԹի պատուոյ նախագահը՝ Ճիովաննի Անիէլլիի ազգային յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 26ին, Թորինոյի Մայր Տաճարին մէջ, ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան, որոնց մէջ էին Պետական եւ քաղաքական գրեթէ բոլոր դէմքերը: Նախապէս ալ 150 հազար հոգի տողանցած էին դագաղին առջեւ, Շարաթէն մինչեւ կիրակի վաղ առաւօտեան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՈՒԻՄՍ, ամերիկացի գրատախտակը որ մեծ հիացող մը եւ բարեկամ մըն էր Թուրքերուն, մահացած է 66 տարեկանին: Ան հեղինակն էր «Հայաստան՝ մեծ յուսահատութիւնը» եւ «Քրիստոնեայ ահաբեկիչ պետութեան մը՝ Հայաստանի դաղտնիքները» հատորներուն:



CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդեցու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիներէն կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՕՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թէրթին վարչութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ամն վաչէ Ծ. վրդ. Իգնատիոսեանի յիշատակին 50 Եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչքի Շրջ. Վարչութիւնը չընորհակալութեամբ ստացած է 160 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մինասեանէ, 200 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ս. Պէրպէրեանէ (Տիկին Մաքրուհի Մեսթճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի), նաեւ 100 Եւրօ Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND

Renseignements :

Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : Jivan KASPARIAN
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — les 7 et 8 février
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — 9 février

Locations : Palais des Sports: 0 825 038 039
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : C.B.A.F. : 01 53 34 18 18
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa **METHODE AUDIOVISUELLE**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաբպոկ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐԱՁ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
MERCREDI
29 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·610

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·610

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

ԲԱՅՑ, ԱՄՆ Կ'ԱՁԱՊԱՐԵՆ

Երկուշաբթի, Յունուար 27–ին, լինչպէս որեւէ մէկը, ՄԱԿ-ի քննիչ յանձնախումբը Ապահովութեան Խորհուրդին յանձնեց իր տեղեկագիրը եւ միաժամանակ յայտնեց թէ «քանի մը ամիս եւս» հարկաւոր է վերջացնելու համար իրենց առաքելութիւնը: Եթէ նոյնիսկ, ԱՄՆ համակերպեցան նոր պայմանաժամի մը, թէ Ուաշինկթըն եւ թէ Լոնտոն, ի յառաջագունէ, յայտարարեցին թէ իրաքեան տագնապը խաղաղօրէն չի կրնար լուծուիլ:

Քննիչներու պետերը՝ Հանս Պլիքս եւ Մոհամետ Էլ – Պարատեյ մանրամասնօրէն ներկայացուցած են ինչ որ տեսած են եւ քննած: Զանգուածային բնաջնջման ոչ մէկ զէնք յայտնաբերուած է, բայց, իրաք դեռ ունի թուենաւոր կազմ պահեստներ, որոնց համար ըսած էր թէ բնաջնջած էր 1991–ին: Իրաք չէ կրցած փաստել որ բնաջնջած է կենսաբանական իր բոլոր զէնքերը: Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութիւնը հիւլէական արդիլուած ոչ մէկ գործունէութիւն նշմարած է: Պլիքս ըսած է, սակայն, թէ Իրաք, նոյնիսկ այսօր, չէ ընդունած այն գաղափարը թէ ամբողջական ապազինում մը կը պահանջուի իրմէ:

Հակառակ տրուած պայմանաժամին, ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարը՝ Գոլին Փաուըլ չէրտած է թէ Իրաք շատ ժամանակ չունի: Արդարեւ պաղտնիք չէ որ Ուաշինկթըն կ'ամաչարկէ: ՄԱԿ–ի մօտ ամերիկացի դեսպանն ալ՝ Ճոն Նեգրոփոնթ չի ծածկեր իր կասկածները.– «Ինչ որ լսեցինք այսօր ոչ մէկ յոյս կու տայ մեզի, որ Իրաք մտադիր է յարգելու ամբողջութեամբ թիւ 1441 բանաձեւը, ոչ ալ անոր նախորդող 16 միւսները 12 տարիէ ի վեր»: Ֆրանսա կը մնայ իր դիրքին վրայ: Իրեն համար քննութիւնները կատարուած են առանց դժուարութեան, բայց, Իրաք պէտք է ապեւի գործակցի: Պլիքս ալ ճշդած էր որ Իրաք թոյլ տուած է քննիչներուն այցելել իրենց ուզած վայրերը, կայանները, բայց, կարգ մը հարցեր անպատասխան մնացած են, ինչ կը վերաբերի արդիլուած զինամթերքի իր ծրագրին:

Այնուամենայնիւ, յստակ է որ ինչ ալ ըլլայ քննիչներու տեղեկագիրը, ԱՄՆ չեն հրաժարիր իրենց պատերազմէն: Այս պայմանաժամը թոյլ պիտի տայ Պուշի, որ փորձէ համոզել հանրային կարծիքը, ներսը եւ դուրսը, թէ պատերազմէն դուրս չի փրկուիր: Եթէ քննիչ յանձնախումբը քանի մը ամիս պայմանաժամ կ'ուզէ, Պուշ, քանի մը չաթաթէն աւելի չնորհելու միտք չունի: Արդէն, այս պայմանաժամը, ամերիկացի զեկավարներուն համար Ս. Հիւսէյնի չէ որ տըրուած է, այլ այն թերահաւատներուն, որոնք համոզուած չեն որ այս պատերազմը անհրաժեշտութիւն մըն է: Յարդ, Պուշ չէ կրցած բացատրել ի՛նչ պատերազմին արդարացումները: Ամէն պատրուակի մէջ, Պուշ վճռած է, եթէ հարկ է, առանձին ճամբայ ելլել:

Պաղտատի մէջ, Արտաքին Նախարարը Նաժի Սապրի յայտարարած է որ Ամերիկեան եւ Անգլիացի զործատուներու ցանկերը տուած էին, որոնք իբրեւ թէ զանգուածային բնաջնջման զէնքեր կը պահէին, քննիչները այցելեցին այդ վայրերը եւ բան մը չգտան: Այս ամբողջը հոգեբանական պատերազմի հսկայ արշաւանք մըն է իրաքցի ժողովուրդին դէմ: Նախարարին համար, Ամերիկացիներու հեռանկարը զանգուածային բնաջնջման ենթադրեալ զէնքերու յայտնաբերումը չէ, քանի որ չատ լաւ գիտեն որ չկայ: Իրենց հեռանկարը հակակշռել եւ գրաւել է այս երկիրը եւ քարիւղային իր պահեստները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԻՃԱՆԻ ՄԷՋ, հակաֆրանսական ցոյցերը չարունակուեցան Յունուար 28–ին ալ, հակառակ նախազգ կարգադրի վերադարձին եւ հանդարտութեան կոչին: Ֆրանսացիք չեն համարձակիր տունէն դուրս ելլել, ամէն ինչ որ Ֆրանսական է թալանի կը տրուի: Պէտք է ըսել նաեւ թէ կպակպօ, վերադարձին, յետ քայլ ըրած է եւ Փարիզի համաձայնութիւնը, որ պատճառ եղած էր ցոյցերուն, որպէս «առաջարկ» ներկայացուցած է: Ան ըսած է.– «Ինչ որ ըսուեցաւ Մարքուսիս (վարիզեան արուարձան), առաջարկներ են: Դուք է որ պիտի այս պաշտօնին դլուխը դրած էք: Ես ձեզի չեմ դատաճաններ: Մի մտահոգուիք: Ղեկը ձեռքս է»: Կը թուի սակայն թէ ոչինչ յստակ է, բանակն իսկ թաժնուած է: Լուրընդները միշտ հակաֆրանսական են եւ բուռն, ամէնէն ժողովրդականներն են՝ Ֆրանսացիներ ձեր տունը զգա՛ք, եթէ կացութիւնը վատթարանայ Քոթ տ'Իվուառ, բոլոր Ֆրանսացիները կը մոլեգնիք եւ այլն, եւ այլն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կրթական ամբողջ մարմինը, մանկապարտէզէն համալսարան, գործադուլի դիմած էր Երեքշաբթի, Յունուար 28–ին: Բողոքի դիմաւոր հիմը կը կազմէ կրթական մարզին չնորհուած վարձի պիւտճէն: Սենիփքաներուն համար «չքաւորութեան պիւտճէ մըն է որ կըրճատուելու նախապատրաստուած է եւ արտօնուելիս չունի իր փաստաթուղթերուն հետ տեսնուելու:

ՀՈԼԱՆԴԱԿԱՆ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբ մը կը գտնէ որ Ֆրանսացի Պերնար Ժանվիէ զօրավարը, մասամբ պատասխանատու է Սրեպրինիքայի 1995–ի ջարդին: Այն ատեն, Ֆրանսի 1995–ի ջարդին: Այն ատեն, Ֆրանսի սպան հրամանատար էր Պոսնիոյ ՄԱԿ–ի ուժերուն: Կը մեղադրուի, մանաւանդ, որ ատենին չէ արտօնած օդանաւային յարձակումները սերպ զօրքերու դէմ: 1995–ին, Սեբրենիցա կոմմէ Սրեպրինիքայի գրաւումը 7000 մահմետական կանխերու մահուան պատճառ եղած էր:

ԹԱՆՏԻ (Ալփ· – Մարիթիմ) վապուրդին մէջ, երկու գնացքներու բախումին հետեւանքով, երկու հոգի մեռած է եւ քսան ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, որոնց չորսը ծանրօրէն: Բախումը պատահած է տեղական եւ խաչագնացքներու դնացքներու միջեւ, մէկ դիծի վրայ: Երկու Խաչագնացներ մեռած են, մէկը՝ ուղեվարը:

2500–էն 5000 դնչուներ, որոնք մկըրտուած են «ճամբորդութեան մարդիկը» ցոյց մը կրին Փարիզ, բողոքելու համար Սարքոզիի նոր օրէնքներուն դէմ, ըստ որոնց, վեց ամսուան բանտարկութիւն եւ 3750 եւրօ տուգանքի կ'ենթարկուին անոնք որոնք առանց արտօնութեան կը կը հաստատուին հողի մը վրայ, որ քաղաքապետութեան կամ սեփականատէրի մը կը պատկանի: Ցոյցին ընթացքին, սպառնացին նաեւ որ եթէ դոհացում չտանան, կրկին ցոյց կ'ընեն, այս անգամ դնչուլի իրենց կառքերով:

ՃԷՔ ԼԱՆԳ, նախկին նախարար, ընկերվարական երեսփոխան կոմմնակից է որ օրէնքով արդիլուի լաչակ կրելը դպրոցներուն մէջ: Հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանէն յայտարարած է՝ «Պէտք է, կը խորհիմ օրէնք մը պատրաստել, բոլոր քաղաքական կուսակցութեանց հաստատակամ համաձայնութեամբ»:

ՓԱՐԻԶԻ 3 թաղամասերու մէջ (5–րդ, 6–րդ եւ 7–րդ) յանցագործութիւնը զգալի չափով կրած է, թէեւ ընդհանուր ձեւով 3·7%–ի նուազում կ'արձանագրէ:

ՎԱՏԻԿԱՆ հաստատած է, Յունուար 27–ին, եօթը կիներու քանադրումը: Անոնք քահանայ ձեռնադրուած էին, անցեալ Յունիսին Աւստրիա արքեպիսկոպոսի մը կողմէ, որ հերձուածող կը նկատուի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ կառավարութիւնը եւ տեղւոյն Հրեաներու կեդրոնական Խորհուրդը պետական համաձայնագիր մը ստորագրած են Յունուար 27–ին, առաջին անգամ ըլլալով իրաւական հիմ մը տալով իրենց յարաբերութիւններուն Ողջակիզման զոհերու ոգեկոչման օրւան առթիւ: Համաձայնագիրը կը պարտադրէ գերման կառավարութեան երեք միլիոն Եւրօ տալու ի նպաստ Խորհուրդին՝ «ընկերային եւ կրօնական գործունէութիւններուն մէջ յիշած է Մ. Քէմալի տիպարը որպէս նոր պետութեան հիմնադիր եւ յղում կատարած անոր: Ներդրութիւն կը խնդրէ բոլոր այն անձերէն զոր վիրաւորած է այդ նշումով:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 27 / 28)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ· ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ԱՆԿԱՐԵԼԻ Չէ

Կիեւի մէջ ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու նախագահներու ոչ պաշտօնական վեհաժողովին կը մասնակցի Ռ· Քոչարեան եւ Հ· Ալիեւ: Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան չէ բացառած որ վեհաժողովին ընթացքին Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներու հանդիպում մը կարելի ըլլայ, եթէ համաձայնութիւն դոյանայ:

*
**

ՄԵՍԽԵԹՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՒԱԼՔԱԼԱՔ ԲՆԱԿԻԼ

Վրաստան ապրող մեսխեթցի թուրք 70 ընտանիքի մօտ հարցախոյզ մը կատարուած է· անոնցմէ 63– ըսած են թէ, կ'ուզեն Ախալքալաք տեղափոխուիլ, 6–ը պատճելու տրամադրութիւն չէ յայտնած, երկու ընտանիք ալ անորոշ են: Այն հարցին թէ մեսխեթցի թուրքերը որո՛ւն հետ հաւանական բախում կրնան ունենալ, անոնք պատասխանած են՝ (41 ընտանիք) Հայերու, ապա Աճարներու (16 ընտանիք), Վրացիներու (5 ընտանիք):

*
**

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ ՍԻՏԱՑԻՆ 8 ՀՈԳԻ ՄԱՀԱՑԱԾ Է

Սիտայի կանխարգելման կեդրոնին համաձայն 2002–ի ընթացքին Հայաստանի մէջ կար 217 վարակակիր, որոնց 207-ը Հայաստանի քաղաքացիներ են: Տարուան ընթացքին նոր 39 պարագայ արձանագրուած է: Առիկա մինչեւ այսօր ամէնէն բարձր համեմատութիւնն է: Այս խումբին մէջ այրերուն թիւը 163 է, կիներուն 44: Վարակուած է նաեւ 3 երախայ: Հիւանդներու 81 տոկոսը 20 – 39 տարեկան այրեր են: Փոխանցման գլխաւոր ճամբան թմրեցուցիչի ներարկումն է, ապա միասեռականութիւնը: Մահապէտներու կարծիքով՝ երկրին մէջ սիտայի տարածումը արձանագրուածին տասնապատիկն է: Մեծապոյն համեմատութիւնը Երեւանի մէջ է:

ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ Մ. ՔԷՄԱԼԸ ՅԻՇԱԾ ԸԼԼԱԼՈՒՆ

Գոլումպիա նահանգի դեկավարը Մ· Սանֆորտ բուռն քննադատութիւններու թիրախ եղած է, իր առաջին ճառին մէջ յիշած ըլլալով արդի Թուրքիոյ հիմնադիր Մ· Քէմալը: Քննադատութիւնները ուղղուած են յատկապէս հայ եւ յոյն համայնքներէն, պարտադրելով որ կառավարիչը եւս առնէ իր նշումը եւ ներողութիւն խնդրէ: Սանֆորտ նամակ մըն ալ հրատարակութեան տուած է նահանգային թերթին մէջ ուր կ'ըսէ թէ նահանգին համար ծրագրած հիմնական փոփոխութիւններուն մէջ յիշած է Մ· Քէմալի տիպարը որպէս նոր պետութեան հիմնադիր եւ յղում կատարած անոր: Ներողութիւն կը խնդրէ բոլոր այն անձերէն զոր վիրաւորած է այդ նշումով:

Լրատուները կը տեղեկացնեն թէ Մ· Սանֆորտի առաջին հարցը էջ այս մէկը, ապրպային փոքրամասնութեան մը հետ: Ան անցեալ տարուան իր ընտրաշրջանին ընթացքին ալ Հրեաներու մասին ըսած է թէ անոնք կ'աշխատին ընտանեկան ապրանքներու մէջ, որոնք կը նմանին «տղոց համար կեդրոնացման ճամբաներու»: Աւելորդ է ըսել որ հրեայ համայնքն ալ բուռն կերպով հակադրած է, զինք մղելով ներողութիւն խնդրելու:

Դեմոկրատ կուսակցութեան տեղւոյն նախագահը Տիք Ֆորբսութեան ակնարկելով Սանֆորտի կաֆերուն, ըսած է թէ անոր վարչակազմը ներողութիւններու յաջորդական չարք մը պիտի ունենայ նայ որպէս զգաստ, հարց տալով թէ ո՞վ է արդեօք յաջորդը:

ՉՐՈՅՑ
ՆԻՍԻ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻ ՀԻԼՏԱ ՊԱՏԷՄԻ ՀԵՏ

Հ. – Բարեւ, Տիկին Հիլտա Պատէմ, Ձեր բարի սովորութիւնն է Պարսամեան դպրոցի հանդիսութիւններուն վերաբերեալ յայտագրերուն «կոկիկ»էն ալ աւելի, «կատարեալ» պատրաստութիւնը՝ հայերէնով եւ թէ փրանսերէնով: Ուրեմն ամաւորի հանդիսութեան կրցանք դիտաւ հետեւիլ: Հաճոյքով ունկնդրեցինք աշակերտներուն արտասանութիւններն ու կատարումները: Անակնկալ մըն էր "կադանդը Ագարակին Մէջ" մանկական օփերան, իրականացուած՝ մանկապարտէզի եւ առաջին դասարանի սաներուն կողմէ, մասնակցութեամբ Նիսի շրջանի Պետական երաժշտանոցի աշակերտներուն, դեկավարութեամբ՝ Օր. Անի Եըլմազեանի: Որքա՞ն ատենէ ի վեր հայերէն կը դասաւանդէք Պարսամեան նախակրթարանի մէջ եւ ե՞րբ սկսած էք վարել «հայերէնի ուսուցման պատասխանատու տնօրէն»ի պաշտօնը:

Պ. – Նիսի Պարսամեան Վարժարանին մէջ կը պաշտօնավարեմ 1988–էն սկսեալ. այսինքն՝ դպրոցին բացումէն ի վեր: Նախ, 9 տարի պաշտօնավարեցի իբր մանկապարտէզի պատասխանատու ուսուցչուհի եւ յետոյ ստանձնեցի նախակրթարանի հայերէն լեզուի եւ պատմութեան դասերը: Երկու տարիէ ի վեր օրինապէս յանձն առած եմ եւ կը վարեմ հայերէնի ուսուցման պատասխանատու տնօրէնի պաշտօնը:

Հ. – Որքա՞ն է աշակերտութեան թիւը եւ ամէն մէկ դասարան քանի՞ական աշակերտ ունի:

Պ. – Ընդհանուր աշակերտութեան թիւը՝ ներկայիս վաթսունի չուրջ է: Ամէն մէկ դասարան ունի 20 – 22 աշակերտ:

Հ. – Արդեօք դպրոցը առաւելագոյն քանի՞ ուսանող կրնայ ընդունիլ:

Պ. – Դասարաններուն տարածութեան հետ կապ ունի: Այսօրուան պայմաններուն տակ, առաւելագոյն կրնանք ընդունիլ 70 – 75 ուսանող:

Հ. – Ձեր գործածած դասագիրքերուն եւ դասաւանդութեան մէթոտին մասին կրնայի՞ք տեղեկութիւններ տալ: Այս առումով դժուարութիւն ունի՞ք:

Պ. – Շատ դասագիրքեր ուսումնասիրած ենք եւ կը գործածենք ներկայիս Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Վարչութեան հրատարակած դասագիրքերը, մանաւանդ լեզուական վարժութիւններու (քերականութեան) եւ Հայոց պատմութեան դիրքերը, որոնք գտած ենք դիւրահաճ եւ ամփոփ: Սակայն երբեք չենք գոհացած միայն այս դասագիրքերով, կը գործածենք նաեւ երեւանի «Լոյս» հրատարակչութեան «Հայրենի Աղբիւր» եւ Կարապետ Ճուհարեանի «Մրգաստան» դասագիրքերը եւ կ'օգտուինք նաեւ դիտութեան եւ աշխատութեան այլ դիրքերէ:

Գալով մեր դասաւանդութեան մէթոտին՝ սկզբնական դասարաններուն համար (մանկապարտէզի) ընտրած ենք ֆոնէթիք մէթոտը: Կը գործածենք Թըքահայ Ուսուցչաց Հիմնարկին հրատարակած երկու Այբբենարանները: Այս երկու դասագիրքերը բծախնդրութեամբ ծանրացած են հնչումի եւ նկարի զուգորդութեան վրայ եւ ընդգրկած են նաեւ «անագրիթիք» եւ «կլօսալ» մէթոտները:

Տարիներէ ի վեր նոյն մէթոտն է որ կը կիրարկենք եւ այս առումով երբեք դժուարութիւն չենք ունեցած:

Հ. – Կրնայի՞ք տեղեկանալ հայերէնի ուսուցման յատուկ ժամանակացոյցին:

Պ. – Պարսամեան վարժարանը կը դործէ երեք դասարաններով, այսինքն Ա. Բ. եւ Գ. շրջաններով, որոնց ամէն մէկը կը ներկայացնէ երեք մակարդակի աշակերտներ:

Ա. Շրջանը կը կազմեն Մանկամարտը, Մէկ եւ Բողբոջ դասարանները, Բ. Շրջանը՝ մանկապարտէզի Ծաղիկ, առաջին եւ երկրորդ դասարանները, իսկ Գ. Շրջանը՝ երրորդ, չորրորդ եւ հինգերորդ դասարանները:

Առաջին շրջանի ծրագիրը կը կիրարկուի մեծամասնութեամբ հայերէնով, օրը մէկուկէս ժամ ալ ֆրանսերէն լեզուի դասընթացք ունին:

Երկրորդ շրջանը, որ կապուած է կրթական նախարարութեան, կը կիրարկէ պետութեան պահանջած ծրագիրը, զուգահեռ՝ Հայ լեզուն եւ Պատմութիւնը օրը մէկուկէս ժամ, ամէն մէկ դասարանի համար:

Երրորդ շրջանն ալ նոյնպէս ունի օրական մէկուկէս ժամ հայերէնի եւ Պատմութեան դիտելիքներու դասընթացքներ: Ընդամէնը չաբաթը վեց ժամ, առաւել՝ դպրոցական ծրագրէն դուրս, չաբաթօրեայ յատելեալ հայերէնի խօսակցութեան դասընթացքները. ընդհանուրը՝ ինը ժամ:

Հ. – Ի՞նչ կը խորհիք սփիւռքի հայ դպրոցներու կարեւորութեան մասին:

Պ. – Կը խորհիմ թէ սփիւռքի մէջ շատ մեծ կարեւորութիւն ունի Հայ դպրոցը, ըլլա՛յ ամէնօրեայ, ըլլայ միօրեայ. հոն է որ տղան կը տրուին հայ լեզուն եւ մշակոյթը, հոն է որ պիտի տրվի տղան սփիւռքի մէջ հայապահպանումի անհրաժեշտ միջոցները: Որովհետեւ այս ծանր եւ դժուար պարտականութիւնը հայ ընտանիքը ամբողջութեամբ չէ կրնար կատարել, իր կողքին պէտք ունի հայ դպրոցին տալիք հայեցի դաստիարակութեան: Դպրոցն ալ յանձն կ'առնէ այս պաշտօնը, այսինքն այս դիտելիքներուն ներդաշնակ զարգացումը՝ զարձնելով զանոնք տղուն համար հետաքրքրական, բայց միշտ հրահանգող եւ պահանջող:

Հ. – Հայեցի դաստիարակութիւն ըսելով ի՞նչ պէտք է հասկնալ: Այսինքն, ատիկա կարելի՞ է օտար լեզուով ապահովել:

Պ. – Հայ ընտանիքը անկասկած կուտայ իր զաւկին հայեցի կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը, իսկ դպրոցը ուժ կուտայ, տղուն եւ ծնողքին միջեւ յարաբերութեանց զարգացումին: Այս երկու հիմնական ճիւղերը, ընդլայնելով սերունդէ սերունդ, կը փոխանցեն հայ լեզուն, դրականութիւնը, պատմութիւնը, մշակոյթը, հայկական աւանդութիւն – ները եւ նաեւ քաղաքակրթութիւնը, ո– րոնք հայ դպրոցին դլխաւոր եւ հիմնական սկզբունքներէն են: Այս բոլորը կը դաստիանդուին լուրջ դիտակցութեամբ ու բծախնդրութեամբ, որպէսզի հայ դպրոց յաճախող աշակերտը տիրապետէ իր մայրենի լեզուին, ունենայ հայու աղնիւ ոգին, ճանչնայ իր նախնիքը, սիրէ իր ազգը եւ մանաւանդ իր մէջ աճի լաւատյն հայրենասիրութեան զգացումը:

Անշուշտ թէ այս բոլորին պահպանումը եւ փոխանցումը դժուար է իրականացնել առանց խօսելու մեր մայրենին: Սփիւռքի մէջ մենք կատարելիք ազգային շատ մը պարտականութիւններ ունինք: Նախ ամէն հայ անհատ պէտք է դիտակցաբար զանազանէ ապրած երկրին եւ մայրենի լեզուին միջեւ եղած տարբերութիւնը եւ անհոգ չմնայ այս կենսական խնդիրին հանդէպ: Դժբախտաբար, ներկայիս Սփիւռքահայերու կացութիւնը որ անբաղդատելի է անցեալին նկատմամբ, տխուր ճշմարտութիւններու դէմ կը դըտնուի: Ի՞նչ պէտք է ընել... ըլլալ խիստ պահանջող, սակայն ինչպէ՞ս պայքարիլ այս իրողութեան դէմ... ի՛նչ որ ալ ընենք երբեք պիտի չգտնենք մեր երկի՛կ տուած անցեալի այդ հայութեան ներկայացուցած ներդաշնակ տեսարանը: Ներկային, կը խորհիմ թէ պէտք է նայիլ ուրիշ տեսանկիւնէ:

Հ. – Պարսամեան վարժարանի յաջողութեան ազդակնե՞րը:

Պ. – Մենք՝ վարչութիւն եւ Տնօրէնութիւն, սկիզբէն ի վեր Պարսամեանի ա– չակերտներուն յաջողութիւնը ապահովող, լաւագոյն դաստիարակութեան եւ կրթութեան ճեւերը փնտռած եւ կիրարկած ենք, բայց երբեք չենք բաւականացած մեր աշխատանքով. այլ, միշտ կը ձգտինք կատարելութեան: Սիրով ունկընդրած ենք քննադատութիւնները, մըրցադրելու համար մեր թերութիւնները: Երբ կը տեսնենք մեր շրջանաւարտներուն յաջողութիւնը միջնակարդի մէջ, ինչ որ տարիներէ ի վեր ստուդուած է, այո՛ կրնանք ըսել թէ Պարսամեան վարժարանը ուղիղ ճամբու վրայ կ'ընթանայ եւ յաջողած է իր պարտականութեան մէջ:

Հ. – Վարժարանին կարիքները ապահովո՞ղ նեցուկներ կա՞ն:

Պ. – Պարսամեան վարժարանի վարչութիւնը ամբողջովին յանձն առած է այս հոդը: Բոլորս ալ դիտենք թէ, դպրոցին կարիքները մեծամասնութեամբ կ'ապահովուին չնորհիւ մեծ բարերարուհի Տիկին Պարսամեանի եւ Պարսամեան հիմնարկին բերած որոշ դումարին. առաւել՝ մեր ազգասէր համայնքին առատաձեռն նուիրատուութիւններուն:

Հ. – Ցայտնի է որ այլեւս վարժարանը ճանչցուած է իբր "լաւ վարժարան" մը եւ կը վայելէ Նիսի հայութեան հանրակրաւիբ: Ուրեմն, բնական է որ տարւէ տարի աւելնայ անոր աշակերտութեան թիւը: Բայց երբ յառաջիկային դիմումներու թիւը գլէ անցնի սահմանաւածը, արդեօք դպրոցի մատակարար մարմինները այդ ուղղութեամբ կարգադրութեան մը մասին կը խորհի՞ն:

Պ. – Եթէ այդպիսի կացութեան դէմ դտնուին, հասկնական է որ կարզադրութիւն մը խորհին: Այդ պարագային մանկապարտէզը երկու դասարանի կրնայ վերածուիլ եւ նախակրթարանի քաժնին ալ մի քանի դասարաններ կրնան աւելցուիլ:

Հ. – Փրանսայի տարածքին հետզհետէ ամէնօրեայ վարժարաններ կը բացուին որոնց մասին կը տեղեկանանք՝ Հայ մամուլէն: Ձէ՞ք խորհիր որ այս երեւոյթը միջվարժարանային յարաբերութիւններու կարիք մը կը ստեղծէ: Այս առընչութեամբ կարելի չէ՞ լուրջ ձեռնարկի մը յառաջապահը ըլլալ:

Պ. – Շատ արդիւնաբեր կրնայ ըլլալ, ուսուցիչներուն ունեցած մանկավարժական փորձառութիւնները իրարու փոխանցումի դաշտավարականով: Սակայն, այսպիսի ձեռնարկ մը դիւրին չէ կազմակերպել, մեծ աշխատանքի, ժամանակի եւ մանաւանդ նիւթականի կարօտ է:

Հ. – «Ցառաջ»էն կը տեղեկանանք թէ "Բարեւ Արեւ" հրատարակչականը հրապարակ հանած է զոյգ գրքոյկներով ու խտացեալ սալով երրորդդասարանի կրնայ վերածուիլ եւ նախակրթարանի քաժնին ալ մի քանի դասարաններ կրնան աւելցուիլ:

Հ. – Ֆրանսայի տարածքին հետզհետէ ամէնօրեայ վարժարաններ կը բացուին որոնց մասին կը տեղեկանանք՝ Հայ մամուլէն: Ձէ՞ք խորհիր որ այս երեւոյթը միջվարժարանային յարաբերութիւններու կարիք մը կը ստեղծէ: Այս առընչութեամբ կարելի չէ՞ լուրջ ձեռնարկի մը յառաջապահը ըլլալ:

Պ. – Շատ արդիւնաբեր կրնայ ըլլալ, ուսուցիչներուն ունեցած մանկավարժական փորձառութիւնները իրարու փոխանցումի դաշտավարականով: Սակայն, այսպիսի ձեռնարկ մը դիւրին չէ կազմակերպել, մեծ աշխատանքի, ժամանակի եւ մանաւանդ նիւթականի կարօտ է:

Հ. – «Ցառաջ»էն կը տեղեկանանք թէ "Բարեւ Արեւ" հրատարակչականը հրապարակ հանած է զոյգ գրքոյկներով ու խտացեալ սալով երրորդդասարանի կրնայ վերածուիլ եւ նախակրթարանի քաժնին ալ մի քանի դասարաններ կրնան աւելցուիլ:

«Ո՞Վ ՄԵԾԱՍՔԱՆՉ ԴՈՒ ԼԵՋՈՒ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Այս գրութիւնս կ'ուզեմ սկսիլ մանրավէպով մը:

Աթոռավայրին մէջ՝ գիւղացիները, ամրան կէսօր մը ծառերու չուքին խումբ – խումբ նստած՝ լրենց ճաշը կ'ուտեն: Բոլորն ալ նոյն բաները բերած են տունէն՝ լաւաշ հաց եւ տիկի պանիր, որ այդ շրջանի բնակիչներուն ամէնօրեայ ուտելիքն է ընդհանրապէս:

Հեռուէն՝ գինեալ ձիաւոր մը կու գայ եւ հետաքրքրուելով կը մօտենայ մշակներուն ու բարեւ – Աստուծոյ բարինէն վերջ, կը նկատէ, որ բոլորն ալ նոյն բաները կ'ուտեն՝ լաւաշ հաց եւ տիկի պանիր: Կը զարմանայ եւ հարց կու տայ թէ ինչո՞ւ նոյն բաները բերած ըլլալով հանդերձ, զատ – զատ նստած կ'ուտեն, քանի որ բոլորն ալ նոյն գիւղին բնակիչներն են՝ նոյն արտին մէջ աշխատող:

Չինեալ անցորդը անոնց կը թելադրէ սեղանները միացնել ու ամէնքը միասին ճաշել, ինչ որ աւելի տրամաբանական էր:

Գիւղացիները, անճամբ՝ կը համակերպին հրամանին ու կը միացնեն սեղանները, բայց առաջին պահու լրենց տրամադրութիւնները կորսնցուցած: Սակայն, զարմանքնին չի տեւեր երկար, որովհետեւ ամէնքն ալ կը սկսին ուտել ինչպէս որ ուտելիքնին էր:

Ձիաւորը կը հեռանայ՝ մտածելով թէ ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ որ նոյն բաները ուտող մարդիկ չկրնան միասին ճաշել:

Ես ալ նոյն զգացումներուն տէր եղայ, երբ Տիկնանց յանձնախումբին հետ, որ իրականացուցած է հայերէնի միօրեայ դասընթացքներ:

Պ. – Ամէօրեայ, միօրեայ այս 2 հաստատութիւնները իրարմէ բոլորովին անջատ կ'աշխատին, բայց նոյն նպատակին հասնելու համար: Մենք մեր շրջանաւարտները կ'ուղղենք դէպի Միօրեայ որպէսզի բոլորովին չփրցնեն լրենց կապերը հայ դպրոցին հետ եւ տարիներէ ի վեր լրենց տրուած հայ լեզուի եւ մշակոյթի դիտելիքները կարենան չարունակել ստանալ հայկական մթնոլորտի մը մէջ:

Հ. – Հայերէնէ եւ փրանսերէնէ զատ անգլերէնի ուսուցումը ի՞նչպէս կ'ապահովուի:

Պ. – Պետական ծրագրին համեմատ, օտար լեզուի դասերը կը սկսին նախակրթարանի երրորդ դասարանէն եւ չափաքը մէկուկէս ժամ են միայն: Երբ, տեսանք մեր աշակերտներուն անգլերէնի դժուարութիւնը դոլէճի մէջ, խորհեցանք Զորեքշաբթի առաւօտները՝ կրթական ծրագրէն դուրս, աւելցնել անգլերէն դասընթացքներ (սկսելով մանկապարտէզի վերջին դասարանէն): Այս դործունէութիւնը կը տեւէ երկու տարիէ ի վեր, ներկայիս շատ յստակ է մեր աշակերտներուն վրայ տեսնուած դրական փոփոխութիւնը:

Հ. – Իրքեւ ծնորհի՞ւ...

Պ. – Նորութիւն ըլլալով կրնանք ըսել, մեր տեղեկագիտութեան դասընթացքները: 2001 – 2002 տարեշրջանին, վարչութեան չանքերով, դպրոցին մէջ բացինք տեղեկագիտութեան համար յատուկ սրահ մը, որ կը պարունակէ 8 հատ համակարգիչ եւ բոլորն ալ կապուած են համացանցի: Մանկապարտէզէն սկսեալ մինչեւ հինգերորդ դասարան, չափաքը երկու ժամ ծրագրին զանազան նիւթերը կ'աշխատուին համակարգիչի միջոցաւ: Մենք մեր տրամադրութեան տակ ունինք նաեւ այս դիտութեան մասնագէտ ճարտարագէտ մը, որ կը բերէ յաւելեալ դիտութիւն թէ՛ աշակերտին, թէ՛ ուսուցիչին:

Հ. – Իբր վերջին խօսք...

Պ. – Ցանուն Պարսամեան վարժարանի վարչութեան եւ գործակիցներուս, կը յայտնեմ խորին չնորհակալութիւն, որ խորհեցաք հարցազրոյցով մը մօտէն ծանօթացնել Նիսի մեր Պարսամեան վարժարանը:

Տեսակցութիւն՝
Վ. ԱՃԷՄԵԱՆ

մանալիօրէն, բոլորին ալ ախորժակը կը փախի կարծիք ու պատասխանները վար չեն երթար: Զինեալ ուղեւորը կը չարուրնակէ իր ճամբան ու երբ կ'անհետանայ, չուարած դիւղացիները մէկը կը դառնայ միւսներուն ու կ'ըսէ.— «Ընկերը, նե՛ր, գէշ մը եկաւ եւ իր դէչութիւնը ըրաւ մեր բերնին համը փախցնելով: Թող նորէն ամէն մարդ իր հացն ու պանիրը ճանչնայ եւ այնպէս ուտէ»:

Ահա քանի ութսուն տարիէ ի վեր, դործածուած չեչտաւորումէն ու բարբառէն զատ՝ ուղղագրական եւ քերականական համակարդն ալ անջատուած է Հապատանի եւ Սփիւռքի միջեւ, բաժանում մըն ալ ստեղծելով Սովետահայերու եւ Պարսկահայերու միջեւ, հակառակ երկուքին ալ Արեւելահայ կոչուելուն: Իսկ անհեթեթ կոչուելու չափ արտառոցը այս վերջին երկուքին միջեւ՝ գործածած ուղղագրութեան տարբերութիւնն է, որ տարեւին կը մնայ առկայ եւ... բարբառական, երբ առաջին օրերուն՝ «եւ» կը գրուէր «յեվ» ըլլալով, իսկ «որ»ը՝ «վոր» ու տակաւին նման բազմաթիւ դայթակղեցուցիչ ձեւեր ու տարաղներ՝ ընթացիկ լեզուի գործածութեան ժամանակ:

Սովետական վարչաձեւի օրով, Հայ Գրականութիւնը, Մշակոյթն ու Արուեստները, պէտք է խոստովանիլ որ անհամար բարիքները վայելեցին անոր՝ ենթարկուած անասելի չարիքներուն ու պատուհասներուն կողքին, ինչպէս դիտել կը տրուէին այդ վարչաձեւին օրով բնաջնջուած Հայ մտաւորականներուն եւ արուեստագէտներուն, որոնց անուանակերը դժբախտաբար կը դլխին — կ'անցնէին Ս. Աչխարհամարտի Մեծ Եղեռնին անհետացող մտաւորականներու թիւը:

Այսօր, երբ աւելի քան տասը տարի անցած է այդ վարչաձեւին տակ ապրուած դառնահամեղ օրերու վրայէն՝ Զարենցէն, Զապէլ Եսայեանէն, Երուանդ Թոլայեանէն (կավռօչ) մինչեւ հայ մըտաւորականներն ու արուեստագէտները, մինչեւ մեծ եւ անմոռանալի եղերապախտ բանաստեղծը՝ Պարոյր Սեւակը, մեզի կը մնայ առաջին առթիւ չարժման անցնիլ «վնասին ո՛ր կողմէն որ դառնաս՝ չահ է»ի սկզբունքով եւ յօդուածին սկիզբը արուած օրինակով՝ — Գէչ մը իր դէչութիւնը ըրաւ, թող ամէն մարդ իր հացն ու պանիրը ճանչնայ եւ ա՛յնպէս ուտէ—, վերադառնալ մեր հարազատ ինքնութեան ու չարունակել Մեսրոպեան Ուղին, աւելի հպարտ ու բարձրաձայն երդելու համար՝ «Ո՛վ մեծասքանչ դու Լեզու...»:

«Ակօս»
Յունուար 17

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍԻ ՁԱԽԸ

Փետրուար 16-ին տեղի կ'ունենայ Կիպրոսի նախագահական ընտրութիւնը եւ այն տպաւորութիւնը կայ, ի յառաջադունէ, որ միեակ ապահով եւ նախատեսելի արդիւնքը ձախի պարտութիւնն է:

Ձախը, որ ներկայիս ընդդիմութեան մէջ է իր թեկնածուն չունի եւ ոչ մէկ թեկնածու կրնայ գինքը ներկայացնել: Այս երեւոյթը նորութիւն չէ, ինչպէս կը բացատրէ Փանայոտիթիս Թանասա, Աթէնքի Թօ Վիմայի մէջ, Մակարիոս Արք.էն մինչեւ նախկին նախագահներ՝ Սփիրոս Կիւփրիանու եւ Ժորժ Վասիլիու (բոլորն ալ ընտրուած ձախի նեցուկով), կիպրացի յառաջդիմականները վախն ու նեն որ գիրենք ներկայացնէ իրենց չարքերէն եւած թեկնածու մը, այն պատրուակով որ պայմանները հասուն չեն: Այսօր, Աչխատաւորականներու յառաջդիմական կուսակցութիւնը (նախկին համայնավար), որ համեմատական մեծամասնութիւն մը ունի, անդամ մը եւս ներկայացուցիչ ընտրած է ազգայնական մը՝ Թասոս Փափատոփուլոս: Սոցիալ — Դեմոկրատ Շարժումը, ինք ալ որոչած է մաս կազմել այդ համախմբումին, որ ամբողջ ձախը կը ներկայացնէ: Լրագրողը կը ճչդէ որ ձախի այդ պարտութիւնը, միայն ընտրական բնոյթ ունենալ չունենայ այլեւ գաղափարական եւ խորհրդանչական: Արդարեւ, ցարդ, Նիկրոս ազգային միասնականութեան պատկերը կը պարզէր: Վերջին քառասնամեակին, կղզիին բաժանման հարցը, թմերցուցիչէն պէս գործեց, արդարացում մը տուաւ խուսափելու համար որեւէ ճակատումէ, մէկ կողմէ, բայց, նաեւ քաղաքական եւ կամ մշակութային դեմքերէ: Միաժամանակ, դրաւեալ չերնի վրայ: Միաժամանակ, դրաւեալ չերնի վրայ: Մինչ ամէն ինչ կը մնայ առկայ եւ... բարբառական, երբ առաջին օրերուն՝ «եւ» կը գրուէր «յեվ» ըլլալով, իսկ «որ»ը՝ «վոր» ու տակաւին նման բազմաթիւ դայթակղեցուցիչ ձեւեր ու տարաղներ՝ ընթացիկ լեզուի գործածութեան ժամանակ:

Սովետական վարչաձեւի օրով, Հայ Գրականութիւնը, Մշակոյթն ու Արուեստները, պէտք է խոստովանիլ որ անհամար բարիքները վայելեցին անոր՝ ենթարկուած անասելի չարիքներուն ու պատուհասներուն կողքին, ինչպէս դիտել կը տրուէին այդ վարչաձեւին օրով բնաջնջուած Հայ մտաւորականներուն եւ արուեստագէտներուն, որոնց անուանակերը դժբախտաբար կը դլխին — կ'անցնէին Ս. Աչխարհամարտի Մեծ Եղեռնին անհետացող մտաւորականներու թիւը:

Այսօր, երբ աւելի քան տասը տարի անցած է այդ վարչաձեւին տակ ապրուած դառնահամեղ օրերու վրայէն՝ Զարենցէն, Զապէլ Եսայեանէն, Երուանդ Թոլայեանէն (կավռօչ) մինչեւ հայ մըտաւորականներն ու արուեստագէտները, մինչեւ մեծ եւ անմոռանալի եղերապախտ բանաստեղծը՝ Պարոյր Սեւակը, մեզի կը մնայ առաջին առթիւ չարժման անցնիլ «վնասին ո՛ր կողմէն որ դառնաս՝ չահ է»ի սկզբունքով եւ յօդուածին սկիզբը արուած օրինակով՝ — Գէչ մը իր դէչութիւնը ըրաւ, թող ամէն մարդ իր հացն ու պանիրը ճանչնայ եւ ա՛յնպէս ուտէ—, վերադառնալ մեր հարազատ ինքնութեան ու չարունակել Մեսրոպեան Ուղին, աւելի հպարտ ու բարձրաձայն երդելու համար՝ «Ո՛վ մեծասքանչ դու Լեզու...»:

«Ակօս»
Յունուար 17

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍԻ ՁԱԽԸ

Փետրուար 16-ին տեղի կ'ունենայ Կիպրոսի նախագահական ընտրութիւնը եւ այն տպաւորութիւնը կայ, ի յառաջադունէ, որ միեակ ապահով եւ նախատեսելի արդիւնքը ձախի պարտութիւնն է:

Ձախը, որ ներկայիս ընդդիմութեան մէջ է իր թեկնածուն չունի եւ ոչ մէկ թեկնածու կրնայ գինքը ներկայացնել: Այս երեւոյթը նորութիւն չէ, ինչպէս կը բացատրէ Փանայոտիթիս Թանասա, Աթէնքի Թօ Վիմայի մէջ, Մակարիոս Արք.էն մինչեւ նախկին նախագահներ՝ Սփիրոս Կիւփրիանու եւ Ժորժ Վասիլիու (բոլորն ալ ընտրուած ձախի նեցուկով), կիպրացի յառաջդիմականները վախն ու նեն որ գիրենք ներկայացնէ իրենց չարքերէն եւած թեկնածու մը, այն պատրուակով որ պայմանները հասուն չեն: Այսօր, Աչխատաւորականներու յառաջդիմական կուսակցութիւնը (նախկին համայնավար), որ համեմատական մեծամասնութիւն մը ունի, անդամ մը եւս ներկայացուցիչ ընտրած է ազգայնական մը՝ Թասոս Փափատոփուլոս: Սոցիալ — Դեմոկրատ Շարժումը, ինք ալ որոչած է մաս կազմել այդ համախմբումին, որ ամբողջ ձախը կը ներկայացնէ: Լրագրողը կը ճչդէ որ ձախի այդ պարտութիւնը, միայն ընտրական բնոյթ ունենալ չունենայ այլեւ գաղափարական եւ խորհրդանչական: Արդարեւ, ցարդ, Նիկրոս ազգային միասնականութեան պատկերը կը պարզէր: Վերջին քառասնամեակին, կղզիին բաժանման հարցը, թմերցուցիչէն պէս գործեց, արդարացում մը տուաւ խուսափելու համար որեւէ ճակատումէ, մէկ կողմէ, բայց, նաեւ քաղաքական եւ կամ մշակութային դեմքերէ: Միաժամանակ, դրաւեալ չերնի վրայ: Մինչ ամէն ինչ կը մնայ առկայ եւ... բարբառական, երբ առաջին օրերուն՝ «եւ» կը գրուէր «յեվ» ըլլալով, իսկ «որ»ը՝ «վոր» ու տակաւին նման բազմաթիւ դայթակղեցուցիչ ձեւեր ու տարաղներ՝ ընթացիկ լեզուի գործածութեան ժամանակ:

Սովետական վարչաձեւի օրով, Հայ Գրականութիւնը, Մշակոյթն ու Արուեստները, պէտք է խոստովանիլ որ անհամար բարիքները վայելեցին անոր՝ ենթարկուած անասելի չարիքներուն ու պատուհասներուն կողքին, ինչպէս դիտել կը տրուէին այդ վարչաձեւին օրով բնաջնջուած Հայ մտաւորականներուն եւ արուեստագէտներուն, որոնց անուանակերը դժբախտաբար կը դլխին — կ'անցնէին Ս. Աչխարհամարտի Մեծ Եղեռնին անհետացող մտաւորականներու թիւը:

Այսօր, երբ աւելի քան տասը տարի անցած է այդ վարչաձեւին տակ ապրուած դառնահամեղ օրերու վրայէն՝ Զարենցէն, Զապէլ Եսայեանէն, Երուանդ Թոլայեանէն (կավռօչ) մինչեւ հայ մըտաւորականներն ու արուեստագէտները, մինչեւ մեծ եւ անմոռանալի եղերապախտ բանաստեղծը՝ Պարոյր Սեւակը, մեզի կը մնայ առաջին առթիւ չարժման անցնիլ «վնասին ո՛ր կողմէն որ դառնաս՝ չահ է»ի սկզբունքով եւ յօդուածին սկիզբը արուած օրինակով՝ — Գէչ մը իր դէչութիւնը ըրաւ, թող ամէն մարդ իր հացն ու պանիրը ճանչնայ եւ ա՛յնպէս ուտէ—, վերադառնալ մեր հարազատ ինքնութեան ու չարունակել Մեսրոպեան Ուղին, աւելի հպարտ ու բարձրաձայն երդելու համար՝ «Ո՛վ մեծասքանչ դու Լեզու...»:

«Ակօս»
Յունուար 17

ՔԱՓԱՐ ԱՐԱՒԵՏՔ

ԳԼՕՏ ԶԱՄԻՉԵԱՆ
ԳԱԳԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Գագիկ Մուրատեան քամանչայի մեծ վարպետ մը կը նկատուի իր երկրին մէջ եւ Գլօտ Զամիչեան ալ գոնէթպասիթ: Մէկը աւանդական երաժչտութեան կապուած, միւսը՝ յանպատրաստից երաժչտութեան:

Երկու նուագարաններ որոնք իրարու երբեք չեն հանդիպած: Կը հանդիպին նորաղանդէսի մը ընթացքին Հինդչաբթի, Յունուար 30, ժամը 19—ին

Atelier / Studio Gmem
15, rue de Cassis,
13008 Marseille

ՄԱՄՈՒԼ

«LE COURRIER DES PAYS DE L'EST»*

La Justice en Arménie

Վերոնչեալ պարբերականին 2002 Սեպտեմբերի թիւին մէջ, Մարդկային Իրաւանց Միջազգային Դաչնակցութեան քարտուղարին կ'գրէր՝ Ֆիլիփ Գալֆայեան, չահեկան յօդուած մը ստորագրած է, ուր ձեռնհասօրէն կը ներկայացնէ Հայաստանի արդարադատութեան դրութիւնը, հաստատած օրէնքները, անոնց կիրարկումը, դատական գործընկերակերպը, սահմանադրական եւ օրէնդրական բարեփոխումներ եւ այլն, եւ այլն:

* 29, quai Voltaire, 75344 Paris Cedex 07

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

7

Թեւիս վրայ կը զդամ մինչեւ անդամ ձեռքի մը ճնշումը. «Տուէք տեղս հարազատները եւ դուք ալ ինձ հետ եկէք»...

Բայց ոչ, մարդը չատ հեռուէն կը քալէ. ան միայն կ'ուզէ իմանալ թէ ո՞ւր կ'երթամ, թէ կրնա՞յ իմ միջոցովս նոր որսի մը վրայ ձեռք դնել:

Գայի ամէն օրուան տեղը, Նշան—Թաչի քարերը: Մարդը մօտակայ սրճարանի մը առջեւը նստեցաւ ու սկսաւ «նարկիլէ» ծխել:

Ջարին վրայ նստած՝ ես ա՛լ աւելի անձկութեամբ կը նայէի դէպի հեռուն, ծովը: Գուցէ պիտի երեւային վերջապէս ազատարար նաւերու ծուխերը, յոյս մը բերելու համար ինձ եւ ինձ պէս հազարաւորներուն: Նաւատորմի ծխնելոյզներէն ելած սեւ ծուխը ինձ պիտի երեւար լուսաւոր կամարի մը նման: Բայց ոչի՛նչ, միչտ ոչի՛նչ վոսփորի վրայ, եւ վոսփորին այն կողմը:

Շուրջս կը նայիմ: Մօտաւորապէս քսան փոքրիկ կառքեր կան, որոնց մէջ երախաներ կամ կը քնանան կամ կեանքին նոր բացուած աչքերով կը դիտեն նստողները, անցնողները: Ուրիչներ, աւելի մեծ, կը խաղան իրենց մօր կամ դայեակներուն հսկողութեան տակ: Մեծ թուով թրքուհիներ, երեսնին բացած, որովհետեւ հոն զանուողները բոլորը կիներ են, կը ծխեն ուրախ խօսելով: Թրքուհին չատ կը սիրէ բնութեան գեղեցկութիւնները, ան չատ կը սիրէ խօսիլ սիրոյ վրայ:

Կը դիտեմ այդ կիներու ուրախ արտայայտութիւնները, անոնց լեցուն դէմքը, եւ խղճի խայթի պէս բան մը կ'արթննայ մէջս: Չէ՞ որ քիչ առաջ օտար նաւատորմիղը տեսնելու համար աչքերս անձկութեամբ յառեր էի դէպի ծովը: Եթէ այդ նաւերը դան, պիտի դադրին այս ծխնելոյզները, պիտի դալիանան այդ վարդ երեսները: Իրաւունք ունի՞մ այդպիսի անզութ բան մը բաղձալու:

Վիրաւոր սիրտս է որ կը պատասխանէ ինքս ինձ տուած հարցումներուս: — «Այդպիսի փափաք մը պիտի ունենայի՞ր, եթէ երբեք այդքան դուրդուրանքով կապած բոյնդ չքանդէին, եթէ դուն քու վրադ չզդայիր ոտիկանի մը նայուածքը եւ յարատեւ վտանգը սիրելիներուդ կեանքի մասին: Երբե՛ք»:

Կը դառնամ դէպի Թրքուհիները ու մտքիս մէջէն կ'ըսեմ անոնց.

«Նոյնիսկ եթէ դան անոնք, ապատարանները, որոնց անձկութեամբ կը սպասեմ, անոնք չպիտի վարուին ձեզ հետ այնպէս, ինչպէս դուք վարուեցաք մեզ հետ: Անոնք չպիտի մտնան ձեր տները եւ խարեբայութեամբ չպիտի տանին ձեր սիրոյ սիրելիները: Շարունակեցէք ձեր սիրոյ պատմութիւնները եւ ծիծաղեցէք: Բայց ես իրաւունք ունիմ սպասելու, յուսալու, իրաւունք ունիմ ձեզ պէս ուրախ եւ առողջ ըլլալ ուզելու. իրաւունք ունիմ, վերադարձիս սիրելիս դտնելու անյապաղելի փափաքն ունենալու ձեզի պէս, ձեզի պէս»:

Կը նայիմ քնացող փոքրիկին: Բաց օդին մէջ աւելի որոշ է, որ անոր փոքրիկ սիրտն դէմքը աւելի փոքրացեր է: Ան դուռատ է եւ այնպէս պաչտպանութեան կարօտ երեւոյթ մը ունի, որ ոտքի կ'ելլամ՝ կարծես աներեւոյթ թշնամի ուժերու ըսելու — «ես հոս եմ»:

Վերադարձս եղաւ աւելի տխուր քան ուրիչ օրեր: Կ'երթայի քչելով կառքը, վրաս կը զդայի ինձ հետեւող ոտիկանի նայուածքը: Կ'երթայի պարապ տունս, ուր ոչ ոք ինձ չէր սպասեր, ընդհակառակը, հոն չէին ուզեր իսկ որ ես վերադառնայի...

Յաջորդ օրը քաջութիւն չունեցայ դուրս ելլելու: Նախորդ օրուան մղձաւանջը կրկին ապրելու ուժը չունէի: Այդ օրը անկիւնի ոտիկանը տեղէն չշարժեցաւ:

Ես ինձ կը մեղադրէի վախկոտութեանս համար: Տղաս օդէ եւ արեւէ կը զրկեմ, իմ հանդիստիս համար, կ'ըսէի, իսկ ամէն բանէ առաջ իր առողջութիւնն էր կարեւոր:

Պէտք էր կրկին դուրս դալ, պէտք էր մանաւանդ ինձ բախտակից միւս կիները տեսնելու ճար մը դտնալ, ծանօթանալ անոնց կեանքին, անոնց մտահոգութիւններու հետ եւ միասին որոչում մը վերցընել այս կրակէ օղակէն դուրս դալու համար:

Պատշգամէն կը նայիմ դէպի փողոցի անկիւնը: Մարդ չկայ: Ուրեմն, պիտի կրնամ այսօր ծրագիրներս գործադրել: Չէի կրնար ուղղակի մէկու մը տունը երթալ՝ չվտանգելու համար զինքը, բայց կրնայի, չէզոք տեղ մը, օրինակ, եկեղեցի երթալ, ծառային միջոցաւ տիկին Արաքսին կամ տիկին Մարիամը կանչել եւ ծանօթանալ իրենց կացութեան եւ առհասարակ Պոլսոյ մէջ անցած դարձածին:

Դեռ անկիւնը չէի դարձած՝ դաղտնի ոստիկանը մէջտեղ ելաւ, կարծես դէտնին տակէն: Ինչ վերջը ուրիչ մը միացաւ իրեն:

Ուղղակի քովէս կը քալէին:

— Ի՛նչ սիրուն տղայ է, — ըսաւ մէկը՝ տղաս ցոյց տալով:

— Մայրը աւելի սիրուն է, — պատասխանեց միւսը՝ լկտիօրէն ինձ նայելով:

Կը չարունակեմ ճամբաս, բայց կը ըզդամ, որ կրկնակ պատճառներով կը հետապնդուիմ: Նախ՝ իբր քաղաքական դործնէչէի կին եւ յետոյ՝ պարզապէս իբր կին:

Մտքիս մէջ հազար ու մի ծրագիրներ կ'անցնէին, որոնցմէ ոչ մէկը չէի կրնար դործադրել: Ո՞ւր կրնայի երթալ այս «չքամխրով»: Այս մարդիկը պիտի մըտնային նոյնիսկ եկեղեցի, տեսնելու համար թէ որո՞ւ հետ կը խօսիմ:

Վարսայարդարի մը խանութէն կ'անցնէի: Ցանկարծ կանդ առի, տղաս դրկեցի ու ներս մտայ:

Մարդը չփոթուած վիճակս տեսնելով չէր դիտեր թէ ի՞նչ կ'ուզեմ. մազե՞րս յարդարել, անուչահոտութի՞ւն, օճա՞ռ դնել:

(Շար. 20)

Այրի Տիկին Արշալոյս Խաչիկեան,

Տէր եւ Տիկին Ժան–Փիէր Խաչիկեան,

Պ. Կապրիէլ Խաչիկեան,

ինչպէս նաեւ Զարաճեան, Սեմերճեան եւ Փենիշըն ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա–մուսնոյն, հօր եւ աղգականին՝

ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 23–ին, 96 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 30, ժամը 10–ին Փարիզի Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէրի Հին գերեզմանատունը, rue du Ménil:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

25, ave. de St-Ouen, 75018 Paris

«ՅԱՌԱՋ» _ Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Խաչիկեանին եւ զաւակներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միքայէլ Ճանիկեանի *մահուան տարին*, Պր. Գրակ Ղազարեան 50 Եւրօ կը նուիրէ Իսիկ Թարգմանչաց վարժարանին (ատոնք՝ «Յառաջ»էն) եւ 50 Եւրօ «Յառաջ»ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսաւորութեան ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին
իր հերթական հանդիսման
որ տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 12, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրպաշեան» *սրահին մէջ*
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES
DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND

Renseignements :
Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

INFORMATIONS ARTISTIQUES

HASMIG SURMELIAN

Dimanche 2 février à 16h30

Fresnes, Ferme de Cottinville,
Grande Dîmière
(41, rue Maurice Ténine, Fresnes)

Concert symphonique :
Jean-Jacques Werner : Premier concerto pour piano et orchestre (création);
Hasmig Surmelian, piano.

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

(Շար. Ա. էջէն)

նէութեանց»: Ա,յս գործունէութեանց մէջ են նախկին Խորհրդային Միութենէն գաղթած Հրեաներու համարկումը եւ ապրուստներու պատրաստութիւնը:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ հիւսիս _ արեւելեան թրիփուրա նահանգին մէջ, տասնեակ մը տոկի սպաննուած է տեղւոյն անջատողականներուն կողմէ:

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ Նիւ _ Եորքի մէջ համակարգիչին դէմ նոր մրցաշարքի մը ձեռնարկած է: Առաջին խաղը խաղացած է Յունուար 26–ին, սպիտակ քարերով եւ 3 ժամ 40 վայրկեանի հանդիսումէ մը ետք յաղթած համակարգիչին: Նկատուած է որ ախոյեանը փոխած է վեց տարի առաջ «Տիւի պլուս» անուն համակարգիչին դէմ իր խաղին մարտավարութիւնը եւ խաղացած է սովորական մրցակիցներուն կիրարկած յարձակողական թէքնիքով:

ԼՈՍ _ Անճլիսի մէջ, 15 եւ 20 տարեկան երկու եղբայրներ խոստովանած են որ, ներշնչուելով հեռատեսիլի յայտագրէ մը՝ «Սուիրանօններըը» պլխատած են եւ թեւերը կտրած իրենց մօր, ապա, ծաղած ճամբու եզրին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազգերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
JEUDI
30 JANVIER
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·611 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·611

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 28 / 29)

ՔՈՔ ՏՒՎՈՒԱՐ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲՈՒԻՆ ՅՈՅՑԵՐ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ ՊՈՒՇԸ...

Պաստառները խօսուն են՝ Շիրաք ոճրագործ մըն է, Շիրաք ահաբեկիչ մըն է, Շիրաք մարդասպան մըն է: «Երիտասարդ Հայրենասէրները» իրենց յոյսերու ընթացքին Ֆրանսան կը նկատեն իրենց կեանքի մեկ պատասխանատուն եւ կը բացագանչեն՝ «Պուշ, օգնէ՛ մեզի»:

Շիրաք հրաւիրեց նախագահ Կապկպօն որ յարգէ իր յանձնառութիւնները, բայց, ծանօթ է որ այս վերջինը Փարիզէն Ապիճանի վերադարձին, տարբեր ըեզու դրծածեց եւ ստորագրուած համաձայնագիրը «առալարկները» որակեց: Նոյն յայտարարութիւնը ըրաւ Ներքին նախարարը Յունուար 28–ին, չեչտելով թէ փաթիի համաձայնագիրը չեղեալ է: Իւուռեան դիմեալ ուժերը յուշագիր մըն ալ ղրկած են նախագահ Կապկպոյի, ուր կ'ըսեն թէ բացառիկապէս կը մերժեն ըմբոստներուն ձգել Պաշտպանութեան եւ Ներքին նախարարութիւնները, ինչ որ նախատեսուած էր Փարիզի համաձայնագրով:

Ֆրանսա որոշած է ամրապնդել իր քաղաքիներուն (16·000) պաշտպանութիւնը, բայց, մթնոլորտը չատ րարուած է եւ բախումներու հետեւանքով, Յունուար 28–ին, 10 մեռեալ կար, Ապիճանի հիւսիսը Ակպովիլի մէջ, ուր կռիւները դէմ առ դէմ հանած են տարբեր համայնքներ: Ըստ ականատեսի մը, Ապպէյ համայնքի անդամներ քալած են մզկիթի մը վրայ եւ բախած Տիւրքաներու որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն այդ տեղ:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը չատ ծանր է եւ տեղւոյն Ֆրանսայիները վախի մէջ կ'ապրին, արդելափակուած իրենց տուներուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆԻ կուսակցութիւնը (Լիքուտ) յաղթեց երեսփոխանական ընտրութեան, ինչ որ անակնկալ մը չէր: Քնեսէթի (Խորհրդարան) 120 երեսփոխաններու վրայ, Լիքուտը ձեռք ձգեց 37 աթոռ, ինչ որ Շարոն կը նկատէ «պատմական» յաղթանակ մը: Աչխատաւորները մխայն 19 երեսփոխանով պէտք է գոհանան (նախապէս 26 էր իրենց թիւը), կը յաղթէ Շինուին, կեդրոն ազատական լաիք կուսակցութիւն մը, որ 6–էն 15 աթոռի կ'անցնի: Զարհչարհիչ պարտութիւն մը կրած է Մերէցը (խաղաղասիրական ճակ) որ 10–էն 6 աթոռի կ'իջնէ: Բայց եւ այնպէս, յաղթանակները մատակարարելը դիւրին չէ եւ Շարոն լուրջ դժուարութիւններ ունի իր կառավարութիւնը կազմելու համար: Յայտարարեց թէ համախմբման դահլիճ մը կ'ուզէ կազմել, բայց, որո՞ւ հետ: Ինք կ'ըսէ թէ պիտի չկրծծակցի ծայրայեղ աջին հետ, բայց, Մկցնա ալ (աչխատաւորական) կրկնեց թէ որեւէ ձեւով մաս պիտի չկազմէ կառավարութեան:

ՊՈՒՇ, ատանդական իր ճառին մէջ, Մխութեան կացութեան մասին, յայտարարեց թէ փաստեր ունի Պաղտատի կապերուն մասին Սվ – Քահիրայի հետ, չնորհիւ տեղեկատուութեանց սպասարկութիւններուն եւ բանտարկեալներու խոստովանութեանց: Արտաքին նախարարը այդ փաստերը Ապահովութեան Խորհուրդին պիտի ներկայացնէ Փետր· 5–ին: Յստակ է որ Պուշ իր պատերազմին հրամարելու որեւէ միտք չունի, ինչ ալ ըլլայ քննիչներու տեղեկատուութեան արդիւնքը: Պուշ յայտարարեց նաեւ որ 6 միլիառ տոլար պիտի տրամադրուի ահաբեկչութեան դէմ պայքարին եւ 10 միլիառ ալ սիտայի դէմ պայքարին: Բայց, իր բուն հարցը Իրաքն է եւ վճռած է հաչիւը մաքրել Սատամի, քանի ըստ իրեն՝ «Պաղտատի մենատէրը չապաշխարէր, ընդհակառակն, կը խարէ»: Ուաչինկթընի բազէներուն համար ալ, Ս· Հիւսէյնի հսկայ վտանգ մը կը ներկայացնէ երեք պատճառներով· – ա) Ի՛նատէ Ամերիկացիները, բ) ղէնք կը սիրէ, գ) կապ ունի ահաբեկչութեան հետ:

ՊՐԱՋԻԼԻ նոր նախագահը՝ Լուլա միօրեայ այցելութիւն մը ըրաւ Փարիզ, Յունուար 28–ին, որու ընթացքին հանդիպում ունեցաւ Շիրաքի հետ: Խօսակցութիւններու առեն, Ֆատեղվը ներկայացաւ տնտեսական զարգացման նոր մոտէլի մը, կը հաւատայ ազատ փոխանակութեան, բայց իրեն համար երկու չափ, երկու կչիռ չի կրնար ըլլալ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ քանի մը կազմակերպութիւններ, որոնց մէջ Հելսինքիի խումբը, կոչ մը ըրած են Եւրոպայի Խորհուրդի ժողովին, որպէսզի աչխատի վերջ տալու համար Զէչնիոյ պատերազմին: Կոչը կ'ըսէ· – «Աւելի քան ութ տարի է որ կը չարունակուի Զէչնիոյ պատերազմը: Մարդկային իրաւանց կոպիտ խախտումներ բազմաթիւ են, տասնեակ հազարաւոր մարդիկ սպաննուեցան, հարիւր հազարներ վիրաւորուեցան, տուրիչներ ստիպուեցան ազատի ճամբան բռնել»: Կրեմլինի հրաւէրը տահմանադրական հանրաքուէ մը կատարելու Զէչնիոյ մէջ, կը դատապարտուի որպէս որոշում մը որ հսկայ խոչընդոտ մը պիտի ստեղծէ համարաութեան քաղաքական լուծումին:

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԸ 164–ի դէմ 381 ձայնով քուէարկեց Սարքոզիի օրինագիծը լինչ կը վերաբերի ներքին ապահովութեան: Թեր քուէարկած են ԻԻ – ԷՄ – Փ–ն եւ ԻԻ - ՏԻ - ԼՖ-ը, դէմ քուէարկած են ընկերվարականները, համայնավարները եւ կանաչները: Ընդդիմութեան համար, այս օրինագիծը չափազանց խիստ է եւ երկդիմի:

«ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ խընդրելու պէտք չունի այն վայրագութիւններուն համար զորս գործած է ուկրաինացի ժողովուրդին դէմ Ստալինի օրով» յայտարարած է Մչակոյթի նախարարը՝ Շվիդկոյ: Նախարարը կնեւ կը գտնուէր «Ռուսաստանի Տարին Ուկրանիոյ մէջ» ծրագրի առթիւ եւ երբ հարցում եղած է իրեն թէ Ռուսաստան նեղողութիւն պիտի չինդրէ՞ 1933–ի այն սովին համար, որու հետեւանքով 8 միլիոն Ուկրանացի մեռած է, նախարարը պոհացած է ըսելով թէ Ռուսաստան կը յիչէ: Ըստ պատմաբաններու, 1933–ին Ուկրանիա սովի ենթարկուած էր, կոտրելու համար անկախութեան իր ձգտումները:

ԿԱԼԿԱԹԱՑի մօտ (Հնդկաստան) ճամբու արկածի մը հետեւանքով 44 մեռեալ եւ 13 ծանր վիրաւոր կար: Հանրակառք մը բախած է դիւրավառ ներկ վոխադրող

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Ա. ԿԻԼ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՈՒՐԱՑՈՒՄԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ ՖՐ. ՌՈՇՊԼՈՒԱՆԻ

Ինչպէս կը տեղեկացնէ Հայ Դատի Եւրոպայի դրասենեակը, Թուրքիոյ վարչապետը Ա. Կիւլ Յունուար 27–ին ելոյթ մը ունեցած է Սթրազպուրկ, Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովին համագումար նիստին: Վարչապետը դրաւատած է իր երկրին Եւրոպայի Խորհուրդին հանդէպ ստանձնած պարտաւորութիւններուն յարգանքը, յատկապէս մարդկային իրաւունքներու եւ փոքրամասնութիւններու պահպանութեան մէջ: Կրկնած է թէ Թուրքիա կը կիրարկէ չարչարանքի որեւէ թոյլտուութիւն մերժող քաղաքականութիւն մը: Ինչ կը վերաբերի ոչ – իսլամ կրօնական միաբանութիւններու կալուածային իրաւունքներուն, Կիւլ ըսած է թէ բարեփոխումները ընթացքի մէջ են, ապա յիչած է Թուրք ժողովուրդին բազմամչակութային եւ կրօնական լայնախոհութեան աւանդութիւնը: Եւ վերջապէս նչած է թէ քրտական չրջաններու մէջ վերցած է արտակարգ վիճակը եւ թէ բոլոր քաղաքացիներուն անխտիր կը վայելեն իրաւական նոյն երաչխիքները:

Հարցումներու բաժնին մէջ Զուիցերիայէն ընկերվարական Ա. Կրոս ուզած է պիտանալ Քիւրտերու ինքնավարութեան հարցին մասին· Կիւլ մերժած է ամէն տեսակի իւրայատկութիւն քիւրտ ժողովուրդին համար, ինքնութեան պահպանումի անունով պահանջները նոյնացնելով տարանջատութեան հետ:

Կրոսի չալորդած է Ֆրանսայի երեսփոխան Ֆ· Ռոչպլուան (ԻՒ – ՏԻ – ԼՖ), հարց տալով թէ ներկայիս երբ Թուրքիա վերանորոգութեան լուրջ կամք կը յայտնէ, մտադիր է յստակացնելու իր անցեալը, մասնաւորաբար Հայաստանի եւ հայ գաղութներու հետ յարաբերութիւնները մարդին մէջ, ընդունելով որ ցեղասպանութեամբ բնաջնջուած է իր հայ բնակչութիւնը: Ա. Կիւլի պատասխանը կրկնութիւն մը եղած է նախորդ իչխանութիւններու ժխտողական թեզերուն· ան ըսած է թէ պատերազմի չրջան էր, եւ այլն, մերժելով Թուրք պետութեան կողմէ բնաջնջումի որեւէ մտադրութիւն: Աւելցուցած ալ է թէ Թուրքիա կ'օգնէ Հայաստանի, որ կը հակառակի իր դրացիներուն հետ լաւ յարաբերութիւններու մչակումին: Եզրակացութիւնն ալ ինքնին ոչինչ ունի· հարկաւոր է ապագային ուղղուիլ եւ անցեալը մոռնալ:

ՊՈԼԻՍ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ Ք. ԵԱԼՉընի ՀԱՏՈՐը ՓՃԱՑՈՒՑԵՐ ԵՆ

Քէմալ Եալչընը Թուրք գրող մըն է որ 2000–ին «Սիրտս քեզմով կը խայտայ» խորագրուած հատոր մը հրատարակած էր: Զանազան մասերու բաժնուած հատորը կը մկկտեղէր Անատոլուի մէջ ցըրուած «զաղանի» Հայերու պարագաներ, 1915–էն վերապրող Քիւրտերու, Թուրքերու պատմածներ, Թրքացումի երեւոյթներ, և այլն, (տե՛ս՝ «Յառաջ», 2001, Մարտ 21–22 եւ 23–24/25): Հեղինակը, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Ակօս»ը, (Յունուար 24), յայտարարութիւն մը ղրկած է մամուլին, տեղեկացնելու համար թէ յիչեալ հատորը նոտարի ներկայութեան, պաշտօնապէս փճացուած է «վերէն տրուած հրահանգով մը»: Արդէն երկու տարի առաջ լոյս տեսած գործը չէ ցրուած, անվիճն մը ձգուած, ի վերջոյ անցեալ Յունիսին 2855 հատոր փճացուած է, թուղթ մանրելու մեքենայի մը բերանը տրուելով: Փճացումին մասին պաշտօնական տեղեկագիր մըն ալ պատրաստուած է որպէս փաստաթուղթ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԷՄԸ ԵՐՈՒՍԱղԷՄԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Իսրայէլի «Պատմութեան ընկերութեան» թերթը Օգոստոսի թիւին մէջ «Հայաստան, Հայաստան» խորագրուած 55 էջնոց յօդուած մը հրատարակած է. հեղինակն է Հայֆայի համալսարանի Հրէական պատմութեան ամպիոնէն վրոֆէսէօր Մինա Ռոզըն: Յօդուածին մէջ ան կը քննարկէ վրոֆէսէօր Վ. Տատըրեանի «Հայերու ցեղասպանութեան պատմութիւն»ը եւ տոքթոր Եաիր Օրոնի «Անտարբերութեան սովորականացումը» հատորները, անոնց հրատարակութենէն 7 տարի ետք:

Գողմնակալ յօդուածին մէջ Մ. Ռոզըն կ'ամբաստանէ Օրոնը որ մասնակի մոտեցում ցոյց տուած է եւ նկատի չէ առած Օսմանեան կայսրութեան տիրող տարբին ու ենթակայ ժողովուրդներու ցեղային յարաբերութիւնները: Իր համոզումով Հայերը իրենք դրդած են իրենց ճակատագրական վախճանը եւ իրենց ղեկավարները գիտակից էին թէ այդ ուղղութեամբ կը գործածեն իրենց ժողովուրդը: Մ. Ռոզըն մինչեւ այսօր ուսումնասիրած է Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հրեաներու պատմութիւնը. վերջերս հրատարակած է «Հրեաները Օսմանեան կայսրութեան եւ Պալքաններու մէջ» խորագրուած հատոր մը:

«Պատմութիւն» թերթին յօդուածով Մ. Ռոզըն ընդունելով հանդերձ թէ Վ. Տատրեան մեծ մասնագէտ մըն է, գայն կ'ամբաստանէ ընտրովի տրրիւններու գործածութեամբ: Կը կրկնէ թրքական թեզերը եւ յօդուածին ընթերցումը ցոյց կու տայ որ ան համադրում մըն է թրքական քննապաչտ հրատարակութիւններու: Երբեմն, մինչեւ իսկ բառացիօրէն կրկնուած են թրքական տեսակէտ արտայայտող տողեր, պարզապէս երբայերէնի թարգմանուելէ ետք: Ընդհանուր եզրակացութիւնը եւ չեչտուած միտքը այն է թէ հայկական ղեկավարութիւնը պատասխանատուն է իր ժողովուրդին կոտորածներուն եւ ցեղասպանութեան:

Մ. Ռոզընի յօդուածը բուռն քննադատութիւններու թիրախ եղած է, զանազան գրութիւններու միջոցով: «Պատմութիւն» պարբերաթերթը որ կը հրատարակուի Իսրայէլի Գիտութեան, մշակոյթի եւ մարմնամարզի նախարարութեան կողմէ, ցեղասպանութեան մասին ակադեմական գիտաժողով մը կազմակերպած է, Յունուար 14–ին: Շուրջ 150 ներկաներուն մէջ եղած են Երուսաղէմի Հայ Դատի յանձնախումբին ներկայացուցիչները:

Առաջին նիստին ելոյթ ունեցած է Ե. Օրոն. ան ընդհանուր ակնարկ մը տուած է Հայերու ցեղասպանութեան, չեչտելու համար անոր նախապատրաստուած բնոյթը: Զանազան փաստերով, ինչպէս՝ չրջանի Հալէպի հիւպատոս Ճէքսընի նկարագրութիւնը թէ ինչպէս 18 հազարնոց կարաւանէ մը 300 հոգի մնացած կ'ըլլար աքսորի աւարին, Օրոն փաստը տուած է ըսածին: Ցիշած է Տէր Զօրի մէջ հրեայ զինուորի մը վկայութիւնը թէ ինչպէս հինգ հազար հոգի հրկիզուած են: Անդրադարձած է Ահարոն Ահարոնսընի «Փրօ Արմենիա» տեղեկագրին ուր գործածուած է «նախապատրաստուած ծրագիր» բացատրութիւնը: Դասախօսը ըսած է թէ այդ օրերուն տակաւին գոյութիւն չունէր «ցեղասպանութիւն» յղացքը: Ան քննադատած է Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարութեան կեցուածքն ալ, զայն «չէզոք ուրացում» որակելով: Ըսած է թէ Հայերու պարագային ցեղասպանութեան փոխարէն «կոտորած»ի, «տեղահանութեան», «ողբերգութեան» նման տահմանումներ կը գործածուին: Իսկ Շ. Փէրէսի արտայայտութեամբ ուրացումը վերածուեցաւ բացայայտ բանի մը:

Ինչ կը վերաբերի Իսրայէլի ակադեմիային, Ե. Օրոն ըսած է թէ վրոֆէսէօր Ռոզըն սէօրներ ե. պաուըի, Իսրայէլ Զարնիի նման բացառութիւններէ զատ, ընդհանուր անտարբերութիւն կը տիրէ: Նաեւ ըսած է օրինակը Թել Ավիվի համալսարանն տոքթոր էլիէզէր Թաուպէրի որ իր պիրքին ծանօթութիւններուն մէջ գրած է թէ Հայերը հարիւր հազարաւոր թուրք սպաննեցին, թէ Հայերու ցեղասպանութիւն կոչուած բան գոյութիւն չունի: Ուղղակի Մ. Ռոզընի ուղղուած դիտողութիւններուն մէջ Ե. Օրոն յիշած է տակաւին թէ ան դեսպան Մորկընթաուի յուշերը «կեղծ» համարած է:

Մ. Ռոզըն կրկնած է իր տեսակէտները, պնդապաորէն ծանրանալով Հայերու թշնամանք հրահրող արարքներուն վրայ: Աւտր որպէս պատճառաբանութիւն, ըսած է թէ անոնք պատերազմի առիթէն օգտուելով ուզեցին պետութիւն հիմնել եւ զանգուածային կերպով ապստամբեցան: Տատրեանի դիրքին մասին խօսելով, գայն ալ կեղծարար նկատած է:

Հայ Դատի յանձնախումբին ներկայ մէկ անդամը խօսք առնելով ուզած է որ Մ. Ռոզըն Հայերու ապստամբութեան ու Ա. աշխարհամարտին ընթացքին պետութիւն մը հիմնելու ձգտումին մասին չօչափելի փաստ բերէ: Ապա հարց տուած է. «Պ՞տք է ամչնալ վարչապետի կէթթոյէն, կամ Մուսա լեռնէն երբ մարդիկ իրենց կեղեքիչներուն դիմադրեցին, տեսնելէ ետք իրենց ազգակիցներուն համատարած բնաջնջումը»: Նոյն անձը խոսիս հակադրած է նաեւ Տատրեանի կեղծարար կոչուելուն: «Բռերեախտաբար, ըսած է, լարանին մէջ թուփաթիւ մարդիկ կան որոնք դիտեն թէ Տատրեան միջազգային հեղինակութիւն է այս մարդին մէջ»: Ապա, իր խօսքը աւարտելէ առաջ չնորհ մը խընդրելով թրքամէտ վրոֆէսէօրէն, ըսած է. «Ինդրեմ, առանձին ձգեցէք մեր մեռեալները»: Աւտր որպէս պատասխան, վրոֆէսէօր Ռոզըն ըսած է թէ հայ ներկայացուցիչը իր վշտին ազդեցութեան տակ կրնայ խօսիլ: Նոյն առեն առեղծուածային կերպով վրոֆէսէօր Սալար ալ ըսած է թէ հայ ներկայացուցիչը լաւ չէ հասկցած վրոֆէսէօր Ռոզընի յօդուածը...:

Օրուան երկրորդ նիստին Ողջակէզի ծանօթ մասնագէտ վրոֆէսէօր Եհուտա Պաուր խօսք առած է: Վիճարկելով «ցեղասպանութիւն» յղացքը, ան ըսած է թէ կարղացած է Ռոզընի յօդուածը եւ վրստահ չէ թէ ան պատասխան կը փնտռէ «Հայերուն պատահածը ցեղասպանութի՞ւն էր» հարցումին: Ապա առելցուցած է. «Ենթադրենք թէ Հայերը ինքնավարութիւն, կամ պետութիւն ունենալ ուզեցին. ատիկա կ'արդարացնէ՞ կիներն ու երախաներն ալ ներառեալ, ամբողջ բնակչութեան մը տեղահանութիւնը, աքսորն ու ոչնչացումը»: Ան ակնարկելով Ռոզընի կատարած գործին բնոյթին, ըսած է թէ ցեղասպանութեան ամէն ուսումնասիրող պարտաւոր է բաղդատական մեթոտով աշխատելու. մէկը միւսին համեմատելու: Այլապէս, ինք այդ մարդի ուսումնասիրող չի նկատեր այդ անձը: Ցիշեցուցած է թէ կան Ողջակէզը միակ պարագայ նկատողներ, այն պատճառաբանութեամբ որ ճարտարարուեստական էր: Մինչ ինքը կ'ըսէ. «Ցեղասպանութեան հեղինակ որեւէ վարչակարգ, ունեցած տրամադրելի բաւադոյն թէքնիքները – ճարտարարուեստական կամ կազմակերպչական–, կը գործածէ, այնպէս որ այդ իրողութեան նկատմամբ յարգանքի մէջ միակուրեան հարց չկայ»:

Փրոֆէսէօր Պաուր տպաւորիչ ու նորարար իր ելոյթին մէջ յաճախ յղումներ ըրած է Հայերու ցեղասպանութեան, ըսելով որ կենսական է համեմատութիւնը: Իրմէ ետք խօսքը տրուած է Արտաքին գործերու նախարարութեան նախկին տնօրէն (Բանուորական կառավարութեան) վրոֆէսէօր Շլոմօ Աւինէրիի որ ելոյթին սկսելէ առաջ չեչտած է թէ Հայերու պարագան ցեղասպանութիւն կը նկատէ:

Գիտաժողովը առիթ մը եղած է Ողջակէզի մասին մտածող իսրայէլացի հեղինակութիւնները իրարու բերելու: Ելոյթ ունեցողներու մեծ մասը ծանրացած է Հայերու ցեղասպանութեան վրայ, չեչտելով անոր միակ ու իւրայատուկ օրինակը:

Այս դէպքը նպաստաւոր առիթ եւ պատրուակ դարձելով Անգլիացիք զօրք ցամաք հանեցին եւ գրաւեցին Սուրաթը:

Անգլիական գրաւումէն ետք Սուրաթի առեւտրական կարեւորութիւնը նուազեցաւ եւ Պոմպէյ առաջնակարգ դիրք ձեռք ձգեց: Հայ վաճառականներ թէեւ Սուրաթի մէջ չարունակեցին իրենց գործունէութիւնը, բայց Պոմպէյի բարգաւաճումը նկատի ունենալով՝ անոնցմէ շատեր սկսան հոն տեղափոխուիլ (նըշենք, որ Պոմպէյի զարգութին հիմնադիրները, 1670–ական տարիներուն, Սուրաթի Հայերն էին):

Այս ժամանակ Սուրաթի ականաւոր պոհարավաճառներէն էր խոճա Յովհաննէս Ռաֆայէլ. ան հնդկական հռչակաւոր 195 քարաթ ադամանդ մը գնելով՝ 1775–ին գայն ռուս իշխան Օրլովի ծախեց իր կարգին, Օրլով թանկագին ադամանդը ներկայացուց Եկատերինա Բ. ցարուհիին, որ գայն զետեղել տուաւ կայսերական մականին:

ՍՈՒՐԱԹԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ

ՀՆԴԿԱՀԱՅ ԳԱՂԹՕՃԱԽ

Սուրաթի հայ գաղթօճախը արագ բարգաւաճման ժամանակաշրջանէ մը ետք սկսաւ տկարանալ ԺԸ. դարու վերջաւորութեան, Հնդկաստանի քաղաքական վերիվայրումներուն եւ անգլիական, Ֆրանսական ու Հոլանտական մրցակցութեան պատճառով, երբ առեւտրական ուղիները փոխուեցան, եւ Սուրաթ սկսաւ անչքանալ:

ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ ՍՈՒՐԱԹԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Սուրաթի Հայերը, խոճա Փանոս Փանոսեան եւ անգլիական Արեւելեան Հնդկական ընկերութեան միջեւ գոյացած համաձայնութենէն ետք (1688) առանձնաշնորհումներ ստացան Անգլիացիներէն: Անգլիացիք արդէն ամրապնդած էին իրենց տիրապետութիւնը Հնդկաստանի մէջ, իսկ Մողոլ արքայական տան հեղինակութիւնը տկարացած ըլլալով՝ տեղական իշխանութիւնները զօրացած եւ առանձին տիրոյթներ հաստատած էին. մեծապէս զօրացան մանաւանդ սիխերը: Ի վերջոյ Անգլիացիք 1716–ին, Ֆարրուխ Սիարի օրով յաջողեցան որոշ դրամարի մը փոխարէն ձեռք ձգել առանձնաշնորհում մը, որուն հիմամբ իրաւունք կը ստանային մաքս չվճարելու իրենց արտածած ապրանքներուն համար:

Նոյն ժամանակ հնդկական տեղական իշխանութիւնները, տեսնելով Հայոց յաջողութիւններն ու բարգաւաճ վիճակը, կարգ մը առանձնաշնորհումներ տուին անոնց, իսկ կարգ մը առեւտրականներ ալ առանձին չնորհներու արժանացան:

Այս ժամանակ, ԺԸ. դարուն Սուրաթ Հնդկաստանի ամէնէն մեծ եւ բարգաւաճ քաղաքը դարձած էր իր 800 հազար բնակչութեամբ:

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՐՈՒԱԿԵԼՈՎ՝ ՍՈՒՐԱԹԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Սուրաթի խաղաղ, բարգաւաճ ու առանձնայատուկ վիճակը խանգարուեցաւ 1759–ին, Հայու մը դէմ կատարուած ոճիրի մը եւ անոր իրրեւ հատուցում՝ անգլիական գրաւման պատճառով:

Արդարեւ, հայ պոհարավաճառ մը պատրայէն Սուրաթ ժամանելով սենեակ մը վարձած էր հայ եկեղեցւոյ մօտակայքը, ուր մթերած էր թանկագին քարերու իր հաւաքածոն: Ան մեծ թիւով գործընկերներ ունէր՝ եւրոպացի, հայ, հինդու եւ իսլամ, որոնք առուծախ կ'ընէին իրեն հետ: Օր մը Սուրաթի կառավարիչին խորհրդականը այցելութիւն մը տուաւ անոր՝ կառավարիչին համար քարեր գնելու նպատակով, բայց առանձին գտնելով զայն՝ դաշունահարեց եւ պոհարեղէնները վերցնելով փախուստ տուաւ: Երկու օր ետք, որ կիրակի էր, Հայեր ըստ սովորութեան գայն եկեղեցին չտեսնելով փութացին սենեակը եւ գտան դեռին փռուած անոր անկենդան մարմինը: Երկար խուզարկութենէ ետք ոճրագործը ձերբակալուեցաւ եւ դաղօնը բռնուեցաւ: Սուրաթի Հայերը արդարութիւն պահանջեցին կառավարիչէն, բայց ան պատասխանեց՝ ըսելով. «Հայու մը կեանքին համար մանաւանդ պետական խորհրդարանի մը եղունդին ծայրը չի կրնար կորուիլ»:

Այս դէպքը նպաստաւոր առիթ եւ պատրուակ գտնելով Անգլիացիք զօրք ցամաք հանեցին եւ գրաւեցին Սուրաթը:

Անգլիական գրաւումէն ետք Սուրաթի առեւտրական կարեւորութիւնը նուազեցաւ եւ Պոմպէյ առաջնակարգ դիրք ձեռք ձգեց: Հայ վաճառականներ թէեւ Սուրաթի մէջ չարունակեցին իրենց գործունէութիւնը, բայց Պոմպէյի բարգաւաճումով Սուրաթ կորսնցուց իր չէն վիճակը եւ կարեւորութիւնը՝ իրրեւ հայ առեւտրականներուն կողմէ ներքին գաւառներէն ապրանքներու մթերման եւ Եւրոպացիներու հետ փոխանակման կեդրոն:

Տակաւին այս ժամանակ առնուազն 300–էն 400 Հայեր կը բնակէին Սուրաթի մէջ եւ չորս քահանայ ունէին: 1780 – 1800–ական տարիներուն հոն մնացած էին երեսունհինգ հայ առեւտրականներ, որոնց գլխաւորներն էին՝ Աղա Օհաննէս Յակոբ Գիւրճեան, Աղա Մկրտիչ Մելիք–Նազարեան, Աղա Գասպար Յովհաննէս, Աղա Մարութ եւ Աղա Գէորգ Տէր – Յովսէփեան:

Սուրաթի հայ առեւտրականներուն կրած վնասները պատկերացնելով՝ 1783 Ապրիլ 28–ին Աղա Օհաննէս Յակոբ հեռեւեալ նամակը ուղարկեց Նոր Ջուղայի առաջնորդին.

«Այս օրերս մեզի տագնապալի ժամանակներ կանցընենք, քանի որ Անգլիացիները պատերազմի բռնուած են Ֆրանսացիներուն եւ Հայտար Ալիի հետ եւ ներկայիս Հոլանտացիներուն հետ կը կռուին, այնպէս որ, թէ՛ ծովու եւ թէ ցամաքի վրայ կռիւ կայ: Մեր վաճառա-

ճակը:

«Պատմութիւն» պարբերականը որոշած է 2003–ի ամրան թիւը յատկացնել ցեղասպանութեան նիւթին:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
(Երուսաղէմ)
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԹԻՒՆ

կաճները կորսնցուցին երկու հարիւր հազար ռուփի ևաւու մը մէջ, որ Չինաստանէն կու գար եւ բռնուեցաւ ծովու վրայ: Վերջերս մահարաթաները բռնեցին ևաւ մը, որ Պէնկալէն Սուրաթ պիտի գար: Անոր պատճառով մենք կորսնցուցինք երկու հարիւր յիսուն հազար ռուփի»:

Նոյն նամակին մէջ մանրամասն պատմել ետք աստաւելի փոթորիկ մը, որ ամիս մը առաջ պատահած էր Սուրաթի մէջ, Աղա Օհաննէս Յակոբ կը չարունակէ՝ ըսելով.

«Նաւ մը, որ Պասրա պիտի երթար, կորաւ ծովուն վրայ, անոր մէջ մեր վաճառականները կորսնցուցին հարիւր յիսուն հազար ռուփի արժողութեամբ ապրանք: Պոմպէյէն Հայերը մեզի ղրկած էին հառասուներկու հակ մետաքս, բայց ևաւը խորտակուեցաւ եւ բեռը կորսուեցաւ: Այս բոլոր դժբախտութիւնները մեզի հասան հառասուն օրուան ժամանակամիջոցի մը մէջ. մենք մեր ըսելիքը չենք գիտեր: Սուրաթի մեր վաճառականները կորսնցուցին երկու հազար ռուփիէն աւելի է, որուն մեծ մասը ինծի կը պատկանի: Աստուծոյ կամքը ըլլայ»:

Հնդկաստանի քաղաքական իրավիճակը հետզհետէ վատթարացաւ. Մայսորի զեկավար Հայտար Ալի եւ զաւակը՝ Թիփու Սուլթան ամէն գնով կ'ափխազէին արեւմտեան ծովափնեայ գօտին իրենց հակակշիռին տակ առնել, իսկ հարաւային թերակղզի Թրաւանքոր չէրնայի հառաջ Ռամա Վարմա, ինչպէս նաեւ այլ իշխանաւորներ սատակացուցին իրենց յարձակումներն ու նուաճումները: Ամբողջ կեդրոնական — արեւմտեան եւ հարաւային Հնդկաստանը անիշխանութեան ու քաոսի մատնուած էին, իսկ ծովերու վրայ երթեւեկը մեծապէս դժուարացած կր:

Այս պայմաններուն տակ Աղա Օհաննան Յակոբ 1784 Փետրուար 18–ին գրած նամակի մը մէջ կ'ըսէ.

«Մենք ստիպուած կը ևսեմանաք, կ'պատասխանենք եւ վտանգներն ու դժբախտութիւնները կ'ուժեղնան օրէ օր: Շատեր ծանր վնասներ կրեցին եւ սնանկացան անցեալ Մարտի փոթորիկին պատճառով, որուն մէջ ես կորսնցուցի յիսունվեց հազար ռուփի: Հիմա ձգտելէն եկող ևաւերը կա՛մ կը բռնուին, կա՛մ կ'ընկղմին, որուն պատճառով մեր վաճառականները կորսնցուցին երկու հարիւր հազար ռուփի, որուն տասներեք հազարը ինծի կը պատկանէր»:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ·Ց·Դ· 112–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի զոլֆի «Սեքսըն» սրահին մէջ, Յունուար 12–ին, նշուած է Հ·Ց·Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 112–ամեակը: Ներկայ եղած են թեմին զոյգ Առաջնորդները, Հայաստանի ատեղ հիւպատոսը, հայկական երեք կուսակցութիւններու եւ զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհին՝ Դալար Շահինեան: «Շանթ» ուսանողական միութեան խօսքը (անգլերէն) փոխանցած է Հուրի Ապելեանեան: Խօսք առնելով Հ·Ց·Դ· Արեւմտեան Ամերիկայի կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալիպա, ի մէջ այլոց նշած է թէ Սփիւռքի կազմակերպութիւնները պէտք է առաւել եւս կազմակերպել ու զօրացնել եւ օգտագործել ի շահ հայրենիքի, հայ ժողովուրդի եւ հայ դատի պայքարի: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատգամաւոր եւ Հ·Ց·Դ· Բիւրոյի անդամ Վահան Յովհաննիսեան, նշեց եւ թէ Դաշնակցութիւնը եղած է ու կը մնայ իր սկզբունքներուն տէր կուսակցութիւն մը, ասելգուցած է· «Դաշնակցութիւնը հայ ժողովրդի աչքին ու նրա համար ուժ, յոյս եւ ապագայ է համարուում, թէ՛ հայրենիքում եւ թէ Սփիւռքում Դաշնակցութեան աւանդութիւն — ներն ու արժէքները դարձել են հայ ժողովրդի արժէքներ»: Անդրադառնալով Հայաստանի ներքին մթնոլորտին, բանախօսը ըսած է թէ «Հայրենի Պետութիւնը դեռ սոցիալական չէ: Դաշնակցութիւնը այստեղ անելիքներ շատ ունի: Փտածութիւնն ու կաշառակերութիւնը, որը գալիս է խորհրդային կարգերից, դեռ գոյութիւն ունի: Նախագահ Քոչարեանը եւս վերջերս խոստովանել է, թէ ենթակայական եւ առարկայական պատճառները դեռեւս խոչընդոտում են հարցերի լուծումին»: Գործադրուած է զարուեստական յայտագիր մը:

***

ՎԱՉԷ ԱՐՔ· ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ
Ս· ԾՆՆԴԵԱՆ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Լոս – Անճելըսի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ «Ձոն Կոկեան» սրահին մէջ, Յունուար 6–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է առաջնորդ Վաչէ Արք· Յովսէփեանի Սուրբ Ծննդեան ուանդական ընդունելութիւնը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի: Առաջնորդը, չրջապատուած 25 հոգեւորականներով, կատարած է Տնօրհնէքի արարողութիւնը: Հանդիսութիւնը վարած է Թեմական Խորհուրդի փոխ – ատենապետ Արմէն Համբար: Ցանուն Ամենայն Հայոց Հայրապետին, Վաչէ Արք· Յովսէփեան «Էլիս Այլընտ»ի մրցանակ ստացած բարերարուհի Տիկին Սալի Թիւֆենքեանը պարգեւատրած է «Սուրբ Գըրիգոր Լուսաւորիչ» շքանշանով: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի ատենապետ Հւսպասոս Վալերի Մկրտումեան: Արեւմտեան Թեմի Որբերու Ցանձնախումբի ատենապետուհի Ֆլօրա Տունայեանց տեղեկագիր մը ներկայացուցած է որբերու օգնութեան կապակցութեամբ Հայաստան կատարած իր այցելութիւններուն եւ գործունէութեան մասին: Տիկին Լիլի Ռինկ Պալեան գնահատած է Առաջնորդարանի օժանդակ մարմնի աշխատանքները: Հուսկ՝ Վաչէ Արք· դարձուցած է արեւմտեան Թեմին արձանագրած յաջողութիւնները տարիներու ընթացքին:

***

ՄՈՒՇԵՂ ԵՊԻՍԿ· ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
Ս· ԾՆՆԴԵԱՆ ԸՆԾՐԻՒԸ

Մանթեպելլոյի «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Յունուար 6–ին, տեղի ունեցած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի Նոր Տարուան եւ Սուրբ Ծննդեան ընթրիքը, որուն ներկայ եղած են 650 հոգի: Տարիներու աւանդութեան համաձայն, այս տարի եւս ձեռնարկը հիւրընկալած են Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Աստղիկ Պետրոսեան: Հանդիսութիւնը վարած է Ռազմիկ քահանայ Մաշտոցեան: Երեկոյթը կազմակերպող՝ Ազգային Առաջնորդարանի Տիկնանց Օժանդակ մարմնի խօսքը փոխանցած է Հուրի Ապտիւլեան: Վրոյր Վրդ· Տէմիրճեան կարդացած է Արամ Ա· Կաթողիկոսին օրհնութեան դիրը: Ազգային վարչութեան ատենապետ Աւօ Տօնոյեան անդրադարձած է անցեալ տարուան ընթացքին կատարուած իրագործումներուն: Ապա Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան չնորհակալութիւն յայտնած է Ազգային Առաջնորդարանի բարերար – ներուն եւ բարեկամներուն, որոնց ազնակցութեան չնորհիւ կարելի կը դառնան չինարարական եւ դաստիարակչական զանազան ծրագիրներու իրագործումները: Ազգային Առաջնորդարանի չէնքին եւ այլ հիմնադրամներու ի նպաստ տեղւոյն վրայ եղած նուէրներէն զոյացած է չուրջ 300 հազար տոլար: Գործադրուած է զարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ էսահան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 17–ին, տեղի ունեցած է «Հայաստանեան դիչեր» մը ի պատիւ Հայաստանցի այն արուեստագէտներուն, որոնք չրջանէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուէին, «Մարալ» պարագիտութեան ներկայացումներուն ընկերանալու նպատակաւ: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է Սանուց Միութեան անդամներէն՝ Մարիամ Տըրամիրեան որ դիտել տուած է թէ Հաւաքոյթը 2003–ի առաջին միկտեղումն էր Միութեան երդիքին տակ: Ապա, ծանօթացուցած է հայաստանցի արուեստագէտները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

•

Կինը երկար ժամանակ կասկածում է ամուսնուն դաւաճանութեան մէջ: Մի օր էլ վերջինս տուն է գալիս ուշ գիչերով, վրան՝ չրթներկի ակնյայտ հետքեր:

Կինը.

– Լսիր, ես չե՛մ համաձայնուի երկրորդ ջութակի դերը խաղալ:

Ամուսինը.

– Երկրորդ ջութակի՞: Շնորհակալ եղիր, որ ընդհանրապէս նուագախմբի անդամ ես:

***

Մի քաւաւոգի կին իր թոռնիկին փորձում է բացատրել, որ օդի խմելը չատ վատ բան է:

Տանում է դերեզմաննոց, որտեղ հանգուցեալների քարերի վրայ գրուած են լինում հետեւեալ տողերը.

«Ամուկ, կամրջից հնդուկ, մեռուկ, խմուկ, աւտոյի տակ հնդուկ, մեռուկ»: Ցանկարծ թոռնիկը ուրախ բացագանչում է. «Տա՛տ, տա՛տ, հըլը արի, էսի կարդա», – եւ ցոյց է տալիս մի գերեզմանաքարի վրայ գրուածը՝ բարձրաձայն կարդալով.

«Խմուկ, խմուկ, 2 օր չխմուկ, կսկծու մեռուկ»:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

7

– Ի՞նչ կ'ուզէ տիկինը:

Ես գնեցի առաջին պատահած իրը, որ տեսայ, վճարեցի եւ դուրը բանալով փողոց նայեցայ:

Ոտիկանը եւ իր ընկերը խօսելով կը չարունակէին իրենց ճամբան: Զիրենք կը տեսնայի կռնակէն: Երեւի կը կարծէին, որ ժամանակ մը պիտի մնամ մաղերս յարդարել տալու կամ գնումներ ընելու համար:

Ես անմիջապէս տղան դրի կռնքին մէջ եւ հակառակ ուղղութեամբ, այսինքն՝ դէպի տուն սկսայ քալել, սակայն, առաջին պատահած փողոցը մտայ, արագ անցայ այդ փողոցէն եւ կրկին անկիւն մը դարձայ եւ այսպէս չարունակ:

Մինչեւ երկու մարդիկը վերադառնային վարձայարդարին խանութը եւ նկատէին, որ չկամ, ես կրնայի չատ հեռացած ըլլալ: Մանաւանդ որ անոնց առաջին միտքը պիտի ըլլար երթալ դէպի տունս: Կամ մէկը այդ ուղղութեամբ պիտի երթար, իսկ միւսը ուրիչ, բայց անկարելի է, որ անոնցմէն ճիշդ այն փողոցներէն, ուրկէ ես կ'անցնէի:

Տղաս, որ սկիզբը չատ ուրախ էր այս ճեպընթաց ճամբորդութեան համար, սկսաւ վախնալ ու լալ ու յետոյ, ա՛լ յոգնած, քնացաւ:

Ո՞ւր կ'երթայի այս անծանօթ փողոցներէն, ո՞ւր կանգ պիտի առնէր այս հեւ ի հեւ փախուստը: Չէի գիտեր: Բայց կասկածի տեղի չտալու համար կը շարունակէի քալել մէկուս մը պէս, որ գիտէ իր երթալիք տեղը եւ միայն ուչացած ըլլալուն համար կ'աճապարէ:

Հետքս կորսնցնելու մտահոգութեամբ տարուած եւ անդադար փողոց փոխելով՝ ես ինձմէ էի ինձ թոլորովին անծանօթ վայրեր: Թէեւ գիտէի, որ ոտիկանները գոնէ անմիջապէս պիտ չէին կրնար բռնել, սակայն, ամէն փողոցի անկիւն դարձած ժամանակս ինձ այնպէս կու զար, որ ձայն մը պիտի ըսէր· «կեցի՛ր»:

Կը չարունակէի ճամբան անդադար ինձ հարցնելով, ո՞ւր երթամ, ո՞ր դուռը զարնեմ, ո՞վ պիտի ուզէր զիս ներս առնել:

Վեց – եօթը տարեկան մանչուկ մը կ'անցնէր փողոցէն: Որքա՜ն Սուրէնին նման է, մտածեցի: Սուրէնը Զարօ մայրիկին թոռնիկն էր: Այս նմանութիւնը լոյսի պէս միտքս մը տուաւ ինձ: Պիտի երթայի Զարօ մայրիկին:

Զարօն, որուն բոլորը «մայրիկ» կ'ըսէին, յիսունը անց կինն մըն էր: Խստասրտի, սակաւախօս եւ անժպիտ: Կ'ըսէին, որ զաւկին սպանութենէն վերջ էր, որ այսպէս եղած էր: Ան իր թոռնիկին հետ հրաչքով միայն ազատած եւ Պոլիս եկած էր:

Ամուսինս եւ ես չատ անգամ կ'երթայինք գինք տեսնելու: Զարօն մասնաւոր դուրգուրանք ցոյց կուտար Արային, որ իրեն իր սպաննուած զաւակը կը յիչեցնէր: Ինձ հետ չատ սառն էր եւ չեմ յիչեր, որ ան երբեւիցէ խօսք ուղղած ըլլայ ինծի: Այդ պատճառաւ ան ինծի քիչ մը վախ կ'ազդէր:

Արան կ'ըսէր, թէ Զարօյին դէմքը չոր է, բայց սիրտը բարի, թէ ան անցեալին մէջ, գիւղերու մէջ վարժուհի եղած ժամանակ, ամենամեծ զոհողութեամբ նուիրուած էր ազատագրական գործին: Այսպէս դաստիարակած էր նաեւ իր տըղան, որ գեղեցիկ ու յաղթանդամ երիտասարդ, իր զաղափարներուն համար զոհուած էր:

Զարօյին հարսը կրկին ամուսնացած էր, եւ Զարօ այս չէր ներեր իրեն: Հարսին պատճառով կ'ատէր բոլոր երիտասարդ կիներըը, որոնց կարգին նաեւ զիս: Բայց եւ այնպէս ես հաւատացած էի, որ Զարօյին դուռը անոնցմէ էր, որ ես կրնային զարնել:

Զարօն իր թոռնիկին հետ կ'ապրէր Պոլսոյ աղքատ արուարձաններէն Թաւլա կոչուած թաղամասը, մէկ սենեկանի բաղկացած վայրէ մը մէջ: Ան ուրիշներուն տունը լուա՛ թէ լուալու կ'երթար, կարկատաններ կ'ընէր ու իր տարուստը կը հոգար: Օր մը տրտունջ մը, դանդատ մը չէինք լսած իրմէ, իր ծանր կեանքի մասին:

Թաւլա հանրակառքով զացած էի միչտ: Պատրաստ էի կառքը թողուլ փողոց ու հանրակառք նստիլ տղաս պրկած, բայց դիծէն հեռացեր էի, վտանգաւոր էր հանրակառք նստելու համար հրապարակ ելլալ: Պէտք էր ոտքով երթալ, բայց ո՛ր ուղղութեամբ:

Պատահաբար կնոջ մը կը հարցնեմ, թէ ինչպէ՞ս կրնամ թաւլա երթալ: Զարմացած երեսս կը նայի:

– Շատ հեռու էք, կ'ըսէ, առնուազն մէկ ու կէս ժամուան ճամբայ ունիք:

– Դիտեմ, - կ'ըսեմ, - միայն ուղղութիւնը ցոյց տուէք:

Սկսայ քալել ցոյց տրուած ուղղութեամբ: Մէջս այնքան ուժ կը զգամ, որ կրնամ քալել ոչ թէ թաղէ թաղ, այլ քաղաքէ քաղաք: Միայն սիրտս է որ կարծես պալօնի պէս ուռած է ու պայթելու պատրաստ:

Մութը կոխած էր արդէն, երբ հասայ Զարօյին վտակ տնակին առջեւ:

Երբ բացաւ դուռը, Զարօյին առաջին հարցումը եղաւ.

– Հետեւող կա՞յ:

Գլուխս բացասական չարժեցի, խօսելու ուժ չունէի ու լինկայ վտակ աթոռի մը վրայ:

– Ա՛ս ալ քեզ՝ քալ մարզու կ'ին, – սկսաւ յանդիմանել Զարօն· – Ի՞նչ է այս վիճակը, ամօթ չէ՞...

Զեմ վշտանար չատ, գիտեմ, որ իր յուզումը ծածկելու համար է, որ ան այսպէս խիստ կը խօսի: Բայց այնպէ՞ս պիտի ուզէի այդ վայրկեանին տաք խօսք մը լսել...

Զարօն սրբիչ մը կը թրջէ, պաղ ջուրով կը սրբէ ճակատս, քունքերս, բազկերակներս եւ ,աթոռս հրելով դէպի վտակ սեղանը, կ'ըսէ հրամայական·

– Հիմա կ'ուտես:

(Շար· 21)

Պր· Գրիգոր Էմրինեան,
Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի եւ Յովիկ – Մարթին Փէշտըմալճեան,
Տիկին Մարի Գորգիկեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան Գորգիկեան,
Տէր եւ Տիկին Վահրամ Էմրինեան,
Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մեղիքեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յակոբեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Էմրինեան, Գաբիկեան, Փետրոթթի եւ Տէմիրճեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զոքանչին, քրոջ, հարսին, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼԻԻՍԻ ԷՄՐԻՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Գորգիկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 28–ին, 78 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 30, ժամը 15–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ժամը 16·15–ին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

34, rue Vernon, 94140 Alfortville

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Պր· Գրիգոր Էմրինեանի, Տէր եւ Տիկին Ի· Փէշտըմալճեանի, Տիկին Մարի Գորգիկեանի եւ ողբացեկալին ընտանեկան պարագաներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի քեռայրին՝ Միխայէլ Ճանիկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նչան եւ Շուշան Մինքայէլեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն· –

Իսկի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցի 150 եւրօ, Իսկի Կաթոլիկէ Յաչ 150 եւրօ (ստանալ՝ («Յառաջ»էն) եւ 150 եւրօ «Յառաջ»ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐԱԳԵԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսապահներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՑՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին իր հերթական հանդիսման որ տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 12, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ· կեդրոնի*
«Արծրունի Չրպաշեան» *սրահին մէջ*
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— PARIS : PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— LYON : BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— MARSEILLE : LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախառ 50-ամեայ հատորածոյէն) 19€

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 5 €, հատոր գլուխ։

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND

Renseignements :
Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

(Շար. Ա. էջէն)

բեռնակառքի մը եւ երկու կառքերը կրակ առած են։

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆԵՐՈՒՆ 79%–Ը կողմնակից է Ֆրանսայի վէթոյին դործածութեան Ազահովութեան Խորհուրդին մէջ, Իրաքի դէմ պատերազմի մը ամերիկեան առաջարկին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Բնապահպանութեան նախարարուհին՝ Ռոզլին Պաչլօ Շիրաքի կողմէ յանդիմանուած է որովհետեւ Գամպրոնի նշանաւոր խօսքը գործածած է, ի պատասխան Ռըմսֆելտի քննադատութեան Շիրաքի եւ Շրէօտէրի դէմ (Հին Եւրոպան)։ Տեղական ազատութեանց պատասխանատու նախարարն ալ՝ Փաթրիք Տէվէճեան դժգոհ է որ միշտ կը խօսուի «Ապրիլ 21–ի ցնցումին» մասին, նեռալեալ ժ. փ. Ռաֆարէնի կողմէ։ Ան կը ճշդէ նախագահական ընտրութեան առաջին չրջանին, ընկերվարական կուսակցութիւնն է որ տապալեցաւ, ոչ թէ՝ Հանրապետութիւնը»։

ԻՐԱՔի փոխ – վարչապետը Թ. Ազիզ դանդաղական հեռատեսիլի կայանէ մը խօսելով ըսած է թէ ԱՄՆ–ու յարձակումի մը մը պարագային անկարելի չէ որ իրենք ալ փոխադարձութեան դիմեն խարխիս տրամադրող երկիրներու դէմ։ Ան այդ խմառաով յիշած է Քուէյթը, սակայն, իր խօսքին մէջ «յարձակումը ուրկէ որ ալ ակսի, կը վոխադարձենք» արտայայտութիւնը քօղարկուած սպառնալիք նկատուած է Թուրքիոյ ուղղուած, քանի որ Ուաշինկթընն վճռած է ամէն գնով ընել Թուրքիայէն հիւսիսային Բ. ճակատ մը բանալու համար Իրաքի դէմ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31
VENDREDI
31 JANVIER
2003
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·612 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·612

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 29 / 30)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի քաղաքապետ Ե. Լուժկովի կողմէ գլխաւորուած պատուիրակութիւն մը որուն մաս կը կազմեն Ռուսաստանէն հայ գործի մարդիկ, Յունուար 30–ին պաշտօնական այցով կը հասնի Երեւան: Այցին նպատակն է սերտացնել երկու մայրաքաղաքներու գործադիր իշխանութիւններուն կապը եւ խորացնել առեւտրատնտեսական, առողջապահական, կրթական եւ մշակութային ոլորտներու գործակցութիւնը:

*
**

ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱՅՑԵՐԸ

Յունուար 29–ին Վ. Մանուկեան Սիւնիքէն անցած է Վայոց Ձոր: Ելոյթ ունեցած է հաւաքուած բազմութեան առջեւ, ըսելով. «Եթէ վատ երկրում ենք ապրում, ապա մենք ենք մեղաւոր: Պէտք է ճիշդ ընտրութիւն կատարենք»: Ապա ներկայացուցած է նախընտրական իր ծրագիրը:

Նոյն օրը Արամ Սարգսեան ալ գացած է Սեւհանաւան ու հանդիպումներ ունեցած ժողովուրդին հետ: Իրեն ընկերացած է «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան նախագահ Ալպէր Բազէեան: Երկուքն ալ իրենց ելոյթներով չեշտած են ներկայի ընթացքը փոխելու անհրաժեշտութիւնը:

ՂԱՐԱԲԱՂՅԻ ՁԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑԻ ԶՈՀ

Յունուար 28ին, Ադրբեջանի եւ ԼՂՀ պինդ ուժերու սահմանագիծին ուղղութեամբ ադրբեջանական կողմէն արձակուած փամփուշտ մը զոհուած է ղարաբաղցի պինդուր մը: Պատահարը տեղի ունեցած է Օ–ԻՍ–Սի–Ը–ի դէտերուն սուգման այցէն չուրջ երեք ժամ ետք: ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կատարուածը հրադադարի կոպիտ ոտնակոխում որակած է:

Այս մկկը ադրբեջանական կողմին հրաւիրած է հրադադարը խանգարելու երկրորդ դէպքն է տարւոյն սկիզբէն ի վեր: Նախապէս ալ, Յունուար 8ին ադրբեջանական հեռատեսիլի լրագրողներ մը փորձած էր Ղարաբաղի տարածքը թափանցել:

*
**

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՕԾՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԸ

Մայր Տաճարի օծման 1700–ամեակը պատշաճ կերպով կազմակերպելու նպատակով էջմիածնի մէջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի որոշումով յանձնախումբ մը ստեղծուած է, առենապետութեամբ՝ ԱՄՆ–ու Արեւելեան Թեմի առաջնորդ Տաժոկ Աբգ. Պարսամեանի: Ցանձնախումբի Բ. նիստին հաստատուած են օծնակատարութիւններու հիմնական ծրագիրն ու ժամանակացոյցը: Նախատեսուած են ուխտագնացութիւններ դէպի էջմիածին, ժողովներ՝ բոլոր թեմերու եւ երիտասարդական միութեան ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ, պիտաժողովներ, հրատարակութիւններ:

Հոկտեմբեր 30 – Նոյեմբեր 1 նախատեսուած է թեմական ներկայացուցիչներու ժողով: Իսկ Յուլիս 23 – 27 Սեւանի Վաղդենեան դպրեվանքին մէջ տեղի կ'ունենայ միաբանական համագումար որուն կը մասնակցի Մայր Աթոռի համբողջ միաբանութիւնը:

*
**

ՆՈՎՈՐՈՍԻՍԿԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Ռուսաստանի հարաւի Հայերու «Երկրամաս» թերթը կը տեղեկացնէ թէ Մարտ 23ին տեղի ունենալիք Նովոռոսիսկի քաղաքապետութեան ընտրութեան թեկնածուներուն մէջ Հայեր ալ կան: Մէկը Քաղաքային Խորհրդարանի Ա. Մինոսեանն է, միւսը՝ երեսփոխան Ռ. Մինոսեանն է, մինչ նահանգապետի անձնակազմէն Ն. Կապանակալեան: Վերջերս Կրասնոդարի օբէկտը ժողովին ընտրութեան Նովոռոսիսկի շրջաններէն մէկէն ընտրուած էր հայազգի Ս. Զիրինով:

ՀԱՏՐԱԿ

Նիւ – Եորքի մէջ կը չարունակուի Կ. Գասպարովի մրցումը «Տիփ ճիւնիըը» համակարգիչին հետ: Երկրորդ խաղը աւարտած է հաւասար արդիւնքով: Ներկայիս Գասպարով 1·5 կէտ ունի: Մրցումը բաղկացած է 6 խաղէ:

ԼՈՆՏՈՆ

ԼՈՐՏԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ողջակէզի ոգեկոչման օրը, Յունուար 27–ին, Մեծն – Բրիտանիոյ Լորտերու պալատին մէջ «Կոմիտաս» հիմնարկին հրատարակած «Հայերու ցեղասպանութեան մասին բրիտանացի խորհրդարանական անդամներու վկայութիւնները» հատորին ներկայացումով ոգեկոչուած է 1915–ը: Ձեռնարկը հովանաւորուած է Բրիտանիա – Հայաստան խորհրդարանական խումբին կողմէ, նախագահութեամբ՝ պարոն Նուէլ Գ. Գոքսի: Գլխաւոր բանախօսները եղած են Ամբ Սարաֆեան եւ Լորտ Ասթըրի: Յաջորդած վիճարկումին գլխաւոր նիւթը եղած է բրիտանական Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման մերժումը որ մինչեւ այսօր կը շարունակուի: Այսուհանդերձ, դրական երեւոյթ նկատուած է հանրային կարեւոր հատուածութիւններու կողմէ վերջին տարիներու ճանաչումը, ինչպէս պարզուած է Պի - Պի - Սի-ի, Պատերազմի կայսերական թանգարանին, եւ այլն:

ՃԱՏՐԱԿ

Նիւ – Եորքի մէջ կը չարունակուի Կ. Գասպարովի մրցումը «Տիփ ճիւնիըը» համակարգիչին հետ: Երկրորդ խաղը աւարտած է հաւասար արդիւնքով: Ներկայիս Գասպարով 1·5 կէտ ունի: Մրցումը բաղկացած է 6 խաղէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊՈՒՇԻ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒԹ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐ ԱՄՆ–ՈՒ ԿՈՂՔԻՆ

Ինչո՞ւ Փետրուար 5, Հարց կուտան չատեր: Արդարեւ, եթէ Պուշ, ինչպէս յայտարարեց, փաստեր ունի ինչո՞ւ կը սպասէ Փետրուար 5–ին, զանոնք ներկայացնելու համար: Ինչպէս գրեցինք, իր ատենդական ճառին մէջ է, երկրին կացութեան մասին, որ Պուշ այս ժամադրութիւնը տուաւ: Այդ օրուան Ազգային Հովանաւորչի նիստին, ըսաւ ճ. Պուշ, Արտաքին նախարար Գ. Փաուըլ պիտի ներկայացնէ տեղեկութիւններ իրաքի զինամթերքի ծրագրերուն մասին: Ապա, կ'ըսէ Պուշ. – «Կը խորհրդակցինք, բայց, թիւրիմացութիւն չըլլայ, եթէ Սատտամ Հիւսէյն ամբողջովին զինաթափ չըլլայ, մեր ժողովուրդին ապահովութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան համար, զինք ապազինելու համար համամասնութեամբ մը պիտի զեկավարենք»: Այդ խօսքով, պատերազմը չէ յայտարարուած: Բայց, նախատեսուած է, պիտի ըլլայ: Պաղատահ ուղղուած աղաչարկութենէն զատ, ԱՄՆ–ու նախագահը խօսքը ուղղեց նաեւ Մերձաւոր – Արեւելք ղրկուած զօրքերուն՝ «մեր զաւին յաջողութիւնը ձեզմէ կախում ունի» չեչտելով:

Պուշ ամէն ջանք կը թափէ արդարացնելու համար պատերազմի մը որոշումը, մերժելով այն զգաստարը որ Միացեալ Նահանգները պէտք է սպասեն զործի անցնելէ առաջ, որ «սպառնալիքը անմիջական ըլլայ»: Իրեն համար ահաբեկչութեան դիմաց եւ Սատտամ Հիւսէյնի նման մենատիրոջ մը, անկարելի է սպասել որ սպառնալիքը մարմին առնէ: Ուրեմն, Պուշ կոչ կ'ընէ «ազատ երկիրներուն» որ իրենց միանան: Տարբեր սպառնալիքներ, կ'ապահովէ Պուշ, տարբեր ռազմավարութիւններ կը պահանջեն: Պարսկաստանի մէջ, կառավարութիւն մը կը սանձէ իր ժողովուրդը, զանգուածային բնաջնջման զէնքեր կը փնտռէ եւ ապահովութեան մը կը պահպանէ: Պարսիկները իրաւունք ունին ընտրելու իրենց ուզած կառավարութիւնը եւ իրենց իսկ ճակատագիրը: ԱՄՆ զօրավիգ են իրենց, ազատութեանց իրենց փնտռտուքին մէջ: Նոյնն է հիւսիսային Գորէայի պարագան Պուշի համար, միայն Իրաքի պարագան տարբեր է:

*
**

Լոնտոնի «Թայմզ» օրաթերթը, եւ– րոպական ութ երկիրներու հասարակաց մէկ յայտարարութիւնը հրատարակած է Յունուար 30–ին, ուր անոնք կը յայտնեն թէ ամբողջովին ԱՄՆ–ու կողքին են իրաքեան հարցին կապակցութեամբ եւ կոչ կ'ընեն որ Ֆրանսա եւ Գերմանիա ալ միանան:

*
**

Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը՝ Ահմատ Մահէր հարցազրոյց մը տուած է «Մոնիտ»ի (Յունուար 30), ուր կ'ըսէ թէ պատերազմ մը աղէտալի հետեւանքներ կ'ունենայ Իրաքցիներուն, յարձակողներուն, տնտեսութեան եւ շրջանին համար, նաեւ ինչ որ կը կոչուի ահաբեկչութեան դէմ պայքարին: Ուրեմն բարոյական, քաղաքական եւ իրաւագիտական պատասխանատուութիւն մըն է ամէն ինչ ընել խուսափելու համար անկէ: Ամէն պարագայի մէջ, եւ– պիպտոս չի մասնակցիր պատերազմի մը:

*
**

Պաղատահ յանձնառու է աւելի զործակցելու ՄԱԿ–ի քննիչներուն հետ, բայց, մխիթարանակ պատերազմի կը պատրաստուի: Հիւսէյնի խորհրդականը՝ Ամէր Ռաշիտ մեղադրեց քննիչներու զեկավարները, որ առարկայական ներկայացում մը չեն ըրած իրենց կատարած քննութեան: Ան կ'ըսէ. – «Կարգ մը դէպքեր չափազանցուցած են եւ որպէս հարցեր ներկայացուցած, որպէսզի քաղաքական եւ մեդիական բացատրութիւն թողուն» եւ կ'ակնկալէ որ աւելի լաւ տեղեկագիր մը պատրաստուի: Հիւսէյնի խորհրդականին համաձայն, ԱՄՆ եւ Մեծն – Բրիտանիա ճշմարտութիւնը չեն փնտռեր այլ զայն կը խեղաթիւրեն որպէսզի պատրուակ ունենան Իրաքի վրայ յարձակելու համար:

Պապէլ Թերթին (կը պատկանի Հիւսէյնի զաւկին) խմբագրականը կոչ կ'ընէ «զոհողութեան Ամերիկայի յարձակող – պական դիմագիծին առջեւ» եւ կը խոստանայ որ ԱՄՆ թող պան ստուգէն որ Իրաք զանգուածային բնաջնջման զէնքէ զուրկ է եւ նահանջէն պատերազմը կոր– սընդնելէ ետք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիճ–ի վերաքննիչ Ատեանի դատավարութիւնը անակնկալ եզրափակութեան մը յանդեցաւ Յունուար 29–ին, երբ, նախկին նախարար եւ Սահմանադրական Նախկին նախագահ՝ Ռոլան Տիւմա բոլորովին անսպասելի եւ ապատ ձգուեցաւ, մինչ 2001, Մայիս 30–ին 6 ամիս բանտարկութեան եւ 2 տարի ալ յետաձգումով դատապարտուած էր: Եթէ նկատուեցաւ որ ինք ոչ մէկ յանցանք զործած է այդ պզտոյ պատմութեան մէջ, իր համանուագին՝ Քրիսթին Տըվիչ – Ժոնքուր 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ 12 ամիս ալ յետաձգումով, դատապարտուեցաւ նաեւ Սլֆրէտ Սիրվէն 3 տարի բանտարկութեան, Լօյիք Լը Ֆլոչ – Փրիժան 30 ամիս, որ բացակայ էր եւ ձերբակալման հրամանագիրը ելաւ իրեն դէմ: Ոմանց կարծիքով արդարադատութիւնը յաղթեց, ուրիշներու համար զայթակղեցուցիչ վճիռ մըն է, ինչ կը վերաբերի Ռոլան Տիւմայի: Բոլորովին անսպասելի նախկին նախարարին կօշկիներուն եւ արձանիներու պարագան, նաեւ իր համանուագին ունի

ՄԷԿ ՕՓԵՐԱ, ԵՐԿՈՒ ԱԿՆՈՑ

Հայաստանեան լրատուիւռները քանիցս տեղեկացուցին թէ Երեւանի «ազգային ակադեմիական» օփերան Պելլինիի «Նորմա»ն պիտի ներկայացնէր Մոսկուայի երաժշտասէրներուն: Լուրը միայն խանդավառ կրնար ըլլալ, վասնզի որ խորհրդային չրջանի այդ քարի սովորութիւնը կը պահպանուի այսօր ալ եւ հայկական երգարուեստը, նուագը միշտ տեղ ունին Մոսկուայի նման չրջանակի մը մէջ: Այս վերջինը այլեւս ամբողջ աշխարհին բացուած մեծ մայրաքաղաք է որ «քոյր» հանրապետութիւններու յարաբերութիւններուն կեդրոնի հանգամանքով չի բաւարարուիր: Ո՛չ քաղաքական նոր պայմանները, ոչ ալ տնտեսական ազդակներ կրնան երէկուանին նման սահմանափակումներ պարտադրել Ռուսաստանի մայրաքաղաքին: Ու այս իրավիճակին մէջ Երեւանի օփերային եղած հրաւէրը որակի գրաւական մը կ'ըլլայ ի յառաջադունէ:

Այս երեսակի մասին չատ մտածող չեղաւ հասանօրէն, կարդալով Մոսկուայի մէջ «Նորմա»յի ներկայացումին լուրը: Սակայն, այդ ներկայացումէն եաք տըրուած արձագանգը բաւական հետաքրքրական է, ո՛չ այնքան երաժշտութեան տեսանկիւնէն, որքան՝ մամուլի լրատուութեան: Հետաքրքրական, նոյնիսկ որոշ չափով մըն ալ զուարճալի:

Յունուար 15–ի երկու օրաթերթեր, մէկը հինգերորդ, միւսը վեցերորդ էջի վրայ կ'անդրադառնան Երեւանէն Մոսկուա այլեւ տարուած «Նորմա»յին: Առաջինը «Հայաստանի հանրապետութիւն»ն է, երկրորդը՝ «Հայկական ժամանակ»ը: Առաջինին էջը ստորագրած է Անոյշ Բաբայեան, երկրորդինը՝ Լուսինէ Բարսեղեան: Առաջինը խորագիր ունի «Նորման Մեծ թատրոնի բեմում», երկրորդը՝ «Օփերայի խայտառակ հիւրախաղերը»: «Հայաստանի հանրապետութեան» գրութիւնը հիմնուած է Երեւանի օփերային դեղարուեստական դեկավար Գեղամ Գրիգորեանի արժեւորումներուն, երկրորդը՝ ներկայացման նուիրուած ռուսական մամուլին արձագանգին, արժեւորումին վրայ: Եւ երկուքին անջրպետ մը տարբերութիւնն է որ հետաքրքրական ու զուարճալի կ'ընէ նիւթը:

Նախ Գ. Գրիգորեանի տարբերակը. ան կ'ըսէ թէ «ներկայացումն ընթացել է շշմեցուցիչ յաջողութեամբ»: Ան եղած է Մոսկուայի Մեծ թատրոնի վերանորոգուած դահլիճին մէջ օտարերկրեայ յաջող առաջին բեմադրութիւնը, «վոկալ ճաշակի բարձր դրսեւորում»ով, եւ այլն: Պէտք չէ անտեսել նաեւ երկու կէտ. երեւանեան խումբը երգիչ – երգչուհիներու «հիանալի կազմ» մը տարած է Մոսկուա, յեսոյ, այդ արուեստագէտները, նաեւ միւս բոլորը պատրաստուած են ծանրածանր պայմաններու մէջ: Կը բաւէ նշել յուլրը որ այդ օրերուն հասած է մինչեւ նուագ 28 աստիճանի:

Լուսինէ Բարսեղեան իր էջը կը սկսի ըսելով թէ «ռուսական մամուլը քաոին բուն իմաստով ոչնչացրել է մեր թատրոնին», Յունուար 5 եւ 7–ի ներկայացումներէն եաք: Անիկա այդպէս եղած է, նոյնիսկ երբ Երեւանի Օփերային տընօրէնը յիշեցուցած է տարապարտման ցուրտին պարագան: Յօդուածագիրը որպէս աղբիւր կը յիշէ ռուսական մամուլի ծանօթ անուններէն «Իզվեստիա»ն, «Վրէմիա նովոստի»ն: Երկուքն ալ չեն վարանած հիւր օփէրան «վայրենի» «զանգատական» որակելու: Ներկայացումին բեմադիրը՝ Բորիս Հայրապետեան ալ առած է բաժինը «ոչ – փրոֆէսիոնալ» որակումով:

Ռուսական թերթերը հեղնած են բեմարուեստը, բեմադրութիւնը: Մէկը անդրադարձով հայաստանեան «Նորմա»յին «Ոսկէ դիմակ» փառատօնին ընդունելուն, գրած է թէ ան պիտի նմանի կոճակէ աչքերով լաթէ տիկնիկի մը որ նստած է համայիչ Պարպինեներու չարքին...: Այսուհանդերձ, նոյնիսկ քննադատող թերթերը, ամէնքն ալ նշած են յատկապէս Նորմայի դերով բեմ բարձրացած արուեստագիտուհի Անահիտ Մխիթարեանին, նաեւ միւսներուն յաջողութիւնը, երբ իրենց գովեստին մէկ – երկու կամրթ ալ ընկերացած է:

Հայաստանեան Նորմային գնահատականը տուողը նուիրած ռուսական թերթ ալ եղած է: «Ռոսիսկայա գազետա» անունցմէ է: Արդէն Երեւանի օփերային պատասխանատուները մամուլին հետ իրենց հանդիպումին ա՛յդ թերթին դրածը ցոյց տուած են, նախընտրելով լուռ մնալ միւս հրապարակումներուն մասին:

Հասկնալի է որ հարցը ոչ «Նորմա»յի մոսկովեան ներկայացումին յաջողութեան մակարդակն է, ոչ ալ նոյնիսկ տեղական մամուլին, երաժշտական քննադատներուն այդ մասին կատարած արժեւորումը: Ոչ ոք կը կասկածի թէ Հայաստան իսկապէս չատ որակաւոր, մանաւանդ երաժշտութեան, ձայնային մարզին մէջ, արուեստագէտներ ու արուեստագիտուհիներ ունի: Խորհ. օրերուն պայմաններէն, մօտեցումներէն լայնօրէն նպաստաւորուած այդ մարզը ներկայիս դժուարութիւններով հանդերձ, կը չանայ պահել իր համբաւը եւ կը յաջողի: Այսօր, միջազգային զանազան բեմերու վրայ հայաստանցի երգիչներ – երգչուհիներ մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրեն, իրենց ու իրենց երկրին անունը հանդիսաւորելով մինչեւ անկարելի ծագեր:

Այս «դրամագլուխ»ով իսկ, անկարելի չէ որ ներկայացում մը ակնկալուած յաջողութիւնը չգտնէ, յուսալի մակարդակը նուաճած չըլլայ: Մանաւանդ երբ կը նչմարին աչխատութեան տաժանելի պայմաններ, եւ այլն: Եւ բնական է որ թերթեր ալ տեսնեն ու մատնանչեն յաջողութեան պակասը: Նախ ինչ կը վերաբերի պատասխանատուներու, աւելի լաւ չէ՞ թէ՛ անկեղծութեան, թէ՛ արուեստի մը տահոգութեամբ, յաջողութիւնն ալ տանել իր ճիշդ տահմաններուն մէջ, ինչպէս ձախողութիւնը: Երեւանի օփերային «Նորմա»յի պէս գործով մը Մոսկուա հրաւիրուիլը, լեփ լեցուն դահլիճներու ներկայութեան ունեցած ելոյթները արդէն դրական երեւոյթ մը կը կազմեն: Թէ ձախող, անկատար բաներ կային անոնց մէջ, յաջողուին, յաջողուիլներուն կարելի է զանոնք սրբագրել. պէ՛տք է սրբագրել:

Ինչ որ ուչադրաւն է այս ամբողջին մէջ, պատասխանատուներուն միակողմանի գոհունակութենէն եաք, մամուլին նոյն բնոյթի արձագանգն է: Ճիշդ այն ձեւով որ կ'ըլլայ խորհ. օրերուն, մէկդի ձգելով բոլոր ոչ ցանկալիները: Սակայն, երբ վերցած է դերազոյն հակակչիռը, երկրագունդ մնացած մօտեցումները յաճախ երգիծանքի կ'առաջնորդեն, ինչպէս այս պարագային: Նոյն օրը, նոյն ներկայացումին մասին երկու հակադիր մեկնումով էջ կարդալու կացութեան մէջ կը մնայ ընթերցողը:

Ի վերջոյ, եթէ չայլամի քաղաքականութիւնը չարունակելու տրամադրութիւն կայ, նորէ՛ն կարելի է անդրադառնալ ոչ – դրական արձագանգներու եւս, աւելցնելով օրինակ, թէ Ռուսերը կը նախանձին մեր տաղանդէն, կարողութիւններէն եւ կը մերժեն տեսնել դրականները: Ո՞վ կրնայ պնդել որ ինքնարդարացումի նման մօտեցումի մէջ ճչմարտութեան բաժին մըն ալ չկայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

Publications reçues

MONUMENTS ET MEMOIRES DE LA FONDATION PIOT

LE COUVENT DE HOROMOS D'APRES LES ARCHIVES DE TOROS TORAMANIAN

présentées par
ANI T. BALADIAN
et
JEAN-MICHEL THIERRY
avec une contribution de
JEAN-PIERRE MAHE

Tome quatre-vingt-un
Académie des Instructions et Belles-Lettres, Paris 2002

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՄԱՓՈՍ ՍՎԱԶԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. – Յունուարին Մոնրէալի մէջ Ղարաբաղեան իր լուսանկարներով ցուցահանդէս մը սարքած է «Le Jardin Noir» հատորին լուսանկարիչը Մաթս Սվազլեան: Նոյն առիթով երեկոյթ մըն ալ կազմակերպուած է անոր հետ որուն ընթացքին պատմած է զինք Ղարաբաղ առաջնորդող ազդակները, տպաւորութիւնները:

Վարի զրոյցը կատարուած է նոյն օրեր լուսն:

***

– Մաթս Սվազլեան, ո՞վ էք դուք:

– Ես Մարսէյլցի Հայ մըն եմ: Մարսէյլի հայկական թաղի մը մէջ ծնած եմ 1954–ին, ուր ապրած եմ մինչեւ մօտ 21 տարեկանս: Քանը մէկ տարեկանիս ճամբայ ելայ աչխարհը ճանչնալու, թէ ուրիչ տեղեր ինչ կ'անցնի կը դառնայ, ճամբորդութիւններ՝ ուր երկար մնացի, մանաւանդ Ասիոյ մէջ, Հնդկաստան, Փաքիստան, Պանկլատէչ, մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք, մինչեւ Ճափոն, նաեւ Աւստրալիա:

– Ի՞նչ բան մղեց ձեզի Ղարաբաղ երթալու:

– Ֆիլմ մը որ տեսայ ճամբորդութենէս վերադարձին, Մարսէյլի Հայ Մչակոյթի Տան մէջ: Ազերիներ հայ բնակիչները կը վտարէին իրենց տուներէն, իրենց դիւղերէն, իրենց լեռներէն: Այդ վայրկեանին մեծ յայտնաբերութիւն մը զգացի, տեսակ մը ազդանչան, եւ ինքզինքիս առաքելական գործ համարեցի մեկնիլ Ղարաբաղ ու անձամբ վկայել: Ուրեմն, ճամբայ ելայ գործիքներուս տուփը հետս, լուսանկարչական գործիքս նաեւ գրիչս, առաւելապէսը վկայելու համար Լեռնային Ղարաբաղի պատերազմական պատահարներուն:

– Տեղւոյն վրայ, ի՞նչ դժուարութիւններու հանդիպեցաք:

– Երկիրը պատերազմի մէջ էր: Պատերազմական կացութեան մէջ չեմ գտնըւած: Առաջին անգամն էր որ կ'երթայի այսպիսի դէպքեր տեղեկագրելու: Գալով ձեր նախորդ հարցումին, թէ ինչու ճամբայ ելայ, ինչպէս որ ըսի, պարզապէս կ'ուզէի իմ վկայութիւնս բերել հայկական լեռներու վրայ պատահած դէպքերուն: Բայց միայն հայկական դատին համար չէր, այլ անձնական քայլ մը, որ չարունակութիւնն է լուսանկարչական հետազօտութեանս: Ինչպէս ըսի. բաւական երկար մնացի Ասիա, ու մանաւանդ դարձայ նկարելու թեմային որն է մարդոց թշուառութիւնը: Ուրեմն այս գործը չարունակութիւնն էր իմ մանաւանդիտութեանս. կը ցանկայի լուսանկարել մարդը, որ կը պատերազմի: Արմատները պատճառ եղան որ Ղարաբաղի պայքարը ընտրեմ: Եթէ Ղարաբաղի կռիւները չըլլային՝ հաւանաբար ուրիշ պատերազմի դաշտ մը երթայի:

– Ձեր հայ ըլլալը որոշ առաւելութիւն մը ունեցա՞ւ:

– Ղարաբաղի հողին վրայ գտնուելուս համար որոնց որ մօտեցայ, ըլլայ ռազմիկ, զինուոր կամ որեւէ մարդ, հաւանաբար հայ ըլլալուս համար որոշ զօրաւոր կապեր ստեղծուեցան:

– Որքա՞ն մնացիք հոն:

– Ամէնը մէկ հաչուելով... 1992–էն մինչեւ 1994 պայքարին տեղեկագրութիւնը ըրի: Գլխաւոր ճակատամարտերու մասնակցեցայ: Ի հարկէ բազմաթիւ անդամներ Ֆրանսա գացի ու եկայ, սակայն պատերազմին տեղեկագրութիւնը եղաւ Ապրիլ 1992–էն մինչեւ զինադադար Մայիս 1994:

– Քիչ մը հոնտեղի ժողովուրդին մասին խօսիք: Ինչ պարագաներու մէջ կ'ապրէր ժողովուրդը պատերազմի ժամանակ:

– Ղարաբաղը արդէն չրջափակուած էր երբ հոն հասայ: Ժողովուրդը արդէն կտրուած՝ դուրսի աչխարհէն, ազբերբեջանական զինական ուժը, առանց կեանսլու կը ռմբակոծէր ամէն կողմէն: Շուչիէն, Աղդամէն, բարձրաւանդակներէն: Ուստի բնակչութիւնը լուռ կը կենար, ուտելիքը հազուագիւտ էր: Տեսակ մը պաչարուած վիճակ: Ուղղաթիռներով կամ օդանաւերով ուտեստեղէնը քիչ քիչ կը հասնէր: Առաջին զինուորական յաղթանակներուն ընթացքին, մանաւանդ Շուչիի գրաւման եւ Լաչինի երթանցքին բացումով, Ղարաբաղը կապ հաստատեց Հայաստանի հետ ուրկէ սկսաւ փոխադրուիլ ռազմամթերք, քիչ մը ուտելիք որովհետեւ Երեւանի մէջ ալ չատ չկար: Հայաստան չատ ցնցուած էր ինչպէս հաւանաբար նախկին Խորհրդային Միութիւնը: Երբ այդ նրբանցքը բացուեցաւ, չատեր ձգեցին իրենց տուները, Ղարաբաղցիներ Հայաստան գացին: Ներքնացքին բացուելէն առաջ Ստեփանակերտը չատ ռմբակոծուեցաւ. Ստեփանակերտի բնակչութիւնը պատսպարան կը փնտռէր: Կիներ եւ երախաներ մօտակայ դիւղեր կը տանէին, հեռու թնդանօթներէ: Քաղաքին բնակչութեան մեծ մասը դիւղերը մնացին:

– Ինչպէ՞ս կրնաք նկարագրել զինուորներուն յատկանչական գիծերը:

– Սկիզբը առաջին տպաւորութիւնս այն էր թէ ճակատապրին ձգուած են: Երբեմն կը դիտէի զիրենք՝ ինչպէս բլուրն ի վեր կը մագլցին. լերան կողէն թշնամիին հետ դէմ դիմաց կու գան առանց կարգապահութեան, նոյնիսկ աչքառու գուներ զգեստներ հագած: Այնքան անկարգապահ որ հետաւորութիւնները չէին յարգեր, ինչ որ մեծապէս զարմացուցիչ. ի հարկէ, կրակին մէջը ինկող ալ եղաւ բայց ոչ անկարգապահութեան պատճառաւ. կը խորհէի որ ճակատին վրայ մարդիկ աւելի խոհեմ կ'ըլլան:

– Կռիւի ժամանակ կիներ կայի՞ն եւ ի՞նչ էր անոնց դերը:

– Հարկաւ կիներ կային, կիները ամէն տեղ ներկայ են: Այսօր եւս չատ կարեւոր դեր ունին: Պատերազմին մէջ ռազմիկ կիներ կային: Հրամանատար կին մը կար, անունը Ժաննա (1), նախկին թատրոնի դերասանուհի, որ անկախութեան հռչակուած օրէն ի վեր դիւանագիտութեամբ ներգրաւուած էր: Ուրեմն բարձրաստիճան սպայ էր բանակին մէջ: Ճակատին վրայ կային նաեւ հիւանդապահուհիներ առաջին գծին վրայ, վիրաւորեալներու անմիջական խնամքը տալու, նոյնիսկ պիտեալ կիներ ալ կային: Եռանդ, քաղաքին մէջ, ոչ զինուրական կիներու կարեւոր դերը զարմանքով նկատեցի: Հոն կնոջ դերը մեծ էր: Այրը կը կռուէր. իսկ կինը կը չանար փոխանցել հայ մչակոյթը երախաներուն: Հայ լեզուն, երգեր, պարեր, թատրոն, նուագ: Այդ պատերազմի չրջանին միշտ մչակութային չարժում մը կար, նոյնիսկ Ստեփանակերտ քաղաքին թատրոնը ներկայացումներ կու տար: Պատերազմի ընթացքին կիները մղեցին մչակութային պայքար մը. ժամանակ գտան եւ նիւթեր ստեղծեցին փոքրիկներուն սորվեցընելու եւ մեծերը զբաղեցնելու համար: Կիները չատ կարեւոր դեր խաղացին:

– Հիմա խօսիմ ձեր գիրքին մասին «Le Jardin noir»: Տեսանք ձեր լուսանկարները, չատ տպաւորիչ են: Ունի՞ք ուրիշ լուսանկարներ, եւ եթէ ունիք՝ կը մտադրէ՞ք ցուցադրել կամ նոր հրատարակութիւններ պատրաստել:

– Վաթսունըերկու լուսանկար կայ այդ գիրքին մէջ եւ բաւականաչափ դրութիւն: Երկու տարուան մէջ առնուած հազարաւոր նկարներուն մէջէն ասոնք գտած եմ: Ձեմ կրնար ըսել թէ ասոնք ամենալաւերն են. ամէն պարագայի դրուած են արդէն հոն: Ուրեմն, հազարաւոր լուսանկարներ կան. անոնք մերն են. մեզի կը պատկանին, աչխարհի բոլոր Հայերուն: Մեր պատմութեան մէկ էջը կը դրաւեն: Մեր հաւաքական ժառանգութեան մաս կը կազմեն: Ես անճնաւոխս չեմ խորհիր, բայց եթէ կան մարդիկ որոնք համապատասխան աչխատանք ունին կատարելիք, կամ հրապարակել պատմութեան այս էջին առընչու-

ՊՈՒԱՆ ՀԱՐՑՍԵՐ

ԹՒՒՐՔ–ԻՐԱՔԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ

ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ԱՌԱՋ

Պոլսոյ «Ազիոն» թերթին թղթակիցը կը նկարագրէ Թուրք–իրաքեան սահմանագլուխը տիրող մթնոլորտը «փոթորիկէն առաջ»: Բնակիչները, առաւելապէս չհագպզռուած են իրենց ապօրինաբոյս: ՕԹԱՆ–ի խորհուրդ՝ Ինճիրլիք, համբաւաւոր զարճած Ծոցի պատերազմի ատեն 15 քիլոմեթր է Ատանայէն: Հոն, 6000 զինուորականներ կ'ապրին իրենց ընտանիքներով: Ամէնօրեայ կեանքը սովորական կը թուի: Բացի ամերիկեան ռմբաձիգ օդանաւերէն, որոնք կը չարունակեն ամէնօրեայ իրենց ընթացիկ թռիչքները հիւսիսային Իրաքի վրայ, կարելի է նաեւ տեսնել լրտես օդանաւեր, որոնք կը նկարահանեն ռազմագիտական կէտերը: Բայց, ապահովութեան միջոցները աւելի խիստ են կայանին մէջ: Բարձրատեխման անձնակազմը եւ իրենց ընտանիքները քաղաք եկլելու արտօնութիւն չունին: Միւսները պէտք է վերադարձած ըլլան ժամը 21–էն առաջ, նախապէս, մինչեւ ժամը 23 արտօնութիւն ունէին:

Ատանայի կեդրոնը փոթորիկէն առաջ տիրող հանդարտութիւնն է: Առեւտրականները կ'ըսեն թէ կացութիւնը բնականն չէ: Իրենց միութեան նախագահը՝ Քէմալ Տաղթեքինի համար, այլեւս յետ – քայլ չկայ, «թող ընեն պատերազմը եւ վերջնայ», կ'ըսէ որոշ համակերպութեամբ, «անորոշութիւնը նոյնքան Ամերիկացիներուն կը վնասէ, որքան մեզի»: Գիշերաթոյները եւ սրճարանները դրեթէ պարապ են: Ամերիկեան հիւպատոսարանը պարպած է իր չէնքը եւ ամբողջ անձնակազմով Հիլթըն պանդոկը հաստատուած: Բայց, բնակիչները եւ առեւտրականները պատրաստ են պատերազմին: Ջեն նախատեսեր խակ իրենց վաճառատուները փակել գործողութեանց ընթացքին: Դեռ, առեւտրականներու ուրիշ դասակարգ մը կայ, Ինճիրլիքի ջրջանը, որ անհամբերութեամբ պատերազմին կը սպասէ, կապի դիմակ հայթայթողներն են: Այդպարեւ, մարդիկ մատակարարող են քիմիական զէնքերու հատնական գործածութենէն, որոնց հետեւանքները չեն դիտեր:

Ճիզրէ եւ Սիլոփի քաղաքները կենսական կարեւորութիւն ունին զինուորական ներկայ կառոյցին մէջ: Սիլոփի դաշնուղղ զօրագունդը կազմածներու առաքումով կը զբաղի դէպի զինուորական մխուրները: Սիլոփիի ճարտարարուեստական գօտին զինուորական գօտի յայտարարուած է եւ փշաթելերով չրջափակուած: Բայց, երկու քաղաքներուն լեռնային չրջապատը ձիւնածածկ է, ինչ որ արգելք կը հանդիսանայ ճամբուն գործածութեան: Առայժմ Իրաք անցքը կըբնայ միայն Հապուրի սահմանային կայանէն կատարուիլ: Զինուորները զաղթավայրեր կը հաստատեն նաեւ դէմ դնելու համար զաղթականներու հոսքին (Ծոցի պատերազմին կէս միլիոն քիւրտ թուրքիա ապաստանած էր): Ուրիշ կէտ մը ուշադրութիւն կը գրաւէ, բազմաթիւ Ամերիկացիներ բնակարաններ կը վարձեն Սիլոփի եւ Ճիզրէ, առանց իրենց ինքնութիւնը տալու: «Գիւղին 60·000 պահակները» (քիւրտ քաղաքացիներ, թուրքերու կողմն անցած պայքարելու համար ՓՔԿ–ի անկատողականներուն դէմ), որոնք անզոր էին չրջանի բնակութեան պատճառաւ, կրկին գործի անցած են. ահաբեկչութեան նուազումին հետեւանքով, այլեւս զէնք չէին տառնար, բայց, պատերազմին պատճառով, պարտաւորութեան տակ են պահակութիւն ընելու տահմանադլուխին երկայնքը: Ամերիկացիք կ'ուզեն զիրենք օգտագործել որպէս առաջնորդ: Այս մարզոց ապագան զլխացաւ կը պատճառէ: «Ո՛չ հոդ ունինք, ոչ արկառ: Նուազագոյն աշխատավարձ մը կ'առնենք: Ցաւելեալ, մխանութեան վտարուած ենք, որովհետեւ այս աշխատանքը կը տանինք (ՓՔԿ–ի քիւրտերուն դէմ)»:

Ճիզրէի եւ Սիլոփիի միջեւ 35 քիլոմեթրնոց ճամբու երկայնքին, լքուած հազարաւոր բեռնակառքեր կան: Քարիւղի փոխադրութիւնը 75% նուազած է եւ տահմանային առեւտուրը որ երկու միլիոն հոգի կ'ապրեցնէր նահանջած է պատերազմին մօտալուտ ընոյթին պատճառու:

Հայց, ընդհանուր ձեւով, քան լրագրողին, բնակչութեան համար, անհեսանկան դժուարութիւնները, ապահովութեան հարցերը եւ հոգեկան սթրէսը տխրահռչակ վիճակին պատճառած (1987 – 2002) աւելի ծանր կը կշռեն կամ մօտալուտ պատերազմի մը մտահոգութիւնները:

Թ. Ա. Թ.

ԳՂՂԱՒՈՐՔ ԳՂՂԱՒՈՐ

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ մէջ, Յունուար 19–ին, նախ տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ առանձնական մատաղօրհնութիւնը, ապա, Սիրոյ Սեղան մը ի նպաստ Թարգմանչաց վարժարանին: Կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Սիրոյ Սեղանին հանդիսավարը եղած է Պ. Նալպանտ Ուղերճով մը ներկաները ողջունած է մատաղի կազմակերպիչ յանձնախումբին առենապետը՝ Հրանդ Մոսկոֆեան, որ յիչեցուցած է թէ համախմբուած են եկեղեցւոյ 218րդ տարեդարձին առթիւ եւ հրաւիրած է ներկաները իրենց տուրքը մատուցանելու վարժարանին: Խօսք առած է նաեւ վարժարանին հիմնադիրը՝ Հայկ Ասլանեան: Ան մաղթելէ ետք, որ 2003–ը բարերար տարի մը ըլլայ ամբողջ համայնքին համար, մանրամասն տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին մասին, ուր ներկայիս կը դործեն մէկ մանկապարտէզ, ութ դասարան 165 աչակերտներով: Գլխաւորութեամբ տնօրէնուհի Տիկին Մարի Նալճըի, 29 հոգէ բաղկացած ուսուցչական կազմ մը դնահատելի աչխատանք կը տանի: Անդրադարձած է պիւտճէին, որ բաց ունի: Հիմնադիր Հայկ Ասլանեան դնահատած է Մարզար Ասլանեանի գլխաւորութեամբ, Թաղային Խորհուրդի տարած աչխատանքը, որ թատերասրահի կողքին կրցած է կառուցանել չորս յարկանի չէնք մը դպրոցին փոխը: Շէնքին մէկ յարկին մէջ ալ բացուած է համակարդիչի աչխատանոց մը, մէկ յարկն ալ տրամադրուած է լեզուի մարդին: Ցոյս կայ որ ի մօտոյ վարժարանն ալ ինքնաբաւ դառնայ: Պ. Ասլանեան իր խօսքին վերջաւորութեան յայտնած է նաեւ որ 32 աչակերտներ ձրիավարժ են եւ դպրոցին բաղը 85 միլուր թրքական ոսկի է: Գործադրուած է լուռ թրքական ոսկի է: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջին խօսողը եղած է Պատրիարքը: Ան դիտել տուած է որ եկեղեցւոյ մայր դրան վրայ բարերարի անուն չէ գրուած, միայն սա արձանագրութիւնը կայ՝ «Ես եմ կեանց դուռը»: Աւելիա գրուած է հիմնադիր Պէդճեան ամիրայի կողմէ, որ եկեղեցւոյ չինութեան նախօրեակին չատ դառնացած էր բարերարներու միջեւ ծագած տարակարծութիւններէն եւ ի վերջոյ ինք ստանձնած էր ամբողջ բարերարութիւնը եւ դրան վրայ այդ նախատասութիւնը դրել տուած էր, մերժելով իր սեփական անունին տեղադրութիւնը: Ու Պատրիարքը չեչտած է՝ ահա, այսպէս կ'ըլլայ բարերարութիւնը, անունը կարեւոր չէ, նոյնիսկ եթէ անուն չարձանագրուի, բարերարը դարեր ետք ալ կը յիչուի:

թեամբ որոշ կէտեր՝ բոլորին տրամադրելի են:

– Որպէս հայ, ի՞նչ տպաւորութիւններ կրեցիք այս պատերազմէն: Ի՞նչ զգացումներ արթնցուց ձեր մէջ:

– Որպէս հայ, պատերազմը վերջացաւ, ամէն պարագայի, զինուորական չաղթանակով: Ցուսանք թէ դիւանագիտական ճամբով նոյն արդիւնքը ունենանք: Հայերուն պատմութեան նայելով, ինչ որ մեր բոլորին պատմութիւնն է, անդադար հող կորսնցուցած ենք: Կորսնցուցինք Պատմական Հայաստանը, հայրենիքը պզտիկցաւ, եւ ահա՛ առաջին անգամ ըլլալով զարերէ ի վեր վերջապէս դիմադրութիւն ցոյց կու տանք թշնամիին, չեմ ուզեր ըսել ժառանգ ինկած թշնամիին թայց գոնէ Թուրքիոյ հայրը կը խօսիմ, առաջին անգամն է որ չպողեցանք հող առնել:

– կրնա՞ք ըսել որ աւոնք որոնք ժամանակին փոխեր էիք, այսօր չաղթողներ եղած են:

– Ձիշդ այդ է: Սակայն, չաղթանակը վերջնականապէս ձեռք բերուած չէ: Այսօր Ղարաթաղ մերն է, սակայն այդ չի նչանակեր թէ միչտ մերը պիտի մնայ: Եթէ այդ դիտակցութիւնը չունենանք թէ Ղարաթաղի վիճակը դիւրաբեկ է, թէ մեծապոյն ճիգեր չթափենք այդ հողը պահպանելու համար կրնանք... չատ աչխատանք կայ ընելիք ամէն մարդի մէջ: Մենք հոս հեռու ենք, բայց այդքան ալ հեռու պէտք չէ զգանք: Ղարաթաղը մեզի պէտք ունի, այսօր մերն է, բայց վաղը կրնանք կորսնցնել, ուրեմն, չատ արթուն ըլլանք:

– Տեղւոյն վրայ իբրեւ ականատես, ձեր փորձառութեամբ ի՞նչ կ'եզրակացնէք:

– Իբրեւ տեղւոյն վրայ ականատես, այլեւս չեմ ուզեր պատերազմի երթալ: Եթէ Ղարաթաղի մէջ պատերազմը վերջնայ, չեմ դիտեր... այսօր պիտի ըսէի ո՛չ, պատերազմ ո՛չ. պիտի չերթայի: Բայց կրնան դիս համոզել որ ըսեմ, այո՛ կ'երթամ, կամ ալ հակառակը: Սմէն պարագայի, զգացում մը արթնցաւ իմ մէջս ինչ որ առաջ չունէի. վախի զգացումը. հիմա դիտեմ ինչ ըսել է վախնալ:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՏՈՒԲ. ԽԱԹՈՒՆ ԹԻՄԻՉՃԵԱՆ
Ատենապետուհի Գանատայի
Հայ Կանանց Միութեան

Ֆրանսերէնէ Թարգմանեց՝
Ք. ՏՐԴԱՏԵԱՆ – ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(1) Կ'ակնարկէ ժանիճա Գալտեանին:

Le Jardin noir,
UGAB, Editions Cape
11, square Alboni, 75016 Paris

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

ԳՐԵՑ՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

7

Սեղանին վրայ երկու պնակ կայ ապուրով լեցուն: Մէկուն առջեւ նստած է Սուրէնը, բայց չուտեր: Զարմացած կը նայի մէկ ինձ, մէկ կառքին մէջ քնացող փոքրիկին: Աչքերը ուրախութեամբ կը փայլեին:

Ապուրէն այնպիսի լաւ հոտ մը կուգայ, եւ ես այնպէ՛ս անօթի եմ, որ անյարաբար, ինքնաբերաբար կ'ուտեմ: Ես ինձ կ'ըսեմ. «Սա Զարոյի բաժինն է, հաւանական է ամբողջ օրը լուացք ըրած է, հիմա յոգնած, պիտի ուտէր, ուժ առնէր եւ ահա ես կ'ուտեմ»: Կ'ըսեմ, ինքս ինձ, բայց կը չարունակեմ ուտել անամօթաբար: Գանի՛ ժամանակ է, որ ես տաք կերակուր չեմ կերած:

Ապուրէն վերջ Զարօն ինձ դդումով կերակուր ալ տուաւ, որը ես նմանապէս ... լափեցի: Երբ աչքերս վերցուցի քիչ մը ամօթով, Զարոյին վրան յառած աչքերուն մէջ այնպիսի տխուր արտայայտութիւն մը կար, որ քաջալերուած, ըսի.

– Ա՛լ ձեր տունէն չեմ հեռանար:

– Այո՛, մեծ մայրիկ, ա՛լ թող չերթան, – բաւ փոքրիկ Սուրէնը մեծ մօրը քով վազելով. – Ես վաղը դպրոց չեմ երթար ու պէպէքը կ'օգնեմ:

Սուրէնը ամէն առիթէն կ'օգտուէր դպրոց չերթալու համար:

– Անոր մասին վաղը կը խօսինք, – բաւ, Զարօն. – Ան աչ ու ձախ կը նայի, անչուշտ դիս պահեցնելու տեղ կը փնտռէ:

Սենեակին մէջ մեծ նստարան մը կար, ուր Զարօն կը պառկէր, եւ փոքրիկ մահճակալ մը Սուրէնին համար: Կար նաեւ երկու փայտէ աթոռ, մէկ սեղան եւ մէկ անտուկ: Հագուստները պատէն կախած էին:

Սենեակին մէկ անկիւնը զբաղած էր քարիւղի մեքենան, որու վրայ Զարօն կ'եփէր իր կերակուրները: Քովը փոքրիկ պահարան մը՝ ամանեղէնու համար: Սմէն ինչ խեղճ էր ,բայց մաքուր եւ այնպէ՛ս հաճելի:

Վերջապէս յոգնած ճաղուկս արթնցաւ: Ես չարժում մը ըրի իրեն մօտենալու եւ կամքովս կերակրելու համար զինքը: Ուտելու ժամանակը չատոնց անցած էր, երբ նորէն հնչեց յանդիմանական ձայնը.

– Այչա՞փ է քու զարդացումդ: Այդ վիճակիդ մէջ կաթ տալով տղան թունաւորիլդ կ'ուզես, ի՞նչ է: Ես անոր ուտելիքը պատրաստեր եմ:

Իրաւ ալ կաթով ու բրինձի ալիւրով հիւս մըն էր եփած: Ան տղաս կառքին մէջ նստեցուց ու դղալ դղալ կերցուց Սուրէնի հիացական նայուածքներուն տակ:

– Հօրը չատ կը նմանի, – բաւ Զարօն՝ կարծես ինքնիրեն խօսելով:

Այս խօսքերը երջանկութեամբ լեցուցին սիրտս:

Գիշերը ես քնացայ Սուրէնի անկողնոյն մէջ, որը աթոռով մը եւ բարձով մը երկընցուցած էր Զարօն: Մեծ մայրն ու թոռնիկ քնացան մեծ նստարանին վրայ:

Գոնէ մը աւելի բան էր այդ դիչերուան իմ ինքնամոռաց վիճակս: Ոչ թմրութիւնի ձայն, ոչ պահապանի աղմուկ կամ հրդեհի աղաղակ չարթնցուց զիս:

Առաւօտուն կը լսեմ տղուս ուրախ կանչերը: Կը զդամ որ անկէ զատ ուրիչ մարդ կայ սենեակին մէջ, բայց կիսաքուն վիճակիս մէջ ինձ կը թուի, որ Աբան է: Կ'ուզեմ բան մը ըսել իրեն, բայց այնպէ՛ս քուն ունիմ, այնպէ՛ս յոգնած եմ, որ կրկին կը քնանամ:

Երբ, վերջապէս, աչքերս բացի, տղաս կ'ուտէր Զարոյին պատրաստած երկրորդ ճաշը ու կը ժպտէր իրեն, մանաւանդ Սուրէնին, որ ըսածին պէս դպրոց չէր գացած:

Երբ ամուսինս կը հարցնէր Սուրէնին, թէ ինչո՞ւ չէր ուզեր դպրոց երթալ, ան կը պատասխանէր վստահ ձայնով. «Ես զօրավար պիտի ըլլամ, կարդալ ինչո՞ւ սորվիմ»:

– Շուտ ըրէ, – կ'ըսէ ինձ Զարօն, – սուրճով կաթդ պիտի պաղի:

Կը նստիմ սեղանին առջեւ ու կը խմեմ անոյչաբոյր կաթով սուրճը, ու կ'ըսեմ հաստատ ձայնով մը.

– Ա՛լ չեմ երթար ձեր տունէն:

Երկվ զիչերուընէ ի վեր միայն այս երկու խօսքերը ըսած էի:

Զարօն անխօս՝ չերտ մը հաց կը դնէ քովս, եւ ես աւիթէն օգտուելով կը բըռնեմ անոր աչխատանքէ կարծրացած ձեռքը ու պինդ մը կը համբուրեմ: Ո՛վ զարմանք, ճակատիս վրայ կը զդամ մայրական տաք համբոյր մը, որ կը ջերմացնէ ամբողջ էութիւնս:

Թերեւս պիտի ուզէ պիս իր քովը պահել, կը մտածեմ, իր համբոյրէն քաջալերուած, եւ ցոյց տալու համար, որ իր վրայ բեռ չպիտի ըլլամ, կը մօտենամ իրեն, որ արդէն նստած է ճերմակեղէններու կոյտի մը քով ու կը կարկտէ: Ո՛ւզեմ կոյտ մըն ալ ես վերցնել կարելու համար:

– Աւելի լաւ կ'ընես, եթէ հանգստանաս, – կ'ըսէ Զարօն. – բայց նախ կրակին վրայի կերակուրը խառնէ եւ առ կարուած սոխը մէջը դիր:

Երբ կերակուրով զբաղուած եմ, կը լսեմ Զարոյի մխիթարիչ ձայնը.

– Այս առաւօտ կանուխ Օր. Սիրանը տեսնելու գացի: Խնդրեցի որ քու մասիդ խօսի Աչոտին հետ եւ անոր կարծիքը հարցնէ, թէ ի՞նչ պէտք է ընել:

– Աչոտը հոս՝ Պոլի՞ս է, – կը հարցնեմ զարմացած, – չե՞ն տարած զինքը:

– Ո՛չ, պահուած է:

Պատասխանը այնպէս կտրուկ է, որ չեմ համարձակիր հարցեր տալու: Հաստատական գործերու մէջ եփուած կին է Զարօն. կ'ըսէ միայն ինչ որ չի կրնար չտալ:

Աչքերս կիսախուփ կը մտածեմ: Աչոտին Պոլիս ըլլալը մխիթարութիւն մըն է ինձ համար: Ան տաքարիւն, քիչ մը չատ տաքարիւն անձնազոհ երիտասարդ մըն է: Պիտի ուզէի տեսնել զինքը: Եթէ ան Պոլիս է, նոյնիսկ պահուած, անչուշտ բանտարկեալներուն հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնելու հնարը գտած է:

(Շար. 22)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միքայէլ Ճանիկեանի *մահուան առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի.* –

Ժիրայր եւ Իվէթ Շալճեան եւ զաւակները՝ Գագիկ եւ Անոա 75 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան եւ զաւակը՝ Նաթալի 75 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան եւ զաւակը՝ Օտիէ 75 եւրօ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ճանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսաւորութիւններու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՁՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ՄԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին
իր հերթական հանդիսման
որ տեղի կ'ունենայ

Զորեքշաբթի, Փետրուար 12, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրպաշեան» *սրահին մէջ*
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՐԱՆ. – Հայկ - Ժան Երկի 20 եւրօ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1-Է Ն «ՅԱՌԱՋ»Ի *ընթացիկ ապրեալ ասկագիները*

	€	
Մահագդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծննդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION: 1er février - fin juin 2003

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris.

2) Les cours de 2e, de 3e et de 4e niveaux continuent, le samedi de 12h à 15h.

Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + un coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement). 85 Euros + 8 Euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel ,
RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Accompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

SPECTACLE EXCEPTIONNEL

Armen's Armenian Story

RENCONTRE DE LA TRADITION ET DE LA MODERNITE

Réunis dans une création mondiale
70 chanteurs, danseurs et musiciens
vous ouvrent les portes de l'Arménie

Avec : **Jivan KASPARIAN**
Shouchane PETROSSIAN
l'Orchestre Symphonique d'Arménie
Et de nombreux autres artistes

— **PARIS :** PALAIS DES SPORTS DE LA PORTE DE VERSAILLES
1er février — 20 heures 30
organisé par la CBAF et Armen Karapetian

— **LYON :** BOURSE DU TRAVAIL — **les 7 et 8 février**
organisé par le collectif des associations lyonnaises
au profit de l'école Markarian-Papazian

— **MARSEILLE :** LE DOME — **9 février**

Locations : **Palais des Sports: 0 825 038 039**
FNAC : 0 892 707 507
et points de vente habituels

Renseignements : **C.B.A.F. : 01 53 34 18 18**
C.B.A.F. Lyon - Villeurbanne 04 78 26 28 71

(Շար. Ա. էջէն)

տիրէ, մինչ քաղաքական կացութիւնը անելի մէջ է: Ընդհանուր ձեւով, ինչ որ հաստատ է այն է որ բոլորն ալ դէմ են Փարիզ կայացած համաձայնագրին, չեն ուզեր որ Պաշտպանութեան եւ Ներքին նախարարութիւնները յանձնուին լիբոսմներուն եւ Յունուար 30–ին, միշտ կը սպասուէր որ նախագահ Կալակսօ իր խօսքը ըսէ ազգին, ինչպէս յայտարարած էր, բայց, մինչեւ այդ լուռ մնացած էր:

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ կը գտնէ որ «դժուար, նոյնիսկ անկարելի» պիտի ըլլայ Շարոնի համար կառավարութիւն մը կազմել, հակառակ իր փայլուն յաղթանակին: 120–ի վրայ 37 աթոռ ապահոված է, բայց, միայն երեք կուսակցութիւններ 10 աթոռին աւելի ձեռք ձգած են, մինչ ինը կուսակցութիւնները տակաւ են, բայց, կրնան սուղ վճարել տալ իրենց նեցուկը: Գործը կը դիւրանար, անշուշտ, եթէ աշխատաւորական կուսակցութիւնը համաձայնէր եւ իր մասնակցութիւնը բերէր, բայց, Միքնա վճռապէս ո՛չ ըսած է:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Յունուար 30–ին, ոչ մէկ օրաթերթ կար բացի «Փարիզիէն»էն եւ «Էքիփ»էն, ԷՆ – ԷՄ – ՓԷ - ՓԷ-ի (Փարիզ մամուլի ցրուիչ ընկերութիւն) պործադուլին հետեւանքով: Միւս երկու թերթերը իրենց անձնական միջոցներով կ'ապահովեն ցրումը:

ՓԱՐԻԶ Զ. համալսարանի (Փիէր եւ Մարի Գիւրի) վարչական խորհուրդը ստիպուեցաւ Ջուր խառնել իր գինիին եւ նոր բանաձեւ մը չարադրեց ինչ կը վերաբերի համալսարաններու յարաբերութիւններուն Իսրայէլի համալսարաններուն հետ: Յանօթէ է որ նախապէս, առաջարկած էին Եւրոպական Միութեան որ չնորոգէ իր համաձայնագիրը այդ ուղղութեամբ, ինչ որ վերջնական ստեղծած էր: Կ'առարկէին որ նոյն կապը չհայ Պաղեստինցիներու հետ: Այս անգամ, բանաձեւով կ'առաջարկուի որ՝ Ընկերակցութեան պայմանագիրը Եւրոպական Միութեան եւ Իսրայէլի Պետութեան միջեւ կրկին բանակցուի տրպէսզի ընդգրկէ նաեւ պաղեստինեան ինքնութիւնը»:

2002–ին Ֆրանսայի մէջ, ծնունդներու թիւը նուազած է եւ մահերու թիւն ալ աւելցած: 796 հազար ծնունդ եղած է եւ 550 հազար մահ, ինչ որ Ֆրանսայի բնակչութեան թիւը կը հասցնէ 61.4 միլիոնի:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 41 նոպէլեան մրցանակաւորներ, պիտութեան եւ անտեսութեան, յայտարարութիւն մը տարարգած են, ուր իրենց ընդդիմութիւնը կ'արտայայտեն Միացեալ – Նահանգներու կողմէ միակողմանի պատերազմի մը նախաձեռնութեան: Ըստ իրենց, նոյնիսկ յաղթանակի մը պարագային, պատերազմ մը կը վնասէ Ամերիկայի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et Inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.79.78.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du 28 au 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE — LYON — MARSEILLE — ST-CHAMOND

Renseignements :

Eparchie : 01 40 51 11 90
Paris : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56
Marseille : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86
Lyon et Valence : 04 72 44 97 39